Bilgi Yolu Eğitim Kültür ve Sosyal Araştırmalar Merkezi
Path of Knowledge Center For Education, Culture and Social Studies
مركز "طريق العلم" للتعليم والثقافة والبحوث الاجتماعية

28 - 29 NİSAN 2018

KURTUBA AKADEMİ

V. Ulusal Öğrenci Sempozyumu

"BİR İNSANLIK SORUNU OLARAK ŞİDDET"

BİLDİRİ TAM METİN KİTABI

MALATYA

BİLSAM Yayınları: 66

Sempozyum: 5

E-Kitap: 9

Yayın Tarihi: Temmuz 2019

ISBN: 978-605-5026-37-0

Yayıncı Sertifika No:14983

Yayın Koordinatörü: Murat AŞAN

Editör ve Düzeltme: Dr. Osman KARACAN
Dr. Mustafa Yunus GÜMÜŞ

Kapak Tasarım ve Mizanpaj: Neslihan DOĞAN

BİLSAM Yayınları

Bilgi Yolu Eğitim Kültür ve Sosyal Araştırmalar Merkezi

Büyük Hüseyinbey Mah. Ş. Abdulvahap Akkoç Sok. No:4

İstanbulluoğlu Konağı

(Tekke Camii Arkası) Malatya

Tlf: 0 422 323 69 80 Fax: 0 422 323 36 33

www.bilsam.org bilgi@bilsam.org

www.bilsamyayinlari.com

Bu kitapta yer alan fikirler ve yazım kuralları bildiri yazar (lar)ını bağlar. Bu kitabın yayın hakkı BİLSAM'a aittir. Kitapta yayımlanan bildiriler, kaynak gösterilmek şartıyla sadece iktibas ve atıf şeklinde kullanılabilir.

MALATYA

KURTUBA AKADEMİ SOSYAL BİLİMLER V. ULUSAL ÖĞRENCİ SEMPOZYUMU

"BİR İNSANLIK SORUNU OLARAK ŞİDDET"

28-29 Nisan 2018

Sempozyum Başkanı

Prof . Dr. İbrahim GEZER

Düzenleme Kurulu Başkanı

Prof. Dr. Mehmet ÖNAL

Başkan Yardımcısı

Doç. Dr.Emin ÇELEBİ- Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sağlam

Düzenleme Kurulu

Ayşegül TOPRAK, Hatice DOĞRUYOL, Betül Sümeyye US, İlyas KARABEKMEZ, İsa AKGÜL, Metin BENLİ, Osman KARACAN, İsmail Ömer POLAT, Tuba Nur UMUT, Yelda POLAT, Zehra YILDIRIM, Zeynep DOĞRUYOL, Zeynep Yüsra YILDIZ.

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Abdulkadir BAHARÇİÇEK (İnönü Üniversitesi), Prof. Dr. Ahmet KARADAĞ (İnönü Üniversitesi), Prof. Dr. Ayşen GÜRCAN (İstanbul Ticaret Üniversitesi), Prof. Dr. Bekir Berat ÖZİPEK (İstanbul Medipol Üniversitesi), Prof. Dr. Ergün YILDIRIM (Yıldız Teknik Üniversitesi), Prof. Dr. Fazıl Hüsnü ERDEM (Dicle Üniversitesi), Prof. Dr. Ferhat KENTEL (İstanbul Şehir Üniversitesi), Prof. Dr. Hayri KIRBAŞOĞLU (Ankara Üniversitesi), Prof. Dr. İlhami GÜLER (Ankara Üniversitesi), Prof. Dr. Macit KENANOĞLU (İstanbul Şehir Üniversitesi), Prof. Dr. Mahfuz SÖYLEMEZ (İstanbul Üniversitesi), Prof. Dr. Mehmet KUBAT (İnönü Üniversitesi), Prof. Dr. Muhittin ATAMAN (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi), Prof. Dr. Mustafa ARSLAN (İnönü Üniversitesi), Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK (Marmara Üniversitesi), Prof. Dr. Şinasi GÜNDÜZ (İstanbul Üniversitesi), Doç. Dr. Alev ERKİLET (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi), Doç. Dr. Erdinç YAZICI (Gazi Üniversitesi), Doç. Dr. Gökhan TUNCEL (İnönü Üniversitesi), Doç. Dr. Hidayet Şefkat TUKSAL (Mardin Artuklu Üniversitesi), Doç. Dr. İlhan ERDEM (İnönü Üniversitesi), Doç. Dr. Nihat AKBIYIK (İnönü Üniversitesi), Doç. Dr. Oğuzhan GÖKTOLGA (İnönü Üniversitesi), Doç. Dr. Selahaddin BAKAN (İnönü Üniversitesi), Doç. Dr. Vahap COŞKUN (Dicle Üniversitesi), Doç. Dr. Vehbi BAYHAN (İnönü Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. Işıl ARPACI (İnönü Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. Muzaffer YILMAZ (Necmettin Erbakan Üniversitesi), Yrd. Doç. Dr. Recep UÇAR (İnönü Üniversitesi)

BİLSAM HAKKINDA

BİLSAM, 2005 yılında bir grup akademisyen, eğitimci ve işadamı tarafından *"Bilgi Yolu Eğitim ve Kültür Derneği"* adıyla kurulmuştur. Yaklaşık üç yıl süreyle içe dönük faaliyetler yürüten BİLSAM, 2008 yılının son çeyreğinden itibaren yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu süreçte dışa açılma ve aktif bir STK'ya dönüşme kararı alan BİLSAM, adını *"Bilgi Yolu Eğitim, Kültür ve Sosyal Araştırmalar Merkezi"* (BİLSAM) olarak değiştirmiş ve yürüttüğü faaliyetleri kapsam ve içerik olarak arttırmıştır.

Yolculuğuna küçük bir ofiste başlayan BİLSAM, gerçekleştirdiği etkili bir ekip çalışmasıyla *Eğitim Araştırma Merkezi, Kültür Sanat Merkezi* ve *Gençlik Merkezi* olmak üzere, toplamda yaklaşık 3000 metre kare kapalı alana sahip üç ayrı merkez oluşturmuş ve fiziki altyapısını tamamlamıştır.

BİLSAM, yıllardır gerçekleştirdiği projeler ve her şartta sürdürdüğü bağımsız duruşuyla özellikle bilgi üretimi ve paylaşımı, üniversite-toplum işbirliği, projeci yaklaşım, takım çalışması, çoğulculuk, eleştirel düşünme, yönetişim ve katılımcılık konularında yaşadığımız coğrafyanın sivil toplum anlayışına önemli farklılıklar katmış ve yeni bir soluk getirmiştir.

Nasıl Bir Sivil Toplum?

- Yönetimden çok yönetişim üzerine;
- Çoğunluktan çok çoğulculuk üzerine;
- Tanımlamaktan çok tanıma üzerine,
- Tüketmekten çok üretme üzerine;
- Olaylardan çok olgular üzerine;
- Düz mantıktan çok diyalektik mantık üzerine;
- Reel politikten çok ideal politik üzerine;
- Modellerden çok değerler üzerine;
- Polemikçi yaklaşımlardan çok müzakereci yaklaşımlar üzerine;
- Merkeziyetçilikten çok âdemimerkeziyetçilik üzerine;
- Hâkim devletten çok hakem devlet üzerine;
- Kurtarıcı aramaktan çok inisiyatif almak üzerine;
- Geçmişten çok gelecek üzerine;

… ve hepsinden çok da

❖ Adalet, özgürlük, barış ve kardeşlik üzerine yoğunlaşan ve üyelerinin; birey olarak *"Bir ağaç gibi tek ve hür"*, topluluk olarak ise *"Bir orman gibi kardeşçe"* olmaya çalıştığı bir **Sivil Toplum** kuruluşudur.

İnsan Odaklılık, Adalet, Özgürlük, Ahlâkilik, Şeffaflık, Üretkenlik, Gönüllülük, Evrensellik, Katılımcılık, Eleştirel Düşünme değerlerini ilke edinen BİLSAM'ın misyonu: eğitim, araştırma, yayıncılık ve diğer alanlarda gerçekleştirdiği projelerle üyelerinin sosyokültürel ihtiyaçlarını karşılamak; İnsani derinlik, düşünsel yetkinlik ve mücadeleci kişilik vizyonuna sahip bir neslin yetişmesine katkı sağlamak; İyi bir insan, erdemli bir toplum, demokratik bir ülke ve anlamlı bir dünya idealinin gerçekleşmesine destek olmaktır. *Üretkenlik*, *katılımcılık* ve *insan kaynağı* bakımından ülkemizin ilk 10 sivil toplum kuruluşundan biri olmayı hedefleyen BİLSAM, coğrafyamızın değer üretme sürecine katkı sağlamaya çalışmaktadır. Bu amaçla eğitim – öğretim, araştırma, yayıncılık, gençlik çalışmaları, düşünce faaliyetleri, akademik çalışmalar, sosyal, kültürel ve sanatsal etkinliklerde bulunmaktadır.

ÖNSÖZ

2008 yılında BİLSAM'ın eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütmek amacıyla kurulan ve bölgemizde sistematik bilgi üretimi ve paylaşımı konusunda sivil toplum düzeyinde başlatılmış önemli projelerden olan "Kurtuba Akademi" *"İnsani Derinlik, Düşünsel Yetkinlik ve Mücadeleci Kişilik"* vizyonu ile çalışmalarını sürdürmektedir. Kurtuba Akademi'nin temel amacı; okuyan, araştıran, merak duygusu gelişmiş, sosyal zekâ ve iletişim becerisine sahip bir neslin yetiştirilmesine katkı sağlamaktır.

Akademi her yıl onlarca alanda seminer, atölye çalışmaları ve ihtisas programları düzenlemekte ve araştırmacı kampları organize etmektedir.

Akademi eğitim-öğretim faaliyetlerinde;

- Ezberlemekten çok keşfetme üzerine,
- Nasıldan çok niçin üzerine,
- Geçmişten çok gelecek üzerine,
- Tüketmekten çok üretme üzerine,
- Tanımlamaktan çok tanıma üzerine,
- Kişi ve olaylardan çok olgular üzerine,
- Ne düşünüleceğinden çok nasıl düşünüleceği üzerine,
- Peşin kabullenmelerden çok eleştirel düşünme üzerine,

… ve hepsinden çok da

- Adalet, özgürlük, barış ve kardeşlik üzerine yoğunlaşan ve
- Birey olarak *"bir ağaç gibi tek ve hür",* toplum olarak ise *"bir orman gibi kardeşçe"* olmayı başarabilen, *fikri, vicdanı ve irfanı hür nesiller* yetiştirmeye odaklanmış özgürlükçü, demokratik ve dayanışmacı bir eğitim yaklaşımını esas almaktadır.

BİLSAM Kurtuba Akademi bu çerçevede ülkemizin genç akademik kadrolarına çalışmalarını sunma fırsatı vermek amacıyla 2-3 Kasım 2013 tarihlerinde ilk ulusal öğrenci sempozyumunu ve 27-28 Mart 2015 tarihlerinde II. ulusal öğrenci sempozyumunu gerçekleştirmiştir. Temel amacı okuyan, araştıran, gelişmeye açık ve araştırmacı niteliğe sahip gençlerin erken yaşlarda öz güven kazanmaları ve geleceğe hazırlanmalarına katkı sağlamak olan sempozyumumuz, öğrencilerin yaptıkları araştırmaları akademik bir ortamda sunma imkânı sağlamıştır. İlk iki sempozyumumuzda herhangi bir konu sınırlandırılmasına gitmeden sosyal bilimlerle ilgili tüm konularda katılma serbestisi varken III. Sempozyumumuzda itibaren gerçekleştirilen sempozyumlarda bir tema seçilme

kararı alınmıştır. Bu çerçevede 5-6 Kasım 2016 tarihinde gerçekleştirilen III. Ulusal Öğrenci Sempozyumumuzda **"Geçmişten Günümüze İnsanoğlunun İdeal Arayışı"** teması seçilirken 4-5 Kasım 2017 tarihlerinde gerçekletirilen IV. Ulusal Öğrenci sempozyumumuzda ise **"Geçmişten Günümüze İnsanoğlunun Adalet Arayışı"** teması belirlenmiştir. 28-29 Nisan 2018 tarihlerinde gerçekleştirilen V. Ulusal Öğrenci Sempozyumu'nda ise **"Bir İnsanlık Sorunu Olarak Şiddet"** konusu ele alınmıştır.

Geçmişten günümüze insanlık tarihinin en büyük sorunlarından biri olan "Şiddet", çağımızda da insanlığı tehdit eden temel problemlerden biridir. Toplumsal ilişkilerden uluslararası ilişkilere, aile hayatından bireyler arası ilişkilere, eğitimden medyaya ve daha pek çok alanda hayatımıza nüfuz etmiş olan "şiddet" bir toplumsal sorun olarak varlığını sürdürmektedir.

Sempozyumda "şiddet" sorunu sadece "insan" odaklı değil, bu sorunlardan etkilenen tabiat, çevre, bitkiler, hayvanlar, tarihi eserler, kültürel varlıklar vs. bütün canlıları ve varlıkları kapsayacak şekilde ele alınmıştır.

Geleceğimiz adına gök kubbede hoş bir seda bırakacak bütün fikirlere kendini seslendirme imkânı sunan Kurtuba Akademi düzenlemiş olduğu V. Ulusal öğrenci sempozyumunda da çok sayıda bildiri sahibini ağırlamıştır. Lisans ve lisansüstü öğrencilerinin bildirilerinden oluşan ve iki gün süren sempozyumumuzda farklı alanlarda 40'a yakın bildiri sunulmuştur. Türkiye'nin saygın üniversitelerinden katılan genç akademisyenlerin sunduğu bildiriler bu eserde tam metin olarak e-kitap haline getirilmiş ve ilim dünyasına kazandırılmıştır.

Editör

İÇİNDEKİLER

BİLSAM HAKKINDA 4

ÖNSÖZ 6

İÇİNDEKİLER 8

Esra AKAR

Emperyalizm Çerçevesinde Medeniyetler Çatışması 11

İbrahim Halil YILDIRIM

Dönüştüren Şiddet: Totalitarizm 24

Kübranur KORKMAZ

İslamofobi Endüstrisi ve Şiddet 29

Seyit Selçuk ÖZDEMİR

Emperyalizm, Sömürü Kültürü ve Politik Şiddet 35

Umut Turgut YILDIRIM

Şiddet, Birey ve Terör: el-Kaide Örneği 47

Ceyda DEMİRBAKAN

Türk Edebiyatında Kadının Anaerkil Dönemden Ataerkil Döneme Geçişte Yaşadığı Statüsel Şiddet 63

İlknur BAHADIR

Fıctıonal Face Of Vıolence: The Projectıon Of Psychologıcal Vıolence Agaınst Women In Fatma Alıye's Novels 76

Miyase GÜZEL

Masallarda Kadına Şiddet: K.D. Hanım'ın Derlediği Sekiz Farklı Masal Örneği 86

Sariye UZAN

Hicvin Gölgesinde Söz Şiddetinin Estetizasyonu: Nef'i, Mehmet Akif ve Neyzen Tevfik'in Şiirlerinde Estetize Edilmiş Şiddet Dili 97

Aydın ŞIK

Şiddetin Spora Yansıması: Hakem Gözünden Futbolda Şiddet ve 6222 Uygulamaları 115

Halil ECER

Yeni Kuşak Ordu: Medyanın Silaha Dönüşmesi 127

Melike KANTARCIOĞLU

İş Hayatında Görülen Mobbing (Psikolojik Şiddet) Kavramının Çalışanlar Ve Toplum Üzerindeki Etkileri 132

Merve KESENCİ

Yücel Çakmaklı Filmografisi Örnekliğinde Şiddet ve Kötülük Algısı 142

Şerife ERDEM

Medya ve Şiddet 157

Ayşe KILIÇ

Aile İçi Şiddet: Çocuk 180

Bedriye KARAYİĞİT

Şiddet İçerikli Oyun ve Oyuncaklarların Çocuklar Üzerindeki Etkisi 187

Edanur KÜNCÜ

Eğitim ve Şiddet 202

Şeyma ÇOĞLAN

Çocuklar Arası Şiddet: Akran Zorbalığı 213

Ali Emin KARAGÖZ

Musicas A Way Of Destruction: Transgressive Violence In Extreme Metal 225

Berna SARICA

Dünden Bugüne Yoksulluk ve Şiddet 230

Mümine ATA

Şiddet Doğuran Şiddet: Kimlik Dayatma ve Kimliksizleştirme 238

Yasemin Özlem Nur CANDAN

Özsaygı Oluşumunda Koşula Bağlı Tutumun Şiddetle İlişkisinin İncelenmesi 242

Emine TÜRK

Ataerkilliğin Aile İçi Şiddet Üzerindeki Etkisi 249

Hakan COŞKUN

Şiddet; Aile İçi Şiddetin Kadın ve Çocuk Yönüyle Değerlendirilmesi Ve Koruyucu-Önleyici Tedbirler 266

Hanife ÖZDEMİR

Aile İçi Şiddet: Kadın 292

Hatun YILMAZ

Töre Cinayetleri ve Toplum Bilincinde Oluşan Namus Algısı ve Etkileri 299

Şerefnur GÖRMÜŞ

Aile İçi Şiddet 317

Ömer Faruk BİLBAY-Abdulsamet BİLBAY

Şiddetin Teolojik Temeli: Hz Muhammed (Sav) Dönemi ve Günümüz Dünyası Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz 328

Ömer AKYÜZ

İnsan Doğasının Şiddete Eğilimi ve Dini Referanslı Şiddet 339

Sümeyye TEMUR

Dinde Ceza ve Şiddet 353

Vildan GÜVEN

Hıristiyanlık'taki Şiddet Eylemlerine Teolojik Temel Olarak Gösterilen Kitab-I Mukaddes Pasajlarının Değerlendirilmesi 359

Zehra YILDIRIM

Cihad Kavramının Şiddete Eşdeğer Görülmesindeki Problemlerin Kur'an ve Sünnet Çerçevesinde Değerlendirilmesi 373

Oğuzhan KOCA-Betül ŞİMŞEK

Hannah Arendt'in Siyaset Felsefesinde İktidar Ve Şiddet İlişkisi 390

Dilek ÖZERK

Psikiyatrik Hastalık Mı Şiddet Oluşturur Yoksa Şiddet Mi Psikiyatrik Hastalık Oluşturur? 398

Minel YİĞİT

Kimlik ve Cinsiyet Sorunları Açısından Şiddet: Kadın ve Psikolojik Yıldırma 407

Nesibe KANTAR

Gerçek ve Sanal Ortamda Şiddet Algısı ve Aristotelesçi Siyaset Felsefesinde Erdemli Toplumun İnşası 415

Nigar Gizem ÜNAL

Acizliğin Göstergesi Olan Şiddeti Fikirlerin Gücüyle Aşmak 436

Emperyalizm Çerçevesinde Medeniyetler Çatışması

Esra AKAR*

Özet: Bu çalışmada toplumlar tarafından ortaya çıkan medeniyetler ve bu medeniyetler arasındaki çatışmalar neticesinde husule gelen kültürel emperyalizmden bahsedilecektir. Konun amacı, Soğuk Savaş dönemi sona ererken Batı medeniyetinin diğer medeniyetler üzerinde kurduğu nüfuz ve Batı dışı toplumlarının maruz kaldığı kültürel emperyalizmi ortaya koymaktır. 3 Aralık 1989 tarihinde Soğuk Savaşın sona ermesiyle dünyada barışın hâkim olacağı ümidinin doğduğu bir dönemde, etnik ve dinsel ayrımlara dayalı bölgesel çatışmalar vuk'u bulmuştur. Bu gelişmeler neticesinde 21. yüzyılda Huntington'un deyimiyle Batı ve geri kalanlar arasında çıkabilecek çatışmalar dünya siyasetinin eksenini oluşturacaktır. Batı medeniyeti dışında kalan toplumların sahip olduğu kültürel özellikler yok sayılmış, tek bir toplum tipinin yaratılmasına gayret edilmiştir. Bu çalışmada sömürgecilik nedir? Emperyalizm nedir? Tanımları yapılarak her ikisi arasındaki farklar ortaya konulmuştur. Sömürgecilik fikrinin Avrupa kültür ve medeniyeti içerisinde var oluşu üzerinde durulmuştur. Emperyalizmin geçirmiş olduğu süreç üzerinden örnekler verilmiştir. Çalışma yapılırken ilkin konu hakkındaki kaynaklar incelenmiş ve akabinde Batı medeniyetini diğer medeniyetlerden ayıran özellikler çerçevesinde emperyalizmin esasları üzerinde durulmuştur. Bu bildiri hazırlanırken özellikle dönemine damgasını vuran ve halende ciddi bir tartışma konusunu teşkil eden Samuel P. Huntıngton'un "*Medeniyetler Çatışması ve Yeni Dünya Düzeninin Kurulması*" adlı eseri esas alınmıştır. Bu eserin yanı sıra medeniyetler çatışması ile ilgili birçok tez ve anti tezlerin karşılaştırılması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Medeniyetler Çatışması, Kültür, Emperyalizm, Batı Medeniyeti, Batı ve Öteki.

Abstract: In this study, cultural imperialism will be discussed as a result of the conflicts between civilizations and civilizations emerging by societies. The aim of the konun is to expose the influence of Western civilization on other civilizations and the cultural imperialism exposed by non-Western societies at the end of the Cold War period. On December 3, 1989, regional conflicts based on ethnic and religious differences occurred at a time when the hope of peace prevails in the world after the end of the Cold War. As a result of these developments, 21. In the 20th century, as Huntington put it, conflicts between the West and the rest will be the axis of world politics. The cultural characteristics of societies outside Western civilization have been ignored and efforts have been made to create a single type of society. What is colonialism in this study? What is imperialism? The differences between the two were determined by making definitions. The idea of colonialism is focused on the existence of European culture and civilization. Examples are given through the process of imperialism. In the course of the

* Muş Alparslan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü 4. Sınıf Öğrencisi
esrakar49@gmail.com

study, the sources on the subject were examined and then, within the framework of the characteristics that distinguish Western civilization from other civilizations, the principles of imperialism were discussed. Samuel P., who marked his period especially when he was preparing this paper, was a serious subject of discussion. Huntington's work "conflict of Civilizations and the establishment of a New World Order" is based on. In addition to this work, many arguments and anti-thesis related to the clash of Civilizations were compared.

Key words: Clash of Civilizations, Culture, imperialism, Western civilization, West and other

Giriş

Sömürge kelimesinin Latince koloni kelimesinin manasıyla aynı olduğu görülmektedir. Bu minvalde 15. yüzyıldan başlayarak Avrupalıların politik, sosyal ve kültürel alanda Avrupa dışında egemenlik kurdukları yeni yerleşim alanları oluşturmaları manasına gelmektedir. Bu tarihten itibaren Avrupalılar denizaşırı bölgelerde hâkimiyet kurma yarışına girmişlerdir. Bu durum kuvvetli olanın zayıf olanı ezerek hâkim olması, akabinde tüm kaynaklarını yağmalaması anlamına gelmekteydi. Görünürde yardım ve medeniyet getirmek bahaneleri taşıyan bu durum yıkım ve yerel kültürleri mahvetmek ve Avrupalıları zengin etmekten başka bir şeye yaramamıştır. Avrupalıların müstemlekeciliği 15. yüzyılda başlasa da 19. yüzyıla kadar bu durum sadece sahillerde ve sahile yakın bazı bölgelerde geçerli olmuştur. Mamafih 19. yüzyıl ve ikinci yarısında kolonileştirme hareketleri Afrika'nın ortalarına kadar ilerlemiştir (Afrah, 2016:74).

Tarihte sömürge kurmak, büyük toprak sahibi olmak, büyük devlet olmanın temel şartı olarak görülmektedir. Endüstrinin gelişmesi, nüfus artışı, hammadde kaynaklarına ve mamûl eşyanın sürülmesi için pazarlara duyulan ihtiyaçlar beraberinde sömürgeciliği getirmiştir. Sömürgeler kurmak suretiyle Avrupa uygarlığını yaymak esas alınmıştır. Kiliselerde bu uygarlığı kendilerine mal ederek, mal yerine inanç dogmaları satmak için sömürgeciliği desteklemişlerdir (Uygur ve Uygur, 2013:275). Öte taraftan sömürgecilik, bir milletin ve devletin başka bir milleti ve ülkeyi kendi devlet milletinin çıkarları doğrultusunda işletmesi, tekeline ve boyunduruğuna alması manasına da gelmektedir. Aynı zamanda sömürgecilik, ülkenin her türlü imkânlarıyla insanların emeğinden yararlanarak kendine maddi ve manevi çıkarlar sağlamasıdır. Sömürgecilik maddi ve manevi çıkarlarla sömürgeci millete tarih boyunca üstün bir imaj çizmiş, onu gerek kendi ve gerekse başkalarının gözünde yüceltmiş ve övünmüş, sömürgeliyi ise aşağılamıştır. Sömürgecilik

faaliyeti bir yandan sömürgeciye gurur ve manevi zevk kaynağı olurken, sömürgelide ise derin bir aşağılık duygusunun gelişmesine yol açmıştır (Gündüz, 2016:764).

Avrupa'yı 1880'lerden itibaren sömürgeciliğe iten faktör tamamen ekonomiktir. Avrupa'da endüstrinin gelişmesi durumu beraberinde üretilen ürünlerin satılması problemini gündeme getirmiştir. Nitekim 1870'lerden sonra Avrupa endüstrisinin gelişmesiyle, üretim artmıştır; üretim arttıkça da endüstri ülkelerinin kendi nüfusları bu üretimi tüketemez olmuşlardır. Bu durumda bir üretim fazlası ortaya çıkmıştır. Bu üretim fazlasını dağıtacak alanlar, yeni pazar yerleri arayışına girilmiştir. Bu bağlamda Jules Ferry'nin "*Sömürgecilik politikası, sanayi politikasının doğurduğu bir çocuktur*" sözü durumu açıklama hususunda manidardır. Mamafih endüstrinin gelişmesi, ham madde sorununu da husule getirmiştir. Avrupa'nın sınırlı ham madde kaynakları, ham madde sağlayacak yeni topraklar elde etme zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Endüstrinin bu gelişimine paralel olarak milletlerarası ticaret de aynı yönde genişlemiştir. 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başında, sömürgeciliğin en etkin vasıtalarından biri de demiryoludur. Demiryolu şirketleri, yaptıkları demiryolunun her iki tarafındaki toprakların yeraltı ve yerüstü doğal kaynaklarını da işletme hakkını elde ettikleri gibi, o ülkenin içlerine kadar girme imkânını da elde etmekteydiler (Armaoğlu, 1997:417).

Tarihsel süreç içerisinde bakıldığında sömürgecilik üç farklı dönemden geçmiştir. Birinci dönem eski çağ dönemidir. Zira bu dönemde Babil, Asur, Mısır, Pers, Yunan ve Roma imparatorluklarının yabancı toprakları ele geçirmesi ve buralarda yaşayan halkların sömürülmesine dayanmaktadır. İkinci dönem Avrupalıların XV. ve XVI. yüzyıllardaki ticari sömürgeciliğidir. Bu dönemde İspanya, Portekiz ve Britanya gibi denizlerde güçlü olan devletlerin belli başlı ticaret merkezlerini ele geçirmelerinin yanında başka büyük toprak parçalarını da hâkimiyetleri altına alışları gözlemlenmektedir. En nihayetinde üçüncü aşama ise 1870'lerden başlamış ve II. Dünya Savaşı'nın sonunda bitmiştir. Bu dönemdeki sömürgecilik kavramı, emperyalizm şeklini almıştır. Emperyalizm, kelime anlamıyla "imparatorluk kurma eğilimi" manasına gelmektedir. Emperyalizm ile etnik ve kültürel bakımdan birbirinden çok farklı bir takım halklar, otoriter rejim altında aynı iktisadi ve sosyal bütünlük içerisinde bir araya getirilmek istenmiştir (Gündüz, 2016:765).

Sömürgeciliğe "Emperyalizm"de denilmiştir. Esasında "Emperyalizm" imparatorluk kelimesinden gelmektedir. Batı dillerindeki "empire", "imperial" kelimesi veya deyimi tamamen "imparatorluk" kelimesinden türemiştir. Emperyalizmde aynı kaynaklıdır. Bütün bu kavramlar, "toprak genişliği"ni, "toprak büyüklüğü"nü ifade

etmektedir. Bir başka deyişle bir devletin, kendi ülkesinin dışındaki diğer topraklara sahip olmasıdır. Emperyalizm, toplulukların özellikle uluslararasındaki hâkimiyet ilişkisi olarak düşünülmelidir. O nedenledir ki emperyalizm, hâkimiyet ve güç ilişkileri türünden bir oluşumdur (Galtung, 2004:26). Her ne kadar emperyalizm ile sömürgecilik kavramları birbiri yerine kullanılıyor olsa da aslında ikisi farklı manaları ihtiva etmektedir. Nitekim sömürgecilik kavramı, 15. yüzyıldan 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar geçen süre içerisinde, ele geçirilen yerler üzerinde tasarruf hakkının bulunması anlamındayken; emperyalizm kavramı 19. yüzyılın sonundan itibaren Avrupalıların yerleşmeden ziyade o topraklar üzerinde dillerini, dinlerini, örf ve adetlerini yayma girişimleri olarak görülmüştür.

Emperyalizm çözümlemeleri 19. yüzyılın sonundan başlayarak dünya siyasetini ve ekonomisini anlamlandırmada bir analiz çerçevesi olarak ortaya çıkmıştır. Hasetten emperyalizm kavramı 19. yüzyılın sonunda değişen uluslararası siyasi ve iktisadi koşulları açıklamak üzere ortaya atılmıştır. Yukarıda da değinildiği üzere emperyalizm ile ilgili yoğun bir dönemselleştirme ve tanımlama, emperyalizmi sömürgecilikten ayrıştırmıştır. Hakeza sömürge sözcüğü Avrupa dillerindeki karşılığıyla koloni, metropol ülkeye bağlamak üzere bir başka memlekette yerleşilen yer demektir. Sömürgecilik kavramı, yeni topraklar ele geçirme, sömürgeci yayılmacılık anlamına gelmektedir. Sömürgecilik, XV. yüzyıldan XVIII. yüzyıla uzanan ticari kapitalizm döneminde, hasetten coğrafi keşiflerde ve denizaşırı toprakların fethinde somutlaşmıştır. Sömürgecilik, sömürgeleştirilen ülkenin zengin hammadde kaynaklarına el konulması, anakent ülkenin fazla nüfusunun bu yeni topraklara yerleştirilmesi üzerine yükselmiştir. Emperyalizm ise bu durumun aksine modern iktisadi ve siyasi koşulların pekiştirilmesi üzerinden modern bir hâkimiyet biçimidir. Emperyalizm kavramı, derinleştirilmiş ve sistemleştirilmiş bir sömürgeciliktir. İmparatorluklar eski olanı çağrıştırsa da, emperyalizm yeni bir olgudur. Emperyalizm kavramı üzerine ilk müstakil eseri veren John Hobson'a göre, "*herkesin ağzında olan emperyalizm, Batı dünyasının güncel siyasasındaki en güçlü hareketi ifade etmek için kullanılmakta*" idi (Sunar, 2008:194-195).

Emperyalizm analizi özellikle Marxist eleştirinin ve politik pratiğin ayrılmaz bir parçasıdır. Nitekim kapitalist sistemin doğası ve aşamaları tartışmalarında, Marxist düşünürlerin ve siyasal önderlerin en önemli gündemlerini teşkil etmektedir. Emperyalizm kavramı, kapitalist sistemin doğasını doğru anlama sorunu çerçevesinde kapitalizm çerçevesinde kullanılmaktadır. Lenin'e göre, emperyalizm, "*tekellerin ve mali sermayenin*

egemenliğinin ortaya çıktığı, sermaye ihracının birinci planda önem kazandığı, dünyanın uluslararası tröstler arasında paylaşılmasının başlamış olduğu ve dünyadaki bütün toprakların en büyük kapitalist ülkeler arasında bölüşülmesinin tamamlanmış bulunduğu bir gelişme aşamasına ulaşmış kapitalizmdir". Lenin bu tanımlama ile emperyalizmi, sermaye ihracı etkeni ile mali sermayeyi egemen unsur olarak görmekte ve emperyalizmi siyasal eğilimden ziyade iktisadi gelişmelerin kaynağı olarak ifade etmektedir. Emperyalistlerin kendi aralarındaki rekabeti ve mali sermayenin ticari sermayeye olan üstünlüğü Lenin'in öne sürdüğü argümanlardandır (Korkmaz, 2004:136).

En nihayetinde emperyalizme bizim yaklaşımımız, kapitalizm bağlamında ekonomik bir ilişki olarak algılıyan Marksist-Leninist teorinin geleneksel anlamındaki gibi indirgemeci değildir. Bu görüşe göre ekonomik emperyalizm için kapitalist koşullar ortadan kalkınca emperyalizm ve hâkimiyet yok olacaktır. Biz bu görüşün aksine emperyalizmi Batı'nın, Doğu üzerinde bitmek bilmeyen arzuları olarak görmekteyiz. O nedenledir ki emperyalizmin her daim varlığını sürdüreceği kanısındayız. Emperyalizm, iki topluluk arasındaki daha genel bir yapısal ilişkidir ve daha özel görünümlerinde anlaşılabilmesi ve kendisiyle mücadele edilebilmesi için genel bir seviyede anlaşılmalıdır. Kısacası emperyalizm, toplulukları bölen ve parçaları birbirine çıkar uyumu ilişkisi şeklinde, diğer parçalarıysa çıkar uyumsuzluğu veya çıkar çatışması şeklinde bağlayan bir sistemdir.

Medeniyetlerin Çatışması: Değişen Dünya Düzeni

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Churchill'in ifadesiyle Avrupa'yı ikiye bölen "demir perdenin" teşekkülü ile iki kutuplu bir dünya dengesi kurulmuştur. Bu yeni dünya dengesi 1917 Ekim Bolşevik Devrimiyle kurulup İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında dünyayı etkileyen Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin liderliğindeki Sosyalist Doğu Bloku ile bunun karşısında yer alan ve liberal demokrat kapitalist Batı Bloku (NATO Paktı) arasındaki mücadeleden meydana gelmekteydi (Yılmaz, 1995:13-14). Sovyet ekonomisi 1980 yılına gelindiğinde, kapitalist ekonomiyle baş edemez duruma gelmiştir. Ekonomide meydana gelen bu gerileme neticesinde SSCB dağılma noktasına gelmiştir. Öte yandan 1985'te Sovyetlerin başına gelen Gorbaçov'un uygulamış olduğu glasnost (açıklık) ve perestroyka (yeniden yapılanma) politikaları özgürlük ve demokratikleşme gibi kavramları ortaya çıkarmıştır. Bu meyanda SSCB'de sosyalist değerler sorgulanmaya başlamış ve ideolojik bir boşluk oluşmuştur. Bu gelişmeler neticesinde ABD ile kıyasıya

mücadele eden SSCB, uluslararası politikadan silinmeye başlamıştır. Sonuç itibariyle ABD, Batı'da tek süper güç olmuştur (Köse, 2004:41).

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte dünya yeni bir yapılanma içerisine girmiştir. Soğuk Savaşın sonu ile II. Dünya Savaşı sonrası başlayan Doğu-Batı cepheleşmesi yeni bir boyut almıştır. Nitekim bu savaşların sona ermesiyle ABD-SSCB çatışmasının yerini medeniyetlerin çatışması almıştır. Mamafih Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın dağılmasıyla başta Rusya olmak üzere 19 bağımsız devlet kurulmuştur. Bu sayede milliyetçi hareketler hız kazanmıştır. "Ulusların kendi geleceklerini belirleme ilkesi" ile "ülkelerin toprak bütünlüğünün dokunulmazlığı" ilkesi kurulan yeni bağımsız cumhuriyetlerinde etnik sürtüşmeleri ve gerginlikleri arttırmıştır.

1980'lerin sonunda komünist dünya çökünce Soğuk Savaşın yarattığı uluslararası sistem sona ermiş ve yeni bir uluslararası durum husule gelmiştir. 1990 yılından itibaren dünyada ve devler arası ilişkilerde yeni bir dönem başlamıştır. R. R. Paliner'in ileri sürdüğü gibi krallar arasındaki savaşlar bitmiş, milletler arasındaki savaşlar başlamıştır. Nitekim 1991'de Körfez Savaşı ile Batı'nın gerek siyasal gerekse de askeri açıdan üstün konumu ortaya konulmuş ve gerektiğinde Yeni Dünya Düzenini korumak için savaş yoluna başvurabileceği gösterilmiştir. Yeni Dünya Düzeninde enerji kaynaklarının kimin elinde olduğu ve kaynaklara yönelik rekabette kimin en güçlü olduğu hususu önemlidir. Özellikle süper güçler arasındaki ilişkilerin tanımlandığı kamplaşmaların yerini kültür ve medeniyetin tanımladığı kamplaşmalar alacaktır. Dünya, ideolojik uzlaşmazlık içindeki iki blok yerine ideolojik homojenliğe sahip bir piyasaya dönüşmüştür (Köse, 2004:51-52).

Soğuk Savaş sonrasında dünyada bayraklar, haçlar, hilaller kısaca kültüre dair tüm kavramlar göz önüne getirilmiştir. Her toplum kendi kültürüne özgü sembolleri öne çıkarmaya başlamıştır. Her birey, kendini var eden kimliklerini ön plana çıkarmaya başlamıştır. Yine Soğuk Savaş sonrasında medeniyeti teşkil eden kültürlerin ve kültürel kimliklerin birleşmeleri, dağılmaları ve çelişkileri söz konusu olmuştur. Bu süreç zarfında tarihte ilk kez küresel politika çok kutuplu ve çok medeniyetli olmuştur. Öte yandan medeniyetler arasındaki güç dengesi değişme göstermiştir. Nitekim Huntington'a göre, etkililik bakımından Batı ve İslam medeniyeti gerilemiş; Asya medeniyetleri askeri, ekonomik ve siyasal açıdan güçlenmiştir. Kısacası medeniyete dayalı yeni bir dünya düzeni ortaya çıkmıştır. Bu Yeni Dünya düzeni içerisinde Batı'nın kendini öteki medeniyetlerden üstün ve evrensel görmesi neticesinde "Medeniyetler Çatışması" husule

gelmiştir. Meydana gelen çatışmalar sonucunda "Medeniyetlerin Fay Hattı Savaşları" baş göstermiştir (Huntıgton, 2002:22-23).

Murat Silindir'e göre "Medeniyetler Çatışması" kavramı dünyayı "Doğu" ve "Batı" olarak iki ana düzlemde kategorize etmiştir. "Batı", iyiyi, güzeli, doğruyu ve gelişmişliği sembolize ederken; "Doğu", ilkelliği, az gelişmişliği ve yanlışı temsil etmektedir. Aynı zamanda "Doğu" ve "Batı" paradigması, dinsel bir coğrafi düzlemde şekillenmiştir. Batı, Hristiyanlığın temsilcisiyken; Doğu ise Müslümanlığı temsil etmiştir. Lewis'e göre, "*bu iki medeniyet arasındaki çatışma, farklılıklar nedeniyle değil benzerlikleri nedeniyle de ortaya çıkmaktadır*" (Silinir, 2016:60-61).

Soğuk Savaş sürecinde sorulan "Hangi taraftansınız" şeklindeki soruların yerini; Soğuk Savaş sürecinden sonra ortaya çıkan kimlik krizi neticesinde "Kimsiniz?" soruları almıştır. Bu meyanda her devlet ve kesim bu sorular çerçevesinde kültürel kimliğini ve dünya siyasetindeki konumunu belirleme yoluna gitmiştir. Böylelikle medeniyet, belirleyici ve tanımlayıcı çizgi olmuştur. Medeniyet kimliği neticesinde dünya büyük ölçüde yedi veya sekiz medeniyet arasındaki etkileşimle şekillenecektir. Bu medeniyetler Batı, Konfüçyüs, Japon, İslam, Hint, Slav-Ortodoks, Latin Amerika ve muhtemelen Afrika medeniyetleri olacaktır. Bu meyanda geleceğin en mühim mücadeleleri, bu medeniyetlerin birini diğerinden ayıran kültürel fay kırıkları boyunca meydana gelecektir. Sacco'ya göre medeniyetler çatışması, yeni bir Haçlı Seferi için silahlara çağrı, bir savaş çığlığı ve bir slogandır (Huntıngton, 2002:174).

Medeniyetlerin çatışması, fay hatları üzerinden gerçekleşmiştir. Birinci Fay Hattı, Batı Hristiyanlığının 1500'lerdeki sınırıdır. Bu hattın doğusunda ve güneyinde kalan kavimler, Müslüman ve Ortodoks iken; kuzeyinde ve batısında kalan kavimler Protestan ve Katolik mezhebine mensupturlar. Şu noktada ilk fay hattının, dinsel farklılıklardan ötürü ortaya çıktığını söylemek mümkündür. İkinci Fay Hattı, İslam'ın kuzey sınırında Ortodoks ve Müslüman kavimler arasındaki Kafkasya-Sibirya mücadelesidir. Üçüncü Fay Hattı, Asya'daki Müslüman-Hindu çatışması ve Çin'in Tibet halkına yaptığı baskılardan teşekkül eder. Dördüncü Fay Hattı, Japonya ve Amerika arasındadır. Beşinci Fay Hattı ise Afrika'nın ucundan başlayıp, Orta Asya'ya kadar uzanan, Güneyinde İslam ülkelerinin ve Kuzeyinde Hristiyan ülkelerinin bulunduğu hattır (Üregen, 2013:49-50).

Medeniyetler arasındaki çatışma, Soğuk Savaş'ın siyasi ve ideolojik kavramlarıyla yer değiştirmektedir. Nitekim ideolojik bölünmenin ortadan kalkmasıyla Avrupa'nın Batı Hristiyanlığı ve Ortodoks Hristiyanlığı arasında ve İslam'la kendisi arasındaki kültürel

bölünmesi husule gelmiştir. Batı ve İslam medeniyetleri arasındaki mücadele 1300 senedir devam edegelmiştir. İslam'ın ortaya çıkışından sonra Batı ve İslam dalgası ancak 732'de Tours'da son bulmuştur. Bu meyanda Haçlı Seferleri on birinci asırdan on üçüncü asra kadar İslam coğrafyasına Hristiyanlık dinini ve Hristiyan kültürünü nakşetmeye teşebbüs etmiştir. Böylelikle Arap milliyetçiliği ve ardından da İslamcı Fundamentalizm ortaya çıkmıştır. Batı, yeraltı ve yerüstü kaynaklarının bolluğundan ötürü İran (Basra) Körfezi ülkelerine karşı tam bir hâkimiyet kurma içgüdüsüyle hareket etmeye başlamıştır. Ayrıca Batı tarafından meydana getirilen İsrail ile Araplar arasında çeşitli savaşlar olacaktır. Mamafih Fransa, 1950'li yıllarda Cezayir'de çetin bir savaş yürütmüş; İngiliz ve Fransız kuvvetleri 1956'da Mısır'a saldırmış ve Amerikan güçleri 1958'de Lübnan'a girmiştir (Yılmaz, 1995:30). Edward W. Said'e göre, "Medeniyetler Çatışması" savı, "Dünyalar Savaşı" gibi dikkat çekmesi için ortaya atılan sıra dışı bir yutturmacadır; çağımızın şaşırtıcı biçimde birbirine bağımlılık özelliğini gerçekten anlatmaktan çok savunmacı kendini beğenmeyi pekiştirmektedir (Said, 2007:114).

Batı'nın Medeniyetler Arası Üstünlüğü: Batı ve Ötekiler

Fukuyama, 1989 yılında Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte "Tarihin Sonu" tezini ortaya atmıştır. Fukuyama'ya göre bu dönemden sonra Batı dışı sistem ve medeniyetler son bulmuştur. Artık bütün değer yargıları ve medeniyet yapıları Batı medeniyetinin karşısında yenilgiye uğramıştır. Nitekim Fukuyama, dünya liberal demokrasisinin üstünlüğünü dile getirmiş ve kabul etmiştir (Şener, 1998:426). Aslında "Tarihin Sonu" tezi Batılı düşünce ve sisteminin biricikliği ve evrenselliği görüşünün bir tezahürüdür.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, düşman "öteki" kodlamasının ideolojiden kimliğe, daha somut olarak kültürel düzeyden medeniyetler alanına kaymasına sebebiyet verecektir. Her medeniyet kendi kimliğini "Öteki" üzerinden inşa etmeye başlamıştır. Böylece medeniyet, diyalektik olarak "düşman" ya da en azından farklı olarak niteleyeceği "Öteki" ile hayat bulur. Kimlik boyutunu "Biz" ve "Onlar" şeklinde örgütleyen medeniyet, bu farklılığı her fırsatta söylem alanına ve gerektiğinde savaş meydanlarına da taşımaktadır (Çemrek, 2013:192). Bu bağlamda Batı medeniyeti uzlaşmacı, gelişmeci, kalkınmacı, demokratik ve modern gösterilirken; İslam medeniyeti çatışmacı, geri, anti modern ve otoriter olarak tanımlanmıştır (Keyman, 2002:15-16). Batı, kendisinin Arap ve Çin toplumlarından ayıran özelliklerini tüm dünya ile paylaşmıştır. Bu sayede kendi medeniyetini, diğer medeniyetlerden ayırt etmeye ve üstün görmeye başlayacaktır.

Toynbee, "*alışkanlık, hayal gücünün afyonudur"* der. Batı dörtyüzelli yıl önce yaptığı coğrafi keşifler ile medeni olduğu iddiasını tüm devletler üzerine dayatmaya çalışmıştır. Nitekim Batılıların yaşayan diğer medeniyetler üzerinde bir nüfuz elde etmesi ve dünyayı tek bir toplum haline getirme girişimini de bu meyanda değerlendirebiliriz. Batılıların okyanusu önceleri yelkenli, daha sonraları ise buharlı gemilerle kullanımı, bütün dünyayı birleştirmelerini kolaylaştırmıştır. Batı dünyadaki tek medeni toplumun kendileri olduğuna inanmış, geriye kalan toplulukları barbar ve parya olarak görmüştür (Toynbee, 1988:63, 70).

Batı'nın evrensel bir tutum sergilemesi, özellikle Çin ve İslam medeniyetiyle çok ciddi çatışmalara neden olacaktır. Öte taraftan dört yüz yıldan fazla bir süre zarfında Batı'nın ulus devletleri (İngiltere, Fransa, İspanya, Avusturya, Prusya, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve diğerleri) Batı medeniyeti içinde çok kutuplu uluslararası sistem oluşturmuş, birbirleriyle ilişkiye girmiş, yarışmış ve savaşmışlardır. Pearson, yüzyıllardır uluslararası ilişkilerin Avrupa devletleri arasında ortaya çıktığını ancak, artık en önemli sorunların aynı medeniyet içindeki uluslararasından değil, medeniyetler arasında olduğunu ifade etmiştir. Medeni olmak iyi; medeni olmamak ise kötü bir şey olarak görülmüştür. Böylelikle "medeniyet" kavramı toplumları değerlendirmede bir standart haline gelmiştir (Huntıngton, 2002:23-24, 45, 47).

Medeniyet, Batı medeniyeti anlamına gelmektedir. V. S. Naipaul, bütün insanlara uyan evrensel medeniyetin Batı medeniyeti olduğunu ileri sürmüştür. Nitekim 19. yüzyılda Avrupa sömürgeciliği ve 21. yüzyılda Amerikan üstünlüğü biçimindeki Batı iktidarı, (medeni olan) Batı medeniyetini dünyanın birçok yerine taşıma girişiminde bulunmuştur. Batı'nın kendisi hakkında ileri sürdüğü geçmiş; gerçeğe dayanmaktan ziyade arzu ettiği geleceğe dayanmaktadır (Hoffer, 2010:85). Robinson'a göre, zengin olmayanın şerefi olmaz. Zenginlik Batı dünyasına has bir özellik olmasından mütevellid diğer insanlar köle edinilmesi, Batılılara hizmet etmesi ve onların mutluluğu için çalışması gereken yaratıklardır. Ancak unutulan bir nokta var ki medeniyet makro insan, insan mikro medeniyettir (Çetin, 2007:46, 55).

Kishore Mahbubani'nin tabiriyle, Batı ile geriye kalanlar arasındaki mücadele ve Batılı olmayan medeniyetlerin, Batılı güç ve değerlere verdiği karşılıklar olacaktır. Bu karşılıklar üç şekilde meydana gelmiştir. Birincisi, Batı'nın toplumlarına sirayet edişini engellemek için yalıtım tavrı izlemeye ve Batı hâkimiyetindeki küresel topluluğa katılmama yolunu seçmeye teşebbüs ederler. İkincisi, milletlerarası ilişkiler teorisinde

kervana katılma görüşüdür. Üçüncüsü ise Batı'ya katılmak, onun değer ve müesseselerini muhafaza ederken, Batılı olmayan diğer toplumlarla Batı'ya karşı işbirliği yaparak, iktisadi ve askeri güç toplamak kaydıyla Batı'yı dengelemektir (Huntıngton, 2007:99-100). Batı medeniyeti, demokrasi, bireyin özgürlüğü ve insan hakları gibi kavramları insanın doğal, evrensel değerleri olarak sunmaktadır. Oysaki "Öteki" medeniyetler Batı çıkarlarını korumak için tezgâhlanmış kurumlardan ibarettir (İnalcık, 2011:356).

İki kutuplu dünya sisteminin sona ermesi, Batı için büyük bir meşruiyet eksikliği doğurmuştur. Esasen "Batı"yı meşru kılacak bir "Öteki" antitezi ortadan kalkmıştır. İşte tam da bu noktada Batı tarafından "İslam tehlikesi" keşfedilmiştir. Böylelikle "Komünizm tehlikesinin" yerini "İslam tehlikesi" almıştır. Sovyetler Birliği yerini İran'a bırakmış, hasetten 11 Eylül Olayları ilgiyi İslam'a ve İslam-Batı ilişkisine çekmiştir (Çarhoğlu, 2007:208). Batı medeniyeti, bir Hristiyan medeniyetidir. Haliyle Batı kimliği söylemlerinde ortak olan özellik İslam'ın "Ötekiliği"dir. Medeniyet, değişme demektir ve Batı'ya göre İslam, bir medeniyet kurmayı hiçbir zaman asli ve temel bir görev olarak görmemiştir (Yavuz, 2009:177, 215).

Batı, Doğu ile diyalog kurmak zorundadır. Barthold!a göre, dünya tarihi bir bütündür. Batı tarihini anlamak için Doğu tarihini araştırmak gerekmektedir. Edward Said, Batı'nın Doğu'yu bir tehdit olarak algılamasının sebebini, askeri gücü zinde tutmak ve ülke çıkarları uğruna başka halkalara savaşlar açabilmeyi meşru kılmak olarak ifade etmektedir (Gündüz, 2007:179). Batı özellikle ABD, "Öteki" üzerindeki hâkimiyet alanını genişletmek için verdiği mücadeleyi medeniyet aktarımı, günümüzdeki tabiriyle "Demokratikleşme" adı altında yürütmüş ve bu gerekçelerle dünyanın her bölgesinde topraklar işgal etmiş, sömürgeler kurmuş ve manda yönetimleri oluşturmuştur (Soy, 2007:118).

Sonuç

Tarihte sömürge kurmak, büyük toprak sahibi olmak, büyük devlet olmanın temel şartı olarak görülmektedir. Endüstrinin gelişmesi, nüfus artışı, hammadde kaynaklarına ve mamûl eşyanın sürülmesi için pazarlara duyulan ihtiyaçlar beraberinde sömürgeciliği getirmiştir. Sömürgeler kurmak suretiyle Avrupa uygarlığını yaymak esas alınmıştır. Her ne kadar emperyalizm ile sömürgecilik kavramları birbiri yerine kullanılıyor olsa da aslında ikisi farklı manaları ihtiva etmektedir. Nitekim sömürgecilik kavramı, 15. yüzyıldan 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar geçen süre içerisinde, ele geçirilen yerler üzerinde tasarruf hakkının bulunması anlamındayken; emperyalizm kavramı 19. yüzyılın

sonundan itibaren Avrupalıların yerleşmeden ziyade o topraklar üzerinde dillerini, dinlerini, örf ve adetlerini yayma girişimleri olarak görülmüştür. Emperyalizm ile Batı, Doğu üzerinde tam bir hâkimiyet kurmak istemiştir.

3 Aralık 1989 tarihinde Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle dünyada bayraklar, haçlar, hilaller kısaca kültüre dair tüm kavramlar göz önüne getirilmiştir. Her toplum kendi kültürüne özgü sembolleri öne çıkarmaya başlamıştır. Her birey, kendini var eden kimliklerini ön plana çıkarmaya başlamıştır. Yine Soğuk Savaş sonrasında medeniyeti teşkil eden kültürlerin ve kültürel kimliklerin birleşmeleri, dağılmaları ve çelişkileri söz konusu olmuştur. Bu süreç zarfında tarihte ilk kez küresel politika çok kutuplu ve çok medeniyetli olmuştur. Öte yandan medeniyetler arasındaki güç dengesi değişme göstermiştir. Nitekim Huntington'a göre, etkililik bakımından Batı ve İslam medeniyeti gerilemiş; Asya medeniyetleri askeri, ekonomik ve siyasal açıdan güçlenmiştir. Kısacası medeniyete dayalı yeni bir dünya düzeni ortaya çıkmıştır. Bu Yeni Dünya düzeni içerisinde Batı'nın kendini öteki medeniyetlerden üstün ve evrensel görmesi neticesinde "Medeniyetler Çatışması" husule gelmiştir

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, düşman "öteki" kodlamasının ideolojiden kimliğe, daha somut olarak kültürel düzeyden medeniyetler alanına kaymasına sebebiyet verecektir. Her medeniyet kendi kimliğini "Öteki" üzerinden inşa etmeye başlamıştır. Böylece medeniyet, diyalektik olarak "düşman" ya da en azından farklı olarak niteleyeceği "Öteki" ile hayat bulur. Kimlik boyutunu "Biz" ve "Onlar" şeklinde örgütleyen medeniyet, bu farklılığı her fırsatta söylem alanına ve gerektiğinde savaş meydanlarına da taşımaktadır. Bu bağlamda Batı medeniyeti uzlaşmacı, gelişmeci, kalkınmacı, demokratik ve modern gösterilirken; İslam medeniyeti çatışmacı, geri, anti modern ve otoriter olarak tanımlanmıştır

Kaynakça

AFRAH, İbrahim Ali, "*Somali'de Osmanlı Yönetimi'nin Sonu ve Sömürgeciliğin Başlangıcı (1800-1920)",* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, 2016).

ARMAOĞLU, Fahir, **19. yüzyıl Siyasi Tarih (1789-1914)**, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1997.

ÇARHOĞLU, Bihter, "Medeniyetler Çatışması ve Batı Medyasında İslam Söylemi: Almanya Örneği", **Doğubatı Düşünce Dergisi**, Temmuz 2007.

ÇEMREK, Murat, "Ötekileştiricilik ile Çoğulculuk Arasında Medeniyeti Kavramak", **Medeniyet Tartışmaları**, Süleyman Güder ve Yunus Çolak (drl.), İstanbul: İhlas Gazetecilik Yayınevi, 2013.

ÇETİN, Halis, "Çatışma ve Diyalog Tartışmaları Arasında İki İnsan, İki Medeniyet (Hay Bin Yakzan/Doğu-Robinson Crusoe/Batı), **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, Sayı 41, (Temmuz 2007).

GALTUNG, Johan, "Emperyalizmin Yapısal Teorisi", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, (Yazı 2004).

GÜNDÜZ, Ahmet, "Sömürgecilik Kavramı ve Sömürgeci Devletlerin Uyguladıkları Taktikler Ortadoğu Örneği", **Tarih Okulu Dergisi**, Sayı 27, (Mart 2016).

GÜNDÜZ, Atalay, "Medeniyetler Çatışması ve Türk Batılılaşmasının İmkânsızlığı", **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, Sayı 41, (Temmuz 2007).

HOFFER, Erıc, **Kesin İnançlılar**, Erkıl Günur (çev.), İstanbul: Plato Film Yayınları, 2010.

HUNTİNGTON, Samuel P., "Medeniyetler Çatışması mı?", **Doğubatı Düşünce Dergisi**, Sayı 41, (Temmuz 2007).

HUNTİNGTON, Samuel P., **Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması**, Mehmet Turhan ve Y. Z. Cem Soydemir (çev.), İstanbul: Okyanus Yayınları, 2002.

İNALCIK, Halil, **Rönesans Avrupası Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.

KEYMAN, E. Fuat, "Globalleşme, Oryantalizm ve Öteki Sorunu: 11 Eylül Sonrası Dünya ve Adalet" **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, Sayı 20, (Ekim 2002).

KÖSE, Aynur, "Medeniyetler Çatışması Kuramı Işığında 11 Eylül Olayı ve Türk Yazılı Basınındaki Yansımaları", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Gazetecilik Anabilim Dalı, 2004).

SAİD, Edward W., "Cehaletin Çatışması", Gaye Gökalp-Nurgün Oktik (Çev.), **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, Sayı 41, (Temmuz 2007).

SANDER, Oral, **Siyasi Tarih 1918-1994**, Ankara: İmge Kitabevi, 1994.

SİLİNİR, Murat, "Stratejik Bir İnşa Planı Olarak Medeniyetler Çatışması", **Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi**, Cilt 6, Sayı 1, (2016).

SOY, Bayram, "Birinci Dünya Savaşından İkinci Irak Savaşı'na Orta Doğu: Medeniyetler Çatışması mı, Çıkar Mücadelesi mi?", **Doğu Batı Düşünce Dergis**i, Sayı 41, (Temmuz 2007).

SUNAR, Lütfi, "Türkçe'de Emperyalizm Literatürü", **Sosyoloji Dergisi**, Sayı 16, (2008).

ŞENER, Sami, "Medeniyetler Arası Çatışma Teorileri ve Tarihin Sonu Üzerine", **Medeniyetler Çatışması**, Murat Yılmaz (drl.), Ankara: Vadi Yayınları, 1995

TOYNBEE Arnold, **Medeniyet Yargılanıyor**, Ufuk Uyan (çev.), İstanbul: İşaret Yayınları, 1988.

UYGUR, Erdoğan ve UYGUR, Fatma, "Fransız Sömürgeciliği Tarihi Üzerine Bir Araştırma", **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi,** Sayı 3, (Aralık 2013).

ÜREGEN, Abdülkerim, "Medeniyet Kavramı Etrafında Yeni Tartışmalar: Medeniyetler Çatışması Mı?", **Sosyoloji Konferansları**, İstanbul: İhlas Gazetecilik Yayınları, 2013.

YAVUZ, Hilmi, **Alafrangalığın Tarihi Geleneğin Tasfiyesi ya da Yeniden Üretilmesi**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2009.

YILMAZ, Murat, **Medeniyetler Çatışması**, Ankara: Vadi Yayınları, 1995.

Dönüştüren Şiddet: Totalitarizm

İbrahim Halil YILDIRIM*

Özet: Çalışmanın amacı, totaliter ideolojilerin şiddet ile olan ilişkisini belirlemek. Totaliter anlayışın güç kazandığı toplumların benzer siyasi ve sosyolojik özellikleri genel bir çözümleme yapılmasına imkan tanıyor. Yirminci yüzyılın ilk safhalarında güç kazanan Nazizm ve Faşizm gibi totaliter rejimlerin sağladığı bir çok gözlemsel bilginin ışığında totaliter anlayışı, şiddet ile olan doğal ilişkisini açıklamak adına derinlemesine incelenmiştir. Totaliter anlayışın kitlesel harekete dönüşmesi ile birlikte dönemin şartlarının imkan tanıması halinde geniş ölçeklere dağılması totalitarizmin insan psikolojisi ile olan doğrusal ilişkisini kanıtlar niteliktedir. Bu çalışmamızda totalitarizmin, şiddetle olan ilişkisini açıklayabilmek adına şiddeti iki biçimde inceledik. Totaliter anlayışın bütüncü anlayışının kişisel özellikleri yok etmesinin yanı sıra bu konuda taviz vermemek adına güç üzerinden şiddet uygulaması totaliter anlayışın hem en güçlü hem de en anti sempatik özelliğidir. Yirminci yüzyılın sonlarına doğru en güçlü totaliter rejimin (SSCB) yıkılması ile bir kez daha gözler önüne serilen totalitarizmin yol açtığı yıkım bu çalışmamızda yol gösterici olacaktır. Bütüncül anlayışın bir gereği olarak farklı olana düşman olan totaliter anlayışlar şiddet üretmekte ve toplum içerisinde ki bireyleri, ideolojinin tasavvur ettiği ideal insan tipine dönüştürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kitle, Totalitarizm, Şiddet, Liberalizm

Abstract: The aim of the work is to determine the relation of totalitarian ideologies to violence. Similar political and sociological characteristics of societies in which totalitarianism gains power allow for a general analysis. In the light of a lot of observational information provided by totalitarian regimes such as Nazism and Fascism, which gained strength in the early twentieth century, totalitarian mentality was deeply explored in order to explain the natural relationship with violence. With the transformation of totalitarian conception into mass movement, the distribution of the conditions of the period in large scales in the form of possibility, proves the linear relationship of totalitarianism with human psychology. In this study, we studied violence in two ways in order to explain totalitarianism and its relation to violence. In addition to destroying the personal qualities of the totalitarian understanding of totalitarian conception, the practice of violence through force in order to make concessions on this issue is both the most powerful and the most anti-sympathetic feature of totalitarian conception. Towards the end of the twentieth century, the destruction caused by the collapse of the strongest totalitarian regime (USSR) and the totalitarianism which has once again been revealed will be a guide in our work. Totalitarian insights that are hostile to the different as a necessity of holistic

* İnönü Üniversitesi/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi/ Malatya

understanding generate violence and transform the individuals in society into the ideal human type that ideology envisions.

Key words: Mass, Totalitarism, Violence, Liberalism.

Giriş

Yeryüzünün incelenmeye en muhtaç ve anlaşılması en zor varlıklardan biri olan insan bu çalışmanın da merkezinde yer almaktadır. Bugün için insanın doğasına dair birçok şey söylemek mümkün olsa da bu tespitlerin kaynağını oluşturan gözlemlerin merkezinde tartışmasız tarih disiplini yatmaktadır. Bilgilerimizi hızlı bir şekilde gözden geçirdiğimizde ilk olarak avcı toplayıcı grupların var olduğunu görürüz ve ekolojik düzen insanoğlunu yerleşik hayata yönlendirdiğini de hatırlarsak, mitleşmiş ilk tarım devrimini aklımıza gelir. İnsanların tarımla birlikte yerleşik hayata geçmeleri toplum mefhumunun da doğuşuna sebebiyet vermiştir. Toplum, özü itibari ile içerisinde ki bireylerden etkilenip yeniden içerisindeki bireyleri etkileyen bir olgunun karşılığı olan bir kavramdır. İnsanoğlu var olduğu süreçten beri insanla birlikte toplum kavramını da evrilmiştir.

Fransız devrimi sırasında ortaya çıkan ideoloji kavramı ve ulus devlet anlayışı tarihsel süreç içerisinde çok ciddi değişikliklere sebep oldu. Zaman kavramının dışında en iyi yönetim sistemini arayan ideologlar, ideoloji savaşlarının başlamasına da sebep olduğu düşünülebilir. Sanayi inkılabı ve küreselleşme sürecinin ardından uluslararası Pazar sisteminin bir gereği olarak krizlerin siyasi sınırlar tanımaması siyasi iktidarları bir çok tedbir almaya zorlasa da bu durum toplumlarda bir çok değişimin de önünü açtı. Birinci paylaşım savaşının ardından genel bir yoksulluk durumu, 1929 krizi ile birlikte yeni fakirlerin oluşumu ilerde belirteceğimiz totaliter anlayışların ortaya çıkışına imkan veren toplumların oluşumuna yol açtı. Çarlık Rusya'sında ki iktisadi ve siyasi problemler Ekim devrimini kaçınılmaz kıldı. Almanya'nın savaşı kaybetmesi ve Avrupa da ki yıkımın yol açtığı yeni sosyolojik durum İspanya'da ve İtalya'da totaliter yönetimlerin ortaya çıkmasına sebep oldu. İkinci paylaşım savaşının ardından totaliter yönetimler popülizmini nispeten kaybetmiş olsa da SSCB varlığını korumuştur.

Kitlesel Hareketler

Kitlesel hareketler bir toplum içerisinde benzer duygu ve düşüncelere sahip insanların bir araya gelmesi ile oluşabilir. Duyguların düşünceler üzerinde ki etkisi de göz arda edilmemeli. Genel olarak toplumun büyük bir kısmını etkileyen olaylar bu olaydan etkilenme seviyelerine göre benzer duygular hisseder bu duyguların gereği olarak benzer

tepkiler sergiler. Öte yandan toplumun içerisinde yer alan bazı kesimler sürekli olarak benzer duygu ve düşünceleri paylaşır. Toplum içerisinde ki çoğu zaman etnik olarak ayrışan azınlıklar doğal bir kitlesel harekatın örneğidir. Sanayi inkılabının ardından liberalizmin etkisiyle siyasi sınırları aşan ticari ilişkiler ile birlikte yerelde oluşan bir kriz bölgesel bir krizi tetiklemekte ve benzer duygu ve düşüncelerin bir ulusa nispetle daha geniş alanlara yayılmasına imkan tanımaktadır. Ulusun sosyo-ekonomik şartları bu kitle harekatının üslubunu ve etki sahasını etkilese de benzer temeller üzerinden ilerleyen bu hareketler birbirine benzemektedir. Toplum içerisinde ki değişim taraftarı kitlesel hareketlerin dinamik kesimini temsil etse de bu hareketlerin devamlılığı konusunda önemli bir yere sahip olan yetenekli lider ve nitelikli bireyleri barındırması özellikleri bu hareketleri zorlayan kısmını da oluşturur. Kitlesel harekatın doğuşunun ardından toplum içerisinde tutunma süreci harekatın geleceğini de belirliyor. Belirli bir sayıda ki insanın ideolojik eğitiminin yanı sıra dinamizmini korumak adına dini ritüeller ve dava etimolojisi sürekli kullanmak gerekir.

Totalitarizm

Toplumun büyük bir çoğunluğunu etkileyen savaş, kıtlık ve ekonomik krizin ardından toplum içerisinde ki konumunda değişim yaşayan insanlar toplumun sosyolojik bunalım yaşamalarına sebep olur. Değişimden rahatsız olan bu kesimler yeni bir değişim sürecini başlatmak için toplumun geri kalanından nispeten daha istekli olduğu bir gerçektir. Öte yandan toplum içerindeki kronikleşmiş sorunlar benzer duygu birikimini sağlaya bilir. Son yıllarda şahitlik ettiğimiz Arap Baharı olarak isimlendirilen benzer sosyo-ekonomik koşulları yaşayan bir grup ülkede kıvılcım olarak adlandıra bileceğimiz bir vakanın neticesinde toplumun büyük kesimlerinin siyasi iktidarı elinde tutan diktatörlere karşı bir takım ayaklanmalar ve sonrasında devrimler gerçekleştirdi. Bu devrimleri belirli bir ideolojinin etrafında örgütlenerek gerçekleştirmeseler de belirli duyguları paylaşarak belirli amaçlara hizmet ettiler.

Totaliter anlayışın doğması veyahut güçlenmesi için toplum içerisinde benzer zamanlarda başarısızlık yaşamaları veya zarar görmeleri gerekmektedir. Sistem içerisinde başarısız olan insanlar kendi hatalarını gizlemek adına ideolojilerin geniş havuzunda erimekten imtina etmezler. Bu aşamada genellikle yeni yoksullar veya değişim taraftarı elitler yeni bir değişim sürecini hazırlayacak bir takım fikir yumağını oluşturmaya başlar ve toplum içerisinde ki şartlar doğrultusun da toplumu etkiler. Siyasi iktidarı hedefleyen bir grup sıkı bir örgütlenme çabasına girer. Sağlam bir örgütlenmenin gerçekleşmesini

sağlaya bilecek durumlardan biride aynı fikirleri paylaşmaktır. İdeolojik eğitim bu durumda önemli bir yer tutar. Benzer fikirlere sahip insanlar bir olay karşısında benzer tepkiler verirler. İdeolojik temele dayanan kitlesel hareketler kendi içerisindeki üyeleri ivedi bir şekilde dönüştürür deyim yerindeyse tek bir parça haline getirir. Belirli bir güce sahip bir grup iktidarı ele geçirmiş ve siyasi iktidarı ele geçirmenin yollarını arar. Demokratik ülkelerde Hitler Almanya'sın da olduğu gibi seçimle iktidarı ele geçire bilir. Yasal yollarla iktidar değişiminin mümkün olmadığı Çarlık Rusya gibi ülkelerde devrim kaçınılmazdır. Totaliter bir grup devletin argümanlarını ele geçirdikten sonra kendi ideal vatandaş tipi üretmek adına her imkanı kullanır. Siyasi iktidarın dışında kalan diğer kesimler bu toplumsal dönüşüme ayak diremeye kalkarsa totaliter ideolojinin bu kesimlere sunacağı argümanlar kendi ideoloji gerekçeleri ve ideal vatandaş tiplemesinin gereği olarak propaganda yöntemleri ile bu kişileri sindirmektir. Kitlesel bir harekatın oluşmasında hayatın rol oynayan benzer fikirlere sahip kişileri bünyesinde bulundurma durumu daha geniş ölçekte devam ettirilir. Sanattan, spora tüm kurumlar ve kuruluşlar ideolojik eğitimin aracı hale getirilir. Bu fikirleri benimsemek istemeyen kişiler toplum içerisinde dışlanır. Polis devletler olarak bu kesimler sürekli bir kontrol altında tutulur ve sindirilmeye çalışılır.

Sonuç

İnsanlar içerisinde en yetenekli kimseler bile yalnız yaşamaya muktedir değildir, hayatını idame ettirebilmesi için başka bir insanın yardımına muhtaçtır. Bu zorunluluk insanın toplum içerisinde yaşamaya mahkûm eder. Bir arada yaşayan insanlar sürekli etkileşim içerisinde olması hasebiyle birbirlerini etkiler ve dönüştürürler. Toplumsal bir varlık olan insanın tarihinde bir arada yaşamak adına oluşturduğu devlette bu dönüşümden payını almış süreç içerisinde birçok kez farklı formlara bürünmüştür. Teknolojik gelişimlerin çok daha fazla insanın bir arada yaşamasına imkan vermesi ile birlikte siyasi iktidarın önemi de artmıştır. Fransız İhtilali ile ortaya çıkan ideoloji kavramı toplumu ve siyasi iktidarı dönüştürmede etkin bir rol almıştır. Toplum içerisinde büyük değişimlere sebep olan olaylar yeni bir ideolojinin doğuşuna veya mevcut bir ideolojinin güç kazanmasına sebebiyet verebiliyor. İdeoloji etrafında örgütlenen gruplar kendi üyelerini ve etrafındaki insanları dönüştürmek için yoğun bir çaba sarf eder. Belirli koşulların oluştuğu toplumlarda bu tür ideolojiler geniş kesimlere ulaşabilir. Belirli bir süreden sonra iktidarı ele geçiren bu grup veya ideoloji devletin sağladığı imkanlar doğrultusunda ideolojinin tasavvur ettiği ideal vatandaş tiplemesini yaratmak adına şiddetin bir çok çeşidine

başvurmaktan çekinmez. Yetki ve sorumlulukları tek merkezde toplar ve toplumu kontrol altında tutmaya çalışır. Bu durum devlet içerisinde polislerin güç kazanmasına sebep olur. İdeolojik eğitim hayati bir rol oynar bireysel kimliği yok etmeyi amaçlar toplumu ideolojinin amaçları doğrultusunda kanalize eder Bireyi her alanda taciz eder.

Kaynakça

Hoffer, E. (1978), Kesin İnançlılar (21.Basım), İstanbul: Tur Yayınları.

Arendt, H. (2017), Totalitarizmin Kaynakları/32. Basım), İstanbul, İletişim Yayınları.

İslamofobi Endüstrisi ve Şiddet

Kübranur KORKMAZ*

Özet: Soğuk savaşın bitmesiyle yıkılan iki kutuplu dünya düzeni, yeni bir ötekiye ihtiyaç duymuştur. Günümüzde bile, kimler tarafından desteklendiği ve neyi amaçladığı tartışılan 11 Eylül terör saldırıları, Avrupa'da İslam'a ve Müslümanlara olan önyargıyı arttırmıştır. 2000'li yıllarda artan ekonomik krizin nedeni göçlerle açıklanarak radikalleşme süreci hızlandırılmış, Avrupa'daki Müslüman topluluklar İslamofobik söylemlerle ötekileştirilmiştir.

2000'li yılların getirdiği ekonomik güvensizlik, aşırı sağın oluşturduğu popülist ifadeler için bir fırsattı. Aşırı sağın göçmen karşıtı, İslam karşıtı, düzen karşıtı ve AB karşıtı söylemleri halk nezdinde destek bulmuştur.

Bu çalışmada, son yıllarda özellikle Almanya, İngiltere ve Avusturya'da yapılan seçimlerde politikacıların İslamofobik ve göç karşıtı söylemlerle propoganda yapması, çokkültürcü söylemlerin azalması, radikalleşmenin artması incelenecektir.

İncelenen raporlarda yabancı düşmanlığı ve İslam karşıtı söylemlerin, Avrupa ülkelerinde fiziksel ve sözlü şiddeti arttırdığı açıkça görülmektedir. Avrupa medyasının insan hakları ihlallerine göz yumduğu, hatta şiddeti körükleyici bir dil kullanarak haber yaptığı aşikârdır.

Politikacıların öteki söylemleri ilk bakışta siyasal bir şiddet gibi görünse de, aşırı sağın yükselmesi, toplumda fiziksel ve psikolojik şiddetin artması, bu hak ihlallerinin uluslar arası arenada yeteri kadar ses getirmemesi gelecek adına endişe vericidir. Buna karşıt bir söylem geliştirmek, sosyal medyada ve uluslararası toplumda hak ihlallerini dile getirmek, bu popülist söylemlerin azalması için önemli bir adım olacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslamofobi, Aşırı Sağ, Şiddet, Ötekileştirme

1.Giriş

Soğuk savaşın bitmesiyle yıkılan iki kutuplu dünya düzeni, yeni bir ötekiye ihtiyaç duymuştur. Günümüzde bile, kimler tarafından desteklendiği ve neyi amaçladığı tartışılan 11 Eylül terör saldırıları, Avrupa'da İslam'a ve Müslümanlara olan önyargıyı arttırmıştır. 2000'li yıllarda artan ekonomik krizin nedeni göçlerle açıklanarak radikalleşme süreci hızlandırılmış, Avrupa'daki Müslüman topluluklar İslamofobik söylemlerle ötekileştirilmiştir.

2000'li yılların getirdiği ekonomik güvensizlik, aşırı sağın oluşturduğu popülist ifadeler için bir fırsattı. Aşırı sağın göçmen karşıtı, İslam karşıtı, düzen karşıtı ve AB karşıtı söylemleri halk nezdinde destek bulmuştur.

* Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Bu çalışmada, son yıllarda özellikle Almanya, İngiltere ve Avusturya'da yapılan seçimlerde politikacıların İslamofobik ve göç karşıtı söylemlerle propoganda yapması, çokkültürcü söylemlerin azalması, radikalleşmenin artması incelenecektir.

İncelenen raporlarda yabancı düşmanlığı ve İslam karşıtı söylemlerin, Avrupa ülkelerinde fiziksel ve sözlü şiddeti arttırdığı açıkça görülmektedir. Avrupa medyasının insan hakları ihlallerine göz yumduğu, hatta şiddeti körükleyici bir dil kullanarak haber yaptığı aşikârdır.

Politikacıların öteki söylemleri ilk bakışta siyasal bir şiddet gibi görünse de, aşırı sağın yükselmesi, toplumda fiziksel ve psikolojik şiddetin artması, bu hak ihlallerinin uluslar arası arenada yeteri kadar ses getirmemesi gelecek adına endişe vericidir. Buna karşıt bir söylem geliştirmek, sosyal medyada ve uluslar arası toplumda hak ihlallerini dile getirmek, bu popülist söylemlerin azalması için önemli bir adım olacaktır.

2. İslamofobi ne demek?

Yeni bir ırkçılık türü olarak İslamofobi'nin görünürlüğü 11 Eylül olayları ile birlikte artsa da temeli Ortaçağlarda ve Aydınlanma dönemindeki İslam temelli korku ve fantezilerle atılmıştır.

İslamofobi bir ırkçılık türü olmakla beraber ırkçılıktan daha tehlikeli bir eğilime sahiptir. Irkçılık sadece etnik temelli bir söylem içerirken, İslamofobi dini, etnik, kültürel ırkçılığı ve ayrımcılığı bir araya getirmektedir.[1]

İslamofobi, din ve medeniyet alanlarına sirayet eden, temel hak ve hürriyetleri ihlal eden ama mevcut küresel siyasi-hukuki düzen içinde müeyyidesi olmayan bir ayrımcılık türüdür.

Müslüman insanlara sırf dinlerinden, inançlarından ve kültürlerinden dolayı nefret duyulması, bu insanların aşağılanması, ayrımcılığa tabi tutulması, sözlü ve fiili şiddete maruz bırakılması ırkçılık ve ayrımcılıktır. Bu çerçevede yapılan her eylem nefret suçudur ve insan hakkı ihlalidir.[2]

3. Avrupalı Politikacıların Aşırı Sağ Söylemleri

İslam karşıtlığı ve korkusunun siyasi, medyatik, ekonomik, popüler boyutları özellikle Avrupa ve Amerika'da her geçen gün genişlemektedir. Avrupalı politikacıların Fransa'daki küçük bir kasabadan Hollanda'daki genel seçimlere kadar İslamofobik ve zenofobik söylemleri seçim propaganda aracı olarak kullandığının görmekteyiz. Müslüman

[1] (Kalın, 2018)
[2] (Kalın, Akıl ve Erdem, 2017)

göçmenlerin artan nüfusla birlikte Avrupa'yı istila edeceği inancı, sağ-muhafazakâr ve yabancı karşıtı siyasi partilerin sık kullandığı argümanlardan biridir.

Avrupalı siyasetçilerin sık sık Müslümanların artan nüfusu ile Avrupa'yı yıkmak istediğinini ima etmesi, toplumsal çatışma ve hüsumete zemin hazırlamaktadır. Avrupa ulusal ve yerel siyasetinin İslam korkusu ve Müslüman nefreti üzerinden tanzim edilmesi, İslam'dan çok Avrupa'yla ilgili bir sorundur. Zira Avrupa'nın ciddi bir meselesi olan yaşlanma ve nesil kaybı, azınlık bir topluluk üzerinden tartışılmakta ve yeni korku ve nefret söylemleri üretilmektedir.[3]

Medyatik temelde ise, Avrupa'nın açık, liberal, hoşgörülü, çoğulcu olduğu yönde çalışmalar yapılırken, İslam kapalı, köktenci ve müsamahasız bir medeniyet olarak servis edilmektedir.

Son dönemde Avrupa yapılan seçimlerde politikacıların kullandığı dili analiz edebiliriz.

Hollanda'da aşırı sağcı Özgürlük Partisi'nin (PVV) lideri Geert Wilders, yerel seçim kampanyasına Rotterdam'daki Esselam Camii'nin bahçesinde başladı. Wilders seçimdeki hedefini, "Rotterdam'ın İslamlaşmasını bir an önce durdurmak" olarak açıkladı.[4] Aşırı sağcı liderin kampanyasını başlattığı Feijenoord ilçesinde yoğun olarak Türk ve Faslı göçmenler yaşıyor. Özgürlük Partisi'nin seçim sürecinde kullanmak üzere hazırlattığı İslamofobik kısa filmin kamu kanallarında yayınlanması tepki çeken diğer bir provakatif adım oldu. Eğitim, Kültür ve Bilim Bakanlığına bağlı kamu yayın kuruluşu NPO'da siyasi partilere ayrılan zaman diliminde PVV'nin "İslam ölümcüldür" ifadelerinin yer aldığı reklam filmi yayınlandı. Seçim kampanyası kapsamında hazırlanan ve İslam'ı kötüleyen filme, Hollandalılar sosyal medya üzerinden tepki gösterdiler ve yayınlanmasının yasaklanmasını istediler.[5]

Seçim sürecinin dışında Hollanda'da çoğunluğunu göçmen ve Müslümanların oluşturduğu DENK Partisi'nin İslamofobik eylemlerin tartışılması için sunduğu öneri meclis tarafından reddedilmiştir.

Almanya'da beş bölgede ciddi destek alan ve sandalye kazanan Alternatif Partisi (AfD) sözcü yardımcısı Alexander Gahueld Müslüman göçünüm derhal kısıtlanmasını talep etmiştir. Parti genel başkanı Freuke Perty 'toplu göçün reform ve aydınlanmanın dini

[3] (Kalın, Ben, Öteki ve Ötesi, 2018)
[4] (BBC, 2017)
[5] (Anadolu Ajansı)

hoşgörü, kadın hakları, ve sivil özgürlüğü gibi kazanımlarını ciddi şekilde tehlikeye attığını ' ileri sürdü. Afd Almanya'daki Müslümanların en temel haklarını dahi sınırlamak için elinden gelen çabayı gösteriyor.

Almanya ve Hollanda örneklerinde görüldüğü gibi diğer Avrupa ülkelerinde de var olan nüfus artış hızında azalma, ekonomik problemler, siyasi kaygılar, işsizlik seviyesinin artması gibi toplumsal korkuların sebebi İslamofobik, Zenofobik söylemlerle manüpüle edilmekte, toplumlar ayrıştırılmaktadır.

4. Avrupa'daki Müslümanlara Saldırılar

Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığının açıkladığı verilere göre; 2018 yılınıda Türk vatandaşlarının AB ülkelerindeki dış temsilciliklere bildirdiği ırkçı ve İslamofobik saldırıların sayısı toplamda doksandır. Bu saldırıların 38'i camilere, 34'ü vatandaşlara, 12'si dış temsilciliklere, 4'ü Türk STK'lara, 2'si işyerlerine düzenlenmiştir.

SETA'nın yayınladığı rapora göre, Avrupa ülkelerinin ezici bir çoğunluğu İslamofobik olayları ayrı bir nefret suçu olarak kayıt altına almamaktadır. Polisin Müslüman karşıtı/İslamofobik suçları ayrı bir nefret suçu olarak kayıt altına alması, sorunun gerçek boyutunun ortaya çıkması ve bu sorunla mücadele için karşı stratejilerin geliştirilmesi bakımından önemlidir.

Fransa'da 121 İslamofobik olay ihbar edildi, hükümet tarafından 19 cami kapatıldı, 749 kişi ev hapsine alındı, 4.500'den fazla polis baskını düzenlendi.

Polonya'da Müslümanlar 2017'de tüm nefret suçu vakalarının %20'sine maruz kalarak en fazla hedef alınan grup oldu.

İngiltere'de 2017 yılında 2016 yılına oranla %40 daha fazla İslamofobik vaka gerçekleşti, (1.678 olay) 2016'da Tell MAMA UK derneğine 1.233 İslamofobik saldırı ihbar edildi. Bu vakaların %20'si fiziksel içerikliydi; saldırıya maruz kalanların %56'sı kadındı ve saldırganların üçte ikisi erkekti.

Şiddet saldırılarının çoğunlukları kadınları hedef aldığını söyleyebiliriz.

5. İslamofobik Söylemlere Karşı Çözüm Önerileri

Yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın kurduğu sivil toplum kurumlarına daha fazla destek verilerek görünürlüğünün artması sağlanabilir.

Diplomatlar aracılığı ile yaşanana İslamofobik vakaların, özellikle İslamofobi başlığı altında rapor edilmesini, durumun vehametini gözler önüne sermek için çok önemlidir.

Türkiye'deki think thank kuruluşlarının hazırladığı raporları yurtdışında da sunması, özellikle basında yer alması için önemlidir.

Birçok insanın İslam'ı yanlış tanıdığını görmekteyiz. Yapılacak kaliteli filmlerle, belgesellerle uluslararası arenada ses getirmek, insanların algısını olumlu yönde etkilemek için etkili bir adım olacaktır.

Uluslararası alanlarda bulunulan her fırsatta İslamofobi'nin bir ırkçılık türü olduğu hatta ırkçılıktan daha büyük tehlikeler oluşturacak bir nefret suçu olduğu dile getirilmelidir.

İslam karşıtı söylemlerle insanlık suçu işlendiği açık bir şekilde dile getirilmelidir.

6.Sonuç

Soğuk savaş sonrası dünyanın yeni bir ötekiye ihtiyaç duyması, 11 Eylül olayları İslam korkusu diye adlandırılan ancak açıkça bir insanlık suçu olan İslamofobi kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Avrupalı siyasetçilerin ekonominin bozulması, işsizliğin artması gibi yerel problemlerini Müslümanlarla ve mültecilerle bağdaştırması; seçimlerde bir propaganda aracı olarak İslamofobi'yi kullanması normalleşmiştir. Yahudi karşıtlığı için gösterilen özen İslam karşıtlığı söz konusu olduğunda gösterilmemektedir.

Normalleşen bu öteki söylemi Avrupadaki aşırı eğilimli insanların Müslümanlara şiddet içerikli saldırılarda bulunması için zemin hazırlamaktadır. Gelinen nokta ürkütücü olmakla birlikte gündeme dahi getirilmemektedir. Medya aracılığı ile de bu İslam düşmanlığı sürdürülmektedir.

Çözüm önerileri olarak Avrupadaki Müslüman sivil toplum kuruluşlarını desteklemek, uluslararası arenada söz hakkı bulduğumuzda somut verilerle durumu dile getirmek, medya araçlarını etkili kullanmak, İslamofobik saldırıların özellikle İslamofobi temelinde raporlara geçmesi için çalışmalarda bulunmak, İslamofobi'nin bir ırkçılım türü olarak kabul edilmesi verilebilir.

Kaynakça

Anadolu Ajansı. (tarih yok). 04 07, 2018 tarihinde https://aa.com.tr/tr/dunya/hollandada-irkci-partinin-islam-karsiti-kampanyasina-tepki/1090734 adresinden alındı

BBC. (2017, 12 14). *BBC*. 04 07, 2018 tarihinde http://www.bbc.com/turkce/42353091 adresinden alındı

Kalın, İ. (2017). *Akıl ve Erdem.* İstanbul: Küre Yayınları.

Kalın, İ. (2018). *Ben, Öteki ve Ötesi.* İstanbul: İnsan Yayınları.

Emperyalizm, Sömürü Kültürü ve Politik Şiddet

Seyit Selçuk ÖZDEMİR*

Özet: Emperyalizm ve sömürgecilik dünya siyasetini önemli ölçüde etkilemiştir. Batı'da ortaya çıkan devrimler bu iki kavramla bir araya gelerek batı- doğu ilişkilerindeki önemi anlatılarak doğuya yansımaları ele alınmıştır. Batının çeşitli ihtiyaçlarını doğu coğrafyasından temin etmeye çalışması doğuyu tanıma ihtiyacını doğurmuştur. Bu durum neticesinde ortaya çıkan oryantalizm ile batılı elitler doğu hakkında çeşitli araştırmalar yapmışladır. Oryantalistler, günümüzde yaşanan İslamofobi ve çeşitli politik şiddet hareketlerinin temelini atmışlardır.

Çalışmada oryantalist yazarların bilimsel zeminini oluşturduğu İslamofobi ve aşırı sağcı grupların giriştiği eylemlerle politik şiddet kavramı ele alınmıştır. Batı medyasının bu konu hakkındaki tavrı da göz önünde bulundurularak politik şiddet bağlamında değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmada, emperyalizm ve sömürgecilik ile ortaya çıkan politik şiddetin tarihteki ve günümüzdeki yansımalarını açıklamak amaçlanmaktadır. Bu amaçla çalışmada, doğu-batı ilişkileri alanındaki bilimsel makaleler, kitaplar ve bu alandaki teoriler ışığında literatür taraması metoduyla incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler:, Emperyalizm, Sömürgecilik, Oryantalizm, İslamofobi, Politik Şiddet

Abstract: Imperialism and colonialism have significantly affected world politics. The revolutions that emerged in the West came together with these two concepts, reflecting the significance of the western-eastern relations and their reflection to the east. The need to acquire the various needs of the West from the eastern geography has caused the need to recognize the east. Orientalism and western elites who have emerged as a result of this situation have done various researches on east. Orientalists have laid the foundations of today's Islamophobia and various political violence movements.

In the study, the concept of political violence was dealt with by the acts initiated by the Islamophobia and the extremist groups that the orientalist writers formed the scientific basis. In the context of political violence, the Western media has taken into consideration the attitude towards this issue. The aim of the study is to explain the historical and contemporary reflections of political violence arising from imperialism and colonialism. For this purpose, in the study, scientific articles, books and theories in the field of eastern and western relations were examined in the light of the literature review method.

Key words: Imperialism, Colonialism, Orientalism, Islamophobia, Political Violence.

* Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilim ve Kamu Yönetimi 3. Sınıf Öğrencisi.

Giriş

Dünya siyasetinde 17. yüzyıldan sonra ortaya çıkan gelişmeler birçok alanın, özellikle de küresel ekonomik ve siyasal sistemin temelleri atıldığı dönemdir. Toplumsal anlamda önemli gelişmelerin yaşandığı, teknolojik ve sanayi sektörünün doğduğu ve bunlarla birlikte çeşitli ideolojik görüşlerin yayılmasıyla çağımızın temellerinin atıldığı anlaşılmaktadır. Bütün bu yeniliklerin doğu batı ilişlerindeki etkisinden ve bu durumun günümüze yansımalarından söz edilmiştir

Batılı araştırmacılar doğu hakkındaki görüşlerini ortaya koyarken takındıkları tavırlar günümüzde batılı toplumlarda İslamofobi ve aşırı sağcı grupların ideolojilerinin tohumları niteliğindedir. Bu araştırmacılar genellikle oryantalistlerdir. Oryantalizm, doğu-batı ilişkilerini ve doğuluların aciz, barbar, tutucu, gerici topluluklardan ibaret olduklarını aktarırlar. Çalışmada bu konuya değinilerek böyle bir durumun gerçeklikten uzak olduğu vurgulanmaktadır.

Emperyalizm ve sömürgecilikle Ortadoğu ve Afrika topraklarının batılı devletler tarafından yağma edilmesi ve doğuluların bu durum karşısındaki tutumları açıklanmıştır. Doğu-batı ilişkilerine günümüzdeki İslamofobi ve aşırı sağcı grupların etkisi, bunların batılı Müslüman halklara davranışlarından bahsedilmektedir. Avrupa ülkelerinde yükselen aşırı sağ ve İslam düşmanlığının temelinde politik şiddet vardır. Politik şiddet, Batıdaki seçim süreçlerinde seçmenleri etkilemek amacı ile propaganda faaliyetleri içinde kendini göstermektedir.

Emperyalizmin Tarihsel Kökleri

Batı/ Hıristiyan medeniyetinin 11. yüzyılda yükselişe geçen İslam Medeniyetine karşı giriştiği önemli olayları tarihte görmek mümkündür. Siyasi egemenliği elinde bulunduran kilise ve din adamlarına karşı büyük tepkiler doğmuştur. Bu nedenle Avrupa halkları kilisenin siyasi ve toplumsal anlamdaki denetimini kırmak amacıyla Protestan Reformu'nu başlatmış ve Martin Luther liderliğindeki bu hareket başarılı olmuştur. Böylece kilisenin egemenliği son bulmuştur. Din adamlarının kişisel çıkarlarına uymadığı için yok sayılan birçok yenilik hayata geçirilmeye başlanmıştır.

Protestan reformu, 1517'de Martin Luther'in meşhur doksan beş ilkesinin Almanya'da bulunan Wittenburg Katedrali'nin kapısına asmasıyla başlamıştır. Martin Luther Katolik Kilisesinin bazı uygulamalarını reddediyor ve bazı yeniler tavsiye ediyordu. Luther'in Başlattığı bu reform hareketi Avrupa devletlerini karşı karşıya getirmişti. Bu durumla beraber evrensel bir Hıristiyan devlet kurma fikri de sona ermiş oldu. Protestan

Reformu, 16. Ve 17 yüzyıllarda büyük din savaşlarının temel gerekçesi olmuştur (Gelvın 2016:9).

Protestan Refomu'ndan sonra sanat ve edebiyat alanında ortaya çıkan "Rönesans" ve Avrupa toplumlarının monarşiler karşısında başlattığı ayaklanma olan "Fransız İhtilali" ile ortaya çıkacak yeni dünya sisteminin temellerini atan Avrupa'nın önde gelen devletleri aynı zamanda bu yeni sistemi kontrol altında tutuyorlardı. Oldukça hızlı bir şekilde artan güçleriyle de dünya üzerindeki bütün olayları kendi çıkarları ve politikaları üzerinden değerlendiriyorlardı**.** Avrupa halklarını merkeze alarak oluşturdukları sistemi denetimleri altında tutuyorlardı. Özellikle kendilerini küresel ekonomik sistemin sahibi olarak görmekteydiler. Avrupa'daki bu durumun başat aktörleri İngiltere, Fransa ve Hollanda idi.

17. yüzyıldan sonra İngiltere, Fransa ve Hollanda dünya ekonomik sistemini denetimleri altında tutma ve bunu revize etme imkanına kavuşmuştu. Bu devletler Avrupa ekonomisinin sunduğu fırsatlardan en iyi şekilde yararlanacak ülkelerdi. Avrasya kıtasının kuzeybatısında bulunan bu ülkeler özgün doğal şartlarla gelişmeye daha yatkın bir yapıya sahiptiler (Gelvın, 2016:45).

Böylece Avrupa'da ekonomik, askeri, siyasi ve toplumsal alanda büyük değişikliklere gidilmiştir. Yeni ticaret yollarının bunması, sanayi devrimiyle artan üretim, ateşli silahların bulunmasıyla kazanılan askeri zaferler, eğitim ve bilim alanındaki başarılarla taçlandırılmıştır. Sanayi devrimiyle üretimin artması, ham madde ve pazar ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu ihtiyaçlara en iyi kaynağı sağlayacak olan doğu coğrafyası yalnızca doğal kaynak anlamında değil aynı zamanda beşeri gücünden de yararlanılmıştır. Doğulu insanlar Avrupa Fabrikalarında ve Avrupalıların devasa malikanelerinde zorla köle olarak çalıştırılmışlardır. Bu dönemde özellikle Afrika ve Ortadoğu üzerinde Portekizliler, İspanyollar, İngilizler ve Fransızların büyük baskıları olmuştur.

Batılı halkların Ortaçağ'da sosyal ve siyasal hayatlarında kilisenin egemenliğine karşı başlattığı savaş "Reform Hareketi" ile başarıya ulaşmış böylece toplumsal yaşamın hegemonu olan din adamlarının halkın üzerindeki denetimi son bulmuştur Bu durum teknolojik alandaki yenilikler ve coğrafi keşiflerle desteklenerek yeni bir dönemi başlatmıştır. Kapitalizme dayalı olarak benimsenen yayılmacı politikalar neticesinde ortaya çıkan emperyalizm, Avrupa sanayisine kaynak sağlamayı amaçlamıştır. Sanayi devrimi ile artan üretim, pazar ve işgücü ihtiyacını doğurmuştur. Avrupa ekonomisinin işleyebilmesi için gerekli olan kaynakların bulunduğu, ulusal birliğini sağlayamamış ve batıdaki gelişmelerden habersiz olan ülkeler emperyalizmden ve sömürgecilikten nasibini almıştır.

Sömürgecilik ve emperyalizmden bahsederken bunların tamamen batıya ait olduklarını vurgulamak gerekir. Bu anlamda doğu-batı ilişkileri incelendiğinde sömürgecilik tarihini ve emperyalizmin pratik temellerinin Endülüs Emevi Devleti'ne kadar uzatmak mümkündür. Haçlılar, doğu seferleriyle bu coğrafyadaki bilimsel ve entelektüel faaliyetleri tanıma fırsatı yakalamış ve bunu kendi topraklarına taşımışlardır. Bu dönemden başlayan İslam ve doğu karşıtlığı haçlı seferleriyle somutlaşmıştır. Haçlı seferleriyle Batı- Hıristiyan orduları İslam coğrafyasında büyük katliamlar yapmışlardır. Günümüzde de yaşanan küresel siyasi sorunların nedeni olan haçlı seferleriyle Hıristiyan toplumu için kutsal olan topraklarda yaşayan Müslüman halkların malları ve mabetleri yağmalanmıştır.

Doğu-Batı ilişkilerinin temeli niteliğinde olan "haçlı seferleri" , özellikle batının doğu hakkındaki görüşlerinin oluşmasını sağlamıştır. Avrupa biliminin gelişiminde önemli bir dönüm noktası olan haçlı seferleri, doğu ile ekonomik, askeri ve siyasi ilişkilerden doğan sorunların başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Doğudaki kutsal Hıristiyanmekanlarına sahip olma ve doğu Hıristiyanlarının bulunduğu toprakları ele geçirerek onlarla ittifak yapmak amacıyla haçlılar Kudüs'e yönelmişlerdir.

1099 yılında işgal ettikleri Kudüs, tarihinin en acılı dönemlerinden birini yaşamıştır. Müslüman halk bu işgal sırasında Kubbetu's-sahra'ya ve Mescidi Aksaya sığınmış ancak yine de haçlı askerlerinin katliamlarından kurtulamamışlardır. Bu dönemde Müslümanları korumaları nedeniyle Yahudiler de katledilmiş ve kutsal mekanları tahrip edilmiştir. Mescid-i Aksa yağmalanmış ve diğer kutsal mekanlar kilise , depo, misafirhane vb. olarak kullanılmaya başlanmıştır. Hatta altın ve mücevher olduğu düşüncesiyle Müslüman Kudüslülerin karınlarının parçalandığı rivayet edilmektedir (Absridge'den akt. Kalın, 2017: 92).

Afrika ve Osmanlı toprakları Batı sanayisinin ham madde ihtiyacını gidermesi için kaçınılmaz bir fırsat olarak Avrupalıların nefsini kabartmıştır. Bu nedenle, her alanda rakiplerinin çok ötesinde bir düzeyde bulunan Avrupalı devletler doğu coğrafyasına yönelerek birtakım ihtiyaçlarını buradan temin etmeye çalışmışlardır. Batılı devletlerin uluslararası alanda kazandığı büyük zaferlerin verdiği güçle dünyanın önemli bir bölümünde emperyalizme dayalı olarak sanayisini kalkındırmayı amaçlamıştır.

Emperyalizm… büyük bir alanda yayılan toplumların yöneticilerinin diplomasi ideolojik ikna, fetih ve doğrudan yönetim veya kendi insanlarından oluşan koloniler

kurarak siyasi, ekonomik ve askeri alanlarda geri kalan toplumlar üzerinde sınırsız bir şekilde yayılmaktır (Robinson'den akt. Gelvin, 2016:138).

Emperyalizm yalnızca siyasi ve ekonomik olarak düşünülmemelidir. Çünkü tarihte görüldüğü kadarıyla güçlü devletler aynı zamanda kendi kültürlerini de hükmettikleri toplumlara dayatmışlardır. Günümüzde hala Afrika'nın bir çok ülkesinde ana dili İngilizce, Fransızca vd. olan devletler bulunmaktadır. Bu durumun gösterdiği gibi emperyalizm ve sömürgecilik kültürel alana da sıçramıştır.

Kültür emperyalizmi, milletlerin uzunca bir zaman içerisinde geliştirdikleri "Milli Şahsiyeti" oluşturan milli ve manevi unsurların içi boşaltılarak başka kültürel karakterlerin işgal ve tahakkümüne uğramasıdır. Savaş veya zoraki bir biçimde değil doğrudan o milletin yöneticileri ve aydınlarının yabancı kültürlere duyduğu ilgi nedeniyle kültür emperyalizmi ortaya çıkar (Kabaklı, 2009:19).

Sanayi devrimiyle beraber artan üretimin sonucu olarak elde edilen sermayenin işletilmesi amacıyla yatırım alanları ve seri üretimle elde edilen ürünler Avrupa piyasalarını doyurması sömürgeciliği hızlandırmış ve kısa bir zaman içinde emperyalizme evrilmesini sağlamıştır. Avrupa devletlerinin nüfusunun artması, geliştirilen askeri teknoloji ve sınai güçlerini uygulayacağı alanlar da sömürülen coğrafyalar olmuştur (Sander, 2016:346).

19. yüzyılın ortalarına kadar Afrika'nın sadece kuzeyi ve kıyı bölgeleri biliniyordu. Bu dönemden sonra artık Afrika "Gizemli Ülke" olma niteliğini kaybedecektir. Afrikalıların tarım ve hayvancılıkla geçinmeleri, Avrupadaki yeniliklerden nasibini almamış olmaları, derilerinin siyah olmaları, yazıyı kullanmamaları ve güçlü bir siyasal teşkilattan yoksun olmaları Avrupa'dan gelen misyonerlerin ve orduların işini kolaylaştırmıştır (Sander, 2016:282).

Devletin varoluş sebebi halkın özgürlük, güvenlik, adalet ve eşitlik ihtiyaçlarını gidermektir. Bu çerçevede devlet, kurumlarıyla ve halkıyla bütüncül bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır. Hangi siyasal sistemle yönetilirse yönetilsin devlet daima gücünü halktan almaktadır. Halkın çıkarlarını yumuşak güçle veya direk ordusuyla koruyan devletle güçlü bir teşkilat yapısına sahipse dışarıdan gelen bütün olumsuzluklara karşı direnebilir. Sömürgecilik ve emperyalizmin uygulandığı klasik coğrafyalara bakıldığında buralarda bulunan devletlerin örgütsel yapılarında çözülmeler olduğu gözlenecektir. Kurumlarının zayıflaması veya işleyişinin ağırlaşması dışarıdan gelen etkilere karşı devletin direnmesini sağlayamayacaktır. Sömürülen ülkelerde tam anlamıyla bir devlet

mekanizmasının yokluğu ve dışarıdan gelen tehditlere karşı koyacak bir gücün olmaması sömürgeciliğin ve emperyalizmin buralarda uygulama alanı bulmasının temel nedeni olarak göze çarpmaktadır.

18. yüzyılda Osmanlı kurumlarında ortaya çıkan sorunlar ve bu sorunlara karşı etkili çözümlerin üretilememesi oldukça geniş olan toprakların tehdit edilmesine yol açmıştır. Fransız İhtilalı ile ortaya çıkan milliyetçilik akımının neticesinde yıllarca Osmanlı egemenliğinde olan toplumlar ayaklanmıştır. Bu süreci yönetecek yetenekli devlet adamlarının olmaması nedeniyle büyük toprak kayıpları olmuştur. Devletin kurumlarında ortaya çıkan sorunlar nedeniyle de devlet mekanizması işlerliğini kaybetmiştir. Bu gibi nedenler ile zayıflayan merkezi otorite özellikle sınırların korunamamasını doğurmuştur. Avrupalı devletlerin sanayileri için gerekli ham madde ve Osmanlı topraklarını, seri üretimle doğan üretim fazlası malları satmak için önemli bir pazar olarak görmekteydiler.

Osmanlı devleti, toplumsal yapısı itibarıyla oldukça farklı bir örnek olduğunu göstermekteydi. Osmanlı'nın kozmopolit yapısının milliyetçilik akımıyla bozulmasından faydalana Napolyon Mısır'a yönelmiştir. Bu durumdan faydalanan Avrupalı devletler, sömürgelerine giden yolun üzerinde bulunan Osmanlıdaki gayr-ı Müslimleri kışkırtarak sömürgelerini korumayı amaçlamışlardı. Bunu gerçekleştirmeye çalışan Napolyon Bonabard Mısır seferini başlatmıştır. (Said, 1982:136).

İslamofobinin düşünsel temelleri : Oryantalizm

İslamofobi yeni bir kavram olarak ele alınsa da tarihsel arka planı çok uzun zamanlara dayanmaktadır. Batı uygarlıklarının Müslüman dünyaya karşı önyargılarının temelinde günümüzde yaşanan terör olaylarının yanı sıra tarihten gelen korkular da yer almaktadır. Özellikle ABD'de 2001 yılında yaşanan terör saldırıları milat olarak kabul edilse de bu sorunun temeli tarihsel arka planda yer alan Batı-Doğu karşıtlığıdır. Bu önyargılar 1991 yılında SSCB'nin dağılması ve Doğu blokunun çökmesi ile birlikte dünyanın tek kutuplu hale gelmesi ve ABD'nin kendisini uluslar arası alanda merkeze koyması ile sorunun çok boyutlu hale gelmiştir (Yolcu ve Coşkun, 2017)

Avrupa'nın yükselişinin formülü olarak niteleyebileceğimiz sömürgeciliğin bilimsel altyapısını oluşturan oryantalizm, batının emperyalizmine uğrayan doğuluları tanımak amacıyla batılı elitlerin oluşturduğu bir alandır. Oryantalizm, doğu insanının benliğini, onun düşünce dünyasını ve onu doğulu yapan unsurlarını araştırarak doğuyu daha etkili sömürmenin yollarını aramaktadır. Avrupalı oryantalistler eserlerinde doğunun

maddi zenginliklerinden çok doğunun inancını, sanatını ve edebiyatını, dilini vb. alanları işlemişlerdir.

Batıda ortaya çıkan oryantalizmle ilgili eserlerin eleştirisini yapan, oryantalizm kavramını geniş bir biçimde açıklayan Edward Said'e göre oryantalizm " Batının Doğu hakkındaki görüş ve düşüncelerinin sistematik olarak ele alınmasıdır. Böylece Doğu hakkında, Doğu bilimci hakkında, batıda oryantalistlerden yaralananlar hakkında oryantalizm bir sistem oluşturur. Doğunun batılılar tarafından araştırılması, yani batı için değerli olan kaidelere göre değerlendirilmesi ve onların kültür ve siyasal anlayışına göre incelenmesi ile yirminci yüzyılda aldığı şekli ile oryantalizm ortaya çıkmıştır (Said, 1982: 120)

Doğu insanının karakteristiği, hayatında ona yön veren unsurların doğru bir şekilde açıklanması için uygun metotlarla bu konuya yaklaşmak gerekir. Bu bütün toplumları incelerken dikkat edilmesi gereken önemli bir noktadır. Doğu halklarının inançları, kültürleri, sanatları vs. incelenirken konuya bir doğulu edasıyla yaklaşmak gerekir. Doğuyla ilgili eserler Batılı bir tavırla ele alındığı için -batıda günümüzde dahi devam eden- bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Örneğin İslam'ın inanç esaslarını Hıristiyanlık süzgecinden geçirmeye çalışan batılılara göre Hz. Muhammed bir terörist ve Kuran-ı Kerim uydurma bir kitaptır.

Edward Said Oryantalizmi açıklarken batıda oryantalist araştırmacıların eserlerini de tetkik etmiştir. Said, Louis Massignon'un oryantalizm sonrasında ortaya çıkan durum hakkındaki görüşlerini şöyle aktarıyor: "Onların her şeylerini tahrib ettik, felsefeleri, dinleri mahvoldu, artık hiçbir şeye inanmıyorlar, derin bir oşluğa düştüler. Anarşi ve intihar için olgun bir hale geldiler." (Said, 1982)

Günümüze gelindiğinde ise oryantalizmin farklı formlara koyularak çağdaş politikaların uygulama alanını genişletmiş ve uluslar arası alanda klasik oryantalizmden farklılaşarak emperyalizmin güncelleştirilmesini sağlamıştır. 18. Ve 19. yüzyıllardaki oryantalizm klasik olarak ifade edilmektedir. Modern çağda ortaya çıkan çeşitli enstrümanlarla koordineli olarak yürütülen küresel politikanın ve özellikle 11 Eylül olayından sonra oluşan dünya siyasetini açıklarken oryantalizmin medya, güç dengesi ve finansal alanda yürütülen politikaları açıklamada "Modern Oryantalizmi" kavramını kullanmak daha yerinde olacaktır.

11 Eylülde dünya ticaret merkezi olarak bilinen ikiz kulelere yapılan saldırı sonucunda batılıların kullandığı üslup ve politikalar 21. yüzyıl oryantalizminin fitilini

ateşlemiştir. Klasik oryantalizmden farklı olarak batı odaklı modernizm düşüncesinden uzaklaşmıştır. 11 Eylülden sonraki oryantalizm algısı Batılı/Avrupalı/Amerikalı olmayanları çözümleyip ve onları kesin bir ifadeyle medeniyetin düşmanları olarak tanımlamıştır. Bu yeni oryantalizm, özellikle uluslar arası alandaki güç dengesini kullanarak güç politikalarına hizmet etmeyi ve böylece barbarlık ve medeniyet arasındaki çatışmaya hizmet etmektedir (Uluç, 2009:378)

Çin, Hindistan, Rusya ve doğudaki birçok devletin uluslar arası sistemdeki konumunu güçlendirmesi 21. yüzyıl güç dengesinin doğuya doğru kaydığını göstermektedir. Bu durumdan rahatsız olan batı ortaya koyduğu politikalarla bu durumu kendi lehine çevirmek için çabalamaktadır. ABD, geleneksel müttefiklerini yalnız bırakması ve ocak 2017'de itidara gelen cumhuriyetçi aday Donalt Trump'ın politikalarını da modern oryantalizm kavramı üzerinden değerlendirmek gerçekçi sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.

Oryantalizmin doğulu halkları ötekileştirerek batı emperyalizmine ve sömürgeciliğine meşruiyet kazandırmayı amaçlamaktadır. Doğuyu ötekileştiren oryantalistler islamofobi ve doğuya yönelik olan negatif tutumların bilimsel altyapısını hazırlayarak doğuya karşı duyulan nefretin bu günkü halini almasını sağlamıştır. Batının sömürüsüne maruz kalan halklar buna karşı büyük bir tepki vermediğini de belirtmek gerekir.

İslamofobinin Eylemsel Görünümü: Politik Şiddet

Savaş, şiddetin en üst düzeyde yaşandığı bir durumdur. Devletler arası savaşın yanında iç savaş, asimetrik savaş, vekâlet savaşları, gerilla ve partizan savaşları gibi yeni biçimlerler ortaya çıkmıştır. Böylece şiddet kuralsız ve ölçüsüz bir hal almıştır. Ancak şiddet yalnızca uluslar alanla ve iç savaşlarla sınırlı bir olgu değildir. Şiddet, savaş ve siyasetle ilişkisinden soyutlanmış bir şekilde gündelik hayatta yaşanan terör, saldırganlık, eziyet, işkence ve vahşete indirgenerek anlaşılmaktadır (Çelebi, 2010, 225).

Genellikle sömürgecilik ve emperyalizmin en yaygın olduğu dönemlerde politik şiddetin de en üst seviyede olduğu görülür. El işçiliğine dayalı üretimin yaygın olduğu Bengal'de yaşananlar bu durumu desteklemektedir. Asya'nın önemli ticaret merkezlerinden olan Bengal'de Sanayi Devriminden sonra üretilen malları satılması amacıyla İngilizler bir neslin parmaklarını keserler (Davutoğlu, 2015:119)

Osmanlı Devletinin dağılmasıyla birlikte Batılı devletlerin sınırları içinde kalan Müslüman toplumlar büyük zulümlerle karşı karşıya kalmışlardır. Müslümanlara

uygulanan baskı, şiddet ve asimilasyon politikalarıyla Müslüman toplum göçe zorlanmıştır. Srebrenitsa katliamı Bosnalı Müslüman halka uygulanan bir politik şiddet örneğidir. Günümüzde Miyanmar'da Müslüman halka yapılan eziyet, Çin'in Uygur Türklerine yaptığı zulüm, ortadoğunun bir çok yerinde devam eden sorunlar politik şiddetin günümüzdeki yansımalarıdır. Sovyetler Birliği'nin yayılmacı politikaları neticesinde Orta Asya'daki Türkler'e uyguladığı baskı ve şiddet de politik şiddet olarak değerlendirilebilir.

Şiddetin temelinde yatan en önemli iki unsur kin ve nefrettir. Devlet yöneticilerinin başarısız olduğu durumlardan dolayı halka sunulan hizmetlerin azalması veya sunulan hizmetlerin kalitesinin düşmesiyle halk çeşitli şiddet eylemlerine başvurmaktadır. Demokrasinin özgürlüğe açtığı geniş alanın art niyetli kullanımının şiddet eylemlerine yol açtığını ifade etmek mümkündür.

Artan nüfus, işsizlik, geçim koşulları, ideolojik kutuplaşma, istikrarsızlık, partizanlık, devlet otoritesinin zayıflaması politik şiddetin potansiyelini güçlendirmektedir. 1981 yılında İngiltere'de yaşanan olaylara ilişkin açıklama yapan içişleri bakanı eylemlerin arkasında işsizlik ve enflasyonun artmasını kamuoyuna itiraf etmek zorunda kalmıştır (Keleş ve Unsal, 1982: 90)

Teknolojik yeniliklerin artmasıyla kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması oryantalizme entegre edilen son aparatlardır. Gelişen medya araçlarını tekelinde bulunduran batılı elitler doğuyla ilgili politikaları yürütürken medyatik araçlarla kamu diplomasisini oldukça etkili bir biçimde kullanmaktadırlar. Böylece yürütülen politikaların toplumsal tabanı da oluşturularak doğuya ilişkin konularda bütüncül bir destek sağlanmaktadır. Bu durumun tetiklemesiyle ortaya çıkan ve hızla yayılan İslamofobi, batıda yükselen aşırı sağcı partiler ve popülist politikaların soncunda şiddet eylemlerine dönüşmektedir.

Günümüzde ortaya çıkan İslamofobi politik şiddetin modern çağdaki görünümüdür. Bu durumda şiddet savaş meydanlarında veya uluslar arası alandaki şeklinden farklılaşarak dini ve kültürel bir boyut kazanmıştır. Batıya göç eden Müslümanlar İslamofobik söylem ve eylemlere en çok maruz kalan kesimdir. İslamofobi, batılı yöneticilerin politikalarındaki değişimin de temel gerekçesidir.

Küreselleşme doğu ve batı kültürlerini yakınlaştırsa da iki kültür arasındaki temel farklılıklar kendini korumaktadır. Özellikle uluslararası göç, sığınmacı ve mülteci sorunları Müslüman coğrafyanın batı medeniyetinde kimlik arama arayışını gündeme getirmektedir.

Bu arayış Batının daha saldırgan, katı ve sert politikalar üretmesini doğurmuştur (Yolcu ve Coşkun, 2017)

İslamofobi, batıda Müslümanların toplumsal hayattaki konumlarına ve batı coğrafyalarında bulunmalarından duyulan rahatsızlığın ifadesidir. Genellikle Bu rahatsızlıktan doğan şiddet eylemleri batıda yaşayan Müslüman toplumu tehdit etmektedir. Avrupa'da ve Batı'nın çeşitli şehirlerinde bulunan Müslümanların işyerlerine, camilere ve mescitlere saldırılar düzenleyen aşırı sağcı grupların tahrip ettikleri görülmektedir.

Batı medyasında Müslümanlarla ilgili konuların tek taraflı ve sorumsuzca verilmesi, islamofobik söylem ve eylemleri beslemektedir. İslami semboller yalnızca internet sitelerinde değil, ana akım medyada da çarpıtılmaktadır. İslam ve Müslümanların dahil edildiği konular haberlerde ve televizyon programlarında olumsuz ifadelerle gündeme taşınmaktadır. Müslümanlar için kullanılan ifadeler, farkı dinlere mensup olan kesimler söz konusu olduğunda daha yumuşak bir tavırla ele alınmaktadır. İslamofobiyle birlikte, biyolojik aşağılamaya dayalı olan ırkçılık; kültürel ve dini ırkçılık şeklini alarak yeniden ortaya çıkmıştır. Irkçılık ve ayrımcılığa yönelik kanunlar varken, İslamofobi konusunda hiçbir yasal düzenleme olmaması İslamofobinin sıradanlaşmasına yol açmaktadır (Kalın, 2017:449)

Batılı işverenler, işe alımlarda Müslüman adaylara oldukça ağır şartlar getirmeleri ve İslam karşıtı bir tutum sergilemeleriyle, Müslüman halkın toplumdaki önemli konumlardan ve görevlerden yoksun bıraktıkları görülmektedir. Ayrıca doğu insanına karşı antipati geliştiren batı medyası da bu durumu kamçılayıcı bir rol üstlenmektedir. Batı medyası ortaya koyduğu tavır ve davranışlarla İslamofobik eylemlerin yayılmasına ve Müslüman halkın batı coğrafyasına ait olmadığına vurgu yapmaktadır. Batı medyasının bu konudaki tavrı yalnızca çeşitli ırkçı gruplara ve siyasi partilere siyasi malzeme üretmektedir. Böylece Müslüman halkın hak ve özgürlüklerini kısıtlayıcı önlemler alınması sağlanmaktadır.

Müslüman olduklarına dair işaretlerin olduğu insanlar özellikle de göçle gelen diğer gruplarla karşılaştırıldığında işverenlerin yaptığı bazı ayrımcılıklara maruz kaldığı görülmektedir. Federel Ayrımcılıkla Mücadele Ajansı£nın 2010 yılında yaptığı araştırmaya göre, işgücü piyasasında eşit olmayan uygulamalar dini aidiyet hakkında resmi makamlarca toplanan temsili veri setlerinin eksikliğini ortaya koymuştur. İş başvurusu yapan Müslüman adaylara daha düşük beceriler atfetme ve başörtülü Müslüman kadınları işe almada görülen isteksizliği ortaya koymaktadır. Amade Antoni Vakfı 2016£da mülteci

ve konaklama tesislerine yönelik 102£si kundaklama olmak üzere 1963 saldırı belgelemiştir. Çeşitli kuruluşlaın kayıtlarına göre haftada ortalama 17, yerel medya kuruluşlarının raporlarına göre de haftada toplam 37saldırı gerçekleşmektedir. İş Profili Yasası'nın yetki alanının dışında olmasına rağmen işverenler yalnızca eğitim ve hukuk alanlarında değil diğer meslek alanlarındada bu yasaya dayanarak başörtüsü takan kadınların başvurusunu açıkça reddetmektedir. Bu nedenle ayrımcılık karşıtı kuruluşlar bu yasanın işgücü piyasasının diğer sektörleri üzerinde normatif bir yayılma etksi olduğunu vurgulamaktadır (Lewicki, 2017).

Sonuç

Protestan Reformunun gerçekleşmesiyle Hıristiyan din adamlarının devlet yönetimindeki egemenliğine son verilmiş ve bunu takip eden dönemlerde ortaya çıkan Fransız ihtilali ve Sanayi Devrimi neticesinde artan üretim, ham madde ve pazar ihtiyacının doğması Avrupalı devletlerin yayılmacı politikalar üretmesiyle sonuçlanmıştır. Sömürgecilik ve emperyalizm kavramları batının yayılmacı politikaları neticesinde ortaya çıkmıştır. Oryantalizm ise bunların bilimsel zeminini oluşturmaktadır.

Oryantalizm, doğu hakkında ortaya koyduğu veriler ve oryantalistlerin doğuyu ele aldığı metot günümüzde batıda yaşanan İslamofobi, ırkçılık ve aşırı sağın temel argümanlarını hazırlamışlardır. Batının doğuyu anlama çabası olan oryantalizm, doğudaki zenginliklerin batı tarafından daha etkili bir şekilde sömürülmesine hizmet etmiştir.

Avrupa'da, Amerika'da ve dünyanın çeşitli bölgelerindeki İslam karşıtı fikirler, İslamofobi ve diğer İslam karşıtı yapılanmaların fiili olarak harekete geçmeleri politik şiddet olarak ifade edilmektedir. Özellikle Avrupa'da aşırı sağcı partilerin geçmişe oranla oylarını önemli ölçüde artırmaları politik şiddetin artacağını göstermektedir. Aşırı sağcı parti liderlerinin, Müslüman toplumun Avrupa'ya ait olmadıklarını ifade ederek vatndaşlık haklarını tehdit etmektedirler. 2017 yılında Almanya, Fransa ve Hollanda'daki seçimlerde Müslüman ve Türk halkına karşı söylemler politik şiddetin, kamusal alan tarafından da desteklendiğini göstermektedir. Batı toplumlarının, şiddet yanlısı olarak göstermeye çalıştığı Doğu'yu ötekileştirmeleri Batı tarafından uygulanan politik şiddetin bir yansımasıdır.

Terör örgütlerinin gerçekleştirdiği eylemler nedeniyle Müslüman kesimi suçlayan ve İslam'ın bir terör dini olduğunu ifade etmekten kaçınmayan batılı elitler, Müslüman halkın maruz kaldığı zulümleri ise görmezden gelmektedirler. Batı medyasının da bu konudaki saldırgan tavrı ile Müslüman toplulukların karşı karşıya oldukları durumu

anlamak mümkündür. Medya, çeşitli yollarla politik şiddeti artırıcı bir rol üstlenmiştir. Batı medyası özellikle seçim dönemlerinde bağlı oldukları siyasi partilerin propagandalarını yaparken İslamofobik söylemleri sertleştirmektedir. Ancak bu durum politik şiddetin önünün açılmasını ve Müslüman toplumun hak ve özgürlüklerinin çiğnenmesini doğurmaktadır.

Kaynakça

ÇELEBİ, Aykut, "Şiddete Karşı Siyaset Hakkı", Aykut Çelebi (Ed.), **Şiddetin Eleştirisi Üzerine**, (ss.255-256), Metis Yayınları, İstanbul, 2010.

DAVUTOĞLU, Ahmet, (2015) **Küresel Bunalım,** 40. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul

GELVIN, James L. (2016) **Modern Ortdoğu Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul.

KABAKLI, Ahmet, (2009) **Kültür Emperyalizmi**, 5. Baskı, Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, İstanbul.

KALIN, İbrahim (2017), **Ben Öteki ve Ötesi** 13. Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul.

KELEŞ, Ruşen ve UNSAL, Artun, (1982) **Kent ve Siyasal Şiddet**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara

LEWICKI, Aleksandra, (2017) **2016 Ulusal Raporu Almanyada İslamofobi**, Seta Yayınları, İstanbul.

SAİD, Edward, (1982) **Oryantalizm**, Çev. Nezih Uzel, 1. Baskı, Pınar Yayınları, İstanbul.

SANDER, Oral, (2017) **Siyasi Tarih 1918-1994**, 27. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

ULUÇ, Güliz, (2009) **Medya Ve Oryantalizm**, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

YOLCU, Tuğba ve COŞKUN, Burhaneddin, (2017) "İslamofobi Söylemleri ve ABD'de Seçim Sürecine Etkisi"**,** Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi IV, 11-12 Mayıs 2017, ss.319-339.

Şiddet, Birey ve Terör: el-Kaide Örneği

Arş. Gör. Umut Turgut YILDIRIM*

Özet: Terör ve terörizm kavramları şiddet unsurunu bünyesinde barındırır. Bu anlamda, şiddetin asıl failleri terörist organizasyonlar ve dolayısıyla bireylerdir. Şiddet, terörist organizasyonların önemli bir yaptırım gücü olarak, örgütler için büyük önem arz eder. Bu organizasyonlar şiddet içeren eylemleri gerçekleştiren bireyleri çeşitli yollardan bünyesine katarlar. İlk olarak, bireyler zihinsel olarak şiddete eğilim gösterir ve daha sonra süreç içerisinde radikalleşen bireyler fiziksel anlamda şiddete yönelirler. Bu bağlamda, bireylerin terörist organizasyonlara katılmasını ve şiddet eğilimi etkileyen farklı nedenleri vardır. Bu çalışmada, bireyleri terörist yapan ve dolayısıyla şiddete eğilimini artıran faktörler, bireyler ve organizasyonlar bağlamında irdelenmiş olup, örnek olarak da El-Kaide terör örgütü ele alınmıştır. Bireyler bağlamında, şiddet eğilimini etkileyen faktörler psikolojik, sosyo-kültürel, siyasal, ekonomik ve eğitimsel olarak sıralanabilir. Öte yandan terörist organizasyonlar tarafından kullanılan kendilerine özgün yöntemler de bulunmaktadır. Örneğin, El-Kaide tabanını genişletme için Cihad, Şehadet ve Davet gibi İslam'a ait kavramları gerçek anlamlarından farklı olarak kullanmış ve bireyleri şiddete yönelten yöntemler oluşturmuştur. Bu yapay yöntemler veya faktörler bireylerin şiddet içeren eylemleri üzerinde büyük etkiye sahiptir. Bu çalışmanın amacı bu faktörleri ve süreçleri tanımlamak ve şiddet ile olan ilişkilerini analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Terörizm, Terörist Organizasyonlar, El-Kaide, Taban Genişletme

VIOLENCE, INDIVIDUAL AND TERROR: THE EXAMPLE OF AL-QAIDA

Abstract: The concepts of terror and terrorism contains in itself the violence constituent. In this meaning, principal makers of violence are terrorist organizations and so individuals. Violence as an important sanction power of terrorist organizations have importance for organizations. These organizations incorporate individuals who execute actions that contain violence in diverse ways. Firstly, individuals show tendency to violence mentally and then individuals who are radicalized in a period go towards violence in physical meaning. In this context, there are different reasons that effects involvement of individuals in terrorist organizations and tendency of violence. In this study, factors that makes individuals terrorist and so increase tendency of violence are examined in the context of individuals and organizations, Al-Qaida terrorist organization is handled as an example. In the context of individuals, factors that influence leaning of violence can be ordered as psychological, socio-cultural, political, economic and educational. In other ways, there are some distinctive methods that are

* İnönü Üniversitesi/Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Bölümü

used by terrorist organizations. For instance, Al-Qaida has constituted methods that direct individuals to violence and has used Islam's notions as Cihad, Sehadet and Davet as different from its real meaning for broaden its base. These artificial methods or factors have great effect on individual's actions that contain violence. The goal of in this study define these factors and analyze its relationship with violence.

Keyword: Violence, Terrorism, Terrorist Organizations, Al-Qaida, Broaden the Base

1. Giriş

Şiddeti içeren birey davranışları tarihin başlangıcından bu yana insanlar arasında var olan bir olgudur. İnsanların istek ve arzularını gerçekleştirme istemi kimi zaman bu isteklerin gerçekleşmesini tasdiklemeyen bir otorite ile karşılaşır, bu noktada karşıt olan otoriteye isteklerinin kabul ettirilmesi için bireylerin seçtiği birkaç yoldan biridir şiddet. Fakat bu şiddet ve belirli bir amaca yönelen faaliyetlerin niteliği zaman içerisinde değişip zenginleşti ve farklı anlamlar kazandı. Bu kazanılan anlamlardan birkaçı da terör ve terörizmle nitelendirilirken bu faaliyetleri gerçekleştirenlerde terörist veya terörist organizasyon olarak anılmaya başlanmıştır. Bu kavramların en önemli özelliklerinden biri de şiddet unsurunu kendi içlerinde barındırmalarıdır. Bu anlamda, terör denilince toplumun genel kesiminin zihninde oluşan fotoğraf, düşünce veya yargı daha çok yaralanma, ölüm, vatan hainliği ve terörist sözcükleriyle ilişkili olduğunu söylemek hata olmaz. Terör olgusu tarihsel bağlam içerisinde kendisine verilen roller içerisinde büyüyüp bugünkü anlamına erişmiştir. Bugünkü durumundan kast edilen, terör veya terörizmin sadece şiddet içerikli olaylar kapsamında değerlendirmenin olanaksızlığıdır. Terör zaman içerisinde farklı elbiseler giyip farklı şekillere bürünse de bu farklı elbiseleri bir kenara atmamış, bir kenarda biriktirip gün geçtikçe artan bir farklılaşma eğilimi içerisinde kendisine insan hayatının içinde farklı roller biçmiştir. Öte yandan bu biçilen farklı rollerin gerçekleştirilmesi açısından önemli bir yere sahip olan ve terör eylemlerinde bulunan bireylerin ve örgütlerin de profilleri zamana bağlı olarak değişti. Bu profiller değişirken terör eylemlerinin yönelimleri ve yöntemleri de bu değişimlere bağlı olarak farklılık göstermeye başlamıştır. Yönelimlerdeki bu farklılıklar terörist organizasyonların oluşum şekillerinde de kendini gösterdi ve bu örgütler için kendi devamlılıklarını sürdürmeleri anlamında çok önemli olan taban genişletme faaliyetleri de yine terörist organizasyonların nihai hedefleri doğrultusunda değişime uğradılar (Olesen ve Khosrokhavar, 2009).

Diğer yandan, bireylerin bu terörist faaliyetlere veya organizasyonlara katılmada sahip oldukları dürtüler de süreç içerisinde farklılaşmaya başladı, örnekle açıklamak

gerekirse kimi bireyler bu örgütlere ekonomik çıkarlar için, kimileri siyasal hedeflerini gerçekleştirmek için ve kimileri de kendi inandığı dininin bir gerekliliği gibi görüp üye olma süreçlerini gerçekleştirdiler. Bu üye olma süreçlerinde birden fazla aktör etkili olduğu gerçeği ve terörist organizasyonların devamlılıklarının en önemli sürecini oluşturduğu varsayımı üzerinden bu süreçlerin tanımlanması büyük bir önem arz etmektedir. Çünkü her bir örgüt farklı değerler üzerinden bireyleri etkileyip kendi bünyelerine katmak çabasındadırlar. Yine bu örgütlerin bireyleri kendi bünyelerine katma süreci içerisinde uyguladıkları politikalar da örgütten örgüte değişim göstermektedir. Kimi terörist organizasyonlar ideolojik düşünceleri kullanıp var olan dünya düzenin eleştirip farklı bir dünya düzenini oluşturmaya çalışırken, kimileri toplumların etnik kökenlerinden ve bu kökenlerdeki farklılıklar üzerinden politikalarını oluşturmaktadırlar (Baharçiçek, 2000). Bir örnekle açıklamak gerekirse, Türkiye'de yapılanan PKK terör örgütü bu bölgede kürtlerin siyasal ve sosyal haklarını savunduğunu iddia edip, taban genişletmeyi amaçlarken, El-Kaide terör örgütü kendisini İslam'ı dış tehditlere karşı korumakla görevlendirip suni bir koruyucu görevi üstlenmiş ve bunun için gerekli olan insan kaynağını bu söylemler üzerinden gerçekleştirmektedir. Sonuç olarak Arı'ya göre (2013), ulusal ve uluslararası sistemde büyük bir sorun olan terör, terörizm ve terörist organizasyonların faaliyetlerinin temelini oluşturan insan kaynağı temini konusu açıklığa kavuşturulması gereken bir olgudur. Bu çalışmanın amacı, terörist organizasyonların tabanlarını genişletmekte etkili olan faktörleri belirlemek ve El-Kaide terör örgütünün uyguladığı spesifik yöntemleri detaylı bir şekilde analiz etmektir. Çalışmanın temel iddialarından biri terör örgütlerinin bireyleri şiddete yönlendirmek için insanların dini, milli ve kültürel değerlerini istismar ettiği ve illegal eylemlerini bu etiketlerle meşrulaştırdığıdır.

2. Kavramsal Çerçeve

Terörist organizasyonların taban genişletme faaliyetlerine geçmeden önce terör, terörizm ve terörist organizasyon kavramlarının tanımlanması büyük ölçüde konunun daha iyi analiz edilebilmesi için önemlidir. Terör nosyonuna ilişkin ulusal veya uluslararası literatürde yapılmış ve herkes tarafından kabul edilen bir tanımın olmayışı bu kavramın anlamında bir muğlaklığa neden olmaktadır. Terör kelimesi etimolojik köken olarak Latincede var olan "terrere veya terrore" kelimesinde türetilmiş olup, kavramsal olarak karşılığı "korkudan sarsıntı geçirmek" veya "korku sebebiyle dehşete düşmeye sebep olma" gibi anlamları içerisinde barındırmaktadır. (Oxford Sözlük, 2003). Yine Türkçede

olan karşılığını ise Türk Dil Kurumu (TDK, 2018) sözlüğünde bulabiliriz, bu kurum tarafından yapılan terörün kelime anlamına yönelik tanım "yıldırma, korkutma, cana kıyıp malı yakıp yıkma" şeklinde tanımlanmıştır. (TDK, 2018). Terör kelimesinin farklı dillerde ve toplumlarda farklı anlamlar içerdiği görülmektedir. Fakat hemen hemen bütün tanımlara göre terörün belli başlı ortak unsurlarının var olduğu da önemli bir ayrıntıdır. Bu anlamda tanımlara baktığımız da genel olarak "*korku, şiddet, zarar verme ve dehşet"* kelimelerinin terör kelimesini nitelemek için ortak bir kullanımının olduğu görülmektedir. Öte yandan terörün bir olgu veya olay olarak insanların zihninde ne anlama geldiği ve terörün bir siyasal ve toplumsal gerçek olarak hangi anlamları ifade ettiğinin de tanımlanması gerekir. Arı'ya göre (2013) terör, korku ile kaos ortamı oluşturmak gayesiyle bir veya daha fazla kişi tarafından kendilerinde ortak olarak bulunan nihai bir amaca yönelik ve aynı zamanda siyasal, ekonomik ve toplumsal boyutları olan baskı, güç ve şiddete başvurma eylemidir (Arı, 2013). Başka bir deyişle, terörün bir olgu olarak kendi içerisinde bulundurduğu unsurlar şöyle sıralanabilir; bir şiddet hareketi olması, siyasal bir gaye edinmesi, genellikle toplumlarda bulunan masum insanlara zarar verip, gerçekleştiği toplumda korku ve dehşet tepkisi uyandırmak istemesi olarak nitelendirilebilir (Alagüney, 2015). Bu açıdan bakıldığında terörün bir şiddet hareketi olması demek onun gerçekleşmesinde ılımlı veya uzlaşmacı yöntemlerin değil daha çok çatışmacı ve karşı tarafa zarar vermek isteyen eylemlerin olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan terörün siyasal bir amaca ulaşmak istemesi, terörün siyasal karar alma mekanizmalarını etkilemek istediğinin bir dışavurumunu, masumları hedef alması ise terör olaylarının hem psikolojik açıdan daha etkili olduğunu düşündüğünün, ki amaç bir korku düşüncesi oluşturmaktır, hem de daha çok korumasız kişilere karşı yapıldığının ve son olarak da bir kaos ortamı yaratıp, bu ortamda kendi düşüncelerini uygulamak veya en azından bir belirsizlik oluşturmak istenmesinin ifadesidir.

Terör kelimesinin tanımı uluslararası sistemde tam olarak belirlenmemesinin yanında ulusal düzeyde veya daha da daraltılarak bölgesel düzeylerde farklılık göstermektedir. Fakat kavramın daha iyi anlaşılması açısından kavramın Türkiye'de ne anlam ifade ettiğinin anlaşılması gerekir. Türkiye'de 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunun 1.maddesinde " Terör, baskı, cebir ve şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme, veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeyini değiştirmek, Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye

düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkma veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylemlerdir" şeklinde tanımlanmaktadır (Mevzuat-web-, 2003). Bu tanım terörün ne olduğu sorusuna verilecek tatmin edici yanıtlardan biridir. Terörü anlamada yaşanan aksaklıklardan bir diğeri de terör ve terörizm kavramları arasında vuku bulan farkın tanımlanamamasıdır. Bu anlamda terör, toplumun geniş bir alanına korku hissi yayan ve bireylerde yılgınlık duygusu yaratan bir durumu ifade ederken terörizm daha geniş anlamıyla siyasi hedeflerin gerçekleştirilmesi için mevcut siyasal veya ekonomik yapıyı illegal yollarla değiştirmek amacıyla planlı, sistemli ve süreklilik arz eden bir şekilde terör faaliyetlerini gerçekleştirmektir. Öte yandan terörizm hakkında en iyi tanım olarak kullanabileceğimiz, Schmid ve Jongman tarafından yapılan tanımdır, onlar kavramı söyle ifade eder, "terörizm, tam ya da yarı-yasadışı bireyler, gruplar veya devlet aktörleri tarafından bir konu hakkında aşırı hassasiyet/duyarlılık, suçluluk ya da ideolojik/politik nedenlere dayalı olarak kullanılan, suikastın aksine şiddetin doğrudan hedefinin ana hedefler olmadığı, kaygı uyandırıcı, tekrarlanan bir şiddet metodu olmakla birlikte, şiddetin doğrudan mağduru olan kişiler, hedef bir kitle içerisinden, genellikle uygun olanlar arasından rastgele ya da karakteristik, sembolik bir hedef olarak özel olarak seçilmekte ve mesaj taşıyıcı işlevi görmektedir" (1988: 88). Terör ve Terörizm kavramlarının tanımlarının yapılmasıyla birlikte son olarak, terör örgütü kavramını da açıklığa kavuşturmak gerekir. Terör örgütü kavramı genel anlamıyla yukarıda bahsedilen terör ve terörizm faaliyetlerini gerçekleştiren failler (örgütler) olarak tanımlanabilir. Belirli bir ekonomik güce, organizasyonlu bir yapıya ve az çok ortak belirlenen amaçlara sahip olan bu örgütlerin özsel nitelikleri veya kendilerini tarif etme biçimleri uyuşmazlık göstermektedir. Bu kavramsal ve ideolojik temeldeki farklılıklar bir yandan da bu örgütlerin faaliyet alanlarını da belirlemektedir. Örneğin, PKK terör örgütü Türkiye'de faaliyet gösteren ve sözde bölgede yaşayan Kürtlerin haklarını savunduğu gerekçesiyle Türkiye Cumhuriyeti'ni yıpratacak faaliyetler gerçekleştirirken, El- Kaide terör örgütü kendisini İslam'ın koruyucusu ilan etmiş (bu anlayış çoğu Müslüman tarafından benimsenmez) ve bu amaç doğrultusunda eylemlerini gerçekleştirmektedir. Önemle üzerinde durulan kısım bu eylemlerin gerçekleştirilmesinde önemli bir yere sahip olan insan kaynağını terör örgütlerinin nasıl sağladığıdır. Terör, terörizm ve terör örgütü

kavramları her ne kadar farklı anlamlar ve yansımalar içerse de bu örgütlerin kendilerini insan kaynağı anlamında finanse etmesi belirli yöntemler çerçevesinde gerçekleşmektedir.

3. Bireyleri Terörrist Olmaya İten Faktörler

Bireylerin terör örgütü mensubu olma sürecinde örgütlerin uyguladığı yöntemlere geçmeden önce bizatihi bireylerin bu örgütlere neden katılma eğilimi gösterdikleri de önemli bir husustur. Bireylerin bu örgütlere ilk adımı olarak nitelendirilebilecek olan davranış kendi psikolojik yaşamları içerisinde herhangi bir şeye karşı radikal düşünceler beslemeleri ile gerçekleşmektedir ve bu süreç terör örgütlerinin insan kaynağı oluşturmasında ilk adımı oluşturmaktadır. Bu adımın oluşmasının arka planında birtakım faktörler zamanla kendini daha fazla etkin hale getirir. Bu faktörlerden önem arz edenleri bireylerin psiko-kişisel problemi, sivil-siyasal yaşam içerisindeki faktörler ve ulusal veya uluslararası faktörler şeklinde genel olarak tanımlayabiliriz. Diğer bir ifade ile, terör, sosyo-ekonomik yaşamda var olan adaletsizlik ve mevcut siyasal ve yasal sistemin-rejimin bireylerde oluşturduğu olumsuz etkiler sonucunda meydana gelmekle beraber, ulusal veya küresel seviyede var olan siyasi, toplumsal, ekonomik sorunlarla da kendini gösteren bir olgudur (Aydın, 2009). Bu anlamda bireyleri terörist olmaya iten faktörleri; psikolojik faktörler, sosyo-kültürel faktörler, siyasal faktörler, eğitimsel faktörler ve ekonomik faktörler başlıkları altında toplamak, bu faktörlerin daha iyi anlaşılmasında yardımcı olacaktır.

3.1. Psikolojik Faktörler

İnsanlar yaşamları sürecince zihinsel süreçler açısından inişli-çıkışlı dönemler geçirirler. Bu dönemler içerisinde ise bireylerin sağlıklı karar verme süreçleri sekteye uğramakta ve bunun sonucunda bireyler kendilerinden beklenmeyen yönelimlere girişebilmektedir. Bu yönelimlerden bazıları ise terörizm veya terörist örgütlere doğru olanlardır. Bireyler siyasal ve sosyal yaşamlarında kimi zaman olumsuzluklarla karşılaşır ve çoğu zaman bu olumsuzlukların kaynağını kendileri dışındakilere atfederler, bu süreç aslında bir öteki veya düşman yaratma sürecidir. İnsan doğası gereği, bu düşman yaratıldıktan sonra ona karşı şiddete eğilimli olup sorunlarını gidermek için türlü yollara başvururlar. Bazen de bu süreçler bireylerin içlerine düştüğü psikolojik bunalımlarda gerçekleşir. Bu süreç içerisinde bireyler bir yalnızlık hissine kapılıp çevrelerinde var olan herkese güvensizlik duygusu beslemeye başlar bu yalıtılmışlık hissi bireyleri antagonisttik davranmaya ve şiddete eğilimli olmaya iter (Olesen ve Khosrokhavar, 2009). Bireyler kendilerini koruma pahasına karşısında var olan veya oluşturulan düşmana zarar vermeyi

amaçlayan şiddet içerikli davranışlarda bulunabilirler, bu şiddet eğilimlerini bireyler ifade edecek bir yer arayışı içine girer. Bu arayışın sonuçlarından biri de terör örgütleridir ve bireyler bu örgütler aracılığıyla hayatında var olan sorunları çözeceğine inanıp bu örgütlerin mensubu olma yolunda ilerlerler. Sonuç olarak bireylerin kendi içsel dünyalarında yaşadıkları sorunların neden olduğu şiddet eğilimleri sonucu terör eylemlerinin ve örgütlerinin içlerine katılırlar.

3.2. Sosyo-Kültürel Faktörler

Toplum içerisinde var olan dinsel ve mezhepsel ayrışma, etnisite farklılıklarının birer problem haline gelmesi, kişisel hak ve özgürlüklerin herhangi bir mekanizmayla güvence altında olmayışı, saygı ve hoşgörünün gelişmemesi, toplumun içerisindeki grupların zıt ideolojiler etrafında kutuplaşması ve toplumun birlik, beraberlik ve barış duygusunun zaman içeresinde aşınması terörizme kaynak teşkil eden durumların birkaçıdır. Başka bir ifade ile, kuşaklar arası kültür çeşitliliği ve gençliğin arkasında gideceği veya sahipleneceği bir ülkü ve ideolojinin eksikliği de bireylerin terörist olmalarında önemli bir yere sahiptir. (Türkdoğan, 2012). Sosyo-kültürel faktörlerden kastedilen toplumun farklılıklarının, bireylerin sosyal yaşamlarına olumsuz etkileri, bireylerin kültürel birikimlerindeki farklılıkların ayrılıkçı-radikal hareketlere neden olması ve bireylerin bu kutuplaşmalar sonrasında kendini ait hissettiği (diğerini zıttı olan) yapılanmanın içerisine girmesi durumudur.

3.3. Siyasal Faktörler

Bireylerin terörist organizasyonlarının mensubu olma sürecinde bir diğer etken de siyasal faktörlerdir. Bu anlamda, toplum içerisinde var olan siyasal görüşlerin zamanla daha radikal bir hâl aldığı görüşünden yola çıkarsak bu sürecin en son seviyesinin de bir tür aktivizme yani bir anlamda şiddete yol açtığı varsayımı elde edilebilir. Bu siyasal düşünce kaynaklı şiddet eğilimlerinin de terörist olma yolunda önemli birer etken oldukları toplumun çoğu kesimi tarafından aşikârdır. Yine siyasal faktörler başlığı altında, bireylerin mevcut düzene karşıt görüşleri benimsemesi ve bu düzenin bireyi ötekileştirmesi sonucu ortaya çıkan karşıtlık fikrinden de bahsedilebilir. Eğer bir siyasal düzen içerisinde bireylere siyasal katılım yani karar alma süreçlerine etki etme süreci için gerekli ortamlar sağlanmıyorsa ve bireylerin hak ve özgürlükleri bir nedene bağlanıp sınırlanıyorsa, bu eylemler sonucunda bireyler mevcut siyasal sisteme karşıt duygular beslemesi doğal bir durumdur. Yani bireyler eğer siyasal sistemin içerisinde kendilerini ifade edecek herhangi bir siyasi-yasal araç bulamazsa, yasadışı ve meşru olmayan organizasyonlar aracılığıyla

kendilerini ifade etmeye yönelir. Bu örgütlerin başında terör örgütleri gelir. Sonuçta bireyler siyasi anlamda kısıtlanmalarının bir sonucu olarak siyasal sistemi yıkma veya değiştirme düşüncesiyle terör örgütlerine katılım süreçlerini başlatırlar.

3.4. Eğitimsel Faktörler

Eğitimin kişilerin hayatında doğumla başladığı ve ölümle bittiği genel bir söylem olarak karşımıza çıkar. İnsanların yaşam sürecinde kendileri ile ilgili verdiği kararların gelecekteki dönemlerini etkilediği düşünülürse, diğer bir deyimle eğitimli bir bireyin eğer farklı anlayış biçimlerine hâkim olduğunu ve dünyada meydana gelen gelişmelere hâkim olduğu düşünürsek karar verme aşamasında daha mantıklı yöntemler seçeceği söylenebilir. Yaşam içeresinde bireylerin eğitim-öğretim serüveninde meydana gelecek olan eksiklikler veya aksaklıklar bireyleri cehalet olarak adlandırılan olguya sürüklemektedir ve bu cehalet kavramı bireylerin kendi hayatları üzerinde otonom olduğu düşüncesinden uzaklaştırarak diğer birey veya toplulukların egemen olma süreçlerini başlatması kuvvetle muhtemeldir. Bu durum da genel olarak bireylerin düşüncelerinin başkaları tarafından yönlendirilmesine ve istismar edilmesine neden olan bir durumdur. Bu anlamda, terör örgütlerinin daha çok eğitimsiz kişileri taban genişletmek için yönlendirme hareketlerini göz önünde bulundurursak, bu durum terör örgütlerinin kullandığı en önemli yöntemlerden birisi haline gelir ve bu durumun altında yatan ana neden eğitimsiz kişilerin eğitimli kişilere oranla istismar edilmeye daha açık bir halde olması olarak ifade edilebilir.

3.5. Ekonomik Faktörler

Bireylerin tarihten günümüze en önemli güdülenme aracı olarak kullanılan ekonomik refah düzeyinin geliştirilmesi de terörizmle yakından ilişkilidir. Bu anlamda toplumların içerisinde var olan ekonomik dengesizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlik ve gelir dağılımının düşük olması gibi nedenler de bireyleri terörist olmaya iten nedenlerin bazılarıdır. Bu anlamda bireyler var olan dengesizlikleri gidermek için ekonomik anlamda gücü elinde tutan kişilere nefret duyma eğilimi gösterirler ve bu zamanla ekonomik zenginliği paylaşmayan bireylere karşı yok etmeye varan düşüncelere dönüşebilir. Bu düşünceler söylemsel boyuttan eylemsel boyuta geçtiği anda şiddete yol açtığı için terörizmi desteklemektedir. Aynı zamanda toplumda fırsat eşitliğinin sağlanmaması da bireyleri olumsuz bir şekilde etkiler, normal şartlar altında bireyler içinde oldukları kötü ekonomik durumdan kurtulamayacakları düşüncesini içselleştirirse, bu düşünce kişileri farklı arayışlar içine sokabilir. Bu arayışların bir cevabı olarak da terörist organizasyonlar karşımıza çıkarlar.

Öte yandan küresel anlamda veya bölgesel olarak faaliyet gösteren terörist organizasyonlar da taban genişletme sürecini birtakım ekonomik fırsatları üyelerine sunarak, bireyleri kendi yanlarına çekmeye çalışırlar. Bu anlamda bireylerin ekonomik düzeylerindeki düşüklük de onlara daha iyi bir gelir sunan organizasyonlara üye olmaya yönlendirir. Dünyada var olan terör örgütlerinin genel üye profiline baktığımızda bu kişilerin daha çok yoksulluktan ve fakirlikten dolayı radikalleştiğini ve terör örgütü mensubu olduğunu söylememiz doğru olacaktır.

4. Radikalleşme ve Taban Genişletme Süreci

4.1. Radikalleşme

Bireylerin terör örgütlerine katılma süreçleri içerisindeki faktörlerden söz ettikten sonra, madalyonun diğer yüzü olan terör örgütlerinin ne gibi faaliyetleri vardır sorusunu yanıtlamak büyük önem arz etmektedir. Yukarıda bahsedilen faktörlerin bireylerin birer terörist kimliği kazanmasında ki etkisi çok büyüktür. Aynı zamanda terör örgütleri de bu faktörleri kullanarak bireyleri kendilerinde var olan söylemsel düzeydeki karşıt düşünceler üzerinde radikalleştirip örgütlerine katma çabası içerisindedirler. Bu olguya değinilmeden önce radikalleşmenin ne olduğu açıklanmalıdır. Radikalleşme Çelik'e (2015) göre, bireylerin kendisinde başlayan ve daha sonra sırasıyla ailesini, eş-dostunu, çevresini ve dışsal unsurları içine alan, bireylerin düşüncelerine olan bağlılığının veya savunuculuğunun arttırılma sürecidir. Bu süreç içerisinde bireyler savundukları görüşe veya ideolojiye muhalefet olan hiçbir düşünceye müsamaha göstermeyecek duruma gelirler. Terör örgütleri de kendi savunduğu düşüncelere sahip olan veya yakınlık gösteren bireyleri hedef alır, çünkü terör örgütleri bir anlamda özü gereği radikal olma anlayışını kendi içerisinde barındırır (Çelik, 2015).

Taban genişletme sürecinde bireylerin sadece düşünce olarak bir örgüte destek vermesinden aktif bir katılım sergileme seviyesine geçmesinde önemli bir dönemdir radikalleşme süreci. Bu süreç çoğu zaman bireylerin çevrelerinde var olan unsurlar dolayısıyla gerçekleşir. Bu anlamda aileler ve arkadaş grupları önemli birer rol model ve aktörlerdir. Kişilerin çevrelerinde herhangi bir görüşe ait radikalleşmiş insanların varlığı, bu kişilerin radikalleşmesini diğer bireylere göre daha büyük bir olasılık dahiline koyar. Bu radikalleşme süreçleri terör örgütleri bağlamında ele alınırsa, örgütler bu süreci gerçekleştirmek için bazı eğitim olanakları sağlamakta ve hatta bu sürece yönelik ekonomik kaynak ayırmaktadır. Bireylerin terör örgütü mensubu olmasında ilk adım mahiyetinde görülebilecek olan radikalleşme farklı düzeylerde ve farklı ideolojilere bağlı

olarak gelişir (Olesen ve Khosrokhavar, 2009). Radikalleşme seviyesinin yüksek olduğu bir anlamda soyutlanmış bireyler daha fazla şiddete eğilim gösterirken, seviyenin daha az olduğu bireyler ılımlı davranışlar göstermektedir. Öte yandan bireylerin veya düşüncelerin radikalleşmesi her zaman negatif bir anlam içermesi demek değildir. Birey sahip olduğu herhangi bir düşünce bağlamında da radikalleşebilir, yani bireyler dini motifler üzerinden de ekonomik eğilimleri üzerinden de radikal bireyler olabilirler.

4.2. Taban Genişletme Süreçleri

Radikalleşme süreciyle beraber ilerleyen bir diğer alan ise terör örgütlerinin taban genişletme sürecidir, terör örgütlerinin daha fazla aktif olduğu bir dönemi kapsar. Bu dönemde ideolojik olarak terör örgütleri destekledikleri görüşlere sahip olan ve bu görüşler çerçevesinde bir nebze de olsa radikalleşmiş bireyleri hedef alırlar. Öte yandan bireylerin kendi arzuları ve gayelerine göre mi yoksa terör örgütlerinin çabaları üzerine mi terör örgütü mensubu oldukları konusu tartışmalıdır (Alkan, 2006). Terör örgütleri kendi taban genişletme süreçlerini oluştururken birden çok metot kullanırlar, fakat genel anlamıyla sosyal ve psikolojik süreçler başlığı altında ele alabiliriz (Alkan, 2006). Sosyal metotlar örgütler ile bireyler arasında gerçekleşen iletişim düzeyini ifade ederken, psikolojik metotlar bireylerin zihin dünyasının sıfırlanması ve yeniden yüklenmesi işlevlerini ifade etmektedir (Özeren, Sözer ve Başıbüyük, 2012).

Terör örgütlerinin taban genişletme süreçlerini gerçekleştirirken kullandığı metotlar üzerine kurulu olan süreçlerden biri sosyal süreçlerdir. Burada bireylerin siyasal ve sosyal hayatları içerisinde var olan değerler üzerine yapılan propagandalar önemli bir metot olarak adlandırılabilir. "Propaganda bir düşünceyi geniş alanlara yaymak, propagandanın nesnesi olan kitleyi etkilemek ve aynı zamanda karşı görüşte olanlarının da düşünce hakkındaki görüşlerini etkileyebilmek için telkinlerde bulunmak süreci" olarak tanımlanır (Çağlar, 2000: 916). Terör örgütleri üye kazanmaları esnasında hedefindeki kişilerin içerisindeki sosyal şartları iyi bir şekilde analiz ederek bu doğrultuda farklı propagandalar geliştirmektedir ve örgütlerin üye kazanmada kullandığı sosyal yöntemlere arkadaş ilişkisi, akraba ilişkisi, hemşericilik, sosyal ve kültürel faaliyetler, dini değerlerin kullanılması, etnik kökenin kullanılması gibi hususlar örnek verilebilir (Alkan, 2006). Bu konuda bir diğer yöntem ise bireylerin sosyal ve kültürel yaşamlarıyla ilişkilidir. Küresel boyutta, terör örgütleri sosyal ve sivil alanlardaki aktifliklerini açtıkları veya finanse ettikleri dernekler, gençlik kampları, konserler, kültür merkezleri ve siyasal partilerle sağlarlar. Bu anlamda, terör örgütleri bu kurum ve faaliyetler aracılığıyla, bireylerin sosyalleşme ihtiyacı

ve güdülerinden faydalanarak kendi çevrelerine yakınlaştırma faaliyetlerine girişmektedirler.

Terör örgütlerinin taban genişletme sürecinde faydalandıkları bir diğer süreç ise psikolojik süreçler olarak nitelendirilebilir ve bu alan güdülenme ve militan kimliği oluşturma çabaları olarak sürdürülmektedir. Güdü kavramı, canlıları belirli amaçlara yönelten ihtiyaç, istek ve dürtü gibi olgularla tanımlanmaktadır (Cüceloğlu, 1991). Örgütler dürtüleri kullanarak bir karışım yapmasına yardımcı olur. Bu karışım aslında terör örgütlerinin istek ve gayelerinin bireylerin de birer gayesi olması sürecidir. Örgütler belirlenmiş olan motivasyonlar çerçevesinde bireylerin bir amaca doğru isteklerinin yönelmesini hedeflerler ve bu süreç üye temini açısından temel oluşturacak bir dönemdir. Bu operasyonlardan sonra ise, davranışları ve inançları ile oynanmış olan bireylerin zihin dünyasında gerçekleşen temin süreçleri yer almaktadır. Bu süreç içerisinde terör örgütleri zihinlerine nüfuz ettikleri bireyleri dış dünyadan tamamen izole ederek yeni bir dünya görüşü kazandırmaktadırlar (Alkan, 2006). Bu sürece terör örgütlerinin kimlik dönüştürme süreci diyebilir ve bireylerin zihinleri, çevreleri ve faaliyetlerinin değiştirilmesi olarak ele alabiliriz. Terör örgütleri, üyesi yapmak istediği bireyleri tamamen çevreleyerek kendi ideolojik düşüncelerini bireylere farklı yollardan enjekte etmeye çalışır ve bireylere örgütün ifade ettiği doğrulardan başka hiçbir doğrunun olmadığını kabul ettirmek isterler. Bireyler de bu doğrular ışığında ilerleyerek radikalleşir ve şiddet eylemlerinde bulunabilecek bir düzeye gelirler bu süreç işte terör örgütlerinin taban genişletme sürecinin mihenk taşını oluşturur (Olesen ve Khosrokhavar, 2009).

5. El-Kaide'nin Taban Genişletme Sürecinde Uyguladığı Yöntemler

Terör örgütlerinin niteliklerinin nihai hedeflerine göre belirlendiği daha öncede belirtilmiştir. Bu anlamda verilebilecek örnekler; etnik temelli terör örgütleri, küreselleşen dünyanın ve teknolojinin gelişmesinin bir sonucu olarak siber terör örgütleri ve dini taraflı ve ideolojik bir temel ile referans alan terör örgütleridir. Konumuz gereği bir anlamda dini kendi çıkarları için ele alan terör örgütlerini açıklamakta yarar vardır. Bu terör örgütleri amaçlarını ve bu amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen faaliyetlerini dini gerekçelerle meşruiyet kazandırmak isteyen ve din şemsiyesi altından bireylerin dini değerlerini istismar edip, terör eylemlerinde bulunan örgütlerdir. Dünyada yaygın olan bir görüş olarak (çoğunlukla batı toplumlarında), dini referanslara sahip terör kavramının kullanılışı bireylerde ilk olarak İslam dinini ifade etmektedir, fakat gerçek olan şu ki dünyada bu

kavramı kendilerini makyajlamak için kullanan terör örgütleri sadece İslam coğrafyasında değil diğer bölgelerde de mevcuttur.

Bu çalışmada, bu terör örgütlerini nitelerken kullanılan "İslami terör" veya "İslamcı terör" kavramlarının birer yanılgı olduğu düşünülmekte ve bu kavramların yerine "din referanslı terör" veya "din motivasyonlu terör" kavramlarını kullanmanın daha uygun olduğu görüşü desteklenmektedir. Öte yandan bu türde yapılanan terör örgütleri hem İslam'ın dünya üzerindeki profilini zedelemekte hem de dini değerleri kullanarak geniş bir insan kaynağına hitap etmekte olduğu için terör örgütlerinin içerisinde en tehlikelisi olarak nitelendirilebilir. Geniş bir hitap alanı bulabilen bu örgütler aynı zamanda geniş de bir taban genişletme sürecine sahiptirler. Uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bir terör örgütü olan El-Kaide bu din motivasyonlu terör örgütlerine bir örnektir. Bu örgütün terörist üye olma süreçleri de İslam dininde var olan fakat terör örgütleri tarafından gerçek manasından uzak bazı kavramlar üzerinden ilerlemektedir.

Bu süreçlerin unsurlarını açıklamadan önce terör örgütü El-Kaide'nin tanımlanması gerekir. *El-Kaide* kavramı Arapça kökenli olup "kamp, ev, evin temeli ve üs veya merkez alınan yer" gibi anlamları ifade etmektedir (Burke, 2004). Kavram 1978 yılında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi nedeniyle çeşitli ülkelerden gelerek Sovyetlere karşı savaşan Müslüman mücahitlerce 1980 yılının ortalarından itibaren örgütü nitelemek için kullanılmıştır (Demirel, 2004). Kurucusu Usame Bin Ladin, Afganistan da direnen birlikleri bir çatı altında toplayıp, Filistin Müslüman Kardeşler Örgütü ile de iş birliği içinde örgütün ana yapısını oluşturmuştur. El-Kaide 11 Eylül 2001 saldırısını gerçekleştiren bir örgüt olarak son dönemlerde uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Bu nedenle, bu örgütün personel teminin de kullandığı araç ve yöntemlerinin açıklanması büyük önem arz etmektedir.

El-Kaide terör örgütünün tabanını genişletme süreçleriyle diğer örgütlerin süreçlerini temel anlamda bazı benzerlikler gösterir, çalışmanın ilgili başlığında düzenlenen sosyal ve psikolojik faktörlerin bu süreçlere katkısı El-Kaide terör örgütünde de aynı nitelikte olup bu örgütün temin süreci içerisinde başvurduğu yöntemler de hemen hemen aynı niteliktedir. Fakat bu terör örgütünü diğerlerinden farklılaştıran yönler bölgesel anlamda farklı bir coğrafyada hâkim olması veya eylemlerin yöneldiği hedeflerin farklılığından ziyade İslami kavramlara atfettiği eylemlerini meşrulaştırıcı referanslardır. Bu yöntemler ve kullanılış biçimleri aşağıda ilgili başlıklarda incelenmiştir. Bu kavramların açıklanması El-Kaide Terör örgütünün tabanını genişletme süreçlerini analiz

etmek açısından oldukça gereklidir. Bir sonraki bölümde örgütün kendine özgü olan bu kavramları irdelenecektir.

5.1. Cihad Yöntemi

Sözlük anlamı olarak "gayret etmek, bir işi yapabilmek için bütün imkanları kullanmak anlamına gelen Cihad kelimesi; Kur'an'da ve Hadislerde "Allah yolunda savaşmak anlamına geldiği gibi dini öğrenmeyi, dinin emir ve yasaklarına uymayı, haram ve günahlara karşı nefis ile mücadele etmeyi ve İslam'ın bilinmesi ve yücelmesi için çalışmayı ifade eder (DKS, 2006:99). Fakat El-Kaide terör örgütünün bu kavramı kendine göre yorumlaması ve bunun sonucunda eylemlerini bu kavramla meşrulaştırmaya çalıştığı görülmektedir. Çünkü İslam'daki cihad ile terörizmin kullandığı cihad farklı anlamlar içermektedir. Arpacı'nın (2017:287) ifade ettiği gibi "Cihadın ana amacı meşru müdafaadır. Bununla birlikte baskı ve zulüm gören toplumlara yardım ve anlaşmanın bozulması da cihadın amacı olabilir. Terörizm ise siyasal herhangi bir amaç için gerçekleştirilebilir".Bu anlamda, bir taban genişletme aracı olarak istismar edilen Cihad terör örgütünün literatürüne göre değişim göstermiş ve Müslüman bireyleri İslam'ı korumak adına savaşmaya çağırma işlevi görmek maksadıyla kullanılmaktadır. El-Kaide terör örgütüne göre İslam'ı yaşayabilmenin tek yolu cihada katılmaktır. Bu önermeleri de üye sayısını artırma konusunda önemli bir yer teşkil etmektedir.

5.2. Şehadet Yöntemi

Şehadet kelimesinin anlamı "tanıklık etmek, huzurda olmak, hazır bulunmak, idrak etmek ve bilmek" kavramlarını içerir, aynı zamanda bir Müslüman içinse, Allah yolunda ölmek ve cennete gitmek anlamına gelmektedir (DKS, 2006: 615). Fakat El-Kaide terör örgütü bu kavram üzerinden de taban genişletmek için birtakım yöntemler geliştirmiştir. El-Kaide örgütüne göre sadece örgüt içerisinde ve örgütün gayeleri doğrultusunda bir anlamda "kafirlere karşı" savaşta ölenler şehadet mertebesine erişebilir. Kendi emelleri doğrultusunda bu kavramı yeniden yorumlayan örgüt, zaten radikalleşmiş bireylere göre dünyevi ödüllerden ziyade ilahi bir ödül sunmakla üye kazanma süreçlerini işletmektedir. Bireyler süreç içerisinde radikalleşip yeni bir kimliğe bu terör örgütleri aracılığıyla geçtikleri zaman bu kavramlar onların tek doğrusu olmakta ve bu doğruları da diğer bireylere yaymak için ellerinden geleni yapmaktadırlar. Müslüman bir birey için Allah yolunda ölmek, en yüksek mertebe olduğu için yukarıda bahsedildiği gibi dini eğitim-öğretim yönünden eksik olan bireyler terör örgütünün yaptığı algı yönetimine yenik düşmekte ve örgüte katılmaktadır.

5.3. Davet Yöntemi

Davet kelimesi İslam literatüründe "Allah ve Peygamberine itaat etmeye, iyilikle yapmaya, kötülüklerden sakınmaya genel bir deyişle İslam'a çağırma" anlamına gelir (DKS, 2006:115). Davet kelimesinin taşıdığı bu pozitif anlam El-Kaide terör örgütü tarafından kendi lehine yorumlanmış ve genel itibariyle İslam'ın bütün kurallarının örgütün istekleri şeklinde gerçekleştirilmesi gerektiğini ve bunun için örgüte Davet 'in aynı zamanda İslam'a davet olduğunu ileri sürmüştür. Böyle bir birleştirici yöntem kullanarak dini istismar eden terör örgütü Müslüman bireyleri yaptığı propagandalarla yönlendirip bünyesine katmaktadır.

5.4. Diğer Yöntemler

El-Kaide terör örgütünün personel alım süreçleri içerisinde kullandığı bir diğer yöntem ise radikal eylemler gerçekleştirip bunu medya araçları ile lanse edip, örgüte sempati besleyen bireyleri etkilemektir. Bu anlamda gerçekleştirdiği eylemleri referans gösterip, örgütün güçlü bir organizasyon olduğunun kanıtlama çabasında olan El-Kaide bireylerin de bu örgütün içerisinde bulundukları zaman bu şaşalı eylemleri gerçekleştirebileceğini vurgulayıp radikal düşüncelere sahip olan bireyleri etkilemektedir (Olesen ve Khosrokhavar, 2009). Aynı zamanda örgütün ekonomik anlamda o veya bu nedenlerle finanse edilmesi sonucunda örgüt hiyerarşiye benzer bir yapıda şekillenmiş olması ve örgütün yerel düzeyde temsilcisi olan dernek ve cemaatler kurulmuştur. Bu yerel aktörler bireylere İslam'ı anlatmak ismi altında (ki hiçbir zaman öyle olmadı) El-Kaide propagandası yapmakta olup direkt olarak örgüt ile bireyler arasında iletişimi sağlayarak temin sürecine büyük katkıda bulunmaktadır. Öte yandan El-Kaide'nin personel temin sürecinde, Cuma ve Bayram Hutbelerini, ulusal veya uluslararası düzeyde gerçekleştirilen organizasyonları bir araç olarak kullandıkları görülmektedir. Ayrıca terör örgütünün doğrudan olmasa da dolaylı yoldan katıldığı bir süreçte İslam dünyasında rağbet gören bilim insanlarını ve yöneticilerinin veya topluluk liderlerinin El-Kaide lehine bildirilerde bulunması da terör örgütü üyesi temin süreçlerini şekillendirmektedir.

6.Sonuç

Giderek uluslararası bir sorun haline gelen ve bu seyrini daha da artırarak devam eden terör ve terörizm olgusunun genel bir çerçevede tanımı yapılmamasına rağmen, üzerinde çalışılması gereken bir sorun olduğu herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Terörün ne olduğunun anlaşılması kadar terör faaliyetlerine katılan bireylerin de kim oldukları ve bu örgütlere nasıl veya hangi amaçlarla katıldığı konusu da büyük önem arz

etmektedir. Bu katılma süreçlerinin arkasında psikolojik, sosyolojik, siyasi, ekonomik nedenlerden ziyade bizzat terörist organizasyonların faaliyetleri de çok etkilidir. Öte yandan terör örgütlerinin devamlılık unsuru olarak personel kaynağının tam olarak nerelerden finanse edildiğini anlaşılması ve bu kaynağa yönelik önleyici çalışmaların yapılması, bu kaynağı azaltmaya veya bitirmeye yönelik kilit bir noktadır. Ayrıca terör örgütlerinin bu yöntemlerinin her bir terör örgütü için farklılık gösterdiğini de belirtmek gerekir. Bu yöntemler içerisinden biri olan dini motiflerin istismar edilmesi de taban genişletme süreçlerini şekillendirmektedir. Bunlara örnek olarak ele alınan El-Kaide terör örgütü İslam dininin dini motiflerini kendi amaçlarına hizmet edecek bir şekilde değiştirdiğini ve asıl olarak amaçlarının İslam'a hizmet etmek olmadığı anlaşılmış olup, El-Kaide terör örgütünün diğer terör örgütlerinin kullandığı yöntemlerin yanında İslam'a dair olan Cihad, Şehadet, Davet gibi kavramları kendi lehine kullanıp anlamlarında değişiklik yaptığı ve birer propaganda aracı olarak kullandığı ve bunlarla bireyleri etkileme çabası içerisinde olduğu ve çabalarının da terör örgütünün üye alım süreçlerini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

Alagüney, A. Haşim (2015), "Terör Örgütlerinde İntihar Bombacısı Kişiliği ve Etkinliği". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: T.C Kara Harp Okulu, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.

Alkan, N. (2006), "Türkiye'de Terör Örgütleri Tarafından Gerçekleştirilen İntihar Saldırılarının Sosyolojik ve Psikolojik Açıdan İncelenmesi ve Önleme". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: T.C Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü.

Arı, T. (2013), Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, Bursa: MKM Yayıncılık ss.519-525.

Arpacı, I. (2017), Terörizm ve Cihad Üzerine Kavram Bir Mukayese, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* c.19, s.34, 263-294.

Aydın, N. (2009), Küresel Terör ve Terörizm, İstanbul: Kumsaati Yayınevi, ss.20-53.

Baharçiçek, A. (2000), "Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt: 10 sayı:1 ss. 11-27.

Burke, J. (2004), El Kaide-Terörün Gölgesi, İstanbul, Everest Yayınları, ss.82-97

Cüceloğlu, D. (1991), İnsan ve Davranışı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çağlar, A. (2000), "Terör ve Türkiye, Genel Durum", *1. Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu Güvenlik ve Huzur Sempozyumu Bildirileri,* Elâzığ: Fırat

Üniversitesi Yayınları.

Çelik, O. (2015), "Dini İstismar Eden Terör Örgütlerinin Radikalleşme Süreçleri, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, yıl:2015 Şubat, sayı: 22, ss.99-122.

Demirel, E. (2004), Ölüm Arabaları (2.basım), İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, ss.123-127.

Diyanet İşleri Başkanlığı, Dini Kavramlar Sözlüğü (DKS), (2006), Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Olesen, T. ve F., Khosrokhavar, (2009). "Islamism as Social Movement", Center for Studies in Islamism and Radicalism (CIR), ISBN: 978-87-92540-02-7 ss.10-33.

Oxford Dictionary of English**,** "Terror" Maddesi, Oxford University Press, 2003.

Özeren, S.; Sözer, M. A. ve Başıbüyük, O. (2012), "Bireylerin Terör Örgütlerine Katılmasına Etki Eden Faktörler Üzerine Bir Alan Çalışması: PKK/KCK Örneği"*Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi,* Cilt 3 (2), ss. 57-83.

Schmid, Alex P. and Jongman, Albert J, (1988). Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories and Literatur*e*, USA: Transaction Books, ss.5-6.

Türkdoğan, O. (2012), Günümüzde Toplumsal Şiddet ve Türkiye Gerçeği, İstanbul, Kültür Sanat Yayıncılık, ss.416-417

İnternet Kaynakları

3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu, http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf (Erişim: 01.02.2018).

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü, Terör Kelimesi, 26.09.2006 http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bati&arama=kelime&guid=TDK.BATI.54b17b04a18ea6.87563173 Erişim: 12.02.2018.

Türk Edebiyatında Kadının Anaerkil Dönemden Ataerkil Döneme Geçişte Yaşadığı Statüsel Şiddet

Ceyda DEMİRBAKAN*

Özet: Kadının toplayıcılıkla geçime katkısı olduğu ilkel topluluklarda, anaerkil dönemde yönetici olduğunu aktaran mitler vardır. Toplumun yönetimi ve idaresinde etkili olan bu kişiler tanrıça / kutsal ruh gibi düşünülmüşlerdir. Bu bağlam da Umay, Türk mitolojik sisteminde kadın ve çocukların koruyucusu değil, aynı zamanda hayvanların ve kabilenin de koruyucusudur. Kadının, erkeği savaşa gittiğinde yönetimde dahi söz hakkı varken, erkeğin yanında bu kadar önemli bir statüdeyken, daha sonraki ataerkil dönemle birlikte kadını ikinci plana iterek sadece çocuk büyüten ve hanın, hükümdarın gölgesinde silik ve etkisiz bir birey olmasına sebep olan durum nedir? Kadına yapılan en büyük haksızlıkların başında statü boyutundaki bu şiddet gelir. Bunun en etkili örneklerini Türk Edebiyatında masal, efsane, halk hikâyelerinde görmekteyiz. Anlatıcı, kadını kutsi ögelerle ifade ederken (Ana, Toprak Ana, Ateş Ana, Umay Ana, Kayın Anam, Ağaç Ana, Ana Maygıl (Ulus Anası), Akene(Akana), Bozkurt Ana, Asena, Ana ocağı) yine aynı anlatıcı, bu sefer kadını (Şeytan, Cadı, Al kızı, Al Bastı, Al Karısı, Kara Albastı, Sarı Albastı, Abası, Almıs) yermeyi yeğliyor. Anlatıcının bu şekilde kadına önce kutsiyetlik vermesi ve sonrasında tam tersi bir şekilde aynı kadını yermesinin sebebi nedir? Bu çalışmada bu sorulara cevap aramaya çalışacağız.

Anahtar kelimeler: Kadın, Anaerkil, Ataerkil, Statüsel Şiddet, Anlatıcı Şiddeti

Giriş

İlkel dönemlerden itibaren kadın ve erkek arasında iktidar savaşı vardır. Bu iktidar savaşı günümüze kadar kendini her alanda hissettirdiği gibi Türk edebiyatı ve halk anlatılarında da görülmektedir. Bu zamana kadar kadın kelimesinin tam olarak ne anlama geldiği veya hangi anlamları karşılayabildiği konusunda birçok görüş ortaya atılmıştır. Türkçe sözlüğe (TDK) göre kadın kelimesi birden fazla anlamı içermektedir. Birinci anlam erişkin dişi insan, hatun, hatun kişi, zen; ikinci anlam analık veya ev yönetimi bakımından gereken erdemleri, becerileri olan birey; üçüncü olarak ta bir mesleği anımsatacak şekilde hizmetçi bayan olarak tanımlanmaktadır.

Kadın, bilindiği üzere ailenin yapı taşı, doğuran ve doyuran, vicdanlı, zorluklara göğüs geren, azimli, kararlı, anaç ve adil kişidir. Bu sıfatların en güzel örnekleri halk edebiyatı ürünlerinde bulunabilir. Bu çalışmada Dede Korkut Kitabı, Orhun Abideleri, halk anlatıları ve çoğunlukla masallar içerisinde kadının nasıl anaerkil dönemden ataerkil döneme geçişte *Cadı, Alkarası, Albastı* gibi tiplerle cezalandırması incelenecektir.

* Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi.

Türkçe sözlüğe göre anaerkil yapı, ana erki temeline dayanan, maderşahi, matriarkal. Anaerkillik ise toplumda kadının özellikle "ana"nın etkin (baskın- başat) olma halidir. Temelini kadının üstünlüğü fikri oluşturur; soy kadınlar tarafından belirlenir, hâkimiyet kadınlarındır. Ataerkil yapı ise ata erki temeline dayanan, pederşahi, patriarkal. Erkeklerin hâkim olduğu, hüküm sürdüğü toplum anlamına gelmektedir. Ataerkil, babanın totemlerin, ata ruhların, aile içindeki temsilcisi olduğu ve bu temsil görevinin en büyük erkek çocuğa geçtiği düzeni ifade eder (TDK 2005: 94/140).

Türkçe sözlüğe göre statü, bir kimsenin, bir kurum veya bir toplum içindeki durumu ifade eder (TDK 2005: 1809). Şiddet ise bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğinlik, sertlik olarak tanımlanmıştır (TDK 2005: 1866). Burada ele alacağımız şiddet, fiziki değil kadının sosyal hayattaki konumuna yapılan bir haksızlık olarak meydana gelen oluşumdur.

Kadın her şeyden önce bir birey ve aile ferdidir. Kadın aile içerisinde, üretici, koruyucu ve neslin devamını sağlayan anne rolündedir. Türk aile yapısı gündeme geldiğinde akıllara ailenin yapı taşı olan anne gelir. Kadın, doğuran ve doyuran olduğu için ona ayrı bir kutsiyetlik atfedilmiştir.

Halk edebiyatı içinde yer alan atasözlerinde kadınlarla ilgili bölümleri incelendiğinde birden fazla örnekle karşılaşılmaktadır. *Divanü Lugati'i Türk'te*

…"erkeğe, yiğitlik, cesaret ve erdemlilik özellikleri atfedilirken; kadınlar için bu değerler yerine, anlayış, sabır, olgunluk, sevimlilik, temizlik (ruh ve beden temizliği) ve güzellik değerlerinin ön planda" olduğu görülür. *Kutadgu Bilig'te ise "kadınlar güvenilmez, vefasız, korkak, yalancı ve ikiyüzlü yaratıklardır. Onların aslı ettir; yani akıl, irade, ruh yoksunudurlar. Kadınlar yer içer ve çiftleşirler. Aynı zamanda korkak olduklarından, yaptıklarını yalanlarla ve ikiyüzlülükle gizlemeye çalışırlar* (Türköne 1995: 201).

Kadınlar için günümüzde de bu ve benzeri olumsuz düşüncelerle karşılaşılmaktadır. Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin anlayışı hâkim oldukça neden ataerkil düzen içerisindeyiz sorusu manidar olmaktadır.

Türk edebiyatının dönemlerine baktığımızda 'kadın' farklı bakış açıları ile ele alınmıştır. Divan edebiyatında kadın daima soyut bir varlık olarak ele alınır ve kadının gerçek hayatta olmayan özellikleri vurgulanır. Tanzimat Dönemi'nde ise aşk ve kadın soyuttan somuta geçmeye başlar. Servet-i Fünun döneminde ise kadın hasta bir varlıktır. Milli Mücadele döneminde savaşan, vatan için mücadele eden güçlü bir varlıktır. 1940'lı yıllarda, Garip akımı ile birlikte kadın sıradan biridir. Kadın her yönüyle hem kusurlarıyla

hem de güzelliği ile eserlerde görülmektedir. 1955'li yıllardan sonra ise kadın erotik bir imge haline gelmeye başlamaktadır (Bayram 2011:1).

Türk Mitolojisinde Kadın ve Amazonlar

İlkel dönemlerdeki toplumlar avcılık - toplacılıkla geçiniyorlardı. Kadının gebelik ve çocuk büyütme döneminin uzun sürmesinden dolayı evden fazla uzaklaşamamaktadır. Bu bağlamda toplayıcılık görevi kadına aitti. Kadın topladığı kök, meyve, bitki gibi yiyecekleri eve getirip ailesini beslemektedir. Özellikle toprağın ekilip biçilmeye başlanması yani çiftçiliğe geçilmesiyle kadın, tıpkı toprak gibi üretici olması sebebiyle kutsallaştırılmıştır ve kadına olan saygı artmıştır. Erkeğin avcılık yaparak eve yiyecek getirmesi doğa koşulları sebebiyle her zaman mümkün olmadığı söylenebilir. Çocuğun soyunun kime dayandığı da evden uzun süre uzak kalan erkeğe değil, evin yakınında bulunarak eve yiyecek getiren çocuklara bakan kadına bağlanarak belirlenmiştir (Michel 1984: 17).

Türk mitolojisinde kutsal bir varlık konumuna gelen kadın, Türk Millî yaratılış efsanelerine göre Ülgün Ata Tanrı'ya, insanları ve dünyayı yaratması için ilham veren "Ak Ana" *(Ak-Ene)* adlı bir kadın olduğu düşünülür. Yakut Türklerinde ise "*Er Sogoto"* efsanesinde *"Doğum Tanrıçası"* olarak *Kübey Hatun* vardır (İnan 1999: 274).

Tarih boyunca birçok kültür ve gelenekte erkek her zaman özne, kadın ise ona bağımlı daha çok bir nesne olarak görülmüştür. Mesela, Michelet 'Kadın şu bağımlı varlık…'der. Eflatun, Tanrıya önce kendisini köle değil de özgür bir insan, sonra da kadın değil de erkek yarattığı için şükretmekteydi (Beauvoir 1980: 25).

Mitolojiye dayanan destan örneklerine baktığımızda ise kadın hem ödül hem soyu kutsallaştıran tanrısal bir varlık olarak görülmektedir (Belge 1994: 375- 380). Destanlarda olduğu gibi masallarda da padişahın kızının, masalın kahramanına, çözdüğü zor bir iş sebebiyle ödül olarak verildiği görülür (Kaya 2002: 49).

Ziya Gökalp'a göre eski Türklerde kadınlar, *Amazon* idiler. Erkekler kadar binicilik, silahşörlük ve kahramanlık hususunda ustadırlar (Gökalp 2004: 166). *Amazon* kelimesi, Farsça, savaşçılar anlamına gelen *hamazan* kelimesinden türediği bilinir. Memesiz, tek memeli olarak tanımlanmaktadır. Kadın savaşçılar at üzerinde rahat nişan alıp ok atabilmeleri için bir göğüslerini keserler veya dağlayarak büyümelerine engel olurlar. Saka kadın savaşçılarının atıcılık ve binicilikte mükemmel olduğunu aktaran kaynaklar mevcuttur. Bu boyun prenseslerinden bilinen günümüzde dahi adı yaşayan Türk dişil

Tomris Hatun'dur. Kendisinin çok iyi savaşçı, *alp tipi* kahraman özelliklerine sahip olduğu bilinmektedir (Durmuş 2008: 46, Döğüş 2015: 136'dan).

Türk Halk Edebiyatında Kadın Örnekleri

Mehmet Kaplan, Türk Edebiyatında kadının genellikle üç açıdan değerlendirildiğini belirtir.

"1. İslamiyet'ten önce ve göçebelik devrinde o, bu devrin ideal erkek tipi olan alp tipine yaklaşır. Erkek gibi o da ata biner, ok atar, kılıç kullanır ve icabında düşmanla kahramanca çarpışır.

2. Yerleşik medeniyete ve İslam kültür çevresine dâhil olduktan sonra kadın, erkek gibi ve erkekten daha fazla pasif bir karakter arz eder. Toprak ve din, insanları kendilerinden üstün tabiat veya tabiatüstü kuvvetlere bağlar. Bu devirde kadının, kahramanca vasıflarını kaybederek bir haz ve aşk mevzusu olduğu görülür.

3. Garp medeniyeti tesiri altına girdikten sonra kadının, ilkin edebiyatta, sonra hayatta beşeri hakları müdafaa edilir ve tamimiyle erkekle müsavi bir seviyeye getirilir." (Kaplan 1951: 99).

Orhun yazıtlarında Kağan ile hatunun adı birlikte geçer. Bilge Kağan Abidesi'nde de Tanrı'nın, İlteriş Kağan'la İlbilge Hatun'un tepesinden tutup yukarı kaldırdığından bahsedilmektedir (Köksel 2011: 333). Burada yönetimde söz hakkının erkek kadar kadına da ait olduğunu gözlemlenmektedir.

Dede Korkut hikâyelerin anlatıldığı dönemde kahramanların en büyük özelliğinin yiğit, savaşan *alp tipine* sahip oldukları belirtilir. *Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu* boyda Burla Hatun; kılıç kuşanan, ata binen ve korkusuzca düşmana karşı duran cesur bir ana ve eş olarak dikkati çeker. On altı yaşına gelen Uruz, babası Salur Kazan ile beraber ilk kez kâfirle savaşmaya gider. Ancak, savaş sırasında düşmana esir düşer. Salur Kazan oğlunun bu durumundan habersiz, evine yalnız döner. Eve tek başına dönen eşini gören Burla Hatun, oğlunu kurtarması için eşi Kazan'ı geri gönderir. Eşi de gidip dönmeyince Burla Hatun, kırk ince belli kızı da yanına alarak eşini ve oğlunu kurtarmaya gider (Ergin 2004: 95-116).

Kadında aranan savaşçı ve kahramanlık özellikleri Kan Turalı ve Bamsı Beyrek boylarında da görülmektedir. Hikâyeye göre, babasının Kan Turalı'ya nasıl bir eş istediğini sorması üzerine Kan Turalı; "*Ben yerimden kalkmadan o kalkmış olmalı, ben kara koç atıma binmeden o binmiş olmalı, ben kanlı kâfir eline varmadan o varmış bana baş getirmiş olmalı*" diye cevaplamıştır. Bamsı Beyrek de babasından; "*Oğul sen kız*

istemiyorsun, kendine denk bir yoldaş istiyormuşsun" yanıtını almıştır. Diğer hikâyelerden biri olan "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Destanı"nda Dumrul canının yerine can bulma çabasına girince önce annesine ve babasına sorar. Deli Dumrul'a ne annesi ne de babası canını verir. Ona can yoldaşı, gönül bağı olan eşi hiç sorgusuz sualsiz canını vereceğini söyler. Bu hikâyede Deli Dumrul'un eşi, ideal eş ve annenin simgesidir. Türk kadınının canı pahasına da olsa eşi için ne kadar fedakâr olabileceğini göstermektedir.

Bu bağlamda kadın, yaşadığı dönemin yaşam koşullarından etkilendiği gibi bu etkilerin edebi eserlere de yansımakta olduğu görülmektedir.

Anaerkilden Ataerkile Geçiş

Türk'ün babası gök, anası yerdir. Ruhu bu iki kuvvetin çiftleşmesinden meydana geldiği düşünülmektedir. Oğuz Gök Tanrının timsalidir. Gök Tanrı atadır. Uz ve yahşidir. Oğuz'un karısı ise "yağız yer'in" timsalidir. Burada "atam gök, anam yer" düşünce birliği vardır. Oğuz töresince hakan kadar hatunun statüsü ve etkisi görülmektedir (Ülken 2003: 55). Burada kadını evin temeli erkek ise evin sütunları olarak düşünebiliriz. Kadın ve erkek sosyal statü içerisinde bir bütünün tamamlayıcı parçalarıdır.

"Uygurlarda "ana– ata", ana- baba sözleri çok yaygındı. Anadolu'nun kültür gelişmesine büyük tesirleri olan, Harzemşahlar'da ise büyük anaya, "Ulu Ana" deniyordu. Oğuzlar eskiden nedense, anneye, "aba" demişlerdi. Anadolu'da çok az görülen aba sözü, eski Osmanlı kitaplarında daha sık olarak geçer. Eski Türklerde "anaç" sözü, hem anacığım ve hem de anasına çekmiş soylu kız" demekti. Evin sahibi kadındı. Bundan dolayı ev kadını için söylenen en yaygın söz de 'evci'idi. Göktürklerde, 'eş' derlerdi. Osmanlıların 'evdeş' ve Çağatay Türklerinin 'evlik' sözleri de, ayrıca çok manalı ve derin idiler. En eski Türklerin, zevce için söyledikleri, 'eşi, işler, yotuz, egmiç' gibi sözleri, bugün artık ya kaybolmuş veyahut da başka manalar için, söylenir olmuşlardır. Eski Türkler, kadın için geniş manada, "avrat", yani eski deyişi ile "uragut" ta denildiği bilinmektedir." (Gültepe 2008: 260-264). Görüldüğü üzere kadınların yaşam alanı çoğunlukla ev içi olduğundan adlandırmalarda bu yönde şekillenmiştir.

Anaerkil dönemden ataerkil döneme geçişte destanlardan özellikle Dede Korkut destanından bahsetmeden geçmek doğru olmaz. Hikâyelerde kadın erkek gibi ata binen, kılıç kullanan, güreş tutan, ok atan kahramandır. Bu kahraman kadınlar; Banu Çiçek, Selcen Hatun, Burla Hatun'dur. Hatta Banu Çiçek, kendisiyle evlenmek isteyen Beyrek'e güreşte kendisini yenmesi şartını koşar. Dede Korkut'ta savaşçı bir toplumun özellikleri görülür, hayatta kalabilmek için kadınlar da erkekler gibi savaş konusunda ustalaşmışlardır

(Ergin 1989: 124-185). Kadın ve erkek aynı yaşam koşulları içerisinde bulundukları için tabiatın içinde mücadele ederek varlıklarını devam ettirmişlerdir.

İbn-i Fadlan, Türk topraklarında gezerken kadınların erkeklerle birlikte her türlü sosyal aktiviteye katıldığını, dini ve resmi şölenleri bizzat yönettiğini anlatır. Seyahatnamesinde, "kadınlar, erkekler gibi muharebe ederler, çeviktirler, at üzerine sıçrayarak binerler, kolları kuvvetlidir." diyerek kadınların da erkekler kadar savaşçı özelliklerini sahip olduğunu belirtir. Seyahatname'sinde Müslüman olmadan önce çeşitli Türk kavimlerinde erkeklerin eşlerine hizmet ettiklerine dair anaerkil döneme ait pasajlar bulunmaktadır (İbni Fadlan 2010: 67- 77: Döğüş 2015: 135'ten).

Eski Türklerde devlet içinde bir karar alınırken erkek karısına danışır ve düşüncesine, saygı duyduğu bilinmektedir. Evde evin erkeği olmadığı zamanlarda kadın, söz sahibidir. Otorite ve hâkimiyet hatunda toplanır, kadın tek başına karar alarak savaşa katılabilir.

Ataerkil düzene geçtiğimizde, 'Avrat' imgesi bir erkek için cinsel gücünün anlamına gelirken kadın bu alanda da iktidar sahibi oluşunu tescillemesi anlamına gelmektedir. Ataerkil düzende, cinsellik bir iktidar alanıdır. Erkeklik cinsellikle güçlenir, karşı tarafı teslim alır. Bu nedenle kadını ev içine kapatma, kamusal mekânda cinsel kimliği üzerinde tehdit oluşturma, kamusal mekânda, erkek için önemli bir savaş ve iktidar yönetimidir (Özünel 2006: 131).

Erkeklerin kadınını neden namusu olarak görüp, hemen kucağına bir evlat vererek hem kendi soyunun iktidarı için varoluşunu sağlayarak güçlenme hem de kadının dışarıya çıkarsa her an başka erkeklere yem olma ihtimalini bile yaşamamak adına yaşam alanlarının ev içi olarak tayin edilmektedir. Bu durum küçük kız çocukların oyuncak bebeklerle oynayarak dış dünyaya savunmasız ve sessiz kalarak hazır olamaması gibi değil midir? İşte bu yüzden kadının ikinci planda silik bir statü ile yola devam ettiği gözlemlenmektedir. Bu düzene karşı gelemeyen kadınlar saygıdan susma haklarını kullanmaktadır. Çünkü ne zaman kendilerini ifade etmeye kalksalar, ses çıkarsalar, saygısız olarak ithaf edilirler.

Doğu kültürü içerisinde olan masallarda da susup, sabretme sürecini görmekteyiz. Buradan da anlaşılacağı üzere ataerkil düzenin bir başarısı olan kadın profili ortaya çıkmaktadır. Pasif, sorgulamayan, sadece kabule geçen ikinci planda kendini saklayan, etkisiz bir varlık olarak görülmektedir.

Masallar, anaerkillikten ataerkilliğe giden yolda ataerkil semboller açısından önemli yapı taşlarını oluşturur. Çünkü masallardaki kadın rolleri ataerkil düzenin açığa çıkmış bir adlandırma halidir. Örneğin *Cadı, Cadı Karısı, Kocakarı, Albastı, Alkarısı vb*. Bu yüzden vardır. Masallarda cadılar güzel olarak tarif edilmezler. Çünkü güzellik masallarda boyun eğmekle bağdaştırılabilecek bir durumdur. Boyun eğmeyen kadın kötü ve çirkindir. Bu yüzden cadılar, en çok korkulan ve korkularak hatırlanan kadın tipini temsil eder.

Ataerkil düzenin baskın rol oynadığı kadının cadı olarak atfedildiği masalların yanı sıra, kadınların kamusal mekânlarda varlıklarını sürdürebilmek için erkek kılığına girdiği masallarda mevcuttur. Böylelikle kadınlar toplumdan gelecek herhangi bir tehlikeye karşı kendilerini saklayarak korumuş olurlar. Bu masallara, *"Ahu Melek"* ve *"Helvacı Güzeli"* örnek olarak gösterilebilir.

Masallarda Kadın ve Anlatıcı Şiddeti

Türk halk edebiyatı ürünlerinde anlatıcı şiddetini masallarda yoğun olarak gözlemlenmektedir. Masallarda kadınlar genç, yaşlı, fakir, zengin gibi özelliklerle sunulmaktadır. Kadınların masallarda olay örgüsündeki rollerine bakıldığında yedi maddelik sınıflandırma görülmektedir.

"1. Mutluluğu yakalamak için uğraş veren olayların gidişini yönlendiren akıllı, vefalı, özverili, direşken kadınlar.

2. Kıskanç ve iftiracı kadınlar.

3. Kötü kalpli üvey anneler, büyücü kadınlar ve acımasız dev anaları.

4. Cinsel tacize uğrayan kadınlar.

5. Eşlerine ihanet eden kadınlar.

6. Yalan ve kurnazlıkla mutluluğa ulaşmak isteyen kadınlar.

7. Akılsız, beceriksiz, sağduyusuz kadınlar." (Yavuz 1996: 103-104).

Görüldüğü üzere, ataerkil düzenin kadın profiline yüklediği bütün olumsuz vasıflar masallar üzerinden bu şekilde açığa çıkmaktadır.

C.G. Jung, masalda cadı, anne arketipinin bir temsili olarak belirdiğini söyler. Anne arketipini açıklarken onun hem karanlık hem de aydınlık yüzünden bahseder: "Anne arketipinin özellikleri "annelikle" ilgilidir: dişinin sihirli otoritesi; aklın çok ötesinde bir bilgelik ve ruhsal yücelik; iyi olan, bakıp büyüten, taşıyan, büyüme, bereket ve besin sağlayan; sihirli dönüşüm ve yeniden doğuş yeri; yararlı içgüdü ya da itki; gizli, saklı,

karanlık olan, uçurum, ölüler dünyası, yutan, baştan çıkarak ve zehirleyen korku uyandıran ve kaçınılmaz olan şekilde ifade eder (Jung 2003: 22).

Masallar önceleri yetişkinlerin dinlemesi ve eşlik etmesi için ortaya çıkan ve zaman içerisinde çocukların ilgi alanına giren ve şekillenen türler olarak yoluna devam etmiştir. Masallarda hep bir mesaj verme, ders çıkarma amacı güdülür. Özellikle masallarda söz dinlemeyen, çocukların başına felaketler silsilesi gelir. Söz dinlemeyen masal kahramanı olan çocuklar bir cadı, bir kurt veya buna benzer tehlikeli yaratıklarla karşılaşır.

Masallarda kurallar, düzenler dışına çıkmak yasaktır. Bu yasağı çiğneyen kadın kahramanlar *cadı* olarak atfedilirler ya da bir *cadı* tarafından cezalandırılırlar. Bu cezalandırma yöntemi ile kadınların söz hakkı ya da yaşamını seçme hakkı tanınmamıştır. Bilakis onları kontrol altına alabilmek için stratejik bir plandır. Bu bağlamda cadılar örnek alınmaması gereken karakterleri temsil ederler. Cadılar, ataerkil düzenin kadın üzerinden bir cezalandırma yöntemidir. Bu sebeple bu varlıklar (*cadılar, büyücüler, periler*) bir kadın üzerinden tahayyül edilir.

Peki, neden kadın yaş aldıkça bu kadar *çirkin, kötü, vasıfsız, cadı, büyücü, fitneci* gibi sıfatlara layık görülmektedir? Bu sorunun cevabı Evrim Ölçer'in, *"Masal Mekânında Kadın Olmak"* adlı çalışmasında şu şekilde açıklamıştır. Ataerkil toplum düzeni içerisinde kadının bakirelikten kocakarılığa geçiş evrelerinde giderek *kötü* olması, buna karşın erkeğin yaşlandıkça *iyi* olması ve saygınlık kazanması kadınsa bununla ters orantılı bir biçimde statü kaybına sebep olmaktadır (Özünel 2006: 104). Bu da ataerkil sistemin bir başka işleyiş şeklidir. Bu durum doğuran ve doyuran kadına yapılan en büyük şiddet ve haksızlık olarak değerlendirilmelidir.

Bu durumu günümüze uyarlayacak olursak, kadın yaşı gereği erkekten küçükse taze, körpe ve üretkenliği açısından daha çok doğurganlığa elverişli olması, erkeğin ise yaşının büyük olması, işini, mesleğini yaşam şartlarını belli bir düzene getirmiş olması önemsenmektedir. Bu bağlamda Türk toplumunda evlenecek kadın adaylar kendinden büyük yaşta erkek, erkeklerinde kendinden küçük yaşlarda kadın eş seçme doğrultusunda fikir verildiği görülmektedir.

Türk halk anlatılarında anlatıcının kadını *Alkarısı, Albastı, Cadı, Cadı karısı* kisvesi içerisinde yaşattığı şiddette rastlarız. *Albastı*, doğum sırasında temizliğe dikkat edilmemesi yüzünden lohusanın tutulduğu ateşli hastalık, loğusa hummasıdır (TDK 2005: 67). Halk anlatılarında ise *Albastı, Alkarısı* ve *Cin* genellikle loğusa kadınlara musallat olan bir mahlûk olarak tasvir edilir. Anadolu da yaygın olarak bilinen bir inanıştır. Bugüne

uzantısını da doğum yapmış kadınların başına kırmızı kurdele bağlayarak gelecek olduğuna inanılan bu mahlûku def etme ve uzaklaştırma amaçlı olduğunu görürüz. Saim Sakaoğlu'nun, *'101 Anadolu Efsanesi'* adlı derlemesinde *Albastı, Alkarısı* ve sevenleri ayıran kötü kalpli *Cadı, Cadı karısını* gördüğümüz Ferhat ile Şirin anlatılarında örnekleri mevcuttur.

Burada Ferhat ile Şirin anlatısındaki cadı karısı tipine baktığımızda Amasya Beyi'nin dillere destan güzelliğe sahip kızı Şirin'e âşık olan fakir Ferhat'ın aşkı uğruna verdiği çaba anlatılır. Amasya Beyi'nin kızını Ferhat'a verme şartı olarak Kazankaya Mevkii'ndeki suyu kırk gün içinde şehre getirebilmesi karşılığında söz verir. Bunun üzerine Ferhat aşkına kavuşmak uğruna gece gündüz bütün gücüyle çalışır. Sonuçta suyun Amasya'ya gelmesi an meselesi iken araya bir cadı karısı girer. Cadı kadın, önce Şirin'in yanına gider. "Ferhat suyu getiremedi sonrada kendini kayalardan aşağıya atarak öldürdü."der. Şirin bu acıya dayanamayarak canına kıyar. Cadının görevi daha bitmemiştir. Şirin'den sonra Ferhat'a gidip "Bey, kızı Şirin'i başkasına verdi" der. Bunun üzerine hayalleri yıkılmış Ferhat'ta oracıkta canına kıyar (Sakaoğlu 1989: 102).

Görüldüğü gibi anlatılarda sevenleri ayıran, kötü kalpli Cadı rolünü neden bir kadına atfedilmiştir? Ya da Alkarısı, Albastı neden bir erkek olarak tahayyül edilmez? Çünkü kadın konumu gereği kendinin farkına varıp ve toplum içerisinde sadece çocuk doğurup, büyütüp evcil yaşamla yetinmez ise erkek hâkimiyetinin sınırları içerisinde yaşamaya devam edilememesinden korkuluyor. Kadın ne zaman kendi hakkında karar almaya kalksa ya da kendini savunma söz hakkı alsa hemen bir dışlanma, itaatsizlik, saygısızlık, evden uzaklaştırma, namusu ve iffetine zarar getirdi bahanesi ile bulunduğu konumdan alaşağı etme psikolojisi ile karşılaşır. Masallarda anlatıcı kadına bu şekilde cezalandırarak statüsel şiddet uygulamaktadır.

Masal kadını, kendini güvence altına alabilmek ve toplum içinde statü sahibi olabilmek için öncelikle, toplum tarafından meşru görülen bir ev içi edinmektedir; ev içinde bir kadının erkeksiz var olması, geleneksel toplum tarafından meşru görülmeyeceğinden, ev içi bir erkeğin varlığıyla meşrulaştırılır. Kamusal mekânda cinsel kimliği tehdit altında olan kadın, ev içinin iktidarını sağlamlaştırmanın, erginlemenin bir başka aşaması olduğu düşünülmektedir. Kadının, ev içi iktidarını sağlamlaştırmak ve erkeğin gözünde 'esas kadın' olabilmek için doğurganlığını kullanması, erkeğin iktidarının son aşaması olan 'silah' olgusu yerine, kadın iktidarı söz konusu olduğunda "evlat" olgusunun getirebileceğinin bir göstergesi olarak yorumlanmıştır. Bu bağlamda Evrim

Ölçer Özünel, erkek egemen söylemde yaygın olarak kullanılan, erkeğin iktidarını simgeleyen *"at, avrat, silah"* üçlüsünün, kadın bakış açısıyla ifadelendirildiğinde *"ev, er, evlat"* üçlemesine karşılık geldiğini düşünür (Özünel 2006: 139-140).

Masallarda üzerinde durulan namus ve iffet kavramlarıysa ataerkil düzenle birlikte, babanın sorumluluğunda, kadınların ve kızların üzerinde bir baskı unsuru olarak varlığını sürdürmüştür. "Nardaniye Hanım" masalında evin genç ve güzel kızı, üvey annesi tarafından kıskanılır ve evden uzaklaştırılmak istenir. Üvey annesi tarafından iftiraya uğrayan kız, evden uzaklaştırılarak cezalandırılır. Bunun için "açık" ama yalıtılmış bir mekân olan dağ başı seçilir. Üvey anne, kızı evden uzaklaştırdığı yetmemiş gibi bir de öldüğünden emin olmak için bir süre sonra armaya çıkar. Dağda tek başına kalan kız Kırk Haramilere sığınır onlarla yaşamaya başlar. Bunu fark eden üvey anne Kırk Haramilerin evde olmadığı bir gün Nardaniye'ye pencereden çiğnemesi için zehirli sakız verir. Bunun üzerine Nardaniye yarı ölü haline girer. Türk masallarındaki kadın tipleri "şeytani" özelliklerden çok "fitneci" özellikleriyle ön plana çıkmaktadırlar. Masallarda üvey anne ile kız çocuk, gelin ile kaynana, gelin ile görümce ya da kız kardeşler arasındaki ilişkiler incelendiğinde sürekli bir yarış içerisindedirler. Çoğu masalda kadının fiziksel özellikleri, kışkırtıcı fitneye eşdeğer görülür (Özünel 2006: 45- 89). Bu masalda da kadının tek düşmanı yine kadın olarak sunulmaktadır. Kadının kadına yaptığını, erkek erkeğe yapsaydı belki günümüzde ataerkil düzenin yerini anaerkil düzen almış olabilirdi.

Hane içine sonradan giren kadınlar, her zaman kaderlerine razı olup ömürlerinin sonuna kadar "öteki" konumunda kalmazlar. Onlar da bir süre sonra hane içinde "esas kadın" konumuna geçmek için çaba harcarlar. Bu bağlamda incelenen masallardaki "öteki"likten kurtularak "esas kadın" olma mücadelesine örnek olarak "Dertli Fatma" adlı masal gösterilebilir. Bu masal eve gelen gelinin, ev içindeki "esas kadın" konumunda olan görümcesiyle girdiği iktidar mücadelesine iyi bir örnek oluşturması bakımından dikkat çekicidir. Yeni gelen gelin, görümcesini evden uzaklaştırmak için ona iftira atar. Namusu lekelenen tüm masal kızlarında görüldüğü gibi görümce evden uzaklaştırılır (Yavuz 1997: 424). Burada görüldüğü üzere bir kadının düşmanı yine bir kadındır. Gelinin geldiği evde ikinci planda olmayı hazmedemeyerek evin temel konumunda asıl kadını, görümcesini kendi hırs ve var olma duygusuna kapılarak nasıl bertaraf ettiğine şahit oluyoruz.

Sonuç

İlkel dönemlerde ruhsal ve fiziksel iktidarı elinde bulunduran kadın, değişen toplum yapısı ile farkında olarak/olmayarak bir değişim yaşamak zorunda kalmıştır. Çeşitli

adlandırmalar, sıfatlara maruz kalarak günümüze kadar statüsel şiddet yaşamıştır. Kadın, toplayıcı dönemde doğurganlığının atfettiği kutsiyetlik algısı içerisinde yaşarken değişen yaşam koşulları sebebiyle hayvanların grup halinde avlanan erkeklerce, evcilleştirmeye başlaması ve tarımda hayvanın kullanılmasıyla kadının saygınlığı ve kutsallığı da hafiflemiştir. Topraktan elde edilen ürünün ve ticaretin getirdiği güç, özellikle köleci toplumlarda insanın bir mülkiyet nesnesi haline gelmesiyle ataerkil yapıyı daha da güçlendirmiştir. Böylelikle tarımsal üretimi yapan kişi olarak erkek, kadının yerini alırken, ufak bahçelerin yerini tarla, kadının çapası yerini de erkeğin sabanı alır. Bu bağlamda doğuran ve doyuran kadın kutsiyetliği kaybedip sadece sıradan bir birey olarak yoluna devam etmiştir.

Türk toplumu, *Kadınsız ev olmaz. Beşiği sallayan el dünyaya hükmeder. Erkek arslan arslan da dişi arslan arslan değil mi? Yuvayı dişi kuş yapar.* Düşüncelerine hâkimken nasıl oluyor da "At *ile avrada inan olmaz. Avrat attır, gemini boş tutma. Avrattan vefa, zehirden şifa. Bal arıdan kavga karıdan çıkar. Elinin hamuruyla/Elindeki hamura bakmaz erkek işine karışır. Erkeğin nefsi birdir, Kadının dokuz, Erkeğin şeytanı kadın/Kadın erkeğin şeytanıdır. Kadın aklı gâh uzalır, gâh kısalır. Kadın kısmının saçı uzun olur, aklı kısa. Kadın şerri, şeytanın şerrine eşittir. Karı ile çıkma yola başına gelir türlü bela. Karı sözüne uyan adam değildir* (Yurtbaşı 1995:147-149). Bu düşünceleri benimseyen bir toplum bilincine sahip olabiliyoruz.

Türkler, İslamiyet ile tanışıncaya kadar tarih boyunca konar-göçer bir medeniyetin ışığında yaşayarak kendi varoluş mücadelelerini devam ettirdiler. İslamiyet'e kadar kadın kutsal, mitik bir varlık olarak değer görürken İslamiyet'in kabulü ve yaşam şartlarının değişmesiyle kadının statüsü farklılaşmaktadır. Toplum sadece din değişikliği yaşamamaktadır. Arapların ve Farsların kültürel yaşamı da İslamiyet ile birlikte bir karışıma girerek örf, adet, gelenek olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucu olarak kadın etkisiz ve ikinci planda bir varlık olarak 1923'e kadar bu şekilde devam etmiştir. Cumhuriyet'in kurulması ve Atatürk'ün başlattığı ve yönlendirdiği devrimlerle, Türk kadını sosyal, siyasal, ekonomik vb. Pek çok alanda hakka sahip olmuştur.

Türkler tarih sahnesinde varoluş mücadelesine tek başlarına başlamadılar. Ailenin temelini oluşturan kadın bu mücadelede başrol olarak erkeğinin yanında ona destek olarak boy gösterdi. Türk aile sistemini ve kadının konumunu en iyi anlatıldığı düşünülen İslamiyet geçiş dönemi eseri olan Dede Korkut'ta kadının, toplum statüsünde yeri erkek kadar değerli ve hünerlerinin neredeyse eşit olduğu düzen içerisinde yaşamakta olduğu

gözlemlenmektedir. Ataerkil yapısının baskın karakterli olması zaman içerisinde kadının toplumsal statüsünü değişikliğe uğratarak, kadına statüsel şiddet yaşatmaktadır. Bu da Türklerin kadını değer basamaklarında nereden nereye taşıdığını gösterir. Türk toplumu olarak günümüzün nesilleri sayesinde milli ruhumuzu şah'a kaldıran bu destanlardaki karakterleri koruma ve yaşatma bilincine erişilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

Bayram, S. (2011). Tarih Boyunca Kadın ve Türk Edebiyatında Değişen Kadın İmgesi. Köprü Dergisi, (113) 1- 4.

Beauvoir, S.D. (1980), Kadın, Genç Kızlık Çağı, İstanbul**:** Payel Yayınları

Belge, M. (1994), Epik, Edebiyat Üzerine Yazılar, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Döğüş, S. (2015). Kadın Alplardan Bacıyan-ı Rum'a (Anadolu Bacıları Teşkilatı); Türklerden Kadının Siyasi Ve Sosyal Mevkii. KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (12), 127-148.

Durmuş, İ. (2008). İskitler (Sakalar). Ankara: Genelkurmay Basımevi

Ergin, M. (1989/2004). Dede Korkut Kitabı-1, Ankara: TDK Yayınları

Gökalp, Z. (2004). Türkçülüğün Esasları. Haz. Kaplan, M. İstanbul: MEB Yayınları

Gültepe, N. (2008). Türk Kadın Tarihine Giriş. İstanbul: Ötüken Yayınları

Helimoğlu, Yavuz, M. (1996). Masal Kadınları. Kadın Gerçeklikleri. Haz. Arat, N. İstanbul: Say Yayınları

_____,____,____. (1997). Masallar: Eğitimsel İşlevleri ve Dil Öğretimine Katkıları. Ankara: Ürün Yayınları

İbn Fadlan Seyahatnamesi (2010). Haz. Sesen. R. İstanbul: Yeditepe Yayınları. I İnalcık, H. (2002). Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu. Türkler. C.9: s. 78.

İnan, A. (1999). Umay İlahesi Hakkında. Makaleler ve İncelemeler. Ankara: TTK. C.I: s.397-399

Jung, Carl, G. (2003). Dört Arketip. İstanbul: Metis Yayınları

Kaplan, M. (1946-1951). Dede Korkut Kitabı'nda Kadın. İstanbul: Türkiyat Mecmuası. (IX), 99.

Kaya, M. (2002). Türk Halk Anlatılarında Kadın. Toplumbilim Dergisi,15. İstanbul: Kardeşler Matbaa

Köksel, B. (2011). OrhonYazıtları'nda Kadın. e- journal of New World Sciences Academy. Gaziantep Üniversitesi

Michel, A. (1984). Feminizm. Çev. Tekeli, Ş. İstanbul: Kadın Çevresi Yayınları

Özünel, Ölçer, E. (2006). Masal Mekânında Kadın Olmak. Ankara: Geleneksel Yayınları

Sakaoğlu, S. (1989). 101 Anadolu Efsanesi. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. Gençlik ve Halk Kitapları Dizisi:42

Türkçe Sözlük. (2005). Ankara: TDK

Türköne, M. (1995). Eski Türk Toplumunun Cinsiyet Kültürü. Ankara: Ark Yayınları

Ülken, H. Z. (2003). Anadolu'nun Dini Sosyal Tarihi. Ankara: Kalan Yayınları

Yurtbaşı. M (1995). Sınıflandırılmış Türk Atasözleri. Ankara: Özdemir Yayınları

Fıctıonal Face Of Vıolence: The Projectıon Of Psychologıcal Vıolence Agaınst Women In Fatma Alıye's Novels

İlknur BAHADIR*

Abstract: In the 19th century's Ottoman Empire, many thinkers are uncomfortable with the position of women in society and express this situation through various channels. The factors are dominant culture and Islamic structure has come to the forefront as cause and solution of the current dissatisfaction. In the same period, Fatma Aliye, as one of our first female novelists, inked numerous articles on improving the social and family positions of women and putting the intellectual structure of Turkish Women Rights. I think that this mentioned claim for women rights which is the subject of discussion in her books can be read as a revolt against violence at the same time. I will interpret this reading trial through the heroes of Fatma Aliye's *Muhadarat, Udi* and *Levayih-i Hayat* novels, who are exposed to domestic psychological violence. The main aim of the article is to discuss the causes of domestic psychological violence against women observed in her novels within the frame of tradition and religion.

Key Words: Violence against women, Domestic psychological violence, 19th century Ottoman Women Movement, Fatma Aliye, Fiction and female character

Şiddetin Kurgusal Yüzü: Fatma Aliye Romanlarında Kadına Yönelik Psikolojik Şiddetin İzdüşümü

Özet: 19.yy Osmanlı Devleti'nde birçok düşünür kadınların toplum içi konumundan huzursuzdur ve bu durumu çeşitli mecralarda ifade ederler. Mevcut memnuniyetsizliğin nedeni ve çözümü konusunda yerleşik kültür ve İslam faktörü ön plana çıkmıştır. Aynı dönemde, ilk kadın romancılarımızdan Fatma Aliye, kadınların toplumsal ve aile içi konumlarının iyileştirilmesi, Türk kadın haklarının düşünsel yapısının ortaya konulması üzerine çok sayıda yazı kaleme almıştır. Eserlere bahis konusu olan hak arayışının aynı zamanda şiddete karşı bir başkaldırı olarak okunabileceğini düşünüyorum. Bu okuma denemesini, Fatma Aliye'nin *Udi, Muhadarat* romanları ve *Levayih-i Hayat* adlı eserinde aile içi psikolojik şiddete maruz kalan kadın kahramanlar üzerinden yorumlayacağım. Yazının başlıca amacı, romanlarda gözlenen kadına yönelik aile içi psikolojik şiddetin sebeplerini gelenek ve din çerçevesinde tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadına yönelik şiddet, Aile içi psikolojik şiddet, 19.yy Osmanlı Kadın Hareketi, Fatma Aliye, Kurmaca metin ve kadın karakter

Introduction

There has been a consensus that psychological violence has left more permanent damage to physical violence and has significantly affected the quality of life of individuals.

* İstanbul Şehir Üniversitesi, Kültürel Çalışmalar Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

The activities of the women's rights and the feminist movement that accelerated in the 19th century all over the world have caused the violence issue to be related to the "woman". In this work, as in many of the writings that have been taken in the first place, the consideration of the dimensions of violence against women does not mean that violence against men should be ignored or taken for granted. However, if we consider the fact that violence against women is very large when compared to men, it is understandable that the work done to prevent this violence worldwide is why extended that much.

World health organizations like WHO and United Nations Health Service spend a considerable amount of money on this problem, and many academic publications bearing the name "Violence Against Women" are able to give relevant insights into the world public opinion about the issue of academic knowledge about women and violence issue. Psychological violence, as a type of violence against women, often takes place in the family environment while experiencing in social and business life. A large number of women who are successful in business and have a financial and moral motivation, according to indications of Statistical Institute of Turkey (TÜİK), exposed to psychological domestic violence. According to 2017 data, 4 out of every 10 females feel insecure in the environment they live in. (İstatistiklerde Kadın, 2017) The main reason for this insecurity is related to the treatment of married women by their husbands and single women by their family members.

In the 19th century, the echoes of women's rights activities in other countries of the world were felt in the Ottoman Empire and the Ottoman women demanded that the conditions for them be improved. There are thinkers like Baha Tevfik and Celal Nuri who advocate that Islam is a feminist teaching in its own right and that feminism is a Western current and that pursuing it will betray Islamic values. (İleri, C.1913) In this context, Fatma Aliye did not try to relate these two concepts; but emphasized that should not miss the value given to the woman by Islam religion itself.

It is not possible to read novels that are new and most popular means of transferring information independently of the political conjuncture of the Tanzimat Period. Considering the terms of the era, Fatma Aliye Hanim is a reasonable idea to defend women's rights in her novels, especially about issues such as women's family relations, marriage, a relationship between men and women and illegitimate relationship.

It is also possible to read this as a manifesto against the psychological violence against the woman of Fatma Aliye. As Fatma Aliye's works still hold true, for today she presents important clues as to how women perceive the violence seen by married women's husbands and single women's families, as mentioned above, by way of her works.

Psychological Aggression or Emotional Abuse

Psychological aggression or emotional abuse defined as "trauma to the victim caused by acts, threats of acts, or coercive tactics" by The Centers for Disease Control (CDC, 1999). This is a definition which includes great numbers of attitudes towards an abused person. According to CDC reports, psychological violence consists of many things, such as things made to make the victim feel embarrassed and inferior, threats, confiscation of property, especially in married couples, fearing the wife or husband's custody and threatening the opposite site through the child and forcing him or her to do what he/she wants. The same research indicates that the victim is usually women and men are mostly offenders. (CDC, 1999) This situation has made it necessary for organizations to make more efforts to prevent violence against women. The fact that the rate is so high in itself and the wide variety of this form of violence as more widespread than physical and sexual violence (Carney& Barner, 2012) has led to the need to examine it in a different category under the name of psychological violence and to produce a solution, especially past two decades. (Sorsoli, 2004)

In her PhD thesis named as "Invisible Effects of Partner Psychological Aggression" Galana Tennille Chookoolingo states that this definition was updated with following expressions in addition to the previous recognition:"Use of verbal and non-verbal communication with the intent to: a) harm another person mentally or emotionally, and/or b) exert control over another person" (Breiding, Basile, Smith, Black, & Mahendra, 2015:15) Another research which carried out in 1994 and 1999 reflects that psychological violence is much worse than physical violence along with not targeting the other's body. (Murphy & Cascardi 1999 ; O' Leary & Jouriles 1994).

Psychological violence is associated with many dimensions, especially between men and women with an emotional bond between them. One of the most important research which conducted by Makepeace (1981) has shown that dating and marriage abuse are remaining as a critical danger for individuals. The fact that psychological violence is so widespread around the world has led to the necessity of studying this attitude at a supra-

cultural level. In 2004, as a result of the investigations he made, Straus reached the end of the psychological violence has become very widespread in the West, especially among high school youth. (Straus 2004; Chan, Straus, Brownridge, Tiwari, & Leung 2008) Therefore, the behavior of partners towards each other and especially the violent tendencies is mostly limited to the individual's cultural understanding by themselves.

When the situation of Turkey examine in this context, results assume that almost half of the female person (%46) reported that they were exposed to psychological violence at least once in their lifetime. (Toplu & Hatipoğlu- Sümer 2011) A multidimensional measure of emotional abuse (MMEA) provides data for many works related to violent incidents. This programme mostly assesses that dating couples threshold of violence, a tendency to violence and frequency of it. (Murphy & Hoover 1999)

"Women" in Fatma Aliye Novels

Fatma Aliye, one of the most productive women writers of the Tanzimat Period, has built a distinctive "woman" narrative in her novels. The changing socio-cultural atmosphere in the period of her namely lasts of 19s and the beginnings of 20th century, accompanied by historical and political mobility, brought with it a great deal of debate about the limits of women's action and speech field, which is still being debated nowadays. Fatma Aliye reflects through the narrative of women mostly married women's marriage relations and their living with their spouses. It is not only Fatma Aliye that tells about the story of woman's transformation that is experienced in social life; but also her author's identity has mostly been built on this subject and she has been looking for permanent solutions. There are a number of themes that her novels have a lot to offer, which I mentioned earlier. On the other hand, the phenomenon of loneliness and the mechanisms of oppression on women, and the psychological representations that these situations have created on women can easily be observed in her novels. As a woman writer, she evaluates women's experiences with women's eyes and transmits them to their readers.

When we look at the representation of women's identity in Tanzimat Literature, we are observing that women in domestic space are extremely lonely, especially emotionally. In this context, loneliness is one of the most common experiences of women. Ayşegül Utku Günaydın initiates the woman's experience of loneliness with the loss of her mother. (Günaydın 2017:59) After the lack of a mother who could help to her in life, the men with weak character who face her will cause her to live a second loneliness. Fatma Aliye's novels especially include the second type of women. Even though sometimes her main

characters are motherless, they are always well educated, intelligent, cautious, and reasonably capable of reading and cultivating women far superior to men. The enemy of these smart women is not always men. From time to time they are exposed to psychological violence because of bad-tempered stepmothers or mother-in-law. They come and go between abandoning their homes and take care of themselves or accepting an unhappy life.

Various examples of the above-mentioned situations can be observed in Fatma Aliye Hanım's *Udi*, *Muhadarat*, and *Levayih-i Hayat* novels. In this part, I will examine the novels of Fatma Aliye Hanim as subtitles in the context of psychological violence/ emotional abuse.

Muhadarat

Fatma Aliye, in her first novel *Muhadarat*, published in 1891, with her own name, tells the story of the families she was involved in and the relations of family members with each other, beginning with the family home of the main female protagonist Fazıla. She was constructed as an extremely well-educated, culturally-oriented, obedient, and ideal woman, although the novel has not included a detailed knowledge of her education life. She is motherless and experiences the unconscious attitudes of both her father and her husband. (Aliye 2012) After her mother dies, her father Sai Bey marries again, and her stepmother applies constant psychological violence to her, Fazıla. At every opportunity, she tries to expel Fazıla from the house, with defaming her. She deceives her father and lives a legitimate relationship with one of her relatives. (Aliye 2012) The only way of salvation is marriage for Fazıla, who is humiliated in the house, has no freedom to express her wishes and is under constant emotional violence. Fazila gets married but her troubles do not end, consequently. Because of this time her husband and mother of law oppress her. One of the remarkable points in Fatma Aliye's novels is that she has never expressed the physical violence towards women. Women often suffer psychologically and try to fight these harshly on their own.

Female protagonist, Fazıla, is married to escape the violence she experiences in her home, but this urgent "solution" brings other problems. As I mentioned before, she is emotionally tortured by his wife and mother of law. Due to the man, Remzi who she married with does not appropriate herself in any way, it seems impossible to establish an understanding relationship between spouses. Fazıla maintains her commitment to her husband with a sense of mission and tries to love her even if it is difficult. However, Remzi

is a "banal" men by the expression of Fatma Aliye and he cheats on his wife. To be deceived is heavy to Fazıla emotionally and decides that he cannot lift this burden. In spite of this, the idea of divorce is extremely difficult to herself. (Aliye 2012) Owing to she knows the difficulty of continuing her life as a divorced woman in the eyes of the Society, she decides to stay married to a man she does not love and violent instead of divorce. At this point, psychological violence against women is overflowed from the family and becomes visible on the surface of society. This violence, imposed by the community, obliges the woman to re-experience the psychological violence at home. The same applies to all varieties of violence. Given the conditions of the 19th century, especially when the novel is written, divorce for women means material and spiritual heavy burden. Also, there is no father in a novel where the protagonist can get support. Despite being alive, the father is deceived by the stepmother and ineffective.

In this context, Muhadarat reflects the story of Fazıla, whose life has been rendered inexorable by the psychological violence he has seen, to a reader in a drama scene. Essentially, Fatma Aliye describes the uneasiness, conflicts, and contradictions experienced by women who have been exposed to violence through fictional texts.

Udi

In 1899, the novel *Udi*, published in book form, tells the story of Bedia, who gave the struggle for existence through the help of the music. Bedia is the main female character in the novel, which does not have a wide character line. Bedia, who has no desire to make music with her father until the age of twenty, and shows all her talents with great mastery, is desperate to marry hastily upon her mother's request, with her father's discomfort. She does not accept the wealthy but an old man whom her mother and brother consider suitable for herself because she thinks that happiness in marriage, unlike the general public, cannot be established with money. It is very important for Bedia to express this thought in that her priorities for marriage show that she can be shaped in a much more emotional space than eating her fill and achieving a comfortable future. (Aliye 2014)

Her brother does not pressure Bedia, who says she does not want to marry the rich merchant, and adds, "You know! In such a case, you are also responsible. " (Aliye 2014: 23)He emphasized that the daughter has a word about the person she will marry with. This situation is quite different from the situation of Fazila, who has to marry forcedly by someone he does not want, in Muhadarat. Consequently, she gets married to Mail in direction of her own wish. This idea, which is fairly new in the period, emphasizes the way

in which the people to be married recognize and love each other and considers to get used to young people to each other psychologically.

The spiritual values that Bedia gives priority to her marriage are again the foreground for during her marriage with Mail. However, someday when she sees her bracelets on Helvila's knuckle dancing in a rehearsal hall, she realizes that he is cheating on herself with dancer Helvila. The wife's commitment to Helvila causes Bedia to sell almost all her possessions. The young woman has to witness her husband's betrayal, indifference, and eventually ending the entire cost of her. Bedia is unaware of what happened until she meets Helvila because her husband lied to herself. (Aliye 2014)

In Tanzimat Novel, elements that put pressure on women were evaluated together with as education, customs, tradition and non-religious facts. (Günaydın, 2017) Therefore, it is reasonable to assume that factors that repress women are influenced by cultural norms, and often on an individual level. An example of this, even Bedia would like to divorce from Mail due to his disloyalty, Mail does not want to divorce and do not let her act in this way. Mail was not a religious person nor traditionalist according to the novel, nonetheless, he would not accept it. For Bedia, be cheated means a psychological collapse but she cannot express her situation to his husband, there is a clear communication impairment between them. The author describes Bedia's traumas, psychological crises again from Bedia's perspective, but her husband cannot understand these situations. He does not see any problem in this relationship and does not try to see it. Since therefore, Fatma Aliye Hanım thanks to fictional text which through the character-to-character story, expresses the message she would like to give without targeting the threats.

There is also the effect of the usual understanding of marriage during the time when Mail did not understand his wife, Bedia. Fatma Aliye Hanım stands on this issue, especially in her work *Levayih-i Hayat* and emphasizes that it is extremely important for wives to be honest to each other. The duties of spouses against each other are not merely material procedures.

Levayih-i Hayat

Levayih-i Hayat published a book in 1897-98, was composed of eleven letters written by five women to each other, before the "Newspaper for the Lady" (Hanımlara Mahsus Gazete) was enacted between 1898 and 1900. In this novel, the narrator was not included in the letters that women write to each other. In a novel there is a simple language, it is a matter of concern that they are related to the marriages of Fehame,

Mehabe, Sabahat, Nebahat, and Itimad, who are supposed to come from the upper class rich Ottoman families. Unlike other novels, women in Levayih-i Hayat try to help each other by giving advice to the problems they experience rather than being independent characters with certain characteristics. There is no event braid the reader can follow. The writer announces his ideas through the mentioned women.

Only one of the women who wrote the letter has a happy marriage, Mehabe. In her letter to Fehame, Mehabe mentions that since marriage is the world's happiest institution, wives must make each other happy. On the other hand, she tells considering her brother's unhappy marriage that it is wrong to marry only by looking at mediations like education, money and family tradition regardless of the balance between the couples. (Aliye 2014) Fatma Aliye emphasizes here, as in other novels that you are very important in your marriage; The main point that he wants to point out is trying to keep the material balance while not forgetting the mood. The arranged marriage way in which the counterparts do not know each other means that marriage can lead to such problems. Thus, by giving advice for pre-marriage, she gives the message that domestic violence events that may occur in the future can prevent the disturbances.

Fehame, who wrote a letter to Mehabe in response, tells us that a happy marriage and therefore a happy life is impossible for her. It is extremely important here that the author shows that a good marriage for a woman is equivalent to a good life. As in the previous novels, there is no physical violence in this romance, but psychological violence is very high. Fehame's husband is married by their families in the hope that they will come out of the pit of entertainment and misery that they fall into, and that the woman is a dwelling that can provide her possessions. (Aliye 2014) In this marriage made without love between the two, the woman sees her husband only as the father of her children. She thinks that he does not deserve to be the father of his children, who one cheating on her, lying and insulting but she has to endure the oppression because of financial insufficiency. In this context, Fatma Aliye gives the signals of why women are silent against psychological violence or are forced to remain silent as in *Muhadarat.*

In another letter, Mehabe says that a woman does not need the money to be loved by her husband. (Aliye 2014) According to her, there is also a spiritual responsibility as much as the man to be married is financially, and man must reach consciousness before marriage. Therefore, in this second letter to Fehame, she advises him never to give up waiting for love. In the sixth letter Fehame writes to Mehabe, she mentions the troubles of

marrying a man who is not equal to her in terms of manners and life. Because of this situation, she speaks of being so lonely, not enjoying anything, and after getting married, life becomes very meaningless and ugly. She thinks that the problem is that the woman is not given the right to choose a husband. The woman has no right to be angry with her husband for the bad behavior he exhibits. This situation increases in the woman's heart as hatred, fear, and horror.

Conclusion

From the second half of the 19th century, when Fatma Aliye Hanım stepped into the writing, she reflected the problems of women through her novels, from the point of view of women. Throughout the article, I tried to analyze how women responded to domestic psychological violence through the Fatma Aliye Hanım's novels. The narrative which is common in the works is the measures that can be taken in order to make the marriage process happy and healthy before the marriage. Another important issue that can be addressed in novels is how women feel about the relationship between men and women through the comfort provided by the fictional narrative, and how they are particularly influenced psychologically by the relationship. Fatma Aliye underlines that the attitudes in peer to peer communication are influenced by the personal cultural tendencies as well as the values of the community they are part of. Therefore, some psychological troubles in marriage cannot be attributed only to the wives. Fatma Aliye, who mostly brings a proposal for its solution through constructive and problematic falsification, loads with a charge in protecting the psychological health of the spouses, to family grandfathers firstly and every individual who is the part of society.

References

Aliye, F. 1892. Muhadarat, 2012 İstanbul: Özgür Yayınları (2. Basım)

Aliye, F.1899. Udi, 2014 İstanbul: Kesit Yayınları (1.Basım) Hazırlayan: Şahika Karaca

Aliye, F. 1898. Levayih-i Hayat, 2014 İstanbul: Kesit Yayınları (1. Basım) Hazırlayan: Ayşe Demir

Breiding, M.J, Basile, K.C., Smith, S.G., Black, M.C., & Mahendra, R.R. (2015). Prevalence and Characteristics of Sexual Violence, Stalking, and Intimate Partner Violence Victimization — National Intimate Partner and Sexual Violence Survey, United States, 2011

Carney, M.M; Barner, J.R. Prevalence of Partner Abuse: Rates of Emotional Abuse and Control. Partner Abuse Journal, Volume 3, Number 3, July 2012, pp. 286-335 (50)

Cascardi M, O'Leary D, Schlee K. (1999). Co-occurrence and Correlates of Posttraumatic Stress Disorder and Major Depression in Physically Abused Women. Journal of Family Violence September 1999, Volume 14, Issue 3, pp 227-249.

CDC. (1999). Intimate Partner Violence Surveillance: Uniform Definitions and Recommended Data Elements. Atlanta, GA: U.S. Department of Health and Human Services

Chan K, Straus M, Brownridge D, Tiwari A, Leung W. (2008). Prevalence of Dating Partner

Violence and Suicidal Ideation among Male and Female University Students Worldwide. J Midwifery Womens Health. 2008 Nov-Dec; 53 (6): 529-37.

Chookolingo, G. (2016). Invisible Effects of Partner Psychological Aggression. Unpublished PhD Thesis. Denver: University of Denver. The Faculty of the Morgridge College of Education.

İleri, C.N. (1913). Kadınlarımız, 2017 İstanbul: Kaknüs Yayınları (1. Basım)

Günaydın, A.U. (2017). Kadınlık Daima Bir Muamma, İstanbul: Metis Yayıncılık (1. Basım)

Makepeace, J. M. (1981). Courtship violence among college students. *Family Relations, 30,* 97-102.

Murphy C, Hoover S. (1999). Measuring emotional abusein dating relationships as a multifactorial construct. Violence Victims Journal 1999 Spring;14 (1):39-53.

Sorsoli, L. (2004) Hurt feelings: emotional abuse and the failure of empathy. *Journal of Emotional Abuse, 4 (1)*, 1-26.

Toplu-Demirtaş E, Hatipoğlu-Sümer Z. Intimate Partner Violence in Turkey: The Turkish Intimate Partner Violence Attitude Scale-Revised. Journal of Family Violence. September 2016. DOI: 10.1007/s10896-016-9852-9.

Masallarda Kadına Şiddet: K.D. Hanım’ın Derlediği Sekiz Farklı Masal Örneği

Miyase GÜZEL*

Özet: İlkel dönemlerde doğanın kucağında bir araya gelen kadınlar ve erkekler, birlikte yaşamanın kurallarını, deneme-yanılma yöntemi ile belirlemiştir. Kadınlardaki ‘‘âdet görme’’yi ve ‘‘doğurganlık’’ı keşfeden erkekler; kadınlara oldukça saygı duymuş ve onların bir üretici olduğunu kabul ederek, onlara gerekliği kutsiliği vermiştir. Doğada aktif olan kadınlar, bu durumdan oldukça memnun kalmıştır. Bu ilk insanlar, daha sonra statü savaşı vermeye başlamıştır. Erkekler, avcılıktan demirciliğe kadar daha birçok güç gerektiren işi keşfedince statü savaşının şiddeti gittikçe artmaya başlamıştır. Bu durum ister istemez, kadınların statüsünü etkilemiştir. Kadınlar, o zamanlardan bu zamana kadar hem kendi biyolojik şiddetlerini takip etmiş, hem de statü savaşlarını vermeye devam etmiştir.

Türk sözlü kültür geleneğinde önemli bir yere sahip olan masallar ise, arz-talep ilişkisine bağlı olarak çatısı aynı kalsa bile; içerdiği çeşitli unsurlar itibariyle anlatıldığı kitleye hitap eden bir anlatı türü olarak, önemini korumaya devam etmektedir. Masallar, dinleyicinin ruh dünyasını doyuran ve önemli mesajları ile toplumu tanzim eden anlatılardır. Masallarda görülen kadın tipleri de ihtiyaca göre bazen olumlu bazen de olumsuz bir şekilde ele alınmıştır. Bu çalışma, ismini sadece K.D. şeklinde belirten bir hanımefendinin 1912 yılında derlediği on üç masaldan oluşan bir çalışması üzerine yapılacaktır. Örnek olarak seçilen sekiz masalda kadına yönelik şiddetin hangi amaçla olduğu tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Masal, Statü, Şiddet.

Vıolence Of Women In The Tales: K.D. The Hanım's Level Of The Eıght Dıfferent Tale Example

Abstract: In primitive terms, women and men who came together in nature's lap set the rules of living together by trial-and-error method. Men who have discovered women's "menstruation" and "fertility" He respected the women fairly and gave them the sanctity they needed, accepting that they were a producer. Women who are active in the country are quite satisfied with this situation. These first people then began to fight the status war. When men discovered work that required more power than hunting and blacksmithing, the severity of the status war began to increase. This situation did not want to affect the status of women. From that time onwards, women have continued to follow their biological violence and continue to wage status wars.

The tales that have an important place in the Turkish oral cultural tradition, even if the roof remains the same depending on the supply-demand relationship, as a kind of narrative that appeals to the audience that it describes in terms of its various elements. Tales are narratives that satisfy the spiritual world of the audience and organize the

* Akdeniz Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi.

society with important messages. The types of women seen at the tales are sometimes considered to be positive or sometimes negative. This work is based on K.D. on a work of thirteen tales compiled by a lady in 1912. For example, the purpose of violence against women in eight selected fairytales will be discussed.

Key Words: Woman, Tale, Status, Violence.

1. Giriş

Şiddet, Bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğinlik, sertlik (TDK) olarak tanımlanmaktadır. Şiddet, ilk insanların varlığından itibaren kendisini çok farklı şekillerde gösteren bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaman içinde şiddetin tanımı ve şekilleri ortaya konmuş, kimi hangi şekilde ve ne ölçüde etkilediği konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Doğasında değişimi ve *ben bilinci*ni barındıran insan, ruhunu özellikle olumlu ve hoş yönde okşamayan durumlar karşısında, şiddet içeren tepkiler gösterme eğiliminde bulunmuştur. Bu eğilimler bazen sözel, bazen fiziksel bazen de sadece mimik hareketleri ile ortaya çıkmıştır. Örneğin, ilk insanlar olan Hz. Havva ve Hz. Âdem'in çocukları Hâbil ile Kâbil, birbirlerine karşı fiziksel bir şiddet uygulayarak üstünlük mücadelesine girmiştir.

İstediğini elde etmede bütün çabalarını gösteren insan, bunun aksi olduğunda, içindeki duygusal ve akılsal patlamaları ile karşısındaki birey ya da topluma bir şekilde göstermektedir. Abraham Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde gösterdiği gibi en başta kendisini güvene almak isteyen insan, ilk şiddet girişimlerini kendisini güvende tutmak için yapmıştır. Örneğin, kendisine barınak yapmak için ağaçları kesen ve onları işleyen bir birey, zaman içinde barınma duygusunu gerekli yetiye ulaştırabilmek için bunu daha çok hırsla yapmıştır. Çevresinde bulunan insanlardan bulduğu malzemeleri saklamış ve bunları öğrenmek isteyenlere ise içten içe kızmıştır.

Zaman içinde değişen toplum yapısı, gelişen teknolojik unsurlar ve çoğalan insan sayısı ile; insanların yaşadığı mekânlar artmaya başlamış, bu mekânlarda paylaşımlar çoğalmış, tüketim ihtiyacı son sınırlara ulaşmış ve insanın doyum noktaları değişmeye başlamıştır. Aynı iş yerinde çalışan insanlar, üstünlük mücadelesi için birbirlerine *psikolojik şiddet* uygulamaya başlamıştır. Bunlar, yapılan işi kınama, bir mimik ile küçümseme vb. davranışlar şeklinde görülmektedir.

Latince kökenli olan *mobbbing*[1] kelimesi, bu yukarıda ifade edilen durumu birebir yansıtmaktadır. İş hayatında ve okul hayatında bireyler arası statü çekişmesi bu *psikolojik şiddet*in dozunu gittikçe arttırmaktadır Devamında aynı binayı paylaşan, trafikte aynı şeridi kullanan bireyler arasında da yine psikolojik şiddetin etkisi oldukça yüksektir. Bina içinde baskın olmak isteyen birey ya da trafikte bir an önce ilerlemek isteyen birey, psikolojik anlamda bunu dert edinip, karşısındakine psikolojik şiddet ile başlayıp fiziksel şiddete kadar davranışlar sergileyebilmektedir.

Bireyler arasında şiddet türü olarak başka bir durum ise *fiziksel şiddet*tir. Fiziksel şiddet; doğrudan doğruya bireyin vücudunda darbelere sebep olan, onu fiziksel anlamda yıkıntıya uğratan bir türdür. Fiziksel şiddet uygulayan insan, yaşadığı içsel patlama ile elinde olan veya olmayan sebepler ile bunu yapmaktadır. Bu şiddet türü; yaralama, acıtma, sarsma, işkence yapma ve daha da ötesinde öldürmeye kadar gitmektedir. Bireyler; bıçak, tabanca, iğne, taş, sopa, çakmak ve çeşitli demir aletleri ile fiziksel şiddetin etkisini arttırmakta ve telafisi zor sonuçlara yol açmaktadır.

Psikaanalitik kuramcılara göre, şiddet gösteren bireyler çocukluğunda da şiddete maruz kalmıştır. Örneğin, bir çocuk, küçük yaşlarda şiddet görmüş veya uygulanan şiddete şahit kalmış ise ileri dönemlerde yaşadığı zor durumlarda şiddete başvurmak zorunda kalacaktır. Şiddet, aynı zamanda dışarıdan da öğrenilen bir kavramdır. Bireyler sosyal alanlarda, medyada vb. yerlerde şiddete ve şiddetin türlerine şahit olmaktadır.

Diğer bir şiddet türü ise *cinsel şiddet* olup, hemen bütün bireylerin maruz kalıp/kalabileceği gibi, çoğunlukla çocukların, kadınların veya yaşlı kimselerin kaldığı bir durumdur. Birey ile zorla tensel temas kurma, onunla tensel anlamda birlikte olmak isteme gibi durumlar ile kendini göstermektedir. Özellikle son yıllarda kitle iletişim araçlarının da artmasıyla çok geniş bir sahada ses getiren cinsel şiddetin sonuçları, bu gizli kalmış konuyu gittikçe gün yüzüne çıkarmaktadır. Cinsel şiddete şahit olmuş bir birey, bu şiddeti –toplumsal gerekçeler nedeniyle- saklayabilmekte ve şiddeti kendine yönelterek; intihar etme, içine kapanma gibi durumlar yaşayabilmektedir.

İnsanlar, ilkel dönemlerden çağdaş dönemlere kadar bir şekilde şiddete başvurmak zorunda kalmıştır. İş, eğitim ve okul hayatında; arkadaşlık/dostluk ve evlilik kurumlarında görülen şiddetin türü, bireylerin eğitim seviyesine ve tecrübelerine göre değişmektedir. Örneğin kırsal bölgede yaşam süren ve geçimi çiftçilik olan bir insan için şiddet aracı orak olabilirken; şehirde yaşam süren bir insan için daha farklı şiddet araçları olabilmektedir.

[1] Yıldırma, pasifize etme.

Ya da eğitim seviyesi yüksek olan insan, sözel şiddeti daha çok kullanırken, eğitimini tamamlamamış insan, argo kelimelere başvurabilmektedir.

2. Ana-Erkil / Ata-Erkil

En ilkel ve tutucu kavimler bile, belli bir anlamda, eski ve arkalarında uzun bir geçmiş bulunan kavimlerdir. *(Freud, 2017, s.15).* İlkel dönemlerde henüz ilk defa doğa ile tanışan erkek ve kadın, eş zamanlı olarak doğayı ve birbirlerini tanıma sürecine girmiş; deneme/yanılma yöntemi ile yaşamaya devam etmiştir. Doğada doğum yapan kadın, erkek tarafından kutsanmış ve ona göre bir davranış tarzı şekillendirmiştir. Kadınlardaki *âdet görme* ve *doğurganlık* olgularını gören erkek, kadına gereken değeri vermiştir. Kadın, doğada hem bitkileri evcilleştirmiş hem de üretmeye devam etmiştir. Kendi biyolojik kırılmalarını ve doğanın ritmini takip etmiş, sorumlusu olduğu bireylerle ilgilenmekten hiç çekinmemiştir. Kadının kabilesi/ailesi birer ocak olarak görülmüş, ailenin maddî ve manevî varlığının devamı için bu ocağın daima tütmesi gerektiğine inanılmıştır. Bu durum, ana-erk-il bir dönemin, en önemli başlangıç sebebi olarak görülmektedir.

Zaman içinde kendi konumunu sorgulamak zorunda bırakılan kadın, yön değiştirmiş ve içe/eve dönük bir yaşam sürdürmeye başlamıştır. Yıllarca doğada üreten, ürettiğini işleyen, doyuran ve doğuran kadın, bu yeni yaşam şeklinde oldukça zorlanmış ve psikolojik sarsıntılar yaşamıştır. İslam dinînin de kadını bir tarla olarak görmesi, kadının bir eşya/mal olarak görülmesine sebep olmuştur. Kadın, biyolojik ve psikolojik kırılmalarıyla mücadele eden, yeniden kendi özgürlüğünü yakalama girişimlerinde bulunan bir birey olarak yaşamına devam etmiştir.

Erkek ise, zamanla kendi tecrübelerini edinmeye başlamıştır. Üreme konusunda kendi payının da olduğunun farkına varmıştır. Avcılık ve çobanlık yapmaya başlamıştır. Kas gücünü doğanın güç gerektiren yerlerinde kullanmış, kabilesine/ailesine et ile kan olan besinler getirmeye devam etmiştir. Bu sürecin sonunda ilk *cinsel kırılma* yaşanmıştır. Zaman içinde kadının üretkenliği arka plana atılmış, erkek kutsanmaya başlanmıştır. Bu süreç içerisinde neslin devamındaki önem erkeklere atfedilmiş, erkekler maddî ve manevî anlamda birer direk olarak görülmüştür.

3. Püskürten Şiddet: Edebiyat

İnsanlar; müziği, edebiyatı, çeşitli oyunları, farklı meslek gruplarını ve spor dallarını tercih ederek içindeki başkaldırıcı duyguları bastırma eyleminde bulunmaktadır. Bir müzik bestesi bazen şiddeti ve öfkeyi anlatırken, bir spor dalı şiddet içeren eylemleri

ile insanları doygunluk noktasına ulaştırabilmektedir. Bu durumda şiddetin ne kadar yansıdığı ve aslında ne anlama geldiğini sağlam bir şekilde tahlil etmek gerekir.

Edebiyat, insanların aklî ve kalbî duygularının bir dışavurumu olarak yüzyıllar boyunca varlığını sürdürmektedir. İnsanlık tarihi ile neredeyse paralel olarak ilerleyen edebiyat, zaman içinde kollara ayrılmışmış ve daha kolay anlaşılması için sınıflandırmaları yapılmıştır. Bireyin anatomisinde bulunan tüm duygu ve düşünceleri, bazen bir dizede bazen ise bir romanda yansıtabilmektedir. Birey içinde yaşadığı; sevinci, hüznü, kızgınlığı, utangaçlığı, kıskançlığı ve şiddeti, edebiyatı aracı kullanıp duygusal bir rahatlama çabasına girmektedir.

Türk anlatı geleneği içinde sarsılmaz bir yeri olan *masallar* da, içinde her türlü duygu ve düşünce ürünlerini barındırmaktadır. Masalların akla gelen anlamı güldürücü ve olağanüstü anlatım şeklindedir. Ancak hiçbir anlatı yoktur ki anlatıldığı toplumun aynası olmasın. Nasıl ki bir televizyon dizisi izlendiği topluma hizmet ediyorsa, anlatılan bir masal da dinlendiği topluma ve ortama göre şekillenmektedir.

Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür. *(Sakaoğlu, 2010, 2).* Türk kültürünün uzun tecrübelerini ve yaşantılarını yansıtan masallar, oldukça geniş bir külliyata sahiptir. Masal derleme çalışmaları cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren başlamıştır. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bulunan öğretmenler ve öğrencileri başta olmak üzere birçok masal Türk edebiyatına kazandırılmıştır. Türk dünyasında büyük hizmetleri bulunan Prof. Dr. Saim Sakaoğlu hocamız bu konuya da büyük özveri göstermiş ve devamında yanında bulunan öğrencileri–hocalarımız- ile geniş bir masal külliyatı oluşturmuşlardır. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Türk masallarının derlenmesi daha kolay olmuş ve ulaşılabilmesi için ayrı ayrı tasnifler oluşturulmuştur.

Masallar, olay zinciri ile bir bütün oluşturmaktadır. Masalların konuları birbirine öylesine sıkı bir biçimde bağlıdır. *(Propp, 2008, 13).* Hiçbir olay rastgele oluşturulmamıştır. Kahraman, sırası ile yaşaması gereken hangi olay varsa, onları yaşar ve masalın sonuna ulaşır. Çocuksuzluk, üvey anne, dede, üç kız kardeş, üç erkek kardeş vb. daha birçok motifi ile masallar, düşünce dünyasını düzenleyen, aklı sorgulatan ve düşündüren; davranışları normalleştiren anlatılar olmak üzere Türk edebiyatında yerini korumaya devam etmektedir.

1)	***Ahmed'in Saadeti*** *(s.1-8)*
2)	***Çengi Dilâver*** *(s.9-26)*
3)	***Cevherfüruş*** *(s.31-40)*
4)	***Böbrek*** *(s.52-61)*
5)	***Safa İle Cefa*** *(s.62-94)*
6)	***Üç Şehzade*** *(s.109-138)*
7)	***Üç Kız Kardeş*** *(s.139-151)*
8)	***Yusufcuk*** *(s.170-181)*

K.D. Hanım, 1912 yılında Anadolu'da derlediği on üç farklı masal ile, o dönemin şartlarını bize yansıtan çok güzel örnekler bırakmıştır. Kadına şiddetin o dönemlerde de olduğunu gösteren bu masallar, bazen iyi ve kötü kadın resmi çizerek iyi kadını yüceltme yoluna gitmiş; bazen de sadece kötü kadın resmi ile kadınların hakkında önyargı oluşmasına sebep olmuştur. Şunu belirtmek gerekir ki bir masalı olumsuz duygular içeriyor diye tamamen reddetmek, ya da olumlu duygular içeriyor diye yüceltmek doğru olmayacaktır. Hangi unsurun ne aşamada verildiği, nerelerde kullanıldığı ve aslında neyi anlatmak istediği; sağlam bir şekilde tahlil edilmelidir.

4. Kadına Şiddet ve K.D Hanım'dan Sekiz Farklı Masal Örneği

K.D. Hanım'ın derlediği on üç masal içinden, kadına uygulanan şiddetin emsali olabilecek sekiz farklı masal şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 1: Seçilen Masal İsimleri ve Sayfa Aralıkları.

4.1. Ahmed'in Saadeti

Yıllar boyunca fakir bir hayat süren Ahmet, bir gün rüyasında ak sakallı bir dede görür. Bu aksakallı dede ile birlikte mücevherlerin olduğu bir saraya girerler. Saray'ın içinde çok güzel ve alımlı bir genç kız oturmaktadır. Bu genç kız, iki yabancıyı görünce korkudan ne yapacağını bilemez ve tüm değerli eşyalarını bir anda çıkarıverir.

> *''Ne istiyorsunuz? Servet-ü sâmanıma göz mü diktiniz? Yoksa hayatıma mı kast edeceksiniz? Canıma dokunmayınız. Tacım tahtım hep sizin olsun.'' (s.5).*
>
> *''Lâkin pîr-i muhterem, bu per-i peyker kızın firarına meydan bırakmadı, hemen üzerine atılıp sağ elini çekti ve parmağında bulunan*

güvercin yumurtası cesametinde bir pırlantıyı havi olan bir yüzüğü çekip aldı.'' (s.5).

Bu olayın sonucunda kızcağız, bir kenara yıkılıp kalır. Ataerkil bir düzenin izlerini taşıyan olan bu masal, karşısında iki erkeği görünce ne yapacağını bilemeyen bir kızın nasıl korktuğuna ve can havliyle neler yaptığına işaret etmektedir.

4.2. Çengi Dilâver[2]

Bu masal üç kız kardeşlerden en küçüğünün başına gelen olayları anlatmaktadır. En küçük kız kardeş bir padişah ile evlenerek diğer iki ablasının, onu kıskanmasına yol açmıştır. İki ablası, kız kardeşlerinin yaşadığı sarayda bir acuze cadı kadın ile anlaşarak, doğum yapan kız kardeşlerinin ikiz bebeklerini çalarlar ve yerine iki tane köpek yavrusu bırakırlar. Bunu gören padişah ise karısını ve olup bitenleri dinlemeden onun hakkında şunların yapılmasını emreder:

''Padişah pür gazap zavallı kızın hasta hasta daireden, yataktan çıkarılmasını memer-i nâs bir mahalde teşhir edilerek yatırılmasını ve gelip geçenlerin kendisini tahkir etmesini, yüzüne gözüne tükürmesini emr-ü ferman buyurdu.'' (s.14).

Hiçbir şeyden haberi olmayan kadın, yine bir kadın tarafından zor durumda bırakılmakta ve evlatlarından ayrılarak zor durumda kalmaktadır. Masalın sonu her ne kadar iyiye bağlanmış olsa da içinde bu tip unsurları barındırması, durumun iç yüzünü anlamadan kadına yönelik şiddetin bir yansımasıdır.

4.3. Cevherfüruş[3]

Masal, kuyumculuk yaparak geçinen bir adamın her şeyi anlattıran bir yüzüğü, bir şehzadeye satmasıyla başlamaktadır. Kendisine uygun bir eş arayan bu şehzade, her eş adayının parmağına bu yüzüğü takıp, onun gerçek düşüncelerini öğrenmektedir. Şehzade, en sonunda kendisine uygun bir eş bulmuştur. Kuyumcu da bu şehzâdenin karısına göz koyar bir acuze kadından yardım alır. Acuze kadın, bir yalan ile saraya girer ve şehzadenin karısına, ondan çok hoşlanan kuyumcuyu anlatır. Şehzadenin karısı ise bir hile yapar ve namusuna el uzatan kuyumcu ile buluşarak onu öldürür. O sırada savaşta olan şehzade, savaştan döner ve karısının düşüncelerini öğrenmek için o uyuduğunda yüzüğü parmağına takar. Bütün olup bitenleri anlatan karısının kuyumcu ile buluştuğunu duyar duymaz sonunu dinlemeden hiddetlenir. Lalasına;

[2] Gönül alan ve dans eden çingene kız.
[3] Cevher satan.

''Şimdi sultan hanımı kesip gömleğini kanına bulayacak ve bana getireceksin.'' (s.36); der.

Kendi çabaları ile namusu kurtaran şehzadenin karısı, zorlu bir mücadeleden sonra lalayı da ikna eder ve ölümden kurtulur. Namusu için tüm bunları göze alan ve cinayet işleyen bir kadının mücadelesi, kendisine yöneltilen şiddeti engelleyerek son bulur.

4.4. Böbrek

Masal bir rüya ile başlar. Ahmet isimli bir genç, vakti zamanında zengin olan bir adama, yemeklerini vermek için uşaklık etmeye başlar. Zengin adamın karısı her gün yemekleri pişirir ve Ahmet'e verir. Yemeklerin ağzı kapalıdır ve açılması zinhar yasaktır. Bir gün Ahmet merakına engel olamaz ve yemeğin kapağını açar. Ahmet'in halinden ve tavrından olacak ki, zengin adam kapağın açıldığını fark eder. Ancak Ahmet bu durumu hiç kabul etmez. Bunun üzerine kapağı karısının açtığını düşünen zengin adam, karısını öldürür.

''İşittin mi? Doğrusunu söyle, sen tepsiyi açtın. Hayır, efendim elimi bile sürmedim. Karısına dönüp müthiş bir bıçak çıkardı ve pek alâ cezanı çek!'' (s.57),

diyerek karısını öldürmüştür. Rüyanın devamında bu durum mahkemeye taşınır ve orada zengin adam yalan ifade ile Ahmet'i sınamak için;

''Bu kanlı canavar, benim kırk senelik ayalimi, çocuğun validesini, efendisinin refikasını katletmiş. Sonra gidip arka bahçeye defnetmiş. Üzerine turp ve maydanoz ekmiş.'' (s.60),

şeklinde yalan bir ifade vermektedir. Burada görülen şiddet, bir rüya motifi içinde; kadına uygulanan psikolojik ve fiziksel şiddetin bir yansımasıdır.

4.5. Safa İle Cefa

Padişah oğlu olan Safa ile paşanın oğlu olan Cefa, birlikte büyümüş, tıpkı kardeş gibi iki arkadaştır. Günlerden bir gün Safa, Hindistan padişahının kızını rüyasında sever ve yemeden içmeden, kesilir. Bunu dert edinen Cefa, uzun uğraşlar sonucunda öğrenir ve birlikte büyüdüğü kardeşine yardım etmek için elinden geleni yapar. Hindistan'a kırk gün seyahat ederler. Hindistan'a yaklaşınca bir köyde bulunan yaşlı bir kadının evine misafir olurlar. Orada bütün durumu anlatıp kadından yardım isterler. Fakat olayların akışı değişir. Hindistan padişahının kızı Delhi hakiminin oğluna nişanlıdır.

> *''A evlâdım ben onun dadısı idim, Bu gördüğünüz konak bana o kızın ihsanıdır. Ne melek hasletli bir kızdır. Fakat, biçare ne kadar bedbaht. Onu pederi Delhi hakiminin oğluna nişanlamış.''* (s.71).

O sıralar kıza rüyasında tesadüf ki bir derviş tarafından nasibinin Safa olduğu söylenmiştir. O günden sonra kıza dünya zindan kesilir ve yemeden, içmeden düşünüp ağlamaktadır. Psikolojik şiddet olarak, zorla evlendirilmek istenen bir kız ve onun peşini bırakmayan Safa'nın hali burada izah edilmektedir.

4.6. Üç Şehzade

Bir Padişahın üç oğlu vardır. Oğulları artık büyümüş ve kendilerine yetebilecek yaşa gelmişlerdir. Babalarından gerekli nasihatları aldıktan sonra yola çıkarlar. İlk iki kardeş başka bir tarafa küçük kardeş ise diğer tarafa doğru yol almaya başlar. Büyük olan birçok şehirlerden geçer ve bir gün bir şehirde durur. O şehirde bir kalabalığa rast gelir. Herkes yüksekçe asılan bir yerde duran kadın resmine bakmaktadır.

Şehzade, resimdeki kadını çok beğenmiştir ve bir türlü aklından çıkaramamaktadır. Resmin kime ait olduğunu öğrenmek ister, ancak kimseye sormaya cesaret edemez. En sonunda bir ihtiyar adama sorar.

> *''Oğlum bu padişahın kızıdır. Gayet güzel, fevkalâde dilberdir. Bugüne kadar izdivacını kim talep ettiyse ertesi günü hayatını kaybetti. Resmin buraya asılması kurbanların adedini çoğaltmak içindir. Kim bilir ne kadar yabancının bu yolda kanları döküldü. Dikkat ettin mi herkes bunu gördüğü zaman şeytan görmüş gibi nefretle yanından kaçar.''* (s.124).

İhtiyar adamın bu sözleri hem kadına hem de erkeğe olan şiddeti yansıtmaktadır. Anlatımı güçlendirmek için güzelliğin şeytan görmüş gibi tarif edilmesi, bilinçaltında kadına karşı olan şiddetin bir yansıması olarak görülmektedir.

4.7. Üç Kız Kardeş

Ellerinin emeğiyle geçimlerini sağlayan üç kız kardeş vardır. Ülkelerinde bulunan padişah ise kırk gün kırk gece şehirde ışık yakılmamasını ferman buyurmuştur. Bunun devamında her gece evlerde ışık yanıyor mu, diye kontrole çıkmaktadır. Bu kız kardeşlerin evinden küçük bir ışık sızdığını fark eden padişah, camın önüne giderek kızların konuştuklarını dinlemeye başlar. Hemen ertesi günü bu üç kız kardeşi sarayına çağırtır. En küçük kıza ne istediğini sorunca, küçük kız padişahla birlikte hamama gitmek istediğini ve nalınlarını onun giydirmesini istediğini söylemiştir. Padişah bunun üzerine çok sinirlenmiştir ve;

> *''Kızın en karanlık zindanlardan birine konulmasını, bu isteğinden vazgeçmemesi halinde, işkence edilmekle beraber yalnız ayakta durabilecek kadar dar ve canilere mahsus olan deliğe konulmasını daha da ötesinde celladın vazife gününün geldiğini;''* (s.141),

bildirir. İsteklerini yansıtan bir kadına yönlendirilen bu sözler, şiddetin boyutunun çok ileri düzeyde olduğunu göstermektedir.

4.8. Yusufcuk

Son olarak annesi ile fakir bir hayat süren Yusuf, ufak tefek şeyler satarak geçimini sağlamaktadır. Bir gün yolu zengin bir adamla kesişir. Adam, Yusuf'un halinden nasıl bir durumda olduğunu anlar. Evine davet eder. Yusuf'u yıkatır ve kıyafet verir. Sonrasında Yusuf'a kızıyla evlenmesini teklif eder.

> *''Anlıyorum evlâdım. Hakkın var. İnsan izdivaç ederken iyice düşünmeli. Alelhusus alacağı kızı görmeli, onun ahlâk ve etvarını tetkik etmeli.''* (s.174),

Masallar hep şiddet mi içerir, Türk kültürü içinde toplumun yapısına uygun masallar yok mudur? gibi sorulara örnek olarak bu masal belirlenmiştir. Bir erkek olarak Yusuf, evlenmeden önce eş seçimi konusunda dikkatli davranmalıdır. Aynı şekilde evlenmek istediği insanın da fikri alınır ve ortak bir paydada buluşulur.

Sonuç

Şiddet, bireyin fiziksel, psikolojik, cinsel veya ekonomik yönden çöküş görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan; insanda baskı ve zorlama hissettiren her türlü davranış biçimine denir. Şiddetin döngüsü çoğu zaman bir gerginlik ile başlar ve sonucunda yukarıda bahsedilen bir tür olarak karşımıza çıkar. yüzyıllarda aynı coğrafyada yaşayan insanlar zor durumlar ile başa çıkmanın bir yolunu da şiddete başvurmak olduğunu düşünmektedir ve şiddetin sayısal verileri her geçen gün artmaktadır.

Kadim bir geçmişi olan masallar da, içindeki unsurları ile anlatıldığı topluma hizmet etmektedir. Olağanüstü durumları ve kişileri ile çoğu zaman sadece güldürücü bir araç olarak görülen masallar, anlam katmanlarında çok farklı bulguları barındırmaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken unsur şudur: İçindeki anlatı parçaları hakkında objektif bir yorum getirmek, okunan/anlatılan masalın dinleyici kitlesini o masala uygun seçmek yerinde bir davranış olacaktır.

Bu çalışmada kendi imkânları ile on üç masal derleyen ve eserinin sonunda bunun devamının geleceğini bildiren, fakat bu dileği gerçekleşmeyen K.D. Hanım'ın masalları

sayesinde; o dönemin sosyo-kültürel yapısı hakkında bir fikir edinilmiş ve bir değerlendirme yapılmıştır. Yapılan çalışmada objektif kalınmaya özen gösterilmiş ve kesin sınırlar çizmekten kaçınılmıştır.

Kaynakça

Ebren, Ö. (2015), ''Çizgi Filmlerde Sempatik Şiddet Olgusu: TRT Çocuk Televizyonu Örneği'', *Yüksek Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 140 s.

Freud, S. (2017), Totem ve Tabu, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul.

İşyerlerinde Psikolojik Taciz (Mobbing) Bilgilendirme Rehberi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Mayıs, 2014, Ankara.

Propp, V. (2008), Masalın Biçimbilimi ve Olağanüstü Masalların Dönüşümleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Türk Dünyası Edebiyatı Tarihi (2002), Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, C.1.

K.D. Türk Masalları, *(Aktaran: İbrahim Aslanoğlu)*, Anadolu Sanat Yayıncılık ve El Sanatları, İstanbul.

Sakaoğlu, S. (2010), Masal Araştırmaları, Akçağ Yayınları, Ankara.

Hicvin Gölgesinde Söz Şiddetinin Estetizasyonu: Nef'i, Mehmet Akif ve Neyzen Tevfik'in Şiirlerinde Estetize Edilmiş Şiddet Dili

Sariye UZAN*

Özet: Bireysel ve toplumsal tenkidin ifade aracı olan hiciv, hemen her dönemde farklı isimlerle anılıp edebiyatta bir tür olarak yerini almıştır. Hiciv, toplumsal aksaklıkların, siyasi ve iktisadi sorunların tenkit edildiği bir alan olduğu gibi, aynı zamanda şahısların da mizaçları, davranışları, kılık kıyafetleri ve fiziki yapıları yönünden eleştirildiği bir alandır. Şiddetin estetize edildiği bir tür olan hicvin en önemli özelliklerinden biri; tariz, taciz ve tahkir çevresinde bir üslüp ile kaleme alınmış olmasıdır. Bu bakımdan yer yer küfür/sövgü de içeren hiciv, söz şiddetini bünyesinde taşır.

Çalışmamızda; şiirlerinde övgü ve yergiye yer veren, kaside ve hiciv üstadı olarak bilinen Nef'i, dilin imkânlarını şiirlerinde olabildiğince kullanan ve eleştiri yöntemi olarak hicvi seçen Mehmet Akif, şiirlerinde kaba bir dil kullanmasına rağmen hicivlerinde oldukça başarılı ve hayal gücü zengin olan Neyzen Tevfik'in şiirlerinden hareketle, şairlerin hiciv anlayışları irdelenecek ve kullandıkları estetize edilmiş şiddet dilinin, şiirin mana dünyasına hangi yönden katkılar sağladığı ortaya konacaktır.

Anahtar kelimeler: Hiciv, Şiddet, Dil, Estetize

AESTHETİZATİON OF VERBAL VİOLENCE İN THE SHADOW OF SATİRE: AESTHETİZED VİOLENCE OF LANGUAGE İN POEMS OF NEF'Î, MEHMET ÂKİF AND NEYZEN TEVFİK

Abstract: Satire, an instrument of expression of individual and social criticism, has taken its place as a genre in literature in almost every period with different names. Satire is a field where social disruptions are criticized for political and economic problems and at the same time people are criticized for their temperament, attitudes, costume clothes and physical structures. One of the most important characteristics of satire, a species in which violence is aesthetized, is tahat it has been taken up in a style around harassment, abusement and insult. In this respect, the satire which includes abuse/swearing in some places, carries the verbal violence.

In our study; the poet's understanting of satires will be examined by looking at the poems of poets suach as Nef'î, who uses praise and station in his poems and is known as the master of ode and satire , Mehmet Akif who uses the language possibilities in his poems as much as possible and chooses satire as a method of criticism, Neyzen Tevfik who is very succesfull in his satirics and has rich imagination despite using a vurgar language in his poems; and it will be revealed that how the aesthetical language of violence that they use provides contributions to the meaning world of poetry.

Key Words: Satire, Violence, Language, Aestheticization.

* İnönü Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Aabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

1. Söz Düellosunun İfade Aracı Olan Bir Tür: Hiciv

Günümüzde yergi, eleştiri olarak anılan tür; Klasik edebiyatta farklı isimlerle anılır. Bu isimlerin başında hiciv, hezel ve tanz gelir. Hiciv ve tanz niteliğindeki eserler; kişinin içinde bulunduğu ortamın toplumsal yapısını, ahlâkî durumlarını, maddî değerleriyle birlikte ekonomik yapılarını ve siyasî gücü elinde bulunduran yönetici ve aristokratların tutum ve davranışlarını ifade ettikleri için sosyolojik açıdan da önem arz etmektedirler (Çiftçi, 1998:139).

Şairlerin sanatlarını ve yeteneklerini gösterdikleri alan ilk olarak saray çevreleri olmuştur. Çünkü modern dönemlerdeki medya gibi eskiden şiirin, iktidarın siyasî propagandası ve güç gösterisi için bir alet şeklinde telakki edilmesi, beraberinde methin ehemmiyetini geliştirmiştir. Şairler söyledikleri metihler karşılığında ödüllendirilerek hak ettikleri ilgiyi görmüş ve yüceltilmişlerdir. Yazdıkları metihlerden karşılık göremeyen kimi şairler ise hiciv oklarına sarılıp kişisel veya toplumsal sıkıntılarını belirtmek üzere hiciv ya da hezel tarzı şiirler yazmışlardır. Böylece methiyeden sonra bir yerginin gelebilme ihtimali veya şaka yollu yapılan bir tehzil, bu iki kavramı hicve yaklaştırmış ve genelde hiciv potasında eritilerek gösterilmiştir. (Çiftçi, 1998:140).

"Hezel (hezl) lügatte ciddinin karşıtı olan şaka, nitelikli yararsız ve saçma, hatta edebe ve ahlaka aykırı müstehcen söz anlamındadır. Edebî ıstılahta ise, neşe verici bir açıklama ve mazmunu içeren şiire veya meşhur deyimle mizahvâri ve eğlendirici hikâye veya fıkraya hezel denir." (Çiftçi, 1998:145). Günümüzde mizah olarak ifade edilen "tanz"ın sözlük anlamı ise "alay etmek, maskaraya almak, darbe vurmak, kapalı söz söylemek, bir kişi ya da topluluğa lakap takarak darbe vurmaktır. Edebî ıstılah olarak da, toplumun eleştirilerek düzeltilmesi amacıyla söylenen tenkit edici ve iğneleyici ince şiir ve nesirdir." (Çiftçi, 1998:145). Literatürümüze Arapçadan geçmiş olan hicv veya hiciv kelimesi ise, köpekleri ürkütüp kaçırmak anlamına gelen "hec" kelimesinden türemiş olup küfür anlamına gelir ve şiirdeki methiyenin karşıtıdır. Edebî bir terim olan hiciv kelimesinin, ansiklopedilerde, sözlüklerde ve edebiyat tarihlerinde birbirine benzer birçok tanımına rastlamak mümkündür. Eski Anadolu Türkçesinde de bulunan ve "zemmetmek, kötülemek, beğenmemek, hor görmek, çekiştirmek" (Dilçin, 2013:255) anlamlarına gelen "yirmek" veya "yermek" fiilinden "yergi" kelimesi türemiştir ve hiciv yerine kullanılmıştır.

Batı edebiyatlarının kaynağı olan eski Yunan ve Latin şiirlerinde hiciv özelliği taşıyan parçalar bulunmaktadır ve Batı dillerinde hiciv kelimesi yerine "satire" adı kullanılır. "Batı geleneğinde hiciv genellikle çirkin, yanlış ve gülünç âdetlerin ve hadiselerin mahiyetini zarafet ve maharetle ortaya koymak olarak anlaşılmış ve böylece hiciv, edebî bir tür olmanın yanında sosyal bir fonksiyon da yüklenmiştir. Doğu edebiyatlarında ise sosyal karakteri genellikle bulunmayan hiciv, daha ziyade gerçek kişilerin yerilmesine dayandığından şahsî kinlerin ortaya döküldüğü bir tür olarak görülür ve çok defa müstehcen ve küfürlü hicivler aklar gelir." (Okay, 1988:447). Toplum veya kurumlardaki aksaklıkları, haksızlıkları, insanın hoşa gitmeyen yönlerini alaya alarak hicvedilmesi için mübalağa ve kötüleme unsurlarının aynı hedefe yönelmesi gerekir. Mübalağanın kullanılmasındaki faktör, hicvedileni komik duruma düşürmektir. Bir yandan komik duruma düşürülmeye çalışılan kişi, öbür yandan kötülenerek yok edilmeye, yıkılmaya ve aşağılanmaya çalışılır. Hicvin, bir edebî eser olarak değerlendirilmesi için de mecaz, teşbih, istihare, mübalağa, tecâhül-i ârif sanatlarıyla ince ve nükteli bir dili bünyesinde bulundurması gerekir. Çünkü hicvin amacı ne tamamen olumsuz ne de tamamen olumlu bir tutumdur. Sözlerle yapılan bir düelloda galip gelinmesi ve karşıdakine yapılan sözle saldırıların bir neticeye bağlanması, hiciv yazarı yani heccav tarafından arzu edilir. Hicvedilen konunun toplum tarafından bilinmesi ve sorunun iyi bir üslupla okuyucuya iletilmesi, okuyucunun heccavın tarafını tutması olasılığını da arttırır. Bu açıdan değerlendirecek olursak hiciv, kişisel çıkar ve nefrete dayalıdır. Özellikle hicivde yerilen kişi ortadan kaybolunca ona yapılan hiciv de cazibesini yitirir ve artık kimse bu nitelikte bir eseri okumak istemez. Bu yüzden şairlerin zekâ ve sanat kudretlerinin de gösterildiği bir tür olan hicivde, söz şiddeti estetik bir kalıba giydirilerek okuyucuya sunulur.

Hezel ise, "kaba, müstehcen ve saçma sapan sözleri içermesi, içinde kelamın iffetine riayet edilmemesi ve hakaret içerikli olması gibi nitelikleriyle, hicivle aynı ortak yönlere sahip olmakla birlikte, özellikle güldürü, müstehcen, kaba ve saçma sapan unsurları taşıması, onun en bariz niteliklerindendir. Tanz veya mizahın en ayırıcı özelliği ise, ondaki alay unsurunun ağır basması, görünürdeki güldürücü niteliğinin ötesinde toplumsal değişimin ve ıslahın hedeflenmiş olmasıdır." (Çiftçi, 1998:146). Hiciv, hezel ve tanz kesin sınırlar ile birbirlerinden ayrı kavramlar gibi görünmese de yukarıda belirtildiği gibi her birinin kendine has ayırıcı özellikleri vardır.

Hicivlerin bir kısmı kişilere yönelik olması ve özellikle maddî çıkar, kin ve nefret ile kaleme alınması şiddetle sonuçlanmıştır. "Cahiliye döneminde Arapların kendilerini hicvedenleri öldürmeleri veya dillerini kesmeleri gibi diğer kültürlerde de cezalandırılmalara rastlanmaktadır." (Akkuş, 1998:23). Osmanlı döneminde ise yazılan hicviyeler çoğunlukla heccavın düşmanı olan bir başka kişiyi hedef alırdı. Eğer ki söz sadağından hiciv oklarının çekilmesine sebep olan kişi bir devlet adamı ise o vakit heccavın hayatı tehlikede anlamı taşırdı. Padişah yahut yüksek mevkideki bir devlet adamı aleyhinde söz söylemek cesaret isterdi. Siyasal ve sosyal yapıda zaman zaman hicivlerini keskin bir bıçak gibi iğneleyici ve küfre dayalı sözleri hicvedilene yönetenler çıkmış olsalar da onların kahir ekseriyeti de ağır şekilde cezalandırılmaktan kurtulamamıştır (Yıldız, 2011:277). Bu yüzden ceza ve ölümle sonuçlandığı bilinen ve mecazen kesici bir dili olan hicivleri şiddetten bağımsız düşünemeyiz.

2. Şiddet ve Şiddet Dili

Türkçeye Arapçadan geçmiş olan şiddet sözcüğü "bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğinlik sertlik" (Türkçe Sözlük, 2011:2223) olarak ifade edilir. Temel Türkçe Sözlük'te ise: "peklik, fazlalık, mübâlağa, sert ve katı davranış, azarlamada ve cezâlandırmada aşırı gitme, sıkılık, müsâdesizlik" manalarında kullanılmıştır. Bu tanımlardan hareketle şiddet; bireye veya gruba karşı zarar veren öldürücü eylemler dâhilinde, ahlaka ve yasalara aykırı fiziki güç kullanarak toplumsal sorunlara kaynaklık eden ve kişinin duygusal açıdan hem psikolojik hem de aklî yeteneklerini körelten bir davranış biçimidir. Şiddet sorunsalının merkezinde ilk olarak fiziksel şiddet vardır. İsteyerek ve kasıtlı olarak kişiye ve gruba zarar vermeye yönelik her türlü eylem şiddet kapsamına girer. Sadece insanın insana değil, insanın eşyaya, hayvana karşı fiziki saldırısı da şiddettir. Ancak bizim üzerinde duracağımız mevzu dil aracılığıyla yapılan sözcükler yoluyla uygulanan şiddettir.

Dil, düşüncelerimizin, duygularımızın ifade aracı olduğu gibi eylemleri gerçekleştirmemizdeki toplumsal ilişkileri ve sosyalleşme sürecini de belirler. Bu açıdan iletişimin aracı olan dil, toplumsallaşma ve sınıflaşma sürecinde ideolojilerin de aracı haline gelir. İdeolojinin ve egemenliğin bir aracı haline dönüşen dilin, şiddeti üretmesi de doğaldır. Çünkü dil aynı zamanda aralarında felsefe, gramer, lengüistik, retorik, semiotik, antropoloji, sosyoloji ve psikolojinin de bulunduğu birçok farklı disiplin tarafından konu nesnesi edinilen bir alandır. (Karabağ, 2010:9). İç içe geçmiş farklı disiplinleri bünyesinde barındıran dil, karmaşık konulara kapı aralar. Bu konulardan biri dil ve şiddettir. Baskı ve güç simgesi olan şiddetin, dil vasıtası ile egemenliği elinde bulundurma ve otorite kurmaya

çalışma gibi işlevleri daha çok dilin toplumsal ve psikolojik etmenleriyle ilgilidir. Psikolojik açıdan şiddet, kişinin ruhsal durumuna yönelik ikna kabiliyetiyle beyin yıkama, yalan, tehdit ve şüpheye dayalı sözlü saldırıları kapsar. Sosyolojik olarak şiddet ise dış dünyaya jest, mimik ve sözcüklerle ortaya çıkar. Bu hususta dil, şiddeti üretir ve aktarır. Şiddet de kendisini dil içerisinde güvende hisseder ve orada saklanır. "Dilsel şiddetin amacı söylenecek sözle dinleyen üzerinde belirli bir etki yaratmaktır. Bu da toplumsal pratikte dilin rolünün ne kadar önemli ve vazgeçilmez olduğunu göstermektedir. Konuştuğumuz dil yalnızca bir şiddet göstergesi veya kişiler, gruplar veya toplumlar üzerinde etki ve egemenlik kurmaya aracılık eden bir nesne olarak kalmaz, aksine kimi zaman dilin kendisi konuşmalarımızın gerçekleştiği bağlam içerisinde bir tür şiddet uygulaması olabilir. Bu bağlamda sözcük bir gösterge, bir araçtır." (Karabağ, 2010:10). İnsan, kendi içindeki çatışmaları dışarıya sözlü şiddet ile aktarır ve bunun için de küfür, nefret ve kin gibi sözcüklerin negatif değerleri ile sözlü saldırı yöntemlerini kullanır. Kişi, karşısındakini yıldırmak, sözünü geçirmek, güç göstermek ve egemenliği altına almak için şiddet diline meyillidir.

Dil, içinde bulunduğu toplumun kültürel yapısı ile şekillenir, çünkü insanlar içinde yaşadıkları kültürden edindikleri dil ile düşüncelere sahip olmaktadır. Bu yüzden Karabağ'ın deyimiyle dil, tinsel ve kültürel içerikleri barındıran ve bu alanda modeller ortaya koyan bir iletişim aracı olarak görülürken, şiddet, doğanın egemen olduğu fiziksel uygulamalar biçiminde incelenmektedir. Bu anlamda dil kültürün bir simgesi iken, şiddet ise kültürsüzlüğü nitelemektedir. Yani şiddet ilkellik ve barbarlık olarak adlandırılan yarı kültürün ya da vahşetin bir parçası olduğu anlamına gelmektedir. Dili şiddetten ayıran unsurlar ise; doğa ve kültür, medeniyet ve barbarlık, erdemli birliktelik ve kaba güce dayalı mücadele arasındaki temel farklardır. Aynı zamanda dil, düşünsel, sosyal ve siyasal durumları iletişim boyutuna taşıdığı için kültürün en önemli unsuru sayılmaktadır (Karabağ, 2010:18).

Dildeki şiddet ve güç unsurlar; eleştiri, alay etme, iftira, tehdit, azarlama, ayıplama ve kusurları açığa çıkarma gibi kötü niyetten kaynaklanan söz ve eylemler yoluyla ifade edilir. Bu yüzden dilsel şiddet; yazıda, imajda ve ses tonunda ifadesini bulmaktadır. Bazen bir beden hareketi, bazen çizilmiş bir resim, bazen bir jest ve tonlama dilsel semboller olarak şiddet içerikli ifadelerde ortaya çıkar. (Karabağ, 2010:25). Türk edebiyatında sözsel şiddetin görüldüğü tür hicivlerdir. Bu hususta akla gelen isimlerin başında ise Nef'î, Mehmet Âkif ve Neyzen Tevfik gelir.

2. Edebî Bir Tür Olarak Hiciv

2.1. Nef'î'nin Şiirlerinde Hiciv

Nef'î, XVII. yüzyıl ve bütün Türk edebiyatının en büyük kaside ve hiciv şairi olarak tanınır. Ayrıca şiirlerinde yer alan mübalağa yoluyla ifrat derecesine varan övgüleri, memduhu göklere çıkarması ve olağanüstü bir varlık olarak tasvir etmesi kendi şairlik kudretinin öne çıkarmasına zemin hazırlamıştır. Övdüğü kimseyi, mübalağanın en uç seviyesi olan gulüvv noktasına varıncaya kadar sahip olduklarının ötesinde bir şekilde anlatan Nef'î'nin memduhları, genelde devlet adamları ve dönemin ileri gelenleridir.

Nef'î, kendi sanat kabiliyetine güvenen, sözünün kuvvetinin farkına varmış bir şairdir. Bu yüzden kendi sanatçı ruhunu yücelten, düşüncelerinin ve sözlerinin sihirli olduğuna inanmış ve bu yeteneğin diğer şairlerle kıyaslanmayacak derecede üstün olduğunu ifade etmiştir. Nef'î, şiiri ilhamlara dayandıran ve bu yüzden şiirlerini âdeta vahiylere benzeterek sözünü yüceltir.

Ukde-i ser-rişte-i râz-ı nihânîdür sözüm
Silk-i tesbîh-i dür-i Seb'a'l-mesânîdür sözüm (Nef'î Dîvânı, 1993:45)

Nef'î Dîvânı'nın ilk kasidesi "Sözüm" na'tının ilk beyti olan bu beyte Nef'î, sözünü gizli sırları açan bir düğüme ve Fatiha suresinin tespih tanelerinin ipliğine benzeterek kendi şairliğini övmüştür. Gizli sırları tutan tespihin ipliğinin düğümü çözülse ve taneleri dağılsa gizli sırlar açığa çıkar. Fatiha suresinin tespihi Kur'an-ı Kerim'dir. Böylelikle tespihin imamesi "bismillahirrahman" kelimesidir. Nef'î de kendi şiirini, sözünü şiirlerin başı olarak ifade eder.

Bir güherdür kim nazîrün görmemişdür rûzgâr
Rûzgâra âlem-i gayb armağânıdur sözüm (Nef'î Dîvânı, 1993:45)

Benim sözüm öyle bir mücevherdir ki, âlem bir benzerini daha görememiştir. Sözüm bu zamana gayb âleminden getirdiğim bir armağandır. Bugüne kadar işitilmemiş, söylenmemiş söz söylediğini ve gayb âleminden gelen bir armağan olarak nitelediği sözünün vahiy değerinde olduğunu beyan eder.

Şairlik kudretine güvenen, kendini övmeden de çekinmeyen Nef'î'nin hicivleri de kendisini sevmeyen ve incitenleri tıpkı bir bıçak gibi yaralar ve aşağı bir duruma koyar. Nef'î, nasıl övdüklerini göklere çıkartarak yüceltiyorsa, yerdiklerini de yerin dibine geçirir. Kendisi de bu durumu Şeyhülislam Mehmed Efendi'ye sunduğu bir kasidesinde övünerek ifade eder:

Virürüm dosta bir harf ile tevkî-i kabûl

İderim düşmanı bir nokta ile şöhre-i âm (Nef'î Dîvânı, 1993:167)

Dosta bir harf ile kabul fermanına varmasına yüceltir, düşmanı ise bir nokta ile halkın diline düşürürüm.

Keskin zekâya sahip olan şairin övgülerinde ve övünmelerinde görülen ifrat, yergilerinde tam tersi bir duruma bürünerek tefrit haline döner. Nef'î, hedef aldığı kişileri devlet büyüklerine yazdığı kasidelerde onları küçük düşürmeyi ve beğenmediği gülünç yanlarını açığa çıkararak hicveder. Türkçe Dîvân'ında kendisini işinden edenleri kılıç gibi yaralayıcı ifadelerle yermiştir ve bu kişileri IV. Murad'a şöyle şikâyet eder:

Dergehünde bir dilim nanı bana çok gördiler
Uydılar ulaşdılar birkaç kilâb-ı rûzgâr

Düşmen-i erbâb-ı dil bir niçe har-tab' u le'im
Kim sitemde her biri nâ'ib-menâb-ı rûzgâr (Nef'î Dîvânı, 1993:53)

Birkaç zamane köpeği, senin katında bana bir dilim ekmeği çok görüp iftira attılar. Kötülükte her biri feleğin yerini tutan bu uğursuz ve eşek tabiatlı kimseler, gönül ehlinin düşmanıdırlar.

Aynı dönemde yaşayan Mantıkî'nin kendisine "âmî" dediği için öfkelenen Nef'î, İlyas Paşa'ya sunduğu kasidede Mantıkî'yi şu beyitler ile yerer:

Bana âmî diyen bâtıl ne herze yir köpek câhil
Edebde ol dahı zu'mınce sâhib-tab' u mollâdur

Mukallid mashara mudhik tutalum Mantıkî olmış
Nice mollâ olur ol har aceb bîhûde da'vâdur

O gûne mudhikün eş'ârına söz mi dir ehl-i dil
Nihâyet ol kadar vardur ki mevzûn u mukaffâdur

Nazîre diye Kur'ân'a niçün katl olmaz ol bî-din
O gûne kâfirün katli niçün muhtâc-ı fetvâdur (Nef'î Dîvânı, 1993:157-158)

Bana avamdan diyen, kendisini edebiyat alanında yetenekli gören cahil köpek ne saçmalamakta? O gülünç eşek, Mantıkî de olsa nasıl molla olur, bu ne tuhaf iddiadır. O gönül sahipleri böyle bir maskaranın sözlerine şiir mi der, vezin ve kafiyelidir (onlar),

hepsi o kadar. Kur'ân'a naziredir diyen bu dinsizi niçin katl etmezler? Bunun için fetvaya ne gerek var?

Nef'î'nin hicivleri genelde kişilere yöneliktir. İnce nükteler, kaba ifadeler alay ve edebe aykırı sataşmalar ile karşısındakini hicveden şair, suçlayıcı bir tavır takınmıştır. Kişilerden hareketle toplumsal sorunlara da değinen şair, bu sorunları da hicivlerine serpiştirmiştir. Açık bir üslupla kaleme aldığı hicivlerinde küfre dayalı söz şiddetinden ötürü IV. Murad'a artık hiciv yazmayacağına dair söz veren şair, hiç olmazsa kendi talihsizliğini hicvetmek için şu sözlerle izin ister:

Bu günden ahdüm olsun kimseyi hicv itmeyüm illâ
Vireydün ger icâzet hicv iderdüm baht-ı nâ-sâzı (Nef'î Dîvânı, 1993:79)

Bugünden itibaren artık hicvetmemek üzere söz veriyorum, ancak müsaade etseydin de kara bahtımı hicvetseydim.

Hicve bu derece bağlı kalan şair, Sihâm-ı Kazâ'da babasından başlayarak sadrazamlık, vezirlik gibi devletin ileri gelenlerini ve şairleri hicvetmiştir. Devletin ileri gelenlerini hicvetmesinin başında arzuladıklarının gerçekleşmemesi veya işinden uzaklaştırma gibi sebepler gelmektedir. Şairleri hicvetmesinde ise öfke, karşılıklı çekişme, kıskançlık ve rekabetten kaynaklı söylemler vardır. Övgülerindeki aşırılık hicivlerinde de kendini gösteren şairin şiirlerinde, övdüğü kişiyi daha sonra yerdiği de görülmektedir. Sihâm-ı Kazâ'ya ilk olarak babasını hicvetmekle başlayan şair, babası hakkında şunları söyler:

Peder degül bu belâ-yı siyâhdur başuma
Sözüm yirinde nola güç gelür ise Hân'a

Benüm zügürtlük ile ellerüm taş altında
Muzahrâfatın o dürr ü güher satar Hân'a

Ben ıztırâb ile bunda semâ'a girmede ol
Du-beyt okur nağamât ile def çalar Hân'a (Sihâm-ı Kazâ, 1998:146)

Baba değil bu başıma siyah/kara beladır, sözüm Han'ı gücendirse ne olur, yerinde söylenmiş sözdür. Ben yoksulluktan, parasızlıktan dolayı sıkıntı çekerken, o işe yaramaz şiirlerini inci ve mücevhermiş gibi Han'a satmaktadır.

Nef'î, Gürcü Mehmed Paşa'nın sadrazam olmasından dolayı kendisiyle dostane ilişkiler kurmak için Gürcü Mehmed Paşa'ya kaside sunmak ister ama sunduğu kaside ile

umduğunu bulamaz. Üstelik Paşa'dan kötü muamele gören Nef'î, görevinden azledilir. Sihâm-ı Kazâ'nın ikinci hiciv şiiri Gürcü Mehmed Paşa'ya söylenmiş şu hakaretvarî sözlerle başlar:

Zihî husrân-ı dîn ü devlet ü neng-i müsülmânî
K'ola bir dîv-i hüsnâ mâlik-i mülk-i Süleymânî

Ne div efsârı yok bir bârgîr-i fil-peyker kim
Har-ı Deccâldür derdüm eger olsaydı pâlânı (Sihâm-ı Kazâ, 1998:149)

Erkek mi kadın mı olduğu belli olmayan bir şeytan Süleyman'ın mülküne sahip olsun; din, devlet ve Müslümanlık şanı açısından bu ne büyük bir acıdır. Ne fil yüzlü bir beygir ki yuları yok, eğer palanı olsaydı Deccal'ın eşeğidir derdim.

Kendisini üç kez işinden eden Gürcü Paşa'ya karşı öfkesi geçmeyen şairin Paşa için yazdığı "a köpek" redifli kaside de dikkat çekicidir. Çünkü "Nef'î'nin şiirinde bahsettiği ve Gürcü Mehmet Paşa'yı hicvetmesine neden olan durum, aslında şahsî değildir ve o dönemde huzur ve sükûnu sağlamak için girişilen bir takım teşebbüslere karşılık gelmektedir. Paşa, kanunlara muhalefetle çeşitli mevkiler elde eden kimi sipahileri görevlerinden almıştır. 1609 yılında maden mukataalısı olduğu bilinen Nef'î, makam ve mevki yağmasından gönlünce bir pay almayı başarmış, ancak Gürcü Mehmed Paşa'nın engellemesiyle bu ihsanı yitirmiş olmalıdır." (Şenödeyici, 2010:324-325). Bu yüzden şair, yaralayıcı, aşağılayıcı bir tutumla Paşa'yı dil kılıcıyla hicvetmiştir.

Gürci hınzîri a samsûn mu'azzam a köpek
Kande sen kande nigehbânî-i âlem a köpek
…
Ehl-i dil düşmeni dîn yohsulı bir mel□ûnsun
Öldürürlerse eger cân-be-cehennem a köpek
…
Bu kadar cürmile sen sag olasın da yine ben
Vâcibü'l-katl olam ey bahtek-i azlem a köpek (Sihâm-ı Kazâ, 1998:156-157-158)

Gürcü domuzu, a koca zağar a köpek, sen nerede âleme göz kulak olmak nerede? Gönül ehli düşmanı, din yoksulu bir lanetsin, eğer seni öldürürlerse canın cehenneme gitsin a köpek. Ey karanlığı fena olan bu kadar suç ile sağ olasın da bana ölüm vacip mi olsun?

Nef'î'nin devletin ileri gelenlerinden birine bu denli kabaca ve hiç çekinmeden küfür vâri konuşması: "Osmanlı Devleti'nde itibarları, aziller ve idamlar ile sarsılan devlet adamlarının acizliğini ortaya koymaktadır. Bir paşanın, bir şaire karşı muvaffak olamayışı, hatta onu susturamayışı; yöneticilerinin saygınlığını sermektir. Bir başka yönden bakılacak olursa, bir şairin bir sadrazama kafa tutabilmesi, sanata ve sanatçıya gösterilen sınırsız hoşgörüyü, hiyerarşik yapıda sanat icra eden insana tanınan imtiyazı göstermektedir."(Şenödeyici, 2010:328). Bir diğer taraftan Gürcü Mehmed Paşa da Nef'î'nin hicivlerine karşılık idam fermanı için uğraşmıştır. Lakin Nef'î, Paşa'nın bu tutumuna karşı hicivlerinde daha keskin ifadeler söylemiş ve geri adım atmamıştır.

File nâçâr meger yükledeler tâbûtun
Çekemez cîfe-i murdârunı âdem a köpek

Filler de çekemezse ne □aceb lâşeni kim
Var mı bir sencileyin dîv-i mülahhem a köpek (Sihâm-ı Kazâ, 1998:159)

2.2. Mehmet Âkif'in Şiirlerinde Hiciv

1873 yılında İstanbul'da doğan milli şair ve edebiyatçı Mehmet Âkif, Türk edebiyatının edebiyat ve sanat anlayışı ile diğer yazarlardan farklı üslup ve karakter özelliklerine sahiptir. Toplumu milli davanın ehemmiyeti konusunda bilinçlendirmek ister ve bu yüzden sanat için sanat anlayışını savunmaz. Aksine şiiri, toplumun nezdinde bir ifade aracı olarak görür ve halka şiirleriyle hitap eder.

Türk edebiyatında duruşuyla, eserleriyle, düşünceleriyle sürekli ufuk açan Mehmet Âkif, "millî edebiyat duyarlığına sahip bir şairdir. O, idealleri uğruna şiir söylemeyi erteler. Bu, onun şairlik gücünün az oluşuyla değil, şiire yüklediği misyonla ilgilidir. Âkif'in söylenecek sözü, verilecek mesajı, anlatılacak derdi vardır. Millî edebiyat anlayışının gereği olarak kişisel duygularını geri plana atar, milletinin derdini dile getirir." (Şimşek, 2015:105). Âkif, şiirleri ile bireyi ve toplumu ele alarak toplumsal problemleri gözler önüne serer. Toplumun sorunlarını kendine dert edinen şair, şiirleri aracılığıyla toplumu eğitmeyi, bilinçlendirmeyi amaçlamıştır. "Hakikat, Âkif için önemli bir düsturdur. Bu yüzden toplumun sıkıntılarını şiire yansıtırken daha gerçekçi ve âdeta bir rehber gibidir. Yaşadığı toplumun dertlerine kayıtsız kalamayan şair, "toplumun içine giren, onlarla beraber yaşayan, onlarla etkileşim içerisinde olan aydın profiliyle şair kimliğini birleştirmiş, kendine mahsus bir şiir inşa etmeyi başarmıştır."(Coşkun, 2010:203). Toplumun aksaklıklarını dile getirmek için hicvi bir araç olarak kullanan Âkif, var olan ve

olmasını istediği bir cemiyet hayatı için faydalı olmayı arzulamış ve hicivlerini bir şahsa yönelik ya da kişisel çıkar doğrultusunda kaleme almamıştır. O, önemli meseleleri hicvederek çözümler üretmiştir. Yaşadığı dönemin sosyal ve siyasî şartlarını gözler önüne sererken olayları hiciv tekniği ile kaleme almıştır.

Âkif'in hicviyelerinde kişiler yoktur, kişilerin içine düştükleri durumlar, sıkıntılar, bunalımlar ve açmazlar vardır. İnsanları, şahsiyetleri ile birlikte toplum içinde düştükleri kötü durumları yönünden hicvin konusu olarak ele almıştır. Âkif bu yönüyle şiirlerinde hiciv ve ironiye yer veren diğer şairlerden ayrılmaktadır. Köse İmam şiirinde karısını döven bir adamın şeriat hükümlerine sığınarak bir başka kadınla evlenmek isteyişinin durumu anlatılır. Oysa İlyas Bey'in öne sunduğu gerekçeler ve davranışlar şeriata uymamaktadır.

….
Dara geldin mi, şeriat! Sus ulan iz'ansız!
Ne zaman cami'e girdin? Hani tek bir hayrın?
Bir kızılbaşla senin var mıdır ayrın, gayrın!
Ağzı meyhâneye rahmet okuturken, hele bak,
Bana gelmiş de şeriatçi kesilmiş… Avanak!
Hangi bir seyyie yok defter-i a'mâlinde?
Seni dünyada gören var mı ayık halinde? (Âkif, 2007:112-113)
…
Şu bizim halkı uyandırmadadır varsa felah;
Hangi bir millete baksan uyanık… Çünkü: Sabah!
Hele biçare şeriatle nasıl oynanıyor!
Müslümanlık bu mu yâhû? diye insan yanıyor.
Gölgesinden bile korkup bağıran bir ödlek,
Otuz üç yıl bizi korkuttu "Şeriat!" diyerek.
Vahdeti muhlisiniz, elde asâ çıktı herif,
Bir alay zâbiti kestirdi. Sebep "Şer'-i şerif!"
Karı dövmüş, boşamış… "Emr-i İlâhî" ne denir!
Bunların hepsi emin ol ki cehalettendir.
Bana sor memleketin hâlini ben söyliyeyim:
Bir imam çünkü, bilir evleri… Hâ bir de, hekim.
Gel nikâh kıy, demesinler, diye ba'zen kaçarım… (Âkif, 2007:114)

…

Köse İmam şiirinde verilen örnek mısralardan hareketle Âkif, rahatsız olduğu durumları okuyucuya hissettirmek için söz şiddetine başvurmuş ve var olan durumun yanlışlığını gözler önüne sererek okuyucunun bilinçlenmesine ve düşünmesine olanak sağlamıştır. Ayrıca İmam'ın aile problemlerinde başvurulan ilk kişi olduğu da anlaşılmaktadır. Dini kötüye kullanan, toplumun ahlaki yapısını bozan kesimin tasvirini anlattığı bu şiir, dönemin din algısını da gözler önüne sermektedir. Devletin ileri gelenlerini de hicvetmekten kaçınmayan Âkif, İstimdâd şiirinde baskı altında yaşanan zorbalıkları, tutuklamaları hicveder. II. Abdülhamit'in, Osmanlı-Rus savaşının ardından Meclis-i Mebusan'ı kapattıktan sonra II. Meşrutiyet'in ilanına kadar tüm kontrolleri eline aldığı dönem İstibdâd Dönemi olarak anılmıştır. Osmanlı döneminin ilk geniş istihbarat teşkilatını kuran, basına sansür uygulayan ve her tarafa yayılan hafiye örgütü ile baskıcı bir dönem yaşatan II. Abdülhamit, Mehmet Âkif'in hicivlerinden de nasibini almıştır. Şiirde geçen:

…
O birkaç hayme halkından cihangîrâne bir devlet
Çıkarmış, bir zaman dünyâyı lerzân eylemiş millet;
Zaman gelsin de görsün böyle dünyâlar kadar zillet,
Otuz üç yıl devâm etsin, başından gitmesin nevbet…
Bu bir ibrettir amma olmayaydık böyle biz ibret!
…
Semâ-peymâ iken râyâtımız tuttun zelîl ettin;
Mefâhir bekleyen âbâdan evlâdı rezil ettin;
Ne âlî kavm idik; hayfâ ki sen geldin sefîl ettin;
Bütün ümmîd-i istikbâli artık müstâhil ettin;
Rezîl olduk… Sen ey kâbûs-i hûnî, sen rezîl ettin! (Âkif, 2007:73)

Padişahı uğursuz olarak anlatan şair, dünyalar kadar aşağılanmanın, hor görülmenin sebebini otuz üç yıl tahtta kalan padişahta görmüştür. Hatta şiirin devamında yer alan şu mısralar Âkif'in, II. Abdülhamit'in yaptıklarından hoşlanmadığını ifade etmiş ve devletin içinde bulunduğu kötü durumların nedenlerini de padişaha bağlamıştır:

Düşürdün milletin en kahraman evlâdını ye'se…
Ne mel'unsun ki rahmetler okuttun rûh-i İblîs'e! (Âkif, 2007:74)

Padişaha melun yakıştırmasını yaparak İblis'ten aşağı gören Âkif'in şiirlerinde dikkati çeken hususlardan biri, hicivlerini daha çok tasvirlerinde dile getirmiştir. Meyhane şiirinde ise miskin ve sarhoş olan kimselerin günlerini meyhane köşelerinde nasıl geçirdiğini ve sarhoşların kaba konuşmalarının ardından bir aile trajedisi anlatır. Sarhoşların ifadesine gerçekçi bir dille şiirinde yer veren şair, toplumun bir başka sorununu gözler önüne sererken okuyucuya durumun vahametini anlatmak için sokak jargonunu da kullanmıştır.

…
Bırak o zıkkımı, içtiklerin yeter artık.
Efendiler, ağalar, siz de bir nasîhat edin,
Sizin de belki var evlâdınız…
-Hasan, ne dedin?
Onun için boşadım. Sen işitmedin mi Halim?
- Kadın lâkırdısı girmez kulağma zâti benim.
Senin karım dediğin âdetâ pabuç gibidir:
Biraz vakit taşınır, sonradan değiştirilir. (Âkif, 2007:36)

Kadının bu sözleri duyunca şikâyet etmesinin ardından kocasının dilinde açıkça küfür vâri bir söyleme yer veren şair, hem kadının aile içindeki statüsünü ve saygı seviyesini göstermekte hem de erkek egemenliğinin toplumsal gerçeğini gözler önüne sermektedir.

Taşıp döküldü, içinden şu lâ'net-i ebedî:
- Cehennem ol seni hınzır orospu, git: Boşsun!

Vatan şairi olarak da tanıdığımız Mehmet Âkif, vatanımıza dair tüm sorunları kendine dert edinmiş bir şahsiyettir. Gerek şiirlerinde gerek hayatında vatan ve millet kavramları önemli bir yer oluşturur. "Mehmet Âkif, imanının vatan ve milletinin heyecanını yaşamış, onlar için var olmuştur. Bu bakımdan o bir anlamda dümdüz bir kişiliktir." Ömrü boyunca haksızlıkların karşında hiçbir zaman boyun eğmemiş ve daima inandığı doğruların savunucusu olmuştur. Vatana, millete ve dine saldırıların karşısında durmuş ve bu duruşunu da şu sözlerle ifade etmiştir:

Zulmü alkışlayamam, zâlimi asla sevemem;
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem.
Biri ecdâdıma saldırdı mı, hattâ boğarım…
- Boğamazsın ki!

- Hiç olmazsa yanımdan kovarım.
Üç bucuk soysuzun ardından zağarlık yapamam;
Hele hak nâmına haksızlığa ölsem tapamam.
Doğduğumdan beridir âşıkım istiklâle,
Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lâle.
Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum?
Kesilir, belki, fakat çekmeye gelmez boyunum.
Kanayan bir yara gördüm mü yanar tâ ciğerim,
Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim.
Adam aldırma da geç git, diyemem, aldırırım.
Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırırım.
Zâlimin hasmıyım amma severim mazlûmu… (Âkif, 2007:358)

2.3. Neyzen Tevfik'in Şiirlerinde Hiciv

Neyzen Tevfik, 1879'da Muğla'nın Bodrum ilçesinde doğmuştur. Çocukluk yıllarını bu yerde yaşayan Neyzen, saz şairlerinden dinlediği "Tahir ile Zühre", "Arzu ile Kamber", "Ferhat ile Şirin" gibi halk hikâyeleri, şiire ilgi duymasını sağlar. Babasının Urla Rüştiyesi'ne atanması üzerine ailesi ile Urla'ya gider ve orada bir yıl sonra tanıştığı Berber Kâzım'dan ney dersleri almaya başlar. Sara nöbeti geçirmesiyle aile büyükleri bu durumun neyin etkileyici sesinden kaynaklandığını ileri sürerek onu ney tutkusundan vazgeçirmeye çalışırlar. Oysa doktoru tarafından sevdiği şeyleri yapmasına izin verilmesi tavsiyesi ile neye devam eder. Daha sonra neyi koluna takan Neyzen, İzmir'e gider ve İzmir Mevlevihane'sinde tanıştığı Şair Eşref kendisine hicvin kapılarını açar. (Tevfik, 2008:vii).[1]

Neyzen, hayatı boyunca toplumun içinde yaşamış, halkın sıkıntılarını, dertlerini kendine dert edinerek ifade etmiştir. Halkın arasına karışmaktan geri durmayan Neyzen'in sözleri hicivle taçlanarak şiirselleşir. İyi bir neyzen olduğu gibi iyi bir içici de olan şair, hicivlerinde toplumdaki düzensizliğe, haksızlığa, eşitsizliğe, siyaset ve dinî baskıya karşı gelmiştir. Bu durumları kendi perspektifi, hayal gücü ve ince nükteleri ile harmanlayarak şiirlerinde hicvetmiştir.

Kimse ta'yib edemez, biz kafa, göz yarsak da…
Dövüşe, kavgaya var milletin elbet hakkı,

[1] Hiciv yönünü ele alacağımız Neyzen Tevfik'in hayatının geri kalan kısmı için bkz. Neyzen Tevfik, Hiç.

Yatalı beş senedir, sade mısır ekmeğine…
Kalmadı, halkımızın Hint hurusundan farkı.

1994-1918 yılları arasında buğday kıtlığının ortaya çıkışından dolayı söylediği bu şiirde, fiziksel şiddeti sözsel dil ile ifade eder. Harb-i Umumi'nin bidayetinde Rusya hükümetine karşı yazdığı şu sözler dikkat çekicidir: (Tevfik, 2008:23).

Ahlatın sanma ki: Ballandı ayı!
Tabanın en sonu, nallandı ayı!
Kulağın kırk ikilikle işte:
Belli ki şimdi kavalandı. Ayı!

İttihat ve Terakki hükümeti yeni politikalar ile devletin içinde bulunduğu kötü durumdan kurtarmaya çalışma girişimlerine rağmen, I. Dünya savaşına devam edebilmek için gösterdikleri tutumu ve daha ziyade Talat Paşa'yı hicvetmek için yazdığı şu sözler, Neyzen'in hiciv anlayışını da ortaya koyar.

Fırka, parti diye halkın boğazından sıkarak
Milletin on senedir olmuş idi, mengenesi
Kazdığı çah-ı belaya yine kendi düşti.
Örsüğünü, kıskacını …ğimin Çingene'si (Tevfik, 2008:22)

Küfür etmekten de geri durmayan Neyzen'in çekinmeden söylediği hicivler, söz şiddetini bünyesinde barındırır. İskelet şiirinde devletin ileri gelenlerine sayıp söven, söverken küfreden, hicveden şair, düşüncelerini hürce dile getirir.

Şu binlerce zina-zade, vatan baziçe olmuştur.
Sunuldu millete zehr-ab-şer, cam-ı cehaletle…
Yed-i iblisi bus etti eşekler hüsn-i niyetle…
…
"Davul" boynunda halkın, parsayı birkaç şaki toplar ki:
Onlar da "Cemal", "Enver" ile "Talat" gibi hoplar
…
Var imiş… Çingene'de bir ayı, bir de maymun…
Oynatır bunları gündüz, üçü birden memnun
Olarak avdet ederler. Ahıra her akşam,
Gel, yoğurtsuz duramazmış, acıkırmış bu ağam. (Tevfik, 2008:24)

Görüldüğü gibi Neyzen Tevfik, şiirlerinde neyi niçin hicvettiğinin nedenleri yoktur. İzah yapmadan küfür ve hakaretle ağır ithamlarda bulunmaktan geri durmaz. Yolsuzluğa,

sapkınlığa, her türlü eşitsizliğe karşı saldırgan bir tutum içerisindedir. Sözün haddini aşan ifadeler ile görülen yanlışlıkları, aksaklıkları okuyucuya sunar.

3. Nef'î, Mehmet Âkif ve Neyzen Tevfik'te Estetize Edilmiş Şiddet Dili

Övgü ve hiciv şairi olarak anılan Nef'î, övgülerindeki mübalağa hicivlerinde de görülür. Nef'î'nin gür sesinin duyulduğu hicivlerinde sözlerinin keskinliği ve yaralayıcının sebebi kullandığı söz sanatlarıyla ilgilidir. Teşbih, mübalağa, istihare, kinaye, tecahü'l-arif gibi sanatlarla hicvettiği bir durumu estetik bir hale getirerek okuyucusuna sunar. Nef'î'nin yer yer kullandığı müstehcen sözler, küfre dayalı ifadelerini okuyucunun olumsuz bir bakış ile değerlendirmemesinin temelinde, kendinden önceki hiciv yazarlarının da bu dili kullanması vardır. Fakat bu durumu kendinden önceki şairlerle sınırlandırmak Nef'î'nin sanatsal kudretini gölgeler. Bayağılıktan uzak, kendine has üslubu ve herkesi hak ettiği bir biçimde hicvetmesi, sanat gücünden kaynaklanan başarısı ile günümüze kadar okunan bir şair olan Nef'î, sanatını göstermek için hicivlerine renk katmıştır.

Hicvettiği şairlerden karşılık bulan Nef'î, şiirlerde bulunması gereken unsurları ölçüp tarttığı için kafiye ve vezin kullanımında da başarılıdır. Gürcü Mehmed Paşa'ya yazdığı "a köpek" redifli kaside de mananın sıfatı olarak redifi kullanmıştır. Nef'î'nin şiirlerinde estetiğe katkı sağlayan bir diğer husus hayaldir. Gerek övdüğü gerek hicvettiği şahıs ve durumlar için hayal gücünün sınırlarını zorlamıştır. Hicivlerinde nüktedanlık yönün de hissedildiği şairin söyleyiş tarzında kendinden emin ve yeteneklerinin farkında olan bir şair ile karşılaşmaktayız. Bu durum Nef'î'nin şiirlerini okuyanda, olaya dâhil olmayı beraberinde getirir.

Mehmet Âkif ise hicivlerini bir araç olarak kullanarak toplumdaki aksaklıkları dile getirir. Bu yüzden de hicivlerin yanında ironi de teşkil eder. Aslında Âkif, hicvi manaya katkı sağlamak için kullanır ve söylemlerinde gerçekçi anlatım ile fikrini beyan eder. "Âkif'in şiirinde çizdiği, devrinin tablosudur. Bu bakımdan söyledikleri gerçektir. Fakat hiçbir zaman odun gibi işlenmemiş değildir. O gördüklerini, duyduklarını anlatırken cemiyetin nabzını elinde tutar ve bunu bize yaşatır. Aslında o hayalini cemiyetin üzerine teksif eder." Teksif ederken de olan ile olmayan arasındaki durumu hiciv yoluyla aktarır. Hicivlerinde çirkin bir söylem yoktur, aksine şiirin estetiğini sağlayan vezin, kafiye ve sanatlar ile harmanlayarak mana yönünden zenginlik vardır.

Neyzen Tevfik'in şiirlerinde görülen hiciv ise, ne Nef'î'nin hicivleri gibi kişisel ne de Âkif'in hicivleri gibi ironi ve nükteyi bünyesinde barındırarak faydayı amaçlar. Neyzen, hicivlerinde bireysel ve toplumsal sıkıntıları bir arada vermeye çalışır. Neyzen,

hicivlerinde toplumsal gerçekleri gözler önüne sererken sözlerin tınısını hissettirerek okuyucusuna sunmak istediği manayı aşılar.

Sonuç

Türk edebiyatının önemli şahsiyetleri olan Nef'î, Mehmet Âkif ve Neyzen Tevfik'in hicivlerinin en önemli noktası sosyolojik açıdan değerli oluşlarıdır. Nef'î ve Neyzen Tevfik'te görülen küfürlü söyleyiş ve müstehcen ifadeler, Âkif'te çok fazla görülmemektedir. Her üç şair de hayal gücü ve benzetmeler açısından oldukça başarılıdırlar. Hiciv onlar için bir haykırış, bir toplumun sözcüsü ve fikirlerin aktarılmasında ifade aracıdır. Bundan dolayıdır ki hiciv yoluyla söylemek istediklerini estetiksel bir üslupla kaleme almışlar ve mana dünyasını bu şekilde etkileyici hale getirmişlerdir.

Nef'î'nin, Klasik Türk şiirinin hiciv vadisinde en önemli sanatçısı olmasının temelinde, söz kuyumcusu oluşu ve manayı şiirde eriterek estetik bir sunuş ile sunmasından kaynaklanır. Özellikle hicivlerinde görülen küfür, müstehcen ve kaba ifadeler mana boyutu içerisinde bir vücudu meydana getirir. Mehmet Âkif de manayı kuvvetlendirmek için söylemek istediği düşüncelerini, olan ve olması gereken arasındaki diyaloğu, hiciv aracılığıyla okuyucuya bildirir. Genel çerçeveye baktığımızda her üç şair de şiirde, manayı üstün tutar ve sözün şiddetini manayı ifade etmekte bir vasıta olarak görürler. Estetik bir tutum olmadığı halde, gibi gösterme çabasından hareketle söylenen ve tasvir edilen olumsuz durumları abartarak cazip hale getirmek için çekici bir şekilde ifade etmek olan estetizasyon, bahsedilen üç şairin şiirlerinde hissedilmektedir.

Kaynakça

Akkuş, M. (1998). Hicvin Ankaları Nefî ve Sihâm-ı Kazâ (İnceleme-Karşılaştırma Seçme Metinler), (1. Baskı), Ankara, Akçağ Yayınları.

Akkuş, M. (1993). Nef'î Dîvânı, Ankara, Akçağ Yayınları

Çiftçi, H. (1998), "Klasik İslam Edebiyatında Hiciv ve Mizah", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsi Dergisi, 10/139-162

Dilçin, C. (2013). Yeni Tarama Sözlüğü (3.basım), Ankara, Türk Dil Kurumları Yayınları.

Ersoy, M.A. (2007). Safahat (M. Ertuğrul Düzdağ), İstanbul, DN-Aden Yaıncılık.

İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı (1998), "Hiciv" mad., C.7.

Karabağ, İ. (2010). Dil ve Şiddet Geçmişten Günümüze Bir Kavram İncelemesi, İstanbul, İkaros Yayınları.

Şenözen, Ö. (2010). Nef'î ve Gürcü Mehmed Paşa Mücadelesinin Tarhî ve Edebî Boyutu, Gazi Türkiyat, 6/319-332.

Türkçe Sözlük (2011), TDK Yayınları, Ankara.

Yetiş, K. (2006), Bir Mustarip Mehmet Akif Ersoy (1. Baskı), Akçağ Yayınları.

Yıldız, F. (2011), Hiciv Oklarına Çekilen Kılıç: Nef'î'nin Ölümü, ACTA TURCICA, 1/2-276-290.

Şiddetin Spora Yansıması: Hakem Gözünden Futbolda Şiddet ve 6222 Uygulamaları

Aydın ŞIK*

Özet: Bir psikolojik davranış türü olan şiddet, insanın temel dürtülerinden olan varoluşsal bir olgudur. Günümüzde bireysel ve toplumsal boyutta karşılaştığımız şiddet olgusu, kendisini çok farklı şekillerde gösterebilmektedir.

İlgi gören konuların başında gelen "Şiddet" olgusu, farklı düzey ve şekilde sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Şiddet olgusu, zamana ve topluma göre değişkenlik gösteren bir kavramdır. Şiddetin temelinde yatan saldırganlık dürtüsü, toplumlaşma sürecinde birey tarafından kazanılmaktadır. Şiddet denildiğinde akla ilk gelen, şiddetin bir türü olan fiziksel şiddet olsa da psikolojik şiddet de bireyde ve toplumda büyük hasarlar bırakmaktadır.

Sporun evrensel amacı, "Barış, Kardeşlik, Sevgi" kelimeleri üzerine kuruludur. Toplumun her kesimini kapsayan bir sosyal bağ ve bütünleştirici araçtır. Futbol bazlı ele alacak olursak, yarışmanın getirdiği algı olarak kazanma ve kaybetmenin somutlaşması ve endüstrileşen futbol neticesinde rekabetin ekonomik boyuta yansıma sonucunda spor yapı ve algı olarak ciddi dönüşüme uğramıştır. Bu dönüşüm neticesinde birleştirici güç olan spor, toplumda ayrıştırıcı bir hal almaya başlamıştır. Sevgi ve Kardeşlik ilkesiyle yola çıkan "Spor" ve kavram olarak bu ilkelerin karşısında yer alan "Şiddet" olgusunun yan yana gelmesinin temelinde spordaki yapısal değişim yatmaktadır.

Bu çalışma kapsamında bir hakemin gözünden sporda şiddet incelenecek olunup, maruz kalınan şiddet türleri, şiddetin sporda yaygınlaşmasına neden olan etmenler ele alınacaktır. Bu çerçevede literatür taraması yapılacak olunup, 6222 sayılı "Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun" perspektifinde, Türk kamu yönetiminde şiddete yönelik alınan ve alınması gereken tedbirler üzerine inceleme yapılacaktır. Bu kapsamda alanında uzman kişilerle mülakatlar yapılması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, spor, futbol, hakem, hukuk

Abstract: Violence, a type of psychological behavior, is an existential phenomenon that is one of the basic motivations of man. The phenomenon of violence that we encounter today in individual and social dimensions can show itself in many different ways.

The phenomenon of "violence", one of the main issues of interest, is subject to different levels and ways of classification. The phenomenon of violence, is a concept that varies according to time and society. The motive of aggression lies on the basis of violence is acquired by the individual in the process of society. Although physical violence is a kind of violence, which comes to mind when it comes to violence, psychological violence also causes great harm in the individual and society.

* Gazi Üniversitesi- Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

The universal purpose of sport is based on the words "Peace, Brotherhood, love". It is a social bond and integration tool that covers all segments of society. As a result of the economic dimension of the competition as a result of the concretization of winning and losing as the perception brought by the competition and industrialised football has become a serious transformation as a sport structure and perception. As a result of this transformation, the sport, which is a unifying force, has started to become a separatist in society. The concept of "sport" and "violence" in the face of these principles is based on the concept of love and fraternity.

Within the scope of this study, violence in sports will be investigated from the perspective of a referee and the types of violence that are exposed, the factors that cause violence to become widespread in sports will be discussed. In this context, in the perspective of "law on the prevention of violence and disorder in sports" no 6222, the literature survey will be conducted and the measures taken to be taken against violence in Turkish public administration will be examined. In this context, it is aimed to conduct interviews with experts.

Keywords: Football, Law, referee, sport, violence,

Giriş

Tanım olarak bakıldığı takdirde spor; "Bedeni veya zihni geliştirmek amacıyla kişisel veya toplu olarak gerçekleştirilen, bazı kurallara göre uygulanan hareketlerin tümü" şeklinde Türk Dil Kurumu tarafından tanımlanmaktadır. Sporun ortaya çıkışı ile ilgili, tarihsel sürece baktığımızda insanlık tarihi kadar geri gitmemiz mümkündür. Tarihte bilinen ilk sporun insanoğlunun hayatta kalabilmek adına doğayla mücadelesi neticesinde ortaya çıkan avcılık sporu olduğu rivayet edilmektedir.

Ortaya çıkış gayesine baktığımızda spor kavramının "Mücadele" kültüründen geldiği görülmektedir. Tarihsel birçok süreç geçiren spor, günümüze gelindiğinde kitleleri peşinden sürükleyen, politika ve ideolojilerin propaganda aracı olabilen, anlam ve amaç değişikliğine uğratılarak endüstrileştirilen, ticari bir nesne olarak pazarlanan beşeri bir etkinlik olarak nitelendirilebilmektedir. Toplum içerisinde baskın olan spor dalına yönelik yapılacak incelemeler mutlaka o topluma ait toplumsal ve kültürel kodları ile ilgili referans kaynağı olacaktır (Yetim, 2000).

Bu çalışma kapsamında spor alanında yapılacak incelemeden kasıtla genel olarak "Futbol" üzerinde durulacaktır. İngiltere'de ortaya çıktığı rivayet edilen futbolun, modernleşme sürecinin akabinde sadece belli bir bölgeye veya bir alt kültüre ait olmaktan çıkıp kitleleri peşinden sürükleyen küresel bir organizasyon halini almıştır. Bir spor dalı

olan "Futbol", kitlelerin kendilerine atfettikleri farklı derecedeki ilgilerine göre; kimilerine göre bir eğlence aracı kimilerine göre dinsel bağımlılık seviyesinde bağlılık gösterdikleri bir sosyal doyum kaynağı olarak değerlendirilmektedir. (Fişekçioğlu, Özdağ ve diğ, 2010) Özellikle endüstrileşmesiyle beraber dünyada en fazla takip edilen spor dalı olan futbol, bünyesinde barındırdığı mücadele, rekabet, hırs, bireye kimlik kazandırma, milliyetçilik, ekonomik, sosyal statü, fanatizm, holiganlık, estetik, sevinç, hüzün ve en nihayetinde şiddet gibi kavram ve duyguları bünyesinde barındırdığından dolayı bu denli rağbet görmektedir (Özsoy, 2013a).

Bir spor dalı olmaktan çıkan futbol, psikosoyal etkileri olan bir olgu haline gelmiştir (Şahin, Güllü ve diğ,. 2016). Hızla yayılan ve gelişme kaydeden futbol, gerek futbolcuların çalışma şartlarını iyileştirme, gerekse izleyicilere daha iyi bir seyir, zevk ve haz verme imkanı ile futbolun daha geniş kitlelere yayılmasındaki destek unsurlarındandır (Acet, 2001). Bireyin, toplumda yaşamanın gereği olarak farklı gereksinimler vardır. Bireyler bu gereksinimleri dürtü ve güdüler vasıtasıyla davranışlara dönüştürürler. Bu ihtiyaçtan doğan doyuma ulaşılır, takım taraftarlığının temelinde bu neden yatmaktadır (Yüksel, Doğan ve diğ, 1998).

Taraftarların her geçen gün takımlarına karşı biraz daha bağlı, bağımlı, gerçekleri görmemek içi çabalayan, rakibe karşı saygısız, acımasız, hakemlere karşı saldırgan hale geldikleri görüşü, gerek sporcu, gerek izleyici ve gerekse spor kamuoyu tarafından açıkça gözlenebilmektedir. (Arslan, Bingölbalı, 1997)

Sporun rolü, toplumsal hayat için gün geçtikçe artmaktadır, bunun neticesinde de medyanın da spora olan ilgisi de paralel olarak artmaktadır (Coşkun, 2014). Medya, hem yazılı hem de görsel vasıtalarıyla futbol üzerine yoğunlaşmaları aşikardır. Halka ulaşmasında ve endüstrileşmesinde en önemli katkıyı hiç şüphe yok ki görsel medya sağlamıştır. En fazla ilgi gören spor dalı olan futbolun, baskın yapısı, gazete ve diğer basılı yayınlarda olduğu gibi televizyon ve diğer görsel medya araçlarında da diğer spor dallarına yaşam hakkı tanımamaktadır (Özsoy, 2013b).

Şiddet Kavramı ve Spora Yansıması

Geniş kitleleri etkisine alan futbolun; birleştirici, bütünleştirici tarafının yanında çok ciddi problemleri de bünyesinde barındıran bir tarafı mevcuttur. Şiddetin futbolun doğasından geldiğini ifade eden görüşün çıkış noktası, insanlığın avcılık döneminden kalma doğa ile "mücadele" alışkanlığının günümüzde rakip veya diğer etmenlerle mücadele ederken başvurulan bir araç olarak şiddete başvurulduğudur.

"Şiddet" ile "Saldırganlık" eş değer kavramlar mıdır? Şiddetin hangi yönü spor ile bağdaşmaktadır? Öncelikle bu sorulara cevap verme adına terminolojik tanımlamalar yapmak gerekmektedir.

Türk Dil Kurumu'na göre "Şiddet": "Bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğinlik, sertlik, bir hareketten doğan güç, karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, duygu ve davranışta aşırılık" olarak tanımlanmaktadır. Literatüre bakıldığında şiddet ile ilgili farklı tanımlamalar da yer almaktadır. Bunlara örnek verecek olursak; insanoğlunun doğasında bulunan içgüdüsel duyguların, içinde bulunulan koşulların da etkisinin dışa vurumu olarak ifade edilir (Talimciler, 2003).

Şiddet, zamana ve topluma göre değişkenlik gösteren bir olgudur. Bir şiddet hadisesinin farklı toplumlarda farklı anlam yüklenebilirken, aynı olayın aynı toplumda farklı zamanlarda farklı anlamlar atfedilebilmektedir. Toplumlar değişirken toplumsal normlarda değişir. (TBMM, Meclis araştırma raporu, 2013)

Terminolojik olarak Şiddet ve Saldırganlık farklı olguları ifade etmektedir. Şiddetin kavramını anlayabilmemiz için şu iki kavramı iyi tanımlamamız lazımdır: Güç ve Saldırganlık. Güç, bir hadiseye yol açan her türlü hareket, kuvvet, takat olarak tanımlanmaktadır. Saldırganlık ise bireyin kendi düşünce ve davranışlarını dıştaki direnmelere karşı, zorla karşısındakine benimsetme çabası olarak ifade edilmektedir. Hakim olma, yenme, yönetme gayesiyle güçlü, şiddetli, etkili bir hareket ve fiil olarak da tanımlanabilmektedir. Güç ve saldırganlık kavramları şiddetle doğrudan ilişkilidir.

Şiddet ve Saldırganlık birbirinden tamamen bağımsız kavramlar değildirler. Şiddet, insanda doğal olarak varlığı kabul gören saldırganlık eğiliminin bireysel ya da toplumsal boyutta ancak diğerine zarar verecek biçimde dışa vurmasıdır. Saldırganlığın insan iradesini yok sayan en ileri boyutu olarak tanımlanabilir (Ayan, 2006)

Şiddet temel olarak; Sözel, Fiziki, Psikolojik şiddet türleri ile kendini sporda göstermektedir. Özellikle sözel şiddet bağlamdaki şiddet kanıksanmış durumdadır. Şiddetin en alt düzeyi olarak karşımıza çıkar. Fiziki şiddet ise şiddet denildiği zaman akla ilk gelen şiddet metodudur. Fiziki müdahale esasında olan şiddettir. Diğer bir şiddet türü ise psikolojik şiddettir. Bu şiddet özellikle en sık vurulan şiddet metodudur. Psikolojik şiddet neticesinde birey üzerinde daha ağır hasarlar bırakılmaktadır. (Yücel, Atalay ve diğ, 2015)

Futbol günümüzde dünyanın her yerinde takip edilen, hızla gelişen bir endüstri halini almıştır. Sektör olarak bakıldığında futbol, milyon dolarları kapsayan finansal

duruma gelmiştir. Sektörel bazda ele alındığında üretim ve tüketim noktasında dünyanın dört bir tarafındaki insanları yakından ilgilendirmektedir. Futbol müsabakalarına bakış günden güne değişmektedir. Eskisine nazaran daha yüksek performans ve daha iyi sonuç alınması gerekmektedir (Özen, 2013)

Futbol endüstrileşme ile beraber sportif yapısı da radikal değişim sürecine girmiştir. Ticari ve ekonomik kaygı ve getiriler futbolun özünde bir dönüşümü başlatmıştır. Genel olarak futbolun yüksek ve daha iyi performansın ticari getiri ölçütlerinin belirlenmesiyle beraber futbolda şiddetin ve saldırganlığın ortaya çıkmasını tetiklemiştir. Üst düzey mücadele ve rekabet sporcu psikolojisini zorlamaya başlamış, bununla beraber hem üretici ayağına hem de tüketici ayağında şiddet ve saldırganlığa zemin meydana getirmiştir.

Kanadalı sosyolog Smith (1983), spor alanlarında şiddeti dört düzeyde ele almaktadır;

- Birinci Seviye Şiddet: Futbol ve türevi sporlarda oyuncuların futbolun parçası olarak kabul ettikleri sert fiziksel temastır. Rakibin ayağından topu alma, rakibi sert şekilde engelleme, rakibe kasıtlı çarpma gibi.
- İkinci Seviye Şiddet**:** Oyun kurallarının ihlal edilmesini kapsayan ama birçok oyuncu tarafından maç taktiğinin parçası olduğu düşünülerek benimsenen rakibi korkutmak için yapılan küçük dirsek vuruşları gibi sınırdaki şiddet hareketleridir.
- Üçüncü Seviye Şiddet**:** Oyunun resmi kurallarının ihlali olan ve oyunun kesilmesine yol açan ve oyunun kurallarına aykırı yarı suç sayılan şiddetli harekettir. Örneğin; sporcuları sakatlama potansiyeli olan fauller, yaralanmış veya sakatlanmış sporcu rolü yapmak veya zaman geçirme amacıyla geç yapılan vuruşlar gibi.
- Dördüncü Seviye Şiddet**:** Sporcuların sorgusuzca kınandığı hareketleri kapsayan suç sayılan şiddetli harekettir. Rakibi tasarlayarak yaralamaya yönelik yapılan hareketlerdir. Örneğin; futbolda rakibin kasıtlı topuğuna basmak veya ayak tabanı ile sert bir şekilde müdahale etmek.(Ziyagil, Bilir ve diğ. 2014a)

Maç yetkililerinin görevi zordur, çünkü sadece kural ihlalleri, saldırganlık ve şiddeti önlemek veya cezalandırmakla değildir. Aynı zamanda oyunun akıcılığının bozulmaması içinde gayret göstermeleri gerekir (Colburn, 1989).

Şiddeti Sporda Tanımlayan Teoriler

Otoriteler "Sporda Şiddeti" birtakım teorilere dayalı olarak izah ederler. Literatürde farklı tanımlamalar bulunmaktadır. Uzmanlar, üç temel teori üzerinde uzlaşırlar.

Teorilerden ilki "İçgüdü Teorisidir". Freud ve Lorenz 'in yaklaşımlarındaki aralarında pek çok farklılık bulunmasına rağmen, saldırganlığı bir içgüdüsel davranış olarak kabul eden kuramcıların başında gelirler. Freud'a göre saldırganlık dürtüsü, organizmada varoluşsal olarak canlının özünde yer alan doğuştan gelen bir dürtüdür. Cinsel istek kadar temel ve doğal insani davranıştır. Freud'a göre saldırganlık, ölüm içgüdüsü olarak bireyin kendine dönük yıkıcı eğilimlerinin dış dünyadaki nesnelere yansımasıdır (Geçtan, 1996). Lorenz'e göre saldırganlık, bireyin diğerleriyle arasındaki rekabet ve mücadele içgüdüsünden kaynaklanır. Mücadele içgüdüsü, saldırganlığı tetikleyen uyarıcıların enerjisi kadar saldırganlık ortaya çıkar (Lorenz,1996). Saldırganlığın doğasını içgüdü ve dürtü ile izah eden teorisyenlere göre bu davranışlar, doğuştan gelen ve dürtü mekanizmasının içsel biçimde uyarılmaları sonucu meydana gelir. Buna göre saldırganlık, sürekli organizma bünyesinde biriken bir enerjidir (Fromm, 1982). Bu bağlamda insanda oluşan saldırganlık, sosyal olarak kabul gören yollarla deşarj edilmesi bir emniyet subabı görevi görür. (Ziyagil, Bilir ve diğ, 2014b)

İkinci teori "Biyolojik Teoridir". Bu teori ile saldırganlığın tanımlanmasında genetik faktör kullanılmaktadır. Beyin ve merkezi sinir sisteminin saldırgan davranışlara yol açtığı, saldırganlıkta kimyasal, hormonal ve genetik sürecin varlığını ve bu sebeple organizma bünyesinde biyolojik olarak kaçınılmaz şekilde saldırganlık ve şiddet gösteren davranışlara sebebiyet verdiği görülmektedir (Bilgin, 1995). Erkek hormonu olan testesteron miktarının üst seviyelerde olması durumda saldırgan davranışların şiddeti de artmaktadır (Scott, 1975). Özellikle sportif müsabakalarda genç erkeklerin şiddet olaylarına karışma oranının yüksek olmasını buna bağlayabiliriz.

Son olarak üçüncü teori ise "Davranışçı Teoridir." Saldırganlığı içgüdü kuramında farklı olacak şekilde ünlü "Engelleme-Saldırganlık" perspektifinde içgüdünün aksine, dürtü; her daim var olan, devamlı artış gösteren bir enerji kaynağı değil; organizmanın hayatsal bir gereksinimi tatmin olmadığında meydana gelen ve yoksunluğu ortadan kaldırmaya hizmet eden bir güç olarak kavramsallaştırılmaktadır (Michaud, 1986).

Sporda Şiddeti Tetikleyen Nedenler

Spor bünyesinde şiddeti tetikleyen birtakım unsurlar mevcuttur. Bunlar: rekabet, mücadele, kazanma hırsı gibi saldırganlık dürtüsünü ateşleyen kavramlardır. Bu kavramsal olgulara takım sporlarının en önemli parçalarından olan taraftar da dahil olunca şiddet ve saldırganlık kavramsal olarak çok geniş bir kitleye hitap etmektedir.

Spor faaliyeti içerisinde yer alan aktörlerden hakem, sporcu, yönetici, taraftar grupları, medya vb. etmenler de şiddeti teşvik edecek hareketler içerisinde yer alabilmektedir. Örnek verecek olursak; müsabaka öncesi bir kulübün yöneticisinin, karşı kulübü hedef alan açıklamaları, karşı kulübü tahrik eden beyanatları, taraftarın rakip takım oyuncusu veya tribününe yönelik küfürlü ve hakaret içeren tezahüratları, hakemlerin verdikleri hatalı kararlar, yöneticilerin baskı altına almak adına müsabaka öncesi hakemler aleyhine verdikleri demeçler, maçlardaki tartışmalı pozisyonlar, reyting kaygısı ile yapılan spor programları, bu programlarda federasyon, hakemler veya bir camianın hedef gösterilmesi gibi tutum ve davranışlar Türk sporunda, Türk futbolunda şiddeti kaçınılmaz hale getirmektedir (Köknel, 1996).

Sportif müsabaka esnasında meydana gelen saldırgan tutumun farklı nedenleri bulunmaktadır. Sporcunun saldırganlığa sevk eden bazı durumlar şunlardır:

- Kendi kötü performans sergiliyor ve takımı kaybediyorsa,
- Hakemin kendi aleyhlerine bir müsabaka yönettiğine inanç ve algısı oluşmuşsa,
- Müsabaka içerisinde maruz kaldıkları bir fiziksel müdahale neticesinde acı çekiyorsa,

Bunların dışında bazı koşullarda saldırganlık durumuna etki etmektedir. Bunlar; sıcaklık, netice, müsabakanın oynandığı saha, takımların genel durumu vb. etmenler de saldırganlık seviyesine etki etmektedir (Tiryaki, 2000)

Sporda Şiddetin Önlenmesi İçin Alınan Tedbirler ve 6222 Sayılı Kanun

Her ne kadar saldırganlık bu işin doğasında olsa da bu saldırganlığı legal düzeyde tutmak da kanun koyucunun en temel görevlerindendir. Bu çerçeve sporda şiddetin önlenmesine yönelik çeşitli hukuki ve kanuni tedbirler alınmıştır.

Bireyin sportif faaliyetlerde bulunma hakkı anayasal zeminde koruma altına alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 59. Maddesinde yer alan " Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyu korur." ifadeleriyle spor ile ilgili hususlar anayasal güvence altına alınmıştır.

Şiddet bütün yönleriyle kötü bir olgudur ve sporda ortaya çıkabilmektedir. **Sporda şiddet** yaygın bir toplumsal problemdir. Tüm dünyada pek çok spor organizasyonunda meydana gelen bir "Fair Play" yani "Adil Oyun" ihlalidir

Anayasa'nın dışında kanuni düzenlemeler ile önlemler dönemsel revizyonlar ile bugüne kadar gelmiştir. **5149 Sayılı Spor Müsabakalarında Şiddet** ve **Düzensizliğin**

Önlenmesine dair Kanun sporda yaşanan şiddeti önlemeye yönelik yasa yürürlükteydi. Fakat zaman içerisinde yeterli olmadığı görülerek cezai yaptırımları daha kapsamlı ve cezaların daha ağır olduğu **6222 sayılı Sporda Şiddet** ve **Düzensizliğin Önlenmesine** Dair Kanun 2011 yılında yürürlüğe girdi. Bu kanundaki bazı maddeleri değiştirmek için yine 2011 yılının sonlarında **6259 sayılı Sporda Şiddet** ve **Düzensizliğin Önlenmesine** Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla bazı maddelerde düzenlemeler yapılmıştır. Çıkarılan bu yasaların bir önceki yasaya göre yaptırım gücünün ağırlaştırılarak **sporda şiddeti** engellenmeye yönelik çalışmalar olduğu bir gerçektir.

2011 yılında çıkarılan 6222 sayılı Kanun sporda şiddetin önlenmesi konusunda çok önemli bir kilometre taşı olmuştur. Kanunun amacı: "Müsabaka öncesinde, esnasında veya sonrasında spor alanları ile bunların çevresinde, taraftarların sürekli veya geçici olarak gruplar halinde bulundukları yerlerde veya müsabakanın yapılacağı yere gidiş ve geliş güzergahlarında şiddet ve düzensizliğin önlenmesi" olarak ifade edilmiştir. Madde gerekçesinde; spor alanlarında faaliyet gösteren bireylerin taraftarların haklarının korunması ve meydana gelen düzensizlik ve şiddet olaylarının önlenmesi maksadıyla özel bir düzenleme yapıldığı, ulusal mevzuatların da uluslararası spor örgütlerinin benimsediği prensiplere uygun olarak spor alanlarında yaşanan holiganizm, ırkçılıkla mücadele, organize suçlar, şike ve teşvik primi, spor alanlarında düzenin sağlanması, hakem sporcu ve diğer ilgililere karşı eylemli ve sözlü saldırılara çözüm amacına uygun düzenlemelerin yapıldığı belirlenmiştir. Bu kapsamda, spor alanı ve çevresiyle beraber, taraftarların geliş gidiş güzergahları da yasanın koruma kapsamı içinde yer almıştır (Saz, 2013a)

Yasa kapsamında spor alanlarının güvenlik ve düzenine ilişkin tedbirler, saha, müsabaka düzeninin bozulması ile seyir güvenliğine ilişkin hususlar düzenlenmiştir.

Şike ve teşvik primi, müsabaka alanına yasaklı madde sokulması ve düzenin bozulması, hakaret içeren tezahürat yapma, stada usulsüz girme, izleyiciye yasak alana girme, taşkınlık yapma, tesise zarar verme ve seyirden yasaklanma suç olarak düzenlenmiştir. Ayrıca yasa kapsamında şiddete sebebiyet verecek beyanatta bulunmaya idari para cezası uygun görülmüştür.

6222 sayılı yasa ile gelen bir yenilikte yargılama usul ve esasları ile ilgilidir. Bu kapsamdaki suçlarla ilgili yargılama yapma Hakimler Savcılar Kurulu'nun görevlendireceği bir ihtisas mahkemesinde görülecektir. Bu hususla ilgili de Hakimler Savcılar Büyük Genel Kurul kararıyla, sulh ve asliye ceza mahkemeleri

görevlendirilmiştir. Bu düzenleme kanun koyunun kanuna verdiği özel önemin göstergesidir (Saz, 2013b).

Kanunla beraber mahallin en yüksek mülki amiri veya görevlendirdiği kişi tarafından toplanan il veya ilçe güvenlik kuruluna müsabaka ile ilgili görevlilerin yanı sıra kulüp temsilcileri de yer alması da kanunla belirlenmiştir. Bununla beraber ev sahibi kulübe çeşitli yükümlülükler yüklenmiştir. Sağlıktan güvenliğe, güvenlik kurulları ve ilgili federasyonun talimatı çerçevesinde gerekli önlemleri almaya ev sahibi kulüp sorumludur.

Yasanın bir diğer devrim niteliğindeki uygulaması elektronik bilettir. Bu vesile ile taraftarın kimlik bilgileri tespit edilecek ve herhangi bir şiddet olayına karıştığında faillerin tespiti kolaylaşacaktır. Bu aynı zamanda şiddet konusunda önleyici ve caydırıcı bir uygulamadır. Bu uygulamanın getiriliş amacı özellikle tribündeki bir kişi veya grubun yaptığı olumsuz hadiseden o tüm taraftarın etkilenmemesidir.

Müsabaka güvenliği için kolluk ile özel güvenlik personelleri eşgüdümlü hareket ederler. Asıl güvenlik kolluk güçlerine aittir. Müsabaka güvenlik amiri, güvenlik noktasında alandaki yetkili ve görevli kişidir.

Bir diğer önemli husus ise "Şike ve Teşvik Primidir." Madde 11'e göre: "Belirli bir spor müsabakasının sonucunu etkilemek amacıyla başkasına kazanç veya sair menfaat temin eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve yirmibin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır…" şeklinde caydırıcı ve "Fair Play" ilkesine paralel olarak tüm dünyada sıkıntı arz eden bir hususta önleyici bir madde yer almıştır.

Bu yasa kapsamında müsabaka alanına girmesinin yasak olduğu maddeler belirtilmiş olunup, özellikle müsabaka alanında düzenin bozulmasına sebebiyet verecek araçlar yasaklanmıştır. Hakaret için ayrı bir başlık açılıp şikayet şartı aranmaksızın ağır cezayı gerektirmeyen fiillerde idari para cezası, toplumda ayrımcılığa sevk eden hususlarda ise ağır cezayı gerektirmeyen durumlar içinse hapis cezası öngörülmektedir.

Bir diğer önemli madde ise 20. Madde'dir. Bu Maddeye göre: " Spor müsabakalarında görev yapan hakem, gözlemci ve temsilciler bu görevleriyle bağlantılı olarak kendilerine karşı işlenen suçlar bakımından kamu görevlisi sayılır." İbaresiyle müsabaka görevlilerinin yasal olarak koruma altına almıştır.

Öneriler ve Sonuç

Çıkış noktası olarak; "Barış, Kardeşlik ve Sevgi" düsturları çerçevesinde yola çıkan spor kavramı, özellikle modernleşme dönemi olarak tanımlanan endüstrileşmenin neticesinde Şiddet kavramı ile çok sık anılır hale gelmiştir. Bunun neticesinde özellikle

1990 yıllarda İngiltere'de yaşanan hadiseler neticesinde bu alana yasal tedbirler alınması zaruri hale gelmiştir. Görüldüğü gibi sporda şiddet Türkiye'ye ait bir problem değildir. Sporda şiddet küresel bir sorun olarak bütün ülkeleri ilgilendirmektedir.

Spor ile ilgili şiddet sorunsalını tek bir gruba atfetmek doğru değildir. Bu konuda müteselsilen sorumluk mevcuttur. Ülkemizdeki sporda şiddetin bu derece tırmanmasındaki sorumluların başında kitle iletişim araçları gelmektedir. Özellikle reyting uğruna kitleleri kutuplaştırmaktan çekinmeyen bu grup şiddetin tırmanmasına çanak tutmaktadır. Sporda şiddetin önlenmesi hususunda kararlı bir mücadele yapılacaksa eğer, kitle iletişim araçları vasıtasıyla toplum dönüştürmelidir.

Sporun paydaşları olan futbolcular, hakemler, antrenörler, kulüp yöneticileri sağduyulu yaklaşım sergilemesi ve fair play çerçevesinde iyiyi hedef gösteren ortak bir sevgi diline sahip olması gerekmektedir. Bu gruplar, aidiyet duygusuna sahip taraftarlar üzerinde doğrudan etkilidir. Bu grupların yaptığı aksi yönde davranış mutlak suretle bir şiddet vakası olarak geri dönmektedir.

Kanun koyucu mutlaka günün şartlarına göre tedbirlerini revize etmelidir. Yürürlükte olan yasa ile ilgili de caydırıcılık noktasında yaptırımların arttırılması önemlidir. Ama kanun çıkartmaktan daha önemlisi de o yasa ile ilgili takibatını yapıp uygulamada da taviz vermemektir. Yasa bir mevzuatta yer alan bir kurallar bütünü olmak yerine, halka sindirilmeli ve yasanın getirdiği hususlar vatandaşta teamül haline getirilmelidir. Yasayı çıkarmak kadar uygulamak da önemlidir.

Bu saydığımız önerilerden daha da önemlisi hiç şüphe yok ki eğitimdir. Eğer problemlere köklü çözüm arayışı içinde isek mutlak suretle eğitim vasıtasıyla toplumun dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu noktada çocuklara küçük yaşta verilecek spor ahlakı ve bilinci ile toplumdaki kötü örneklerden izole ederek yetiştirilmesi sporda şiddete kalıcı çözüm olacaktır. Aksi takdirde alınan diğer tedbirler her zaman revizyona muhtaç günü kurtarmaya yönelik tedbirlerden ileri gidemeyecektir.

Kaynakça

Acet, M. (2001). Futbol Seyircisini Fanatik ve Saldırgan Olmaya Yönelten Sosyal Faktörler. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Arslan, C., Bingölbalı, A. (1997). Futbol Seyircisini Fanatik Olmaya Yönelten Motivasyonel ve Psikolojik Etkenler. Hacettepe Üniversitesi Futbol Bilim Ve Teknoloji Dergisi,

Ayan, S., (2006). Şiddet ve Fanatizm, C.Ü. İİBF Dergisi, 7(2):191-209.

Bilgin, N. (1995). Sosyal psikolojiye giriş. İzmir: İzmir Kitaplığı Yayınları.

Colburn K. (1989). Deviance and legitimacy in ice hockey: A microstructural theory of violence. In DH. Kelly (Ed.), Deviant Behaviour. New York: St. Martins Press.

Coşkun, S (2014). Türkiye'deki Futbol İçerikli Spor Programlarının Rehber İlkeler Kapsamında Ortak Denetim Açısından Değerlendirilmesi,

Fişekçioğlu İ.B., Özdağ S., Duman S., Atalay A., (2010) FUTBOLDA ŞİDDET VE YASAL KARŞI TEDBİRLER ,Türkiye Kickboks Federasyonu Spor Bilimleri Dergisi Volume: 3, Sayı:2,

Fromm E. (1982). Sevgi ve şiddetin kaynağı. (Çev. Yurdanur Salman, Nalan İçten), İstanbul: Payel Yayınevi.

Geçtan, E. (1996). Çağdaş yaşam ve normal dışı davranışlar. İstanbul: Remzi Kitabevi

Köknel, Ö. (2000). Bireysel ve toplumsal şiddet. İstanbul:Altın Kitaplar Yayınevi.

Lorenz, K. (1996). Ecco Homo (İşte İnsan). (Çev. Mustafa Tüzel), Cogito-Üç Aylık Düşünce Dergisi, (6-7): 65-77.

Michaud, Y. (1986). Şiddet. (Çev: Cem Muhtaroğlu), İstanbul: İletişim Yayınları.

Özen, Ü., Eygü, H., Kabakuş, A.K., (2013). Üniversite Öğrencilerinin Sporda Şiddet ve Saldırganlık Algıları, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi

Özsoy, S., (2013). Sporda şiddet ve Medya, Tüm Yönleri İle Şiddet Çalıştayı Tebliğleri. (Edt. Eyigün S. Oral B. Günay R. Başaran S. Yıldız H. Efe R.) Dicle Üniversitesi Basımevi, 2013;

Saz İ. (2013) SPOR - ŞİDDET İLİŞKİSİ, NEDENLERİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Scott, J.P. (1975). Aggression. The University of Chicago Press.

Şahin, S., Güllü S., Karahüseyinoğlu M. F. (2016) FUTBOL HAKEM VE GÖZLEMCİLERİNİN FUTBOL PROGRAM VE SUNUCULARINA İLİŞKİN BAZI GÖRÜŞLERİ, Journal of International Social Research . Dec2016, Vol. 9 Issue 47, p926-932. 7p

Talimciler, A., (2003). Türkiye'de Futbol Fanatizmi ve Medya İlişkisi, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, s.28

TBMM., (2013). Sağlık Çalışanlarına Yönelik Artan Şiddet Olaylarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu 2013, Yasama dönemi. 24, yasama yılı. 3

Tiryaki Ş., (2000). Spor Psikolojisi, Eylül yayınevi, Yayın no: 5, Ankara

Yetim, A. (2000). Sosyoloji ve Spor (1. Baskı). Ankara, Topkar Matbaacılık

Yücel A.S., Atalay A., Gürkan A., (2015) SPORDA ŞİDDET VE SALDIRGANLIĞI ETKİLEYEN UNSURLAR, ULUSLARARASI HAKEMLİ PSİKİYATRİ ve PSİKOLOJİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ, Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2015 Sayı: 02 Cilt: 02 İlkbahar

Yüksel, H., Doğan, B., Moralı, S., Acar, Murat F. (1998). Futbolda Şiddetin

Toplumbilimsel Boyutları, Hacettepe Üniversitesi Futbol Bilim ve Teknolojisi Dergisi,

Ziyagil, M.A.,Bilir P., Çekin R, Temur C.S.(2014), Türkiye'de Sporda Saldırganlık, Şiddet ve Çözüm Önerileri, CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi Syf:68-90

Yeni Kuşak Ordu: Medyanın Silaha Dönüşmesi

Halil ECER*

Özet: Bir toplumsal olgu olarak medya totalitarizminin birey yaşamı üzerinde ki etkileri ve bu etkilere karşı geliştirdiği eğilimler bize şunu göstermiştir; toplum tarafından belirlenen ahlak kuralları, kültürel kodlar, medya ile hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Bu değişim suni ve toplumun yabancı olduğu bir şok dalgasıdır. Bireyin karakteristik özelliklerini belirten sınırlı tercihlerle bir seçimsizlik ortamı yaratmıştır. Bu doğal olmayan kalıplar içerisinde bireyin, yaşamı okuma alışkanlığı tamamen medya gücünün eline geçmektedir.

Medyada şiddeti popülerleştiren, şiddet örnekleri sunan, şiddeti bir model olarak gösteren programlar mevcuttur. Bu programların bireye dayattığı şiddet olgusu kimi zaman bir politika halini almıştır. Özellikle devletlerin savaşı meşru kılmak için başvurduğu yegâne propaganda aracı medya olmuştur. Tam bu noktada bir felsefe aforizması haline gelen 'medyanın gücü mü, gücün medyası mı? sorusu devletlerin meşrulaştırma aracı olan medya olgusunu daha da önemli hale getirmiştir. Bu minvalde günümüzde yaşanan savaşların, mikro ölçekte Ortadoğu'da yaşanan çatışma ortamının medyada yansıtılış biçimi 'dünya üzerinde şiddet boyutunun inanılmaz derecede arttığını ve dünyanın güvenli bir hale getirilmesi için şiddetin gerekliliği' yönünde insanların militarist bir yaşama alıştırılmak istendiği algısını oluşturmaktadır.

Çalışmamızın ana rotasını belirleyecek olan savaş-medya ikilisinin, politik olmayan birey üzerinde ki etkilerinin sosyolojik bir bağlamda irdelenmesi hedeflenmektedir. Ulusların var olma ve varlıklarını koruma bellekleri onları 'milliyetçi' olmaya itmiştir. 21.yy modernizasyonunda bu milliyetçilik olgusunun medyadaki karşılığı hangi şekillerde olmuştur? Türkiye'nin şu anda yürütmekte olduğu harekâtın medyada ki yansıması nasıl ve ne derecede toplum üzerinde etki bırakmıştır? Bu etki savaşı meşru kılma çabası mı? Meşru bir durumun, toplumu bilgilendirme amacını mı güdüyor? gibi sorular üzerine yapılacak tahlillerin çağdaş sosyoloji kuramları üzerinde bir okuma gerçekleştirme hedeflenmiştir. Yöntem bağlamında karşılaştırmalı tarihin ölçütleri ve eleştirel teori ışığında irdelenecektir.

Anahtar Sözcükler: medya, savaş, şiddet

New Generation Army: Turning of Media into Weapon

Abstract: As a social phenomenon, the effects of media totalitarianism on the individual's life and the tendencies the individual has developed against these influences have shown us that the ethical rules and cultural codes set by society have entered the process of rapid change with the media.This changeis artificialand it is a shockthat society is not familiar with this situation.It has created an environmentof without choice

* Gaziantep Üniversitesi, Kent Çalışmaları Anabilim Dalı.

with limited preferences that characterizes the individual.Within these unnatural patterns, the life of the individuals and reading habits are totally in the hands of the media power.

There are television programs that popularize violence that present examples of violence that show violence as a model. The violence that these programs impose on the individual has sometimes become a policy.Particularly, the media has become a means of propaganda that the states resort in order to legitimize the war. At this point, the question of "the power of media or the media of the power?", a philosophical aphorism makes the media phenomenon which is a means of legitimization for the states. In this context, the way in which today's wars and micro-scale conflicts in the Middle East are reflected in the media creates the perception that people want to be accustomed to a militaristic life in the sense that the dimension of violence on the world has increased incredibly and violence has been required for securing the world.

In this study, it is aimed to scrutinize the effects of the war-media dual on the non-political individual, in a sociological context.Nations'collective memory about their existence and preservation of their essence have forced themto be 'nationalist'. How and to what extent do the reflections of the Turkey's current military operation in the media have an impact on the society in the 21st century? Is this effect an effort to legitimize the war? Does this legitimate situation pursue a goal of informing the society? This study aims to carry out a reading of the modern sociological theories that help the questions such as "Is this effect an effort to legitimize the war? Does this legitimate situation pursue a goal of informing the society?". Concerning the method, the criteria of the comparative history will be examined in the context of critical theory.

Key words: Media, War, Violence

'Homo Sapiens'in o acınası elli bin yılı yeryüzündeki organik yaşamın tarihiyle karşılaştırıldığında, yirmi dört saatlik bir günün sonunda ki iki saniye gibidir. Uygarlaşmış insanlığın tarihi bu ölçüte vurulduğunda ancak son saatin son saniyesinin beşte birine tekabül edecektir.' (Benjamın, 2008) Walter Benjaminin pasajlarında zamanımızın bir biyoluğu olarak künyelenen bu söz insan oğlunun acziyetini göstermesi açısından iyi bir örnektir. İnsanlar yeryüzünde bir çok şey ile mücadele etmiştir. Bazen doğanın önüne geçilmez kudretinde bazen de kendi aralarında bir mücadele hali var olagelmiştir. 16 Kasım 1532 de İspanyol komutan Pizzaro hem hristiyanlığı yaymak hem de ülkesine yeni topraklar kazandırmak için İnka imparatoru Atahualpa karşı girdiği savaşta tüfek ile tüfekten bihaber olan İnka askerlerinin amansız mücadelesi hep anlatıla gelmiştir, yerliler o dönemde tüfek ile mücadele etmiştir, direnemeyip tüfek boyundurluğu altına girmişlerdir. (Diamond, 2013) Avrupalılar o zamanlar veba ile mücadele etmiştir, Mezopotamya ve

mısır coğrafyası kurak yıllarda su kanalları ile doğayla mücadele etmiştir. Bunlar gibi sayısız örnek yazılabilir fakat gözlemlediğimiz durum mücadele edilen, güçlendiği andan itibaren bir tapınma, kutsal sayılma, onu kendisinden üstün görerek biat etme durumu ortaya çıkmıştır. Nitekim İnka imparatorluğu döneminde Diamondun aktarımı ile yerlilerin kendilerini öldürmeye gelen İspanyol kuvvetleri, ölen komutanları olarak görmeleri ve ilahi bir ceza olarak görmeleri bu konuda ipucu vermelidir. Yine ortaçağ Avrupa'sında ki vebanın kilise tarafından kullanılması ve halkın sömürülüşünü akla getirir. Kilisenin bu tavrına tepki çok sonraki zamanlarda söylenen 'Avrupa iki bin sene boyunca vebanın yok olması için dua etti ama çözüm sadece bir aşıydı.' Sözü bize tarihin diyalektiğini gösterecektir.

19.yy'dan itibaren yaşamımıza giren medya araçları insanlığın haberdar olma ve haberdar olduğu duruma katılım sağlama olanağını elde edince dünya üzerinde birçok şeyin farkında olduğunu sandı. Tabi bu 20.yy ve 21.yy de daha da alevlenerek yaşamımızda yer edinmeye başladı artık öyle bir noktaya geldi ki yaşamımızı belirleyen medya ve medyatik dil oldu. Bu da bize gösterdi ki 21.yy medya ile mücadele yüzyılıdır. Fakat burada şu sorulması gerekiyor, bu mücadeleyi kaybettiğimizde tıpkı yukarıda söz ettiğimiz durumlarda olduğu gibi biat edip onu kutsallaştıracak mıyız? Yoksa yenildiğimizde de kendimizi medyanın sahibi olarak görecek miyiz? Medya ne ile var olabilir? Kendi gücü var mı? Bir güç tarafından mı var oldu? Gibi sorular cevaplanmaya muhtaç olmakla birlikte çalışmamızın kapsamı açısından hepsine yer verebilme şansımız mevcut değildir.

Medyanın dünya politikalarıyla bu kadar yakından ilişki içerisinde olması beraberinde doğal olarak 21.yy da var olan savaşlarda ve işgallerde de önemli rol oynamasına sebep olmuştur. ABD ve Rusya'nın Ortadoğu politikası, kanlar içinde geçen Vietnam savaşı, canlı yayınla tüm dünyaya bir film gibi izletilen acı dolu savaşlar bir yandan toplum belleğine kara leke olarak geçmesine sebep olurken öbür yandan aynı canlı yayınlarla devletlerin en üstünde ki bürokratlar savaşlarda ölecek veya öldürecek asker daveti yapmıştır. Bu son yüzyılda savaşlarda silahtan çok medya (tüm görsel ve işitsel medya) kullanılmıştır. Devletlerin bu denli medyayı ön plana çıkartıp emellerine daha kolay kavuşmasında medyanın rolü elbette ki yadsınanamaz.

Tüm bu savaş çığırtkanlıkları, modern devletlerin vebası olan milliyetçi söylemlerle beraber toplum vicdanın körelmesine neden olan hissizleşme durumunu ortaya çıkartır. Hissizleşen toplum bütün gelenek kodlarını yitirmeye mahkum olan, ekran başından

yönlendirilen ruhsuz bir robot olarak yaşamı algılamaya çalışacaktır. Ufak bir parantez açmak gerekirse medyada şiddeti popülerleştiren yüzlerce program var, şiddeti bir model olarak gösteren ve izleyenleri bu yöne evrilmesini sağlayan bu programlar, geleceğin rol model kişilerini şiddeti yaşam tarzı olarak benimsemiş bireyleri ön plana çıkartıyor. Günümüzdeki televizyon programları incelendiğinde, program akışı içerisinde şiddet, mafyavari diziler, programlar veya filmlerin daha rağbet gördüğünü görmekteyiz. Bu yalnız bizim topluma has bir şey değildir. Bu bağlamda ABD'de halkın şiddet hikâyelerine merakını gidermek adına Ulusal Polis Gazetesi yayınlamaktadır. Burada soracağımız temel soru toplumlar zaten şiddete meyilli mi yoksa medya mı toplumu bu hale getirir.

İkinci dünya savaşı sonrası başlayan soğuk savaş dalgası, günümüzde savaşlara taraf olan ülkelerin değil başka devletlerin toprağında kendi ürettikleri modern silahların denemesi yapılıp, güç tesirleri ölçülüyor. Medyaya yansıyan bu durumların en çıplak halini Suriye'de görebiliyoruz. Emperyal güçlerin oyun sahası konumuna gelmiştir ve yeni ürettikleri silahı masum halk üzerinde deniyorlar. ABD'nin ırak işgali de tıpkı bunun gibiydi. Biz televizyon veya internet videolarında bir oyun sahnesi gibi görmeye başlıyoruz, oyunu savaş gibi görenler bir müddet sonra savaşları da oyun gibi görmeye başlayacaktır. Ortadoğu'da savaş iddiasında bulunanlar kendi ülkelerinde ki televizyon ve gazetelerde şovenist demeçlerle kendi halklarını uyutuyorlar. Bu yüzden şu iddia ile programlara çıkıyorlar 'her yerde baskı ve şiddet var biz bu şiddeti ortadan kaldırmak için o ülkelerle savaş içerisindeyiz' tek bir gücün elinde toplanan medya araçları haberi böyle verince alt basamakta ki politik olmayan halk mesihvari gücü, sözüm ona demokratik otoritelere bahş ederek onları kurtarıcı gibi görmeye başlıyor.

Milliyetçilik olgusunun hem Avrupa'da hem de Ortadoğu coğrafyasında tekrar ivme kazanmasının başat sebebi de ülkenin dışında üretilen düşmanlardır. Ve bu düşmanlar sayesinde ulus devletleri görünümünde olan ülkeler medya aracılığı ile halklarını sürekli tek yönde politikleştirme çabasındadır. Genelde orta üst sınıfının katılmadığı alt katmanlarda bulunanların ise şiddetli bir bağlılık ile milliyetçi ipe sarılması bize ekonomi-politiğin aksadığını göstermiştir. Medyanın halklar üzerinde ki bu inanılmaz etkiyi gören politikacılar medyayı tekellerine almak için büyük efor sarf ediyorlar ve genelde başarıya ulaşıyorlar. Bundan sonra ki evre medyanın gücünden ziyade gücün medyası tanımlamasına daha uygun düşer.

Devletlerin, medyanın bu etkili gücüyle tanışması yeni bir durumdur. Bu tanışmayı savaşlarda bir silah olarak kullanması da keza öyle. İlginç olan ise bu kadar kısa sürede bu

duruma adaptasyon sağlaması ve kendi emelleri için kullanmaya başlamasıdır. Toparlayacak olursak medya, şiddet ile var olma eğilimindedir. Bu şiddet eğilimi bir üstünlük kurma çabası olması itibariyle temelde destekçi toplamak zorundadır. Destekçileri için moral kaynağı bulmaları gerekiyor ve bu genelde yendikleri devletlerin, toplumların, diğer partilerin vs güçsüzlüğünü göstererek yaparlar bunu yaparken de kendi kahramanlıklarını ön plana çıkartırlar. Bu hususta medyada dillenen bir olaya tıpkı bir gazeteci edasıyla yaklaşmak ve 5n1k kuralını toplum olarak benimsemek zorundayız aksi takdirde bunun neye ve kime hizmet ettiğini asla anlayamayacağız. Malcolm X'in değindiği gibi eğer dikkatli olmazsak medya zalimi mazlum, mazlumu zalim olarak gösterme kudretine sahiptir. Tam bu nokta da yaşanan savaşlarda bizden olanlar ve olmayanları tekrar gözden geçirmek için biz kimdeniz sorusuna cevap bulmaya çalışmamız gerekir. Rachel Corrie'in ' zulüm bizdense ben bizden değilim.' Şiarı insanca bir yaşam için unutulmaması gereken bir sözdür.

Kaynakça

Benjamın, W. (2008). *Pasajlar.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Diamond, J. (2013). *Tüfek, Mikrop ve Çelik.* Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları.

İş Hayatında Görülen Mobbing (Psikolojik Şiddet) Kavramının Çalışanlar ve Toplum Üzerindeki Etkileri

Melike KANTARCIOĞLU*

Özet: Mobbing; çalıştığı iş yerinde iş yapan kişinin, kişi ya da kişiler tarafından düzenli ve devamlı olarak olumsuz yargılanması, küçük düşürülmesi, aşağılanması, işini gereğince yapmasının engellenmesi, hakkında kötü söylemlerin olması gibi hoş olmayan davranışları kapsayan ve bununla beraber iş yapan kişinin maddi ve manevi yönden rahatsız edilerek işini rahat yapmamasına ve sonuç olarak işini rahat bir ortamda yapmasını engelleyen sebeplerden dolayı işi bırakmasını kapsayan süreçtir. Mobbing, çalışma hayatında sıkça karşılaşılan fakat farklı sebeplerle gündeme getirilmeyen bir sorundur. Yeni bir kavram olmasına karşılık iş hayatının başlangıcından beri devam eden bir iş yeri sorunudur. Psikolojik şiddetin olumsuz etkileri, psikolojik şiddete maruz kalmış kişilerde ruhsal, fiziksel ve ekonomik düzeyde zarara neden olmaktadır. Bu çalışmada iş yaşamında karşılaşılan mobbing (psikolojik şiddet) hakkında bilgi verilerek çalışanlar ve toplum üzerindeki etkisinin ne ölçüde olduğu hakkında ve yaşanılan olumsuzluklarla nasıl mücadele edilmesi konusunda bilgi verildi.

Anahtar Kelimeler: Mobbing, psikolojik şiddet, toplum, mücadele.

THE EFFECTS OF MOBBING (PSYCHOLOGICAL VIOLENCE) VIEW IN BUSINESS LIFE ON EMPLOYEES AND SOCIETY

Abstract: Mobbing; the person who does business in the workplace where he or she is engaged in by the person or persons who are engaged in unfair treatment such as negative and continuous judgment, humiliation, humiliation, obstruction of doing business properly, not to be comfortable with the work, and consequently to leave the job because of the reasons that prevent it from doing it in a comfortable environment. Mobbing is a problem that is frequently encountered in working life but is not brought to life on different occasions. It is a new concept, a business place that has been going on since the beginning of business life. Negative effects of psychological violence cause psychological, physical and economic level harm in those who have been exposed to psychological violence. Information on mobbing (psychological violence) encountered in work life in the workshop and how to measure the effect on the employees and society and how to deal with the negativities he was given.

Keywords: Mobbing, psychological violence, society, struggle.

1.Giriş

Günümüz insanı, şiddetin toplum olarak hayatın her alanına yayıldığına, bütün dünya da hızla ilerlediğine tanıklık etmektedir. Toplumdan sokaklara, ev ve aile

* İnönü Üniversitesi

ortamından okullara, işyerlerine kadar her alanda yaşanan şiddet olayları medyada geniş yer bulmakta ve hayatımızı etkilemektedir.

Mobbing, işyerinde belirli kişileri hedef alan sistematik bir dizi duygusal saldırı ve yıpratma hareketidir. Haksız yere suçlama, ima, kinaye, dedikodu yoluyla itibarı sarsma, küçük düşürme, taciz, duygusal istismar ve şiddet uygulayarak, bir kişiyi, işyerinin dışına çıkmaya zorlayan kötü niyetli davranışlardır. Bu davranışlar, davranışı gerçekleştirenin psikolojik yapısı ve içinde bulunduğu durumdan, mağdurun kişiliği ve içinde bulunduğu durumdan ve son olarak da örgütün kültürü ve yapısından kaynaklanabilmektedir.

Bir araştırmaya göre mobbing, kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda, okullarda ve sağlık sektöründe daha yaygındır. Yüksek işsizlik oranları ve dolayısıyla çalışanın değersiz görülmesi mobbingin artmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak her işyerinde ve her türlü kuruluşta rastlanabilir. Son yıllarda özellikle gelişmiş, rekabetin yoğun olduğu ülkelerde yaygınlaşan mobbing davranışları hem bireylere, hem de örgütlere zarar vermektedir. Dolayısıyla mobbing davranışlarının önlenmesi ve yönetilmesi gereklidir.

2.Mobingin Tarihçesi

Mobbing kavramı ilk olarak hayvan davranışlarını inceleyen bir bilim adamı (etolojist) olan Lorenz tarafından, 1960'larda bir grup küçük hayvanın daha büyük, tek bir hayvanı (bir grup kazın bir tilkiyi) korkutmak için yaptıkları saldırıları tanımlamada kullanılmıştır. 1972'de Heinemann, ders esnasında sınıf arkadaşlarının birbirlerine neler yapabileceğiyle ilgilenmiş ve küçük gruplardaki çocukların genelde tek bir çocuğa karşı yönlendirdikleri yıkıcı, zararlı davranışları tanımlamak için bu terimi kullanmıştır. Heinemann, önlem alınmazsa arkadaşlarınca şiddet gören çocukların sonunun intihara kadar uzanabileceğini vurgulamıştır. Daha sonraları 1980'lerin basında Leymann, benzer türde davranışların iş yerlerinde de mevcut olduğunu tespit etmiştir. Leymann, kendisinin bu fenomenle1984'te tanıştığını, ancak bu fenomenin kesinlikle çok eski ve her kültürde bu kültürlerin başlangıcından beri var olduğunu belirtmiş ve 1982'de başlayan ve 1983'te küçük bir bilimsel raporla sonuçlanan bir araştırmaya kadar sistemli bir biçimde tanımlanmadığını ifade etmiştir.

1983 yılında Norveç'te üç ergenlik çağındaki gencin intihar etmesi üzerine, dönemin Milli Eğitim Bakanı çok geniş çaplı bir araştırma başlatmıştır. AraştırmayıProfessor Doktor Dan Olweus idare etmiş ve okullardaki zorbalık ve kurbanların durumlarını ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Bu araştırmada olguyu tanımlamak içinzorbalık anlamına gelen "Bullying" terimi kullanılmıştır. Araştırma sonunda çocukları

ve gençleri korumak adına başlatılan programlar 1990'dan itibaren İngiltere, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde de uygulamaya konulmuştur. İlk ve orta dereceli okullardaki öğrencilerin %15'inden fazlası, okulda zorba veya kurban olarak bu olgunun içinde yer almaktadır.

1988'de İngiliz gazeteci Andrea Adams, BBC'de yapılan programlarda mobbing olgusuna kamuoyunun dikkatini çeken ve medyada işleyen ilk isimdir. Daha sonra yaptığı çalışmalarını 1992'de "Bullying at Work: How to Confront and Overcome" (İşyerinde Bullying: Nasıl korunulabilir ve Üstesinden Gelinir?) kitabında yayınlamıştır. Adams, "bullying" terimini sürekli kusur bulma ve bireyleri küçük düşürme anlamında kullanmaktadır. Bunun nedeni olarak da böyle bir ortama sessiz kalan yönetim anlayışının varlığını sebep olarak göstermektedir.

Ülkemizde ise, konu üzerine ilk yayın, 2003 yılında Noa Davenport, Ruth Distler Schwartz ve Gail PursellElliot'ın "MOBBING: Emotional Abuse in the American Workplace" adlı kitabı, "Mobbing İşyerinde Duygusal Taciz" adıyla Osman Cem Önertoy'un çevirisi ile Sistem Yayıncılık'tan çıkmıştır. Bunu 2005 yılından itibaren, Tutar, Çobanoğlu, Baykal ve Tınaz'ın kitapları takip etmiştir.

2.Mobing Kavramı

Mobbing kavramı ingilizcede "mob" kökünden gelmektedir. Mob sözcüğü, kararsız kalabalık, şiddete yönelmiş topluluk anlamındadır. Mobbing sözcüğü ise, çevresini kuşatma, topluca saldırma ya da sıkıntı verme anlamındadır. Mobbing kavramının Batı literatürüne yeni giren bir kavram olması nedeniyle, Türkçe karşılığı konusunda henüz bir netlik bulunmamakta ve Türkçe literatürde bir terminolojisorunu yaşanmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'de mobbingolgusu açıklanırken, işyerinde duygusal şiddet, duygusal taciz, duygusal terör, psikolojik şiddet, işyeri travması, işyerinde zorbalık, yıldırma vb. terimler tercih edilmektedir.

Mobbing en basit tanımlamayla duygusal bir saldırı ve taciz türüdür. Saldırıda bulunanın, saldırıya maruz kalan kurbana yönelik sistemli ve etkili bir yıpratma girişimi olan mobbing, işyerinde saldırgan, gergin bir ortam yaratılarak hedef seçilen kişinin işten kovulmasına kadar varabilen bir dizi sataşmaları içerir.

3.Mobing Olgusunun Aşamaları

Mobbing sürecinin fark edilebilir beş temel özelliği vardır.

• Mobbing belli bir zaman periyodunda ve düşmanca davranışların düzenli olarak uygulanmasından oluşur.

• Mağdur ile uygulayan arasında güç eşitsizliği söz konusudur.

• İki kişi arasında, tek kişiyle, grup arasında veya gruplar tarafından kişilere uygulanır.

• Düşmanca davranışların belli bir stratejiyle bilerek istenerek uygulanmasıdır.

• Mobbing süreci fiziksel saldırıları içermemektedir.

4.Mobing Sürecinde Bulunanlar

Mobbing süreci, iş yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır ve tüm işyerlerinde kültür farkı gözetmeksizin ortaya çıkabilen bir olgudur. Bu süreç içerisinde kendilerine ait rolleri oynayan üç grup insan olduğu söylenebilir. Bunlar;

• Mobbing uygulayanlar

• Mobbing mağdurları

• Mobbing izleyicileri

4.1. Mobbing Uygulayanlar

Leyman'a (1996) göre, mobbing uygulayanlar, kendi eksikliklerinin telafisi için, mobbinge başvururlar. Kendi adları ve konumları adına duydukları korku ve güvensizlik, onları başka birini küçültücü davranışlar segilemeye iter.

Bu açıdan mobbing eylemi şüphesiz bir kompleksli kişilik sorunudur.

En sık rastlanan mobbingci tipleri;

• ***Fesat mobbingci*:** Yeni kötülükler arayan bir kişidir. İftiralarla başkalarını yaralamaya çalışır.

• ***Hiddetli mobbingci*:** Karakter özelliği nedeniyle fevridir. Sürekli bağırma, beddua etme modundadır. Sinir ve huysuzluk krizleriyle işyerini çekilmez yapar.

Kişilerin duygu ve düşüncelerini aşağılarlar.

• ***Megaloman mobbingci*:** Kendisini herkesten üstün görür. Kendine olan güvensizliği başkalarına karşı kıskançlık, nefret ve saldırganlık olarak yansır. Bu kişiye göre tüm kaynakların kontrolü kendisindedir. Uydurduğu kurallara herkes uymak zorundadır.

• ***Sadist mobbingci*:** Başkalarını köşeye sıkıştırmaktan, mahvetmekten büyük zevk duyar. Bu kişi 'sapkın narsist' olarak da tanımlanabilir. Hiyerarşik kademelerde yükselebilmek için her yola başvurabilir.

• ***Dalkavuk mobbingci*:** Yöneticilerinin gözüne girmek için yaranma halindedir ve her şeyi yapmaya hazırdır. Yöneticinin dalkavuğu gibidir.

• ***Zorba mobbingci*:** Sadist mobbingciye benzer. Son derece acımasız ve zalimdir. İnsanlara köle gibi davranır.

• ***Korkak mobbingci*:** Bir başkasının daha başarılı olacağı, yükseleceğini düşünerek paniğe kapılır. Kendini korumak için mobbing uygulamayı seçer.

• ***Eleştirici mobbingci*:** Başkalarının yaptığı işten hiç memnun kalmaz, sürekli eleştirir. İşyerinde memnuniyetsizlik ve gerginlik dolu bir iklimin oluşmasına sebebiyet verir.

• ***Hayal kırıklığına uğramış mobbingci*:** Çalışma yaşamı dışında yaşanan tüm olumsuz duygular, tüm yeterliksizlikler veya kötü deneyimler, bu mobbingciler tarafından işyerinde başkalarına yansıtılır. Daima başkalarına karşı kıskançlık ve haset duyguları mevcuttur.

4.2. Mobbing Mağdurları

Mobbing olgusunda kurban rolünü oynamaya aday bir kişilik tiplemesi mevcut değildir. Ancak işyerlerinde dört farklı tipteki kişi, mağdur olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bunlar:

• ***Yalnız bir kişi:*** Bu kişi, erkeklerin yoğun olduğu bir ofiste çalışan tek bir kadın veya kadınların çok sayıda olduğu bir işyerinde çalışan tek bir erkek olabilir.

• ***Farklı bir kişi*:** Bir şekilde diğerlerinden farklı ve başkalarıyla kaynaşmayan herhangi bir kişi söz konusudur. Bu, farklı tarzda giyinen bir birey olabileceği gibi, engelli veya yabancı bir kişi de olabilir. Bazen, sırf evlilerin bulunduğu bir ofiste tek bekar veya sadece bekarların çalıştığı bir ofiste tek evli kişi olmak dahi, mobbinge maruz kalmaya yeterli nedendir. Azınlık bir gruba dahil olan kişinin mobbinge uğrama olasılığı çok yüksektir.

• ***Başarılı bir kişi*:** Önemli bir başarı göstermiş, yöneticisinin veya doğrudan yönetimin takdirini kazanmış ya da bir müşterinin övgüsünü almış bir kişi, kolayca çalışma arkadaşları tarafından kıskanılabilir. Bireyin arkasından her türlü oyunlar oynanır, söylentiler çıkarılır ve çalışması sabote edilebilir.

• ***Yeni gelen kişi*:** Daha önce o pozisyonda çalışan kişinin çok seviliyor olması veya yeni gelenin, orada çalışanlardan daha fazla bir takım özelliklerinin bulunması, mobbing kurbanı olma riskini artırır. Kişi, daha kaliteli olabilir veya hatta sadece daha genç ya da güzel olabilir.

4.3. Mobbing İzleyicileri

İzleyici tiplerini, sergiledikleri davranışlara göre gruplamak mümkündür. Bunlar;

• ***Diplomatik izleyici:*** Bir çatışma olgusu karşısında daima uzlaşmadan yana olan kişidir. Genelde aracı rolünü oynaması nedeniyle başkaları tarafından sevilen veya nefret edilen bir kişidir. Bu tarz bir izleyici, örgüt içinde aldığı tepkiler sonucunda ileride kurban konumuna düşme tehlikesiyle karşı karşıyadır.

• ***Yardakçı izleyici*:** Bu izleyici mobbingciye çok sadıktır. Ancak bu özelliğinin pek fark edilmesini istemez.

• ***Fazla ilgili izleyici*:** Başkalarıyla ve başkalarının problemleriyle ilgilenen izleyici tipidir. Bazen başkalarının özel alanlarına ve konularına zorla girmeye çalışır, ısrarcıdır. Yardım arayışı içinde olan kurban dahi, zamanla rahatsız olur, kaçış yolları arar.

• ***Bir şeye karışmayan izleyici*:** Bu tip izleyici, ortaya çıkmaktan ve herhangi bir şeye karışmaktan hiç hoşlanmaz. Tüm olan bitenlerden uzak durmaya çalışır; konuyla ilgili hiçbir fikir beyan etmez. Mobbingciye yardımcı olmamakla birlikte, uygulanan psikolojik tacize karşı da tamamen ilgisiz ve duyarsızdır.

• ***İki yüzlü yılan izleyici*:** Görünüşte hiçbir şeye karışmayan bir birey izlenimi oluştursa da, gerçekte belli bir görüş ve düşünceye hizmet etmektedir. Bu tarz bir izleyici, sonunda mobbingciye destek çıkar veya kendisine de psikolojik taciz uygulanacağından korkarak kurbana yardım etmeyi reddeder.

5. Mobbingi Ortaya Çıkaran Yönetsel ve Toplumsal Nedenler

Mobbingi ortaya çıkaran bazı yönetsel ve toplumsal nedenler şöyle ifade edilebilir:

• Aşırı hiyerarşik yapı

• Tacizin örgüt içi disiplinin sağlanması, verimin artırılması ve buna bağlı olarak şartlı reflekslerin oluşturulmasında bir araç olarak kullanılması

• İnsan kaynaklarına yapılan harcamaların azaltılması

• Toplum içi iletişim kanallarının etkili çalışmaması

• Toplumda çatışma çözme yeteneğinin zayıflığı ya da etkisiz çatışma yönetimi

• Zayıf liderlik

• Takım çalışmasının azlığı ya da hiç olmaması

• Eğitim farklılığının dikkate alınmaması

• Kötü yönetim

• Kapalı kapı politikasının uygulanması

• Yoğun stresli işyeri

• Monotonluk

• Yöneticilerin mobbing varlığına inanmamaları veya inkârı

• Ahlak dışı uygulamalar

• Küçülme, yeniden yapılanma vb. nedenler

6. Mobbingin Birey ve Toplum Üzerindeki Etkileri

Mobbing eylemleri, hem bireyler hem de örgütler açıdan olumsuz etkilere yol açmaktadır.

İşyerinde mobbing sürecinde en büyük zararı gören mağdur bireydir. Kasıtlı ve sistemli olarak tekrarlanan mobbingin etkileri, birey üzerinde yavaş yavaş oluşan birikimli zararlar şeklinde ortaya çıkar.

Mobbing sürecinin birey üzerinde ekonomik ve sosyal yönden önemli zararları vardır. Bozulan ruhsal ve fiziksel sağlığın tedavisi için yapılan harcamalar ve bireyin işten ayrılması sonucunda düzenli bir kazancın yok olması, uğranılan zararların ekonomik boyutudur.

Mobbingin birey üzerindeki sosyal etkilerine bakıldığında ise, öncelikle sosyal imajının zedelendiği gözlenir. İşyerinde dışlanmış ve mesleki kimliğini yitirmiş birey, zamanla sosyal çevre ve aile çevresindeki yerini de yitirmektedir. İşyerinde yaşadığı dışlanma sonrasında sosyal çevresinden de benzer davranışlara maruz kalması sonucunda, olan bitenlerle ilgili kendi kendine bir açıklama getiremez ve her şeyin suçunu kendinde arar. Daha sonra kendini tam bir yalnızlık içinde bulur. İşte bu dönemde, sağlığıyla ilgili olumsuzlukları da hissetmeye başlar.

Mobbinge maruz kalan bireylerde; uykusuzluk, iştahsızlık, depresyon, sıkıntı, endişe, halsizlik, ağlama krizleri, unutkanlık, alınganlık, ani öfkelenme, suskunluk, yaşama arzusunun kaybı, daha önce sevdiği şeylerden doyum almama gibi bir takım davranış ve düşünce değişiklikleri gözlenebilir. Hatta şiddet ve tacizin çok yoğun yaşandığı durumlarda mobbing mağdurunda intihar düşünceleri bile ortaya çıkabilmektedir.

Mobbing olgusunun, birey üzerinde olduğu kadar toplum üzerinde de tahrip edici etkileri vardır. Mobbingin toplumsal etkileri, öncelikle ekonomik niteliktedir.

Deneyimli çalışanların işten ayrılmaları nedeniyle yeni işe alma ve eğitim masrafları artar. İşletmede sıksık hastalık izinlerinin alındığı görülür.

Uygulanan mobbing nedeniyle, işyerinden kaçış olarak kabul edilen hastalık izinleri maliyetleri artırır; buna karşılıkverimliliği düşürür. Mobbinge maruz kalanların, istifaya zorlandıkları veya işlerine son verildiğini kanıtlamak ve haklarını elde etmek

amacıyla girişecekleri yasal mücadelenin de, işverenlere daha fazla mali yük getirmesi, beklenen sonuçtur.

7. Mobbingle Mücadele Yöntemleri

Mobbingle mücadelede en önemli husus, soruna ilişkin farkındalığın, mağdurun kendisi tarafından olduğu kadar; işveren, iş arkadaşları ve nihayet tüm toplum tarafından aynı önemde sağlanmış olmasıdır. Konuyla ilgili herkes, işyerinde mobbingi durdurmak için bir şeyler yapmalı ve mücadele etmelidir. Ancak bir şeyle mücadele etmek için, önce onun ne olduğunu öğrenmek gerekir. Bu noktada konuyla ilgili olarak kamuoyunun bilinçlendirilmesi ve duyarlılığının artırılmasına çalışılmalıdır.

Özetle, işyerinde mobbingle ilgili farkındalığı artırma mücadelesinin ilk adımları şu şekilde sıralanabilir:

• Yaşanılan olgu ve sürecin adının konması,

• Önlemlerin alınması,

• Bilgilendirmenin sağlanması,

• Geri bildirimin alınması.

8. Sonuç ve Öneriler

İşyerinde psikolojik şiddet anlamına gelen"mobbing" kavramı, çalışma psikolojisi alanında yapılan araştırmalarda, çalışanların birbirlerini rahatsız ve huzursuz edici davranışlarla taciz etmeleri, birbirlerine kötü davranmaları; kısaca, kişilerarası psikolojik şiddet uygulamaları anlamında kullanılmaktadır.

İşyerinde mobbing, örgüt içinde gerilimin ve çatışmalı bir iklimin oluşmasına neden olan tüm psikolojik faktörlerin birleşimi sonucunda ortaya çıkan, örgüt sağlığını bozan, çalışanların iş doyumu ve çalışma barışını olumsuz yönde etkileyen temel bir örgütsel sorundur.

Mobbingle etkili bir şekilde baş edebilmek için şunlar önerilebilir;

• Mobbinge uğrayan kişilerin uğradıkları maddi ve manevi zararların giderilmesi yönünden ilgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

• İş ve çalışma hukuku kapsamında mobbinge uğrayan çalışana derhal fesih hakkı ile birlikte diğer tazminatlardan hariç olmak üzere cezai şart mahiyetinde caydırıcı bir "mobbing tazminatı" ödenmesi konusunda ilgili kanunlarda düzenlemeler yapılmalıdır.

• Mobbingi özendirir mahiyette yazılı ve görsel yayınların yapılması da engellenmelidir.

• Türkiye, kadınların işgücüne katılımı açısından % 25, 4 ile OECD ülkeleri içinde en düşük orana sahiptir. Çeşitli yasal ve pratik önlemlere rağmen, cinsiyet ayrımcılığı ülkemizde bir problem olarak kalmaya devam etmektedir. İşyerlerinde ve işe girişlerde, cinsiyet, ırk veya etnik köken, din veya inanış, özürlülük, hükümlülük, yaş ve cinsel eğilim sebebiyle yapılan ayrımcılığın herhangi bir açığa yer bırakılmadan düzenlenmesi gerekmektedir.

• Mağdurun, baskı gördüğü işyerinden ayrılmasıyla gördüğü maddi zararın tazmini gerekmektedir. Tazminat olarak uygun görülen miktarın belli bir oranı zorbadan, diğer kısmı ise şirketten alınırsa, bu yaptırımın etkisiyle, mobbing daha çabuk kontrol altına alınacaktır.

• İşyerlerinde, Uluslararası Af Örgütü (UAÖ)Türkiye Şubesi'nde çalışan kişileri korumak için hazırlanan ''İş Yerinde Tacizi ve Baskıcı Davranışları Önleme Politikası'' benzeri uygulamaların başlatılması ve denetlenmesi sağlanmalıdır. Denetleme kadar yasal yaptırımların caydırıcılığı da göz önüne alınarak, yasalardaki boşluklar doldurulmalıdır.

• Ülkemizde mobbing olgusuna yönelik duyarlılık ve önlem alma faaliyetlerinin artırılması ile mobbing kurbanlarına maddi ve manevi yardım sunabilmek için yapılan çalışmalar, son yıllarda artarak devam etmektedir. Bilim insanları, sağlıkçılar, sendikalar, hukukçular, sosyologlar, psikologlar ve mağdurlar, mobbing konusunda, araştırmalarıyla, çalışmalarıyla, yayınlarıyla, internet siteleriyle, kitap ve röportajlarla görüş ve düşüncelerini açıklayarak, mobbing kavramının herkes tarafından anlaşılması için çaba sarf etmektedir. Ancak bu çalışmaların sistemli bir şekilde yapılması gerekmektedir.

• Mobbing ile ilgili bakanlık ve kurumlar birbirleriyle irtibatlı olmalı, çalışmalar, oluşturulacak ortak bir birim aracılığıyla daha sistemli yürütülmelidir.

Kaynaklar

Alparslan, M. A. ve Tunç, H. (2010). "Mobbing Olgusu ve Mobbing Davranışında Duygusal Zeka Etkisi" , http://sdu.edu.tr/edergi, (Erişim Tarihi:29.02.2010).

Aydın, Ş., Şahin, N. ve Uzun, D. (2007). "Örgütlerde Yaşanan Psikolojik Şiddet Sorunlarının Konaklama İşletmeleri Açısından Değerlendirilmesi", *ÇukurovaÜniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 16, S. 2, s.61-74.

Browne, M. N. and Smith, M. A. (2008), "Mobbing inThe Worplace: The Latest Illustration of Pervasive Individuailsm In American Law", Employee Rights and Employment Policy Journal, Vol. 12, p.131- 161.

Cemaloğlu, N. ve Ertürk, A. (2007). "Öğretmenlerin Maruz Kaldıkları YıldırmaEylemlerinin Cinsiyet Yönünden İncelenmesi", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5 (2), s.345-362.

Çobanoğlu, Ş. (2005). İşyerinde duygusal Saldırı ve Mücadele Yöntemleri, Timaş Yayınları, İstanbul.

Davenport, N., Swartz, R.D. ve Eliot, G.P. (2003).Mobbing: İşyerinde Duygusal Taciz, (Çev.: OsmanCem Önertoy), Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Einarsen, S. (2000). "Harassment andBullying at Work: A Review of the Scandinavian Approach", *Agression and Violant Behaviour*, 5 (4): 379-401.

Koç, M. ve Urasoğlu Bulut, H. (2009). "Ortaöğretim Öğretmenlerinde Mobbing: Cinsiyet, Yaş veLise Türü Değişkenleri Açısından İncelenmesi",

International Online Journal of Edicational Sciences, 1 (1), s.64-80.

Leymann, H. (1996), "The Content and Development of Mobbing at Work", *Europen Journal of Work and Organizational Psychology*, 5, s.165-184.

Leymann, H. and Gustafsson, A. (1996), "Mobbing at Work and The Development of Post TraumaticStress Disordes", European Journal of Work and Organizational Psychology, 5 (2), p.251-275.

Olweus, D. (1993). Bullying at School What We Know and What We can Do, Oxfort, Blackwell.

Yücel Çakmaklı Filmografisi Örnekliğinde Şiddet ve Kötülük Algısı

Merve KESENCİ*

Özet: Bu çalışma, "Yücel Çakmaklı Filmografisi Örnekliğinde Şiddet ve Kötülük Algısı" adını taşımaktadır. Yücel Çakmaklı, Milli sinemanın isim babası ve ilk örneğini veren temsilcisi olarak bilinmektedir. Milli sinema Türkiye'de, milli ve manevi değerleri sinemada yansıtmak amacıyla 1970 yılında ilk örnekliği ile birlikte ortaya çıkmış bir akımdır. Türkiye'de meydana gelen filmlerdeki yanlış din algısına dikkat çekmek isteyen Milli Sinema, Necip Fazıl'ın yönlendirmesi ve MTTB (Milli Türk Talebe Birliği)'nin çalışmaları ile başlamış, Yücel Çakmaklı ile ilk örneğini vermiş ve 2000'li yıllara kadar serüvenini devam ettirmiş bir sinema akımıdır.

Çakmaklı, hayatı boyunca birçok filme ve TV dizisine imza atmıştır. Çakmaklı eserlerinde düşünce yapısını ortaya koymaya çalışmış ve sinemayı bir araç olarak ele almayı amaçlamıştır. Filmlerinin tamamı Milli Sinema adı altında ele alınan Çakmaklı'nın sinema filmler bizim araştırma alanımız içerisindedir.

Çalışmamız, iki başlık ve sonuçtan oluşmaktadır. İlk başlıkta, Yücel Çakmaklı'nın hayatı, düşünce yapısı ve eserlerine yer verilmiş, ikinci başlıkta ise, Çakmaklı'nın sinema filmleri üzerinden kötülük ve şiddet algısı çerçevesinde bir okuma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yücel Çakmaklı, Şiddet, Kötülük Problemi.

Abstract: The article name is, Violence and Teodise The Case of Yücel Çakmaklı filmografy. Çakmaklı is known as the father of the national cinema and the representative of the first ominist. National cinema in Turkey, national and spiritual values to aim of mirroring cinema in 1970 with the first sampling. Turkey in the wrong religion in films occurred wanting to draw attention to perception National cinema, started for Necip Fazil's redirection and MTTB's (National Turk Student Union) Works. First example with Yücel Çakmaklı and continued prognostic current until to 2000's years.

He has been working on many films and TV series throughout his life. He tried to reveal his thoughts in his works and he did not consider them as a cinematic medium. All of your films are under the name of National Cinema, and the films are issues ours article.

Our article consists of two titles and two suffixes. In the first issue, Çakmaklı's life, the structure of the other and his place in the second issue, a reading of the teodise and violence perception was made through Cakmakli's cinema films.

Keywords: Yucel Cakmaklı, Teodise, violence

* Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri A.N.D., Yüksek Lisans Öğrencisi

Yücel Çakmaklı'nın Hayatı, Düşünce Yapısı ve Sinema Filmleri

Yücel Çakmaklı'nın düşüncelerinin şekillenmesinde, aile yapısının etkileri görülmektedir. Çakmaklı, muhafazakâr bir ailede dünyaya gelmiştir. İki dedesi de medrese mezunudur. Dini bir ortamda sinema sevgisiyle kesişen ilginç bir çocukluğu vardır.

Yücel Çakmaklı, Mahkeme başkâtibi İhsan Beyin dört çocuğunun ilki olarak 1937 yılında Afyon'da doğmuştur. Daha yedi yaşındayken, kardeşleri Aysel, Yüksel ve Ünsal'la birlikte yetim kalmış; Cumhuriyet İlkokulu ve Afyon Lisesi orta kısmını Yetiştirme Yurdu'nda okumuştur. Sinemalarda yer göstericilikten kazandığı üç beş kuruşla liseyi tamamlamıştır. 1955 yılında "öğretmen" olmak umuduyla İstanbul'a gelen Çakmaklı, İstanbul Ü. İktisat Fakültesi Gazetecilik Yüksek Okulu'nu beş yılda tamamlarken, Fatih Medresesi'nin harabe ve pejmürde odalarında, yine Şan Sineması'nda yer göstericilikten kazandığı parayla hayatını idame ettirmeye çalışmıştır. Daha sonra askerlik için Artvin'e gitmiş, 1963 yılında döndüğünde ise gazete ve dergilerde sinema yazıları yazmaya başlamıştır. Bu arada Osman F. Seden, Orhan Aksoy ve Mehmet Dinler gibi yönetmenlerin yardımcısı olarak, elliye yakın filmde çalışmıştır.

1969 yılında birkaç arkadaşıyla Elif Film şirketini kurmuş ve 1970 yılında ilk olarak yönetmen koltuğuna oturduğu dönemde Şule Yüksel Şenler'in "Huzur Sokağı" romanından uyarladığı *Birleşen Yollar* adlı filmini çekmiştir. 1975 yılına kadar 9 film daha çekmiştir.1975 ve 1989 yılına kadar TRT genel müdür danışmanlığı görevinde bulunmuş bu sırada da oldukça ilgi gören birçok diziye imza atmıştır. (İnci 1996: 28) 1989 yılında çok büyük ilgi gören *Minyeli Abdullah* filmi ile yeniden sinemaya dönmüştür. (Lüleci 2008: 98) 2005 yılına kadar devam eden gerek sinema gerek televizyon filmlerinden sonra bu yılda yeniden TRT'ye dönerek, Peyami Safa'nın eserinden uyarlanan *Cumbadan Rumbaya* adlı bir dizi daha çekmiştir. 2009 yılında İstanbul'da büyük bir veda ile uğurlanan (Ayvazoğlu 2014: 280) Yücel Çakmaklı, otuz civarındaki film çalışmasının yanı sıra sinemaya fikir ve yazı olarak katkılarıyla da göz ardı edilemez öneme sahip bir şahsiyet olarak akıllarda kalmıştır. (Kabil 2014: 13)

Yücel Çakmaklı için sinema tutkusu çok öncelere dayanmaktaydı. Çocukluğunda köylerde imamlık yapan dedesine yardım ederken, onun vaazlarından ve anlattığı kıssalardan "milli bir dünyayı" keşfettiğini söyler. (Tuna 2017: http://www.tyb.org.tr/yucel-cakmakli-turk-sinemasinin-milli-yuzu-16397yy.htm -erişim tarihi: 31.07.2017)

Afyonda yazlık sinemalarda çalışarak hem harçlığını çıkaran Çakmaklı, hem de sinemaya olan ilgisini arttırmaktaydı. 1955 Yılında İstanbul'a gelen Çakmaklı aynı işleri burada da yapar ve sinemaya dair yazılar takip etmeye devam eder. İstanbul'da sinema kültürünü hem işi hem de takip ettiği sinema kulüpleri ile daha da ilerleten Çakmaklı, Tuncay Okan gibi eleştirmenlerin yazılarını kaçırmadan okumaya çalıştığını da ifade etmiştir. Çakmaklı'nın çok istediği sinemaya ilk adımını atması, askerden döndükten sonra Yeni İstanbul Gazetesi'nde sinema yazarı olarak çalışmaya başlamasıyla olmuştur. Gazetede Tarık Buğra, Hamit Tezkan ve Gökhan Evliyaoğlu gibi isimlerle çalışma fırsatı bulan Çakmaklı kısa bir süre sonra iki sezon süren Dr. Arşevir Alyanak'ın film setine asistan olarak girmiştir. Bu sırada "Yeni İstiklal", "Yeni İstanbul", "Düşünen Adam" ve "Tohum" dergilerinde yazıları yayınlanmaya devam etmektedir. Bunlar genel itibariyle - ilerde daha ayrıntılı değineceğimiz- "Milli Sinema" kültürünü oluşturmaya yönelik yazılardır.

Yücel Çakmaklı, asistanlığı sırasında birçok yönetmenin tarzlarını öğrenmiş ve Türk Sineması konusunda oldukça deneyim kazanmıştır. Bu süreçten sonra ise birkaç arkadaşıyla birleşip "Elif Film" şirketini kurmuş ve yönetmen olarak sinemaya girmiştir. Askerlik süresince Türk kültürüne ait temel eserleri inceleme fırsatı bulan Çakmaklı, o zamanlardan Milli Sinema düşüncesini oluşturmaya başlamış ve yönetmenliği, hatta ilk filmi olan *Birleşen Yollar* ile bu düşüncesinin somut bir örneğini vermiştir. (İnci 1996: 29)

Sinema anlayışını daha çok milli-manevi değerlere ağırlık veren, filmlerini İslam medeniyeti kökünden gelen bir anlayış temeline oturtmayı amaçlayan Çakmaklı, sinemacı olmak için bir din âlimine gittiğini ve kendisinden dua aldıktan sonra yönetmenlik yapmaya başladığını şöyle ifade etmektedir: "Oturuyordu elinde bir bıçak vardı ve meyve soyup arada bana da ikram ediyordu. Ben yaptığım çalışmaları ve yapmak istediklerimi anlattım. O da elindeki bıçağı göstererek; 'Şimdi elimdeki bu bıçak biri tarafından hasmına saplansa ve adam vefat etse adamı öldüren bıçak mıdır? Hayır. Onu kullanan kişinin niyetiyle cinayet işlenmiştir. Diğer taraftan aynı bıçak bir doktor tarafından kullanılsa ve bir hayat kurtarsa o maharet bıçakta mıdır? Hayır. Yine o bıçağı kullanan kişide ve niyetindedir. Demek ki sinemada böyle bir araçtır. Kullananın niyetine göre elinde şekillenir" demiş ve Çakmaklı bunun üzerine yönetmenliğe karar vermiştir.

Âlim Şerif Onaran Çakmaklı ve filmleri için şu ifadeleri kullanmıştır; Çakmaklı, Milli Sinema akımının en yeterli temsilcisi olarak milli değerlere dönmesinin başarılı bir öyküsünü anlatır. Onun filmlerinde konuların idealize edilmesi dolayısıyla tabii bir seyir

izlemediği söylenebilirse de, sinema diline hâkim, sinema gustosu yerinde bir sanatçı olan Çakmaklı, bu filmlerle, geniş kitlelerin beğenisini kazanarak Yeşilçam'daki serüvenini tamamlamış ve yine çoğunlukla aynı temaları işlediği televizyon filmleri çevirmiştir. (Onaran 1994: 159)

Çakmaklı, 1970 yılında başlayan ve 1996 yılında sona eren sinema geçmişini üç döneme ayırmaktadır:

1. Dönem: 1970–75 İlk dönem sinema filmleri,

2. Dönem: 1975–89TRT'deki Televizyon filmleri çalışmaları,

3. Dönem: 1989-2005 özel sektörde yaptığı çalışmalar. (Yenen 2012: 257)

Çalışmamızda ilk ve üçüncü dönemde çektiği sinema filmlerine değinecek ve dolayısıyla Çakmaklı'nın filmleri iki döneme ayırmış olarak ele alacağız.

Yücel Çakmaklı'nın Yönetmen Filmografisi

1. Birleşen Yollar - 1970
2. Zehra - 1972
3. Çile - 1972
4. Ben Doğarken Ölmüşüm - 1973
5. Oğlum Osman - 1973
6. Garip Kuş - 1974
7. Memleketim - 1974
8. Diriliş - 1974
9. Kızım Ayşe - 1974
10. Çok Sesli Bir Ölüm - 1977 (Televizyon Dizisi)
11. Oynaş - 1977 (Televizyon Dizisi)
12. Bir Adam Yaratmak – 1977 (Televizyon Dizisi)
13. Çözülme - 1977 (Televizyon Dizisi)
14. Denizin Kanı - 1978 (Televizyon Dizisi)
15. Bağrıyanık Ömer ile Güzel Zeynep - 1978 (Televizyon Dizisi)
16. IV. Murat - 1980 (Televizyon Dizisi)
17. Hacı Arif Bey - 1982 (Televizyon Dizisi)
18. Küçük Ağa - 1983 (Televizyon Dizisi)
19. Aliş ile Zeynep - 1984 (Televizyon Dizisi)
20. Kuruluş / Osmancık - 1987 (Televizyon Dizisi)
21. Sahibini Arayan Madalya - 1989

22. Minyeli Abdullah - 1989
23. Minyeli Abdullah 2 - 1990
24. Kurdoğlu / Osmanlı Bedel İster - 1991 (Televizyon Dizisi)
25. Bişr-i Hafi / Bir Zamanlar Sarhoştu - 1992
26. Mümin ile Kâfir - 1992
27. Kanayan Yara Bosna - 1993 (Televizyon Dizisi)
28. Kanayan Yara - Bosna Mavi Karanlık - 1994
29. Son Türbedar – 1996 (Televizyon Dizisi)
30. Emir Sultan - 1997 (Televizyon Dizisi)
31. Cumbadan Rumbaya - 2005 (Televizyon Dizisi) (Yücel Çakmaklı, http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=370 -erişim tarihi: 07.08.2017)

1. Yücel Çakmaklı'nın Filmlerinde Kötülük Algısı Ve Şiddet

Yücel Çakmaklı filmlerinin, ayrıntılı anlatımına değinmeksizin, içeriğinde yer alan olgu, olay, sembol, imge, tarih, söylemler, oyuncuların kişilik özellikleri ve davranışları gibi konumuz çerçevesinde bizim dikkatimizi çeken durumları ele alarak kötülük problemi ve şiddet ilişkisi gibi din felsefesinin temel konu başlıklarından birisi altında incelemeye çalışacağız. Filmleri incelerken gerek film içerisinde gerek diğer filmler içerisindeki kronolojik sırasını gözetmeksizin, içerdiği konular itibariyle ele almaya çalışacağız.

Çakmaklı filmlerinde şiddet görsellerine çok fazla yer vermeyerek şiddete karşı duruşunu ifade etmeye çalışmıştır. Bunun yanında şiddet kullanan kişiler kötü olarak ele alınmış ve hikâyenin kaybedeni olarak yorumlanmıştır. Biz konuyu incelerken şiddet algısını da kötülük algısının altında inceleyecek ve şiddet içeren sahneleri bu şekilde yorumlaya çalışacağız. Bu nedenle öncelikle kötülük probleminin ne demek olduğuna değinmenin faydalı olacağını düşünmekteyiz.

Kötülük probleminin sebebi "Kötülüğün kaynağı nedir" sorusundan kaynaklanmaktadır. Tarihte de dinler arasında da bu soruya birçok farklı cevap verilmiş hala daha verilmeye çalışılmaktadır. Bazıları da kötülüğün sebebinin Tanrı olduğunu ileri sürmektedir. (Aydın 2012: 152) Çakmaklı, inancı gereği böyle bir görüşü yansıtmamakla birlikte, kötülük probleminin felsefi tartışmalarına da yer vermez. Ancak dolaylı olarak bu tartışmalara değindiğini filmlerinde görmekteyiz. Çakmaklı açıkça felsefesini yapmaz ancak biz dışarıdan bakan kimseler olarak bunları tartışabiliriz. Bu tartışmaları akademik olarak tartışmaktan ziyade, –nitekim ilgili kitaplarda geniş yer verilmiştir- kötülüğün

tanımı ile Çakmaklı'nın filmlerinde kötü nedir? Neye, niçin kötü denmektedir? Bunların cevaplarını vermeye çalışacağız.

Teodise, yani kötülük problemi dünya üzerinde olan kötülüklerin insanları seven ve kudretli bir tanrıya olan inanmalarını zorlaştırmıştır. Kötülüğün üzerinde ortak kanıya varıldığı bir tanımı bulunmasa da kötülükler üzerine genellikle insanlar hemfikirdirler. Açlık, sakat doğumlar, zulüm ve doğal afetler gibi vakıalar insanların geneli tarafından kötü olarak kabul edilmektedir. Ahlaki ve tabii olarak kötülükleri sınıflandırmak mümkündür. Ahlaki kötülükler insanın kendi eliyle yaptığı eylemleri kapsamaktadır. Hırsızlık, yalan, adam öldürme vs gibi. Tabii kötülükler ise insanın iradesi dışında olan kötülüklerdir. Açlık doğal afetler vs gibi. (Peterson, Hasker, vd. 2012: 277) Biz, Çakmaklı'nın filmlerinde kötülük algısını ele alırken ahlaki kötülük kısmını incelemeye çalışacağız. Çünkü Çakmaklı, bizzat insanın kendi iradesiyle yaptığı kötü eylemleri ve bunlardan duyulan pişmanlığını veya getirdiği olumsuz sonuçları ele almaktadır.

Kötülüğün varlığının ve tanrı varlığını birbirine zıt olarak gören düşünürler bulunmaktadır. Kötülük problemi bazı mantık argümanlarına ters düşmesi hususunda ortaya atılmış ve ateizmin güçlü delilleri arasında yer almıştır. Dünyada kötülük olduğu su götürmez bir gerçektir peki iyi olarak bilinen tanrı neden kötülüğü yaratmıştır. Kötülüğü yarattıysa iyi olabilir mi? Ahlaki olarak iyi olan ve iyiliği seçen kullar yaratamaz mıydı? Gibi sorular kötülük probleminin temellerini oluşturmakta ve bazı düşünürlerce bu tartışmalar sürdürülmektedir.

Tanrı'nın kudreti iyiyi ve kötüyü yaratmaya da yeterlidir ancak bunun yanında özgür bireyler yaratmıştır. Eğer bir birey özgür ise eylemlerinin de özgür olması gerekmektedir, dolayısıyla kötülük yapanı engellemek onun özgürlüğüne halel getireceği için aynı ölçüde iyilik yapanı da engellemek gerekecektir ki özgürlük düzeyleri aynı ölçüde olsun. Daima iyiyi seçen kullar yaratması da hem özgür hem de belli bir eylemi seçmesi zorunlu olması yine özgürlüğe ters düşen bir durumdur. Eğer kişi özgürse fiili kendine kalmıştır tanrıya değil. Dolayısıyla da kötülüğü tanrı değil birey yapmaktadır. (Peterson, Hasker, vd. 2012: 280-284)

Çakmaklı'nın filmlerinde kötü olan şeyler, değerlerinden uzaklaşmak, hayatını anlamsız ve eğlenceden ibaret yaşamak, açıklık, alkol, şiddet, Batı'ya özenti, milli ve manevi değerlerini hor görme gibi unsurlar olarak görülmekte ve neredeyse hepsinde bu unsurlar işlenmektedir.

Oğlum Osman filminde, Osman, Müslümanları barbar olarak nitelendirmekte ve ibadetten uzak yaşamaktadır. *Memleketim* filminde Leyla müziğin ve sanatın Avrupa'da olduğuna, Türklerin bu konularda geri kaldığına kanaat getirmektedir. *Kızım Ayşe* filminde Ayşe, hayatının anlamının çılgınca eğlenerek çıkarılacağına inanmaktadır. *Diriliş* filminde Murat, narkoz ve kumar bağımlısıdır. *Minyeli Abdullah* filminde dönemin yönetimi İslam'ın ülkeyi geride bıraktığını ve biran önce yaşam tarzlarını değiştirip batılılar gibi yaşamaları gerektiğine inanmaktadırlar. *Bişr-i Hafi* filminde Bişr baba mirasını alkole yatıran bir alkoliktir. *Birleşen Yollar* filminde Feyza eğlence ve lüksü seven bir kız, eşi de Feyza'ya şiddet uygulayan bir adamdır. *Garip Kuş* filmi, iftiranın parçaladığı hayatları konu alır. Çakmaklı'nın filmlerinde işlediği bu konuların tamamı onun için kötüdür. Ve kötülüğün sebebi insanın kendi özünden, milli, kültürel ve manevi değerlerinden uzaklaşmasıdır. Eğer kişi milli ve manevi değerlerini benimser ve onlara göre yaşarsa bu kötü unsurlardan kurtulur ve "iyi" olur. Nitekim filmlerinin sonunun genellikle "iyi" bittiğine şahit olmaktayız.

Kötü olarak algıladıklarına filmlerden örneklerle açacak olursak; *Birleşen Yollar* filminde Feyza Selim diye biriyle evlenir ve bu karakter başlı başına Çakmaklı için kötüyü temsil etmektedir. Sarhoştur, eşini kıskanmaz hatta döver, kumar masalarında sabahlar ve aynı zamanda esrar kaçakçığı yapmaktadır. İleriki sahnelerde bu durumdan hapse dahi girer hatta Feyza'nın ölümüne de Selim sebep olur. Kısacası dinde ve gelenekte ne yasak ve yanlış ise Selim bunların hepsini yapmaktadır. Çakmaklı'ya göre kötü milli ve manevi değerleri gözetmeyen ve bunlara zıt bir hayat yaşayan Selim de kötü bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aynı filmde Çakmaklı'nın iyi olarak temsil ettiği ve bir nevi Çakmaklı'yı dillendiren Bilal karakteri için de kötüler bellidir. Feyza kendisini doğum gününe çağırdığında ona; "nedir doğum günü? İçki içerek bizden olmayan müziklerle tepinmek" diyerek bunu tasvip etmediğini dile getirmiştir. "bizden olmayan müzikler" söylemiyle geleneğinden gelen sanatı önemseyen ve batı müziğinden hoşlanmayan, anlamsızca eğlenmekten uzak duran bir kişilik olarak karşımıza çıkar. Bir başka sahneden kendi mahallesinden hoşlanmayan arkadaşlarından bahseder ve onların geçmişlerini yalanlamalarından ve sahte davranışlarından iğrendiğini söyler. Bilal'e göre dile getirdiği eğlence tarzı ve insan davranışları kötüdür. Dolayısıyla Çakmaklı'ya göre de kötüdür.

Zehra filminde kötü olan şeyler yine Doğu-Batı çatışması dâhilindedir. Bir sahnede Zehra'nın babası gençliğin haline sitem ederek; "gençlik mi? Baba parasıyla yabancı sigara

almaya gençlik mi diyorsunuz siz?" diyerek çıkışmıştır. Bir gencin çalışmaması ve parasını sigaraya, alkole ve eğlenceye harcaması Çakmaklı tarafından kötü olarak ele alınmaktadır.

Çile filminde Kenan'ın kız kardeşi kötü karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir kötülük yapmaz ancak düşünceleri açısından kınanmaktadır. Kenan, zengin bir adamdır ama kardeşi inanılmaz müsrif bir kızdır. Bu nedenle kardeşine kısıtlı olarak para vermektedir. Kenan'ın ölüm haberi ise kardeşini üzmek yerine rahat harcama yapacağı için sevindirmiştir. Çakmaklı'ya göre hem müsrif olması hem de kardeşinin ölümü karşısındaki bencil tutumu kötü olarak nitelendirilmektedir.

Zehra filminde sıkça şehir ve köy hayatı karşılaştırılır ve daimi olarak köy hayatı galip gelir. Zehra'nın babası; "şehirde yaşadığımızı zannediyoruz oysa asıl hayat köydedir toprak kokusundadır" diyerek oraya hasretini dile getirmektedir. Murat "İstanbul'da mutlu olacağımı sandım ancak burada toprağı koklayarak mutlu oldum" der. Zehra da "kendimi kaybetmiştim ve burada (köyde) buldum" der.

Köyde yaşayan Murat, hayvanlara daha düşkündür ve insanlardan daha çok sevdiğini dile getirir. Bunun sebebini ise şöyle açıklar; "insanlar kadar kötü olmak hayvanların ellerinden gelmiyor." Bu sözleri o dönem insanın özellikle şehirde yaşayan insanların iyi olma özelliklerini ve masumiyetlerini yitirdiklerini anımsatmaktadır.

Zehra filmi kadar keskin bir anlatım olmasa da *Çile* filminde de şehir hayatından kaçış söz konusudur. Kenan ava giderken düşmüştür. Elif ona, neden bu dağ başında olduğu sorduğunda ise; "av şehirden kaçmak için bir bahane" der. Kenan bir diğer sahnede ise yine şehirden ve insanlardan kaçarak bir dağ evine yerleşir. *Diriliş* filminde de Zeynep, morfin ve kumar bağımlılığından kurtulmak isteyen Murat'ı bir çiftliğe götürerek şehirden uzaklaştırmak ister. Tabiatın ve temiz havanın Murat'a iyi geleceğini düşünmektedir. Murat karşılaştırmayı şu cümlelerle dile getirir; "tabiatın yeşili, kumar masasının yeşiline galip geldi."

Filmlerdeki şehir hayatı üzerine yapılan olumsuz söylemlerin hepsi şehir hayatının sahte, sıkıcı, insanı kendinden ve özünden, kültüründen ve toprağından uzaklaştıran ve unutturan bir yer olduğunu dolayısıyla kötü olduğunu göstermek için yeterlidir diye düşünmekteyiz.

Ben Doğarken Ölmüşüm filminde karşımıza kötü olarak çıkan şeyler, davranışlar üzerinedir. Orhan'ın kardeşi eve sarhoş gelir ve Batı müzikleri dinler. Orhan ise arabesk şarkılar söyler ve saz çalar, yani birisi Doğu'yu diğeri Batı'yı temsil eder. Ancak Orhan karakterinin burada tam anlamıyla Doğu'yu temsil ettiğini söylemek zor olacaktır. Müzik

türü klasik Türk müziği değil, arabesk müziktir. Alkolü kötü olarak veren Çakmaklı'ya uymayan bir şekilde Orhan'ın içki içtiği sahneler yer almaktadır. Önünde içki bardağı vardır ancak içerken görüntülenmemiştir. Ayrıca sürekli sarhoş olan doktor da iyi karaktere sahip bir insandır. Hatta Elif çocuğunu kaybetmiştir ve yıllar sonra bulur. Bunun üzerine evde bir parti verir ve partide de insanların elinde alkol olduğu görüntülenmektedir. Oysa onlar da iyi karaktere sahip insanlardır. Biz bu filmde iyi ve kötünün iç içe geçtiğini görmekteyiz. Çakmaklı'nın kendi tasarladığı bir eser olmasa da ondan izler gördüğümüz bir filmdir. Ancak Milli Sinema akımının öncülerinden olan ve hayatını, düşüncelerini yansıtan filmler yapmaya adayan bir yönetmenin, ona uygun olmayan böyle bir filmle anılması doğrusu bizi şaşırtmaktadır. Müspet olarak yorumlayacak olursak, Çakmaklı'nın realist bir yaklaşım ile filmleri ele aldığını söyleyebiliriz. Bir insanın değişmesinin ve yanlış alışkanlıklarını bırakmasının zorluğu nedeniyle birden bire değil zamanla düzelmesi beklenmiş olabilir diye yorumlayabiliriz.

Memleketim filminde kötü olan şey alışık olduğumuz üzere Batılı gibi yaşayış ve o hayatı benimsemedir. Leyla'nın çevresi yabancı insanlarla doludur ve özgürlük adına kötü şartlar altında ailelerinden uzak, gece hayatı, alkol ve uyuşturucu kullanan insanlardır. Bunların yaşayış tarzları hem kötü alışkanlıkları olduğu için hem de Batı'yı temsil ettiği için kötü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Leyla'nın özgür kimlik anlayışını da Çakmaklı olumsuz olarak yansıtmaktadır. Mehmet'e kendisini Afganlı olarak tanıtır ve Mehmet, neden böyle yaptığını sorduğunda ise ne nereli olduğunun bir önemi olmadığını söyler. Oysa Mehmet bir Türk'tür ve öyle kalınması gerektiğine inanan bir karakterdir.

Leyla, Batı aile yaşantısının gerçek yüzünü arkadaşı intihar ettiği sırada anlar. Hiçbir aile bireyine ulaşamaz ve arkadaşı ölür. Aile bireyleri ise işlerini bahane ederek kızlarını görmeye gelmezler. Leyla o sırada Batı'da aile bağlarının birbirinden ne kadar kopuk olduğunun ve bunun ölüme dahi sebep olduğunun farkına varmıştır. Aile hayatının birbirinden kopuk olması, yalnızlaşma ve bireyselleşme Çakmaklı için kötü kabul edilen yaşam tarzlarındandır.

Kızım Ayşe filminde de Ayşe köyde iyi, şehre gittiğinde ise Çakmaklı'nın kötü olarak addettiği her şeyi görür ve ayak uydurmak adına kendini onların içinde bulur. Bunlar gece hayatı, madde bağımlılığı, alkol ve kadın ve erkeğin arasındaki meşru olmayan ilişkilerdir. Gençlerin tek dile getirdiği, durmadan hareket, eğlence ve kendinden geçiştir. Nitekim gençlerin başına gelen bütün felaketler kötü alışkanlıklar sebebiyle

gelmektedir. Ayşe'nin sütkardeşinin sevdiği adam, onu hamile bırakmış ve bu sorumluluğu üzerine almayarak bebeği aldırması gerektiğini evliliğin ise bir kafes olduğunu söylemiştir. Bu durum, Çakmaklı'ya göre ahlakı zedeleyici olarak ele alınmaktadır. Kızlar ailelerinden izinsiz erkek arkadaşlarıyla tatile giderler ve aileleri döndüğünde onlara çok kızar. Çocukların ailelerinden izinsiz hareket etmeleri de, bu kaçışın içeriği ve sebebi de kötü olarak nitelendirilmektedir. Ayşe'nin annesi, onların içki içen insanlarla arkadaşlık etmesini istemez ve "onlar içki içiyor, sarhoş oluyor. Onlardan başınıza her türlü kötülük gelebilir" diyerek onları uyarır. Bu söylem bize alkolün kötü olan yanını göstermektedir.

Garip Kuş filminde kötü olarak karşımıza çıkan insanların davranış şekilleridir. Zeynep'i eskiden beri seven Mahmut diye biri vardır ancak son derece hırslı, kıskanç ve gözü dönmüş bir adamdır. Ölüm anında dahi Zeynep'e iftira atarak onun hayatını mahvetmektedir. Bu davranışları o adamı kötü olarak nitelendirilmesine sebep olmaktadır. Başka bir sahnede, yolda bir meczup görürler ve kayıp bir çocuk görüp görmediğini sorarlar. Adam; "hepimiz kaybolmuşuz, kadınlar erkeklere erkekler kadınlara benzemiş. Kadınlar kayboldu, erkekler kayboldu, üç kuruş için kardeşler birbirini öldürüyorlar. Ahlak kayboldu" diyerek dönemin problemli olarak görülen kötü özelliklerine dikkat çekmektedir.

Diriliş filminde kötü, iyi insanların kurtulmaya çalıştığı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Murat özünde iyi bir doktordur ancak kumar ve morfin bağımlılığı onu işinden etmiştir. Zeynep'in babası da kumar masalarında sabahlayan ve kızı üzerine dahi kumar oynayan bir kişiliktir. Hırsları yüzünden bütün servetini bir gecede kaybetmiştir. Zeynep, sabahlara kadar evde arkadaşlarıyla kumar oynayan babasına hizmet etmekte ve arkadaşlarının kötü niyetli bakışlarına maruz kalmaktadır. Murat ise, Zeynep'le evlenme hırsı ile Zeynep'e kendisiyle ilgili yalanlar söyler ve evlenmeye ikna eder ancak ilk günden gerçek yüzünü göstererek Zeynep'i yasa boğar. Filmde genel olarak işlenen kötü algı kumar, madde bağımlılığı ve bunların sadece bağımlılarına değil bütün çevrelerine zarar verdiği şeklindedir.

Minyeli Abdullah (1) filminde karşımıza kötü olarak çıkan, İslam dinine karşı takınılan ve haksız olan tutumdur. Özellikle yönetim, İslam dininin anlatılmasını ve cemaat şeklinde bir araya gelinmesini kendisine bir tehdit olarak görür ve böyle yapan insanları idamla yargılamaya kadar götürür. Bu durum karşımıza kötü olarak çıkmaktadır. Mısır'da geçen bu filmde çocuklara kendilerini kral Faruk'un yarattığı öğretilir ve İslam dinine göre tek yaratıcı tanrı olduğunda bu düşünce ve inanış kötü olarak gösterilmektedir. Sevde'nin

babası, Abdullah'tan ayrılması için kızını zorlar ve; "Abdullah sadece namazını kılsın otursun ne diye insanları toplayıp konuşuyor benim gibi akıllı olsun ve zengin olmanın yollarını arasın" der. Çakmaklı'ya göre, ilim karşısında servetin tercih edilmesi ve gerçeği bile bile gizlemek de, sevdiği kocasından kızını ayırmaya çalışmak da kötü olarak yansıtılmaktadır.

Minyeli Abdullah (2) filminde kötü olarak ele alınan temel kaide İngiliz işgalinden yeni kurtulmuş Mısır'ın, İngilizlere benzemeye çalışmaları ve onlar gibi yaşamalarıdır. Bütün emniyet ve yönetim birimlerinin de bu fikirde olması, halkın İslam adına toplanmalarını dahi zorlaştırmıştır. Abdullah bu duruma tepki olarak, ayyaşların, hırsızların ve kumarbazların sokaklarda rahatça dolaşabildiğini ancak dini kitap okuyan ve bilgisini paylaşmak isteyen insanların ise hapsedildiğini söylemiştir. Mısır'ın ileri gelen iş adamları İslamcıların işlerini bozduğunu söylemekte ve içki, kumar, kadın yoksa nasıl yaşayabileceklerini sormaktadırlar. Bir başka sahnede İslamcıların baloya, kokteyle ve kadına karşı olduklarını dile getirerek gülerler. Burada geçen kadın ifadesi, kendi karıları dışındaki gayrimeşru ilişikleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu, meşru olmayan eğlence araçlarının İslam dininde yasak olmasına karşı verdikleri tepkidir. Bu tavırları kötü olarak işlenmektedir.

Abdullah bazı davranışların eleştirisini; "büyük evlerde oturan küçük insanlar", "Avrupa'nın yollarında Avrupa arabalarıyla dolaşanlar" şeklinde dile getirir. Avrupa'yı gezen Abdullah oradaki insanların bütün kanunlara harfiyen uyduklarını görerek İslam'a böyle uyulmadığından yakınır. Kadın fotoğraflarına baktıklarında içlerinin açıldığını söyleyen gençlere de; "içiniz açılırken nelerin kapandığını bir bilseniz" şeklinde ihtarda bulunur. Bu davranışlar Çakmaklıya göre kötü olarak addedilmektedir.

Başka bir sahnede modern bir ailenin kızı olan Feyza kendi ailesinden uzak ve İslam'a yakın düşünceler öğrenmeye başlamış ve kendisinin Müslümanlığını beğenmediğini ;"benim dinim sadece nüfus cüzdanından ibaret kalmış" diyerek ifade etmiştir. Abdullah, bir yolculuk sırasında şoföre namaz kılmak için durması gerektiğini söyler ve Şoför de içindeki yolcular da bu fikre karşı çıkarlar. Hepsi Müslüman olmasına rağmen aralarında karşı çıkmayan tek kişi Hıristiyan bir yolcudur. Çakmaklı'ya göre düşündüğün ve inandığın gibi yaşamak gerekir ve düşüncelerinle hayatın birbirine zıt ise bu durum kötü olarak ele alır.

Bir sahnede büyük bir yemek sofrasında Abdullah ve arkadaşları bir aradadır. Arkadaşları yemeğin iyi yenmesi gerektiğini savunur ve oldukça iştahlı yerler. Abdullah

ise az yemeği tercih etmiştir. Sebebini sorarlar ve cevabının ağızlarının tadını kaçıracağını da peşinen söylerler. Bu soru üzerine bir şey söylemeyen Abdullah'ın bakışlarından, böyle bir yemek kültürünün doğru olmadığını düşündüğü anlaşılmaktadır. Başka bir sahnede bakan çocuğu olan bir gencin aile değerlerini hiçe saydığı, baba parası varken çalışmanın anlamsız olduğunu düşündüğü sözleri yer almaktadır. Böyle bir gençlik de, bağları kopmuş aile algısı da Çakmaklı'ya göre kötü şeyler arasındadır.

Sahibini Arayan Madalya filminde kötü olan şeyler Maraş'ı işgal eden Fransız ve ermeni askerlerinin tutumudur. Askerler, evleri basarak yağmalar veya yakar, kadınları ve çocukları öldürür ve masum insanlara türlü işkenceler yaparlar. Yolda sarhoş gezerek kadınlara sarkıntılık ederler. Bu tavırları savaş ahlakına dahi uymadığı için kötü olarak ele alınmaktadır.

Maraş'ın kurtuluşu için müdafaa-i hukuk cemiyeti kurulduğu sırada bir başka cemiyetin daha kurulma aşamasında olduğu haberini alan hoca; "ikilik felakettir" der ve birleşmelerini teklif eder. Buradaki kasıt kurtuluşun tek elden yürütülmesi ve ayrılık çıkmaması içindir. Bu nedenle aynı yolda iki farklı kuruluş olması kötü olarak işlenmiştir.

Bişr-i Hafi filminde kötü olarak ele alınan genel şey alkol ve bunun yol açtığı kötülüklerdir. Bişr, çalışmayan ve babasından miras kalan parayı meyhanelerde tüketen bir adamdır. Arkadaşı ise sara hastası olmasına ve alkolün kendisine daha da zarar vermesine rağmen o da bütün zamanını meyhanede geçirmektedir. Bişr alkolü bıraktığı zaman meyhanecinin işleri bozulmuştur ve bu hırsla Bişr'in peşine düşmüş ve onu topluluk içinde eski zamanları anlatarak küçük düşürmek istemektedir. Ele alınan bu davranışlar filmde kötü olarak işlenmektedir.

Kanayan Yara Bosna filmi Bosna'nın Sırplara karşı mücadelesini anlattığı için, Sırpların yaptığı zulümler kötü olarak ele alınmaktadır. Müslüman köylerindekini bütün insanları öldürürler, kadınları askerlere verirler, zorla Hıristiyan yapmak isterler. Hapishanedeki Müslümanlara işkence ederler ve haklarında yalan şahitlik yaparlar. Bunlar kötü olarak ele alınmaktadır. Okuldan mezun olup avukat olan Ragip'in arkadaşı, İslamcı olduktan sonra avukat olmasının bir anlamı olmadığını söyleyerek İslam dinini ve Müslümanları hor görmek ister. Kişinin dine karşı saldırısı Çakmaklı tarafından kötü olarak işlenmektedir.

Kanayan Yara Bosna filminde bir diğer kötü unsur ise Ayşe'nin kendi hayatında yargıladıkları şeyler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar Batı özentisi olarak büyütüldüğü, teknolojinin ve aklın her şeye cevap olarak yeteceğine inanması, kendisine

saygısı ve inancı olmadığı için intiharı tercih etmiş olması, insanı ilah yerine koyan kitaplar okumuş olması ve modern hayat içinde yaşaması, Ayşe'nin söylemleri ile kötü olarak ele alınmıştır.

Çakmaklı'nın filmlerinde genel olarak gördüğümüz bir karşıtlık söz konusudur. Doğu Batı tartışması olarak da gördüğümüz bu karşıtlık, şehre karşı taşranın tercih edilmesi, Batı'ya karşı Doğu'nun tercih edilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha net ifade edecek olursak şehir hayatı Batı'yı temsil etmektedir ve yabancılaşmaya sebep olduğu için kötüdür. Kişinin mahallesine, köyüne veya yurduna dönmesi onun için iyidir. Örneğin *Birleşen Yollar* filminde Feyza dini anlamda kendisini geliştirmeye başladığında kızını da böyle yetiştirmek ister ve bunun ancak eski mahallesine dönerek olacağına inanır bunun üzerine oraya taşınır. Çakmaklı şehir hayatının insanı tabiatından uzaklaştırdığını düşünmektedir. (Özel 2015: 122) Ancak *Kızım Ayşe* filminde Ayşe'nin okuyabilmesinin ve doktor olabilmesinin tek çaresi şehre gitmektir. Böylesine bir çıkmazın içinden nasıl kurtulmak gerekir?

"Batı'nın makinesi ancak bizim kültürümüz" sloganı ne kadar gerçekçidir? Çakmaklı'ya göre bilim ve teknik İslam medeniyetinden Batı'ya geçtiği için medeniyetin müşterek malıdır. (Dorsay 2014: 196)Peki, bu düşünce ne kadar doğrudur? Bir yerin teknolojisini almak, yalnızca teknolojisini almak olabilir mi? Biz tarihe baktığımız zaman bunun pek mümkün olmadığını görmekteyiz. Televizyonun gelmesi ile onunla birlikte Batı yaşantısı da evimizin içine girmektedir. İşlevselliği kazandıran Batı'lılardır ve biz istesek de istemesek de onlar gibi kullanmak zorunda kalmışızdır. İsmet Özel bu duruma şu sözleriyle yorum getirmektedir:

İslam değerlerinin çağımız bilim ve teknik kafasıyla birleşip beraber yaşayacağını ummak bir avuntudan ibarettir. Çünkü günümüze hâkim olan bilim ve teknik Batı'da belli bir dönemde belirlenmiş bir kafa yapısının uzantısıdır; belli bir toplumsal yapının sinesinde gelişmiş, vasıfları İslam'a taban tabana zıt bir sınıf eliyle gücünü dünya ölçüsünde yaymıştır. (…) Açıkça ve şuurla kavramamız gereken Batı'nın felsefesi, bilimi ve tekniğiyle bir bütün olduğu ve reddedilecekse tümden, kabul edilecekse yine tümden kabul edilmesi gerektiğidir. (Özel 2015: 94)

Bu düşünceye karşı alternatif bir sahne, *Minyeli Abdullah (1)* filminde yer almaktadır. Abdullah; "ümmetin adı kendisinin tadı başkasının olursa, tatsız tuzsuz olur" demekte ve Müslümanların bir bütün olarak kendi karakterlerini oluşturması gerektiğini vurgulamaktadır. *Minyeli Abdullah (2)* filminde, Batı'nın sanayi anlamda gelişmesini

gören Abdullah; "demiri işleyen Davud peygamberi okuyan biz, ancak demiri işleyen Almanlar" diyerek kendi geleneğine ait olan bilgilerden uzak kalmanın onları geri bıraktığını ifade etmektedir.

Günümüze baktığımızda ne yazık ki Batı'nın tekniği ile gelen bütün bir yaşama biçimini tümden kabul ettiğimiz görünmektedir. Peki, bu durumun içinden çıkmak mümkün müdür? Özel bu soruya "Müslüman'ca bir hayat tarzının uzantısı olan bir teknolojik bir teçhizat sahibi olunarak" (Özel 2015: 94) çözüleceği şeklince cevap veriyor. Bu en baştan başlamak olarak görünebilir ancak Özel, Müslümanların İslam'a has kalitelerini arttırmaları ile kolayca elde edebileceklerini söylemektedir. Bizler de bunu ummaktayız.

Sonuç

Yücel Çakmaklı Milli Sinema'yı temsil eden yönetmenlerin başında gelmektedir. Milli Sinema, dönemin kaybedilmiş değerlerini yeniden inşa etmek üzerine kurulan bir akım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu değerler, Türkiye topraklarına yaşayan insanların milli, ahlaki ve manevi değerleri olarak nitelendirilmektedir. Takdir edilecektir ki bu başlıklar altına oldukça geniş konular girmektedir. Milli Sinema bu konuları ele alırken, hikâyeleri öze dönüş şeklinde incelemektedir. Bir kahraman vardır, Batı değerlerini benimser ve onlar gibi yaşamak ister. Daha sonra kendi değerleriyle karşılaşır ve ait olduğu yerin farkına vararak tekrar öyle yaşamaya devam eder. Çakmaklı bu hikâyeyi hemen hemen bütün filmlerinde işlemektedir.

Asıl konumuz olan kötülük algısı ise bu işleyişin içindeki Batı taraftarlığında yatmaktadır. Milli ve manevi değerlerine yabancı, örf ve adetlerinde uzak yaşamış insanlar kötü olarak ele alınmaktadır. Çalışmamızda Çakmaklı'nın yönetmenliğini yaptığı sinema filmlerinde yer alan kötülük algısına dair örneklerle konuyu açmaya çalıştık. Bir diğer yandan şiddet algısını da kötülük problemi dâhilinde ele alarak kötü olarak nitelendirilen eylem şeklinde yorumladık. Çakmaklı'nın şiddete karşı tutumunu filmlerin geneline baktığımızda, şiddet içeren sahneleri sınırlı kullanması, açık bir şekilde dayak ve ölüm sahnelerini vermemesi, bunlara özendirmek yerine yerilen davranış olarak ele alması, mafya, kahramanlık, dövüş gibi konuları işlemekten uzak durması onun şiddet karşısında duruşunu gösterdiğini düşünmekteyiz.

Günümüz sinemasından ne yazık ki milli ve manevi değerleri inceleyen ya da minimal ahlak konularını ele alan filmler oldukça az yapılmakta ve bunlara duyulan talep, yenilerinin çekilmesi geride bırakmaktadır. Bu tür filmler yerine izleyici, kendisini içinde

kaybettiği, derin olmayan filmleri tercih etmekte ve onlara yönelmektedir. İnsanların ya olmak istedikleri ya da oldukları gibi yansıtılan filmleri tercih ettiğini varsayarsak, ülkemizdeki sinema sektörü pek de iç açıcı sayılmamaktadır.

Umarız bu çalışma, geçmişteki sinemanın unutulan yüzlerini ortaya çıkarıp, kahramanlık adı altında mafya ve şiddet özentisi filmlerin azalmasına, içerisinde hiçbir anlam ve değer barındırmayan aşk ve komedi filmlerinin derinliklerinin artmasına ve manevi değerlerimizi konu edinen filmlerin çoğalmasına vesile olur.

Kaynakça

Aydın, M. (2012) Din Felsefesi, İzmir, İzmir İlahiyat Vakfı Yay.

Ayvazoğlu, B. (2014) "Yücel Çakmaklı Sineması", der. Burçak Evren, Yücel Çakmaklı Milli Sinemanın Kurucusu, İstanbul, Küre yay.

Çakmaklı, Y. http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=370 (erişim tarihi: 07.08.2017)

Çakmaklı, Y. (2014) "Milli Sinema İhtiyacı", der. Burçak Evren, Yücel Çakmaklı Milli Sinemanın Kurucusu, İstanbul, Küre yay.

Dorsay, A. (2014) "Yücel Çakmaklı ile Konuşma", der. Burçak Evren, Yücel Çakmaklı Milli Sinema Kurucusu, Küre yay., İstanbul, 2014

İnci, F. (1996) Milli Sinema ve Din, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Kabil, İ. (2014) "Yücel Çakmaklı Sineması", der. Burçak Evren, Yücel Çakmaklı Milli Sinemanın Kurucusu, İstanbul, Küre yay.

Lüleci, Y. (2008) Türk Sineması ve Din, İstanbul, Es yay.

Onaran, A. (1994) Türk Sineması, Ankara, Kitle yay. c.I

Özel, İ (2015) Üç Özel Mesele, İstanbul, Tiyo yay.,

Peterson, M. , Hasker, W. Reichenbach, B., Basingar, D. (2015) Akıl ve İnanç, çev. Rahim Acar, İstanbul, Küre yay.

Tuna, F. "Yücel Çakmaklı: Türk Sinemasının Milli Yüzü", http://www.tyb.org.tr/yucel-cakmakli-turk-sinemasinin-milli-yuzu-16397yy.htm (erişim tarihi: 31.07.2017)

Yenen, İ. (2012) "Türk Sinemasında İslamcılık Pratiği; Milli Sinema Örneği" İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt 1/III.

Medya ve Şiddet

Şerife ERDEM*

Özet: Son zamanlarda şiddet olaylarının tırmanmasıyla birlikte toplumun çeşitli kesimlerinde, medyanın şiddet olgusunu yönlendirmede etkisinin olup olmadığı tartışılmaya başlanmıştır. Bir davranış olarak şiddetin mutlak genetik determinizm içinde belirlenemeyeceğinin uzun yıllardan beri farkında olunması, çevresel etkenlerin ve medya etkisinin daha fazla sorgulanması sürecini başlatmıştır.

Kitle iletişim araçları okuyucu, dinleyici ve izleyici olarak nitelendirilen pek çok insana ulaşabilme yeteneğine sahip olduğu için çevresel etkenlerin başında gelmektedir. Günümüz dünyasında kitle iletişim araçlarının eğitim, bilgi verme gibi toplumu olumlu yönde etkileme işlevlerinden daha çok saldırganlık ve şiddete yöneltme, yönlendirme işlevleri toplumsal dinamikleri tehdit eder boyutlara ulaşmıştır.

Medyanın şiddeti reytingi yükseltici bir vasıta olarak görmesi şiddet karşısındaki tavrın olumsuzlaşmasını engellemiş, şiddeti günlük yaşamın parçası gibi sunma eğilimine girmesine yol açmıştır.

Bu araştırmada medyanın şiddeti yaygınlaştırıcı etkisi, toplumdaki bireylerin şiddeti yaşamın sıradan olayları gibi algılaması üzerindeki tesirleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada yöntem olarak literatür taramasına dayalı, durum tespitine yönelik betimsel bir araştırma modeli benimsenmiştir.

Araştırmada medyanın insanlar üzerinde çok derin etkiler meydana getirdiği ve getirmeye de devam ettiği, insanların medyadan etkilenerek şiddet kültürünün arttığı ve şiddeti normal bir hayat tarzı gibi görerek sorunlarını çözmede kullandıkları bulgularına rastlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Medya, Şiddet, Model Alma, Bilinçaltı, Duyarsızlaşma

Absract: Recently, with the escalation of violence, it was begun to be discussed whether or not the media is influential in directing the phenomenon of violence in various parts of the society. Being aware of the fact that violence as a behavior cannot be determined in absolute genetic determinism for many years started the process of further questioning of environmental factors and the media effect.

Mass media is the leading of environmental factors because it has the ability to reach many people, which are described as reader, listener and audience. In today's world, the functions of mass media such as leading and directing to the aggression and violence rather than positively affecting the public in terms of education and informing have reached to the dimension of threatening the social dynamics.

* Cumhuriyet Üniversitesi

The media's view of violence as a means of raising the rating has hindered the negative attitude towards violence and led to be in tendency to present violence as a part of daily life.

In this research, it has been tried to be revealed influences on the perception of violent life as ordinary events of individuals in society, the violent dissemination effect of the media. In the study, a descriptive research model based on literature review and situation determination was adopted.

In the study, it has found the findings that the media brought bottomless effects on people and continued to bring them, the increase of violence culture by people affected by the media, and using it to solve their problems by seeing violence as a normal lifestyle.

Key words: Media, Violence, Taking Model, Subconscious, Desensitisation

Giriş

Günümüzde hem toplumsal varoluşu, hem de sosyalleşmeyi yaratmak ve bu ortaklığı sürdürebilmek için kitle iletişim araçlarına ihtiyaç bulunmaktadır. Genellikle kitle iletişim araçlarından bir bütün olarak söz edilir. Ancak; radyo, televizyon, yazılı basın, haber ajansları gibi farklı işlevleri yerine getiren çalışma alanları bulunmaktadır. (Soydan, Alpaslan, 2014:55) Küreselleşme ve bilgi-iletişim teknolojisindeki hızlı gelişmeler sonucunda, medyanın etkisi gittikçe artmakta ve medya en etkin sosyalleşme aracına dönüşmektedir. Gelişmiş, gelişmekte ya da gelişmemiş toplumlarda insan, medyanın etkisi altındadır. Bireyin içinde bulunduğu evren bu elektronik ağla örülmüştür.

Önceki dönemlerde yazılı basın sadece sayıca azalan okur-yazar bireylere hitap etmekteydi. Radyo ve televizyonun icadıyla okur-yazar olmama sorunu aşılmış, iletişim araçlarının geniş toplum kesimleri üzerindeki etkinliği de artmaya başlamıştır. (Pınar, 2006:7)

Şiddet tarih öncesi toplumlardan bu yana var olsa da kitlesel medyanın ortaya çıkışıyla birlikte temsili farklılaşmıştır. (McCall ve Shields, 2008: 1-9 akt:Yumrukuz, 2017:91) Eski çağlarda dramatik ya da yüz yüze yapılan savaş içerikli oyunlarda ve yarışmalarda şiddet mevcuttu. Kitlesel medyanın ortaya çıkmasıyla birlikte eklektik, kontrollü ve editoryal bir denetim altında spor, sinema ve TV endüstrisinin ürünü olarak estetize edilmiş şiddet öğelerine yer verilmeye başlandı. Teknolojinin dijital ses ve görüntü kaydını alabildiğine kolaylaştırması ve sosyal medya platformlarının oluşmasıyla birlikte yeni bir köklü değişim daha meydana gelmiştir. Bu yolla şiddet, estetize edilmiş ve denetim altındaki teatral sunumunun dışına taşmış oldu. Medyanın dijitalleşmesiyle birlikte

bugün şiddetin üretimi ve dağıtımını sağlayan kanallar değişime tabi olduğundan, şiddetin toplumda alımlanma seviyesi ve oluşturduğu algı dünyası farklılaşmıştır. Bu şekilde gerçek hayatta doğrudan gözlemlenebilecek "gerçek" şiddete sanal ortamda bir aracı vasıtasıyla ve dozu hafifletilmiş haliyle maruz kalma süreci başlamıştır. (Yumrukuz, 2017:91)

Gündelik yaşamın bir parçası olarak şiddet, yaşamın sürdürüldüğü veya insan etkileşiminin gerçekleştiği tüm alanlarda görülmektedir. Her geçen gün günlük yaşantıda daha çok yer alan kendini çok farklı biçimlerde gösterebilen şiddet olgusuna, bireyler gerek yakın bireysel ilişkiler aracılığıyla ve toplumsal boyutta gerekse kitle iletişim araçları vasıtasıyla tanık olurlar. Şiddeti ev içinde, okullarda, stadyumlarda, kitle iletişim araçlarında, iş mekânlarında, sokaklarda vb. yerlerde gözlemlemek mümkündür. Fakat şiddet sadece gözlemlenen bir olgu değildir. Bireyler bu eylemlerin yansıtılış biçimlerinden yani medyanın şiddet olgusunu haber yapma tarzından ve bu haberlerde kullandığı üsluptan fazlaca etkilenirler.

Eskiden sadece belli zaman ve mekânda hayatımıza giren medya bugün günün her saatinde başvurulan bir bilgilenme aracı olarak daha da önem kazanmıştır. Küreselleşme rüzgarı ile birlikte medyanın klasik fonksiyonları belirtilen çerçevede hızla değişirken, artık günümüz popülist kültür şartlarında, daha ziyade eğlendirme ve tüketimi teşvik işlevi daha ön plana çıkmaktadır (Çapcıoğlu, 2008: 11-14 akt:Kayhan, 2015:63). Küreselleşmenin tetiklediği rekabet ortamı her alanda olduğu gibi medya dünyasında da reyting ve ticari öncelikli yayınları özendirmektedir.

Şiddet eylemi hiçbir toplumda kabul gören bir davranış değildir. Medyanın şiddeti bir reyting vasıtası olarak kullanması, üzerinde durulması gereken önemli bir meseledir. Medya, bir taraftan saldırganlık usullerini öğretip, genel uyarılmışlık halini arttırırken, diğer taraftan da bireyleri şiddete karşı duyarsızlaştırarak, şiddeti olağan sayan, uyumsuz, suça eğilimli bireyler yetişmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Alpay 2002, akt:Pınar, 2006:8).

Çağımız çok farklı biçimlerde tanımlanabilir. "Uzay çağı", "bilgi çağı", "sibernetik çağı" söz konusu tanımlardan birkaçıdır. Fakat bu tanımlamaların yanında günümüzün bir "şiddet çağı" olarak nitelendirilmesinin de pek yanlış olmayacağı kanısındayız. (Çetin, 2014:139) Geçtiğimiz yüzyıl Arendt tarafından, Lenin'den esinlenerek, "şiddet çağı" olarak nitelendirilirken, 21. yy ise Pentagon tarafından "Ayaklanmalar yüzyılı" ilan edilmiştir. Bugüne kadar ihmal edilmiş olan şiddet kavramının artık bir kenara atılamayacağı açıktır. Olguları biraz daha irdelemek, medyadaki şiddetin bireyler ve toplum üzerindeki

etkilerinin daha iyi anlaşılmasında yardımcı olacaktır. Bunu yaparken öncelikli olarak "medya" konusuna daha sonra ise ''şiddet'' konusuna bir göz atmak gerekir.

Medya

Kitle iletişim araçları (mass media) için "iletişim medyası (communication media)" terimini kullanan Thompson (2008: 18), 'kitle iletişimi' (mass communication) kavramının sorunlu olduğuna vurgu yapar. Thompson (2008: 48–49) medya iletilerini, iletişim yerine "iletim", "yayma" terimleriyle kullanılmasını ve kitle iletişimi (mass communication) yerine, medya (media, mass media) kavramını önerir. (Taylan 2011: 9, 10)

Günümüzde oldukça yoğun bir şekilde kullanılmasına rağmen medya kavramının sınırları ve kapsamı belli değildir. Örneğin, "televizyon medyası" denmekte, bunun yanında; yazılı basın, radyo ve televizyon (hatta internet) başta olmak üzere hepsini kastetmek için yine "medya" kavramı kullanılmaktadır. (Kocadaş, 2005:5)

Sanayi öncesi toplumların kullandığı iletişim araçları, günümüzde yaygın olarak kullanılan iletişim araçlarına göre oldukça basit idi ve etki sahaları da dardı. (Kocadaş 2004:129) Bugün insanlık muazzam bir medya bombardımanı ile karşı karşıyadır. O nedenle çağımıza "medya çağı", "iletişim çağı" diyenler de vardır. Bu bağlamda medyaya her ne kadar 4. kuvvet deniyorsa da adeta zaman zaman gösterdiği etkinlik onu 1. kuvvet konumuna taşımaktadır (Kayhan 2015: 64)

Medya çağı bir gösteri çağıdır. Gösteri çağı ise ideolojinin yerine kozmetiğin geçtiği, hakikatin imaja yenik düştüğü, her şeyin eğlenceli bir biçimde sunularak içeriksizleştiği, müthiş bir enformasyon bombardımanının insanları parçalara ayırarak tepkisizleştirdiği, hafızanın kaybolduğu, algılama ve muhakeme yeteneğinin azaldığı bir dönemdir. (Postman, 1991:28 akt: Yücedoğan, 2002:111)

En eski kitle iletişim aracının kitap olduğunu ileri süren yazarların varlığına rağmen, modern anlamda kitle iletişim araçlarının tarihi genellikle gazetelerle başlatılır. Çünkü kitle iletişim araçları denildiğinde seri üretim ve tüketimden bahsedilmektedir. Sırasıyla gazeteler, dergiler, sinema, radyo ve televizyon ve son olarak da "çoklu medya" (multimedia) olan internet, hatta popüler kitaplar ve videolar da kitle iletişimini gerçekleştiren teknolojik araçlar olarak bu tarihsel süreç içerisinde belirli bir yeri vardır. (Taylan, 2011: 11)

Çevresinde olup biteni öğrenme haberdar olma, bilgi edinme isteği insanoğlunun belirgin özelliklerindendir. Kitle iletişim araçları; "eğitme, bilgi verme, yönetme, yönlendirme ve etkileşim" özelliklerine sahiptir. (Aydemir, 2014: 166) Kitle iletişim

araçları, okuyucu, dinleyici ve izleyici olarak nitelendirilen pek çok insana ulaşabilme yeteneğine sahip olduğu için, en önemli iletişim kanalı olma özelliğine sahiptir (Serarslan, 2007; 18 akt; Taşal, Vural, 2011:253).

Kitle iletişim terimi ise ilk kez 1940 yılında Horald D. Lasswell tarafından kullanılmıştır. Kitle iletişim araçlarının işlevleri üzerinde ilk kez duran Laswell bilgi verme, toplumu ikna etme ve toplumsallaştırma fonksiyonlarından söz etmiştir. (Laswell, 1948:37-51akt:Soydan, Alparslan, 2014:55) Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşan ifade biçimi medyadır. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre medya, iletişim ortamı, iletişim araçları anlamına gelmektedir. 1980'li yıllarla birlikte medya kavramı yavaş yavaş kitle iletişim araçları kavramının yerine kullanılmaya başlamış ve gündelik dilde sıklıkla kullanılır olmuştur. Medya kelimesiyle tüm iletişim araçları ve ortamı kast edilmektedir. (Soydan, Alparslan, 2014:57)

Türkçede 'medya' ya da 'kitle iletişim araçları' olarak kullanılan, İngilizcedeki 'media' sözcüğü Latincede ortam, araç anlamına gelen medium sözcüğünün çoğulundan türetilmiştir. (Nalçaoğlu, 2003: 43 akt; Taylan, 2011, 10). Kavram birden çok kişiye ulaşabilen her türden sözlü, yazılı, basılı, işitsel ve görsel ortamları (kitaplar, gazeteler, dergiler, broşürler, billboardlar, radyo, film, televizyon) ve internet gibi çoklu medya ortamlarını içeren kitle iletişimini gerçekleştiren teknolojik araçları kapsar (Erdoğan ve Alemdar, 2002: 19; Nalçaoğlu, 2003: 44; Jensen ve Rosengren, 2005akt;Taylan, 2011, 10)

Değişen toplumda medya son derece etkili, bilgilendirme, eğitme gibi temel sorumluluklara sahip bir hale gelmiştir. Ülkemiz gibi hızlı sosyal değişme, kalkınma süreci içinde bulunan toplumlarda bireye değişen ve gelişen rolleri öğretmede kitle iletişim araçları etkili olabilir ve de toplumu bilgilendirme ve yönlendirme sorumluluğunu yaşadığımız olayları dikkate alarak üstlenebilir. (Palabıyıkoğlu, 1997:125) Bireylerin ve toplumun gerek haberleşme ve gerekse bilgilenmesinde gazete, radyo, televizyon gibi hem görsel, hem de işitsel kitle iletişim araçlarının tümünü kapsayan medya, bazen tek başına belirleyici olabilmektedir.

Medyanın temel işlevlerinden biri de karmaşık toplumlarda toplum üyelerine kendi dışında kalan dünyanın, olgu ve olaylarının bilgi ve deneyimini aktarmaktır. Bu aktarım olguları, referans olarak yapılan bir gerçeklik tanımı olabileceği gibi, tümüyle sanal da olabilir. (Kaya 2001, akt:Pınar, 2006:10) Medya araçları; topluma sundukları içeriklerin malzemesini gerçek dünyadan alırlar ve bu malzemeyi kendi bakış açılarına ve çıkarlarına göre işleyerek kendilerine has bir dünya kurgularlar. (Zorlu, 2016:15) Kısacası denilebilir

ki, medya gerçekleri istismar etmek, olayları olduğundan farklı gösterip çarpıtmak (ki biz buna manipülasyon diyoruz) gücüne, en azından potansiyel olarak sahiptir.

Toplumun bilgilenmesinde güçlü bir araç olan basın yayın organları bir yandan bilgilendirirken bir yandan da karşımıza bir dünya ve bu dünyaya ait imgeler ve görüntüler sunar. Medyanın olumlu etkilerinin yanı sıra olumsuz etkileri de vardır. Medya çağımızda bir yandan bireyleri çevresinden ve dünyadan soyutlanmış bir şekilde yaşamasının önüne geçen önemli bir kurumsal yapı iken bir yandan da olayları nasıl algılayacağımızı ve ne sonuç çıkaracağımızı da söyleyerek bizi yönlendirir.

Medyanın yapabileceği etkiler, bu etkilerin türleri, derece ve şiddetleri birçok faktör tarafından belirlenir. Konu bireyler boyutunda ele alındığında, izleyicilerin toplumsal öz geçmişleri, yaşı, cinsiyeti, mesleği, yaşam biçimi, hayatı algılayış şekli, zihinsel özellikleri ve zekâsı, kişiliği, dini inançları ve öteki bireysel karakteristikleri... gibi bir çok etken işin içine girmektedir. Bireylerle ilgili olarak sayılan, bütün bu toplumsal ve psikolojik özellikler, medyanın bireyler üzerinde yaratacağı etkinin türünü, şeklini ve şiddetini belirlemede belirli ölçüde rol oynar. Hiç kuşkusuz bu konuda mesajların simgesel yapısı da gözden ırak tutulmamalıdır. (Arslan, 2004:3)

Şiddet

İnsanlık tarihiyle birlikte ortaya çıkmış olan şiddet olgusu, birçok bireysel ve toplumsal öğe ile birlikte karmaşık bir yapı ortaya koymaktadır. Bu nedenle şiddet olgusunu tanımlamak ve ortaya çıkarmak da kolay olmamaktadır. Kendini çok farklı biçimlerde gösterebilen şiddet olgusu, günümüzde gerek bireysel ve gerekse toplumsal boyutta sık sık karşılaşabileceğimiz bir olgudur. (Kocacık, 2001: 1)

İnsanların olduğu her yerde şiddette var olmuştur. Günümüzde şiddet kavramı sadece fiziksel ve mala yönelik eylemleri içermez bireylerin psikolojik durumlarını etkileyen onların ruh sağlığını tehlikeye atan eylemler de şiddet olarak algılanmalıdır. (Gökulu, Hosta, 2013:1832) Baskı, eziyet, korkutma, sindirme, öldürme, cezalandırma, başkaldırı, her toplumda derece derece fakat sürekli bir biçimde günlük yaşamda rastlanan şiddet görünümleridir. (Kocacık, 2001;2:1-7 akt:Güleç, Topalaoğlu, Ünsal, Altıntaş, 2012: 113)

Şiddet olgusu yıkıcı sonuçları olan insanlığın doğuşundan itibaren var olan bir olgudur. Medeniyetlerin yıkılması ve yeniden kurulmasında şiddet temel aracı rol oynar. (Ergeç, Doğan, 2016: 44)

Şiddet ile ilgili bazı çalışmalara (Kocacık; 2001; Kızmaz, 2006, Önsöz, 2009) bakıldığında şiddetin tanımını yapmanın güç olduğu görülmektedir. Toplumumuzda sıkça başvurulan bir davranış ve ifade biçimi olan "şiddet"i kısaca; "üstünlük ya da hakimiyet kurmak ve maddi veya manevi çıkar sağlamak amacı ile uygulanan fiziksel, sözlü ve psikolojik hareketler" olarak tanımlıyoruz. Yani; şiddet temel olarak güç ve otorite ile ilgilidir. Emir, tehdit, hakaret, aşağılama, özgürlüğü kısıtlama, kişinin kendi kararlarını almasını engelleme ve eğitimden mahrum bırakma da şiddet eylemleridir. (Held, 2015)

Şiddet kavramı, Dünya Sağlık Örgütü tarafından "Bir kişiye, kişilerin başka kişilere, bir grup veya topluluğa karşı, genellikle yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişim bozukluğu ve mahrumiyetle sonuçlanan tehditle veya fiili olarak uygulanan erk veya fiziksel güç kullanımı" olarak tanımlanmaktadır. (WHO, 2002 akt:Ergeç, Doğan, 2016:44)

Şiddet sözcüğü dilimize Arapçadan giren bir sözcüktür. "Peklik", "sertlik", "sıkılık" anlamları vardır. (Dursun, 2011:3) Adında Türk kelimesi geçen ilk sözlük olan Kamus-ı Türki'de şiddet sözlüğünün sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma anlamlarına geldiğini vurgulamaktadır. Şiddet bu açıdan değerlendirdiğimizde, bireylerin canına veya malına yönelik olarak gerçekleştirilen zarar verici davranışları ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. (Gökulu, Hosta, 2013:1832)

Şiddetin tanımı konusunda çağdaş Fransızca sözlükleri; a) bir kişiye, güç veya baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak veya yaptırmak, b) şiddet uygulama eylemi, c) duyguların kabaca ifade edilmesi eğilimi, d) bir şeyin karşı konulmaz gücü, e) bir eylemin hoyrat yapısı, gibi tanımlar getirmektedir. (Michaud, 1991 akt:Özerkmen 2012:2).

İngilizcede de şiddet sözcüğü çok geniş bir kullanım alanına sahiptir. Bu kullanımlar arasında bedene zor uygulama, bedensel zedelenmeye neden olma, kişisel özgürlüğü zor yoluyla kısıtlama, bozma ya da uymama, rahatça gelişmesini ya da tamamlanmasını engellemek üzere bazı doğal süreçlere, alışkanlıklara vb. yersiz kısıtlamalar getirme, anlamın çarpıtılması, büyük güç, sertlik ya da haşinlik, kişisel duygularda sertlik ve tutkulu davranışlara ya da dile başvurma bulunuyor (Hobart, 1996:52 akt:Özerkmen, 2012:5).

Fransız-Latin-İngiliz dil kökenini incelendiğinde sözcüğün "kuvvet" ve "güç" gibi hemen her dildeki anlamının yanı sıra "çiğneme, ihlal etme, bozma" gibi bir anlamları da bulunmaktadır.

Oxford Dictionary, şiddet kavramını "Fiziksel kuvveti içeren, birine zarar verecek veya hasar vermeyi amaçlayan davranış." şeklinde tanımlamaktadır (Oxforddictionary, 2017). "Şiddet kişi ya da kişilere yönelik psişik ve/veya fiziksel hasar vermeye yönelik bir cezalandırma eylemidir." (Aslan, Doğan 2017:98).

Şiddetin dar anlamda tanımı şöyledir: İnsanın bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yöneltilen sert ve acı verici bir edimdir. İnsanın kendine yönelik yıkıcılığını temsil eden intihar da (özkıyım) bu grupta değerlendirilmektedir. Esasen insanın doğasında var olan bastırılmış davranış biçimi olarak şiddet; sertlik, kaba kuvvet, azarlamada ve cezalandırmada aşırıya gitmek, inandırma ve anlaşmaya varma yerine kaba kuvvet kullanmadır (Ünsal, 1996: 29 akt: Kayhan, 2015:66). Şiddet aynı zamanda, bir canlı ya da canlı grubuna karşı fiziksel olarak zarar veren sonuçların medya kanalı ile gösterimlerini de içerir. Bu nedenle üç temel şiddet tasviri vardır. İnandırıcı tehdit, eylem ve zararlı sonuçlar (Özer, 2010: 51, akt:Kayhan, 2015:67)

Şiddetin dar tanımıyla sınırlı kalınması, fiziksel şiddete ağırlık verilmesi hem eksiklikler taşımasına hem de bazı toplumsal gelişmelerin ve sistemlerin yol açtığı zararların göz ardı edilmesine neden olur. Bu nedenle şiddeti geniş anlamıyla ele almak gerekir. (Özerkman, 2012: 7)

Geniş anlamda şiddet ise insan üzerindeki fiziksel ve ruhsal etkileri açıkça ölçülemeyen, dolaylı ve somut bir biçimde hissedilen çeşitli baskılardır. Örneğin ekonomik şiddet, medya terörü, enflasyon, işsizlik, trafik korsanlığı, doğanın ve tarihsel çevrenin tahribi, sağlıksız kentleşme gibi. (Ertenardalı 1996:143 akt; Kocacık:4).

Şiddet, bir insanın rahatça gelişmesini ya da bu gelişimini tamamlamasını engellemek üzere bazı doğal süreçlere, alışkanlıklara yersiz kısıtlamalar getirmeden, bir insana iradesi dışında kabul ettirilen bir duruma, davranışa manevi veya fiziksel baskı uygulamaya, onu hırpalamaya, zor kullanmaya, işkence yapmaya, sakat bırakmaya hatta öldürmeye kadar uzanan' eylemler bütünü olarak tanımlanabilmektedir. (Alpago 2006: 23-24 akt:Gökulu, Hosta, 2013:1832).

Carter ve Weaver'a göre şiddetin tanımı genellikle farklı coğrafi konumlarda bulunan topluluklara, kültürel yapılara ve zamana göre değişmektedir. . (Carter, Weaver, 2003:3 akt; Ergeç, Doğan, 2016:44)

Şiddetin çeşitli tanımlarında karşılaşılan ortak öğeler şunlardır: Kişinin canını acıtmak, yaralamak, öldürmek, mala zarar vermek amacıyla güç kullanmak; yasaya aykırı fiziki güç kullanmak; yasaya aykırı bir hedefe varmak için şiddet kullanmak ya da şiddet

kullanma tehdidinde bulunmak; genelde kabul gören yasa ve ahlak ilkelerine aykırı biçimde fiziksel yok etme, gereksiz yere kırma, yok etme eylemleri; toplumsal ilişkilerde kabul edilebilirlik sınırlarını aşan zorlama eylemidir. (Özerkmen, 2012:3)

Şiddet olgusu çok yönlü bir olgudur. Collins, şiddetin fiziksel, duygusal, bedensel yönlerine işaret ederek şiddetin farklı türlerden incelenebileceğini öne sürmektedir. (Walby, 2013 akt:Bal, 2013:10) Şiddet farklı biçimlerde sınıflanabilmektedir.

Psikolojik (Duygusal) Şiddet

Şiddet tipleri içerisinde gündelik yaşamda en sık rastlanan tiplerden birisi de duygusal şiddettir. Duygusal şiddetin temelinde insanın yaşadığı psikolojik hasar bulunmaktadır. (Polat, 2016:31)Psikolojik şiddet doğrudan fiziksel zararlara yol açmamakla birlikte, insanların ruh sağlığı üzerinde ciddi olumsuz etkilere neden olmakta ve fiziksel şiddeti teşvik etmektedir. Fiziksel şiddete başvuran insanların genellikle psikolojik şiddet mağduru olduğu bilinmektedir.

Cinsel Şiddet

Cinselliğin kontrol etmek, denetlemek, küçük düşürmek, aşağılamak ve cezalandırmak amacıyla bir şiddet aracı olarak kullanılmasına "cinsel şiddet" denir. (https://www.morcati.org.tr erişim tarihi:20.03.2018)

Cinsel şiddet; çocuğa, gence, kadına ve diğer bireylere yönelik olarak laf atma, el kol hareketi yapmakla başlayıp tecavüze kadar varan geniş bir yelpazede gerçekleşen cinsel taciz ve saldırıdır. (Köknel, 2000:203 akt; İşıker, 2011:15)

"Şiddet ve Sağlık Konusundaki Dünya Raporu"nda "cinsel şiddet", cinsel bir eylem gerçekleştirmeye, istenmeyen cinsel sözler söylemeye, cinsel yaklaşım ve tekliflerde bulunmaya ya da bir kişiyi ticari amaçla cinsel olarak kullanmaya yönelik eylemlerin tümünü kapsamakta olup, kurbanla fail arasındaki ilişki her ne olursa olsun, kurbanın evinde ya da işyerinde sınırlı kalmaksızın her türlü koşulda bir kişinin cinselliğine karşı dolaylı ya da direkt olarak ve zorlamayla yapılan cinsel bir eylemi içermektedir. (WHO, 2002 akt; Polat, 2016:26)

Ekonomik Şiddet

Çok düşük düzeydeki ücretler ve kronik enflasyon insanca yaşamı tehdit eder. Bir ülkede çok yüksek oranlarda seyreden enflasyon ve işsizlik düzeyinin, yetersiz sosyal güvenlik olanaklarının da bir çeşit ekonomik şiddet olarak değerlendirilmesi mümkündür. Çok düşük ücretler, kronik enflasyon insanca yaşamı tehdit eder, üstelik yarınından korku

duyan insanları daha sorunlu ve gerilimli yaptığı için olağan şiddete de katalizörlük eder. (Özerkmen, 2012:7)

Fiziksel Şiddet

Fiziksel şiddet en çok saptanan ve gözlenen şiddettir. Dar anlamıyla şiddet tanımında, tartışılmaz ve ölçülebilir nitelikleriyle, fiziksel şiddet tektir ve insanların bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yöneltilen, sert ve acı verici bir edimdir. Başkalarına yönelik şiddet eylemlerinin dışında intihar, intihar teşebbüsleri gibi insanın kendine yönelttiği ve bedensel bütünlüğüne zarar veren fiziksel şiddet eylemleri de vardır. (Ünsal , 1996:31 akt; İşıker, 2011:12)

Fiziksel şiddet dayaktan çok daha fazlasını içeren bir davranıştır ve çok daha dramatik sonuçlara yol açabilir. Bir tokatla başlar ve çeşitli aletlerin kullanıldığı olaylara kadar uzanır. Fiziksel şiddet tanımını istismar mağdurun sağlığını olumsuz etkileyen ve vücutta iz bırakan lezyonların ve yaralanmaların bulunması şeklinde yapılabilir. (Neugebauer, 2000:335 akt; Polat, 2016:25)

Siber şiddet

"Siber zorbalık" tipik olarak başkalarına rahatsızlık ya da zarar vermek amacıyla kişilerin ya da grupların dijital ortamlarda gerçekleştirdikleri davranışlar olarak tanımlanır. (Barlet, Chamberlin, 2017:444 akt; Arslan, Doğan, 2017: 96)

Siber şiddet eylemleri iki temel bilişim teknolojisi aracıyla yapılmaktadır. Bunlardan ilki kişisel bilgisayar yoluyla saldırganın tekrarlı olarak anında mesaj, müstehcen taciz mesajı, iftira içeren mesaj göndermesi ya da internet sitesi hazırlayarak bunları yayınlamasıdır. İkincisi ise kurbana rahatsız edici mesajların cep telefonu yoluyla iletilmesidir. (Polat, 2016:33)

Siber şiddet eylemi ciddi boyutlarda olabilecek, psikolojik, duygusal ve sosyal zararlar yaratmaktadır. Hukuksal açıdan da oluşan suçların değerlendirilmesi ve ceza kapsamında incelenmesi önemlidir. (Kurt, 2005 akt;Polat, 2016:34)

Sonuçta şiddet yapısal (sürekli) veya konjonktürel (geçici), doğrudan veya dolaylı, dar veya geniş anlamlı olabilir. Günümüzde ister kurban, ister suçlu olsun kişiler arası şiddet, çocuklar, ergenler ve genç erişkinler için doğumsal kalp hastalıkları, kanser ve enfeksiyon hastalıklarından çok daha sık görülen bir sağlık sorunudur.

Medya ve Şiddet İlişkisi

Şiddet medyadan asırlarca önce hikâye anlatımında önemli bir unsur olarak yer almıştır. Mısır, Sümer, Babil halklarının tümü şiddet olaylarını resmetmişler, Eski Ahit

kitapları da; savaş, soykırım, insan kurban etme gibi hikâyeler aktarmıştır. (Trend, 2008:21-2 akt: Zorlu, 2016:15)

Günümüzde medya, insanlık tarihinin hiçbir döneminde olmadığı kadar fazlaca hayatımızın etkin bir parçası haline gelmiştir ve medyadan yoksun bir hayat düşünmek bile insanları korkutmaktadır.

Şiddet olgusu yeni olmamakla birlikte, dünyada medya üzerinde zihinleri etkileyen şiddet olgusunun ortaya çıkışının incelenmeye başlanması 60 yıl öncesine dayanır. (Ergeç, Doğan, 2016:45)

Medyada şiddet kullanımı, 1950'li yıllardan beri ilgi odağı olmuştur. (Özer, 2017:2) Jean Baudrillard'in belirttiği gibi gündelik yaşama küçük dozlar halinde aşılanan şiddet; kitle iletişiminin özünü oluşturan "gündelik haberler, cinayetler, devrimler, nükleer ya da bakteriyolojik tehlike" tarafından beslenir (akt. Çakır, 2008:165 akt:Zorlu, 2016:14).

Medyada kullanılan şiddete ilişkin yapılan araştırmaların merkezi Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'dir. Söz konusu araştırmalar, 1920'li-1930'lu yıllarda sessiz sinema filmlerinin çocuklar üzerindeki etkisinin araştırılmasıyla başlamıştır. (Lowery & DeFleur, 1995 akt; Özer, 2017:3) Araştırmalar, 20. yüzyılda başlamıştır; ancak medyada şiddet kullanımı eski yüzyıllarda olmuştur. (Özer, 2017:3)

Carter ve Weaver genel kabul gören medyada şiddet tanımlarının neredeyse her on yılda bir büyük oranda değiştiğini söylemektedir. Bununla birlikte medyada var olan şiddetin tanımlanması, şiddet unsurlarının ne şekilde temsil edildiğine göre de değişmektedir. (Carter, Weaver, 2003:3 akt; Ergeç, Doğan, 2016:44)

Günümüzdeki şiddetin en önemli yanı, teknoloji ve medya ile yoğun bir işbirliği içinde yürütülmesidir. Böyle bir yapıda iletişim teknolojileri şiddetin araçlarından birine dönüştüğü gibi (Çakır, 2008:16 akt: Zorlu, 2016:14) bireylere şiddeti nasıl uygulayacaklarını da öğretmektedir.

Medyada şiddet kullanımı genellikle, "olumsuz" olarak değerlendirilmektedir. Medya söz, resim, sembol ve algılarla toplumu manipüle etmekte, kendi amaçlarına uygun bir hayat tarzı ve kutsalları dayatmaya çalışmaktadır. (Kayhan, 2015:64)

Yapılan araştırmalar izleyenlerin, okuyanların, dinleyenlerin şiddet gösteriminden doğrudan ve birebir etkilendiği sonucuna varmasa bile, medyadaki "şiddet öyküleri"nin şiddeti hayatımızın bir parçası haline getirdiğini, toplumsal şiddet kodlarını yeniden ürettiğini ve gündelik hayatımızın "gerilimli" anlarında bu "şiddet öyküleri"nin bireysel davranışlarımıza kılavuzluk ettiğini göstermiştir. Diğer taraftan medya şiddeti yansıtarak

alevlendirmekte, tanımlayarak boyutlarını genişletmekte, vurgulayarak abartmakta ve tekrar tekrar yer vererek özendirilmektedir. Yani medya, şiddetin doğrudan nedeni olmasa da, şiddet üzerine negatif bir etkide bulunabileceği ve şiddeti olumlayarak bireylerin bu eylemleri içselleştirmesine neden olabileceği gibi şiddete yönelik davranışların ortadan kalkmaması için bir neden teşkil etmektedir. (Batur 1998 akt; Pınar, 2006:35)

Medya ile şiddet olgusu arasında doğrudan bir bağ bulunduğu görüşüne katılmayan Medyada Şiddet Efsanesi'nin yazarı David Trend de medyadaki şiddetin, daha yıkıcı bir şey yaptığını belirtmekten kendini alamamaktadır: "medyada şiddet, insanları şiddet dolu bir dünyada yaşadıklarına ve dünyayı daha güvenli hâle getirmek için şiddetin gerekli olduğuna inandırır." (Trend, 2008:80 akt: Zorlu, 2016).

Şiddet eyleminin temelinde yatan saldırganlık güdüsü öğrenilebilen ve taklit edilen bir olgudur. Bu durum bizi şiddet olgusunun toplumsal bir boyutu bulunduğu sonucuna götürmektedir.

Medyanın kendi gerçekliğini sıfırdan üretemeyeceğini, ancak sosyal gerçekliği alıp kendi gerçekliğine çevirebileceğini, insan gerçekliğinin de medya gerçekliği üzerinden oluşabileceğini düşünmek mümkündür. (Özer, 2017:4) Zira döngüsel olarak şiddet; toplumsal yaşamda ne kadar artıyorsa yoğun şiddet barındıran filmlere ve diğer programlara talep de paralel olarak artmaktadır. Medya, özellikle elektronik medyadaki gelişmeler, hızla gelişen iletişim teknolojinin imkânlarını da kullanarak televizyon, dijital medya, gazete, sinema gibi araçlarıyla kitlelere mesajların izleyicilere daha hızlı ve sık ulaştırılmasını sağlayarak sürekli şiddet içerikli unsurlar sunmaktadır.

İletişim fonksiyonu, algılama işleviyle gerçekleşir. (Topcuoğlu 1996 akt; Pınar, 2006:10) Medya, doğası gereği insan zihni ile doğrudan temas halindedir. Diğer gelişmiş ya da gelişmekte olan toplumlarda olduğu gibi çağdaş Türk medyası da, ülkemizde yaşayan bireylerin bilgi, duygu, düşünce, inanç, tutum ve davranışlarını etkileyebilecek çok büyük bir güce sahiptir. Yalnızca bireylerin değil, aynı zamanda toplumsal grupların, toplumsal kurumların ve kuruluşların, kısacası toplumumuzun tamamının ve kültürün de, medyanın şekillendirici ve belirleyici etkisinden kaçabilmesi çok zor görülmektedir (Arslan, 2001: 135 akt; Savaş, 2004:4)

Medya şekillenme, davranış ketlemesini önleme, duyarsızlaştırma, taklit etme, saldırganlığı uyarma ve risk almayı teşvik etme yolu ile davranışları etkileyebilmektedir. (Lewis DO, 2005 akt; Güleç, Topaloğlu, Ünsal, Altıntaş, 2012:120)

Medya tüketicisinin gönderilen mesajlarla uyarılması ya da fiziksel tepkilerinde değişimlerin olması halinde fizyolojik etkilerin gerçekleştiği anlamına gelmektedir (Bryant ve Zillman, 2009, 13; akt: Altıntaş, 2017:185)

Freedman ve Sears (1993) adlı iki sosyal bilimci televizyonda şiddet eylemlerini gözlemenin saldırganlıkla ilgili düşüncelerin uyarılmasına yol açacağı bunun davranışsal eğilimlere yayılmasıyla gözleyenleri eyleme daha hazır hale getireceğini vurgulayarak medya-şiddet ilişkisini açıklamaktadır. Toplumda gözlenen şiddet davranışları ile medyada sergilenen şiddet olgusuna yaklaşımda model alma ya da sosyal öğrenme süreci temel alınmaktadır. Tüm davranışlarda olduğu gibi, şiddet içeren davranışlarda da özdeşleşme, pekiştirme beklentisi gözlenen davranışın yapılması, gözlenen davranışın taklit edilmesi gibi öğrenme ilkeleri işlemektedir. (Freedman ve Sears, 1993 akt: Palabıyıkoğlu, 1997:124)

Medyada gösterilen şiddet görüntüleri, şiddete eğilimli birey için, yeni şiddet yöntem ve tekniklerini öğrenebileceği, en ucuz ve en kolay ulaşabileceği kaynaktır. Saldırganlık ve şiddet olgusu, gözlem ya da taklit yoluyla öğrenilebilir; ne kadar pekiştirilirse meydana gelme olasılığı o kadar yüksek olur. (Atkinson, 1995 akt: Pınar, 2006:19)

Şiddet medyada; filmler, video oyunları, televizyon haberleri, müzik klipleri ile farklı biçimlerde sunulmaktadır. Medya özellikle televizyon ve online oyunlarla şiddeti görsel ve seyirlik bir şölene dönüştürmektedir. (Zorlu, 2016:29) Şiddet içerikli medyanın tüketimi çoğunlukla bir grup etkinliği olduğundan film veya oyun bittiğinde deneyim sona ermeyip sohbet konusu olmaya devam eder. (Zorlu, 2016:15)

Aile Araştırma Kurumu tarafından ülkemizde yapılan çalışmada medyadaki şiddetin en sinsi ve güçlü etkisi bizim hepimizin gerçek yaşamdaki şiddete karşı duyarsızlaşmamıza yol açarak, bireyler üzerinde bir etki sergilediği gösterilmiştir. (Ayrancı, Kösgeroğlu, Günay, 2004 akt:Güleç, Topaloğlu, Ünsal, Altıntaş. 2012:121)

Şiddet uyaranına gösterilen tepki eğrisel bir kalıp izlemekte, başlangıçta şiddet görüntülerinden daha az keyif alınıp kurbanların acıları daha fazla duyumsanırken, sonraki tekrarlarda daha çok keyif alınıp kurbanların acıları daha az duyumsanmaya başlamaktadır. Medya şiddetine ilk kez maruz kalındığında, gözlemlenen şiddete karşı beklenen olumsuz cevaplarla tutarlılık arz edecek şekilde; korku, artan kalp ritmi, perspirasyon, rahatsız hissetme ve bezginlik gibi sakınmaya dönük tepkiler üretilirken, kişinin uzun süre ve tekrarlanan tecrübelerinden sonra ekran medyasındaki şiddetin psikolojik etkisi azalmakta,

alışkanlığa dönüşmekte ve gözlemci zamanla duygusal ve bilişsel olarak şiddet medyasına duyarsızlaşmaktadır (Wei, 2007: 371 akt: Yumrukuz, 2017:92)

Küreselleşme bilgi ve iletişim teknolojisindeki hızlı gelişmeler ile birlikte medyanın etkisinin gittikçe arttığı ve en etkin sosyalleşme aracına dönüştüğü günümüz de insanının teknolojiye bağımlılığı da gün geçtikçe artış göstermektedir. Teknolojik bağımlılıklar içevuruk olarak, insan-makine etkileşimini içeren ve kimyasal olmayan (davranışsal) bağımlılıklar olarak tanımlanır. Bu bağımlılıklar pasif (televizyon) ya da aktif (bilgisayar) olabilir. Etkileşim genellikle, neden olan ya da pekiştiren özellikleri (ses ve renk efektleri, aksiyon, olay sıklığı...) içermekte ve bu özellikler bağımlılık eğilimini artırabilmektedir. (https://www.e-psikiyatri.com erişim tarihi: 23.03.2018)

Medya ve şiddet arasındaki ilişkinin bir diğer önemli boyutu da, medyada yer alan şiddet haberlerinin, gerçekleşen şiddet suçlarına oranla ne sıklıkla haber yapıldığıdır. Bu konuda yapılan çalışmaları incelediğimizde, medyanın genellikle şiddet suçlarını çok yoğun bir biçimde haber yaptığını görmekteyiz. (Gökulu, Hosta, 2013:1838) Çünkü Medya, bugün küresel güçlerin amaçlarına ulaşma aracı haline gelmiştir. Diğer yandan küreselleşme şartlarının tetiklediği rekabet ortamı tüm sektörlerde olduğu gibi medya dünyasında da reyting ve ticari öncelikli yayın politikaları izlenmesine yol açmıştır. (Kayhan, 2015:61) Nitekim en çok izlenen ve etki alanı yüksek olan medya araçlarından TV'deki, albenisi olan yerli diziler, çizgi filmler ve haber programları incelendiğinde, çoğunun şiddet içerikli ve tüketimi teşvik eder nitelikte olduğu gözlenmektedir. (Önür, 2001: 34 akt: Kayhan, 2015:91)

Medyanın günümüz kapitalist toplumlarında kar amacı güderek hareket eden bu kurumsal yapısı kimi zaman onu sorumlu yayıncılık anlayışı çizgisinden uzaklaştırabilir. Bireyler, kendi güvenliğiyle ilgili kaygıları açısından özellikle yerel nitelikli şiddet haberlerine ilgi gösterirler. Medya, kimi durumlarda bireylerin güvenlikle ilgili kaygılarını izlenme, okunma oranlarını artırması amacıyla kullanabilir.

Günümüzde medyada şiddet bir araç olarak kullanılmakta ve içinde şiddet olmayan bir haberin haber olarak nitelendirilmediği durumlara gelinmiştir. (Palabıyıkoğlu, 1997:123) Medya toplumda meydana gelen şiddet eylemlerini, gerilim yaratması ve olumsuzluk taşıması, olağandışı bir olay olması ve bireyler üzerinde duygusal bir etki yaratma olasılığı nedeniyle haber yapmaktadır. İşlenen suçun toplumda yaratacağı etki ne kadar büyük ise medyanın o suç olayını haber yapma olasılığı o kadar fazladır. (Gökulu, Hosta, 2013:1838)

Şok, korku, gerilim, tiksinti, zevk veya cinsellik duygusu uyandıran görüntü ve manşetler birçok kültürde "gösterişli ve heyecan verici" (spectacular) olarak algılanır ve medyada seyircinin veya okuyucunun dikkatini çekmek için kullanılır. Medya çalışanları genellikle bu tarz haberlere kuşku ve dikkatle yaklaşsalar da, şiddet ve kanın okuyucuyu çektiğini bilirler. (Held, 2015)

Şiddet görüntülerinin sık sık gösterilmesi şiddet olgusunu gerçek yaşamda azaltmadığı gibi, aksine daha da yaygınlaşmasına yol açmakta, toplumda da şiddete karşı duyarsızlaşma artmaktadır. (Zorlu, 2016:29)

Günümüzde etkin güç konumundaki neo-liberal zihniyet, amaçları için medyayı kullanarak, sadece ülkemizde değil, bütün dünyada demokrasi, barış, paylaşma ahlakı, sevgi vb insani değerler yerine şiddet, tüketim, savaş ve ayrımcılığı körüklemektedir. (Tarhan, 2006: 92 akt: Kayhan, 2015:64)Bu bağlamda hiçbir zaman, çok dillendirildiği gibi, adalet ve insan hakları değil, bencillik, şiddet, terör ve bölücülük vb yıkıcı fikirler adeta meşrulaştırılıp savunulmaktadır. (Kayhan, 2015:64)

Toplumda yaşayan bireylerin çoğu herhangi bir suçun direk olarak mağduru olmasa da medya aracılığıyla haber yapılan şiddet haberlerinden dolaylı olarak mağdur olur. (Potter 1999:1 akt: Gökulu, Hosta, 2013:1838) Bu açıdan değerlendirdiğimizde, medyanın şiddet haberlerini, daha fazla izlenme amacıyla yoğun ve şiddet dozu yüksek biçimde vermesi, izleyiciler/okuyucular üzerinde olumsuz etkiler bırakabilir. (Gökulu, Hosta, 2013:1838)

Günümüzde medyanın insan ve toplum hayatındaki etkisi yadsınamaz derece fazladır. Yazılı, görsel ve işitsel medyada sunulan haberlerde sözel, fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik gibi birçok şiddet türüyle karşılaşılmaktadır. Medyada yer alan bu tür şiddet haberleri, insanlar üzerinde ruhsal ve fiziksel anlamda farklı etkiler uyandırabilmektedir. (Altıntaş, 2017:183) Medyanın bireyler üzerinde davranışsal, tutumsal, bilişsel, duygusal ve fizyolojik olmak üzere 5 tür etkisi vardır. (Altıntaş, 2017:184)

Saldırganlık ve şiddete eğilimde artışa ve huysuzluğa yol açmak, çevrelerini ve dünyayı daha korkulacak bir ortam olarak algılamaya ve kendilerini silah veya kesici-delici alet taşıyarak korumaya yönelik tedbirler almaya yönlendirmek, çevrelerindeki şiddet olaylarına veya şiddet mağdurlarına karşı duyarsızlaşma ve vurdumduymazlık meydana getirmek, daha çok şiddet içerikli materyale ulaşma ve izleme isteğini artırmak gibi etkileri de söz konusudur.

Medyadaki şiddetin kısa ve uzun dönem maruziyetlerinde etkiler değişik şekillerde ortaya çıkmaktadır. Kısa dönem maruziyet kişilerde, fiziksel ve sözel saldırgan davranışlarda artış, saldırgan düşünce ve duygularda artış ve anksiyete gözlenmektedir. Medyadaki şiddete uzun dönem maruz kalan çocuklarda, şiddet ve saldırganlık içeren eylem ve davranışlarında artış olduğu gösterilmiştir. Çocukluk çağında medya şiddetine sıklıkla maruz kalındığında hayatın ileri dönemlerinde fiziksel saldırı ve eş kötüye kullanımının arttığı gösterilmiştir. (Anderson, Berkowitz ve diğerleri, 2003:81-110 akt; Güleç, Topaloğlu, Ünsal, Altıntaş, 2012:120) Kısa dönem etkiler, yetişkinlerde daha sık ortaya çıkarken; uzun dönem etkilerin ise daha çok çocuklarda ortaya çıktığı gösterilmiştir. (Bushmen, Huesmann, 2006:348-352 akt:Güleç, Topaloğlu, Ünsal, Altıntaş, 2012:120)

Medyanın şiddetle ilgili algıları etkilediği biliniyor. Kadına yönelik şiddette, özellikle de cinsel şiddette; televizyon showlarının ve filmlerin önemli etkisi vardır. Zira medyada şiddete maruz kalanın; her önüne gelenle beraber olan birisi olarak sunulduğu, suçun şiddete maruz kalana aitmiş gibi gösterildiği, yine tecavüzcünün psikolojik ve biyolojik olarak cinsel dürtülerine karşı koyamadığına dair adeta mazeret gibi yanlış görüşler ileri sürüldüğü olmaktadır (Kara, 2011:45 akt: Zorlu, 2016:17). Bu açıdan bakıldığında, medyada en çok istismar edilen kesim kadınlardır. Yine fiziksel ve cinsel şiddet açıdan kadınlardan sonra belki en fazla medyanın olumsuz etkilerine maruz kalanlar ise çocuklardır.

Medyadaki şiddetten en çok etkilenen kesimlerden birinin çocuklar olması onların saatlerce televizyon izlemekte, internet ortamında veya bilgisayarlarda oyun oynamalarından kaynaklanmaktadır. Televizyonda izledikleri pek çok çizgi filmler ve basit dijital oyunlar bile yoğun öldürme, yaralama, saldırma, intihar gibi sahneler sunmaktadırlar. Bazen bu tür görüntülerden çocuklar öyle etkilenmektedirler ki; kendilerine adeta ideal model olarak sunulan kahramanları, mafya karakterlerini örnek alarak onlar gibi saldırgan davranışlar sergiledikleri medyaya yansımakta, bu tür haberler gündemden düşmemektedir. (Zorlu, 2016:29) Nitekim televizyonda olduğu gibi internet erişimiyle multimedya özelliği taşıyan bilgisayar veya akıllı telefon vb. kitle iletişim araçlarına gündelik yaşamlarında saatlerce vakit ayıran çocuk ve ergenler beden ve ruh sağlığı bakımından ciddi riskler taşımaktadırlar (Kara, 2011:33 ve 4 akt:Zorlu, 2016:14)

Medya başta tüm masumiyetleriyle her türlü etkileşime açık olan çocuklar ve ergenler olmak üzere bireylere örnek rol modeller sunar. Aynı zamanda saldırganlığın ve

şiddetin herkesçe rastlanan ve kabul edilebilir bir davranış olduğunu ''böyle şeyler hep olur'' düşünce kalıbıyla insanlara kanıksatırlar.

Diğer taraftan da medyadaki şiddet ile toplumsal alan arasında anlamlı bir bağ kuramayan çalışmaların çoklukta olduğu belirtilmiştir. (Ferguson ve Beresin, 2017 akt:Yumrukuz, 2017:93) Hatta tam tersine medyadaki şiddetin olası şiddet içerikli davranışı söndürdüğünü ortaya koyan araştırmalar da vardır. (Breuer, Vogelgesang, Quandt, ve Festl, 2015; Colwell ve Kato, 2003; Ferguson ve Olson, 2014; Feshbach ve Tangney, 2008 akt: Yumrukuz, 2017:93)

Bu konuda iyimser olanlar şiddeti televizyondan seyretmenin yararlı olduğunu öne sürmektedirler. Onlara göre, izleyiciler saldırgan davranışların bir kısmı seyretme yoluyla boşalmakta, böylece saldırgan eylemlerde bulunma olasılıkları azalmaktadır. (Pınar, 2006:36) Bazen medyadaki şiddet görüntülerinin; izleyicinin kendisini kahramanla özdeşleştirerek şiddet eğilimini tatmin ettiği ve bundan dolayı medyanın şiddeti azaltıcı bir rol oynadığı iddia edilse de araştırmalar; medyanın daha çok şiddeti tetikleyici ve öğretici bir işlev gördüğünü ortaya koymaktadır (Palabıyıkoğlu, 1997:124).

Yakın çevresi dışındaki gelişmeleri medya vasıtasıyla takip eden modern birey kitle iletişimin doğası gereği sürekli olarak tek taraflı bir mesaj bombardımanına tutulmaktadır. Medyanın vermiş olduğu her mesaj elbette bireyler tarafından hiç sorgulamadan kabul edilen bir tüketim malzemesi değildir. Bununla birlikte medya, modern toplumdaki bireylerin fikirlerinin oluşmasında, onların davranış kalıplarının değişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. (Gökulu, Hosta, 2013:1838)

Öte yandan, haber fotoğrafları, görünmezi görünür kılarak, tartışmayı kamuoyunun gündemine taşıyabilme gibi tartışmasız bir erdeme sahiptir; dolayısıyla şiddet veya suç haberlerini medyadan tamamen kaldırmak da mantıklı olmayacaktır, zira gerçekte olan şiddeti daha azmış gibi göstermek okuyucuya yanlış bir toplum ve dünya manzarası sunmak anlamına gelir. Gerçeğin acımasız yüzünü gösteren ve ikon haline gelmiş birçok retorik resim (son örnek; Bodrum sahiline cesedi vuran Aylan) çoğu kez kamuoyunun dikkatini çekmeyi ve farkındalık yaratmayı başarmıştır (Held, 2015).

Sonuç

Kitle iletişim araçları bireylerin yaşamında giderek daha fazla önem kazanıp yer kaplamaktadır. Toplumsal yaşantı içerisinde gelişen kitle iletişim araçları birçok yönden fonksiyonel olarak kullanılmaktadır. Kamuoyu oluşturmadan, toplumsal eğitim ve

öğretime kadar uzanan bir yelpazede bulunmaktadır. Bu geniş yelpaze içindeki en önemli işlevlerinden biri bilgilendirmektir.

Çevresi dışındaki gelişmeleri kitle iletişim araçları vasıtasıyla takip etmeye çalışan modern birey, bu araçlar vasıtasıyla sunulan haberlerdeki dil ve üsluptan ister istemez etkilenmektedir. (Gökulu, Hosta, 2013:1847) Görüntünün de kişiler üzerindeki etkisi tartışmasız bir gerçektir. İnsanlar üzerinde derin izler bırakacak görüntülere ve metinlere yer verilmemesi gerekmektedir. Bazen de insanlar üzerinde derin izler bırakmayacak derecede içerik barındırmayan bazı metinlerin oldukça etkili ve olayı detaylı anlatacak şekilde kaleme alınması da olumsuz etkiler bırakabilmektedir.

Bütün toplumlarda şiddet olgusuyla karşılaşmak mümkündür. Günümüz toplumlarında belirgin olarak ortaya çıkan şiddet olgusuna birey, çeşitli şekillerde maruz kalmaktadır. Maruz kalma biçimlerinden biri ve belki de en etkilisi medyadır.

Şiddetin, medya da teşvik edici ve özendirici bir sunumu vardır. Sözün özü, ardı arkası kesilmeden, defalarca yinelenerek verilen görüntü ve imgeler bireylerin beyinlerinin ve kalplerinin derinliklerine kadar işler ve kalıcı izler bırakır. Şiddet ve olumsuz içerik içeren programların izlenmesi kişide kalıcı bir iz olarak saldırganlık boyutunun artmasına sebep olmaktadır.

Medya üzerinden şiddetin üretilmesi, deneyimlenmesi, algılanması ve toplum içindeki yansımaları farklılaşmıştır. Şiddetin içselleştirilmesi beraberinde oluşan; acıma, üzülme, öfkelenme, sevinme gibi duygulardan arınmayı sağlaması normalleşme sürecine katkıda bulunmaktadır. Burada başkasının acısından haz alma, şiddeti eğlence aracı haline getirme, acıma duygusunun körelmesi, şiddete karşı kayıtsız kalma ve şiddete çeşitli amaçlar doğrultusunda meyletme söz konusudur. Dolayısıyla kişiye özgü değer yargılarının bilinçaltında meşrulaştırılması söz konusu olmaktadır. Bu suretle empati kurma, acıma hissi ve şiddet mağdurlarının sergilenmesi haz aracına gelebildiği için, bireydeki ahlaki değerleri aşındıran eğilimler tetiklenmektedir. (Yumrukuz, 2017:101)

Toplumdaki insanlarda ilgileriyle tercihleriyle kitle iletişim araçlarını yönlendirme gücüne sahiptir. Medyadaki şiddete bireyler gösteri gözüyle bakıyor bu durum kesildiğinde ise halk gösteri istiyor. İnsanlar şiddet içerikli yayınlara ilgi gösterdikçe reytinglerini yüksek tutma amacındaki medya kapanı da ilgi gösterilen program akışına göre yayınlarını şekillendirecektir. Bu açıdan öncelikle toplumun şiddete karşı duyarlılık kazanması gerekir.

Kitle iletişim araçlarının birey ve toplum üzerinde sahip olduğu etkilerin olumlu ve olumsuz taraflarının olduğu kesindir; ancak günümüzün bir değerlendirilmesi yapıldığında bu etkilemenin olumsuz yönlerinin ağır bastığı görülmektedir. Nitekim bu araçlar, insanları kendilerine bağlayarak, sosyal etkileşimi zayıflatmış, insanların boş zamanlarında birbirleriyle yapabilecekleri fikir alış verişlerini engellemiştir. Böylelikle de birbirinden habersiz, birbirine karşı duyarsız insanlardan oluşan bir toplumun oluşmasına yol açmıştır.

Uygarlık geliştikçe "şiddetin azalacağı" yolundaki öngörülerin aksine, şiddet farklı boyutlarda ve yoğunlukta bütün dünyada yaşanmaktadır. Öyleyse şiddet insan ve insan toplumları için hem evrensel ve hem de toplumsal bir olgudur ve kaçınılmazdır. (Özerkmen, 2012:2)

Şiddet içeriğini medyadan, medyayı da insanların hayatından tamamen çıkarmak mümkün görünmemektedir, çünkü şiddet bireysel ve toplumsal hayatın içinde, hayata dair her şey ise medyanın ilgi alanı içindedir. Ancak kitle iletişim araçlarının, birey üzerindeki etkilerinin yönü değiştirilerek kitle iletişim araçlarının kullanımını insanlık seyrine döndürebiliriz. Medyanın hem olumlu, hem de olumsuz etkisi medya bilinçli ve denetimli olarak kullanıldığı zaman olumlu yönde seyir değiştirecektir.

Medyada şiddet içeren gösterimlerin, etkileri hakkında, araştırma bulgularının ise henüz tam bir kurama oturmadığı, tartışmaların sürdüğü ve daha da süreceği anlaşılmaktadır. Araştırmacıların şimdilik üzerinde birleştikleri ortak sonuç ise, medyanın bir araç olarak kendisi değil ama program unsuru olarak mutlak bir öğretici gücü olduğudur. İşte bu noktada, medyadaki yayınlarda, neyin öğretilmek istendiği sorusu ve buna verilecek cevaplar öne çıkmakta ve önem taşımaktadır. Konuya, mevcut medya uygulamaları itibariyle bakıldığında ise, 21. yüzyılın başında, medya teknolojisinin keşfedilmiş son derece güçlü eğitim araçlarının, bugünkü yayın programları ile insanlığa gereken çok olumlu hizmetleri veremeden harcanıp gittiğini görerek, sızlanmamak mümkün olmamaktadır. (İşçibaşı, 2002:51)

Bilgi çağının en temel yapı taşlarından biri ve 4. kuvvet olarak adlandırılan medya; toplumların, siyasetin, kamuoyunun, demokrasinin vb. gibi sınırsız alanın sağlam yapılarının oluşumundaki görevini, başarıyla yerine getirmek zorundadır. Bu nedenle çeşitli kar amaçlı ya da farklı içerikler içeren unsurlardan uzaklaşıp görevlerinin bilincine varması ve sorumluluklarını unutmaması ve 21. yy. yakışan bir işleyişe sahip olması gerekmektedir. (Yücedoğan, 2002:113)

Şiddet suçtur, dolayısıyla şiddeti haklı göstermek de suçtur. Şiddet öğesi içeren haberler, fotoğraflar ince elenip sık dokunmalıdır. Televizyondan, internete, cep telefonundan gazeteye ve bilgisayara kadar, neredeyse su-ekmek gibi –varlıklısından yoksuluna hemen herkes için- hayatın ayrılmaz bir unsuru hâline gelen medyanın görevi halkı duygusal olarak yönlendirmek değil, bilgi vermektir.

Her meslek ve sektörde olduğu gibi medyada da uygulanması beklenilen bazı etik kurallar vardır. PACE'nin Medya Etiği kuralları tarihsel tecrübe ve akademik bilgilere dayanılarak hazırlanmıştır ve demokratik olan her ülkede uygulanması beklenmektedir (Held, 2015).

Toplumlardaki şiddet ve saldırgan davranışlardaki artış, yönetimleri yasal düzenlemeler yapmaya iterken, artık uluslararası düzenlemeler gündeme gelmektedir (Pınar, 2006:35).

Birçok ülkede hükümetler, medyanın olumsuz etkilerinden başta çocuk ve gençleri korumak üzere yasal düzenlemeler gerçekleştirmişlerdir. Türkiye'de de bu amaçla Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kurulmuştur. "6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun"un özellikle yayın ilkeleri gereği RTÜK; cinsel ve şiddet içerikli yayınları da denetlemekte ve ihlal tespit ettiğinde ağır yaptırımlar uygulayabilmektedir. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu da cinsel ve şiddet içerikli suçların internet ortamında işlenmesi hâlinde "23/5/2007 tarih 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun" ile bu tür ihlallerin yapıldığı internet sitelerine erişimi engellemektedir. Ayrıca 01/11/2007 tarihli "İnternet Toplu Kullanım Sağlayıcıları Hakkında Yönetmelik" ile de internet toplu kullanım sağlayıcılarına konusu suç oluşturan içeriklere erişimi önleyici içerik filtreleme yazılımını kullanma zorunluluğu getirilmiştir (Zorlu, 2016:29).

Dünyada medyada şiddetin sonuçları ve önlenmesine yönelik çalışmalar bir "halk sağlığı" konusu olarak ele alınmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye'de medya şiddetinin araştırılmasını sağlayacak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığının da içinde bulunacağı ve ortak akademik çalışmaların yapılacağı bir platforma ihtiyaç duyulduğu ise açıktır.

Kaynakça

Dergiler

Altıntaş, M. (2017). İnternet Medyası Ve Şiddet:İnternette Sunulan Şiddet Haberlerinin Toplum Üzerindeki Etkisi. *Erciyes İletişim Dergisi*, cilt:5, sayı:1, s.s:182-192

Arslan, A. (2004). Medyanın Birey, Toplum Ve Kültür Üzerine Etkileri. *Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi,* cilt:1, sayı:1, 1-12

Arslan, A. Doğan, B. (2017). Çevrimiçi Şiddet: Bir Siber Zorbalık Alanı Olarak "Potinss" Örneği. *Marmara İletişim Dergisi*, sayı:27, s.s:95-119

Aslan, A. Doğan, B. (2017). Çevrimiçi Şiddet: Bir Siber Zorbalık Alanı Olarak "Potinss" Örneği. *Marmara İletişim Dergisi*, sayı:27, s.s:95-119

Aydemir, M. (2014). Medyada Şiddetin Dönüşümüne Bilinçaltı Etki Yöntemleri Ve "Mutlu Şiddet" İlişkisi . *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* cilt:16, özel Sayı:1, s.s:166-170

Bal, N. (2013). Sosyolojide Şiddet Kavramı. *Yurt ve Dünya Dergisi*, sayı:6

Çetin, Z. (2014).Kitle İletişim Araçları ve Şiddet. *Marmara İletişim Dergisi*, cilt:10 s.s:139-158

Dursun Y. (2011) Şiddetin İzini Sürmek: Şiddet Nedir? *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı:12, s.s:1-18

Ergeç, N. Doğan, M. (2016) Medyada Şiddet; Televizyon Çizgi Diziler Üzerine Bir İnceleme, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 25, Sayı 1, s.s:43-58

Gökulu, G. Hosta, N. (2013) Basında Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Analizi: Hürriyet, Sabah Ve Posta Gazeteleri Örneği (2005-2008). *International Journal of Social Science*, 6 (2), s.s:1829-1850

Güleç, H. Topaloğlu, M. Ünsal, D. Altıntaş, M. (2012) Bir Kısır Döngü Olarak Şiddet. *Dergipark* 4/1, s.s:112-137

Held, D. (2015). Medyada kanıksadığımız Şiddet. *İndigo Dergisi,* sayı:120

İşçibaşı, Y. (2002).Medyada Şiddet Konusunda Bazı Sorular. *Kurgu Dergisi*, sayı:19, s.s:47-52

Kayhan N. (2015).Medyadaki Şiddet Kültürünün Çocuklara Etkisi Ve Mağduriyetler, *Toplum Bilimleri Dergisi*, 9 (18), s.s:61-91

Kocacık, F. (2001).Şiddet Olgusu Üzerine .*C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1

Kocadaş, B. (2004).Kitle İletişim Araçları Eğitim İlişkisi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* IV Sayı: 2

Kocadaş, B. (2005).Kültür ve Medya. *DergiPark* sayı:34

Özer, Ö. (2017).Medyada Şiddet Kullanımı: Şiddet Ekonomisi, Medyanın İdeolojik Şiddeti ve Yetiştirme Kuramı Açısından Bir Değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi*, sayı:27, s.s:1-19

Özerkmen, N. (2012) "Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet" *Akademik Bakış Dergisi* Sayı: 28

Palabıyıkoğlu, R. (1997).Medya ve Şiddet. *Kriz Dergisi* 5 (2), s.s:123-126,

Polat, O. (2016) Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, cilt:22, sayı:1, s.s:15-34

Savaş, G. (2004) Kitle İletişim Araçlarına Eleştirel Bir Yaklaşım, *İnsan Bilimleri Dergisi*, Sayı:1, s.s:1-5

Soydan, E. Alparslan, N. (2014) Medyanın Doğal Afetlerdeki İşlevi. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı:7, s.s:55-57

Taşal, B. Vural, F. (2011)Şarkı Sözlerinde Şiddet Öğesi: Aksaray İli İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileriyle Yapılan Bir Çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s.s:251-259

Yumrukuz, Ö. (2017) Şiddete Karşı Duyarsızlaşma ve Sosyal Medya İlişkisi Üzerine Bir İnceleme, *Marmara İletişim Dergisi*, sayı:28, s.s:89-106

Yücedoğan, G. (2002). Terör, Savaş, Şiddet ve Medya. İletişim Fakültesi Dergisi, sayı:13, s.s:105-114

Zorlu, Y. (2016). Medyadaki Şiddet ve Etkileri. *Dergipark*, cilt:11, sayı:1, s.s:13-32

Tezler

İşıker, F. (2011). Televizyon Yayınlarında Şiddet. Uzmanlık Tezi. Ankara: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.

Pınar, N. (2006) Görsel Medya Ve Şiddet Kültürünün Orta Öğretim Öğrencileri Üzerine Etkisi. Yüksek lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı.

Taylan, H. (2011).Televizyon Programlarındaki Şiddetin Yetiştirme Etkisi: Konya Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İnternet Kaynakları

https://www.morcati.org.tr/tr/yayinlarimiz/brosurler/185-cinsel-siddeti-dile-getirmek-guc-ama-mumkun Erişim tarihi:20.03.2018

https://www.e-psikiyatri.com/KITLE-ILETISIM-ARACLARINDA-SIDDET-VE-TEKNOLOJIK-BAGIMLILIK-107 Erişim tarihi: 23.03.2018.

Aile İçi Şiddet: Çocuk

Ayşe KILIÇ*

Özet: Bu çalışma, aile içerisinde şiddete maruz kalan çocukların sosyokültürel ve psikolojik alan içerisinde nasıl etkilendiklerini ve bu etkinin saldırganlığa dönüştüğünde yaşamlarında ki izlerini saptamak amacıyla yazılmıştır. İnsanların birbirlerinin farklılıklarına saygı göstermeksizin, anlayışın bittiği bir kaos zaman diliminde, kendi çocuklarına mal ettikleri değer yargıları miras niteliğini taşımış ve toplum beynine gelenekselleşmiş fikir olarak yerleşmiştir. Farklılıkları yönetme güdüsü her çocuğa eğitim yılları içerisinde öğretilmiş olsa dahi, şiddeti, ailenin çocuğa nasıl empoze ettiğini, şiddet ortamında kendini nasıl yönettiğini ve bu bağlamda davranışlarını nasıl yönlendirdiğini göz ardı etmek olanaksızdır. Aile bağlamı içerisinde fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalan her çocuğun, dinleme ve çözüm arayışına girme eğilimi zayıflamış ve bu olayları çözüme kavuşturma bağlamında ki hareketini şiddetle çözdüğü kanısına varılmıştır. Geçen zaman dilimi içerisinde büyüyen çocukların bizler olduğunu unutmadan, günümüzde çocuk istismarının artışının ve bu artışın sürekliliği öncelikle anne-baba, içerisinde büyüğü toplum ve empoze edilmiş fikirlerin yükümlülüğündedir. Aile içerisinde psikolojik manipülasyona uğrayan çocukların ileriki yaşamlarına etkileri araştırılmış ve bu konu detaylıca incelenmiştir. Bu temel sorunu aile bağlamına indirgeyerek çözüm arayışlarına gidilmiştir. Aile içinde kadına yönelik şiddetle çocuklara yönelik şiddet arasında sıkı bir ilişkinin olduğu kanısına varılmıştır ve dünyanın her köşesinde bu konu üzerinde derin araştırmalar yapıldığı saptanmıştır. Aile içi şiddette çocuğun ne yönde etkilendiği araştırılmıştır ve çocuğun hayatına ne yönde iz bıraktığı, gelecek hayatında eğilimin nasıl olduğu ortaya konmuştur. Araştırmalardan, psikiyatri uzmanlarının yorumlarından ve sınıf öğretmenleriyle görüşmelerden sonra bu bulgulara rastlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk İstismarı, Şiddet, Aile içinde çocuğa yönelik şiddet

Abstract: This study was written in order to determine how children who were subjected to violence within the family were affected in socio-cultural and psychological fields and to determine the traces of this effect in their lives when it became aggression. In the time of Chaos, when people do not respect each other's differences, they inherited the values that they attribute to their children and settled in the society's brain as a traditionalized idea. It is impossible to ignore how the parents impose violence on the child, how they manage themselves in a violent environment, and how they manage their behavior in this context, even if the motivation to manage differences is taught to each child during the years of Education. In the context of the family, every child subjected to physical and psychological violence has weakened the tendency to listen and seek solutions, and in the context of solving these problems, it

* Ömer Halisdemir Üniversitesi

has been concluded that the movement has solved with violence. We are the children who grew up in the last period of time, remembering that we today, the increase in child abuse and the continuity of this increase in parents, first of all, in the larger society and imposed ideas are obliged. The effects of psychological manipulation on the future lives of children in the family have been investigated and this subject has been examined in detail. This basic problem has been reduced to family context and sought solutions. It has been established that there is a strong relationship between violence against women and violence against children in the family and that deep research is being done on this issue in all corners of the world. It was investigated in which direction the child was affected in domestic violence, and it was revealed in the future that the child left traces of his / her life, and that the tendency in his / her future life was how he / she was affected. These findings were found after investigations, comments by psychiatrists and interviews with class teachers.

Key words: child abuse, violence, violence against children in the family

Aile İçi Şiddette Çocuğun Yaşamına Olan Etkileri

Giriş

Şiddet bireye fiziksel güç kullanımı olduğu kadar, psikolojik açıdan bireyi incitebilen söz, tavır ve davranışları içermektedir. Yani bireyin hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması ve her türlü baskı, şiddet kapsamına girmektedir. Aile içi şiddet kavramı, yalnızca eşe ve çocuğa yönelik değil, ailedeki güçlü üyenin güçsüz olan üyeye duygusal, sözel, fiziksel ve cinsel açıdan kötü davranması olarak da tanımlanmaktadır. Genel olarak geleneksel aile birimi içinde şiddet olgusu ortaya çıkarsa buna aile içi şiddet denmektedir. Aile içi şiddet yeni bir olgu değildir. Fakat bu konu 1960'lı yıllara, çocuk suistimali de 1970' lere kadar araştırma konusu olarak pek popüler olmamıştır. Son 15 yılda saldırgan davranışla ilgili çalışmalar, aile içi şiddetin sokaklardaki şiddetten farklı olduğunu göstermiştir. Türk toplumunda şiddet, çocuğun eğitiminde bir yöntem olarak kullanılabilmekte, kimi kesimlerde normal kabul edilmekte, örf ve adetlere uygun bir davranış olarak toplumsal yaşantıyı etkilemektedir. Şiddet öğrenilmiş bir davranış olarak sıklıkla kuşaktan kuşağa geçer ve sağlıksız toplumların oluşmasına yol açar. Şiddete maruz kalmış çocuk büyüdüğünde, çocuklarına veya yakınlarına ve hatta kendisine yönelik şiddet uygulayan kişilere benzer tepkiyi gösterebilir. Aile de çocuğun yanında anneye, abiye, ablaya uygulanan şiddet hatta bazı aileler de babaya uygulanan şiddet ile çocuğun gelecek yaşamında tartışmalarda nasıl bir eğilimde olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Çocuk sınıf ortamında arkadaşları ile uzlaşamadığı konularda itip-kakma ile şiddete başvurmuş, bazen

de canını acıtıp sözünü dinlemesi ve ondan korkması için arkadaşının kolunu çimdiklemiş, yaralamıştır. Aile içi şiddetin çocuklar üzerinde bir başka etkisi tanık olmaları nedeniyledir. Pek çok anne şiddeti çocuğundan gizleyebildiğini düşünse de, çocukların yüzde 80-90 gibi çok büyük bir kısmı bu durumun farkındadır. Şiddet anını görmeseler de bağrışmaları duyarlar, şiddetin beden üzerindeki izlerini yani yaralarını, morlukları görürler.

Şiddet ortamında büyüyen çocuklar, kendilerine bakıp özen gösteren kişilere, yani annelerine, kardeşlerine duygusal olarak bağlanmakta zorluk yaşayabilirler. Oysa büyüme aşamasında bu bağlanma çok önemlidir. Bunun olmadığı durumlarda çocuğun gelişimi tamamen durabilir. Okul öncesi çocuklar da gelişim süreci tersine işleyebilir, çocuklar kâbus görebilir ya da uyuma güçlüğü çekebilirler. Okul çağındaki çocuklar ise depresyon, kaygı, korku gibi farklı psikolojik problemler yaşayabilirler, akranlarına karşı şiddet gibi sorunlu davranışlar gösterebilirler. Şiddet görerek büyüyen çocuklar, ileriki yaşamlarında problemli ilişkiler yaşama riskiyle karşı karşıyadır. Onların gelecekte kuracakları ilişkilerde şiddetin ve istismarın yaşanma olasılığı, akranlarına oranla daha fazladır.

Aile İçi Şiddetin Çocuk Üzerindeki Etkisi Konusunda Hemşire Öğrencilerin Görüşleri

Aile içinde şiddeti yaşayan çocuk, amaçlandığı şekilde eğitilmek yerine karşı tarafı suçlamayı, öfke ve düşmanlık duygularını öğrenebilir. Kendine olan güveninin sarsılmasının yanı sıra, sorunlarını zorbalıkla veya aile bireylerini kızdıracak. davranışlar yaparak çözmeye çalışabilir. Aile içi şiddetin toplumsal boyutta etkileri olduğu halde bu davranışları ortaya çıkarmak bazı kültürel değerler ve inançlar nedeniyle güç olmaktadır.

Bu davranışların ortaya çıkartılmasında ve azaltılmasında sağlık personeline büyük görevler düşmektedir. Hemşire koruyucu çalışmaların tüm düzeylerinde toplum, çocuk ve onun ailesiyle çalıştığından dolayı aile içi şiddet sorunu hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Pek çok alanda görev yaptığı için hemşirenin aile içi şiddetin önlenmesinde, tedavi edilmesinde ve azaltılmasında etkin bir konumu vardır. Hemşireler aileyi bulunduğu ortamda gözleyebilme, etkileyebilme ve eğitme şansına sahiptir. Campbell (1992) hemşirelerin aile içi şiddet ve şiddetin dinamikleri konusunda eğitimini ve şiddet konusunda bir farkındalık oluşturularak gelecekteki uygulamalara entegre edilmesini önermektedir. Ayrıca sağlık ekibinin şiddete ilişkin eğitiminin, inanç ve tutumları geliştirebileceği belirtilmiştir. Bütün bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi şiddet konusundaki eğitim sağlık ekibinin duyarlılığını ve istekliliğini arttırabilir. Bu nedenle,

hemşirelik eğitiminde aile içi şiddet konusuna daha fazla yer verilmeli ve öğrencilerin kültürel özelliklerinden getirdikleri şiddete yönelik tutum ve görüşlerinin değiştirilmesine çalışılmalıdır. Hemşirelerin 4 vaka incelemesi sonucu bu tablo oluşturulmuştur.

Tablo 1. Anne Dayağının Çocuğu Nasıl Etkilediği Konusunda Öğrenci Görüşlerinin Dağılımı

Görüşler (n=60)	Sayı*	%**
Öfke duyar ve şiddet eğilimi artar	32	53.3
Korku duyar, boyun eğer ve içe kapanır	29	48.3
Güven duygusu azalır ve benlik değeri düşer	24	40.0
Anneden uzaklaşır	23	38, 3

Tablo 2. Akademik Başarısızlık Nedeniyle Anne ve Babanın Çocuğu Aşağılamaları ve Başkalarıyla Karşılaştırmaları Konusunda Öğrenci Görüşlerinin Dağılımı

Görüşler (n=64)	Sayı*	%**
Güven duygusu ve benlik saygısı azalır, onuru zedelenir	49	76.5
Anne babaya öfke duyar ve isyan eder	25	39.0
Suçluluk duygusu yaşar, içe kapanır ve depresyona girer	21	32.8
Kendisi ile karşılaştırılan kişiye öfke duyar ve ondan uzaklaşır	14	21.9
Okumaktan soğur ve okuldan uzaklaşır	13	20.0

Sınıf Öğretmeninin Bakış Açısı İle Şiddete Maruz Kalan Çocukların Tutumları

Öğretmenin aile içi şiddete maruz kalan öğrencileri gözlemlediğinde şiddet baskısına maruz kalmayan öğrencilere göre daha kavgaya eğilimli oldukları, tartışmaları uzlaşma konusundan çok istediğini yaptırma eğiliminde oldukları ve arkadaşlarını daha çok kendisinden korkutarak her istediğini yaptırma davranışı gözlenmiştir. Bazı çocukların

ise daha çekimser kaldığı, derslere kendilerini verememeleri, öğretmenin kendini ifade etmesi açısından tahtaya kaldırmak isteği üzerine çekimser şekilde ve korkarak kalktıklarını söylemiştir.

Şiddete maruz kalmış ya da tanık olmuş çocuklar aşağıdaki belirtilerden bir veya daha fazlasını gösterebilirler:

- Aşırı bir endişe ve korku hali, sık irkilme,
- Karın ağrısı, mide bulantısı, baş ağrısı gibi psikosomatik belirtiler,
- Alt ıslatma,
- Dil gelişiminde problemler; kekeleme, erken dönemlere gerileme, vb.
- Çevreye karşı ilgisizlik, duyarsızlık
- Az/Çok uyuma, uykuya dalmakta zorluk, kabus görme,
- Sık ve uzun süreli ağlama nöbetleri,
- Yeme problemleri,
- Konsantrasyonda zorluk,
- Sinirlilik, öfke nöbetleri, agresif davranışlar,
- Dürtüsel davranışlar,
- Özgüven azalması,
- Okulda problemler,
- Arkadaş ilişkilerinde sorunlar,
- İntihar eğilimleri.

Güven Duygusu Zedelenen Çocuklar

Güven duygusu sarsılan çocuk bilinçaltının ilk öğrenmesi maalesef "Hayatta annene, babana bile güvenmeyeceksin" kalıbında oluşur. Her yerden tehdit gelebileceği algısı ilk paranoyak düşüncelerin kökenini oluşturur. Tüm ilişkilere şüpheyle bakması sağlıklı ilişki kurmalarını engeller. Aynı zamanda ileride oluşabilecek akıl ve ruh hastalığının ilk temelleri atılmış olur. İkinci olarak çocuk ruhu ve bedeni açık bir tacize maruz kalmış olur. Tacize uğrayan çocuk bilinçaltı bu üç yoldan mutlaka birine başvurarak acısıyla başa çıkmaya çalışır;

Acıdan kaçma

a. Bu yola başvuran çocuk boyun eğmeyi öğrenir. Pasif ve bağımlı bir kişilik haline gelir.

b. Pasif ve edilgen bir kişiliğe dönüşen çocuk artık her türlü tacize açık hale gelmiştir.

c. Ben bilinci oluşmaz kim ne derse ona uymaya ve yaranmaya çalışır.

d. Eşcinsel eğilimleri olan çocuklar bu gruptan çıkar.

Acıya karşı savaşma

a. Bu yola başvuran çocuk acısını dindirmek için sürekli birilerine şiddet uygular; kendine, hayvanlara ve tabi ki insanlara.

b. Uyguladığı şiddet sadece fiziksel şiddetle sınırlı kalmaz küçük yaşlarda özellikle hemcinslerine büyük yaşlarda da karşı cinslerine taciz ve tecavüzde bulunurlar.

c. Antisosyal kişilik bozukluğu olan sürekli suça bulaşan kişiler bu gruptan çıkar.

d. Çocuklukta en sık görülen sorunlar ise hırçınlık, saldırganlık, yalan söyleme, hırsızlık ve hiperaktivite bozukluğudur.

Kopma

a. Hayattan ve insanlardan uzaklaşarak acılarını bastırmaya çalışırlar.

b. Seri katiller, cinsel sorunları olan kişiler, madde bağımlıları bu gruptan çıkar. Gizli gizli hayattan ve insanlardan intikam almaya çalışırlar.

c. Çocuklukta en sık görülen sorunlar ise kaka kaçırma, idrar kaçırma, kekemelik, dalgınlık ve içe kapanma halidir.

Ebeveynler çocuklarına nasıl davranmalı?

Çocuğunuza zaman ayırın. Çocuğunuza sarılın, kucaklayın, öpün, dokunun, ona olumlu geri bildirimlerde bulunun, sevdiğinizi söyleyin. Çocuğunuzdan kaçmayın, uzak durmayın. Söylediklerine ve düşüncelerine saygı gösterin. Ceza vermeyin. Olmasını istediğiniz kişi gibi çocuğunuza davranın. Fiziksel şiddet uygulamayın. Aşağılayıcı şekilde konuşmayın. Çocuğunuza saygı gösterin. Hata yaptığında bile onun yanında olacağınızı hissettirin. Eğer kontrolünüzü kaybedip istemediğiniz bir şeyi öfkeyle çocuğunuza söylerseniz asla özür dilemekten utanmayın. Bu şekilde çocuğunuz yetişkinlerin de hata yapabileceğini ve bunu açıklayabileceklerini görür. Olumlu davranışları pekiştirici şekilde davranın. Çocuğunuzu takdir edin. Çocuklar için ilginin iyisi kötüsü yoktur. İlgi ilgidir. Bu nedenle siz olumlu davranışı destekledikçe bu davranışlar çoğalacaktır.

Sonuç

Aile içinde ki şiddetin yoğunluğuna ve duruma erken müdahale edilmesine bağlı olarak birçok çocuk şiddetle sağlıklı bir şekilde baş etme yollarını bulmakta ve sağlıklı bireyler olarak yaşamlarına devam etmektedirler. Çocukların şiddete tanık olduğu ya da

maruz kaldığı aileler de duruma erken müdahale edilmesi çok önemlidir. Erken müdahale, şiddetin çocuğun yaşamında yarattığı olumsuz izlerin silinmesini sağlar. Gerekçesi ne olursa olsun çocuğuna şiddet uygulayan anne ya da babanın ruh sağlında kesinlikle az ya da çok sorun vardır ve mutlaka tedavi alması gerekir. Şiddete maruz kalan çocuğun ruh sağlığının iyileşmesi için önce anne ve babasının devamında da kendisinin psikolojik destek alması ve takip edilmesi çok önemlidir. Ülkemizde çocuklara yönelik koruma, bakım ve sosyal rehabilitasyon hizmetleri giderek artmaktadır ve çocuk adalet sisteminde yeni düzenlemeler yapılmaktadır.

- Çocukları şiddetten korumanın tek yolu şiddeti durdurmaktır.
- Şiddeti durdurmak mümkün değilse, çocuğu şiddetten uzaklaştırmak gerekir.
- Ailenin tüm üyeleri psikolojik yardım almalıdır.
- Aile üyeleri kendi aralarında yaşanan şiddeti konuşmalıdırlar.
- Şiddete maruz kalmış ya da tanık olmuş çocuğun şiddet hakkında konuşması teşvik edilir. Duygu ve düşüncelerini rahat ifade edebilmesi için olanak sağlamak gerekir. Dinlerken yargılamadan, anlayışla dinlemek çocuğun kendini güvende hissetmesini sağlayacak ve ileride yardım almasını kolaylaştıracaktır.
- Sözel olarak kendini ifade etmekte zorlanan çocuklar duygu ve düşünceleri hakkında yazmaları ve resim yapmaları için teşvik edilmelidir.

Kaynakça

http://dergipark.gov.tr/download/article-file/29197

Atatürk Üniv. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 2, 2003

http://www.hurriyetaile.com/cocuk/cocuk-psikolojisi/siddete-maruz-kalan-cocugun-psikolojisi_20814.html

https://www.morcati.org.tr/tr/8-mor-cati-kadin-siginagi-vakfi/5-aile-ici-siddetin-cocuklar-uzerindeki-sonuclari

http://www.dokudanismanlik.com/makaleler-siddetin-cocuklar-uzerindeki-etkisi.php

(2009). Sağlık, Gelişim ve Eğitim de Çocuk Bildiri Kitabı: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık

Şiddet İçerikli Oyun ve Oyuncakların Çocuklar Üzerindeki Etkisi

Bedriye KARAYİĞİT*

Özet: Gelişim süreci içerisinde çocuk açısından en önemli unsurlardan bir tanesi oyundur. Oyun, tüm çocukların evrensel ve temel dili olarak kabul edilmektedir. Çocuklar için oyun hayatın ilk yıllarında çevrelerini tanımaları ve adlandırmaları için kullandıkları en etkili yoldur. Oyuncaklar ise çocukların gelişimi süreçlerinde, yaratıcılık ve hayal gücü yeteneklerinin gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Oynarken öğrenmelerini ve somut dünyayı keşfetmelerini sağlar. Zaman içerisindeki değişim yaşamın birçok alanını etkilediği gibi çocukların oyun ve oyuncak tercihleri üzerinde de etkili olmuştur. Oyun ve oyuncak tercihlerinde ortaya çıkan değişim, özellikle teknoloji ve onun ürünlerinden doğrudan etkilenmiş ve çocuğu destekleyici bir niteliği olan oyun, dijital teknoloji ile birlikte çocuk açısından problemli bir duruma dönüşmüştür. Son dönemde çocukların bilgisayar oyunlarında özellikle şiddet içerikli unsurlara fazlası ile maruz kaldıkları gözlenmektedir. Çocuğun gelişimi açısından en önemli unsurlardan biri olan oyun ve oyuncak konusunda ailelerin tercihleri ve çocuklarını şiddet içerikli unsurlardan koruyacak şekilde hareket etmeleri son derece önemlidir. Bu çalışmada gelişim süreci içerisinde çocuk açısından önemli ve vazgeçilmez bir ihtiyaç olan oyun ve bu oyunlarda son döneme fazlası ile yer bulmaya başlayan şiddet unsurlarının çocuk üzerindeki etkileri tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Çocuk, oyun, şiddet

THE IMPACT ON CHILDREN OF VIOLENT GAMES AND TOYS

Summary: Within the development process, one of the most important elements in terms of children is the game. The game is considered universal and basic language for all children. The game for children is the most effective way to name and name their surroundings in the first years of life. Toys have an important place in the development of children's creativity and imagination skills. They allow them to learn while they play and discover the concrete world. The change in time has influenced many areas of life, as well as on children's play and toy preferences. The change in game and toy preferences has become a problem for children in terms of children with digital technology, a feature that is directly influenced by technology and its products and is a supportive feature for children. Recently, it has been observed that children are exposed to computer games especially with violent elements. It is extremely important for parents to choose their own game and toy, which is one of the most important aspects of the child's development, and to act in a way that protects children from violent elements. In this study, the effects of the elements of violence, which are an important

* İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü

and indispensable requirement for the child in the development process, and which are starting to take place with the last turnover in these games are discussed.

Key words: Child, play, violence.

Giriş

Saldırganlık, çok sayıda psikoloji araştırmasına konu olmuş bir olgudur. Bu Araştırmalarda saldırganlığın nedenleri, yolları, medya-saldırganlık ilişkisi gibi konular ele alınmıştır (Bandura, Ross ve Ross, 1961; Freedman, 1984; Hopf, Huber ve Weiß, 2008; Yung, Hammond, Sampson ve Warfield, 1998). Günlük yaşamda herkesin bir şekilde maruz kaldığı ya da tanık olduğu saldırganlıkla ilgili olarak çok sayıda haberle karşılaşmak da olasıdır (Kağıtçıbaşı, 1999). Konuyla ilgili bilimsel araştırma ve medya haberlerinin içerikleri incelendiğinde, özellikle son yıllarda çocuk ve gençlerde saldırganlıkla ilgili giderek artan sayıda yayın olduğu dikkati çekmektedir. Bu yayınlardan bir kısmı da saldırganlık ve bilgisayar oyunları ilişkisine odaklanmaktadır (örneğin, Anderson ve Bushman, 2001; Anderson, Gentileve Buckley, 2007; Bartholow, Bushman ve Sestir, 2006; Robinson, Wilde, Navracruz, Haydel ve Varady, 2001; Williams ve Skoric, 2005).

Şiddet Nedir?

Şiddet; kişinin kendisine, bir başkasına, bir gruba veya bir topluma karşı yaralama , ölüm, psikolojik zarar, gelişme geriliği ya da yoksunlukla sonuçlanan ya da sonuçlanma olasılığı yüksek olan, kasıtlı fiziksel güç ya da yetki kullanımı veya kullanma tehdididir. Bu tanıma göre,

- Şiddet davranışları kişinin kendisine (örneğin intihara teşebbüs ya da intihar etme), bir başkasına (tanıdığı ya da tanımadığı), bir gruba ya da topluma (çatışmalar ya da savaşlar) yönelik olarak ortaya çıkar.
- Şiddet genellikle kasıtlıdır.
- Şiddetin yaralama, ölüm, psikolojik zarar, gelişme geriliği ve yoksunluk gibi sonuçları vardır.
- Fiziksel olarak bir hasar vermese bile tehdit de bir şiddet davranışıdır.
- Yetkinin kasıtlı olarak kötüye kullanılması da şiddettir.

Erol Mutlu' ya göre şiddet en geniş haliyle saldırganlıkla bağlantılı bir davranış biçimidir. Bu anlamda şiddet, bir nesne ya da kişiye doğru yönlendirilmiş, yönlendirilişi kişinin istemediği ve o kişiyi tahrik edici, yıpratıcı bir eylemi, kimi zamanda eylemden kaçınmayı ve eylemsizliği içerir. Bu anlamda fiziksel anlamdaki her türlü saldırı, şiddet

tanımı unsurları arasında yer alırken fiziksel olmayan kimi sözlü davranışlarda bu tanım kapsamına girer.

Günlük dilde saldırganlık ve şiddet kavramları eş anlamlı olarak birbirinin yerine kullanılıyorsa da bilimsel anlamda saldırganlığın konumu şiddetin üzerinde yer alır. Saldırganlık (agresivite, agresiflik), bir bireyin başka bir bireyi yaralama girişimi düşüncesine sahip olmasıdır. Eğer böyle bir girişim meydana gelmişse buna saldırı denir (Hürelmannvd.1995).

Çocukları Şiddete Yönelten Etkenler Nelerdir?

Şiddet ve saldırganlık arasındaki farkı da vurgulamak gerekir. Saldırganlık bir dürtüdür ve şiddet saldırganlığın davranışa yansımış halidir. Öfke duyguları saldırgan davranışları artırır. Bir dürtü olarak saldırganlığı ve öfkemizi artıran birçok sebep olabilir. En önemlisi engellenme duygusudur. İstediğimize sahip olamama, engellenme, arzuladığımız şeyi yapmama gibi. Bir davranış olarak şiddet davranışları öğrenilebilmektedir. Çevremizdekilerin davranışlarından da şiddet öğreniliyor. Çocukların çevresindeki yetişkinler sorunlarını çözme yolu olarak şiddete başvurursa çocuklar bu şiddeti model alabilirler. Çocuklar şiddeti en çokda TV de izlediklerinden ve bilgisayarda oynadıkları şiddet oyunlarından öğreniyor ve model alarak uyguluyorlar. Yapılan bilimsel çalışmalar şiddet içerikli görselin veya şiddet gösteren kişilerin izlenmesini çocukların direkt gözleyerek model alıp arkadaşlarına uyguladığını göstermiştir. Ne tür şiddeti izliyorsa o tür şiddeti arkadaşlarına uyguladığı ortaya çıkmıştır.

Çocuk, Oyun ve Oyuncaklar

Çocuğun ayrılmaz bir parçası olarak algılanan oyun, çocuklar için öğrenme, kendini ifade etme tanıma, keşfetme ve eğlenceli vakit geçirebilmesi için en uygun zemini sağlayan etkinliktir. Oyunu pek çok alanda etkili ve önemli yapan ise, çocuğun gönüllü olarak katılması ve yaptığı şeyi biçimlendirme imkanı bulduğu bir doğası olmasıdır. Oyun, çocuğa duygu ve düşüncelerini ifade etme olanağı sunmaktır (Yavuzer, 2003, 176-177).

Oyunun Tanımı

Oyunu tanımlayan bilim insanları onu ciddi bir iş, uyum süreci ya da pratik olarak tanımlamaktadırlar (MEB, 2004). Belli bir amaca yönelik olan ya da olmayan, kurallı veya kuralsız gerçekleştirilen oyun, çocuğun isteyerek yaptığı ve zevk aldığı, fiziksel, bilişsel, dil, duygusal ve sosyal gelişimine temel oluşturan ve çocuklar açısından en etkin öğrenme süreci olarak tanımlanmaktadır. Bir başka tanımda oyun sağlıklı gelişimin başlıca bileşeni, çocuğa yaparak öğrenme fırsatı sunan ve onun sosyal ve fiziksel çevreyle uzlaştığı bir

işlem olarak tanımlanmaktadır. Çocuğun dünyaya uyum sağlamasında önemli bir araç olarak tanımlanan oyun, çocuk açısından en büyük özgürlük alanı olarak tanımlanmaktadır (Ünal, 2009). Bunun yanında oyunu tanımlamak aynı zamanda kültürü tanımlamakla da eşdeğer bulunurken, kültüre bir geçiş olarak tanımlanan oyunun, çocuklar açısından yetişkinlerin dünyasına açılan bir kapı olarak da ifade edilmektedir (Arslan ve Bulgu, 2010).

Yetişkinlerin çoğunluğu gereksiz bir uğraş olarak algıladıkları ve zamanın boşa harcanması olarak değerlendirebildikleri oyun, çocuk açısından kendini ve duygularını ifade etme imkanı sunan, zihin, sosyal, duygusal ve motor becerilerini geliştirebildiği en önemli fırsat olduğu belirtilmektedir. Oyun, çocukların duygularını keskinleştirmesine, yeteneklerinin serpilmesine ve becerilerinin artmasına neden olmaktadır (Kabadayı, 2004; Yörükoğlu, 2011, ss66-67).

Oyun genellikle bireyin kendi yararına yaptığı bir etkinlik olarak tanımlanır (Smith, 2005, s.349). Oyunun, çocukluk döneminin en önemli etkinliği olduğu, doğası gereği çocuğun oynamayı sevdiği, oyunun evrensel bir kavram olup çocuğun bulunduğu her yerde oyununda var olduğu belirtilmiştir. Oyun, çocuk açısından başkalarının öğretemeyeceği konuların, kendi yaşantısı yoluyla öğrenme imkanı tanıyan bir faaliyet olarak tanımlandığı gibi, çocuğu yaşamın ilerleyen yıllarına hazırlayan en etkili yol olup en doğal öğrenme ortamı olduğu da vurgulanmıştır. Oyunun kendiliğinden olması, büyük merak uyandırması ve çocuk bilincinde kaybedilmiş öğeleri geri getirmesi oyunu eğitsel bir değere sahip kıldığı ifade edilmektedir (Bentzen, 2005: s.322; Hanbaba, 2011).

Oyuncağın Tanımı

Oyuncak, sözlükte oynayıp eğlenmeye yarayan her şey olarak tanımlanmakta; oyun ise vakit geçirmeye yarayan, belli kuralları olan eğlence şeklinde özetlenmektedir.

Bebekler doğar doğmaz duyu organları aracılığı ile dış dünyayı tanımaya başlar. Çevresinde bulunan her nesne onun için uyarıcı ve öğretici niteliğindedir. Hızla büyüdüğü ve değiştiği ilk yıllarda oyun ve oyuncaklar, bebeğin neredeyse tüm zamanını alır.

Oyunların vazgeçilmez öğeleri olan oyuncaklar, çocuğun bilişsel, bedensel ve psikososyal gelişimine yardımcı olur. Bir yandan eğlenceli anlar yaratırken diğer yandan da etkili bir eğitimsel görev üstlenir. Oyuncak, bebeği oyalayarak annenin rahat etmesini sağlayacak bir nesne olarak değil, önemli bir eğitim aracı olarak görülmelidir.

Çocuklar İçin Oyun ve Oyuncağın Önemi

Her çağda ve her kültürde oyun, çocukların bulunduğu her ortamda var olan, çocuk açısından sevgiden sonraki en kıymetli ruhsal ihtiyaç ve çocuklar için hayatı anlama rehberidir (MEB, 2014: s.5). Oyun, çocuğa hiç kimsenin öğretemeyeceği konuları, kendi deneyimleri ile öğrenmesi yöntemi olarak ifade edilirken, oyunun çocuk üzerinde çeşitli yönlerden etkileri olabildiği belirtilip, bunlar oyunun bedensel değeri, oyunun iyi edicilik niteliği, oyunun eğitimsel değeri, oyunun toplumsal ve ahlaki değeri şeklinde sıralanmıştır (Yavuzer, 2003, s.176). Yapılan çalışmalarda oyunun çocuk üzerinde belirgin bir olumlu etkisi olduğu ve geleneksel yöntemlere kıyasla oyun temelli yöntemlerin öğrenme sürecini daha olumlu etkilediği tespit edilmiştir (Kaya, 2007; Hanbaba, 2011). Ancak gelişen teknoloji ve değişen dünya şartları, oyun anlayışında da bazı değişikliklere yol açmıştır. Çocukların oynadıkları oyunların, oyun alanlarının, oyunlarda kullandıkları oyun materyallerinin bu değişimden doğrudan etkilendiği de bilinen bir gerçektir.

Çocuk açısından oyun oynamak sosyal, fiziksel ve kavramsal gelişim açısından en etkili eğitim ortamlarını sağlamaktadır. Oyun materyallerini kullanan ve bu sayede çevresindeki çocuklarla iletişim kuran çocuklar, bu iletişim ortamında çevresini kontrol etmeyi öğrenmenin yanında, rekabet ve eğlence gibi duygularını da kazanmaktadır. Oyun oynamak aynı zamanda çocukların dünyaya ilişkin temel bilgilerini edinmelerine olanak sağlar (Ünal, 2009).

Oyun; çocuğu yetişkin hayata hazırlayan en etkin yoldur. Çocuğun en önemli eğitim araçları oyuncaklarıdır. Oyun ile insan ilişkileri, yardımlaşma, konuşma, bilgi edinme, deneyim kazanma, psiko-motor gelişimi, duygusal ve sosyal gelişimi etkilediği gibi, zihin ve dil gelişimini de etkiler. Yetişkinlere göre oyun, çocuğun eğlenmesi, oyalanması, başlarından savılması için biraraç olarak görülebir, oysa oyun, çocuk için ciddi bir iştir. Çocuk oynadıkça becerileri artar, yetenekleri gelişir. Çevresini, bilinmeyenleri tanır, kendisi için anlaşılır duruma getirir.

Oyunların çocuklar için en önemli özelliklerinden biri, eğlendirirken eğiten ve dinlendiren yanlarının olmasıdır. Çalışmamıza konu olan oyunları, çocuğa bireysel olarak sağladıkları katkılar açısından değerlendirecek olursak, hareket ağırlıklı olduklarını, paylaşmayı öne çıkardıklarını, düşünmeyi ve çözüm üretmeyi esas aldıklarını söyleyebiliriz. Buradan hareketle, oyunların, her gün biraz daha az oynatmaya çalıştığımız çocukların gelişimlerine olan katkıları üzerinde durabiliriz.

"Oynamayan tay at olmaz." diye bir atasözümüz var. Dört kelimelik bu cümleyle çocuğun her türlü gelişimiyle oyun arasındaki ilişki kısa fakat net bir şekilde anlatılmıştır. Bir attan en çok beklenilen hızlı olmasıdır. Tay iken sağa sola koşup oynamayan at, büyüyünce, yani at olunca da hızlı hareket edemez. Bir insandan beklenilen de çalışkan, dürüst, çevresiyle barışık vs. olmasıdır. Tayın istenilen özelliklere sahip bir at olabilmesi için nasıl oynaması gerekiyorsa, çocuğun da istenilen özelliklere sahip bir kişi olabilmesi için oynaması gerekmektedir. Elbette çocuk tay değildir. Oyunla kişinin fiziksel, ruhsal, bilişsel, duyuşsal, sosyal kısaca hemen her türlü gelişimi arasında doğrudan bir ilişki, bir etkileşim vardır.

Yörükoğlu'na göre oyun, çocukların baş uğraşısı ve en önemli işidir. Montaigne'nin dediği gibi, çocukların oyunu oyun değil, onların en ciddi uğraşısıdır. Çocuk oynadıkça duyuları keskinleşir, yetenekleri serpilir, becerisi artar. Çünkü oyun çocuğa en doğal öğrenme ortamıdır. Duyduklarını, gördüklerini sınayıp denediği, öğrendiklerini pekiştirdiği bir deney odasıdır. Oyun, çocuğun toplumsal bir varlık olarak gelişmesinde en doğal ortam olup, kendi kişiliğini tanımasına ve kendini başkalarından ayıran özelliklerin farkına varmasına yardımcı olur. Oyun çocuğun gelişmesi ve kişilik kazanması için sevgiden sonra gelen ikinci önemli ruhsal besindir. Sevgiden yoksun bir çocukluk gibi, oyunsuz bir çocukluk da düşünülemez. Sevgiyi insan yavrusunun bereketli toprağı olarak düşünürsek, oyun da onun ışığı ve suyudur. Çocuk ruh sağlığı, sevilmek ve oynamaktır (Yörükoğlu, 2004, s. 66-72).

Aral'a göre, çocukların eğitiminde en etkin yol olan oyun, gerçek bir eğitim aracı olup okulöncesi dönem ve okul yılları boyunca kazanılan bilgilerin kuşaktan kuşağa taşınmasını sağlar. Çocuk, yaşam için gerekli olan davranış, bilgi ve becerileri oyun içerisinde kendiliğinden öğrenir. Aynı zamanda, çocuk, oyun içinde kendi çevresi ile uzlaşmayı, sosyal yaşama uyum sağlamayı, hakkını savunmayı, başkalarının hakkına saygı göstermeyi, iş birliği yapmayı, paylaşmayı öğrenir ve böylece sosyalleşir (Anılan vd., 2004, s. 3; Aral, 2000).

Şiddet İçerikli Oyun ve Oyuncaklar

Teknolojideki hızlı ilerleme, bilgisayar ve internetin hemen herkes için ve her yerde erişilebilir duruma gelmesinin kaçınılmaz bir sonucu olarak, çocuk ve gençlerin bu aracı kullanma sıklığı ve yaygınlığı önemli oranda artmıştır. İlgili yazında, çocuk ve gençlerin bilgisayar oyunu oynama taleplerinde ve bu etkinlik için ayırdıkları zamanda önemli bir artış olduğu; bu eğilim nedeniyle çocuk ve gençlerin sosyal ortamlarından koptuğu

bildirilmektedir (Vessey, 1998). Ülkemizde ise bu konuda yeterli araştırma bulunmamakla birlikte, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (2009) yaptığı anket sonuçlarına göre hanelerin %30' unun internet erişimine sahip oluşu, günlük gözlemler, açılan bilgisayar-video oyunu salonu ve "internet kafe"lerin ve satılan bilgisayar oyunlarının sayılarındaki artış, benzer bir tabloyla karşı karşıya olduğumuza ilişkin ipuçları olarak değerlendirilebilir.

Bilgisayar oyunları; macera, spor, yarış, zeka, savaş ve strateji gibi çok çeşitli içeriklerde olabilmektedir. Şiddet içerikli bilgisayar oyunlarının saldırganlık üzerindeki etkilerini inceleyen bazı araştırmalar, bu tür oyunların, çocuk ve gençlerde saldırgan davranışların ve davranış bozukluklarının ortaya çıkmasına neden olabildiğini ortaya koymaktadır (Anderson ve Murphy, 2003; Calvert ve Tan, 1994; Krahé ve Möller, 2004; Young, 1996). Bazı çalışmalarda ise, bu tür oyunlar oynamanın saldırgan davranışlara yol açtığına ilişkin sonuçlar elde edilmemiştir (Gibb, Bailey, Lambirth ve Wilson, 1983; Graybill, Strawniak, Hunter ve O'Leary, 1987; Kestenbaum ve Weinstein, 1985; Scott, 1995). Araştırma sayısının sınırlı olması ve bu araştırmaların çelişkili bulgular vermesi, şiddet içerikli bilgisayar oyunlarının saldırganlık üzerindeki etkisi konusunda kesin bir yargıya varmayı olanaksız hale getirmektedir. Oysa bu tür oyunlar ve saldırganlık arasındaki ilişkinin bilinmesi, saldırgan davranışların engellenmesi için gerekli önlemlerin alınabilmesine yardımcı olabilecek doğurgular ortaya koyacaktır.

Bilgisayar Oyunları

Teknolojik gelişmeler yaşamımızdaki birçok şeyi değiştirdiği gibi, çocukların oyun oynama alışkanlıklarını da değiştirmiştir. 1970 yılında piyasaya ilk sürülen video oyunu ile birlikte çocukların ve yetişkinlerin boş zamanlarını değerlendirme alışkanlıkları giderek eskisinden çok farklı hale gelmiştir (Doğan, 2006).

İlk bilgisayar oyunu SpaceWars (1962) ve ilk ticari bilgisayar oyunu Pong'un (1974) üretiminin ardından özellikle grafik teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde bilgisayar oyunları çok büyük bir hızla çeşitlenmiş ve yayılmıştır (Setzer ve Duckett, 1994; Toksöz, 1999). Günümüzde bu alandaki en önemli gelişme, oyunların çevrimiçi oynanabilir hale gelmesidir. Kimi zaman on binlerce oyuncunun yer aldığı oyunlar, çok gerçekçi sahneler sunabilmektedir (Yılmaz ve Çağıltay, 2004).

Teknolojik gelişme, oyunların sunduğu gerçekliğin de giderek artmasını sağlamaktadır. Bu nedenle daha önceleri, grafik ve teknolojisinden kaynaklanan gerçek dışılık ve komiklik nedeniyle önemsenmeyen bazı temaların çocuk ve gençler üzerindeki etkilerinin ciddiye alınması zorunlu hale gelmektedir (Toksöz, 1999).

Bilgisayar Oyunlarının Çocuklar Üzerindeki Etkisi

İnsanların, özellikle de anne babalar ve eğitimcilerin bilgisayar oyunlarının çocuklar için zararlı olabileceği konusunda endişeleri vardır. Bu oyunların çocuklar için iyi mi yoksa kötü mü olduğu sorusunun yanıtı ise karmaşıktır. Bilgisayar oyunları, oyunun içeriğine, ne zaman, ne kadar oynandığına bağlı olarak hem iyi hem de kötü olabilir.

Piaget'e göre, bilişsel açıdan öğrenme, yalnız dıştan gelen bir ödül ve pekiştirmeden dolayı değil, kendiliğinden zevkli ve eğlendirici bir deneyim olduğu ve insana olaylar ve dünya üzerinde kontrol zevki verdiği için içsel doyum sağlamaktadır. Bilgisayarla öğrenme ve araştırma, bu içsel güdüleme özelliğinden dolayı bilişsel gelişimde etkilidir (San ve Arı, 1988).

Bilgisayar oyunlarının algı, dikkat, öğrenme, problem çözme gibi bilişsel işlevleri geliştirdiği yönündeki kanıtlar göz ardı edilemeyecek kadar çoktur. Konuyla ilgili bir meta-analitik gözden geçirmenin sonuçları, bu oyunların görsel-uzaysal algıyı geliştirdiğini göstermektedir (Ferguson, 2007). Daha sonraki yıllarda yapılan araştırmalarda da benzer bulgular elde edilmiştir (örneğin, Sun, NingMa, MinBao, Chen ve Zhang, 2008). Çocuklara, gerçek dünya deneyimleri ile öğrenmenin beraberinde gelebilecek risk ve tehlikeler olmaksızın öğrenme olanağı vermesi (Schaffer, 2006) ve bazı oyunlarda problemin çözülebilmesi için oyuncuyu araştırmaya, iş birliğine teşvik etmesi ve deneme-yanılma olanağı sağlaması (Monke, 2009) gibi özellikleri de bu oyunların olumlu yanları olarak bildirilmektedir.

Okul öncesi dönemde bilgisayar, özellikle el-göz koordinasyonuna büyük katkı sağlayabilir. Dikkatini yoğunlaştırmada güçlük çeken aşırı hareketli çocuklar, ilgi çekici bir program karşısında daha uzun süre kalabilir. Bu nedenle bilgisayar kullanımı, çocuğun dikkatini yoğunlaştırmasına yardım ederek eğitimine katkı sağlayabilir. Çocuk günlük yaşamında ve eğitimi sırasında öğrendiği pek çok kavramı bilgisayar oyunlarıyla pekiştirebilir. Bilgisayar oyunlarında yer alan ve hızlı bir şekilde karar vermeyi gerektiren problemler, çocukta problem çözme becerisinin gelişmesine katkıda bulunabilir (Oktay, 1999). Bilgisayar ayrıca, öğrencilerin bilgi düzeylerini ve yeteneklerini artırmasına yardımcı olmakta, ayrıca toplumsal yaşamın sıkıcı temposundan uzaklaştırıp öğrencilere hoşça vakit geçirme olanaklarını daha ucuz ve çeşitli bir biçimde sunabilmektedir (Demiray, 2003).

Bilgisayar oyunlarının yaygınlaşmaya başladığı dönemde görsel dikkati ve el-göz koordinasyonunu geliştirdiği ve bilgisayar becerileri kazanmayı kolaylaştırdığı yönündeki

görüşlere karşılık, son yıllarda yapılan bazı araştırmalar tersi sonuçlar da vermiştir. Bilgisayar oyunu oynayan gençlerin davranışları ve beyin aktiviteleri incelendiğinde, bu oyunların düşünüldüğü gibi masum olmadıkları, bağımlılık yaratabilecekleri, gençlerin hem davranışlarını hem de beyin gelişimlerini olumsuzyönde etkileyebilecekleri ile ilgili görüşler yaygınlaşmıştır (Doğan, 2006;Kawashima, 2003; Mathews, 2005).

Bilgisayar oyunlarının olumsuz etkilerine ilişkin bulgular, bu tür oyunlar oynamanın olumsuz psikolojik sonuçlarına ilişkin daha ayrıntılı çalışmalar yapılmasına yol açmıştır. Bu bağlamda en sıklıkla ele alınan psikolojik olgulardan biri saldırganlıktır. Saldırganlık konusunda yapılan araştırmalarda, bilgisayar oyunlarındaki ("etkileşimli görsel medya"daki) şiddetin etkilerinin, televizyondaki ("pasif görsel medya"daki) şiddetin etkileri kadar önemli olduğu şeklinde görüşler bulunmaktadır (Arriaga, Esteves, Carneiro ve Monteiro, 2006). Arriaga ve arkadaşlarının (2006) yaptığı çalışmanın sonuçları, şiddet içerikli bilgisayar oyunları oynamanın, düşmanlık duygularında doğrudan bir artışa neden olduğunu göstermektedir

Şiddet içerikli bilgisayar oyunlarının saldırgan davranışlar üzerindeki etkilerinin incelendiği araştırmaların sonuçları genel olarak, şiddet içerikli bilgisayar oyunu oynamanın, saldırgan davranışlara neden olduğunu (Anderson ve Carnagey, 2005; Anderson ve Dill, 2000; Anderson ve Murphy, 2003; Bartholow ve ark., 2005; Bilgi, 2005; Çetinkaya, 1991; Gentile, Lynch, Linder ve Walsh, 2004; Mackie, 1986; Dominick, 1984; Polman, Castro, Aken, 2008); yapıcı ve olumlu davranışları köreltip, sosyal etkileşimlerde sömürücü davranışları arttırdığını (Sheese ve Graziano, 2005; Silvern ve Williamson, 1987); düşmanlık duygularını ve kaygı düzeyini arttırdığını (Arriaga ve ark., 2006; Bushman ve Anderson, 2002; Ford ve Anderson, 1986; Uhlmann ve Swanson, 2004), düşük empati ve başkalarının acılarına karşı duyarsızlaşmaya neden olduğunu (Bushman ve Anderson, 2009; Funk, Buchman, Jenks ve Bechtoldt, 2003) ve fiziksel saldırganlığa göz yuman ilkelerin kabullenilmesini sağladığını (Krahé ve Möller, 2004) ortaya koymaktadır.

Şiddet İçerikli Oyuncak: Tabanca

Maalesef silah ve tabanca da günümüzde oyuncak kavramı içinde yer almaktadır ve budurum sonuçları bakımından zararları tartışılamazbir durumdur. Bir çocuğa oyuncak silah almanın hiçbir masum gerekçesi olamaz. Bir çocuğa silah almak şiddet uygulamanın ya da bir başkasına zarar vermenin masum olduğunu düşünmek kadar tehlikelidir. Birçok ebeveynin savunması "Ben almasam arkadaşında görüyor, almak zorunda kalıyorum."

şeklindedir ve maalesef bunun gerçekçi bir tarafı yoktur. Çocuklar her şeyi isteyebilirler. Yetişkinlerin farkı da burada ortaya çıkar. Onlar her şeyi isterken yetişkinler onların isteklerini doğru yönlendirmekle görevlidir. Oyuncak silah ile oynamanın asıl tehlikesi, çocuğun silah taşıyan kişilerin karakterine ilgi duymasıdır. Elindeki oyuncak silah ile birilerinden kimlik, karakter kopyalaması yapan çocuk, kendine örnek aldığı kişinin davranışlarına bürünür. Çocuğun silaha ilgisi onu elinde bulunduran kahramanın "çok kuvvetli" ve "kudretli" bir imaj ile sunulmasından kaynaklanmaktadır.

Şiddet İçerikli Bilgisayar Oyunların Zararları

Öncelikle şiddet içerikli oyunların en bariz zararı olan, çocukta saldırganlığı artırmasını ele alalım. Anne ve babalarından sevgi alacakları dönemde çocukların şiddet içerikli oyunlar oynaması ya da izlemesi, saldırganlığa meyillerinin artmasına yol açmaktadır. Şiddet içeren oyunlar, çocuk ve gencin gündelik yaşamında, şiddete eğilim göstermesine neden olmakta; bilhassa çocuklar kendi imkânları ölçüsünde oyunlarda gördüğünü uygulamaya koymaya başlamaktadır. Dahası, bu çocuklar saldırganlıktanzevk almaktadır. Bunun sebebini, bilgisayar oyununun psikolojik olarak nasıl süreçlerde işlendiğine bakarak bulabiliriz.

İlk olarak; bu oyunlar sadece şiddet değil, hırs ve mutluluk duygusunun tatminini de sağlar.

Stratejiye dayalı savaş ve şiddet oyunlarını oynayan bir çocuk, o oyunda başarılı olursa kazanma duygusunu tadacak ve mutlu olacaktır. Çocuk bunu az bir çabayla ve sosyal olmayan, tamamen otomatik bir düzenekle yani bilgisayar oyunuyla elde eder. Oysa günlük hayatta mutluluk, çoğumuzun gün içerisinde bundan daha az elde ettiği bir şeydir ve çaba gerektirir. Oyunların bu duyguyu daha "ucuz"a satmaları sebebiyle çocukların oyun oynama davranışları pekiştirilmiş olur. Eğer çocuk oyunda başarılı olamazsa fazlasıyla hırslanacakve tekrar deneyecektir. Yine başarısızsa tekrar ve tekrar…Her seferinde "gameover" yazısını görerek oyun tarafından reddedilen bir çocuk, hırs gibi genellikle zarar veren bir duyguya ilaveten öfke hissedecektir. Çünkü reddedilmişlik, öfkeyle sonuçlanır. Öfke tekrar başarmaya yönelik bir hırs doğurur ve bu kısır döngü, mutluluk hormonu uğrunda sürer gider. İşte oyun bağımlılığının temelinde yatan asıl süreç budur.

İkinci olarak saldırganlığın oyundan nasıl bulaştığını ele alalım. Dışarıdan bakıldığında oyunda bir model vardır ve bu model şiddet uyguladığında ödüllendirilmektedir. Çocuk etrafındakileri model aldığı bir dönemde kendisini

etrafındakilerden daha çok mutlu eden bilgisayar oyunu kahramanını daha motive biçimde model alır ve bundan zevk duyar. Aynı mantık, çizgi filmlerde de geçerlidir. Çizgi filmde önemli olan şiddetin olup olmaması değil, şiddeti uygulayana " ne" olduğudur.

Eğer kahraman, şiddet uyguladığı için cezalandırılırsa, bu modelin özümsenmesi düşük bir ihtimaldir. Şiddet içerikli oyunlara baktığımızda, kahramanın hemen hemen hiç cezalandırılmadığını hatta ödüllendirildiğini görürüz.

Üçüncü olarak şiddet içerikli oyunlar, birini dövmek, hırsızlık yapmak hatta öldürmek ve toplu katliam yapmaya kadar birçok vahşice unsuru kapsar. Bir çocuğun hayali öğelere bir yetişkinden daha fazla kapılıp, gerçekle olan ayrımını daha zor yaptığını düşünürsek, bu çocuğun cinayeti, hırsızlığı, kavgayı gerçek dünyada da oyun gibi algılaması beklendik bir sonuçtur.

Şiddet içerikli bilgisayar oyunlarının diğer zararlı etkileri şöyle sıralanabilir:

- ✓ Düşmanlık duygularını beslemekte, kaygı düzeyinde artışa neden olmaktadır.
- ✓ Bu oyunlar fiziksel güç kullanımında artışa yol açmaktadır. Günlük hayatta, mutsuz edici olaylara daha saldırgan tepkiler vermeye sebep olmaktadır.
- ✓ Sosyal davranışlarda azalma söz konusudur. Şiddet içerikli oyunların yardımlaşma, iletişim kurma gibi sosyal davranışlara zarar vermesi ve saldırgan davranışı artırması nedeniyle kısa süre arkadaş grubundan soyutlanan çocuk, daha çok içine kapanacak ve bir takım psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması için oyunlara daha fazla sarılacaktır. Bu durum asosyal kişilik bozukluğuna sebebiyet verebilir.
- ✓ Şiddet içerikli oyunlar ile geçirilen zaman arttıkça obezite riski de artmaktadır. Zira bilgisayarbaşında açlığı gidererek oyuna engel olmayan fastfood, cips, kola tarzı yiyeceklerin obezite riskini artırdığı bilinmektedir.
- ✓ Bilgisayar başında geçirilen zaman arttıkça akademik başarıda azalma görülmektedir.

Çocuğun zihinsel motivasyon kaynakları kısa sürede mutluluk veren oyunlara kaydığı için, ders çalışma motivasyonu düşer.

Ne Yapılmalı Peki?

Çocukların kontrolden çıkmasının ve okul derslerinde başarılarının azalmasınınönüne geçilebilmesi için, bilgisayarlar vb. bağımlılık yapan teknolojik oyuncaklar çocukların odasına konulmamalı. Bilgisayar çocuk odası yerine salona konulmalı, aileler teknoloji ve güvenliği hakkında ve bağımlılık konusunda bilgili olmalı.

Bu ve benzeri uygulamalar, çocuklarınsanal âlemin uygunsuz ortamlarından korunmasında çok büyük katkısı olacaktır.

İngiltere eski başbakanı Gordon Brown' a sunulan bir komisyon raporuna göre, bilgisayarlar çocukların odasında değil, mutlaka oturma odalarında bulunmalı. Ebeveynler ancak bu yolla çocuklarının uygunsuz içerikli materyalleri görmesini engelleyebilirler. Meslektaşım, televizyon psikoloğu ve ebeveynlik uzmanı TanyaByron, bilgisayar oyunlarının etkisi konusunda Brown'a sunmak için hazırladığı raporda; hangi şartla olursa olsun, çocukların bilgisayarı ebeveynlerinin gözetimi altında kullanması gerektiğini vurguluyor.

Rapora göre, ebeveynler de mutlaka bilgisayar-telefon oyunları ve internet konusundaki bilgilerini artırarak, bilgisayar ve internet kuşağından olan çocuklarıyla aralarındaki teknolojik kuşak farkını kapatmalıdırlar. Elbette kendilerini kaybetmeden!

İlköğretim ve lise öğrencileri, okul dönüşü bir saatten fazla, gereksiz bilgisayar kullanımı ile okuldaöğrendiklerini hızla unutacaklardır. Hafta sonları ise bilgisayar ve internet kullanımı en fazla üç saat olabilir. Yaz aylarında ise günlük dört saatten fazla bilgisayar ve internet kullanmaları, çocuklarınpsikososyal yaşamdan uzaklaşarak sanal âlemde dolaşmayave gerçeklikten uzak, sanal düşünmeye başlamalarına sebep olacaktır.

"Aile içerisinde anne ve baba ile birlikte yapıcı oyunlar oynamak çok önemli. Bu sayede çocuğun anne ve babaya daha fazla yaklaşması, ev içerisindeki diyaloğun artması, çocukların toplumla ve aile ile iç içe yeni bir şekilde hayata bakması sağlanabilir. Çocuklarınıza yeterli zamanı ayırırsanız, şiddet içerikli oyunların etkilerini çocuklarınızın üzerinden atmış olursunuz. Her zaman için çocuklarınızla aile içerisinde paylaşımcı oyunları tercih edin."

Sonuç olarak çocuklarımıza, gençlerimize şiddet yerine sevgiyi, iyiyi, doğruyu, güzeli, evrensel doğruları ve değerleri aşılayan oyuncaklar ve oyunlar üretmeliyiz ki kendine güvenen, kendini bilen, ağzından çıkanı duyan, ulusal ve evrensel değerlere sahip kişiler olsunlar.

Kaynakça

ANDERSON, C. A., CARNAGEY, N. (2005) TheEffects of Rewardand Punishment in Violent Video Games on AggressiveAffect, CognitionandBehavior. PsychologicalScience, 16:11: 882-889.

ANDERSON, C.A., MURPHY, C.R. (2003) Violent Video GamesandAggressiveBehavior. AggressiveBehavior, 29: 423-429.

Aral, N. (2000). Çocuk gelişiminde oyunun önemi. Çağdaş Eğitim 25 (265), 15-17.

ARRIAGA, P., ESTEVES, F., CARNEIRO, P., MONTEIRO, M.B., (2006) ViolentComputerGamesandTheirEffects on StateHostilityandPhysiologicalArousal. AggressiveBehavior, 32: 358-371.

ArousalandAggressiveThoughts: CALVERT, S.L., TAN, S.L. (1994) Impact of VirtualReality on YoungAdults' PhysiologicalInteractionVersusObservation. Journal of AppliedDevelopmentalPsychology, 15: 125-139.

ARSLAN, Y. ve BULGU, N. (2010). Oyunla Toplumsallaşma, Pamukkale Journal of SportSciences, 1, 1:8-22.

BENTZEN, R. W. 2005. Seeingyoungchildren, Canada: Thomson.

CALVERT, S.L., TAN, S.L. (1994) Impact of VirtualReality on YoungAdults' PhysiologicalArousalandAggressiveThoughts: InteractionVersusObservation. Journal of AppliedDevelopmentalPsychology, 15: 125-139.

Differences GIBB, G. D., BAILEY, J. R., LAMBIRTH, T. T., WILSON, W. P. (1983). Personality in HighandLowElectronic Video GameUsers. Journal of Psychology, 114, 159–165.

DOĞAN, F. (2006) Video GamesandChildren: Violence in Video Games. New SymposiumJournal., 44-4: 161-164.

FUNK, J.B., BUCHMAN, D.D., JENKS, J., BECHTOLDT, H. (2003) PlayingViolent Video Games, Desensitization, and Moral Evaluation in Children. Journal of AppliedDevelopmentalPsychology. 24:413-36.

FERGUSON, C.J. (2007) TheGood, TheBadandTheUgly: A Meta-analyticReview of PositiveandNegativeEffects of Violent Video Games. Psychiatr Q, 78: 309-316.

GENTILE, D.A., LYNCH, P.J., LINDER, J.R., WALSH, D.A. (2004) TheEffects of Violent Video GameHabits on AdolescentHostility, AggressiveBehaviors, andSchoolPerformance. Journal of Adolescence. 27: 5-22.

HANBABA, B. (2011). Oyunla Öğretim Yönteminin Hayat Bilgisi Dersi Başarısı ve Tutumuna Etkisi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi.

KAYA, Ü, Ü. (2007). İlköğretim birinci kademede İngilizce derslerinde oyun etkinliğinin erişiye etkisi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisana tezi (basılmamış).

KAWASHIMA, R. (2003) TrainYourBrain. Fujito R (Translator). Japan: KumonPublishingCo., Ltd. SHEESE, B.E., GRAZIANO, W.G. (2005) TheEffects of Video-GameViolence on CooperativeBehavior. PsychologicalScience, 16-5: 354-357.

KRAHE, B., MOLLER, I. (2004) PlayingViolentElectronicGames, HostileAttributionalstyle, andAggression-relatedNorms in GermanAdolescents. Journal of Adolescence, 27-1: 53-69.

MEB, (2014). MEGEB Modül, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Oyun Etkinliği-1, Ankara: MEB.

POLMAN, H., CASTRO, B. O., AKEN, M. (2008) ExperimentalStudy of theDifferentialEffects of PlayingVersusWatchingViolent Video Games on Children'sAggressiveBehavior. AggressiveBehavior, 34: 256- 264.

SETZER, V.W., DUCKETT, G.E. (1994) Theriskstochildrenusingelectronicgames,

SCHAFFER, D. W. (2006) HowComputerGamesHelpChildrenLearn. Newyork: PalgraveMacMillan ANDERSON, C.A., DILL, K. (2000) Video GamesandAggresiveThoughts, Feelings, andBehavior in theLaboratoryand in Life . Journal of PersonalityandSocialPsychology, 78-4: 772-790.

SILVERN, S.B., WILLIAMSON, P. A. (1987). TheEffects of Video GamePlay on YoungChildren'sAggression, Fantasy, andProsocialBehavior. Journal of AppliedDevelopmentalPsychology, 8, 453– 46.

SMITH, P.K. (2005). Childdevelopment, U.K.:Cambridge UniersityPress.

SUN, D., NING MA, B.S., MIN BAO, B.S., CHEN, X.C., ZHANG, D. (2008). ComputerGames: ADouble-EdgeSword?.CyberPsychologyandBehavior, 11 (5): 545-548.

TOKSÖZ, M.R. (1999) Yeni bir medya türü olarak etkileşimli bilgisayar oyunları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

ULUTAŞ, (2016). Okul Öncesi Eğitim' de Oyun, Ankara; Eğiten Kitap.

ÜNAL, M. (2009). Çocuk Gelişiminde Oyun Alanlarının Yeri ve Önemi, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10, 2: 95-109.

VESSEY, A. J., YIM-CHIPLIS, P. K., MACKENZIE, N. R. (1998) Effectes of televisionviewing on children'sdevelopment. PediatricNursing, 23-5: 483–486.

YAVUZER, H. (2003) .Çocuk psikolojisi, 25. Baskı, İstanbul: Remzi Kitapevi.

YILMAZ, E., ÇAĞILTAY, K. (2004) Elektronik Oyunlar ve Türkiye.

Yörükoğlu, A. (2004). Çocuk ruh sağlığı. İstanbul: Özgür Yayınları.

YÖRÜKOĞLU, A. (2011). Çocuk ruh sağlığı, 31. Baskı, İstanbul: Özgür Yayınları.

http://www.pedagogsevilyavuz.com/detay-icerik-pedagog-sevil-yavuz-690-makaleler-siddet-goren-cocuk-siddet-gosterir-cocugunuz-neden-saldirgan.html

[http://www.ime.usp.br/~vwsetzer/video-g-risks.html] Erişim tarihi: 15 Aralık 2009.

[http://simge.metu.edu.tr/conferences/TBD04-ElektronikOyunlar.pdf] Erişim Tarihi: 15 Aralık 2009.

http://bagcilarpirireis.meb.k12.tr/tema/icerikler/siddet-icerikli-oyunlarin zararlari_1752617.html

www.cocukpsikologu.com

www.pedagog.mobi

www.mylifeistanbul.com

Eğitim ve Şiddet

Edanur KÜNCÜ*

Özet: Şiddet toplumumuzda dikkat çeken bir boyuttayken, son günlerde özellikle eğitim kurumlarımızda da böyle şiddet vakalarının daha görünür hale gelmesi, şiddetin okul ve eğitim boyutunu, kaynağını ele alma zorunluluğu doğurmuştur.

Şiddetin insanları eğitmek ve sindirmek için gerçekleşen şekli son günlerde medyamızda sıklıkla görülmektedir. Bu gerçeğin eğitim tanımlarında da yer alan ve topluma yararlı bireyler yetiştirme ilkesine ters bir durumun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Şiddeti uygulayanlar, şiddete maruz kalanlar ve bu duruma göz yumanları bir bütün olarak incelediğimizde bunların tümünün de zarar gördüğünü belirtmek isterim. Bu bağlamda; okullarda yaşanan şiddeti önlemek için, öncelikle okul bünyesinde yeni düzenlemelere gidilmesi, ailenin bilgilendirilip güçlendirilmesi ve konuyla alakalı kamuoyu duyarlılığı oluşturulması gerekmektedir. Kuşkusuz, bu duyarlılık, başta toplumun diğer üyeleriyle birlikte hareket etmeyi sağlamak anlamındadır.

Son olarak şiddetin yaşamımızın bir parçası haline geldiğini belirtmek üzücü bir hâl almaktadır. Özellikle eğitimde şiddetin yer aldığını görmek kabul edilmesi çok daha güç bir durumdur. Aslında bu durumu farklı açılardan düşünmek oluşacak çözüm yollarını arttırmaktadır. İnsanların değerlendirilmelerini yaparken bu suçun ardında yatan sebepleri, yarattığı ve yaratabileceği psikolojik sorunları düşünmesi belki de bu durumu ortadan kaldırmada atılabilecek en büyük adım olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Şiddet, Psikoloji, Okul, Kamuoyu

Summary: While violence has been a remarkable dimension in our society, in recent days such violence has become more visible especially in our educational institutions, and the dimension of school and education of violence has necessitated to deal with its source.

The way in which violence has taken place to educate and intimidate people is often seen in our media in recent days. This fact causes an opposite situation to the principle of educating the collective beneficiaries, which is also included in the definition of education. This situation in education leads to a situation that divides the students into groups. I would like to state that when we examine the violence practitioners, the victims of violence and the eye fumes in this case as a whole, they are all damaged as well. In this context; to prevent violence in schools, it is first necessary to go to the new regulations in the school, to inform and strengthen the family, and to raise public awareness about the issue. Certainly, this sensitivity is primarily meant to enable the community to act together with other members.

* Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, 1. Sınıf Öğrencisi

Finally it is regrettable to state that violence has become a part of our life. It is much more difficult to admit to seeing violence especially in education. In fact, thiking of this situation from different angles increases the solution pathways that will occur. Perhaps it is the greatest step that can be taken to remove the causes behind this crime while thinking about the psychological problems that it creates and can create.

Key Words: Education, Violence, Psychology, School, Public Opinion

Giriş

Evde, sokakta, futbol sahalarında, basketbol sahalarında yaşanan şiddet sorunlarının son zamanlarda okullarda yaşanıyor olması dikkat çekicidir. Hemen hemen her gün sosyal medyada, yazılı ve görsel medyada okullarda yaşanan şiddet olaylarına ilişkin haberlerin yer alması bu durumun toplumsal açıdan önemli hale gelen sorunlardan biridir. Çocuk ve ergenler arasındaki şiddet içeren olayların artması şiddetin nereden kaynaklandığını anlama, meydana geldiğinde şiddeti önleyecek yapıcı yollar bulunması konusunda çalışmalar hızlandırılmıştır. Çocuk ve ergenlerde şiddeti azaltmaya yönelik programların yapılmasındaki bir diğer amaçta başarılı birer yetişkin olabilme kapasitelerini artırıp çeşitli beceriler geliştirmelerini sağlamaktır.

Şiddet Nedir?

Şiddet, sözlükte karşıt görüşte olanlara, inandırma veya uzlaştırma yerine kaba kuvvet kullanma, duygu ve davranışta aşırılık anlamında kullanılmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2005:1866). Merriam-Webster'a (2000) göre ise şiddet, genel olarak incitme ya da taciz etmek amaçlı olarak fiziksel gücün kullanılması şeklinde tanımlamakla birlikte ayrıca, "hiddetli duygu ya da onu ifade etme" ya da "yoğun, kavgacı ya da kızgın ve sıklıkla yıkıcı hareket ya da güç" ya da "çarpıtma, ihlal etme ya da önemli konulara saygısızlık etme yoluyla incitme" şeklinde de tanımlanmaktadır (Akt. Korkut, 2004). Şiddeti sadece itme, vurma, tekmeleme, silahla yaralama, bıçakla yaralama, fiziksel saldırı şeklinde düşünmemek gerekir. Ad takma, alay etme, küfür etme, hakaret etme, cinsel içerikli sözler söyleme, elle taciz gibi türleri de vardır. Bu anlamda şiddet denildiğinde akla yalnızca fiziksel şiddetin gelmesi doğru değildir.

Eğitim Sistemi ve Şiddet

Öğrencilerimizin birbirlerine zarar vermesi hatta öğretmenlerinde şiddet uygulaması eğitim sistemi ve okullardaki şiddet adına göz önünde bulundurulması önemli bir konudur. Okullarda şiddet sorununu çözmek için kısa dönemli çözümler üretilmektedir. Ancak bu sadece kendi kendimizi tekrarlamaktan başka bir şey değildir. Aynı sorunlara

kısa dönemli çözümler değil uzun ve kalıcı çözümler uygulanmalıdır. Sinirlenmek bir şeye kızmak normal bir durumdur. Önemli olan bunu nasıl ifade edip gösterdiğimizdir. Şiddetin insanları eğitmek ve sindirmek için gerçekleşen şekli son zamanlarda medyada sıklıkla ifade edilmektedir. Eğitimdeki bu hal, öğrencileri gruplara bölen bir durum çıkmasına sebep olmaktadır. Şiddeti uygulayanlar, maruz kalanlar ve izleyenler olarak herkesi olumsuz etkilemektedir. "Okulda şiddet" kavramı; gelişme ve öğrenmeyi engelleyen, okul atmosferine zarar veren suça yönelik eylemlere ve saldırganlığına işaret etmektedir (Furlang ve Morrison, 2000). Okulda şiddete sosyal açıdan bakacak olursak toplumun ikiye ayrıldığını görebilmemiz mümkündür. Çünkü toplumun bir kısmı bunu tamamen reddederken diğer bir kısmı da bunu tamamen reddeder ve yok sayar.

Eğitim kurumlarımızda son dönemlerde artan şiddet incelendiğinde, karşımıza çok fazla durum çıkmaktadır. Toplumun aynası olan eğitim öğretim kurumları, toplumda meydana gelen en küçük olaydan bile etkilenmektedir. Yıllardır uygulanan yanlış eğitim sistemi ve toplumun değerlerinin yeni kuşaklara aktarılamaması, kişiyi toplumdan soyutlayıp şiddet ortamına sürükler. Şiddet olgusu incelendiğinde, karşımıza birden fazla şiddet çıkmaktadır. Bunlara bakacak olursak;

1. Öğrencinin öğrenciye şiddet uygulaması
2. Öğrencilerin idareciye ve öğretmene şiddet uygulaması
3. Öğrenci olmayan bireylerin öğrenci, öğretmen ve idarecilere şiddet uygulaması
4. Öğretmenin idarecinin ve öğrenciye şiddet uygulaması

1. Öğrencinin Öğrenciye Şiddet Uygulamasi

Aile ve toplumda görülen şiddet durumunun benzeri okul atmosferinde de görülmektedir. Hatta bu durum ilköğretim seviyesine kadar düşmüştür. Ailesinden gerekli ilgiyi ahlakı görmeyen çocuklar okulda ve sınıfında kendinden zayıf gördüğü bireylere şiddet göstermektedir. Son yıllarda eğitimin 8 yıla çıkarılması da şiddeti arttırmıştır. 7 ve 15 yaş arası çocuklar aynı ortamda bulundukları için güçlü olanlar zayıfları ezmeye ve şiddet göstermeye çalışmaktadır. Öğrencinin daha önce şiddet görmesi, umutsuz ve karamsar olması manevi yönden zayıflık görmüş olması şiddetin dozunu arttırmaktadır. Birden fazla öğrencinin birleşip grup veya çete tarzı bir oluşum sergilemesi birbirlerinden cesaret almalarını sağlamaktadır.

Şiddetin sebepleri olarak karşımıza çıkabilecek unsurlar şunlardır:

- Sınıfların kalabalık olması nedeniyle öğretmenin öğrencileriyle yeteri kadar ilgilenememesi

- Şiddet içerikli dizilerin artması
- Kızların tartışması
- Maddi sorunlar
- Gelecek kaygısı
- Alkol, uyuşturucu ve sigara kullanımının artması
- Rehberlik hizmetlerinin yetersizliği
- İnternet cafe ve oyun salonlarının öğrencileri şiddete itmesi
- Öğrenciler arasında liderlik kavramının olması

Okulların durumları göz önünde bulundurulduğunda kalabalık okullarda şiddetin çok daha fazla düzeyde görüldüğü ortaya çıkmaktadır. Toplumu ve değerlerini öğrenemeyen bireyler, çözümlerini şiddete başvurarak çözmeye çalışması kadar vahim bir durum yoktur. Çünkü bu öğrenciler ilerde toplumumuza karışacak birer bireydir.

2. Öğrencilerin Öğretmen ve İdarecilere Şiddet Uygulaması

Son dönemlerde öğrencilerin okulda gruplaşarak çete haline gelip çeşitli sebepler ortaya çıkartarak haklı haksız olmadan öğretmenleriyle kavga etmektedir. Kavgalarda kesici ve delici aletler kullanmaktadırlar. Gelişmekte olan öğrencilerde dizilerden gördüklerine özenmektedirler. Bu olayları da övünerek anlatmaktadırlar. Öğrencilerin okullarda idarecilere ve öğretmenlere karşı şiddet uygulamaya başladıktan sonra okulda bir disiplin görülmesi düşünülememektedir.

3. **Öğrenci Olmayan Bireylerin Öğrenci, Öğretmen ve İdarecilere Şiddet Uygulaması**

Okulların son zamanlarda şiddetle anımsanması eğitimi aksatacak bir duruma gelmiştir. Zararlı alışkanlıklarla başlayan süreçte öğrenci okul dışında çetelere katılmaktadır. Bu çeteye üye olan kişiler okul dışında öğrencilere, idarecilere ve öğretmenlere çeşitli sebeplerden dolayı şiddet uygulamaktadır. Bazı durumlarda öğretmenler ve idareciler yaralanmakta veya ölmektedir. Okullara hakimiyet kurma çabası idare ve öğretmen tarafından engelleniyordur. 2004 Mayıs ayında Batman Fatih Lisesi, öğrenciler tarafından yakılmıştır. Eğitim dışında kalmış öğrencilerin okul önlerinde öğrencilere şiddet göstermeye çalışmaktadırlar. Bu durumda öğrencileri okuldan soğutmaktadır. Şiddete maruz kalan öğrenci bunu okul idaresine bildirdiğinde ve durum çözüldüğünde daha sonra okul dışında idareciler ve öğretmenler okul dışında çete oluşturan bireylerden şiddet görmektedirler. 2005 yılı içinde Batman Atatürk Lisesi

öğrencileri okul içindeki gerçekleştirdikleri kavgayı okul dışında sürdürüp sonucunda bir öğrenci olay sonucu ölmüştür ve diğer öğrencilerde ceza evine girmiştir. Büyük şehirlerde oluşan çeteler okul dışında bekleyerek uyuşturucu satmaktadır. Bunun içinde emniyet mensupları okul önünde nöbet bekleyerek güvenliği sağlamaya çalışmaktadır.

4. **Öğretmenin ve İdarecinin Öğrenciye Şiddet Uygulaması**

Şiddet eğitim sistemimizde teorik olarak var olmasa da maalesef pratikte her zaman karşımıza çıkmaktadır. Okullarda öğretmenlerin ve idarecilerin bir kısmı bazı durumlarda kolay yolu seçmektedir. Daha düzgün bir şekilde bazı şeyleri öğretmek ve anlatmak yerine ceza yöntemine ve belli noktada şiddete başvurmaktadır. Öğrencilerin çoğu bu şiddeti veya cezayı aileleriyle paylaşmamaktadır. Çünkü bunu ailelerine söylediklerinde onlarında kendilerine şiddet uygulayacağını düşünmektedir.

Yapılan araştırmalarda dayağa yönelme nedenleri aşağıdaki maddelerde belirtilmiştir:

- Okul eşyalarının kırılması
- Sınıfın dikkatini dağıtacak hareketler sergilenmesi
- Öğrencinin dersi dinlememesi
- Saçlarına jöle kullanmaları
- Sigara, alkol, uyuşturucu kullanımı
- Kız meselesi
- Arkadaşlarına hakaret etmesi
- Kavga etme

Bu tür hareketler sonucu öğretmenler şiddetin yanı sıra sarsma, itme, tek ayak üstünde durma şiddet içeren uygulamalara girmektedir. Fiziksel şiddeti en çok erkekler görmektedir. Bu durum öğrencinin okuldan soğumasına, özgüveninin azalmasına neden olur.

Okullarda Karşılaşılan Şiddet Türleri

Okullarda karşılaşılan bazı şiddet türleri:

Fiziksel ceza; öfkeli bir yetişkinin düşünmeden verdiği ani tepkidir. Örnek verecek olursak öğrencilerin birbirini itmesi, öğretmenin sinirlenip öğrenciye şiddet uygulaması denebilir.

Zorbalık; kaba kuvvet kullanan kişilerdir. Kaba kuvvete başvurmayanlar da duygusal açıdan baskı yapmaktadır. Her iki durumda da zorbalık yapanlara karşı duyulan kaygı ve korku bazı çocukların okula gitmemesine neden olmaktadır.

Reddetmek; çocuğun kendisini küçük görmesine neden olabilmektedir. Örneğin, öğretmen bir çocuğa kızdığında veya o çocuktan hoşlanmadığında bunu belli ettiğinde diğer öğrencilerinde o çocuğa farklı davranmasına sebep olabilir.

Aşağılamak; alay veya hakaret içerikli hareketlerde bulunarak çocuğu küçük düşürme durumudur.

Yıldırmak; tehditle, fiziksel şiddetle veya çocuğun eşyalarını kırarak tehdit etmektir. Bu, zorbalıkta sıklıkla tercih edilen bir durumdur.

Soyutlama; diğer çocuklarla arkadaşlık ilişkisini kısıtlamak ve fiziksel sınırlama getirmek durumudur.

Duygusal Şiddet; çok yıkıcı olmaktadır. Çocuğun depresyona girmesine sebep olabilir. Özgüveninin özsaygısının azalmasına hatta yok olmasına sebep olabilir. Saldırgan hale gelmesine ve gelecekte başarısız olmasına neden olabilir.

Ekonomik Şiddet; kişinin veya bir grubun bir birey üzerinde baskı kurup parasını alması ya da istemediği bir işte zorla çalıştırıp parasını alma şeklinde yapılan davranışlar.

Eğitim ortamlarında şiddet; öğrencilere veya idare yönetimindekilere yönelik psikolojik, fiziksel ya da sosyal olarak kasten saldırı ya da müdahale olup bireylerde fiziksel ya da ruhsal acı yaşanmasına neden olabilir.

Düşünsel sorunlar ise geleceği ile ilgili plan yapamama karar verememe her şey için başkalarını suçlama gibi düşüncelerden oluşur.

Okulda şiddeti engellemek için yapılacaklar:

1. Gerektiği zaman öğrenci ailelerinin ziyaret edilmesi,

2. Okulda risk faktörü içeren durumların tespit edilmesi ve bu doğrultuda okul eylem planının yapılması,

3. Okul çevresi kontrollerinin emniyet desteği ile sağlanması,

4. Etkili okul kurallarının belirlenmesi, kurallar belirlenirken okul idaresi öğretmen ve öğrencilerin katılımıyla kurallar belirlenmesi ve bu kuralların uyulmasında titizlik gösterilmesi,

5. Okul kantin denetimlerinin sıklaştırılıp bu denetimlerde titizlik gösterilmesi,

6. Sınıf rehberliğinin etkin çalışması,

Okulda şiddetin engellenmesi veya öğrencilerin birtakım şiddet unsurlarına yönelimlerinin engellenmesi onların çeşitli gereksinimlerinin karşılanması ile yakından ilişkilidir.

Bu gereksinimler güvenlik ihtiyacı, fiziki ihtiyaçlar, sosyal ihtiyaçlar, psikolojik ihtiyaçlar ve eğitimsel ihtiyaçlar gibi öğrenci açısından çok önem taşıyan unsurlardır.

Okulda şiddetin engellenebilmesi başta okul eğitim kadrosunun bu konuda bilinçli olmasını ve bu konularda planlı ve tutarlı bir yol izlemesini gerektirir. Ailenin de bu konuda bilinçli olması ve duyarlılıkla bu sorunların çözümüne yardımcı olması ayrı bir önem taşımaktadır.

Okullarda meydana gelen şiddet ve saldırganlık olaylarının ABD'de 1970'li yıllarda başlayarak hızla arttığı belirtilmektedir (Morrison ve Morrison, 1994).

Aşağıda verilen istatistikler, Amerika'daki okullarda şiddetin hangi boyutlara ulaştığını göstermektedir (Coben, Weiss, Mulvey ve Dearwater, 1994; Flannery, 2006).

- 1987'de lise öğrencilerine yapılan bir taramada 10. sınıftaki erkek öğrencilerden %48'i, sekizinci sınıftaki erkek öğrencilerin %34'ü eğer isterlerse kolayca bir tabanca edinebileceklerini söylemişler.

- 1988-1989 öğretim yılında altı ay içinde 400.000'den fazla öğrenci, okullardaki şiddetin kurbanı olmuşlardır.
- 1988-1989 öğretim yılında altı ay içinde 430.000'den fazla öğrenci, şiddete karşı kendini savunup korumak için en az bir kez okula silah veya başka bir cisimle gelmiştir.
- 1990'da lise öğrencileri üstünde yapılan ulusal düzeydeki bir taramaya göre her 25 öğrenciden biri o yıl okula silahla gelmiştir.
- 1993'de yapılan ulusal bir taramada, Amerika devlet okullarındaki öğretmenlerin %11'i, öğrencilerinde %23'ü okul içerisinde ya da çevresinde şiddetin kurbanı olduklarını kaydetmişlerdir.

ABD'de okul güvenliği konusunda 2000 yılında yapılan ulusal bir taramada yaşları 12-18 arasında değişen 1.9 milyon öğrencinin çeşitli suçlardan dolayı mağdur olduğu belirlenmiştir.

Ülkemizde meydana gelen şiddet konusu ile ilgili bir istatistik bulunmamaktadır. Fakat 2006 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından başlatılan bir uygulama ile ilk kez okullarımızdan bir terim kullanılarak veri toplamaya başlanmıştır.

Aşağıda yer alan gazete başlıkları ve haberlerde okulda şiddet konusunda ülkemizdeki sorun hakkında bir fikir vermektedir.

- "3 aylık bilanço: 5 cinayet, 52 yaralama" (Hürriyet Gazetesi, 25 Mart 2006).
- "Şubat başında 9 ölüm, 36 yaralama1" (Hürriyet Gazetesi, 22 Nisan 2006).
- "5 ayda 14 öğrenci öldürüldü. Bu yılın ilk 5 ayında okullarda çıkan olaylarda 14 öğrenci öldürülürken, 104 öğrenci ile 3 öğretmen yaralandı. Yılın ilk 3 ayında 9 öğrenci hayatını kaybederken 66 öğrencimiz de yaralanmıştır. Okullarda, 'Yan bakma', 'laf atma', 'kız arkadaş' gibi nedenlerle çıkan kavgalarda silah kullanımı arttı. Son 2 ayda 5 öğrencinin yaşamını yitirmesine neden olan olayların 4'ünde silah kullanıldı" (Hürriyet Gazetesi, 29 Mayıs 2006).
- İstanbul Emniyet Müdürlüğünün verilerine göre 2006'nın ilk 3 ayında öğrencilerin toplam 392 olaya karıştığı ve 20 öğrencinin tutuklandığı rapor edilmiştir. Bu rapora göre 3 öldürme, 2 intihara teşebbüs, 1 yaralama olayı, 48 darp olayı, 15 gasp ve soygun, 4 cinsel suç, 4 tehdit, 2 kapkaç suçu işlenmiştir. (Akşam Gazetesi, 10 Nisan 2006).

- İstatistiklere göre 2006 yılında ülke genelinde okul içinde çıkan kavgalarda 5, okul dışında yaşanan olaylarda ise 18 öğrenci hayatını kaybetti. Okul içinde ve çevresinde öğrenciler arasında görülen yaralanma sayısı ise 40'ı bulmuştur. Yaralama olaylarında en çok bıçak kullanılıyor (Zaman Gazetesi, 23 Eylül 2006).
- Okulda şiddet sezonu açıldı (Akşam Gazetesi, 23 Eylül 2006).

Tablo 1. Üniversite Birinci Sınıf Öğrencilerinin Beyanlarına Göre, Mezun oldukları Liselerde Meydana Gelen Şiddet ve Saldırganlık Olaylarının Dağılımı

SIRA NO.	**Liselerde Meydana Gelen Şiddet ve Saldırganlık Olayları**	1995'de Görülme Sıklığı (%)	2003'de Görülme Sıklığı (%)
1	Okuldaki masa ve sandalyeleri kasıtlı olarak kıran, bunların üzerini kazıyan veya çizen öğrenciyi tanıma	74.6	70.9
2	Okul sınırları dışında, okulunuzdan bazı öğrencilerin yaralanmasıyla sonuçlanan kavga	64.9	70.1
3	Okuldaki çeşitli öğrenci grupları arasında toplu kavga olayları	57.6	70.1
4	Okulda, zaman zaman bazı öğrencilerin paralarının alınması, öğrencilerin malzemelerinin kaybolması gibi olaylar	76.4	63.7
5	Okul sınırları içinde bazı öğrencilerin yaralanmasıyla sonuçlanan herhangi bir kavga	64.9	57.3
6	Herhangi bir öğretmenin bir öğrenci tarafından tartaklanması veya dövülmesi	58.3	53.1
7	Liseye giderken herhangi bir gün yanında bıçak, muşta, şiş, sopa, zincir vb. gibi bir alet taşıma	64.5	46.9

8	Okuldaki herhangi bir öğrenciye cinsel içerikli laflar atılarak ya da başka bir biçimde sarkıntılık yapılması	54.7	46.9
9	Okula ait herhangi bir eşyanın çalınmasını görme veya duyma	37.3	46.9
10	Okuldaki öğrenciler arasında toplu kavga olaylarına adları karışan çete olarak nitelenebilecek türde bir öğrenci grubu	51.1	45.3
11	Okulun kapı ve pencerelerine ya da elektrik, kalorifer veya su tesisatına kasıtlı olarak zarar veren ve bunları bozmaya çalışan bir öğrenci	43.5	39.7
12	Okulda öğrencilerle okulda görevli memurlar ya da hizmetliler arasında herhangi bir kavga	28.6	33
13	Okulun binasına, spor salonuna veya bahçesine izinsiz girilerek okula ait bir eşyanın tahrip edilmesi	23.6	32.1
14	Liseye gidip-gelişler sırasında, cinsel içerikli laflar atılarak ya da başka bir biçimde sarkıntılık olayı	23.6	30.4
15	Bazı öğrencilerin okulda görevli bayan öğretmenlere cinsel içerikli laflar atması ya da sarkıntılık yapması	19.2	28.8
16	Okulda acil durumlarda kullanılması gerektiği belirtilen düğmeye basılarak asılsız yangın alarmı verilmesi	8.0	28.8
17	Okula bomba konulduğu veya konulacağı şeklinde asılsız bir ihbarda bulunulması	16.7	20.9
18	Lisede, öğrenciler arasında ölümle sonuçlanan herhangi bir olay	5.1	11.7

Çeşitli tarihlerde yapılan araştırmalardan elde edilen bulgularda ülkemizde okullarda meydana gelen şiddet olayları ve bu olayların seyrine ilişkin bir fikir vermiştir.

Uluslararası Politik ve Strateji Araştırmalar Merkezi'nin (UPSAM) ve Beykent Üniversitesinin 17 ilde 1850 lise öğrencisi üzerinde yaptıkları araştırma sonuçlarına göre gençlerin %74'ü şiddet gördükleri dile getirirken, şiddeti en çok baba, abi, öğretmen, anne ve arkadaşlarının uygulandığını ifade etmektedirler. Bu araştırma sonuçlarına göre, gençlerin %65'i kendilerinin de şiddet uyguladığını, %46'sı kendilerine zarar verdiklerini, %26'sı ise okulda bir çetenin içinde olduklarını belirtmişlerdir (Sabah Gazetesi, 29 Eylül 2006).

Toplumu şiddetten uzak tutmanın ilk aşaması şiddetin varlığını kabul etmektir. Çünkü liselerde, hatta ilköğretim okullarımızda masum sayılabilecek okul kavgalarının yerini bıçaklı, sopalı ve silahlı kavgalar almıştır. Bu tür vakaların önlenmesi günümüz koşullarında çok zor bir durumdur; fakat şiddeti oluşturan nedenler en aza indirilebilir. Herkesin bir şekilde sorumluluk alması kaçınılmazdır. Çünkü eğitim içerisinde uygulanan şiddet toplumun en önemli sorunu haline gelmiştir. Bu durumda başta aileler olmak üzere, toplumun tüm unsurları üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirmelidir.

Kaynakça

Erçetin, Şule, Eğitim ve Şiddet, Hegem Yayınları, İstanbul 2006

Kırbaş, Hakan, Psikolojik Danışman

Korkut, Fidan, Okul Temelli Önleyici Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Anı Yayıncılık, Ankara 2004

Solak, Adem, Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu, Anı Yayıncılık, Ankara 2007.

Çocuklar Arası Şiddet: Akran Zorbalığı

Şeyma ÇOĞLAN*

Özet: Geçmişten günümüze süregelen, ülkeler arası, toplumlar arası ve kişiler arası ilişkilerde normal yöntemlerin işe yaramadığı ve problemlerin çözülemediği durumlarda, ilk yöntem olarak kullanılan şiddet hala evrensel bir sorun olarak gündemde yer almaktadır. Toplumsal yaşamda farklı şekillerde ortaya çıkan şiddet olgusu, fiziksel, ekonomik, duygusal ve cinsel alanda kendisini gösterebilmektedir.

Şiddet birçok kategoride sınıflandırılır. Bu kategorilerden biri aile içi şiddettir. Aile içi şiddet ailedeki herhangi bir üyenin ailenin diğer bir üyesine psikolojik, duygusal, fiziksel veya cinsel şiddet uygulamasıdır. Şiddeti uygulayan kişi anne, baba, eş, ağabey ya da abla olabilir. Çocuklar aile içinde şiddete maruz kalmasalar da ailenin herhangi bir üyesinin şiddet görmesine tanıklık edebilirler. Aile içi şiddet olaylarında çocuğun şiddet görmesi ya da şiddet olayına tanık olması ise çocukların sosyal ve duygusal açıdan olumsuz etkilenmelerine ve saldırgan bir yapıya sahip olmalarına neden olur.

Çocukların sosyal yaşamında ve aile içerisinde farklı şekillerde şiddete tanıklık etmesi, kendi aralarında da şiddeti bir problem çözme aracı olarak kullanmalarına neden olmaktadır. Şiddet, ortalama aynı yaşlarda olup aralarında güç, kültür, görünüş, ekonomik durum veya herhangi bir nedenden dolayı fark olan çocuklar arasında da ciddi bir sorundur. Bu çalışmada gelişim sürecinde çocukların akranları tarafından belirli sebeplerden dolayı baskı, tehdit ve şiddete maruz kalmaları olarak tanımlanan akran zorbalığı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Şiddet, Akran Zorbalığı

VIOLENCE BETWEEN CHILDREN: PEER BULLYİNG

Summary: Violence used as the first method is still on the agenda as a universal problem when the usual methods that have been in the past, inter-country, inter-community and interpersonal relations do not work and problems can not be solved. The phenomenon of violence emerging in different forms in social life can manifest itself in physical, economic, emotional and sexual areas.

Violence is classified in many categories. One of these categories is domestic violence. Domestic violence is the practice of any member of the family's psychological, emotional, physical or sexual violence to another member of the family. The person applying the violence can be a mother, father, spouse, older brother or sister. Even if children are exposed to violence within the family, they can witness to any member of the family who violences. Violence or witnessing of violence in the case of domestic violence causes the children to be negatively affected in social and emotional terms and have an aggressive structure.

* İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü

Children who witness the violence in different ways in their social life and in the family cause them to use violence as a means of problem solving. Violence is also a serious problem among children whose average age is the same, and who are affected by differences in strength, culture, appearance, economic situation or any reason. In this study, the development process will focus on peer bullying, which is defined by the peers of children as being exposed to pressure, threats and violence from certain causes.

Keywords: Child, Violence, Peer Bullet

Giriş

Şiddet, insan var olduğundan bu yana hayatın içinde olmuştur. İş, aile ve toplum hayatında sürekli gündemde olan şiddet konusu sohbetlere, haberlere, kitaplara ve hatta dizilere bile konu olmuştur. Her ne kadar ebeveyn olarak çocuklarımızın yanında olduğumuz zamanlar onları her türlü dış tehlikeye karşı koruma görevini üstlenmiş olsak bile bilmeliyiz ki çocuklarımız tek başına bulunduğu, elimizin uzanamayacağı ortamlarda savunmasızdır. Bu ortamlara oyun parkları, mahalleler, akrabaların bulunduğu ortamlar ve okullar da dahildir. İnsanların okul öncesi eğitimin gerekliliği konusunda giderek bilinçlenmesi, annelerin iş hayatına atılması, ebeveynlerin çocuğun ileri yıllardaki akademik başarısına katkıda bulunacağı düşüncesiyle okul öncesi eğitim kurumlarını seçmesi çocukların akran ilişkileriyle küçük yaşlarda tanışmasına neden olmuştur. Akranlar arası ilişkiler her zaman olumlu yönde ilerlememektedir. Çocuklar arasındaki çatışmalar da kurulan arkadaşlıklar gibi akran etkileşiminin bir sonucudur. Uzun zamandır var olan fakat yeni yeni önemsenmeye başlanan, okullarda akranlar arasında ciddi bir sorun olarak devam eden 'akran zorbalığı' konusunun, çocuklar üzerindeki etkilerine bakılacak olursa aslında üzerinde durulması gereken önemli bir konu olduğu gerçeğinin ne kadar doğru bir tespit olduğu gözler önündedir. Şiddetin çocuklar arasındaki yaygınlığı ve etkileri dikkate alınarak bu çalışmada şiddetin bir alt boyutu olarak akran zorbalığı ele alınmıştır.

Şiddet Kelimesinin Kökeni

Şiddet kelimesinin etimolojik kökeni Arapça'dır.'Bir gücün derecesi', 'sertlik', 'peklik' anlamlarına gelir. Kelimenin İngilizce ve Almanca kullanımı ise birkaç Latince kavramın birleşiminden oluşmaktadır. Bir yandan 'ihlal etmek' ve 'zarar vermek' anlamlarını taşırken diğer yandan 'kuvvet', 'hız' ve 'aşırılık' anlamlarını da karşılamaktadır. Bu bağlamda şiddet kavramı, en geniş tanımıyla gücün, kuvvetin, otoritenin ve üstünlüğün kötüye kullanımı ile ortaya çıkan sınır ihlalini ifade eder.

Şiddet Nedir?

Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre şiddet, sahip olunan gücün ve iktidarın, fiziksel ya da ruhsal bir yaralanmaya ve kayba neden olacak biçimde bir başka insana, kendine, bir gruba ya da bir topluma doğrudan ya da dolaylı yolla uygulanmasıdır. Şiddetin tanımındaki en önemli boyutlardan biri, içinde bir kasıt, yani bir zarar verme amacı taşımasıdır. Kızgınlık, öfke ve nefret göstermek; aşağılamak ve cezalandırmak, kontrolde tutmak şiddetin en temel amaçlarındandır. Şiddet, kontrol kaybı veya 'cinnet' hali değildir. Bilinçli, kontrollü ve amaçlı bir eylemdir. Şiddet, bir kişiye, bir gruba, bir ırka, bir hayvana, bir bitkiye, bir değere yönelik ortaya çıkabilir. (Altekin, 2015, Şiddet nedir?, para. 2) Erişim adresi: https://www.facebook.com/klinikpsikologDrSerapAltekin/posts/550593448377070

Şiddeti değerlendirirken şiddete maruz kalan, şiddeti yaşayan gruplara göre bir sınıflama yapıldığında temel olarak şu alt başlıklar karşımıza çıkmaktadır.

1. Kadına yönelik şiddet
2. Çocuğa yönelik şiddet
3. Yaşlıya yönelik şiddet
4. Akranlar arası şiddet
5. Kardeşler arası şiddet
6. Flört şiddeti
7. Engelliye yönelik şiddet
8. LGBT şiddeti
9. Mülteci şiddeti
10. Kişinin kendine yönelik şiddeti (Polat, 2016, Şiddet(Violence), s.2, para. 4.) Erişim adresi: http://dergipark.gov.tr/download/article-file/274326

Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı Dr. Önder Tangolar, anti-sosyal kişilik bozukluğu olan insanların, genellikle 'yetersizlik duygusu' ile baş edemediği için şiddeti bir çıkış yolu olarak gördüğünü söylüyor. Bu tür kişilik bozukluğu taşıyanların, empati duygusundan yoksun olduğuna, kendisini başkasının yerine koyamadığına ve karşısındakinin çektiği acıyı içinde hissedemediğine dikkat çekiyor. Zamanı geldiğinde de kendi amaçlarına ulaşmayı kolaylaştıracak bir unsur olarak şiddet uygulayabileceklerini söylüyor. (Tangolar, 2012, Yetersizlik duygusu şiddeti doğuruyor, para. 1) Erişim adresi: https://sabah.com.tr/yasam/2012/12/21/yetersizlik-duygusu-siddeti-doguruyor

İstismar çocuk açısından ele alındığında 4 temel grupta incelendiğini söyleyebiliriz. Bunlar;

1. Fiziksel istismar
2. Cinsel istismar
3. Duygusal istismar
4. İhmal

Fiziksel istismar en geniş anlamda "çocuğun kaza dışı yaralanması" şeklinde tanımlanabilir. En sık rastlanılan olgu çocuğa fiziksel şiddet uygulamak, dövmek şeklindedir. (Polat, 2016, Şiddet(Violence), s.6, para. 1) Erişim adresi: http://dergipark.gov.tr/download/article-file/274326 .Cinsel istismar, çocuğun kendisinden büyük biri tarafından cinsel haz amacı ile zorla ya da ikna edilerek cinsel etkileşime maruz bırakılmasıdır. Duygusal istismar, sistemli bir şekilde çocuğun aşağılanması ya da görmezlikten gelinmesi gibi, onun psikolojisini, sağlıklı duygusal gelişimini ve benlik saygısını ciddi bir biçimde etkileyen davranış kalıpları olarak tanımlanır. Reddetme, aşağılama, umursamama, yıldırma ve yoksun bırakma duygusal istismarın türleridir. İhmal, çocuğa bakmakla yükümlü kişinin bu yükümlülüğünü yerine getirmemesi, çocuğu fiziksel ya da duygusal olarak ihmal etmesidir. Beslenme, giyim, tıbbi gereksinimler, duygusal ihtiyaçlar için gerekli ilgiyi göstermeme şeklinde tanımlanmaktadır.

Akranlar Arası Şiddet

Akranlar arası çatışma, şiddet tiplerinin içerisinde yer almasına karşın ancak son yıllarda gündeme gelmeye başlayan bir kavramdır. Tanımına göre zorbalık ve kabadayılık; güçlerde eşitliğin olmadığı durumlarda, sistemli ve tekrarlanan şekilde diğer bir kişinin rahatsız edilmesidir. Güçte eşitlik olmaması kavramından, zorba kişinin kendini kurbanından daha güçlü kılacak, kuvvet, statü veya diğer kaynaklara sahip olmasını anlıyoruz. Zorbalık direkt (karşısındakine isim takmak, vurmak, tekmelemek) veya dolaylı (karşıdaki kişiye karşı grup üyelerini kışkırtmak amacıyla kişi ile ilgili dedikodu yaymak; bu kişiyi sistemli olarak gruptan soyutlamak) olabilir. Zarar nasıl verilirse verilsin kurbanların gelişimsel evreleri zarar görecektir ki, çoğu kez zorbalık yıllarca devam eder. (Çiftçi ve ark., 2008, s.77)

Akranlar arası çatışma temel olarak üç kategoride değerlendirilmektedir. Bunların birincisi fiziksel saldırganlık (itme, vurma, tepme), ikincisi sözle rahatsız etme (tehdit, alay etme, surat asma, isim takma, el-kol hareketi yapmak) ve üçüncüsü dolaylı olarak kötü davranmadır (birini yok sayma veya birini aktivitelere sokmama dışarıda bırakma). (Polat,

2016, Şiddet(Violence), s.7,para. 4) Erişim adresi: http://dergipark.gov.tr/download/article-file/274326

Tipik olarak zorba ve kurban arasında güç dengesizliği vardır, zorba kurbandan fiziksel ya da psikolojik olarak daha güçlüdür.

Bir söz ya da eylemin zorbalık olarak adlandırılabilmesi için;

1. Kasıtlı olarak zarar verme amacı güden saldırgan davranışlar olması, 2. Tekrarlanması 3. Şiddeti uygulayan çocuğun, şiddete maruz kalan çocuktan daha güçlü olması

Akran zorbalığı okul öncesi dönemde başlayabilmektedir. Erken yıllarda zorba davranışlar gösteren çocuklar ileriki yıllarda da bu davranışı devam ettirebilirler. Erkeklerde fiziksel, kızlarda ise sosyal zorbalığın daha çok görüldüğü bilinmektedir. Otoriter anne baba tutumlarının, fiziksel ceza ile şekillenen disiplin yöntemlerinin zorbalıkla doğrudan ilişkili olduğu bilinmektedir. (Gülay, 2010, s.100-101)

Çocuklarda Şiddet Eğiliminin Belirtileri

Bunu anlamak için önce şiddetin çeşitlerini bilmemiz gerekir. Şiddet ilk akla geldiği gibi sadece fiziki olmayabilir. Sözel şiddet, duygusal şiddet, cinsel şiddet gibi türleri vardır. Çocukların şiddete eğilimi çevresindekilere özellikle arkadaşlarına davranışlarından anlaşılabilir. Arkadaşlarının bir hatasında aşırı sinirli davranmak, gereksiz tepki vermek, hakaret etmek, bir şey fırlatmak, itmek, rencide etmek gibi davranışlarından fark edilir. Direk vurma, tekme atma şiddetin en belirgin türü olan fiziksel şiddet örneğidir. (Yavuz, 2014, Çocuğunuz neden öfkeli ve saldırgan?, para. 1) Erişim adresi: http://www.milliyet.com.tr/cocugunuz-neden-ofkeli-ve-saldirgan-pembenar-yazardetay-aile-1978013

Çocukları Şiddete Yönelten Etkenler

Şiddet ve saldırganlık arasındaki farkı da vurgulamak gerekir. Saldırganlık bir dürtüdür ve şiddet saldırganlığın davranışa yansımış halidir. Öfke duyguları saldırgan davranışları artırır. Bir dürtü olarak saldırganlığı ve öfkemizi arttıran birçok sebep olabilir. En önemlisi engellenme duygusudur. İstediğimize sahip olamama, engellenme, arzuladığımız şeyi yapamama gibi durumlar saldırganlığı arttırır. Çevremizdekilerin davranışlarından da şiddet davranışları öğrenilebilmektedir. Çocukların çevresindeki yetişkinler sorunlarını çözme yolu olarak şiddete başvurursa çocuklar bu şiddeti model alabilirler. Çocuklar şiddeti en çok da TV de izlediklerinden ve bilgisayarda oynadıkları

şiddet oyunlarından öğreniyor ve model alarak uyguluyorlar. Yapılan bilimsel çalışmalar şiddet içerikli görselin veya şiddet gösteren kişilerin izlenmesini çocukların direkt gözleyerek model alıp arkadaşlarına uyguladığını göstermiştir. Ne tür şiddeti izliyorsa o tür şiddeti arkadaşlarına uyguladığı ortaya çıkmıştır. (Yavuz, 2014, Çocuğunuz neden öfkeli ve saldırgan?, para. 2) Erişim adresi: http://www.milliyet.com.tr/cocugunuz-neden-ofkeli-ve-saldirgan-pembenar-yazardetay-aile-1978013

Çocuktaki Şiddet Duygusunun Yönetimi

Çocukların gösterdiği şiddet davranışlarının arkasında öfke veya depresyon yatar. Çocuklar öfkelendiğinde bu duyguyu ifade edemezlerse şiddete başvururlar. Çocukların psikolojisini olumsuz etkileyen durumlarda ise çocuk depresyon belirtilerini saldırgan davranışlar olarak gösterir. Bu saldırganlığın nedenini araştırmak ve çocuğa duygularını ifade etme şansı vermek çocuğun saldırgan davranışlarını önlememize yardımcı olur. Çocuklar ister öfkeden ister depresyondan saldırgan davransınlar yaşlarına uygun terapi desteği almalılar. Küçük çocuklarda oyun terapileri bu desteği sağlamaktadır. (Yavuz, 2014, Çocuğunuz neden öfkeli ve saldırgan?, para. 3) Erişim adresi: http://www.milliyet.com.tr/cocugunuz-neden-ofkeli-ve-saldirgan-pembenar-yazardetay-aile-1978013

Çocukluk dönemi çocuğun gelişimi ve ruh sağlığı için çok önemlidir. Bu dönemde yaşananlar çocukta derin yaralar açabiliyor. Eğer çocuk şiddet ortamı içinde büyüdüyse şiddeti gösteren kişiyi model alarak o da şiddet eğilimli biri olabilir. Örneğin aile içi şiddet yaşayan çocuk şiddeti sergileyen babasını model alabilir ve ilerde eşine şiddet uygulayabilir. Öğretmen disiplini sağlama aracı olarak şiddete başvuruyorsa yine çocuk bu davranışı örnek alabilir. Ağır travmalar genel olarak ruh sağlığını ve kişiliği etkilediği için saldırgan bir kişilik gelişebilir. Bu nedenle travmaların zamanında tedavi edilmesi çok önemlidir. (Yavuz, 2014, Çocuğunuz neden öfkeli ve saldırgan?, para. 4) Erişim adresi: http://www.milliyet.com.tr/cocugunuz-neden-ofkeli-ve-saldirgan-pembenar-yazardetay-aile-1978013

Ebeveyn Farkındalığı ve Denetimi

Eğer çocuk birden şiddet görmeye başladıysa davranışlarında değişiklik olmaya başlar. Örneğin çok mutlu ve konuşkan bir çocuk mutsuz ve içine kapanık olmaya başlar. Şiddete maruz kalan çocuklar kırılgandır, sessizdir, öz güveni düşüktür. Bazen bunun tam tersi olan çocuklar da vardır şiddet gördüğünü gizlemek adına daha güçlü görünmek için daha saldırgan davranabilir. (Yavuz, 2014, Çocuğunuz neden öfkeli ve saldırgan?, para. 5)

Erişim adresi: http://www.milliyet.com.tr/cocugunuz-neden-ofkeli-ve-saldirgan-pembenar-yazardetay-aile-1978013

Şiddet durumları görsel olarak çocuktaki morluklar, yaralar ve kırıklardan anlaşılır. Eğer okuldan eve harçlığı ya da öğle yemeği alındığı için aç dönüyorsa, kaybolmuş ya da hasara uğramış eşyalar ile eve geldiyse, size açıklamakta güçlük çektiği sakatlanmalar, yaralanmalar varsa eski davranışlarından farklı davranıyorsa, arkadaş sayısında azalma varsa, okula gitmeye isteksizse çocuğun şiddet gördüğü ihtimali akla getirilmelidir. Ayrıca çocukta düşük benlik saygısı, saldırgan, yıkıcı ve yasal olmayan davranışlar, öfke ve intikam duyguları, başkalarına güvenmeme, içe kapanma, yemek yeme bozukluğu, kâbuslar, korku, kaygı, kekemelik, okul sorunları, başarısızlık, intihara kalkışma, madde bağımlılığı ve daha bir çok sorun görülebilir.

Diğer arkadaşları ile tartışmak, kavga etmek, fiziksel ve sözlü kavgaya karışmak, okul müdürünün odasına sürekli çağrılmak, parasındaki artış ve nasıl alındığı açıklanamayan eşyalar, başkalarını kolayca suçlayabilmek, başkalarının hareketlerinden kendini sorumlu tutmamak gibi davranışlar çocuğun zorba davranışlarda bulunabileceğini düşündürmelidir. (Eriklili, 2012, Bullying-Okullarda akran zorbalığı, para. 23) Erişim adresi: http://www.martidergisi.com/bullying-okullarda-akran-zorbaligi/

Çocuğumuzda Benzer Zorbalık Davranışlarını Fark Edersek Ne Yapmalıyız?

•Çocuğunuzla her gün sakince konuşun, bunu yapma sebepleri ve yaptığı davranışın başkalarında yaratacağı olumsuz duygular üzerinde durun. • Çocuğunuzun zorbalığı anladığından emin olun. (Ona zorbalığı açık ve net anlatın.) • İyi bir model olun. (Örneğin bir restorandaki garsona olan tavrınız, trafikte diğer sürücülere ya da yayalara olan tavrınız..vb.) • Zorbalık davranışını onaylamadığınızı kesin ve net bir biçimde belirtin. • Varsa bu tür davranışlara model olan ailenin diğer üyelerini uyarın. • Sağlıklı "zorbalık karşıtı" alışkanlıklar kazandırın. (Küçüklükten itibaren hem yapılmaması gerekenler hem de yapılması gerekenler hakkında rehberlik edin. Ayrıca birisi ona ya da bir başkasına kötü davrandığında, ne yapması gerektiği konusunda bilgilendirin.) Kurallara uyduğunda, sorumlu davranışlar sergilediğinde, olumlu davranışlar gerçekleştirdiğinde takdir edin, bunları pekiştirin, ödüllendirin. • Okulla mutlaka işbirliği yapın. (Rehberlik Bülteni, 2017, Akran zorbalığı ve şekilleri, s.3, para. 4) Erişim adresi: http://www.enka.k12.tr/adapazari/wp-content/uploads/2017/07/Lise_Rehberlik_Bulteni.pdf

Anne ve Babalara İçine Kapanıp Sorunlarını Paylaşmayan Çocuklarının Duygularını Kendileriyle Paylaşması İçin Neler Yapmaları Önerilebilir?

Günümüz koşullarında çocuk yetiştirmek gerçekten büyük bir beceri sabır ve emek gerektiriyor. Günümüzün zorlaşan giderek yabancılaşan, sanallaşan ilişkilerinin olduğu ortamda çocuklarla olan ilişkiler çok önemli bir yere sahiptir. Çocuklarla güven ilişkisinin iyi kurulması gerekir. Bunu kurmak için ise birlikte aktiviteler yapılmalıdır. Mümkün olduğunda telefon, televizyon, tablet ve diğer teknolojik cihazlar olmadan baş başa kalarak sohbet etme saatlerinin olması gerekiyor. İletişim problemleri yaşıyorlarsa mutlaka profesyonel destek alarak bunu aşmaları gerekir. Eğer çocuk kendi odasına kapanıyor ve aile ile pek paylaşımda bulunmuyorsa aile mutlaka destek almalıdır. Çocuğun arkadaşlarıyla bir problemi olabilir ve bu konuyu içine atar ve giderek içine kapanır ve depresyona girebilir. Bu durumda okul başarısı düşer, kendini eve kapatır, arkadaşlarıyla iletişim kurmaz, anne babasına hırçın davranabilir. (Yavuz, 2014, Çocuğunuz neden öfkeli ve saldırgan?, para. 6) Erişim adresi: http://www.milliyet.com.tr/cocugunuz-neden-ofkeli-ve-saldirgan-pembenar-yazardetay-aile-1978013

Zorbalığı önleme ve müdahale çalışmalarında müfredat içinde kullanılabilecek üç adım:

1. İlk adım, bilinçlenmeyi sağlamaktır. Zorbalık kavramı tüm sınıf ile tartışılmalı; bu tartışmalara, zorbalığın ne olduğu ve zorbalığa maruz kalmanın kişiye neler hissettirebileceği ile başlanmalıdır.

2. İkinci adım, kişinin kendi düşüncelerini inceleyip yansıtmasını teşvik etmektir.

3. Üçüncü adım, araştırmak ve çözüm bulmaktır. Yani öğrencilerin birey ve grup olarak zorbalığa son vermek için neler yapılabileceğini düşünmeleri sağlanır. (Çiftçi ve ark., 2008)

Akran Arabuluculuğu

Arabuluculuk, sorunu olan insanların, üçüncü bir tarafsız kişinin yardımıyla birlikte, çatışmalarını barışçıl bir biçimde çözmek için iş birliği yaptıkları bir iletişim sürecidir. (Akbalık ve ark., 2007, s.144)

Bir çocuk şiddet görüyorsa bu ister yetişkinler tarafından ister yaşıtları tarafından olsun o da şiddet davranışı göstermeye meyillidir. Yani istismar edilen çocuk istismarcı olabileceği gibi şiddet gören çocuk da şiddet gösteren olabilir.

Araştırmalar gösteriyor ki neredeyse çocukların %50 si bu tür sorunlarla okullarında karşılaşmışlar. Dünya genelinde bir problem olan bu konu, yeni bir oluşum da değil, bizlerin, anne ve babamızın, hatta dedelerimizin okul yıllarında da var olan bir sorundur. Yıllardır süregelen bir problem ve üzücü olan bizlerin –ebeveynlerin-öğretmenlerin-yetkililerin bu konuda pek bir şey yapmaması ve bu kadar önemli bir konunun dikkate alınmaması, önemsenmemesi. Bu çocuklarımızın gelecekteki yaşamlarını etkilese bile bizlerin bunun farkında olmamasıdır. Bazı çocuklar bu tür zorba davranışlarla karşılaştıklarında depresyona giriyor. Yaşadıklarını kimseyle paylaşmıyor, kendilerine olan güvenleri yok oluyor ve kendilerini çok ümitsiz bir durumda görüyorlar. Ve ileriki yıllarda bir genç olarak yalnız, mutsuz, korkuya eğilimli, kendilerine güvensiz ve bir şeyleri hep yanlış yapacak hissi duyuyorlar. Okula gitme istekleri de azalabiliyor. Bazıları da daha tehlikeli şeylere başvuruyorlar, silah taşıyarak kendilerini koruma isteği ya da zor durumda bunu karsındakine karşı kullanmak ya da o kişiden öç almak gibi. Yine araştırmalar gösteriyor ki bir grubun içinde olmanız size karşı zorba davranışta bulunma sayısını azaltıyor. Anne ve babaların, öğretmenlerin çocukların yetişmesinde sorumlulukları vardır. Kaç yaşında olursa olsun, zorbalığın yanlış bir davranış olduğunu, hiç kimsenin çocuklarımıza vurmaya, incitmeye, ad takmaya, dalga geçmeye v.b. davranışlara hakkı olmadığı önemle vurgulanmalıdır. Zorba davranışta bulunan çocuklar da zorba olarak dünyaya gelmediler elbette. Yine araştırmalar ortaya koyuyor ki genelde ev ortamında fiziksel ve sözlü tacize uğrayanlar, benzer davranışları çevrelerindekilere uyguluyorlar. Zorba davranışlarda bulunanlar: genelde kendilerini güçlü zannederler, dikkat çekmek isterler, böyle davranarak okulda popüler olduklarını düşünürler. Genelde çok güvensiz bir kişilik yapısı olmasına karşın, bu ezikliğini kimsenin anlamasına izin vermezler. Kendilerinden daha zayıf, daha farklı, daha küçük kişileri kendilerine kurban olarak görüp, kurbanlarının kendilerine olan güvenini azaltıp, korkutmaktır amaçları. Yine Amerika'daki istatistiklere göre zorba davranışlarda bulunanlar, zorbalığa uğrayan kurbanlarına göre % 60 daha fazla suç işlemeye yatkın oluyor ve 24 yaşına kadar en az bir kez hırsızlık, uyuşturucu satma ve kullanma, dükkan yakma yıkma v.b. suçlardan yargılanıyor. (Eriklili, 2012, Bullying-Okullarda akran zorbalığı, para. 5-15) Erişim adresi: http://www.martidergisi.com/bullying-okullarda-akran-zorbaligi/

Okullarda zorbalığı önlemede Norveç'te 1980'li yıllarda araştırma yapılmış ve bazı çözüm yolları bulunmuştur. Okulda çalışanların, öğretmenlerin, okul müdürlerinin bu konuda bilinçlendirilmesi, hatta eğitim almaları zorbalığa karşı olarak geliştirilen sınıf

kurallarına uyulması, sınıf toplantıları, bu konuda aileler ile toplantılar düzenleme, zorba davranışta bulunanlar ya da kurbanlar ile birebir toplantılar gibi yöntemler uygulanmıştır. Bu program çok etkili olmuş ve 2 yıl içinde programı uygulayan okullarda zorba davranışlar ve bu davranışlara maruz kalan kurbanların sayısı yarı yarıya düşmüş ve bu okul iklimini de olumlu etkilemiş. (Eriklili, 2012, Bullying-Okullarda akran zorbalığı, para. 16-17) Erişim adresi: http://www.martidergisi.com/bullying-okullarda-akran-zorbaligi/

Bir Araştırma

Ankara Üniversitesi'nden Prof. Dr.Yasemin Karaman Kepenekçi ve Şakir Cinkir'in 2000-2001 akademik yılında Ankara'daki bir lisede 692 öğrenci arasında yaptıkları bir anket çalışması ve sonuçlarına göre hemen hemen her öğrenci zorbalık deneyimini yaşamış. %33.5 i sözlü zorbalıkla, %35.5 i fiziksel zorbalıkla, %28.3 duygusal zorbalıkla, %15.6 si cinsel tacizle karşılaşmış. Kızlara göre erkekler gözle görülür derecede daha fazla zorbalığa hedef olurken bu daha çok fiziksel olarak itme, kakma, tekmeleme, kaba küfürler, bıçak çekme v.b.) kendini göstermiş. Kız ve erkeklerde en genel zorbalık türü ise itip kakma ve isim takma olmuştur. Ne yazık ki araştırmaya katılanların üçte biri bu konuda hiç kimseden yardım almamışlardır. (Eriklili, 2012, Bullying-Okullarda akran zorbalığı, para. 21) Erişim adresi: http://www.martidergisi.com/bullying-okullarda-akran-zorbaligi/

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) 'okullarda zorbalık' raporuna göre Türkiye'de 15 yaş düzeyindeki öğrencilerin yüzde 19'u ayda en az birkaç kez akranları tarafından fiziksel ya da sözel şiddete maruz kalıyor.

OECD, PISA 2015 programı kapsamında 72 ülkede öğrenci, veli, öğretmen ve okul yöneticileriyle anket yaptı.

Rapordan öne çıkan bölümler şöyle:

- Erkek öğrenciler, kız öğrencilere nazaran daha fazla fiziksel şiddete maruz kalıyor. Ancak kız öğrencilerde sözel şiddet daha yaygın.
- Zorbalık, çocuk ve gençlerin akademik kapasitelerini ve yaşam tatmin düzeylerini de etkiliyor.

Sıklıkla zorbalığa uğrayanların okulda devamsızlık yapma olasılıkları daha fazla.

(Okullarda Zorbalık Raporu: Türkiye'de her beş öğrenciden biri şiddete maruz

kalıyor, 2017, para. 1-5) Erişim adresi: http://www.diken.com.tr/okullarda-zorbalik-raporu-turkiyede-bes-ogrenciden-biri-siddete-maruz-kaliyor/

Çocuklara Öneriler

Bazen arkadaşlarınız bilerek ve isteyerek canınızı yakarlar, incitirler, üzerler. Böyle durumlarda yapmanız gereken şey, duyduğunuz rahatsızlığı dile getirmektir. Yani ne hissettiğinizi ve istediğinizi söylemektir. Eğer arkadaşınız canınızı yakmaya devam ederse öğretmenlerinizden, anne ya da babanızdan yardım istemelisiniz. (Akgün ve Araz, 2010, s.130)

Tüm bu bilgilerden sonra okul, aile, toplum olarak yapabileceğimiz şeylerden en önemlisi, yukarıda anlatılan örnekler gibi davranışları gördüğümüzde, duyduğumuzda, bu durumu görmezden gelmemek, fark etmek ve duruma müdahale etmek olmalıdır. Öğrenciler genelde 'şaka' tanımı altında bu davranışları görmezden gelir. Bunun 'şaka' değil bir zorbalık olduğunu önce bizlerin içselleştirmesi ve eyleme geçmesi zorbalığı engelleyebilir. Ailenin başka ebeveynlerle ve öğretmenlerle konuşarak ortak çözüm yolları belirlemeye çalışması yararlı olabilir.

Sosyal ortamlarda, zor ve zorbalık her zaman vardı. Bundan sonra da var olacaktır. Önemli olan, zor ve zorbalığa karşı bizim ne yapmak istediğimizdir. Olaylar arttıkça söylemleri arttırmak yerine, değerlerin yozlaşmasına engel olacak güçlü aile yapısı, toplum yapısı, eğitimiyle, sistemiyle ilgili tedbirleri almak; sağlam temelli yaklaşım ve açılımları zamanında uygulamak gerekir. (Çiftçi ve ark., 2008, s.76)

Kaynakça

AKGÜN Serap, ARAZ Arzu, Mart 2010, Anlaşmazlıklarımızı Çözebiliriz Çatışma Çözümü Eğitim Programı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

ÇİFTÇİ Fehimdar, ERUÇAR İlksen Oben, YAMEN Taşkın Çağatay, Ocak 2008, Eğitimde Hür Disiplin ve Akran Arabuluculuğu, Ankara: Bizbize Yayınları)

GÜLAY Hülya, Ocak 2010, Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri, Ankara:Pegem Akademi

SCHRUMPF Fred, CRAWFORD Donna K., BODINE Richard J., 1997, Okulda Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuk Program Rehberi, (Akbalık F. Gül, Karaduman B. Dilek, Mayıs 2007, Ankara:İmge Kitabevi Yayınları

https://www.facebook.com/klinikpsikologDrSerapAltekin/posts/550593448377070

http://dergipark.gov.tr/download/article-file/274326

https://sabah.com.tr/yasam/2012/12/21/yetersizlik-duygusu-siddeti-doguruyor

http://www.milliyet.com.tr/cocugunuz-neden-ofkeli-ve-saldirgan-pembenar-yazardetay-aile-1978013

http://www.martidergisi.com/bullying-okullarda-akran-zorbaligi/

http://www.enka.k12.tr/adapazari/wp-content/uploads/2017/07/Lise_Rehberlik_Bulteni.pdf

http://www.diken.com.tr/okullarda-zorbalik-raporu-turkiyede-bes-ogrenciden-biri-siddete-maruz-kaliyor/

Musicas A Way Of Destruction: Transgressive Violence In Extreme Metal

Ali Emin KARAGÖZ*

Abstract: Musical subcultures, which started to emerge after the Second World War (SWW), are not essentially violent. Rather than being violent, most of those subcultures such as Punks or Hippies are actually openly criticize the violence. However, extreme metal as undoubtedly the most transgressive musical subculture ever existed, differs from other musical subcultures emerged after SWW. Extreme metal as it is, constantly seeks to transgress the boundaries of social norms violently. As one of the most popular music genre of our time, extreme metal is quite the abundant in terms of subgenres as well. Each subgenre, attempts to achieve transgression through targeting different elements within society. In terms of methodology, in this particular study, I will be focusing on especially Death metal, which is considered to be one of the most violent and transgressive subgenre within extreme metal. Through, careful elaboration of violent behaviors and activities which Death metal directs towards women, I will attempt to display why and how extreme metal is violent with reference to contemporary sexist ideologies which exist in extreme metal.

Keywords: Extreme metal, transgression, violence, subcultures.

Özet: İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan müzikal alt kültürler esas itibariyle şiddete eğilimli değildir. Şiddete eğimli olmak bir yana, Punklar ve Hippiler gibi birçok alt kültür şiddeti açıkça eleştirmiştir. Ancak, hiç kuşkusuz gelmiş geçmiş en saldırgan müzikal alt kültürlerden biri olan Ekstrem metal, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmış alt kültürlerden ayrılmaktadır. Ekstrem metal sürekli olarak toplumsal normların sınırlarını aşmak için şiddetle çabalar. Çağımızın en popüler müzik türlerinden biri olan ekstrem metal alt türler açısında ise oldukça zengindir. Her alt tür kendine has bir biçimde, toplumu oluşturan farklı bir ögeyi hedef alarak sınırları aşmayı amaçlar. Yöntem açısından, bu çalışmada ekstrem metal'in en saldırgan ve sınır tanımaz alt türlerinden biri olarak kabul edilen Death metal'e yoğunlaşacağım. Ekstrem metal'in niçin ve nasıl bu denli şiddete başvurduğunu günümüzde ekstrem metal içerisinde varlığını sürdüren seksist ideolojilere referansla, Death metal'in kadınlara, yönelttiği şiddeti ayrıntılı bir şekilde açıklayarak göstermeye çalışacağım.

Anahtar Kelimeler: Ekstrem metal, sınır aşımı, şiddet, alt kültürler.

Introduction

Extreme metal music (will be referred metal music in the rest of the paper) is the extreme version of what is known as heavy metal. "... origins of heavy metal can be traced

* İstanbul Şehir Üniversitesi

directly to the industrial, working-class neighborhoods of Birmingham, England in the late 1960's" (Harrison 2010: 145). After 1960's heavy metal gained enormous popularity in Europe and America and emerged as one of the biggest subcultures in popular music history. Metal music is a transgressive subculture, which initially emerged as a response to industrialization that capitalism enforced to society. While heavy metal is constantly seeking for transgression musicians are compelled to transgress even further when they are not satisfied with the current transgressive qualities that heavy metal acquired. For that reason, as Deena Weinstein argues a fragmentation has occurred in two directions in heavy metal. As a result of such fragmentation on one hand pop and glam metal, on the other speed and thrash metal were born (2000). Newly emerging subgenres vary a little from each other. Nevertheless, each of subgenres triggers new alterations in metal music. Pop and glam metal introduced metal music with melodic elements, trash and speed metal created a radical change by adding speed and aggressiveness to music. By doing so, affected dramatically the history of metal music. Because, those elements eventually led to extreme metal which we know today.

"In the mid 1980's bands such as Death and Possesed created death metal out of thrash metal. Vocals became less and less intelligible, songwriting became more and more complex and guitar riffs (chord sequences) sounded increasingly austere and 'dark' " (Harris: 2007, 3). Death metal musicians started to use growling and guttural vocals which make it difficult to understand the lyrics. This particular differentiation in vocals remained as an essential compound, which strengthens the transgressive qualities of metal music until this very day.

In 1990's some musicians from Norway combined that 'austere and dark' atmosphere from death metal with satanic themes. Out of this combination black metal was born. "... Norwegian bands such as Emperor, Mayhem, Burzum and Darkthrone developed a highly distinct and influential form of black metal, characterized by scream high-pitched vocals, extremely rapid tempos, 'tremolo' riffs a 'trebly' guitar sound, and a simple production values" (2007: 4). Today, black metal is one of the three major genres in metal music along with thrash and death metal.

As noted earlier, metal music always attempts to achieve transgression through varying techniques. Each subgenre of metal music employs different methods to do so. Despite, the diversifications in terms of methodology in achieving transgression, several subgenres of metal music relies upon violence in variant degrees to create desired (by

musicians) level of transgressive effect. Death metal and black metal however, are infamous for being the most violently transgressive genres in metal music. Their use of violence however, diversfies as well. However, death metal's violent attitude towards women in the rest of the article, death metal will be our prime subject.

Death metal

Death metal is a major genre in metal music, which has numerous fans from all around the globe. There are also many different subgenres within death metal that differs from each other by sound and themes. Generally, death metal is played in extremely fast tempos and heavily distorted guitars accompanied by growling or guttural vocals. Due to such sonic features "death metal music is characterized by an aesthetics of sonic extremity that disrupts the patterns of musical narrative typically thought to make music comprehensible and pleasurable" (Phillipov: 2012, 81). Because of such characteristics most of the time death metal is defined as 'noise' by those who don't listen metal music. Nonetheless, this is considered to be one way of achieving transgression by death metal musicians. Other methods are also available and currently being used in death metal. Especially, in goregrind and pornogrind, which are subgenres of death metal, violent lyrical themes and graphic imagery are used as well as gore.

In goregrind and some mainstream death metal bands violence is presented through gore elements. For instance, American band Cannibal Corpse is renowned for horrifying depictions of torture, mutilation and murder. Their first album *Eaten Back To Life* (1990) consists of several songs named "Shredded Humans", "Edible Autopsy" and "Scattered Remains Splattered Brains" etc… Their last album released in 2017 is called *Red Before Black* also contains songs, which implies disgusting grotesque depictions such as "Shedding My Human Skin", "Heads Shoveled Off" and "Hideous Ichor". Needless to say that, these songs are made of lyrics which are elaborated display of what was initially suggested in the title.

Cannibal Corpse is also known for songs, which are mere descriptions of unsettling sexual fantasies performed on females by males in an objectifying way. "Desires are indulged and anger explodes in songs like "Stripped, Raped and Strangled", "Fucked With a Knife", "Pulverized" and "Hammer-Smashed Face". The lyrics of these songs contain terrifying line describing morbid urges to slaughter and sexually exploit others, particularly the weak" (Purcell 2003: 44). Lyrics to the song "Stripped, Raped and Strangled" describes how women are subjugated and possessed by a man in following,

She was so beautiful

I had to kill her

Tied her up

And taped her mouth shut

Couldn't scream

Raped violently

Rope tight, around her throat

Her body twitches

As she chokes

Strangulation caused her death

Just like all the others

Raped before and after death

Stripped, naked, tortured

It could be easily inferred from the lyrics that a woman is taken as a prisoner and being subjected to extreme violence. Such violent themes in death metal is aestheticized and presented audience through lyrics.

Pornogrind for instance, emerged as a separate subgenre within death metal which revolves around the subject of male dominance and sexually violent themes. " … it expresses patriarchal oppression, that it constitutes a manual for rape, and that it can involve violence against women as a form of male gratification" (Barron 2012: 70). Pornogrind as a genre maintains a misogynistic stance which deems women as worthless sex objects. In his article Barron takes Lividity's - an American pornogrind band - *The Age Of Clitoral Decay* as prime example of pornogrind. According to Barron "the 'world' conjured by Lividity is one in which women are consigned the statues of 'whores' and sexuality is unremittingly from the violent perspective of the male: women are forcibly 'taken', and there is no hint of mutual pleasure in the sex act" (2012: 76). Thus, such treatment towards women coincides with death metal attributed misogynistic attitude, which only serves for the fulfillment of male pleasures through violent fantasies.

In metal music studies cover artwork of albums are also significant in terms of accurate analysis. In this regard, it is possible to assert that death metal resorts to violence not only in lyrical content but also in visual content as well. Previously mentioned American band Cannibal Corpse is worth to touch upon in terms of violent imagery they usually make use of. Their album covers mostly features a zombie-like skeleton performing mutilation on other half-human half-zombie skeletons. *Butchered At Birth* (1992), *Tomb Of Mutilated* (1992), *Gallery Of Suicide* (1998), *Bloodthirst* (1999), *The Wretched Spawn* (2004) and *Red Before Black* (2017) albums depict horrifying mutilations, disembowelment and torture of women. "Cannibal Corpse's lyrical focus on images of gore and violence suggest an appreciation of these acts as interesting in themselves" (Phillipov: 2012, 129).

When everything considered, it would be fair to suggest that, death metal is a violent transgressive form of music. Violence, in death metal is presented in two ways; as generalized-implied and targeted violence. Generalized-implied violence is genderless which inflicted upon and everything including human and non-human entities (zombie or skeleton) regardless of their gender. Targeted violence on the other hand, as the name suggests directed towards certain group of human beings in this case, it specifically targets women. While generalized-implied violence corresponds to the idea of "evil for evil's sake", targeted violence accommodates to gratification of manly desires. Even though, lyrics and cover artwork in death metal mainly, serves an artistic, aesthetic purpose to attract more audience such implications suggest misogynistic, anti-feminine form of music which degrades women to a mere sex objects.

In death metal's universe violence serves merely an aesthetic function. As Matthew Harvey argued that gore lyrics represent a rejection of conventional aesthetic and sexual values. ...In short, they prompt a questioning of pre-prescribed notions of what people should and should not accept or do. There is no literal relationship between the gore images and reality (as cited in Purcell: 2003, 46). Although, it does not justify any of what is written in the lyrics, it is safe to assume that death metal musicians are not violent personalities in reality. Violence for them is only a way to transgress and question the preconceived ideas as well as attract audience by appealing the members of male dominant subculture.

Dünden Bugüne Yoksulluk ve Şiddet

Berna SARICA*

Özet: Son zamanlarda kalkınma sürecinin değişmezi ve en ciddi problemlerinden biri olan yoksulluk, ekonominin en ciddi çalışma alanlarından biri olagelmiştir. Yaklaşık olarak iki milyar beş yüz milyon kişi Dünya Bankasınca 2 ABD doları olarak belirlenen yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Bu rakam ise dünya nüfusunun %46'sına tekabül etmektedir. Dünya üzerinde gerçekleşen ölüm oranlarını ele alacak olursak eğer, ölüm oranlarının üçte biri yoksulluk yüzünden gerçekleşmektedir. Her sene 18 milyon kadar insanın yoksulluktan dolayı öldüğü saptanmıştır. Ve bu rakamın otuz dört bini beş yaş altı çocuklardan oluşmaktadır.

Kısaca yoksulluğu terminolojik perspektiften ele alacak olursak, bu kavramın literatürde farklı görüşlerle sükse ettiğini görürüz. Ancak bu görüşlerin de bazı ortak noktaları vardır. Şayet sözlük anlamına bakarsak; yoksul, günlük temel ihtiyaçlarını karşılayacak yeterli geliri olmayan kişi, yoksulluk ise yaşamın getirdiği olanaklardan yoksun olma vaziyetidir. Peki bu yaşamın getirdiği olanaklar nelerdir ve karşılanmadığı takdirde şiddete yol açar mı? Yaşamın getirdiği olanaklar toplumsal ve çevresel olgulara bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir. Bu yüzden yoksulluk parametrik bir kavramdır. Zamandan zamana, mekandan mekana, kişiden kişiye değişmektedir.

Bu çalışmada kısaca, yoksulluğun nerden doğduğu, yoksulluğu değişime uğratan noktalardan ve yoksulluğun getirdiği şiddet türlerinden bahsedilecektir.

Anahtar Kelimeler: yoksulluk, tarihçe, ekonomi, değişim, şiddet

Abstract: Lately, poverty, one of the most serious problems of the development process, has become one of the most serious work areas of the economy. Approximately two billion five hundred million people live below the poverty line of 2 US dollars by the World Bank. This figure corresponds to 46% of the world population. If we take into account mortality rates on Earth, thirds of death rates are due to poverty. Every year, 18 million people die because of poverty. Thirty-four percent of this figure consists of children under five years of age.

In short, if we look at poverty from a terminological perspective, we can see that this concept is defined by different opinions in the literature. However, these views have some common points. If you look at the dictionary meaning; poor, a person who does not have enough income to meet his daily basic needs, and poverty is a lack of opportunities for life. What are the possibilities of this life and will it lead to violence if not met? The possibilities of life vary according to social and environmental phenomena. So poverty is a parametric concept. It's changing from time to time, from place to place, from person to person.

* Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

In this study, we will briefly describe the causes of poverty, the changing points of poverty and the types of violence caused by poverty.

Key Words: poverty, history, economy, change, violence

Giriş

Yoksulluk dünyada yaşanan en ciddi sosyo-ekonomik problemlerden birisidir. Dünyada birçok insan yoksulluk içerisinde yaşarken, diğerleride zaman zaman yoksulluk riski ile karşılaşmaktadır.

Dünyada meydana gelen ekonomik ve teknolojik değişimler toplumsal hayatı doğrudan etkilemektedir (Güloğlu ve Es, 2011). Yoksulluk dediğimiz olgu, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde farklı şiddetlerde görülse dahi küresel bir nitelik taşımaktadır. Çok farklı boyutlarda görülmesine rağmen en çok ekonomik boyutuyla küresel bir inceleme konusudur.

Yoksulluk günümüzde karmal ve heterojen bir problem olarak kendisini göstermektedir. Bu problem özelliklede Ortadoğu, Afrika ve Asya bölgelerinde daha çok göze çarpmaktadır. Aynı zamanda yoksulluk dediğimiz olguyu sadece ekonomik yetersizlik olarak tanımlamakta yanlış olur. Birçok çalışmada yoksulluk istihdamdan, barınmadan sağlık hizmetlerinden, eğitimden ve sosyal hayatın gereklerinden mahrum olma anlamında kullanılmıştır (Fotujin-Ostendorf, 2004:39).

Yoksulluk parametrik bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Zamandan zamana, mekândan mekâna, kişiden kişiye yoksulluk kavramı farklı anlamlar ifade edebilmektedir. Örneğin günümüz dünyasında ABD'de yaşayan bir yoksul ile, Asya'da yaşayan bir yoksulu ele aldığımızda bu durumu daha net bir şekilde anlamlandırabiliriz. ABD "The Census Bureau" verilerine göre ülkede yoksulların %46'sı ev sahibi, %30'u ev sahibi, %97'si renkli televizyon sahibi ve %73'ü mikro dalga fırın sahibidir (Güloğlu ve Es, 2011). Buradan da çıkarılacağı üzere yoksul ve yoksulluk olguları bulunulan ülkeye mahsus olabilmektedir (Rector and Jonhson, 2004:1).

Yoksulluğu tarihsel boyutta ele alacak olursak eğer, durumu üç dalga halinde ele alabiliriz. Bu dalgaları; doğal halden uygar topluma geçiş, sanayi devrimi ve küreselleşme olarak açıklayabiliriz. Yoksulluk bu üç ayrı dönemde farklı şiddet türlerini de beraberinde getirdi. Ancak bu çalışmada bireysel şiddetten ziyade, toplumsal şiddet ve bunun en üst seviyesi olan savaşlar üzerine durulacaktır.

Savaşı kısaca ele alacak olursak, bu konu üzerinde geliştirilmiş birçok farklı tanımlamalar vardır. En genel anlamıyla hayatın her alanıyla mücadele olarak tanımlanabilir. Buna örnek olarak; kötülükle savaş, hastalıkla savaş, küresel ısınmayla savaş, terörle savaş, cinsiyetçilikle savaş gibi örnekler verilebilir. Burada ortak nokta bir hasıma karşı verilen mücadeledir. Geniş anlamda bakıldığında farklı türdeki hayvanlar arasındaki kavga, iki ilkel kabile arasındaki savaş veya iki modern devlet arasındaki düşmanlıklar bu tanıma girmektedir (Yalçınkaya, 2008:19).

İnceleme alanlarının farklılıklarının savaşın anlamının değiştirmesi gibi analiz seviyelerindeki farklılıklar dahi tanımlarda farklılıklara neden olmaktadır (Yalçınkaya, 2008:20). Dünya ekonomisi açısından uluslararası sistem düzeyinde değerlendirme yapan Wallerstein, savaşı "mevcut ekonomik aktörlerin lehine işleyen bir dünya pazarı oluşturması maksadıyla kapitalist dünya ekonomisinin kurumsal yapılarını şekillendirme mücadelesi" olarak tanımlamıştır (Cashman, 1993:264). Devletler düzeyinde analiz yapan Clausewitz ise "düşmanlarımıza istediklerimizi şiddet kullanarak, zorla kabul ettirme eylemi" olarak tanımlamıştır. Uluslararası hukukçular ve diplomatlar ise Grotius'un tanımını kabul ederler (Yalçınkaya, 2008:20). Grotius ise "güç kullanarak çarpışanlar arasındaki durum" olarak tanımlamıştır. Buradaki güç; kara, deniz ve hava gibi silahlı kuvvetlerdir. Çarpışanlar ile kastedilen ise; bireyler, isyancılar, çekişenler ve hukuki olarak eşit olmayanlar arasındaki çarpışmalar değildir (Yalçınkaya, 2008:20). Grotius savaşların doğal bir sonuç olduğunu savunur. Cicero (MÖ 106-43) ise savaş (bellum) kelimesini, düello (duellum) kelimesinden türetmiştir (Yalçınkaya, 2008;21). Düello karşılıklı olarak iki kişinin silahlı çatışmasından oluşmaktadır. Savaşın ise birden fazla düelloların gerçekleştiği çatışma türü olarak tanımlamıştır. İbn'i Haldun ise Tanrı'nın dünyayı yarattığından bu yana savaşların varolduğunu savunur. Haldun, grup mensuplarının hasım gruptan intikam alma güdüsüyle beslendiğini vurgular. Böylece taraflar birbirini kışkırtır ve karşı karşıya gelirler ve herhangi bir taraf kendini savunmak için atağa geçtiğinde savaş başlar. İbn'i Haldun savaşların doğal bir süreç olduğunu savunur.

Savaş Soğuk Savaş yıllarında ise NATO tarafından "Barış yolu ile halledilemeyen mesele ve mesellerin halli için bir devlet veya devletler grubuna karşı milli mücadelelerin tamamını veya bir kısmını kullanarak yaptıkları bir mücadeledir (Eslen, 2005;19)." şeklinde tanımlanmaktaydı (Yalçınkaya, 2008;33).

Soğuk Savaş sonrası Yugoslavya'nın dağılması üzerine BMGK'nın aldığı karar üzerine kurulan Eski Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi (ICTY) tarafından kabul edilen

savaş tanımı, "Devletlerarasında silahlı güce başvurulduğunda veya hükümet güçleri ile organize olmuş silahlı gruplar arasında süregiden silahlı çatışma halinde veya bir devletin içinde bulunan silahlı gruplar arasında çatışma meydana geldiğinde oluşan durum silahlı çatışmadır." şeklindedir (Yalçıkaya, 2008;31). Günümüzde ise en geçer tanım ICTY'nin oluşturduğu tanımdır.

1. **Doğal Halden Uygar Topluma Geçiş**

Sosyoloji konularında da işlendiği üzere insanlığın ilk varoluşunda dünyaya; özel mülkiyetin bulunmadığı, daha toplum dediğimiz kavramın filizlenmediği ve bireylerin her bağlamda birbirinden her bağlamda bağımsız hareket ettiği bir doğal hal durumu olarak adlandırdığımız bir sistem hakimdi. Doğal hal durumunda özel mülkiyet kavramının olmayışı, tüm bireylerin eşit oluşu, statü, kölelik gibi olguların daha baş göstermediği ve buna bağıl olarak bireyler arası maddi kaygı ve rekabetin yokluğu o dönemlerde yoksulluk dediğimiz olgunun varolmadığını göstermektedir.

Ta ki Jean-Jaques Rousseau'nun da dile getirdiği gibi "Tarihte ilk kez bir toprak parçasının etrafını çitle çevirip "Burası benimdir." diyen ve buna inanacak kadar saf olan insanlar bulabilen ilk insan, uygar toplumun ilk kurucusu oldu… " o bahsi geçen ilk insanla beraber özel mülkiyet kavramı ortaya çıktı ve doğal hal durumunda uygar toplum düzeyine geçildi. Artık özel bir alana sahip olan kişi varlıklı diğerleri yoksul idi. Zamanla bireyler özel mülkiyetlerini genişleterek köyleri, daha sonraları sırayla kasabaları, şehirleri, devletleri oluşturdu. Bununla beraber toplumsal sınıflar (kral, köle, derebey, köylü vs) oluştu. Bu sınıfsal farklılıklar ise yoksulluğu daha da ileri seviyelere taşıdı. Ve bu dönemde yoksulluk ölçütü tamamen verimli ve geniş topraklara sahip olmaya dayalıydı. Toprağı geniş ve verimli olan kişi zengin, topraksız kişi ise yoksul ve genelde köle, hizmetçi gibi görevlerde kullanılan kimselerdi.

Sanayi devrimine kadar bu sistem bu şekilde süregelmiştir. Hatta bu dönemde devletlerin güç politikaları dahi toprak genişliğine dayalıydı. Örneğin Osmanlı İmparatorluğu dış politikasını tamamen toprak genişletme üzerine kurmuştu. Ve bu politika Osmanlı Devleti'ni bir dünya devi haline getirmişti. Çünkü o dönemde güç ve zenginlik toprak genişlemesine bağlıydı. Toprağı geniş ve verimli olan devlet güçlü ve zengin, toprağı az ve verimsiz olan devlet ise yoksul devlet kategorisinde yer almaktaydı. Bu durum ise devletleri toprak genişletme yarışına itmiş ve bu durum ise toprak genişletmeye dayalı fetih ve vesayet savaşlarına itmiştir. Buna en güzel örnek olarak

Osmanlı'nın toprak genişletme politikalarını, 16. YY Avrupa'sının 30 Yıl Savaşlarını, Napolyon Savaşları ve Haçlı Seferlerini örnek olarak verebiliriz.

2. **Sanayi Devrimi**

18. ve 19. yüzyıllarda ilk olarak kendini Birleşik Krallıkta gösteren Sanayi Devrimi, yeni buluşların üretime olan etkisi ve buhar gücüyle çalışan makinelerin makineleşmiş endüstriyi doğurması, bu gelişmelerin de Avrupa'daki sermaye birikimini arttırmasına denir (Vikipedi, 2012). Daha sonraları ise Amerika ve Japonya'ya yayılmıştır. Sanayi devrimi, yoksulluk kavramını başkalaştırmış ve üç yeni farklı boyut katmıştır.

İlk boyut olarak emperyalizm hareketlerini ele alabiliriz. Sanayi devrimi ile emperyal hareketler daha bir ehemmiyet kazanmıştı. Peki neydi emperyalizm? Emperyalizm, bir devletin diğer bir devlet üzerinde, ister maddi, ister manevi bir kontrol, bir nüfuz kurması veya bir üstünlük sağlaması demektir (Armanoğlu, 2012:109). Ancak bu emperyal hareketler, sanayi devrimiyle etkisini en fazla ekonomik boyutta göstermiştir. Bu ekonomik boyut ise iki farklı nokta ile ilişkiliydi.

Bu iki noktadan birisi kentleşme faaliyetleri üzerineydi. Sanayi devrimiyle beraber kentlerde fabrikalar kuruldu ve fabrikalar insanlara yeni iş alanları açtı. Aynı zamanda tarım aletlerinin üretilmesiyle beraber köylerde birçok tarım işçisi işsizlik problemiyle karşı kaşıya kalmıştı. Tüm bu olaylar ışığında köylerden kentlere göçler başladı. Ancak köylerden kentlere göç eden işçilerin çoğu kentlerde de işsizlik problemiyle yüz yüze geldi. Bu şekilde halklar arasında da yoksulluk kavramı daha faklı bir boyut kazandı. Artık zenginlik kavramı arazi çokluğu üzerinde kurulu değil, fabrika sahibiyeti üzerine kuruluydu. Yoksulluk ise bu dönemde daha fazla şiddet kazanmış ve ülkeleri, halkları daha eşitsiz bir sisteme doğru sürüklemiştir.

Sanayinin gelişmesi ile üretim hayli artmıştı ve ülkelerin nüfusları bu üretim ürünlerini tüketemez noktaya gelmişlerdi. Artık ortaya ciddi bağlamda bir üretim fazlalığı çıkmıştı. Bu üretim fazlasını pazarlayacak yeni pazar arayışı içerisine girilmişti. İlk nokta buydu. İkinci nokta olarak ise; sanayinin gelişiminin hammadde problemini doğuruşunu gösterebiliriz. Ve bu sömürgecilik faaliyetlerinde en etkili vasıta olarak demiryolunu kullanmışlardır. Bu dönemde uluslararası düzeyde yoksulluğu ele aldığımızda, sanayisi gelişmiş sömürgeci ülkeler zengin ülke statüsündeyken, sömürülen ülkeler ise yoksul ülke statüsündeydi. Ve devletler arasında sömürgecilik yarışı başladı. Ve savaşlar sömürge savaşları haline evrildi. Bu savaşlar genel bağlamda sömürge devletleri toprakları üzerinde gerçekleşti.

3. **Küreselleşme**

Soğuk Savaş Dönemi bitiminde Sovyet Rusya'nın çöküşü tarih sahnesine serilmişti. Fakat önce Sovyet Rusya'nın çöküş yaşamazdan önceki dönemi kaleme almak istiyorum. Sovyet Rusya çökmeden önce uluslararası sisteme iki büyük ve zıt güç hakimdi; Sovyet Rusya ve ABD. Bunlar süper güç olarak adlandırılıyordu. Tabi bu süper güçlerin beraberinde getirdikleri ideolojileri de vardı. Sovyet Rusya'nın Marksist ideolojisi, ABD Liberal ideolojisi. Uluslararası sistem ise bu iki ideolojinin paralelinde ikiye bölünmüşlük halindeydi. Marksizm'i savunan taraflar ile Liberalizmi savunan taraflar tamamen bir çatışma ve rekabet ortamı içerisinde bulunmaktaydı.

Kısaca liberalizm ve marksizmi açıklayacak olursak; liberalizm kurumların, üretim araçlarının, sermaye gibi faktörlerin özel ve tüzel kişilerce veya şirketlerce yönetimi ve sahibiyetini savunmaktaydı. Ve ticaretin serbestisi kanununa dayanmaktadır. Marksizm ise; kurumlar, üretim araçları, sermaye gibi faktörlerin özelleşmesini reddeder ve bunların devlet çatısı altında toplanması gerekliliğini savunur.

Soğuk Savaş'ın bitişi ve Sovyet Rusya'nın çöküşü doğal olarak Marksizm'inde çöküşüne neden oldu. Bu yüzdendir ki Frances Fukuyama Sovyet Rusya çöker çökmez Liberalizmin krallığını ilan etmiştir**.** Ki gerçekten de artık uluslararası sisteme Liberalizm hâkim olmuştu. Ve Liberal hâkimiyetin yanında kapital düzen de uluslararası sistemde boy göstermeye başladı.

Liberal düşünürler küreselleşmenin yoksulluk problemini iyileştireceği kanısındaydı. Ancak işler tam aksi yönünde seyretti. Daha öncede bahsettiğimiz gibi yoksulluk yalnızca bir gelir azlığından ziyade daha birçok şeyden yoksun olmak demektir. Küreselleşme yoksulluğu genişletmiş ve bu kavramın içine sağlık, eğitim ve sosyal haklardan mahrumiyet olgularını da eklemiştir. Ve aynı zamanda özelleştirme kaynaklı olarak zengin bireyler daha zengin, yoksul bireyler daha yoksul hale gelmiştir. Sosyal statüler arasındaki farklar daha da çoğalmıştır. Uluslararası düzeyde ise gelişmiş ülkeler ile azgelişmiş ülkeler arasındaki fark uçurum haline gelmiştir. Azgelişmiş ülkelerdeki yoksulluk ve işsizlik daha da tırmanmış ve sistem daha da anarşik bir hale bürünmüştür.

1980'lerin sonlarından itibaren sisteme tamamen hakim olan küreselleşmenin uluslararası ve ulusötesi ölçekte siyasal, ekonomik ve kültürel düzeylerde bir dönüşüm ve yeniden inşaların yaşandığı tartışılmaktadır. Global düzeyde bir varyasyonun gerçekleştiği nettir ve bölgelerarası dengesizliklerin arttığı, ekonomik ilişkilerin daha grift bir hale geldiği ortamda çok dengesiz ve kontrolsüz bir rekabetin yaşandığı, yoksulluğun daha da

şiddetlendiği de özellikle bu son zamanların yadırganamaz bir gerçeğidir. Devletler ve halklar demokrasi yorgunluğu yaşamakta, tekrar ulus devlet statüsüne dönmek istemektedirler. Dünya üzerinde aşırı sağın, milliyetçiliğin ve otoriter yönetimlerin yükseldiği gözlemlenmektedir. Ve buna istinaden ayrılıkçı hareketlerin yükseldiği ve bunların birçoğunun iç savaş, terör gibi kanlı faaliyetlerle yürütüldüğü gözlemlenmektedir. Bunu ise tam manasıyla olmasa dahi bugüne dek yapılan tanımlardan en iyi giriş kısmında da belirtildiği üzere Eski Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi (ICTY) tarafından kabul edilen "Devletlerarasında silahlı güce başvurulduğunda veya hükümet güçleri ile organize olmuş silahlı gruplar arasında süregiden silahlı çatışma halinde veya bir devletin içinde bulunan silahlı gruplar arasında çatışma meydana geldiğinde oluşan durum silahlı çatışmadır." tanımı açıklar.

Sonuç

Yoksulluk uygar toplumun başladığı andan itibaren var olan bir problemdir. Ve dünyada yaşanan dönüm noktalarında daha farklı şekillere bürünmüştür. Uygar toplumun varoluşundan sanayi devrimine dek toprak genişliğiyle ölçülen yoksulluk sınırı sanayi devrimiyle beraber sömürge yarışı ve yeni başlayan kentleşme probleminin getirdiği sıkıntılarla ölçülebilir niteliğe ulaşmıştır. Daha sonraları dünya üzerinde küreselleşme dediğimiz olgu ortaya çıkmış ve yoksulluk kavramının içine eğitim, sağlık ve sosyal hayat mahrumiyetini eklemleyerek daha da karmal bir hale sokmuştur. Ve devletler ve halklar yoksullukla başa çıkmayı dönemsel farklılıklara göre çeşitli savaş eylemleriyle öngörmüşlerdir.

Yoksulluk problemi günden güne çığ gibi büyüyen bir hal almıştır. Ve her dönemde zengin ve yoksul arasındaki fark daha da artmıştır. Eşitsizlikler çoğalmıştır. Devletlerin yoksulluk üzerine geliştirmiş olduğu politikalar sürekli yetersiz kalmıştır. Ve bu durumlar çatışmalara ve savaşlara yol açmıştır.

Yoksulluk probleminin daha yumuşak bir zemine oturtulması ve en düşük seviyelere indirilmesi için devletlerin ve uluslararası şirketlerin yoksulluk probleminin üzerine daha fazla eğilmeleri ve daha sağlam politikalar üretmesi gereklidir. Ve çözümü savaş ve çatışma yöntemlerinden ziyade geliştirebilecekleri ekonomik reformlar, diplomasi ve bilimsel çalışmalarda aramalılardır.

Kaynakça

Armanoğlu (2012), 20. yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım Yayınevi, İstanbul

Bozkurt (2013), Değişen Düyada Sosyoloji, Ekin Yayınevi, Bursa

Bilgi Toplumuna Geçişte Kentlileşme Ve Kentsel Yoksulluk: Kocaeli Örneği, Tasam.org, http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/bilgi_toplumuna_geciste_kentlilesme_ve_kentsel_yoksulluk_kocaeli_ornegi_e3bc44f7-bad9-4c34-addd-e275cfd893ea.pdf, (E.T, 04.04.2018)

Geçmişten Günümüze Yoksulluk, Eguncel.net, http://www.eguncel.net/makale/gecmisten-gunumuze-yoksulluk-m208.html, (E.T, 04.04.2018)

Yalçınkaya (2008), Savaş, Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı, İmge Kitabevi, Ankara

References

Barron, Lee. (2012). "Dworkin's Nightmare: Pornogrind As The Sound Of Feminist Fears". Popular Music History. 68-84.

Harris, K. K. (2007), *Extreme Metal: Music And Culture On The Edge*. 1.ed. New York: Berg.

Harrison M. L. (2010), "Factory Music: How The Industrial Geography And Working Class Environment Of Post-War Birmingham Fostered The Birth Of Heavy Metal". *Journal Of Social History.* Vol. 44. No. 1. 145-158.

Purcell, Natalie. (2003), *Death Metal Music: Passion And Politics Of A Subculture.* 1.ed. North Carolina: McFarland & Company Inc.

Phillipov, Michelle. (2012). *Death Metal And Music Criticism: Analysis At Limits.* Maryland: Lexington Books.

Weinstein, Deena. (2000). *Heavy Metal: The Music And Its Culture*. Massachusetts: De Capo Press.

Discography

Cannibal Corpse. (1994). "Stripped, Raped And Strangled". *The Bleeding*. Metal Blade Records.

Şiddet Doğuran Şiddet: Kimlik Dayatma ve Kimliksizleştirme

Mümine ATA*

Özet: İnsanlar, diğer canlılardan farklı olarak, temel ihtiyaçlarını giderdikten sonra kendilerini tanımlama ve konumlandırma ihtiyacı duyarlar. Bu, onların kimliği olarak belirir.

Günümüzde bireyler, kimlik sanılan toplumsal aidiyetlerin yerine kendisine unutturulan benliği yeniden keşfetmiş ve kimliğinin yeniden inşası ve korunumu için erke ve topluma karşı sınırlarını çizmiştir. Erk ise farklılıkları yönetmenin zor olduğu fikrinden hareketle, toplumsal yapılardan da destek alarak bireyin kimlik inşasına farklı şiddet türleri ile müdahale edip bireye belli bir kimlik dayatma, kimliği diğer kimliklerle aynılaştırıp niteliksiz hale getirerek kimliksizleştirme mücadelesine girişmiştir. Kimlik kavramının hayatiyetinin bilincindeki bireyler, maruz kaldıkları şiddetle mücadele yolları tükendiğinde şiddete karşı şiddetle savunma yoluna başvurmaya başlamışlardır. Bu çalışmada, kimlik ve şiddet kavramları açıklanarak; "Şiddetin kimliğe yönelmesi ne demektir?", "Şiddet kimliğe ne şekilde müdahale eder?", "Kimlik kendisine yönelen şiddetten nasıl etkilenir?" ve "Kimlik maruz kaldığı şiddete ne şekilde dönüt verir?" sorularına cevaplar aranmış ve sonuçları sunmak amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Kimlik, kimliksizleştirme, şiddet, birey, toplum.

VIOLENCE BRINGING VIOLENCE: IMPOSING IDENTITY AND DISIDENTIFICATION

Abstract Unlike other living things, humans have the need to identify and position themselves after they meet their basic needs. This appears as their identity.

Today, individuals rediscovered the self, which they were made to forget, instead of the social belonging, which was mistaken for identity, and drew their lines against the power and society for the reconstruction and protection of the identity. However, departing from the idea that managing the diversity is difficult and taking support of the social structures, the power launched a struggle for imposing the individual a certain identity by intruding the identity construction using different types of violence and for disidentification by making the identity unqualified and same with other identities. When the ways of struggling with the exposed violence are over, the individuals, who were aware of the vitality of the concept of identity, resorted to violent defense against violence.

In this study, the concepts of identity and violence were explained, answers were sought for the questions "What does it mean that violence turns towards identity?", "How does violence intrude identity?", "How is the identity affected by the violence directed to it?" and "How does the identity respond to the exposed violence?" and results were aimed to be presented.

* Okul Öncesi Öğretmenliği/ İnönü Üniversitesi

Key words: Identity, disidentification, violence, individual, society

1.Giriş

1.1. Kavramsal Temeller: Kimlik

Kimlik kelimesi sözlük anlamıyla "Toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü." olarak açıklanır. Bu bütün; cinsiyet, ırk, inanç, tarih, coğrafya, toplum vs. gibi pek çok kavramın birleşimi ve fakat tüm bunlardan öte bir olgudur. Çünkü bütün, kendini oluşturan parçaların toplamından farklı bir başka şeydir. Kimlik, hem bireysel hem toplumsal yönleri olan, en az "insan" kavramı kadar karmaşık bir kavramdır ve çoğu zaman "biz" kelimesiyle ifade edilen toplumsal aidiyetlerin ötesinde, parmak izi gibi biricik ve nitelikli farklılıkları içerir. Kimlik böylesine çeşitli ögelerden oluşmuşken onu sadece tek bir ögesine mercek tutmak, kimliği tek ögeden ibaret görmek, o ögeyi yüceltmeye/ kutsallaştırmaya götürür. Bu yaklaşım son derece sağlıksızdır ve ötekiye karşı şiddete yol açar.

20. yüzyıl başlarında dünyanın meselesi sınıflar iken, günümüzde odak, kimlikler üzerinedir. İnsanlık, tarih boyunca belki de ilk kez filozoflar, düşünürler dışında insan toplulukları olarak, kim olduğu sorusuyla meşgul olmuş ve bulduğu cevapları canı pahasına korumaya girişmiştir. Çünkü kimlik, insanı diğer canlılardan ayıran en önemli kavramdır. Dolayısıyla kimliğe yönelen her türlü saldırı aslında bizzat kişinin varlığına yapılmıştır. Kimliğini kaybetmiş insan, vasfını da kaybetmiş sayılacağından kimliği korumak, aslında insana karşı yine "insan"ı savunma girişimidir.

1.2. Kavramsal Temeller: Şiddet

Kimlik sorgusu bu kadar yeniyken "şiddet" tersi şekilde insanlık ile birlikte ortaya çıkmış, insan ile yaşıt bir kavramdır. Doğadaki tüm canlı türlerinin hayatta kalmak için kullandığı savunma ve saldırı içgüdüsel şiddet iken, insan, şiddeti genellikle güçlü olmak, kontrol altına almak ve yok etmek için kullanır. Şiddet, "Saldırganlık, hâkim olmak, yenmek, yönetmek amacı ile güçlü, şiddetli, etkili bir hareket, fiil, işlem: bir işi bozma engelleme, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı veya tahrip edici (yıkıcı, yok edici) amaç taşıyan bir davranıştır (Erten, Ardalı, 1996:143).

2. Olgu

Kimliğe yönelen şiddet ise kimi zaman yanlış inanışlarla beslenen nefret, kimi zaman gücü kaybetme korkusu, kimi zaman da kendi kimlik ve aidiyetlerini diğerinden üstün görme ve gücün/üstünlüğün göstergesi olarak diğerine yaşam şansı tanımama

şeklinde ortaya çıkar. Dolayısıyla üstünlük olgusuna göre şiddet; kimi zaman ırkı, kimi zaman cinsiyet ve cinsel eğilimleri, kimi zaman inançları, kimi zaman da yaşam şeklini hedefine alır. Şiddeti uygulayan taraf; kişi, topluluk veya erk olabilir. Erk tarafından kişi ve topluluklara uygulanabildiği gibi erkten güç alan topluluklar diğer topluluk ve şahıslara şiddet uygulayabilir. Bunlara karşı kişi ve topluluklar kimliklerine saldırı tehdidi hissettiklerinde veya bizzat şiddeti yaşadıklarında erke ve onu temsil eden kişi, kurum ve topluluklara şiddet ile cevap verebilir. Örneğin Türkiye Cumhuriyeti, "Türk, Müslüman ve Sünni" kodlarıyla kurulmuştur. Dolayısıyla kuruluşu itibariyle bu üç kimliğin dışında kalan "ötekiler" ile daima sorun yaşamış; kimi zaman "ötekileştirilen kimlik"in öfkesinin şiddete dönüşmesine şahit olurken, kimi zaman da ötekiye karşı beslenen öfkeyle "hâkim kimlik/ler"in "öteki"ye şiddeti söz konusu olmuş ve bu, ülkedeki şiddet döngüsünü beslemiştir.

Şiddetin kimliğe müdahalesinin ne şekillerde olduğu sorusuna gelecek olursak bunun türlü çeşitleri olduğunu söyleyebiliriz. Şiddet her zaman görünür olmayabilir. En tehlikelisi de gizli olandır. Örneğin kişinin kendisini öteki kılan ırksal özelliklerini, cinsel eğilimlerini, inancını ve siyasal tercihlerini gizlemesi, cinsiyet özelliklerini bastırması, kabul görmek için hâkim kimliğe bürünmeye çalışması gizil şiddetin sonuçlarındandır. Kimi zaman bu gizil şiddet dayanılmaz hale gelir. Kişi veya topluluklar bir dereceye kadar şikâyetlerini siyaset ve sanatın dallarıyla ifade etmeye çalışırlar. Fakat şiddetin dozu dayanılmaz boyutlara geldiğinde kişi veya topluluklar varlıklarını tehdit altında hissettiklerinde şiddete başvururlar. Bu çoğunlukla eğitimsiz kişi veya kitlelerde görülebilen bir tepki iken ülkemizde ve dünyada entelektüel kesimin de şiddet eylemlerinde yer aldığı görülmektedir. Şiddet eylemlerinin amacı, barışçıl eylemlerle durdurulamayan şiddetin, duyurulamayan çığlığın, kitle iletişim araçları aracılığıyla kitlelere duyurulması da olabilmektedir.

3. Sonuç ve Çözüm Önerileri

Yüzlerce insan fotoğraflarına tek tek bakılırsa farklılıklar görülecektir. Fakat tüm o fotoğrafların geneline bakıldığında görülecek tek bir şey vardır: İnsan. Dünya'daki yedi milyar insanla ortak bir kimliği taşıyoruz: İnsan kimliğini.

Farklılıklar doğanın kendisinde vardır. Tek tipleşmek, tek bir nota çıkarmak, tek renkten ibaret olmak, uygun adım yürümek varlığın doğasına aykırıdır. Doğada bir kaos vardır ve bu, düzenin kendisidir. Tanrının varlığına inanan insanlar için tek kimlilik talebi aslında tanrıya ve koyduğu düzene karşı çıkıp onu kendi bakışına göre tanzim etmek

demek olacakken, tanrının varlığına inanmayan bir insan için de doğanın işleyişine, kendi içindeki mükemmel kaos düzenine müdahale etmek demek olacaktır. İlki inancına göre zalim olurken ikincisi temel düzene müdahale ettiği için zalimdir. Kimlik insanın tüm varlığıdır. Buna kastetmek, varlığına kastetmek olacağından can almakla eş anlamdadır.

Bu yanlış bakışın ve yanlış tutumların değişmesi elbette öncelikle eğitim ile mümkündür. Eğitim ise bunu devlet politikası olarak çoğunlukçu değil çoğulcu bakış açısını öğreterek kazandırabilir. Bunun yanında "tahammül etmek" mânâsında kullanılan "hoşgörü" kelimesinin yerini "anlayış" almalı ve işe kavramları doğru kullanmakla başlanmalıdır. Siyaset ve sivil toplum, karşıtlıkları kışkırtarak sorun üretme yerine asgari müştereklerde buluşarak çözüm üretmelidir. Medyanın dili iyileştirilmeli, şiddet doğuracak hedef göstermelerden uzak tutulmalıdır. Hukuk ve emniyet güçleri sınıfsal, siyasal ve diğer hiçbir farklılığı baz almadan herkese eşit davranmalıdır. Her türlü işte, özellikle devlet kurumlarında liyakat usulüne uyularak işe alımlar ve kıdemler düzenlenmeli, toplumun her kesiminden insanın kimliğini gizlemede, bastırmadan, dönüştürmeden, maskelemeden kendini ülkenin paryası değil, aslî unsuru olarak görebilmesinin önündeki engellerin kaldırılması için dört koldan mücadele verilmelidir. Kendini özgür hissedip asıl kimliğiyle her alanda var olabildiğini gören birey, bulunduğu güven ortamı ve hissettiği huzurla hem şahsı hem toplumu için daha faydalı işler yapacak, olumlu üretimi artacaktık.

Kaynakça

Erten, Y, Ardalı, C. (1996) "Saldırganlık, Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları", Cogito, YKY, Sayı: 6-7, s. 51-65. İstanbul.

Ertürk, Selahattin (1978) Diktacı.

Özsaygı Oluşumunda Koşula Bağlı Tutumun Şiddetle İlişkisinin İncelenmesi

Yasemin Özlem Nur CANDAN*

Özeti: Çocukluğundan itibaren "daha uslu olma, daha çalışkan olma, ödevini yapma" gibi belli şartlar üzerinden saygı ve yakınlık gören birey, koşullu saygı (conditional regard) ile yetişmektedir. Bu şekilde yetişen birey, kendi değerini bu koşulların sağlanması üzerinden değerlendirecektir. Koşullu saygı üzerinde temellenen özsaygı kırılgandır. Yani, kişinin özsaygısı, kendisine yönelik olumsuz değerlendirmelere karşı çok hassastır.

Özsaygısı koşul üzerine kurulmuş bireyler, kendileriyle ilgili olumsuz bir tepkiyle karşılaştıklarında bunu kendilerine karşı bir tehdit olarak algılayabilir. Özsaygısı yüksek kişilerde özsaygının kırılgan olması, özdeğerlendirmeleri ile çatışan bir tutum gösteren muhataplarla karşılaşmaları halinde kişinin saldırgan davranışlar sergilemesine neden olabilir.

Bu çalışmada koşullu saygı ile kırılgan özsaygının oluşma süreci, kırılgan özsaygının tehdit edildiği durumlar, bireyin özsaygısına bağlı olarak benimseyeceği tutumlar, bu durumların yol açabileceği muhtemel sorunlar, çocuk yetiştirirken koşullu saygıya alternatif tutumlar üzerinde durulacaktır. Toplumdaki birçok şiddet vakasını anlamada kırılgan yüksek özsaygının temelini ve yol açtığı diğer durumları anlamak faydalı olacaktır. Şiddete yol açan bu mefhumu anlamak, çocuk yetiştirmedeki tutum değişiklikleriyle, gelecek nesilleri şiddete yönelmekten korumayı sağlayabilir.

Anahtar kelimeler: *kırılgan yüksek özsaygı, özsaygı, şiddet, koşullu saygı*

Abstract: Being raised by parental conditional regard, one can appraise himself or herself, depending on the conditions. Self-esteem that depends on conditional regard may be fragile. It means that it is sensitive to negative feedbacks.

People whose self-esteem is based on conditions may accept negative feedback as a threat. If people with high self-esteem have fragile self-esteem at the same time, they may express violent behaviors toward the source of negative appraisal toward themselves.

This paper aims to explain the process of self-esteem development based on parental conditional regard, situations that threat ego, attitudes that one internalize depending on self-esteem, problems that may arise because of self-esteem, and alternative attitudes that should be expressed while raising children. It is important to understand the base of fragile self-esteem and the situations that it leads for understanding violent cases. Grasping the concept may be beneficial for preventing future generations from violence via attitude changes.

Key-words: fragile high self-esteem, self-esteem, violence, conditional regard

* Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Psikoloji - Lisans

Giriş

Özsaygı (self-esteem), gösterdiği bazı özelliklere bağlı olarak şiddete yol açma potansiyeline sahiptir. Bu çalışmada özsaygı, kırılgan özsaygı (fragile self-esteem), koşullu özsaygı (contingent self-esteem) kavramları açıklanıp özsaygı oluşumunu etkileyen ebeveynsel koşullu saygı faktörü (parental conditional regard) üzerinde durulacaktır. Devamında, özsaygının hangi durumlarda kişiyi şiddete yöneltebileceği ve bunu önlemek için çocuk ile nasıl bir iletişim kurulması gerektiği konusunda önerilerde bulunulacaktır.

Özsaygı kavramı, kişinin kendisini çeşitli faktörler (örn. beceriler) üzerinden nasıl değerlendirdiği ile ilişkilidir ve bu olumlu ya da olumsuz yönde olabilir (Brown, 2014). Affektif Model, özsaygıyı açıklarken iki faktörü vurgular. İlki, özsaygının merkezinde koşulsuz ait olma ve yeterlik duygusu olmasıdır. İkincisi ise bir temel görevi görmesi bakımından erken yaşam deneyimlerinin, özellikle ebeveyn-çocuk etkileşiminin, bu duyguları etkilemesidir (Brown, 2014).

Thomas ve Raj tarafından (1985) yapılan çalışmada özsaygı öncülü faktörler incelenmiştir. Aile uyumluluğu, fiziksel imkanlar ve ebeveynlikte kullanılan yöntemlerin özsaygıyı etkilemede belirleyici bir rolü olduğu saptanmıştır.

Özsaygı ve Ebeveyn Tutumu İlişkisi

Roger (1957) koşulsuz olumlu saygıyı (unconditional positive regard), kabulün hiçbir şarta bağlı olmaması, kişinin istenmeyen davranışlar sergilemesinde dahi onu bunlardan bağımsız olarak sevme ve kabullenme olarak tarif eder. "Şunu yaparsan seni severim." gibi ifadelerin kullanılmadığı bir ilişki olduğunu söyler. Çocuğun belli davranışlar sergilemesine bağlı olarak ebeveyninin çocuğuna sevgi ve yakınlık göstermesi ise ebeveynsel koşullu saygıdır (Assor, Roth ve Deci, 2004). Çocuğun özsaygı istikrarı üzerinde aile içi tecrübeler büyük bir öneme sahiptir (Kernis ve Waschull, 1995).

Ebeveynlerin çocuklarına koşullu saygı göstermesi, çocuklara belli koşullar üzerinden değerlendirilip sevildikleri mesajını vereceğinden, çocukların üzerinde belli davranışları uygulamaya yönelik baskıya sebep olabilir (Assor, Roth ve Deci, 2004). Kısa süreli tatmine, başarısızlık sonrası utanmaya, özsaygıda dalgalanmalara, düşük özsaygıya ve yetersiz kalan baş etme becerilerine, ebeveynler tarafından kabullenilmemiş olma hissine neden olan "algılanan ebeveynsel koşula bağlı saygı (perceived parental conditional regard)", etkisini sonraki nesillerde de gösterebilir (Assor, Roth ve Deci, 2004). "Ebeveynsel koşullu saygı çocuğun ebeveynlerinin beklentilerini gerçekleştirmesine bağlı olacağı için" (Assor, Kanat-Maymon ve Roth, 2014:214) bunun özsaygının koşullu

olmasına yol açabileceği düşünülebilir. "Ebeveynsel koşullu saygı mükemmeliyetçilikle pozitif, öznel iyi oluş (subjective well-being) ve özsaygı ile olumsuz ilişki içindedir." (Mendi ve Eldeleklioğlu, 2016:1276).

Üniversite öğrencilerinin katılımcı olarak kabul edildiği bir çalışmada, algılanan ebeveynlik, özgünlük (authenticity), koşullu özdeğer (contingent self-worth), içselleştirilmiş saldırganlık (internalized aggression) üzerine yapılan bir çalışmada, ebeveynin psikolojik kontrolünün (anne-babaların çocuğun duygu ve düşüncelerini kontrol etmeye yönelik tutumu) özgünlükle ters ilişkiye sahip olduğu, düşük özgünlüğün kişinin kendisine yüksek ve koşullu bir değer biçmesi ile, koşullu özdeğerin de içselleştirilmiş saldırganlıkla pozitif ilişki içerisinde olduğu tespit edilmiştir (McCormick, Turner ve Foster, 2015).

Kernis, Brown ve Brody (2000) çocuklarda kırılgan özsaygı ve ebeveyn-çocuk iletişimi ilişkisini inceledikleri çalışmada özsaygı istikrarı ve çocukların ebeveynleri ile olan ilişkilerini nasıl algıladıkları arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Araştırmacıların tanımlarına göre, özsaygı seviyesi (self-esteem level) kişinin genel olarak kendinden duyduğu memnuniyeti ve kendine verdiği değeri ifade ederken, özsaygı istikrarı (self-esteem stability) ise kısa dönemde özsaygıda görülen değişim miktarı ile ilgilidir. Erken dönem aile ilişkilerinin çocuğun özsaygı istikrarını belirleyebilmesi nedeniyle araştırmacılar bu konuyu ele almıştır. Çalışmada dört nokta ele alınmıştır. Bunlar, 1) ebeveynin dilinin aşağılayıcı ve eleştirel olması, 2) suçlayıcı ya da psikolojik olarak kontrol eden nitelikte olması, 3) anne-babaların çocuklarından memnun olduklarını ne dereceye kadar ve nasıl gösterdiklerine yönelik çocuğun algısı ve 4) ebeveynlerin sorun çözerken çocuklarıyla bağlantılı olarak nasıl bir yöntem benimsedikleridir (örn. çocuğun sunacağı katkıyı kabul etme ya da reddetme). Sonuç olarak, daha istikrarsız ve düşük özsaygıya sahip olan çocukların; babalarının yüksek derecede eleştirel ve suçlayıcı bir dile sahip, aşağılayıcı isim takan (tembel, aptal gibi), ve kontrol etme yöntemi olarak da sevgiden yoksun bırakan (love withdrawal) bir tutuma sahip olduğunu algılayan çocuklar olduğu görülmektedir.

Assor, Kanat-Maymon ve Roth (2014) ebeveynsel koşullu olumlu saygının bir koşula bağlı olarak çocuğa verilmesi nedeniyle, yani koşuldan bağımsız olarak da çocuğun değerli olduğunu hissettirmediği için, olumlu geribildirimden farklı olduğunu ifade eder. Araştırmacılar, ebeveynsel koşullu olumlu saygının psikolojik kontrolden de farklı olduğunu, ebeveynsel koşullu olumlu saygının koşula bağlı olarak hem olumlu hem

olumsuz yaptırımlarının olması, psikolojik kontrolün ise olumsuz yaptırımlar (suçlanma gibi) ile ilişkili olması prensibi üzerinden anlatır.

Koşullara Bağlı Özsaygı ve Kırılgan Özsaygı

Başarılı olmaya çalışarak ve başarısızlıktan kaçınarak insanların özsaygılarını koruma ve yükseltmeye yönelik tutumları olduğunu ifade eden Crocker (2002) özsaygının, bağlı olduğu durumlardaki başarı ya da başarısızlığa göre artış ya da azalış gösterdiğini belirtir. Bu da, özsaygı durumlara bağlı olarak değişebileceği için kişinin depresif belirtilere yatkınlığını da artırabilir (Crocker, 2002). Araştırmacı bu durumu koşullu benlik (contingent self) kavramı ile açıklar.

Çalışmanın devamında kendilik değerinin farklı davranışlar üzerindeki etkisinden bahseden Crocker (2002), kişinin kendiliğiyle ilişkili durumlarda başarılı olmak adına uyumsuz davranışlarda bulunabileceğini söyler. Zorbalığı da güç kavramıyla ilişkilendirilen kendiliğin yol açabileceği bir sorun olarak örnek verir.

Crocker (2002), özsaygının istikrarı konusunda da, kişi kendisiyle ya da kendi değeriyle ilişkilendirdiği bir durumda başarılı olamazsa, bu durumu değiştirmek yerine o durumda başarılı olmak için yeni teşebbüslerde bulunacağını söyler. Bunun da özsaygıda, sonrasında depresyona yol açma ihtimali de olan, değişimlere sebep olacağını ifade eder.

Kernis (2003)'e göre koşullu özsaygıya sahip kişiler başarılarına ve başkalarının kendilerini nasıl değerlendirdiklerine odaklanır, bu nedenle kendilerine yönelik olumlu duyguları geçerli kılmak adına, ulaşacak hedefler belirleyip buna ulaşma durumuna göre kendilerini değerlendirirler. Bu nedenle kötü performans göstermeleri kendilerini değersiz hissetmelerine sebep olabilir. Kernis (2003) özsaygının yüksek olmasının belli bir başarıya bağlı olmasından dolayı, koşullu özsaygının aynı zamanda kırılgan olduğunu söyler. Kişiler başarısızlıkla karşılaştığında özsaygılarını savunmak adına bahane üretebilir ya da başkalarına suç atfedebilir, bu çabalar işe yaramadığı takdirde özsaygılarında düşüş görülebilir (Crocker ve Knight, 2005).

Koşullara Bağlı Özsaygı ve Kırılgan Özsaygının Şiddet ile İlişkisi

Koşullara bağlı ve kırılgan özsaygının şiddete yönelmede nasıl etkisi olduğunu inceleyen birçok araştırma mevcuttur. Bauimester, Smart ve Boden (1996) özdeğerlendirme (self-appraisal) ve kişilerarası şiddet üzerine alanda yapılmış çalışmaları inceleyerek egonun tehdit edilmesi durumunda yüksek özsaygının kişiyi şiddete yöneltebileceğini tespit etmiştir. Bunun temel sebebi, kişinin kendisini olumlu değerlendirişinin, kendilerini olumsuz olarak değerlendiren dolayısıyla kendilerine yönelik

olumlu değerlendirmeyle çatışan başka bir görüşle karşılaştığında bundan rahatsız olmasıdır (Bauimester, Smart ve Boden, 1996). İnsanlar kendilerine yönelik olumlu değerlendirmeyi olumsuz bir yönde değiştirmeyi tercih etmedikleri için, bunu egolarına bir tehdit olarak yorumlar (Bauimester, Smart ve Boden, 1996). Yüksek özsaygıları kendilerini başarısız olacaklarını düşünmekten alıkoyduğu için de kendi kendilerini değerlendirmelerine meydan okuyan durumlarda yer alırlar (Bauimester, Smart ve Boden, 1996). Araştırmacıların ifade ettiklerine göre, özdeğerlendirmenin ne kadar olumlu olduğu, başkasının değerlendirmesini yetersiz bulunuşunu etkiler ve istikrarsız özdeğerlendirme insanların olumsuz geribildirime karşı hassas ve savunmacı olmalarına yol açabilir.

Baumeister, Bushman, ve Campbell (2000), düşük özsaygının saldırganlığa sebep olduğu yönündeki genel kabulün aksini gösteren çalışmaların olduğunu ifade ederek, "tehdit edilmiş benlik (threatened egotism)" kavramı üzerinden özsaygı ve saldırganlık ilişkisinin daha iyi anlaşılacağını ifade eder. "Tehdit edilmiş benlik" kavramı, kişinin özsaygısının muhatabı tarafından zarara uğradığına inanması nedeniyle saldırganlığa sebep olma durumudur (Baumeister, Bushman, ve Campbell (2000). Tehdit edilmiş benlik, şu şekilde açıklanabilir (Bauimester, Smart ve Boden, 1996); kişinin kendine yönelik olumlu değerlendirmesinin istikrarsız ve yüksek olması, dışsal bir kaynaktan gelen aksi yönde bir değerlendirmeyle çatışır. Kişi, bu farklı değerlendirmeyi kabul edip kendi kendini değerlendirişini düşürmeye yönelebilir. Bu da kendine yönelik olumsuz duygular oluşmasına sebep olabilir. Bunun sonucunda kişi geri çekilir. Bunun yanı sıra, kişi bu farklı değerlendirmeyi reddedip kendi kendini olumlu değerlendirişini devam ettirebilir ve tehdidi oluşturan kaynağa karşı olumsuz duygular besleyip şiddete yönelebilir. Baumeister, Bushman, ve Campbell (2000)'nin çalışması, şiddete başvuran erkeklerin kendilerine dönük olumlu görüş ve üstünlük hissinin başkası tarafından sorgulanmasına karşılık olarak saldırganlaştığını ifade ederek devam eder. Düşük özsaygının saldırganlığa sebep olmazken aynı şekilde yüksek özsaygının da doğrudan saldırganlığa sebep olmadığını, durumun kişinin özsaygısının istikrarlılığı ile ilişkili olduğunu belirtir. Özsaygının istikrarı, koşullara bağlı olarak değişkenlik göstermemesine bağlıdır (Baumeister, Bushman, ve Campbell (2000). Araştırmacılar literatürde narsizmin de yüksek ve istikrarsız özsaygı ile ilişkili olduğunun tespit edildiğini belirterek, narsizmin kışkırtma durumunda saldırganlığa yol açabilecek bir risk faktörü olarak ele alınmasının gerektiğini ifade eder.

Sonuç

Yapılan araştırmalar doğrultusunda, ebeveynin çocuğundan belli davranışlar göstermesi yönünde bir beklenti içinde olması, çocuk üzerinde kendi değerinin bu davranışlar üzerinden belirlendiğine dair algı oluşturur denilebilir. Yani, çocuk kendisinin sadece kendisi olarak da değerli olduğunu hissetmez. Bu da özsaygısı üzerinde koşula bağlı değişimlere yol açar.

Eğer yüksek özsaygı aynı zamanda kırılgan ve koşula bağlı ise kişi olumsuz değerlendirme ile karşılaştığında bunu kendisine yönelik bir tehdit olarak algılamaya daha meyilli olur. Bu kişi, kendisine yönelik olumlu olmayan herhangi bir değerlendirmeyi, kendisine yönelik bir saygısızlık gibi algılar. Kişinin kendine yönelik yapmış olduğu değerlendirmeyi değiştirmeye çok gönüllü olmaması bu durumda etkilidir. Söz konusu olumsuz değerlendirmede bir yanlışı var mı bunu kontrol etmek yerine karşıdaki kişinin değerlendirmesini yersiz bulur (Bauimester, Smart ve Boden, 1996). İmkanı bulduğu durumda da bu tutumu düşmanca davranışlara dönüşebilir.

Ebeveynlerin çocuklarına koşulsuz olarak saygı ve yakınlık göstermesi, çocuğun şartlar ne olursa olsun değerli olduğunu hissetmesi için gereklidir. Aksi takdirde kişi, özellikle özsaygısı yüksekse, ilerleyen dönemlerde istikrarsız ve koşullu özsaygının bir sonucu olarak şiddete yönelmeye açık duruma gelebilir. Çocuktan talep edilen ve olumlu olarak değerlendirilen davranışların çocuğa benimsetilmesi niyetiyle (Assor, Kanat-Maymon ve Roth, 2014) benimsenen tutumların (ebeveynsel koşullu olumlu saygı) ve kullanılan dilin ilettiği mesajın nasıl olduğunun farkında olmak çocuk yetiştirirken çocuk üzerinde etkisi olan kişiler için gereklidir. Bu farkındalığın oluşması için de düzenlenecek seminerlerle (Mendi ve Eldeleklioğlu, 2016), gazete yazıları ile vb. kitlelere ulaşmayı sağlayan araçlarla bilgilendirme yapmak faydalı olabilir.

Anne-babalar çocukları ile iletişim kurduğunda çocuklarına duydukları sevginin ve saygının her türlü koşuldan (örn. derslerdeki başarı, yaramazlık yapmama vb.) bağımsız olduğunu çocuklarına hissettirmelidir. Bir davranışı benimsetmek için koşullu saygı yöntemini kullanmaktan kaçınmalıdır. Şartlar ne olursa olsun çocuğa ihtiyaç duyduğu yakınlığı göstermelidir. Bu tutumun, çocuğun özdeğerlendirmesini şartlara bağlamayacağı, dolayısıyla özdeğerinin tehdit edileceği durumlara izin vermeyeceği umulur.

Kaynakça

Assor, A., Roth, G., ve Deci, E. L. (2004). The Emotional Costs of Parents' Regard: A Self-Determination Theory Analysis. *Journal of Personality, 72*, 47-88.

Assor A., Kanat-Maymon Y., Roth G. (2014). Parental Conditional Regard: Psychological Costs and Antecedents. In: Weinstein N. (eds) Human Motivation and Interpersonal Relationships. (pp. 215-237) Springer, Dordrecht.

Baumeister, R. F., Bushman, B. J., ve Campbell, W. K. (2000). Self-Esteem, Narcissism, and Aggression: Does Violence Result From Low Self-Esteem or From Threatened Egotism? *Current Directions in Psychological Science, 9*, 26-29.

Baumeister, R., Smart, L., ve Boden, J. (1996). Relation of threatened egotism to violence and aggression: The dark side of high self-esteem. *Psychological Review, 103*, 5-33.

Brown, J. (2014). *The Self.* New York: Psychology Press.

Crocker, J. (2002). Contingencies of Self-Worth: Implications for Self-Regulation and Psychological Vulnerability, Self and Identity, 1:2, 143-149.

Crocker, J. ve Knight, K. M. (2005). Contingencies of Self-Worth. *Current Directions in Psychological Science, 14*, 200-203.

Kernis, M. H. (2003). Toward a conceptualization of optimal self-esteem. Target Article. *Psychological Inquiry, 14*, 1-26.

Kernis, M. H, ve Waschull, S. B. (1995). The Interactive Roles Of Stability And Level Of Self-Esteem: Research and Theory. *Advances in Experimental Social Psychology, 27,* 93-141.

Kernis, M. H., Brown, A. C., ve Brody, G. H. (2000). Fragile Self-Esteem in Children and Its Associations With Perceived Patterns of Parent-Child Communication. *Journal of Personality, 68*, 225-252.

McCormick, W. H., Turner, L., A., ve Foster, J. D. (2015). A model of perceived parenting, authenticity, contingent self-worth and internalized aggression among college students. *Personality and Individual Differences, 86*, 504-508.

Mendi, E., ve Eldeleklioğlu, J. (2016). Parental Conditional Regard, Subjective Well-Being and Self-Esteem: The Mediating Role of Perfectionism. *Psychology, 7,* 1276-1295.

Rogers, C. R. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting Psychology, 21* (2), 95-103.

Thomas, I., Sam, H., ve Raj, S. (1985). A Factor Analytical Study on the Antecedents of Self-Esteem. *Psychological Studies, 30*, 97-101.

Ataerkilliğin Aile İçi Şiddet Üzerindeki Etkisi

Emine TÜRK*

Özet: Toplumun kendine göre uyduğu ve kurduğu kurallar vardır. Bu kurallara uyulmadığı an belirli çatışmalar ortaya çıkar. Çatışma insanı yavaş yavaş ya yok ediyor ya da kadının veya çocuğun tercih hakkını elinden alır. İnsanlar geçmişten beri getirdikleri düşüncenin doğruluğunu sorgulamaksızın insanlara dayatırlar gerçeklerin böyle olması gerektiğini vurgulaya vurgulaya önümüze gelmektedir. İnsanın doğasında 3 temel savaş nedeni vardır; rekabet, güvensizlik ve şan şeref. Bunların altındaki nedenleri ya da kendilerini inandırdıkları düşünceye göre aileye zarar vermektedirler. Ataerkil bir aile neden katı kurallarla önümüze gelmektedir? Her insanın doğuştan itibaren kendine özgü özellikleri vardır fakat burada kitlenin bireylere yönetilen bir zihniyet tekelleşmesi vardır. Benlik algıları kitlesel olarak baskı altındadır. Benim amacım ataerkilliğe bakıldığında ailede olan şiddetin sebepleri, nedenleri ve sonuçlarını ortaya çıkarmaktır.

Giriş

İstismarı uygulayan kişilerin genellikle özgeçmişlerinde yaşanmış şiddet olguları bulunmaktadır. İstismar eden bireylerin çoğunlukla şiddetin var olduğu ailelerden yetiştiği gözlenmektedir. Alkol ve/veya madde bağımlılığı bulunması ile tanımlanmış kişilik bozuklukları ya da psikiyatrik hastalığı bulunan kişilerde daha yoğun sıklıkla rastlandığı gözlenmektedir. Bireyler arası dinamikler de aile içi şiddeti etkileyen faktörlerdendir. Bunlar; düşük düzeyde evlilik içi tatmin, bireylerin agresif hareketler sergilemesi, ideolojik, ırk ve din farklılıkları, bir eşin özellikle kadının mesleğinin diğerinden daha iyi olması, daha fazla gelirinin olması, iletişim kurma yoksunluğu (özellikle çocuk ve yaşlılarda), evliliğe duyulan aşırı bağımlılık ve her tür güçsüzlüktür.

Çevresel stres faktörlerinin aile içi şiddette rol oynadığı ileri sürülmektedir. Bunlar; ekonomik stres, iş stresi, işsizlik, sosyal izolasyondur. Tüm bunların yanı sıra konunun kültürel boyutu ele alındığında daha farklı yaklaşımlar ve faktörler de ortaya konmuştur. Erkek egemen evlilikler aile içi şiddete daha çok açık olmasına karşın, eşitlikçi evliliklerde şiddete daha az rastlanmaktadır.

Ataerkilliğin tanımlanması güç bir kavramlardan biridir. Ataerkillik tanımlamalarına bakıldığında çoğunlukla bir ideoloji ya da bir sistem olarak tanımlandığı görülmektedir. (Ersöz, 2016:33) ama kavramı ister ideoloji, ister sistem olarak

* Ömer Halisdemir Üniversitesi

tanımlayalım "erkek baskınlığı" veya "erkek üstünlüğünü" ifade ettiği gerçeğini görmemizi engellemeyecektir. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeklerin beklentilerini, değerlerini, imajlarını, davranışlarını, inanç sistemlerini ve rollerini tanımlayan fikirlerin sosyal yapılanmasıdır. Sadece kadın ve erkek arasındaki değil, her gruptaki güç ilişkilerini ağır biçimde etkiler; bu da bir çok sosyal probleme neden olur. Farklı kültürlerin toplumsal cinsiyet hakkında, kadın ve erkek için neyin uygun olduğu ve neyin olması gerektiği üzerine farklı fikirleri vardır. Toplumsal cinsiyet sadece kültürden kültüre farklılık göstermez, zaman içinde veya bir toplumun kriz döneminde değişiklik gösterebilir.

Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Arasındaki Fark Nedir?

Cinsiyet, kadın ve erkek arasındaki doğal, biyolojik farklılıkları işaret eder. Bu farklılıkların birçoğu net ve sabitken bazı biyolojik farklılıklar çeşitlilik gösterir. Toplumsal cinsiyet ise toplum tarafından verilen erkeklik ve kadınlık hakkında kültürel görüşler, inanç sistemleri, imajlar ve beklentilerle yapılanmıştır.

Toplumsal Cinsiyet, Güç ve Adalet ile Nasıl İlişkilidir?

Birçok kültürde, erkeklerin deneyimleri ve perspektifleri norm olarak kabul edilir. Heteroseksüel maskulin davranış ise standart olarak tanımlanır. Güç kullanımı, özellikle halka açık alanda, maskulin olarak algılanır. Bir çok kültürde, erkekler ailenin, grubun ve halkın reisi varsayılırken kadınlar takipçiler ve destekçiler olarak varsayılırlar. Bu tip varsayımlar, kadınların kendi hayatlarını etkileyecek kararlar üzerine çok az şey söyleyebilecekleri anlamına gelebilir. Ayrıca, bu geleneksel rolleri takip etmeyen erkeklerin de toplum tarafından eleştrilmesi anlamına da gelebilir. Toplumsal cinsiyetin sosyal olarak yapılanmış bir fikir olmasından dolayı, kadın ve erkek rolleri hakkındaki baskıcı kanıları değiştirebilir ve zorlayabiliriz. Toplumsal cinsiyet adaleti dediğimiz de budur.

Toplumsal Cinsiyet Her Birimizi Nasıl Etkilemektedir?

Doğduğumuz andan itibaren toplumsal cinsiyet hakkındaki tüm sosyal yapılanmadan etkilenmekteyiz. Maskulinite, genç erkeklerin mentalitisine bir çok farklı şekilde işlenir. Üzerlerinde hislerini reddetmelerine, fiziksel açıdan güçlü olmaya, diğerlerini baskılayarak ya da onlarla yarışarak üstünlüklerini ispat etmelerini isteyen sosyal baskı vardır. Kontrol, diğerleri üzerinde güç kullanımı ve şiddet erkekliğin sembolleri olarak görülebilir. Bu tür bir sosyalleşme, her birimizdeki insanlığı küçültmektedir. Erkekler ve genç oğlanlar, onları askerliğe hazırlamak için sert

davranışlara maruz bırakılır. Savaşın kendisi, erkeklere karşı toplumsal cinsiyet şiddetidir, erkekler ve oğlanlar olarak öldürmeye zorlanırlar.

Kızlar ise sıklıkla, zekâlarını yok saymaya, iyi dinleyici olmaya, düzgün ve boyun eğen olmaya ve diğerlerinin ihtiyaçlarını kendininkinden önce tutarak değerli olduklarını kanıtlamaya dönük biçimde sosyalleşir. Edilgenlik ve adaletsizlik karşısında sessiz kalarak onaylama kadınlık işareti olarak görülebilir. Bu tür bir sosyalleştirme ise insanı değerleri yoksayarak kurbanlığı öne çıkarır. Kadınları ve çocukları koruma, savaş nedeni veya savaşı haklı çıkarmaK için kullanılan propoganda aracıdır. Savaşın kendisi, kadınlara karşı toplumsal cinsyet şiddetidir, kadınlara tecavüz ve cinsel şiddet bir savaş silahı olarak kullanılır.

Neden Barış Hareketleri Toplumsal Cinsiyet Şiddeti ile Uğraşmalıdır?

Bir toplumsal cinsiyet perspektifi, barış ve adalet çalışmalarına önemli bir görüş katkısı sağlar. Erkeklik ve kadınlık hakkındaki görüşler, şiddetin köklerinde yatar ve silahlı çatışkıların desteklenmesi için kullanılır. Barış zamanlarında, kadınlara ve kızlara uygulanan şiddet, bir toplumun gerçekte ne kadar barışçıl ve adaletli olduğunu anlamak için önemli bir göstergedir. Savaşın şiddetini sonlandırmak isteyen barış ve adalet örgütleri, toplumlarındaki şiddetin tüm yönlerini anladıklarında ve buna karşı mücadele ettiklerinde daha etkili olacaklardır.

Savaş zamanı cinsel şiddete maruz kalıp kurtulanlar için barışma, toplumsal cinsiyet adaleti sağlanmadan mümkün olamaz. Ayrıca savaş zamanı erkeklere uygulanan cinsel şiddet etrafındaki sessizlikte kırılmalıdır. Barış hareketleri; kadınların artan militarizasyonu, barış inşasına sağlayabilecekleri yetenekler ve liderlik, toplumsal cinsiyet beklentilerinin erkekleri nasıl savaşmaya yönelttiği gibi toplumsal cinsiyet ve savaş ile ilgili olan konuları görmezden gelemez.

Toplumsal Cinsiyet Perspektifi Bizim Çalışmamız için Neden Önemli?

Sosyal değişim için çalışan insanların birçoğu, toplumsal cinsiyet hakkındaki içselleştirilmiş varsayımlardan azade olduklarını varsayarlar ve bu yüzden öğrenmeye ve kendimizi değiştirmeye neden olmadığını sanırlar. Farkındalık yaratmak, kendimizi ve örgütümüzdeki toplumsal cinsiyet konuları hakkındaki dinamikleri değiştirmek bireysel ve örgütsel açıdan önemli bir dönüşümdür ki bu toplumdaki yapısal şiddeti değiştirmenin kendisidir.

Toplumsal cinsiyet ile ilgili konularda çalışmak zordur çünkü konu her birimiz hakkındadır ve bunu görmezden gelemeyiz. Çünkü hepimiz doğrudan etkilendik ve bu

yüzden konu gündeme geldiğinde genellikle korkuyla karşılaşırız. Nasıl başa çıkacağımızı bilemeyiz ya da istemeyiz; daha fazla çatışkı ve bölünmeden korkarız. Sıklıkla önceliğimizin bu olmadığını söylemek daha kolayımız gelir. Kendimizi cesaretlendirmek için, diğer grupların ve hareketlerin bu soruları nasıl gündeme getirmeye başladıkları örneklerine bakabiliriz.

"GENDER" ya da beden dili ve militarizmin birbiriyle ilişkisi nedir?

"Kültürümüzde başka hiç bir kimlik simgesi yoktur ki, bireylerin gündelik davranışları ve kendilerini sembolik tasarımlayışları ve iletişimleri üzerinde cinselliğinkiyle karşılaştırılabilecek derece ağırlıklı etkisi olsun." Gitta Mühlen Achs

"Gender" yani sosyal cinsiyet toplumumuzun temel bir simgesidir. Bunu değiştirmek empowerment`in (güçlenme) amacıdır ve aslında bu, "gender"in anlamını da açık kılar. Empowerment (güçlenme) eğer kendi eylem imkanlarını tanımak ve durumları kendi ihtiyaçlarına uygun olarak şekillendirmek anlamına geliyorsa, o zaman bu açıdan erkek ve kadınlar için eylem imkanlarının eşit olup olmadığı sorusu kendini ortaya koyar: Acaba erkekler ortak çalışmalarda kadınların empowerment`i için sıkça engel teşkil ediyor olamazlar mı?
Bu sorulardan hareketle, gender`i günlük çalışmalarımıza ve seminer çalışmamıza önemli bir yön olarak eklemleyebilmek amacıyla, gender`in politik çalışma içerisindeki anlamını sorgulayan bir tartışma başlattık.

Gender / Toplumsal cinsiyet nedir?

70`li yıllarda yeni kadın hareketinin oluşumuyla birlikte dikkatler, kadınların erkek egemen bilim ve politika içerisinde çoğunlukla kolayca "unutuluveren" özel durumu üzerinde yoğunlaştı. Bununla birlikte, kadın ve erkek arasındaki özgül farklar her ne kadar biyolojik cinsiyetle ilintili olsalar da "doğal" görülemeyeceklerinden, yeni kavramlar bulma zorunluluğu belirdi.

"Gender" yani toplumsal cinsiyet, herhangi bir biyolojik kökeni olmaksızın kadına ve erkeğe izafe edilen tüm beklentileri, davranış kurallarını ve ifade biçimlerini içine alır. Örneğin, erkek çocukların araba ile, kızların ise bebekle oynamayı tercih ettikleri varsayımı bu anlamda "gender" in kapsamı içine girer. Yine, "döllemek" ve "çocuk doğurmak" biyolojik cinsiyete izafe edilirken, "baba" ve "anne" sosyal konstruksiyonlar ya da başka bir deyişle, rol beklentileridir. Yani gender kavramı, ataerkil iktidar ilişkilerinin

kadın ve erkeklerin farklı beklentileri ve olanakları içerisinde nasıl dile geldiğini ifade eder.

"Erkeklik"

Oysa ne yalnızca bir "erkeklik" ne de yalnızca bir "kadınlık" vardır. Ne var ki, bir erkeklik imajı vardır ki, tıpkı bir ideal resim gibi erkekliğin ölçütlerini koyar ve tüm diğer erkekliklere üstün bir konumdadır. Bu "egemen erkeklik" Connell`e göre, erkekliğin kendini sosyal pratikler içinde inşa eden ve değiştiren hegemonial formudur ve kendini, hem kadınların hem de "alt konumdaki erkeklikler"in küçümsenmesi ve alt düzeye itilmesi üzerinden kurgular. Hegemonya sosyal üstünlük anlamına gelir ve bu sosyal üstünlük sadece fiziksel şiddet ve fiziksel şiddet tehdidi üzerine dayanmaz; büyük bir ölçüde, egemenlere rıza ve anlayış gösterilmesini gereksinir ve geniş uzantıları olan çeşitli kültürel süreçler içerisine sinmiştir. Mevcut değişik erkeklikler birbirleriyle hiyerarşik bir ilişki içerisinde bulunurlar. Günümüz hegemonial erkekliğinin en önemli simgesi halen heteroseksüelliktir ve evlilik kurumuyla sıkı sıkıya bağlantılıdır. (Aktüel olan hegemonial erkeklik olarak belki de şimdilerdeki idareci menejer tiplemesi görülebilir.) Alt konumdaki erkekliğin anahtar formu ise eşcinselliktir. Alt konumdaki erkekliklerin başlıca özelliği, çoklukla muğlak tanımlanmış olmalarıdır. Erkeklik idealinin hegemonial karakteri karşı erkeklik modellerini bloke eder; öyle ki, bunlar böylece kendilerini açımlayamazlar, alternatif olarak tanınamazlar ve kolayca gettolara, özel yaşamın sınırları içine ya da bilinçaltına itilirler. Fakat tüm erkekliklerde ortak olan bir şey vardır ki, bu kadınlar üzerindeki iktidardır. Belli bir erkeklik biçiminin diğerleri üzerinde egemenlik kurduğu farklı erkeklik modeli varken, kadınlar karşısında tüm erkeklerin erkek egemenliğinden en azından bir parça da olsa pay almasını sağlayan bir erkekler "koalisyon"u vardır. Connell bunu "ataerkillikten pay alma" olarak niteler.

"Kadınlık"

Kadınlıklar arasında benzer bir anlamda egemen olan bir form yoktur. Fakat toplumsal düzlemde açık bir tanım mevcuttur: Kadınların global olarak erkeklerin alt düzeyinde olması tüm kadınlıkların belirleyici ayracıdır. "Vurgulanan" ve "ön plandaki" kadınlık -ki bunun ideal formu olarak belki halen ev kadını ve anne görülebilir- bu alt düzeyde olmaya gösterdiği rıza ile karakterize olur ve kendini erkeklerin arzu ve taleplerini karşılamaya yönlendirmiştir. Kadınlığı egemen erkeklikten temelden ayıran şey, tüm kadınlık formlarının, kadınların evrensel olarak erkeklerin alt düzeyinde olmaları bağlamından hareketle kurulan konstruksiyonlar olmalarında yatar. Bu nedenle

"vurgulanan" kadınlık da kadınlar arasında, egemen erkekliğin erkekler arasında sahip olduğu gibi bir konuma sahip değildir. Bunun sonuçlarından biri, tıpkı egemen erkekliğin, erkekliğin öteki formlarını olumsuzladığı gibi, "vurgulanan" kadınlığın da benzer bir şekilde kadınlığın öteki formlarını olumsuzlamak zorunda olmamasıdır. Bu yüzden kadınlıklar erkekliklerden -erkeklerin tahakkümünde olmaktan kaçınamaksızın da olsa- daha büyük bir gerilim alanı yansıtırlar. Heteroseksüel erkeklerin egemenliği ile hesaplaşma bundan dolayı tüm kadınlık konstruksiyonları içinde ortak paydadır, yani bu egemenliğe karşı rıza ya da direniş gösterme sorunsalı bunda merkezidir.

Doing Gender

"Doing gender" kavramı, "normal" bir kadın ya da "normal" bir erkek olarak algılanabilmek için her gün yaptığımız şeylere işaret eder. Bu davranış kalıplarının kısmen bilincinde değilizdir, bununla birlikte onların ataerkil iktidar ilişkilerinin ayakta tutulmasında ve yeniden üretilmesinde ciddi bir payları vardır. Örneğin sosyal enformasyon alışverişimizin %70`i beden dili üzerinden gerçekleşir, yani her dakika kullandığımız ve yaşadığımızdan dolayı beden dili, cinsiyetin ritüelleştirilmesi (Doing Gender) için fevkalade uygundur. G. Mühlen Achs`a göre iki beden dili var olmaktadır. İlk olarak, tüm kültürlerde ortak olan, belli bir ölçüde bir insani ifade biçimi ve doğal iletişim aracı olan beden dili vardır; örneğin, sevincin ve üzüntünün ifadeleri olarak gülmek ve ağlamak. İkinci olarak, toplumsal kurallar tarafından belirlenen ve yönlendirilen bir beden dili varolmaktadır; örneğin, kadınlara ve erkeklere özgü ayrı beden dillerinin olması. O halde beden dilinin işaretleri iki farklı şekilde yorumlanabilir: Ya gerçek içsel duyguların ifadeleridirler ya da toplumsal konvensiyonları yansıtmaktadırlar ve bunlardan gerçek duygu halleri çıkartılamaz.

Toplumsal konvensiyonlar cinsiyetler için, kadın ve erkek sosyalizasyonu sırasında öğrenilen ve içselleştirilen ve o andan itibaren genelde biz bilincinde olmaksızın bedensel ifademizi şekillendiren farklı beden dilleri öngörürler. Bu, beden dilinin ritüelleştirilmesi anlamına gelir. Bu bakımdan, yalnızca erkekler için öngörülen ve izin verilmiş olan temsiller, "erkeklik ritüelleri" olarak da nitelenebilir. Bunlar, erkekliğe ilişkin kültürümüzde derin bir şekilde kök salmış ideal tasarımları görünür kılmaya yararlar ve erkeklerin özgüvenli, güçlü, bağımsız, dayanıklı ve rekabete yönelimli olarak gösterirler. Buna karşılık kadınlar ise, ritüelleşmiş tipik kadınlık tasarımlarına karşılık gelen emareleri bedensel veya diğer şekillerde ifade ettiklerinde kadınlık idealine uyarlar: Duygusallık,

ilişkiye yönelimli olma, duygudaşlık veya empati kurma becerisi, kendiliğinden görev almaya hazır olma gibi.

Beden dilinin ritüelleştirilmesi cinsiyetlerin, beden dili açısından, yalnızca çok sınırlı bir davranış repertuarı kullanmalarına izin verir. Böylelikle yalnızca somut ifade imkanları iyice sınırlanmış olmakla kalmaz, fakat aynı zamanda, iki cinsiyet arasında eş düzlemde bir iletişim de olanaksız kılınır. "Kadınlar için uygun görülen repertuar her şeyden önce kadına, duygusal düzlemde farklı bir iletişim olanağı verir; ama iletişimi dikey bir düzlem üzerinde ve başat ifade biçimleri aracılığıyla ketler. Tersi bir biçimde 'erkeklik' repertuarı da, oyuncularına yalnızca dikey bir düzlemde tek boyutlu bir iletişimi olanaklı kılar. Egemen erkeklik formu, saldırgan bir şekilde baskın olma ve üstünlük sinyali veren davranış kalıplarıyla ifade bulur. Bu konsept içinde 'yumuşak' duyguların ifadesi sadece bir zayıflık işareti olarak yorumlanabilir." (Mühlen Achs 1998, s. 34) Ritüeller, doğallık arkaplanında, ben`in kendisi (kendine değer verme duygusu, kendinden emin olma, girişkenlik becerisi) üzerinde büyük bir geri etkide bulunan bir güç açığa çıkarırlar ve bu bize doğal göründüğünden, beden dilini sorgulamak aklımıza gelmez. Beden dili büyük bir ölçüde duygularımız üzerinde etkide bulunur, yani kadınlık ritüeline karşılık gelen beden dili, eziklik ve kendinden emin olmama duygusu üretirken, erkekliğin beden dili ritüeli kendinden emin ve bilinçli olmayı, girişkenlik becerisini olanaklı kılar. Böylelikle beden dili, kadın ve erkek arasındaki ataerkil iktidar uçurumunu -bilinçli ya da bilinçsiz- canlı tutan gündelik "doing gender" in temel bir yapı taşı olur.

Militarizm ve Erkeklik

Bununla birlikte "devlet seçkinlerinin kurumsallaştırılmış erkeklik eğitimi"ni hesaba katmaksızın cinsiyet ilişkilerindeki -kendini, burada ele alınmayan başka şeylerin yanı sıra, beden dilinde de ifade eden- iktidar üzerine konuşmak olanaklı değildir. Robert Connell`a göre erkeklik, kişiliğin olduğu gibi kurumların da bir özelliğidir. (Connell 1995, s. 27)

Kuşkusuz ordu halen, bir tür "erkeklik okulu" olarak erkekliği biçimlendiren bir kurumdur. "Savaşçı" portresi erkekliğin hemen her sıfatını doruğa çıkartır: Fiziksel direnç, saldırganlık, kavgaya hazır olma, riske girmeye hazır olma, duygular üzerinde hissizlik derecesine dek mutlak kontrol kurabilme, disiplin ve öz disiplin, heteroseksüellik, cinsel aktiflik vs. Bu açıdan "savaşçı"nın erkek askerdeki somutlaşmasıyla, kadının bir o kadar doruğa çıkartılan bir aşağılanışının birbiriyle bağlantılı olması hiç de şaşırtıcı değildir. Militarizmde, erkeklik kurumları ile kişiliğin ifadesi olarak erkeklik arasındaki bağlantı

kendini çok açık bir biçimde gösterir. Modern devlet yapısı askeri hesaplaşmaların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır: Tüm günümüz devletleri savaşlarla ortaya çıkmıştır ve erkek iktidarının somut bir biçimde kurumsallaştırılmasına dayanırlar. Devletselliğin bu gelişimi içinde savaşmanın merkezi anlamı, orduların devlet aygıtlarının gelişiminde hayati bir öğe taşı halini almış olmasında yatar ve yine bununla bağlantılı olarak, askeri başarı erkekliğin inşasında vazgeçilmez bir ölçüdür.

1871`de Alman Reich`inin kurulmasından İkinci Dünya Savaşı`nın sonuna dek olan süre -kesintisiz olmasa da- militarize bir erkekliğin kendini baskın kılmasıyla belirlenmiş iken (ki bu erkeklik faşizmde belki de "hegomonial erkeklik" halini almıştır) 1945`den sonra erkekliğin askeri sıfatlarına yapılan vurgu, erkeklik ideali kurma statüsünü yitirmiştir. Tam da Almanya`da militarize olmayan erkeklikler öne çıkmıştır. Buna örnek, sivil yaşamdaki idareci-menejer tiplemesidir. Ama bu tipleme bugünlerle öncelikle saldırganlığı ve girişkenliği ile karakterize olur hale gelmiştir. (Belki de Gerhard Schröder bu erkeklik formunun prototipidir.) Bu, militer stratejinin değişmesiyle, "insani gerekçelerle askeri müdahaleler" ve "kurtarma bombardımanları" öngören yeni askeri strateji ile at başı gitmektedir. Artık militerize erkekliğin sıfatları olarak söz konusu olan fiziksel güç ve cephe savaşı değil, teknik kabiliyete sahip olma ve soğukkanlılıktır. Soğukkanlı idareci menejer tiplemesinin egemen erkeklik formu düzeyine yükselmesiyle erkekliklerin yeniden şekilleniyor olması, savaşçı profilinin ordunun çıkarları açısından çoktan işlevini yitirmiş olmasıyla da ilişkilidir.

Cinsiyetleri yapı bozuma uğratmak?

O halde söz konusu olan cinslerarası bir eşitliğe erişmek midir yoksa başka bir şey mi? Bizi ilgilendiren yeni ve "eşitlik" öngören kadın ve erkek rolleri değil, "cinsiyet" simgesinin önemini yapı bozuma uğratmak, çözündürmek ve hatta kaybolup gitmesini sağlamaktır. Bu, her şeyin renksiz bir eriyik içerisinde kaybolması gerektiği veya "hegemonial erkeklik"in ve onun karşıtı olarak "kadınlık"in yerine yeni bir "insan olma" normunun ikame edilmesi gerektiği anlamına gelmez; fakat kendini tanımlamanın değişik formlarının ileriye dönük olarak "cinsiyet"ten bağımsızlaştırılması ve böylelikle kendini tanımlamanın değişik formlarının hem erkek hem de kadın için mümkün kılınması anlamına gelir. Böylelikle "gender" kategorisinin nihayet kaybolup gitmesi, "yapı bozuma uğraması" sağlanacaktır; biyolojik cinsiyetin önemi, "saç rengi" yahut "ayakkabı numarası" kategorilerinin önem derecesine indirgenecek ve bu sayede kadın ve erkek için daha çok özgürlük alanı açılacaktır.

İstatistik Bilgileri

Aile içi şiddete maruz kalmış kişilerde genelde şu özelliklerin bulunduğu görülmektedir. Aile içinde belirgin bir pozisyonu vardır (en küçük ya da en büyük olma gibi). Aile içinde genelde her şeyin suçlusu görülme eğiliminde, günah keçisi pozisyonundadır. Kurbanın mental ya da bedensel özürlü olma olasılığının yüksek olduğu görülmektedir. Şiddetin tekrarlandığı, şiddete tekrar tekrar maruz kaldığı saptanmıştır.

Aile içi şiddete maruz kalanlara göz attığımızda temelde 3 ana grubu görmekteyiz. Bunlar kadınlar, çocuklar ve yaşlılardır. Aile içi şiddetin dünyada ve Türkiye'de önemli bir sağlık sorunu olduğu bilinmektedir. Son 15-20 yılda, dünyanın her yerinde, eş şiddetiyle ilgili çok sayıda araştırma yapılmıştır. Tüm dünya nüfusunu temel alan 48 çalışmanın verilerine göre, Dünya Sağlık Örgütü kadınların eşleri ya da partnerleri tarafından şiddete uğrama oranını % 10-69 arasında bildirmiştir. ABD'nde acil servislere başvuran kadınların % 11-30'unun eş ya da partner tarafından yaralandığı bildirilmiştir. Hindistan'da, değişik çalışmalarda, eş şiddeti % 20-75 arasında bildirilmiştir.

Ülkemizde, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995), ailelerin %34'ünde fiziksel şiddet, % 53'ünde sözel şiddet olduğunu ve çocukların % 46'sının fiziksel şiddet gördüğünü bildirmiştir. Ayrancı ve arkadaşları (2002), Eskişehir'de birinci basamak sağlık hizmeti veren kurumlarda yaptıkları araştırmada, katılımcı kadınların % 36.4'ünün fiziksel şiddetten yakındığını, % 71.4'ünün geçmişteki ya da şimdiki gebelik döneminde ruhsal/sözel, fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kaldığını saptamışlardır.

1.A.Amaç:

Ailede, akrabada toplumsal statüleri için toplumsal cinsiyeti ne kadar etkileyebiliyor? Eşler arası şiddet ve çocuğa yönelik şiddetin altındaki gerekçeler yargılar nelerdir? Toplumun kendine göre getirdiği bazı kalıp yargılar vardır. Bireyler kendi otoritesini korumak amacıyla güç kullanabilmektedir. Bu güç ilişkisi fiziksel, sözel ve ekonomik şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada birey doğduğu coğrafyadan doğrudan mı yoksa dolaylı mı etkilenmektedir? Aile bireylerine ya da çevredeki insanların hayatını sonlandıracak düzeyde olan şiddet teorisinde eksik görülen durumlar nelerdir? Bunları göz önüne sermeye çalışacağım. En önemlisi de bunları dile getirirken sorunlar nasıl çözülür ve öneriler nelerdir? Örneklerle değinmek amaçlar arasındadır.

1.B.Problem tanımı:

Toplumlarda görülen ataerkillik ve anaerkilliğin getirdiği bazı durumlar vardır. Burada bireyler başkasından ele aldığı bilgiler doğrultusunda kadına ve çocuğa şiddet

gösterebiliyor. Bu şiddet fiziksel, sosyal, psikolojik ve sosyal olabiliyor. Bununla beraber toplumlarda görülen aile yapısının nasıl kendini gösterir. Azınlık grubun kendilerine belirlediği aile yapısıyla şekillendiği ve ona göre tutumlar sergilediği görülür. Bunun alt sebeplerine bakıldığında bir çok probleme neden olduğu görülmektedir.

1.C.Araştırma sorunu (hipotez):

Ataerkil bir toplumdan geldiğimiz için kadının ikincil bir konuma atıldığı bir toplum yapısı var. Ne yapılırsa yapılsın kadın susacak, boyun eğecek kadın zaten bir saatten sonra ataerkil bir yapıdan dolayı şiddete ugrasa bile buna ses çıkarmaz. buna boyun eğmek zorunda kalır. ataerkil bir toplum yapısı erkek egemen toplum yapısıdır aslında buna boyun eğerek. Katlanmak zorundadır. Alışan kadınlar ise buna boyun eğmek zorunda değildir çünkü boşansa bile kendine bakacak durumu vardır. Genel de çalışan kadınlar daha çok şiddet görür çünkü o ataerkil yapıyı kabul etmez. Bundan dolayı her kadının hakları kısıtlanıyor araştırma kadının bazı kesimlerde temel haklardan kısıtlandığı görülür. Cinsiyet veya namusa göre sadece kadınlar değerlendirilmemelidir.

2.Kavramsal çerçeve:

Aile içi şiddet teorileri ve Aile içi şiddet olgusu:

Aile içi şiddet; Aile bireylerinin birbirlerini incitmeleri, birbirlerine zarar vermeleri anlamında olan her türlü davranıştır (Öztürk, 2010:43).

1.Aile içi şiddet teorileri:

1.1.Genel sistem teorisi:

Aile sisteminin çalışması, ailelerdeki şiddetin düzeyine göre artar veya azalır. Genel sistem teorisi, aile içi ilişkilerde şiddetin kullanımı ve karakterize edilen şiddeti üreten istikrarlı hale getiren yöntemleri açıklayan süreçleri tasvir eder. Straus (1973) aile içi şiddete ilişkin bir genel sistem teorisinin en azından üç temel unsuru içermesi gerektiğini tartışır. Birinci unsur; eylemin veya nedensel akımın alternatif durumları, ikinci unsur; unsur ayarlama yapmak için sistemi uygun hale getiren geri besleme mekanizmaları ve üçüncü unsur da sistem hedefleri Giles sims, Straus 'un temel modelini kadının şiddete uğramasına neden olan altı seviyeli bir modele dönüştürmüştür

1.Aile sistemini kurma,

2.Şiddetin ilk ortaya çıkışı,

3.Şiddetin devamlı hale gelmesi,

4.Seçim noktası,

5.Sistemden ayrılma,

6.Aynı şeyin çoğalması. (Öztürk, 2010:43-44)

1.2.Ekolojik teori:

Aile içi şiddetin kökeni ile ilgili ikinci teori, ekolojik perspektif teorisidir. Organizma ve çevre arasındaki, insan gelişiminin ortaya çıktığı birbirini etkileyen ve birbiri üstüne binen sistemler ve çevresel kalite arasındaki ilişki. Ekolojik model şiddetin ve istismarın ebeveynin çocuğa ve ailenin topluma yanlış eklenmesiyle ortaya çıktığı teorisini ileri sürer. (Öztürk, 2010:45)

1.3.Sosyal Kontrol teorisi:

Aile içi şiddetin kökenini açıklayan bir diğer önemli teori, sosyo-psikoloji teorisidir. Aile içi şiddete sosyo biyolojik ve evrimsel bir perspektiften bakış, aile içi şiddetin insan olan ve olmayan bütün türlerde türün potansiyel yeniden üretimi başarısının bir sonucu olduğunu kabul eder. Teori doğal seleksiyonun türün kendini değişik yeniden üretme süreci olduğu ifadesiyle başlar. Bu teori anne-baba çocuğun öz anne ve babası olmaması durumunda çocuğun yüksek düzeyde bir şiddet riski altında olduğuna vurgu yapar. (Öztürk, 2010:45)

1.4.Ataerkil sistem teorisi:

Aile içi şiddetin köklerini açıklayan son teori, ataerkil sistem ve kadınların istismarı adlı teoridir. Aile içi şiddetin önceki modelleri sadece derecelendirmede farklılık arz etmektedirler. Bu modeller aile içi şiddeti açıklama arayışlarında bireysel ve ailevi ilişkileri açıklama eğilimindedirler. Son model oldukça farklıdır.

Merkezi teorik argüman, ataerkil sistemin kadına yönelik bir aşağılamaya ve zulme açtığını ve kadınlara karşı yönetilen tarihsel sistematik şiddet şablonunu meydana getirdiği şeklindedir. Ataerkil sistem, aile içi şiddetin nasıl organize edildiğini, tek tek ailelerde veya toplumlarda nasıl işlediğini ve kaynağını toplumda bulur. (Öztürk, 2010:46-47)

2.Aile içi şiddet olgusu:

2.1.Aile ve Günümüzdeki değişmeler:

Aile toplum içinde stratejik bir öneme sahiptir. Aile fert ile toplum arasındaki iletişim bağlarını kuran sosyal bir organizasyondur. Aile toplumun temel taşıdır yani organizmanın içindeki hücresidir. Aile müessesesi üzerinde içinde bulunulan toplumun kuralları, adetleri ve geleneklerin etkisi büyüktür. Bunun sonucunda aile yapısı sosyal kurumlar ve diğer sosyal etkilerden soyutlanamaz. Aile yapı olarak toplumun temel taşı olduğundan sosyal değişim sonucunda aile de değişim geçirmektedir. Bu değişime bağlı olarak kısaca biyolojik fonksiyon, sosyalleştirme ve kültür aktarma fonksiyonu, eğitim

fonksiyonu, ekonomik fonksiyon, dini fonksiyon ve son olarak koruyuculuk fonksiyonu gibi fonksiyonlar olarak sıralanabilecek olan aileye ait fonksiyonlarda küçülme ve değişme yaşanmaya başlamıştır. (Öztürk, 2010:47-48)

2.2.Aile içi şiddetin çeşitleri:

Aile içi şiddet genel şiddet çeşitleri içerisinde daha ziyade kollektif şiddet çeşitleri olarak değerlendirebilecek olan bir şiddet türüdür. Nitekim kollektif şiddet içerisinde de bu şiddet türü daha ziyade grubun kendi içindeki şiddetin örnek verilebilir. farklı kaynaklara göre aile içi şiddetin çeşitleri ise şunlardır:

2.2.a.Fiziksel şiddet:

Erkeğin, güç uygulayarak kadını denetim altına almayı, istediğini yaptırmayı ve hükmetmek için canını yakmayı, korkutmayı hedeflediği bir girişimidir. Ezme ve ezilme ilişkisinin en görünür olduğu olgulardan biridir. İtmek, tokat atmak, tekmelemek, tükürmek, yumruklamak kol kıvırmak, kol-bacak kırmak, saçından sürüklemek temel ihtiyaçlarını esirgemek, gerektiği halde tıbbi tedavi almasını engellemek, silahla yaralamak, öldürmek gibi.

Ailedeki fiziksel şiddetin tanımı şöyledir: Bir aileden bir kişinin aynı ailenin bir başka üyesinin psikolojik, bedensel ve yaşamsal bütünlüğünü tehlikeye atacak şekilde ona zarar vermeye yönelik her hareketi fiziksel şiddet olarak adlandırmaktadır.

Bilhassa hamilelik döneminde kadın çok daha güçsüz bir durumda olduğu için fiziksel şiddet artmaktadır. Bunun birçok nedeni var. Bunlardan biri, bu dönemde ev işlerinin zaman zaman aksaması, bir başka neden de, kadının erkeğin cinsel ihtiyaçlarına karşılık verememesi olarak karşımıza çıkıyor. Isırmak, çimdiklemek, kaynar suyla, kezzapla veya bir aletle yakmak, eli ile boğmaya kalkışmak, kolunu, bacağını, parmağını kırmak, itmek, tokat atmak, tekmelemek, tükürmek, yumruklamak, kol kıvırmak, saçından sürüklemek, su, yemek, uyku, tuvalet gibş temel ihtiyaç çeşitlerinin çoğunlukla sosyal sınıf farkı gözetmeksizin hemen bütün sosyal sınıflarda açığa çıkmasıdır.

2.2.b.Psiko-Sosyal ve sözel şiddet:

Sözel şiddet ve psiko-sosyal şiddet aynı başlık altında değerlendirilmiştir; çünkü sözel şiddet kadının toplumsal onurunu zedelemekte ve bu yolla kadının psikolojik durumu tahrip edilmektedir.

Duyguları kullanılarak, ilişkiler kontrol altında tutulmaya çalışılır; kadının psiko-sosyal bütünlüğünü sağlayan sevgi, ilgi gibi duyguların gösterilmemesi, desteksiz bırakılması söz konusudur. Kadın akrabalarının, ailesinin, çocuklarının tehdit etme ve

fiziksel yeniden yaşatma duygusunu hissettirmekten söz edilebilir. Fiziksel şiddet gibi görünürde iz bırakılmadığından, daha az benimsenir. Ancak ruhsal dünyada fiziksel şiddetten çok daha kalıcı izler bırakabilir. Kadının kendine olan güvenini, kimliğini tamamıyla yok edebilir. . (Öztürk, 2010:58)

2.2.c.Cinsel şiddet ve Cinsel taciz:

Kadınlar, erkeklerin ihtiyaçları ve arzuları doğrultusunda onlara cinsel hizmet sağlamaya mecbur bırakılır. Erkeğin rastgele cinsel ilişkide bulunmasına geleneksel olarak göz yuman her toplumda kadınların, evlilik dışında cinselliklerini ifade etmelerini yasaklayan ahlaki ve yasal bir sistem vardır. Yelpazenin diğer ucunda ise erkekler, kendi denetimlerindeki kadınları kızlarını ve diğer kadınları fahişeliğe, yani cinselliklerin ticaretine zorlayabilir. Utanç ve onur yakıştırmaları ile kadınların cinselliğinin denetim altına alındığı bir başka yöntem de tecavüz ve tecavüz tehdididir.

Kadınların cinselliğini denetim altına almak için, giyim kuşamları, davranışları, ve faaliyetleri, ailesel, toplumsal, kültürel ve dinsel davranış kuralları, örf ve adetler kanalıyla dikkatle izlenir. Erkekler kadınların doğurganlık gücünü de denetim altına tutar. Pek çok toplumda, kadınların sahip olacakları çocuk sayısı, zamanı, gebelikten korunma yöntemi kullanma ya da kürtaj olma vb. kararları verme özgürlüğü yoktur.

Günümüzde devlet kadınların dpğurganlığını aile planlaması programları ile denetim altında tutmaya çabalar. Devlet ülke için en uygun nüfusa karar verir ve buna göre kadınları çocuk sahibi olmaları için cesaretlendirir ya da bundan alıkoymaya çalışır. Cinsel şiddet cinselliğin bir biçimi değil, cinselleştirilmiş, şiddettir. . (Öztürk, 2010:61-62)

2.2.d.Ekonomik şiddet:

Ekonomik şiddet ise kaynaklarda şöyle anlatılmaktadır. Parasını almak ve geri vermemek, zorla istemediği bir işte çalıştırmak, istediği halde çalıştırmamak, işe yollamamak veya zorla çalıştırmak, eline hiç para vermemek gibi kadınlar ekonomik üretimden, hukuksal ve kurumsal karar mekanizmalarından dışlanmaktadır. Mal, para ve gelir getirecek diğer kaynakların kadın üzerinde baskı ve kontrol aracı olarak değerli bir şekilde kullanılması özetle ekonomik şiddet olarak tanımlanabilir. Erkekler, kadınların ev dışındaki emeğini de çeşitli şekillerde denetim altında tutar. Kadınların ekonomik olarak erkeğe olarak erkeğe bağımlı olmaları, kadınları şiddet ilişkisinde kalmaya zorlar. Çok kısıtlı paraya mümkün olmayan şeyleri istemek, gerçekleştiremediğinde alev çıkarmak, istediği halde çalıştıramamak/işe yollamamak veya zorla çalıştırmak, eline hiç para vermemek, parasını almak ve geri vermemek, mal alıp satmalarının engellemesi, iş

yaşamında ilerlemesine engel olmak, ekonomik şiddetin çeşitli biçimlerindendir. Kadınlar ayrıca evde ev eksenli denilen üretimde çalışırlar, bu kadınları en çok sömüren sistemdir. . (Öztürk, 2010:66-67)

2.3.Aile içi şiddetin nedenleri:

Aile içi şiddetin nedenleri çok çeşitli ve karmaşıktır. Bu nedenleri genel olarak üç ana başlık altında toplamak mümkündür.

2.3.a.Aile içi şiddetin biyolojik nedenleri:

Biyolojik nedenler arasında, erkeklik hormonlarının etkisi, şizofreni, paranoid şizofreni gibi bazı akıl hastalıkları ile antisosyal kişilik bozukluğu gibi bazı ruhsal bozukluğu gibi bazı ruhsal bozukluklar sayılabilir. Saldırgan yani şiddeti uygulayan aile bireylerinin büyük oranlarda erkek oluşu ve bu saldırgan davranışların ilerleyen yaşla birlikte azalmaya başlaması, erkeklik hormonlarının şiddet davranışında etkili olduğunu düşündürmektedir. . (Öztürk, 2010:67) Saldırgan yani şiddeti uygulan aile bireylerinin büyük oranlarda erkek oluşu ve bu saldırgan davranışların ilerleyen yaşla birlikte azalmaya başlaması, erkeklik hormonlarının şiddet davranışında etkili olduğunu düşündürmektedir. Hallüsinasyonlar gerçeklikten uzaklaşma, duygusal cevapların kaybı, sosyal ilişkilerin bozulması gibi belirtilerle ortaya çıkan şizofreni ve bunun bir çeşidi olan şüphe, kıskançlık, kendini beğenmişlik gibi duyguların görüldüğü paranoid şizofreni diye adlandırılan akıl hastalıkları da biyolojik nedenler arasındadır. Suç işlediğinde bu davranıştan hoşlanma gibi tutumların görüldüğü antisosyal kişilik bozuklukları da şiddetin biyolojik nedenlerindendir.

2.3.b.Aile içi şiddetin Psikolojik nedenleri:

Sürekli olarak, aile içi şiddete maruz kalan yani eşlerinden dayak yiyen kadınlar, böyle olmayı seçmemişlerdir. Şiddet uygulayan çoğu eş, aile birliğinin ilk dönemlerinde bunu uygulamaz. Ne zaman arada derin ruhsal bağlar kurulmaya başlar, işte o zaman şiddet eğilimleri kendini gösterir. İlk şiddet adağı, şiddete uğrayan eş için sürpriz olur ve hiçbir şekilde şiddet eğilimi olarak yorumlanmaz. Ancak gerçek, şiddetin doğasının zaman içinde artmaya meyilli olduğudur. Şiddeti uygulayan kişiler, uyguladıkları bu şiddet karşısında elde edecekleri kazancın, şiddetin maliyetinden daha fazla olduğunu düşünürlerse, şiddeti uygulamaya devam ederler. . (Öztürk, 2010:67)

2.3.c.Aile içi şiddetin sosyal nedenleri:

Şiddet uygulama, öğrenilebilen bir davranıştır. En önemli öğrenme kaynağı ise, şiddeti uygulayan kişinin kendi ailesidir. Çocukluk ve gençlik dönemlerinde, aile içi şiddetin uygulandıgı bir ortamda yetişenlerin, şiddet gösterme eğilimine sahip oldukları

görülmüştür. Ayrıca şiddetin, toplum tarafından paylaşılan bir değer yargısı olarak kabul edilmesi ve kuşaktan kuşağa aktarılması da sosyal bir neden olarak kabul edilmektedir. . (Öztürk, 2010:68-69)

2.3.d.Aile içi şiddetin sonuçları:

Kişilerin beslenme ve bakım gereksinimlerini karşılayan, güven duygusu veren, bireyi koruyan ve geliştiren bir birim olması gereken aile, çoğu kez şiddetin uygulandığı bir ortam olabiliyor. Aile ve toplumsal yaşamdaki bazı değişkenler ile aile içi şiddet arasında ilişki vardır. Bu değişkenler:

• Ailenin ekonomik gelir düzeyi • Bireylerin eğitim düzeyi • Aile içi meslek yapısı • Aile içindeki rol ve statü dağılımı • Aile içi iletişim biçimi • Gelecekle ilgili beklentiler • Sosyal çevre Yapılan araştırmalar şiddetin çok veya azlığında yaşın, cinsiyetin etkili olduğunu göstermektedir. Şiddet gösterme eğilimleri açısından gençler önemli bir risk grubudur. Toplumumuzda dayak hakimiyet kurma aracı olarak kullanılmaktadır. Bireyler dayağı çözüm yolu olarak görmektedir. Aile dışında gerçekleşen şiddet için toplum sorumlu tutulurken, aile içinde oluşan şiddet gizli kalmakta, özel hayat olarak kabul edilmekte ve çoğu kez olağan ve yasal olarak karşılanmaktadır. Aile içi şiddetle ilgili kamuoyu bilinci çok değişkendir. böyle bir şiddetin varlığına inanmama, inkar etme şeklinde görüşler olduğu gibi bu tür şiddeti onaylayan görüşler de olabilmektedir. Aile içi şiddet büyük bir oranla kadına ve çocuklara yöneliktir. Ve bu şiddeti gerçekleştiren erkektir. Çocuğun ruhsal ve bedensel bütünlüğünü bozucu davranışların tümü çocuk istismarı olarak tanımlanmaktadır. Bu alanda sık kullanılan bir diğer tanım ise çocuk ihmalidir. Bu ise ana ve babaların çocukların bakım, beslenme, barınma, ısınma, giyinme, sağlık ve eğitim ile ilgili gereksinimlerini karşılamama ve bu konularda hatalı tutum sergilemeleri anlamındadır.

Sonuç

Aile içi şiddet; aile içerisinde birinin diğerine fiziksel zarar verme, küçümseme, ihmal etme amacıyla tokat atma ile başlayıp öldürmeye kadar varabilen sonuçlarıyla toplumsal fenomendir. Aile içi şiddet kısaca aile bireylerinden birisinin, ailenin diğer bireylerinin saldırısına uğraması olarak tanımlanabilir. Aile içi şiddet, dövme ve/veya yaralama, sakatlama, cinsel saldırı, tecavüz, öldürme gibi somut ve dolayısıyla kolay tespit edilebileceklerden; tespit edilmesi son derece zor olabilen sözel, duygusal, ekonomik şiddet eylemlerine kadar uzanabilmektedir. Aile içi şiddeti diğer şiddet türlerinden ayıran en önemli özellik bu şiddet türünün diğer şiddet türlerine oranla devamlılığının daha

yüksek bir oranda olmasıdır.

Aile içi şiddet bir kişinin eşine, çocuklarına, anne-babasına, kardeşlerine ve/veya yakın akrabalarına yönelik uyguladığı her türlü saldırgan davranıştır. Bu tanıma sadece kaba kuvvet içeren davranışlar değil, aşağılamak, tehdit etmek, ekonomik özgürlüğünü kısıtlamak ve zorla evlendirmek gibi pek çok davranışta girer. Şiddet aynı zamanda sadece aynı evi paylasan kişiler arasında değil, eski es, eski kız ya da erkek arkadaş, nisanlı gibi aynı evi paylaşmayan, ancak otak bir geçmişe sahip bireyler arasında da görülebilmektedir. Bir araştırmada ise aile içi şiddetle ilgili genel ve değişmeyen üç özellik belirlenmiştir.

1. Aile içi şiddetin failleri ve mağdurları, evlilik veya evlilik yoluyla oluşan bir akrabalık ilişkisine sahiptirler. Bu açıdan bakıldığında evlilik cüzdanı bir nevi aile içi şiddete izin veren bir lisans belgesi görevi görmektedir.

2. Aile içi şiddetin fail ve mağdurları ailenin, yuvanın, evin geleneksel örgülerle desteklenen mahremiyetini paylaşırlar. Bu nedenle sorunlar ve özellikle de şiddet dışarıya duyurulmaz, gizli tutulur. Bunun için aile içi şiddeti açığa çıkarmak ve incelemek oldukça zordur.

3. Aile içi şiddetin fail ve mağdurları genellikle aynı evi paylaşırlar. Ancak ayrı yasayan kardeşler, sevgililer, eski esler veya evlerini terk etmiş babaların uyguladığı şiddet de bir zamanlar aynı evi paylaşıyor olmanın verdiği anlayış üzerinde gerçekleşir.

Aile kan bağlılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan ve bu bireylerin cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik gereksinmelerinin karşılandığı temel bir toplumsal birimdir. Aile içi şiddet aile üyelerinden biri tarafından aynı ailedeki bir diğer üyenin yaşamını fizik veya psikolojik bütünlüğü veya bağımsızlığını tehlikeye sokan, kişiliğine veya kişilik gelişimine ciddi boyutlarda zarar veren eylem veya ihmaldir

Kaynakça

https://www.yandex.com.tr/search/?text=aile%20i%C3%A7i%20%C5%9Fiddet&clid=PRNAME&pc=MANMJS&httpsmsn=1&refig=3e9dbf23ad084cc8b7798ec95c6f44b3&lr=11508

Mutlu, F, Aile içi şiddet sürecinde kadına yönelik şiddet üzerine sosyolojik bir araştırma, 2006.

Aksoy, E. Çetin, G, İnanıcı, A. M., Polat, O., Sözen, Ş, Yavuz, F, Aile içi şiddet , Adli Tıp ders notları, www.ttb.org.tr/eweb/adli/6.html

Vahip, I, Doğanavşargil, Ö, Aile içi Fiziksel şiddet ve kadın hastalarımız, Türk psikiyatri

Dergisi 2006; 17 (2):107-114

Polat, O.Polat (2007). Klinik Adli Tıp, Adli Tıp Uygulamaları (3. Baskı). Ankara; seçkin yayıncılık

https://www.yandex.com.tr/search/?text=aile%20i%C3%A7i%20%C5%9Fiddet&clid=PRNAME&pc=MANMJS&httpsmsn=1&refig=3e9dbf23ad084cc8b7798ec95c6f44b3&lr=11508

Güçlü, F. (1988).İntihar Umutsuzluğun Tırmanışı. Ankara: Sabevi yayınları

Açar, Ekrem (2012), Şiddet SİZ siniz. İstanbul: yediveren yayınları

Ersöz, Aysel Gunidi (2016), Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Ankara: anı yayıncılık

Weeks, Jeffrey (1945), Bir Kavramın Anatomisi Cinsellik. İstanbul: melisa matbacılık

Öztürk, Emine (2010), Türkiye'de Aile, Şiddet ve Kadın Sığınmaevleri. İstanbul: birey yayıncılık Toplumsal Cinsiyet Nedir? http://feministatolye.org/index.php/morbolge/sozluk/81-toplumsalcinsiyet

Kadına Yönelik Şiddet / Aile içi şiddet nedir? http://www.kadindayanismavakfi.org.tr/siddet-nedir

Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açıdan İncelenmesi – Sevda Demirbilek (PDF belge)

Dil ve cinsiyetçilik üzerine makaleler:

Bayan Değil. Kadın. Ama neden? http://dunyalilar.org/bayan-degil-kadin-ama-neden.html

Kadın Olmanın Dayanılmaz "Bayan"lığı / Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Oluşumu ve Dilin Kullanımındaki Etkisi http://www.baraka.cc/down/5_5_s22_23.pdf

Cinsiyetçilik ve Dil http://kadinlarinkurtulusu.org/cinsiyetcilik-ve-dil/

Şiddet; Aile İçi Şiddetin Kadın ve Çocuk Yönüyle Değerlendirilmesi ve Koruyucu-Önleyici Tedbirler

Hakan COŞKUN*

Özet: Saldırganlık dürtüsünün bir sonucu olarak ortaya çıkan ve insanlık tarihi boyunca bireysel ve toplumsal düzeyde farklı yönleriyle gözlenen şiddet olgusu, ne yazık ki yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Neredeyse son yarım asırlık dönemde daha da görünmez olan şiddet; sosyal ve sağlıksal bir olgu olarak kendini gizleyip bir takım farklı olguların tamamlayıcısı şeklinde işlevini gerçekleştirmektedir. Gelişen ve değişen dünya yeni durumları doğurmuş, devasa şekilde gelişen teknoloji şiddeti farklı ve daha mikro düzeyde toplumsal boyutlara taşımıştır. Bu boyutlardan biri ve en önemlisi aile içi şiddet olgusudur. Aile içi şiddet başta kadına ve çocuğa olmak üzere ailenin kendi öz dinamiklerine geri dönüşümü zor zararlar vermektedir. Hangi kültür hangi toplumsal sistem içerisinde olursa olsun aile kavramı her zaman kutsal olanı ifade etmektedir. Fakat ailenin evrensel bir tanımını yapmak doğru ve tutarlı olmayabilir. Yine de yapılan tüm tanımlardan çıkan şey ailenin; güvenin, sıcaklığın, sahiplenmenin, sadakatin ve koşulsuz sevgi ve saygının temeli olduğu çıkarımıdır. Oluşan şiddetin etkisiyle aile içi dinamiklerin bir takım içsel ve dışsal sebeplerden dolayı yanlış işlemesi sonucu gerçekleşen bozulma, belirttiğim olumlu ifadelerin yıkıntısı içerisinde bir sistem olan ailenin her üyesini gerek psikolojik ve tinsel açıdan gerekse de sosyal açıdan etkileyen durumları ortaya çıkarmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Aile içi şiddet, koruyucu-önleyici

Violence; Being Evaluated Of Domestıc Vıolence In Terms Of Woman and Chıld and Protective-Preventive Measures

Abstract: The phenomenon of violence, which emerges as a result of aggression and which is observed with different aspects at the individual and social level throughout human history, unfortunately encounters as an integral part of life. Violence, which is almost even more invisible in the last half century; it makes real its function in the shape of complementary of a number of different phenomena by hiding itself as a social and sanitary phenomenon. The developing and changing world has created new situations and developing technology in a great extent has transported violence to social dimensions at the different and more micro level. One of these dimensions and most importantly is the phenomenon of domestic violence. Domestic violence gives irremediable damages to family's own dynamics, especially to woman and child. No matter which culture is in which social system, the concept of family always expresses the holy one. However, making a universal definition of the family may not be accurate and consistent. Nevertheless, what comes to exist from all the definitions that is made; it is the inference that the family was the basis of confidence, cosiness, sense of

* Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

ownership, faithfulness, unconditional love and respect. The deterioration, which occurs as a result of the domestic dynamics' functioning in the wrong formation because a number of internal and external reasons with the effect of existing violence, reveals the situations which affect each member of the family psychologically, spiritually and socially which is a system in the ruins of positive expressions which I stated.

Key words: Violence, Domestic violence, Protective-Preventive

Şiddet

Eskiden de daha eski bir olgu olan şiddeti; insanların uygulama ve maruz kalma konusundaki gelişimi şiddeti anlama konusundaki çabasından her zaman daha fazla olmuştur. Çağdaş zamanlar olarak ifade edilen günümüzde bile şiddet hala anlaşılamamakta ve varlığını sürdürmektedir. Şiddeti anlama konusundaki cılız duruşumuz, samimiyetsiz politika ve hukuk normlarımız şiddeti insanlığın karşısında duran devasa bir yapıya dönüştürmüştür.

İnsanlık tarihi boyunca bireysel ve toplumsal düzeylerde farklı boyutlarda gözlenen şiddet yaşamda psikolojik, sosyal, politik ve ekonomik bağlamda bir takım sorunların gelişmesine neden olmaktadır (Harcar, Çakır ve diğ.2008: Kocacık, 2001). 20.yy'ın siyah arka planında önemli bir yer tutan ve kendini Arendt'in de belirttiği gibi daha çok kitlesel, makro olaylarda gösteren şiddet; 21 yy' da da varlığını katlayarak sürdürmektedir. Şiddetin 21 yy' da ki varlığı 20 yy' dan farklı olarak teknolojinin gelişmesiyle daha mikro alanlara girmesi ile ölçülmektedir (Ardenth, 2016). Kendini her dönemde saklayan şiddet kavramı görünmezliğini bir takım farklı olguların tamamlayıcısı olarak sürdürmektedir. Bu olgular aile, kadın, çocuk, sokak, spor vb. şeklinde sosyal hayatın en mikro alanlarını oluşturmaktadır. Belirtilen kişi ya da olgular hep mağdur tarafı şiddet ise her daim fail rolünü üstlenmiştir. Bu durum şiddeti kendi başına bir fenomen olarak ele almaktan kaçınma ile anlaşılmaktadır (Ardenth, 2016: 45).

Türkçeye Arapçadan giren şiddet kavramı sertlik, sıkılık, kuvvet ve aşırılık gibi anlamlar içermektedir (Öztürk, 2014: 45). Batı dillerinde; İngilizce karşılığı violence olan kavram Latincedeki violentus ve violere'den gelmektedir ve cebri, kuvvetli, hiddetli anlamlarıyla kullanılır. Fransızcada ise şiddet güç ve baskı uygulamak anlamına gelmektedir (Dursun, 2011: 3). Bu etiyolojik tanımlamalardan sonra şiddetin kavramsal olarak tanımını yapacak olursak; Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) şiddeti küresel bir halk sağlığı sorunu olarak görmüş ve şöyle tanımlamıştır; bir yaralanma ya da yaralanma tehlikesi, ölüm, psikolojik hasar, gelişim bozukluğu ya da yoksunlukla sonuçlanan, bir

kişiye, kişinin kendi kendine, bir grup ya da topluma kasıtlı olarak fiziksel ya da duygusal zor kullanması, güç uygulaması veya tehdidi olarak tanımlamıştır. (WHO, 2002 akt: Harcar, Çakır ve diğ.2008: Page ve İnce, 2008) literatürde şiddet için en kapsamlı ve interdisipliner tanım ise Yves Michaud'a aittir. ''Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri ya da birkaçı doğrudan veya dolaylı olarak, toplu veya dağınık, diğerlerinin bir veya birkaçının bedensel, manevi, maddi, kültürel ya da simgesel değerlerine oranı ne olursa olsun zarar verme .''durumu şeklinde tanımlanır (Öztürk, 2014: 45). Ergil'e göre şiddet çatışan çıkarları olan tarafların arasındaki sosyal gerilimlerden kaynaklanmaktadır (Ergil, 2001). Son olarak Ünsal'a göre şiddet sertlik, kaba kuvvet ve katı davranış olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlara ek olarak Ardent şiddetin tanımını yaparken onun araçsal bir yapıya sahip olduğunu ve var olabilmesi için bu araçları kullanması gerektiğini vurgulamaktadır (Ardenth, 2016).

Literatüre bakıldığında şiddet kavramının etiyolojik ve kavramsal incelemesi sonucunda şiddet civarındaki birçok kavramı da beraberinde getirmekte ve birkaç farklı kavramı içerisinde barındıran kapsayıcı bir olguyu ifade ettiği görülmektedir (Dursun, 2011). Bu kavramların saldırganlık, güç, öfke ve işkence kavramları olduğu görülmektedir (Öztürk, 2014: Kaymak Özmen, 2004:). Bu kavramlardan en önemlisi ve açıklanması elzem görüleni ise öfke ve saldırganlık kavramlarıdır. Bu kavramların literatürde genelde birlikte kullanıldığı görülse de aslında ayrı durumları ifade ettiği ve incelenirken ayrı ayrı ele alınılması gerektiği uzmanlarca dile getirilmektedir (Kaymak Özmen, 2004). Öfke kavramı; engellenme, kısıtlanma, saldırıya uğrama, tehdit edilme ve yoksun bırakma gibi durumlarda hissedilen duyguyu ifade etmektedir (Kaymak Özmen, 2004: 28). Saldırganlık ise oluşan bu öfke duygusu neticesinde diğer bir canlıya ya da nesneye kasıtlı olarak fiziksel ya da duygusal açıdan zarar verme tutumu ve davranışı olarak ifade edilmektedir (Yavuz Gümüş, 2011: 10). Bu ayrıma ek olarak saldırganlık kavramı şiddetin içinde barınan ve şiddetin sonucu olarak açığa çıkan bir davranış olarak belirmektedir (Öztürk, 2014).

Şiddetin Sınıflandırılması: Türleri ve Biçimleri

Sağlıksal ve sosyal boyutları ile bir halk sağlığı sorunu olarak görülen şiddet literatür içerisinde daha iyi anlaşılması için bir takım çeşitli sınıflama ve bu sınıflamalar neticesinde de çeşitli tür ve biçimleri ile incelenmiştir. Şiddet genelde insanlar arasında, toplum-devlet ve devletlerarası olmak Üzere üç kategoride görülmektedir (Cengiz, 2008:

10). Şiddeti sınıflama çalışmalarında Ünsal'ın çalışması bize oldukça kapsayıcı bir sınıflama örneği sumaktadır (Öztürk, 2014: 48).

Tablo-1: Şiddetin Sınıflandırılması (Şiddet Türleri).			
Özel şiddet		**Kolektif şiddet**	
Cürümsel Şiddet	**Cürümsel Olmayan Şiddet**	**Grup Şiddeti**	**Devlet Şiddeti**
1:Ölümcül: cinayet suikast vb. 2:Bedensel: darp ve yaralama. 3:Cinsel: ırza geçme, cinsel istismar (bedensel ve psikolojik yıkım unutulmamalı).	1:İntihar: intihar ve intihar teşebbüsü. 2:Kaza (trafik kazası dahil ama kişiden kaynaklı bir kasıt yok).	1:Grubun bireylere karşı şiddeti: terör, medya terörü. 2:Grubun kendi içinde şiddeti: Aile içi şiddet, aşiret kavgası, toplu intihar, örgüt ya da çete kavgası. 3: Grubun karşı gruba şiddeti: kan davası, aşiretler arası savaş, stadyum ya da taraftar kavgası, mafyalar arası hesaplaşma. 4:Grubun iktidara karşı şiddeti: Terör-siyasal ya da mafya terörü, başkaldırı, sokak çatışması, iç savaş, genel grev, gerilla savaşı, ihtilal).	1:İktidarın birey ve gruplara karşı şiddeti-devlet terörü: insan hakları ihlalleri, baskı, soykırım, ırk ayrımı. 2:Endüstriyel şiddet: iş kazalarının sıklığı, çalışma koşullarının sağlıksızlığı, yetersiz sağlık ve güvenlik koşulları, aşırı gürültü, tehlikeli işyeri vb. 3:Kronik enflasyon, pahalılık, işsizlik. 4:Doğanın ve tarihsel çevrenin tahribi: sağlıksız kentleşme. 5:Uluslararası şiddet (en son kertede şiddet-savaş).

Bu tablodan çıkan durum şiddetin yapısal veya konjonktürel, doğrudan veya dolaylı olabildiği sonucuna ulaşmanın kaçınılmaz olduğudur. Bu noktada şiddetin farklı bir sınıflandırılmasına bakmakta fayda olacaktır. Konjonktürel şiddet geçici ama elverişli ortamlarda ortaya çıkan evrensel bir olgudur. Yapısal şiddet ise eşitliğin daha yasa önünde bile sağlanamadığı veya demokrat olamayan toplumlarda görünen bir olgudur (Ergil, 2001). İktidarın şiddeti egemenlik aracı olarak görüp kullanması bu durum dahilinde değerlendirilebilir.

Yukarıdaki sınıflandırmada da görüldüğü gibi şiddetin türlerini ifade ederken yapılan şey sadece şiddeti oluşuna göre sınıflamak değil aynı zamanda şiddeti dar ve geniş

anlamlarıyla da incelemektir. Dar anlamıyla şiddet; fiziksel bütünlüğe yönelmiş tehdit algılaması olarak ifade edilirken. Ölçülemeyen nitelikleri bakımından kişileri dolaylı yollardan etkileyen olaylar, şiddetin geniş anlamına vurgu yapar. Geniş anlamıyla şiddete; "kendine karşı şiddet, aile içi şiddet, kan davası, namus cinayetleri, trafik kazaları, adak ve kurban teshiri, dövüşmek, kaba güç erkeklik özelliklerinin abartılması" (Ergil, 2001), medya baskısı, işsizlik, sağlıksız kentleşme gibi kavramlarda dahil edilmektedir.

Şiddet Biçimleri

Fiziksel Şiddet: Güç kullanımına dayanan ve herhangi bir fiziksel zarar vermeye yönelik saldırgan davranışların tümü fiziksel şiddet olarak değerlendirilir (Ataman, 2003: 333 akt: Harcar, Çakır ve diğ. 2008: 53)

Cinsel Şiddet: Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) cinsel şiddeti, iş, ev ya da her türlü ortamda gerçekleştirilebilen, cinsel ilişkiye zorlama, istenmeyen cinsel davranışta bulunma, rahatsız etme, cinselliği vurgulayan eleştiride bulunma ve sözler söyleme, istenmeyen cinsel içerikli konuşmalar yapma davranışları olarak tanımlamıştır (Ataman, 2003:333: akt: Harcar, Çakır ve diğ.2008: 53). Cinsel şiddet karmaşık bir şiddet biçimidir zira içerisinde fiziksel, psikolojik ve zaman zamanda ekonomik şiddeti de barındırmaktadır.

Psikolojik Şiddet: Bireyin benlik duygusunu ortadan kaldırmaya ya da en azından yaralamaya yönelik yapılan tüm saldırı psikolojik şiddet olarak tanımlanmaktadır. Bu durumda psikolojik şiddet bir süreç olup amacı hedef seçilen bireyi yardıma muhtaç hale getirmek olarak görülebilir (Leymann, 1996:168: akt: Harcar, Çakır ve diğ. 2008: 54).

Bu üç şiddet biçimine ek olarak bazı çalışmalar **Ekonomik şiddeti** de şiddet biçimlerine dahil etmektedir (Öztürk, 2014). Ayrıca teknolojinin gelişmesi ile sanal ortamda ortaya çıkan **Siber şiddette** literatürde oldukça görünür şiddet biçimlerinden biri haline gelmiştir (Polat, 2016).

Aile İçi Şiddet

Yukarıda da belirtildiği gibi 21 yy' da şiddet bir takım farklı olguların tamamlayıcısı olarak sosyal yaşam içerisinde daha mikro alanlara nüfuz etmiştir. Bu alanlardan en önemlisi ise ailenin, şiddet tarafından tamamlanması neticesinde oluşan aile içi şiddet olgusudur.

Bir toplumsal kurum olarak aile toplumsal yapı içerisindeki yerini her daim önemli ölçüde korumaktadır (Karataş, 2001). Aile duygularımızın oluştuğu ilk sosyal ortamdır. Kendimiz ve diğerleri hakkında ne gibi duygusal tepkiler vereceğimizi ve bu duygularla

ilgili düşüncelerimizi ve nasıl ortaya koyacağımızı aile içerisinde öğreniriz (Kaymak Özmen, 2004: 30). Aile daha büyük bir toplumun içerisinde bulunan 'özel' bir kurumdur. Toplumdan ferde ve fertten topluma gerçekleşen ilişkiler aile vasıtasıyla gerçekleşir ve aile bir yandan genel sosyal sistemin bir parçası, diğer yandan kendi içerisinde karmaşık bir sistemi ifade etmektedir (Öztürk, 2014: Karataş, 2001:). Bu kurum birey için daha büyük bir dünyaya girişin başlangıcıdır (Karataş, 2001: 90). Bir nevi aile topluma insan yetiştiren küçük bir insan endüstrisini ifade etmektedir. Bireyin bu yapı içerisinde geçirdiği ilk yaşam deneyimleri, gelecek yaşam dönemlerini önemli ölçüde etkilemektedir (Karataş, 2001). Yapılan tanımlarda aile için söylenen şeyler aslında ailenin kutsallığını ve genelde sağlıklı bir yaşam ve kişilik için gerekli olan güvenin, sıcaklığın, sahiplenmenin, sadakatin ve koşulsuz sevgi ve saygı gibi olumlu durumların ailede var olması gerektiğini ve ne kadar önemli olduğunu ifade etmektedir. Ancak aile her zaman herkes için bu şekilde bir işlev göstermemektedir. Kişilerin beslenme ve bakım gereksinimlerini karşılayan, güven duygusu veren, beden ve akıl sağlığını koruyan ve geliştiren bir yapı olan aile zaman zaman her türlü şiddetin beslendiği ve uygulandığı bir odak haline gelebilmektedir (Ünal, 2005). Yani sözün özü aile kimileri için şiddet ve türevi durumların ilk yaşandığı ya da tanık olunduğu bir birim olmaktadır.

Aile içi şiddet kavramı; aile üyelerinde biri tarafından aynı ailedeki bir diğer aile üyesinin yaşamını fizik veya psikolojik bütünlüğünü veya bağımsızlığını tehlikeye sokan kişiliğine veya kişilik gelişimine ciddi boyutlarda zarar veren eylem veya ihmaller olarak tanımlanmaktadır (Ünal, 2005). Diğer bir tanıma göre aile içi şiddet; kendini aile olarak tanımlamış bir grup içerisinde zorlamak, aşağılamak, cezalandırmak, güç göstermek, öfke, gerginlik boşaltmak amacıyla bir bireyden diğerine yöneltilen her türlü şiddet davranışı olarak tanımlanmakta (Öztürk, 2014: 46). Aile içinde yaşanan bu şiddetin yönü büyük oranda kadın ve çocuğa olmak ile birlikte ailede var olan engelli üyelere ve nadiren de olsa yaşlı bireylere yönelikte gelişebilmektedir (Mavili, 2014: 15). Aile dışında gerçekleşen şiddet için toplum sorumlu tutulurken, aile içinde oluşan şiddet gizli kalmakta, özel hayat olarak kabul edilmekte, çoğu kez de olağan ve yasal olarak karşılanmaktadır (Öztürk, 2014:). Özellikle ülkemiz gibi kapalı ve ataerkil yapı özelliği gösteren toplumlarda aile mahremiyetin ana odağı olarak kabul edilir ve ''aile içinde yaşanan aile içinde kalır'' ilkesi neredeyse her zaman varlığını korur. İşte bu şekilde özel bir alanda yaşanan aile içi şiddet, alışkanlıkların, öğrenme biçimlerinin ve geleneklerin etkisiyle meydana gelir. Şiddetin

görünmezliği, kabul edilmezliği, şiddetin meşrulaştırılması ve toplumsallaşmasındaki etkisi gibi önemli birkaç nokta da bunu destekler (Öztürk, 2014:).

Kapalı ve özel alanda yaşanan aile içi şiddet özellikle Amerika'da başlayan kadın hareketleri bunu dile getirene kadar görünmez bir olgu olarak varlığını sürdürmekteydi (Öztürk, 2014: Dişsiz ve Hotun Şahin, 2008). Ve bu hareketler neticesinde aile içi şiddetin kadına yönelen yönü özelinde aile içi şiddet görünür hale geldi. Aile içi şiddet çeşitli kültür, sınıf, eğitim, gelir düzeyi, etnik köken ve yaş sınırlarının ötesinde tüm dünyada saptanan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Okan İbilioğlu, 2012). Dünyanın hangi ülkesinde ya da yaşanılan toplumun hangi katmanında olunursa olunsun aile içi şiddet bir şekilde kendini göstermektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi aile içi şiddetin mağdurları genelde kadınlar ve çocuklar olmaktadır. Çocuklar bazen şiddete maruz kalan bazen de şiddete tanık olan rolünde görülmektedir. Bu şiddetin failleri ise eşler, babalar ya da birlikte yaşanılan kişiler veya bakımı üstlenenler olmaktadır. Bu şiddet sadece aile bireylerine değil bir sistem olan ailenin kendi iç dinamiklerine de oldukça büyük zararlar vermektedir. Ve çoğu zaman bu zararların geri dönüşü olmamaktadır.

Aile İçi Şiddetin Kadına Yönelen Yönü: Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet

Kadınlar dünyanın pek çok yerinde insan yaşamının gerektirdiği temel fonksiyonların desteklenmesi açısından zayıf kalmaktadır. Eşit olmayan sosyal ve politik koşullar, kadınların birer insan olarak sahip olması gereken doğal ve insani yetkinliklere eşit ulaşımını da engellemektedir (Nussbaum, 2002, 123-135: akt: Harcar, Çakır ve diğ. 2008: 56).

Kadına yönelik şiddetin kökenleri insanlık tarihi ile paralel bir şekilde ilerleme göstermiştir. Yapılan bir araştırmaya göre kadınların fiziksel şiddet yaşamalarının kökeni 3000 yıl öncesine dayanmaktadır. Buluntular erkek iskeletlerindeki kemiklerdeki kırık oranının %9-20 aralığında olduğunu gösterirken, aynı buluntular kadın iskeletlerinde bu oranın %30-50 arasında olduğunu göstermektedir (Aslan, 1998 akt: Dişsiz ve Hotun Şahin, 2008: 52).

Aile içinde kadına yönelik şiddet olgusu son derece karmaşık ve ele alınması oldukça güç bir olgudur. Çünkü toplumsal değerler sisteminde aile bütünlüğünün güvenliği ve üstünlüğüne olan inanç bu sorunun objektif olarak irdelenmesini zor kılmaktadır (Mavili, 2014: 29).

Kadına yönelik şiddet kavramı Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Şiddetin Engellenmesi Bildirisinde (1992), genel anlamda kadına yönelik şiddet ''ister özel, ister

toplumsal yaşamda olsun tehdit, cebren ya da keyfi olarak özgürlükten alıkoymak da dahil olmak üzere kadına fiziksel, cinsel ya da psikolojik zarar ve acı veren ya da verebilecek, cinsiyete dayalı her türlü şiddet hareketi' 'olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım, 1998 akt: Page ve İnce, 2008: 82).

Mavili' ye göre, kadına yönelik şiddet: kadının birlikte yaşadığı erkek tarafından fiziksel güç kullanılarak ya da korkutularak yıldırılmasıdır. Şiddetin amacı kadının davranışlarını korkuya dayalı olarak kontrol etmektir (Mavili, 2014).

Gerçekte bütün şiddet olaylarında kadın ile erkek arasında erkek lehine bir güç dengesizliği söz konusudur (Mavili, 2014). Burada acı olan taraf ise bu güç dengesizliğinin toplum tarafından küçük yaşlarda gerek erkek çocuklara gerek kız çocuklarına kodlanmış olmasıdır. Bu kodlama erkeğin şiddeti uygulama potansiyelini arttırıken, kadının da ileriki yaşamında şiddeti kabul etmesi ve ona karşı sessiz kalmasına neden olmaktadır.

Kadına yönelik oluşan şiddeti Yıldırım özetle şu başlıklarla açıklamıştır.

1-Yetersiz fiziksel ve duygusal ilgi demek **ihmal,**

2-Anlayış, sevgi ve sempati görmeme demek olan **duygusal-psikolojik şiddet**,

3-Tehdit, aşağılama, küçümseme, sindirme, bezdirme vb.den oluşsan **sözel şiddet,**

4-İtip kakma, tokatlama, yaralama, dövme, yakma vb. den oluşan **fiziksel şiddet,**

5-Fiziksel şiddetin bir üst boyutu olan ensest, tecavüz ve fahişeliğe zorlama gibi çeşitleri bulunan **cinsel şiddet** (Yıldırım, 1998 akt: Page ve İnce, 2008: 82).

Benzer şekilde bir diğer sınıflamayı Mavili yapmıştır. Bu sınıflandırmaya ek olarak **ekonomik şiddeti** de eklemiştir ve ekonomik şiddeti şöyle tanımlamıştır. Bu tür şiddet kadına yönelik gelişen şiddet türleri içerisinde %6 gibi bir orana sahiptir. Tanımına bakacak olursak; kadının yemek yapma, alışveriş, temizlik, çocukların eğitimi gibi alanlarda aktif sorumluluk almalarıyla alakalıdır. Kadın evde bu işleri yaparken erkek bu işlerin yapılmasını temin edecek maddi kazancı sağlamak için çalışmaktadır. Kadın sadece bu işleri yapacak harçlığı kocasından talep edebilmektedir. Kocanın cüzdanı ve geliri hakkında tam olarak bir bilgisi bulunmamaktadır. İşte kocanın cüzdanını ve gelirini gizlemesi ekonomik şiddet olarak değerlendirilmektedir. (Mavili, 2014: 35). Daha geniş bir tanımda **Ekonomik şiddet;** Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün 2008 yılında hazırladığı aile içi şiddetle mücadele el kitabına göre; para vermemek veya kısıtlı para vermek, ailenin tasarrufları, gelir ve giderleri konusunda bilgi vermemek, kadının mallarını veya diğer gelirlerini elinden almak, çalışmasına izin vermemek, istemediği işte zorla çalıştırmak, çalışıyorsa is hayatını zorlaştırıcı kısıtlamalar getirmek, aileyi

ilgilendiren ekonomik konularda kadının fikrini almadan tek başına karar vermek gibi eylemler'' olarak tanımlanmıştır (http://kadininstatusu.aile.gov.tr, Erişim Tarihi: 11. 03. 2018).

Yapılan bu iki benzer sınıflama neticesinde araştırmacıların ortak kanaati kadınların en çok fiziksel ve cinsel şiddete maruz kaldıkları görüşüdür. Cinsel şiddetin psikolojik ve sözel şiddeti de beraberinde getirdiği düşünülmektedir. Ayrıca Yaman Efe ve Ayazın çalışmasına göre fiziksel şiddete maruz kalan kadınların çok büyük bir oranının daha önce diğer şiddet türlerine de maruz kaldıkları belirtilmekte ve şiddeti sadece fiziksel olarak algıladıkları, diğer şiddet türlerine maruz kalsalar bile farkında olmadıkları saptanmıştır (Yaman Efe ve Ayaz, 2010).

Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Nedenleri

Aile içi şiddetin nedenlerini ele alırken şiddeti uygulayan kişinin yaşamı ve yaşam deneyimlerini de ele almak aile içi şiddetin nedenleri konusunda detaylı bir tabloyu bize sunacaktır. Bu Bağlamda aile içi şiddete neden olan faktörler Page ve İnce'ye göre şunlardır:

1-Çocukluk çağında aile içi şiddete maruz kalma ve tanık olma.

2-Sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel etmenler.

3-Yaş farkı.

4-Dini etkenler.

5-Psikolojik etmenler (Page ve İnce, 2008).

Kadınlar ve erkekler kendi cinsiyet rollerini sosyalleşme sürecinde öğrenirler. Bu arada aileye, evliliğe ve kadına ilişkin değer yargılarını da kodlarlar. Bu durum yukarıdaki faktörlerle birleşince aile içi şiddeti anlamak daha da kolay olacaktır.

Ayrıca bu faktörlere ek olarak **toplumsal değer sistemi faktörünü** de eklemek yararlı olacaktır. Zira yukarıdaki faktörlerin de üzerinde yer alan en temel faktör toplumsal değerler faktörüdür. Aynı zamanda bu faktör şiddeti meşrulaştırıcı bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda bu faktöre bağlı şu durumlar şiddeti meşrulaştırdığı gibi gizli kalmasını da sağlamaktadır. 1- Geleneksel kadınlık rolü, 2-Evin ve evliliğin mahremiyeti, 3-İki ebeveynli aile ideal ailedir inanışı, 4-Kadının yaşananlardan kendini suçlaması (Mavili, 2014: 41-44).

Şiddet Mağduru Kadınların Psikolojik Profili

Şiddet konusu kendi içerisinde çok boyutlu bir olguyu ifade eder. Şiddete maruz kalan kadınlarda şiddetten çok boyutlu şekilde etkilenirler. Şiddet kadının fiziksel,

psikolojik ve sosyal bağlamda fonksiyonunu kaybetmesine neden olan problematik bir yapıyı açığa çıkarır. Bu açığa çıkan yapı içerisinde en önemli nokta şiddete maruz kadının ruh sağlığı konusudur (Page ve İnce, 2008: 87)

Şiddetin Kadın üzerindeki psikolojik etkileri yaşanan şiddetin tipi, süresi, ciddiyeti, şiddetin gerçekleştiği sıradaki yaşam döngüsü, kişinin sahip olduğu başa çıkma mekanizmaları ve sosyal desteğine göre değişiklik göstermektedir (Stewart ve Robinson, 1998 akt: Page ve İnce, 2008: 87). Şiddetin psikolojik etkisine bakıldığında Mavili şiddete maruz kalan kadınlarda sekiz durumun gözlendiğini belirtmiştir.

1-Şiddte maruz kalan kadında görülen en yoğun duygu **korkudur.**

2-Kadının''her şey o kadarda kötü değil '' biçimindeki **duygusal tonu.**

3-Kadının dayak yemesi ile ilgili **utanma duygusu.**

4-Sosyal destekten yoksun hale gelme -**izole olma.**

5-Sistematik olarak sürekli hale gelen şiddete karşı hissedilen **çaresizlik.**

6-Kendini suçlu görmesi ve bu durumu içselleştirmesi.

7-Kocası hakkında oluşturduğu olumlu-olumsuz şekilde karşıtlık içeren **çelişkili duygular.**

8-yetersiz olduğuna ve şiddeti hak ettiğine inanması-**baskıyı içselleştirmesi** (Mavili, 2014: 47-55)

Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Bir Takım Bulgular

Dünyada 1970'lerden itibaren önem kazanan kadına yönelik şiddet sorunu ülkemizde 1980'lerin ortalarından itibaren tartışılmaya başlanmıştır. 17 Mayıs 1987 deki ''Dayağa Hayır'' yürüyüşü kadınların şiddete karşı ilk toplu tepkileri olmuştur (Yıldırım, 1998: akt: Dişsiz ve Hotun Şahin, 2008: 53). Kadın hareketleri bu yıldan sonra hız kazanmıştır. Bu alanda yapılan bilimsel çalışmalarda bu gelişmelere paralel olarak artarak kendini görünür kılmaya başlamıştır. Aslında kadına yönelik şiddetin geçmişi çok eski olmasına rağmen Türkiye'de bu konu ile ilgili yapılan bilimsel çalışmalar son elli yılı kapsamaktadır (Vatandaş, 2003 akt: Dişsiz ve Hotun Şahin, 200852). Konunun hassasiyeti ve aile içi şiddetin gizli kalması nedeniyle veri toplamada yaşanan zorluklar yapılacak çalışmaları sınırlamıştır. Belirtildiği gibi bu çalışmaların yoğun bir şekilde oluşmaya başlaması ise son otuz -kırk yıllık sürede gerçekleşmiştir. Yapılan çalışmaların odağını ise şiddetin toplum tarafından nasıl algılandığı ve nasıl sunulduğu oluşturmuştur (Dişsiz ve Hotun Şahin, 2008: 53). Bununla bağlantılı olarak Türkiye'de kadının ekonomik olarak erkeklere bağımlı olmalarına yol açan iş olanaklarının eksikliği aile içi şiddetin

önlenebilmesi ve reddedilmesinde olumsuz katkısı olan önemli boşluklardan birisi olarak kabul görmektedir (Okan İbilioğlu, 2012). Buna ek olarak yapılan çalışmaların bir kısmında da kadının çalışıyor olmasının şiddete neden olduğu görülmüştür. Buradan çıkan durum kadına yönelik oluşan şiddetin temel belirleyenlerinden birinin ekonomik bağımlılık ya da iş hayatında yer alıyor olduğu gerçeğidir. Ankara, İstanbul ve İzmir'de yaşayan, üç farklı ekonomik tabakadan seçilen 1070 evli kadınla görüşülerek yapılan bir araştırmada eşler arasında anlaşmazlığa neden olan konuların başında ''kadının ev dışında çalışıyor olması'' ve ''kocanın, eşinin ailesi ile görüşmesini istememesi' 'olduğu anlaşılmıştır. Görüşülen kadınların %21.2'si eşlerinin kendilerine karşı şiddet uyguladığını söylerken, erkeğin şiddet kullanmasındaki en önemli nedenin maddi sıkıntı olduğunu ifade etmişlerdir. Şiddete maruz kalan kadınların %78'i bu durum karşısında hiçbir şey yapmayıp sabrettiğini belirtmiştir (İçli, 1994: akt: Dişsiz ve Hotun Şahin, 2008: 54). Bu durum toplum içerisinde aile içi şiddetin olağan karşılanması ve yetişen insanların bu değerlerle yetişmesi ile alakalı görünmektedir. Buna benzer sonuç doğuran bir çalışmada İzmir'de 345 kadın üzerinde yapılan kadına yönelik şiddet çalışmasında kadınların bazı durumlarda ''şiddeti hak ettiklerini' 'ifade ettiklerine dair %8'lik bir istatistik dikkat çekmektedir (Kayar, 2003 akt: Harcar, Çakır ve diğ. 2008: 59). Bir başka araştırmada Türkiye Nüfus Sağlık Araştırmasına göre (TNSA) göre; çalışmaya katılan kadınların %39'unun kadının yemeği yakması, kocasına karşılık vermesi, parayı lüzumsuz yere harcaması, çocuklarının bakımını ihmal etmesi, cinsel ilişkiye girmeyi reddetmesi gibi durumlardan en az birinin gerçekleşmesinin, kocanın karısını dövmesi için haklı gerekçe oluşturacağını belirtmiştir. Doğuda bu oranın %49, Güneydoğuda %50'nin üzerinde olduğu saptanmıştır (Dişsiz ve Hotun Şahin, 2008: 53). İstanbul'da 116 çift ile yapılan bir çalışmada kadınların %44'nün en az bir kere eşinin fiziksel şiddetine maruz kaldığı ortaya çıkmıştır. Eşine şiddet uygulayan erkeklerin büyük çoğunluğu, eşe uyguladıkları şiddetin nedenini söz dinlememe olarak ifade etmiştir. Görüşülen kadınların %55 i ise kadının dövülmeyi hak edebileceği durumlar olduğunu belirtmişlerdir (Vatandaş, 2003: akt: Dişsiz ve Hotun Şahin, 2008: 53).

Birazda güncel verilerden bahsetmek oldukça faydalı olacaktır. Bilindiği üzere kadınların yaşadığı şiddetin neticeleri değişmektedir. Bu neticelerden en adaletsiz olanı kutsal olarak görülen yaşamın sona ermesi yani ölümle sonuçlanan durumlardır. Araştırmalara göre Türkiye'de her iki kadından biri eşinden veya birlikte yaşadığı erkekten şiddet görmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'na (TÜİK) göre ise ortalama 10 kadından 4

ü erkek şiddetine maruz kalmaktadır (http://www.posta.com.tr, Erişim Tarihi:13.03.2018).Bununla birlikte 2016 yılı verilerine göre 367 kadın ve aile bireyi oluşan bu şiddet olayları nedeniyle yaşamlarını yitirmişlerdir. Bu rakamın 328'inin kadın olduğu belirtilmektedir. 109 kadın ve aile bireyi ise yaralanmıştır. Cinayetlerin %85 i kocalar, sevgililer, eski kocalar, ayrılınmak istenen sevgililer tarafından gerçekleştirilmiştir. 2017 yılına gelindiğinde ilk on ayında 240 kadın cinayete kurban gitmiştir (www.hurriyet.com.tr, Erişim Tarihi:13.03.2018). Kadın cinayetlerini durduracağız platformunun 2017 raporuna göre ise 409 kadın öldürüldü ve 332 kadın cinsel şiddete maruz kaldı. 2018 yılında ise ilk ayında 28 ikinci ayında 47 kadın erkekler tarafından öldürülmüştür (kadincinayetlerinidurduracagiz.net, Erişim Tarihi:13. 03. 2018).

Kadınlar neden şiddetin olduğu ortamda olmaya devam eder? Paradoksu

Erkeğin genellikle eşi üzerinde üstünlük kurma ve kontrol davranışına yönelik şiddet içerikli davranışlara başvurduğu bilinmektedir. Bunu yaparken amaç evlilikte güç elde etme isteğidir (Harcar, Çakır ve diğ. 2008). Bu durum ataerkil yapılı toplumlarda normal karşılanan, toplum tarafında aksi düşünülmeyen ve desteklenen bir tutum olarak benimsenmektedir. Ve kadın toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmeye başladığı ilk andan itibaren bu şekilde yetiştirilmekte ve normal olarak adlandırdığımız duruma karşı kayıtsız şartsız kabullenme göstermesi beklenmektedir. Toplumun kendiliğinden getirdiği yuvanın kutsallığı ve idamesi, çocuklar vb. için katlanmak ve kabullenmek kadına aile içinde yüklenen ''fedakâr ve verici kadın ''misyonunun, kadın tarafından yıllarca süren telkinler sonucunda benimsenmesi, karı-koca arsındaki mahrem alan gibi durumlarında eklenmesi ile kadın belirttiğimiz gibi gerek telkin gerek baskı neticesinde (Harcar, Çakır ve diğ.2008) şiddet ortamında kalma paradoksuna kapılmaktadır. Arına göre 1996, şiddete maruz kalan kadın büyük çoğunlukla utanç duygusuyla karşı karşıyadır, başkalarına bu durumdan söz etmez çünkü bu durumun sadece kendi başına geldiğini sanır ve bir şekilde şiddeti hak ettiğine, durumu rasyonelleştirerek kendini inandırmaya çalışır (Arın, 1996 akt: Page ve İnce, 2008: 89). Kadının şiddet ortamında kalmasının bir diğer nedeni ise sosyal ve maddi destekten yoksun olmasıdır. Anderson makalesinde kadının evlilik içinde erkeğe maddi-manevi koşulsuz bağımlılığının kontrol ve şiddete davetiye çıkardığını ileri sürmüştür. Kadın eğitim, çalışma ve kazanç konusunda erkekten daha düşük seviyede ise bir de buna çocuklardan ötürü gelişen bağımlılık eklendiğinde erkek karar alıcı haline gelmekte ve kontrol ve şiddet davranışı gelişmektedir. (Harcar, Çakır ve diğ.2008: 61)

Özetle kadının şiddet ortamında kalması paradoksunu besleyen en önemli etkenin bizzat toplumun kendisi olduğu görülmektedir. Küçüklükten telkinlerle ve model olarak görüp öğrenme ile oluşan belli rollerin kadının doğuştan gelen ve değiştirilemez rolleri olduğu inancı ve bu durumla gelişen toplumsal baskı kadını bu paradoksa mahkûm etmektedir. Burada son olarak bu paradoksa kapılanların sadece toplumun alt katmanlarında yaşayan kadınların olmadığını vurgulamak yerinde olacaktır. Kısacası bu paradoks toplumun içinde ve her kesiminde yaşayan çoğu kadının ortak paradoksudur.

Aile İçi Şiddetin Çocuğa Yönelen Yönü: Çocuğa Yönelik Aile İçi Şiddet

Ailenin birçok işlevi vardır. Bu işlevlerden en önemlisi fiziksel olarak sağlıklı ve duygusal bağlamda doygun mutlu çocuklar yetiştirmektir (Işıkhan ve Şenver Yıldırım, 2006). Bizler toplum içerisinde fiziken sağlıklı ruhen sevgiye doygun çocuklar görmek isteriz. Aile çocuklar için her ne kadar güveni ve her açıdan sağlıklı gelişimi ifade etse de çoğu zaman bir çocuğun yaşamaması gereken ya da tanık olmaması gereken bir takım olayların yaşandığı bir ortam haline gelebilmektedir.

Aile içi şiddet günümüz dünyasının en önemli sosyal sorunlarından biridir. Çocuklar kırılgan yapıları gereği toplumların her zaman hassas karnını oluşturmaktadır. Bu hassas grupların yetiştirilmesi, geliştirilmesi ve ileriki yaşamına hazırlanması aile ortamında gerçekleşir. Ancak şiddetin var olduğu bir aile ortamında bu çok mümkün bir şey değildir. Şiddetin var olduğu ailelerin %80'i çocuklu ailedir. Bunların en az %50'sinde çocuklar doğrudan şiddete maruz kalmakta, şiddetin olduğu ailelerde büyüyen çocukların en az %30'u da başkalarına şiddet uygulamaktadır (İçli, 1995:18 akt: Işıkhan ve Şenver Yıldırım, 2006: 74).

Aile içerisinde çocuğa yönelik şiddeti anlamak için çocuğa yönelik ihmal ve istismar kavramını anlamak, ondan öncede çocukluk, çocuk hakları ve çocuk kavramına bakmak yararlı olacaktır.

Çocukluk kavramı tarih içerisinde toplumun inançlarına, ekonomilerine ve kültürlerine göre değişen bir kavram olarak ele alınmakla birlikte (Acehan, Bilen ve diğ.2013:), modernleşme ile gündeme gelen yeni bir toplumsal buluş olarak ifade edilmektedir. Önceleri diğer insanların sürekli ilgisi olmadan yaşayabilen ve yetişkinler dünyasında kabul edilen çocuklar, modern toplumla birlikte yetişkinlerin dünyasından çıkarılmış ve çocukluk özel bir yaşam evresi olarak kabul edilmiştir (Erbay, 2013: 2). Çocukluk, gençlik ve yetişkinliği biçimlendiren bir dönemdir (Acehan, Bilen ve diğ. 2013: 592). Bu dönemde elde edinilen alışkanlık, davranış ve tutumlar ileriye taşınmaktadır.

Bu noktada çocuk kavramını açıklamadan önce çocuk hakları kavramına da değinmekte yarar olacaktır. Çocuk hakları, çocukları zarar görmekten ve istismardan korumayı; onları duygusal olarak uygun tarzda yetişmeleri için şans vermeyi; sağlık, barınma, eğitim gibi temel ihtiyaçlarını sağlamayı öngören haklar olarak tanımlanmaktadır (Nelken 1998: 316 akt: Erbay, 2013: 16). Çocuk hakları konusu dünya devletlerince Çocuk Hakları Sözleşmesi ile yasal bir düzleme kavuşmuştur (1948). Bu sözleşme çocuk hakları konusunu ihtiyaç temelli olmaktan ziyade hak temelli bir bakış açısı ile topluma yerleştirmeyi amaçlamıştır (Erbay, 2013: 16). Sözleşmenin bazı maddelerini ayrı bir parantezde ifade etmek sözleşmenin ana hattını ve özetini bizlere sunacaktır. Sözleşmeye göre Çocuk kavramı: Çocuk Hakları Sözleşmesinin 1. Maddesinde, çocuklara uygulanan kanunlar çerçevesinde daha önce rüşt yaşına erişilmedikçe 18 yaşını bitirmemiş kişiler çocuk olarak tanımlanmaktadır (Acehan, Bilen ve diğ. 2013: 592).Yine ilgili sözleşmenin 2. Maddesi çocuğa karşı eşitlik ve ayrımcılık gözetmeme ilkesini ifade ederken, 3. Maddesi çocuğun yüksek yararını savunmaktadır, 6. Maddesi her çocuğun temel yaşama hakkının olduğunu ve devletlerin çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün çabayı göstermesi gerektiğini ifade etmektedir, son olarak 12.Maddesi çocuğun katılım hakkını vurgulamaktadır (Erbay, 2013: 17-24).

Literatürde Çocuk aile içerisinde var olan şiddetin sessiz, unutulmuş ya da görünmez kurbanları olarak ifade edilmektedir (Ünal, 2005: Okan İbilioğlu, 2012: Acehan, Bilen ve diğ.2013). Şiddete maruz kalan ya da tanık olan çocuk kişiliğinin oluşmaya başladığı dönemde deneyimlediği bu olumsuz durumların sıkıntısını ilerleyen yaşam dönemlerinde de yaşayacaktır. Çocuğun yaşadığı bu şiddet durumu literatürde çocuk ihmali ve istismarı olarak ifade edilmektedir. Bu yüzden çocuğa karşı gelişen şiddeti anlamak için ihmal ve istismar kavramlarını da anlamak önemli olacaktır.

Çocuk ihmali ve istismarı oldukça eski ve insanlığın önemli sosyal yaralarından biri olarak görülen bir halk sağlığı sorunudur. Tarihin başlangıcından itibaren çeşitli kaynaklarda rastlanmasına rağmen ilk kez 1700'lü yıllarda bir avukatın, hapse giren suçluların kaçının çocuklara karşı işlenmiş olan suçlar nedeniyle ceza aldıklarını merak etmesi sonucu dikkati çekmiş ve çalışmasının sonucunda elde ettiği bulgular çocuk istismarı kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Acehan, Bilen ve diğ. 2013: 593). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) , (1985) çocuk istismarını; çocuğun sağlığını, fiziksel gelişimini, psikososyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen, yetişkin, toplum ya da devlet tarafından bilerek ya da bilmeyerek yapılan hareket ya da davranışlar **çocuk istismarı**

(child abuse) şeklinde tanımlamıştır (WHO, 1985 akt: Pelendecioğlu ve Bulut, 2009: 50). Şu halde istismar tanımının anahtar kelimeleri ''tekrar etmesi, kasıtlı olması, çocuğun fiziksel, zihinsel ve psikososyal gelişimini ve sağlığını olumsuz etkilemesidir''. **Çocuk ihmali (child neglect)** ise çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin çocuğun bakım, koruma, beslenme, giyim, eğitim, sağlık gibi gereksinimlerini yeterince yerine getirmemesi, çocuğu tek başına bırakmak olarak tanımlanabilir (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009: 50). Şu halde ihmal kavramının anahtar kelimeleri ise ilgisizlik ve özensizlik olarak görülebilir. Kısacası ihmal yapılması gerekenleri yapmama olarak tanımlanırken; istismar yapılmaması gerekenleri yapma olarak anlaşılabilir (Mavili, 2014).

Çocuk ihmal ve istismarı tanımlarından da anlaşılacağı üzere bu yönde gerçekleşen eylem ya da eylemler istismarın odağına göre sınıflanmaktadır. Bunlar; fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal- psikososyal istismar ve ekonomik istismardır (Acehan, Bilen ve diğ. 2013: 594: Webb, 2011). Mavili bu istismar türlerine ek olarak kültürel ve sosyal gerekçeli istismar türünü de bu sınıflandırmaya dahil etmiştir (Mavili, 2014).

Fiziksel İstismar

Çocuğa karşı İstismar türleri içerisinde en yaygın ve en çabuk fark edilen türü oluşturmaktadır. On sekiz yaşından küçük çocuk ya da gencin anne, baba ya da bakımından sorumlu başka kişi tarafından fiziksel olarak sağlığına zarar verecek biçimde (kaza dışı) yaralanması, zarar görmesi ve zarar görme potansiyeline sahip olması olarak tanımlanmaktadır (Acehan, Bilen ve diğ. 2013: 595). Burada fiziksel istismarın bir tür boyutları olan iki sendroma değinmeden geçmek sağlıklı olmayacaktır. Bu sendromlardan ilki, **Sarsılmış Bebek** (Acehan, Bilen ve diğ., 2013) **ya da Örselenmiş Çocuk Sendromu** (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009) dur. Çocuk istismarının ağır bir formu olarak kabul edilir. En sık iki yaşın altında görülen ancak beş yaşına kadar da görülebilen ve bu yaş aralığında bebek ve küçük çocuklara uygulanan kafa travması istismarı olarak tanımlanan klinik bir durumdur (Acehan, Bilen ve diğ. 2013: 595). Bebeğin sürekli ağlaması ya da mamasını yememesi üzerine bakımı üstlenen kişi ya da kişiler tarafından uygulanır. İkinci sendrom ise **Munchausen By Proxy Sendromu (MBPS),** özel bir çocuk istismarı formudur. İlk kez 1977 yılında Meadow tarafından tanımlanmıştır. Aile ya da koruyucu olan kişi çocukta bir hastalık varmış gibi davranmakta ya da hastalık yaratmakta ve 'hasta' çocuğu doktora götürmektedir (Acehan, Bilen ve diğ. 2013: 595). Sonuçta patolojik olarak hiçbir şeyi olmayan çocuk çeşitli tıbbi uygulamalar maruz bırakılarak zor bir duruma düşürülmekte zaman zaman yaralanmakta ve travmalara maruz bırakılmaktadır.

Ülkemizde 1998 yılında Başbakanlık Aile Araştırma Kurumunun yaptığı çalışmaya göre çocukların %46, Bulut (1996) Türkiye genelinde yaptığı çalışmada ise %45 'inin ihmal ve istismara maruz kaldığı görülmüştür. En fazla görülen istismar türü ise fiziksel istismardır. Çocukların %65.72'si fiziksel istismara maruz kalmaktadır (Çocuk Gençlik Merkezi, 2006 akt: Pelendecioğlu ve Bulut, 2009: 51). Fiziksel istismar çoğu zaman ülkemiz gibi ataerkil yapıya sahip toplumlarda hoş karşılanır. Bu hoş karşılanmanın sebebi ise çocuğu disipline etme, terbiye etme ve koruma gibi geliştirilmiş kisveler altında istismarın gerçekleşiyor olmasıdır.

Fiziksel istismarın fiziki ve davranışsal bir takım göstergeleri vardır bunlar tablo halinde aşağıda sunulmaktadır. (Webb, 2011: 403)

Fiziksel Göstergeler	Davranışsal Göstergeler
1-Morluklar, kemer ve kırbaç izleri. 2-Gövdede, sırtta, kalçada, baldırda izler. 3-Vücudun her iki tarafında görülen simetrik izler. (çocuğun iki elle tutulduğu gösterir, kazara meydana gelen izler simetrik görünmez) 4-Defalarca vurulduğunu gösteren küme halinde morluklar. 5-Yanıklar. 6-Avuçlarda ya da ayak tabanlarında oluşan sigara yanıkları. 7-Ütü veya saç maşası izindeki yanıklar. 8-Kırıklar. 9-Yırtılma/sıyırık/ısırık. 10-Genital bölgede yırtıklar.	1-Yetişkinlerle bir araya geldiğinde ihtiyatlı davranma. 2-Başka bir çocuk ağladığında ya da zarar gördüğünde endişe duyma. 3-Aşırı uçlarda davranışlar. (saldırganlık ya da pasif geri çekilme.) 4-Açık şekilde ebeveynlerinden korkma ve çekinme. 5-Sürekli ağlama ve kendi kendine zarar verecek davranışlarda bulunma.

Tablo 2: Fiziksel İstismarın Göstergeleri.

Cinsel İstismar

Cinsel istismar terimi, bir çocuktan cinsel amaçlı yararlanıldığı eylemleri ifade eder. Oldukça basit görünen bu tanım, çocuğa pornografik resimler göstermekten çeşitli cinsel davranış biçimlerine (oral, anal veya genital ilişki dahil olmak üzere) geniş yelpazede birçok cinsel eylemi kapsamaktadır (Webb, 2011: 405).Uluslararası Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği (İnternationel Society For Prevention Child Abuse

and Neglect) çocukların cinsel istismarını, rıza yaşının altında bir çocuğun cinsel açıdan yetişkin bir kişinin cinsel doyumuna yol açacak bir davranış içinde yer alması ya da bu duruma göz yumulması olarak tanımlanmıştır (Acehan, Bilen ve diğ. 2013). Cinsel istismar görünmez istismar ifadesiyle tanımlanmaktadır. Çocuğa verdiği hasar hemen kendini belli etmese de çocuğun yaşamının her hangi bir döneminde aniden patlak veren ve onun işlevini bozan bir takım sorunlara yol açabilmektedir. Cinsel istismar geri dönüşümsüz olarak çocuğa zarar vermektedir. Ve birçok araştırmacı cinsel istismarın genelde aile içerisinden çocuğa yöneltildiğini ifade etmiştir. Cinsel istismarın bir formu olan ve aile içinde yaşanan cinsel istismar biçimi ''Ensest'' kavramıyla ifade edilmektedir (Acehan, Bilen ve diğ. 2013). Türkiye istatistik kurumu (TÜİK) ''Güvenlik Birimlerine Gelen veya Getirilen Çocuklara'' ait verilere göre: Türkiye'de 2014 yılında 1377 si erkek, 9718 i kız çocuğu olmak üzere 11 bin 95 çocuk cinsel istismara maruz kalmıştır. Bu duruma maruz kalan çocukların %57.6'sı 15-17 yaş grubu, %23, 9'u 12-14 yaş grubu, %18, 5'ini ise 11 yaş ve altı çocuklar oluşturmaktadır (http://www.haberturk.com Erişim Tarihi:13.03.2018).

Türkiye'de iller bağlamında istismarın en çok ve en az yaşandığı şehirler tabloda gösterilmektedir.

İstismarın En Çok Yaşandığı İller		**İstismarın En Az Yaşandığı İller**	
İller	**Yaşanılan Vaka Sayısı**	**İller**	**Yaşanılan Vaka Sayısı**
1-İstanbul	1234	1-Tunceli	6
2-İzmir	786	2-Kırıkkale	12
3-Adana	528	3-Gümüşhane	14
4-Antalya	524	4-Kırşehir	18
5-Mersin	463	5-Çankırı	20
6-Ankara	424	6-Kastamonu	21

Tablo 3:Türkiye'de İller Bağlamında En Çok ve En Az İstismarın Yaşandığı İller.

Kaynak:http://www.haberturk.com/gundem/haber/1218043-turkiyenin-cocuga-cinsel-istismar-tablosu

Cinsel istismarında fiziksel istismarda olduğu gibi bir takım göstergeleri vardır. Bunlar (Webb, 2011:406)

Fiziksel göstergeler	Davranışsal göstergeler
1-Cinsel organda veya rektumda ağrı, morluk, kanama 2-Ağızda, cinsel organda veya rektumda zührevi hastalık 3-Alt ıslatma 4-Yürüme veya oturmakta zorlanma 5-Yırtılmış lekeli veya a kanlı iç çamaşırı 6-Kız çocuklarında ergenlik öncesi veya ergenlik döneminde hamilelik 7-Tekrarlayan kusma veya karın ağrısı	1-Uyku bozuklukları 2-Aşırı cinsel veya tahrik edici davranışlar (aşırı mastürbasyon da dahil) 3-Kendinin veya başka çocukların cinsel organlarıyla fazla ilgili olma 4-Spor için üst değiştirmekten veya beden eğitimi dersine katılmaya çekinme 5-Akranlarıyla zayıf ilişki veya sosyal bağlamda kendini aniden geri çekme 6-Kendine zarar verecek davranışlarda bulunma veya intihar girişimi

Tablo 4: Cinsel İstismarın Göstergeleri.

Duygusal-Psikososyal İstismar

Çocuğun öngörüsünü ya da duygusal bütünlüğünü bozan her türlü eylem ya da eylemsizliktir. Çocuğa küfretme, yalnız bırakma, yanıltma, korkutma, yıldırma, tehdit etme, duygusal bakımdan ihtiyaçlarını karşılamama, sürekli alay etme, aşağılama yaygın duygusal ve psikososyal istismar şekilleridir. Buna ek olarak genelde modern zamanla birlikte gelişen çocuktan sürekli kapasitesinin üzerinde beklentide bulunmak, aşırı koruma, bağımlı kılma, aşırı otorite, yaşın üzerinde sorumluluklar bekleme, kardeşler arasında ayrım yapma, çocuğun davranışlarıyla uyumsuz ağır cezalandırma ve iz bırakmasa da yüze şiddet uygulama gibi eylemler de bu istismar grubunda yer almaktadır (Acehan, Bilen ve diğ. 2013: 596).

Ekonomik İstismar

Bu istismar türü bir ülkede ya da toplumda çocuğun değeri doğrultusunda ortaya çıkmaktadır. Örneğin çocuğun Türkiye'deki değeri Kağıtçıbaşı'nın ilkini 1973 de yapığı bir çalışmaya göre ekonomik iken son otuz yılda değişme göstermiştir. Ve 2003 yılında yapılan aynı çalışmanın devamı niteliğindeki bir başka çalışmada elde ettiği verilerle çocuğun ekonomik değerinin oldukça düştüğü ve duygusal yönden değerlendiğini belirtmiştir (Kağıtçıbaşı, 2005 akt: Erbay, 2013: 11-12). Çünkü çocuk önceleri eve ekmek getiren rolünde ve kazanç kapısı olarak görülmekteydi. Ancak son otuz yılda bu değişti ve

çocuğun değeri duygusal bir anlam ifade etmeye başladı. Bu Bağlamda ekonomik istismar çocuğun gelişimini engelleyici, haklarını ihlal edici işlerde ya da düşük ücretli iş gücü olarak çalışması veya çalıştırılması olarak tanımlana bilir (Acehan, Bilen ve diğ. 2013:594). Burada çocuk işçiliği kavramına da girmekte fayda olacaktır. Çocuk işçiliği ekonomik istismarın bir tür formudur. Bununla ilgili olarak yapılan bir araştırmaya göre; 2002 yılında yapılan araştırmada Türkiye'de 6-14 yaş arası çocukların %4, 2 si ve 15-17 yaş arası çocukların %28 i çalışmaktadır. Türkiye'de en az 42 bin çocuk sokaklarda yaşamakta ya da çalışmaktadır. Ancak gayri resmi rakamlar bu sayının 80 bin olduğunu söylemektedir (https://www.uhim.org, Erişim Tarihi:13.03.2018).

Son olarak Mavili'nin açıklamış olduğu **kültürel ve sosyal gerekçeli istismar** biçimine gelecek olursak; ailenin sosyal, kültürel özelliğini ve geleneğini ileri sürerek çocuk yaştaki kızlarını zorla evlendirmesi (berdel, para karşılığı dedesi ya da babası yaşındaki kişilerle evlendirilmesi) gibi durumlar böyle bir istismar türüne girmektedir (Mavili, 2014: 138).

Çocuk istismarı türlerini ifade ettik şimdi birer cümle ile **ihmal türlerini de** açıklayacak olursak; ilk olarak; çocuğun beslenme, barınma, sağlık, giyinme gibi temel gereksinimlerini karşılamada oluşan yoksunluk veya yetersizlik **fiziksel ihmal** olarak tanımlanır. İkinci olarak çocuğa sevgi ve ilgi gösterilmemesi, özellikle ergenlik yıllarında destek ve denetimden yoksun bırakılması **duygusal ihmal** olarak ifade edilir. Üçüncü olarak **cinsel ihmal**; İki yaşından sonra cinsel kimliklerine uygun davranmaya başlayan çocuğun, yaş dönemine ve cinsiyetine uygun davranılmaması, giydirilmemesi, oyuncak alınmamasıdır. Son olarak **eğitim ihmali** çocuğu zorunlu okul çağında okula göndermemek, özel eğitim ihtiyaçlarına ilgisiz kalmak, kronik devamsızlık davranışına izin vermek, okula gidenlerin ise dersleri, okuldaki sorunları ya da başarısızlıkları ile ilgilenilmemesi olarak ifade edilir (Acehan, Bilen ve diğ. 2013: 597-598).

Şiddetin Sonucunda Oluşan Çocuk Profili

Son birkaç on yıldır araştırmacılar, klinisyenler ve politika yapıcıları aile içerisinde şiddete tanık olan çocukların oldukça arttığını ve bu çocukların şiddetin odağı olmasalar bile şiddetin olumsuz sonuçlarından etkilenebileceklerini ifade etmişlerdir (Osofsky, 1995 akt: Kitzman, Gaylord ve diğ. 2003: 339). Literatürde de çokça belirtildiği gibi aile içi şiddete tanık olan ya da maruz kalan çocuk bu durumun neticelerini hayatı boyunca silemeyebilmekte ve bu durum çocukta geri dönüşü olmayan yaralara sebebiyet verebilmektedir. Aile içi şiddetin yaşandığı ailelerde yetişen birçok çocuğun

sosyalizasyonlarının önemli ölçüde bozulduğu birçok çalışmada ifade edilmiştir (Mcgee ve Wolfe 1991 akt: Kitzman, Gaylord ve diğ. 2003: 339). Ve çocuklarda bozulan bu sosyalizasyonun etkisi çocukta bir takım psikolojik, duygusal, davranışsal, sosyal ve akademik problemleri beraberinde getirmektedir (Kitzman, Gaylord ve diğ. 2003: 339). Bununla birlikte kısa süreli etkilerin, yaralanma ve emasyonel hasarlar olduğu, uzun süreli etkilerinin ise kendini ihmal, kendine zarar verme, depresyon, anksiyete, panik atak, uyku bozuklukları, alkol-madde kullanımı, saldırgan kişilik yapısı, kronik ağrı, yeme bozuklukları, cinsel disfonksiyon ve intihar eğilimleri olarak gözlemlendiği görülmektedir (Ünal, 2005). Cinsiyete dayalı yapılan çalışmalarda ise erkek çocuklarının düşmanlık ve saldırganlık gibi dışsallaştırılmış, kızların ise depresyon ve somatik şikâyetler gibi içselleştirilmiş tepkiler verdiği saptanmıştır (Okan İbilioğlu, 2012: 209). Son olarak şiddete tanık olmuş ya da maruz kalmış çocuklarda şiddeti, bir döngü haline getirebildikleri gözlemlenmiştir. Sosyal öğrenme teorisi ebeveynlerin model oluşturma yoluyla şiddet davranışını çocuğa öğrettiğini vurgulamaktadır (Okan İbilioğlu, 2012: 209). Bu da şiddeti bir döngü haline getirmekte ve çocuğun ileriye dönük yaşamı için birçok risk faktörünü de beraberinde var etmektedir. Yapılan birçok araştırma da bunu desteklemekte ve şiddet uygulayan kişilerin büyük bir kısmının çocukken şiddete maruz kaldıklarını göstermektedir (Işıkhan ve Şenver Yıldırım, 2006).

Çocuğa Yönelik Şiddet (İstismar-İhmal) Üzerine Yapılan Bazı Çalışmalar

Çocuğa yönelik şiddet konusu 1980'li yıllara kadar görünür değildi. Bu yıllardan sonra bu alandaki araştırmalar literatüre girmeye başladı. Neredeyse bu alanda kırk yıldır çalışılmasına rağmen hala çocuğa yönelik şiddetin yaygınlığı konusunda tutarlı ve de geçerli bilgiler elde edilememiştir (Fantuzzo ve Mohr, 1999). Ülkemiz gibi ataerkil değerlerle kuşatılmış kapalı özellik gösteren toplumlarda bu konuyu araştırma durumu çok daha problematik bir yapıdadır. Bu nedenle ülkemizde konu ile ilgili çalışmaların başlangıcı çok yenidir. Çünkü yeterli sayısal veriler elde edilememektedir (Acehan, Bilen ve diğ. 2013). Bu nedenle yapılan çalışmalar genelde istismarın en çok görülen ve farkına varılan türü olan fiziksel istismar ekseninde yapılmıştır. Bu alanda ülkemizde ilk çalışmaları yapanlar hukukçular ve sosyal hizmet uzmanları olmuştur (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009: 53).

Çocuk istismarı dünya çapında morbidite ve mortalitesi en yüksek olan halk sağlığı sorunlarından biridir. Dünya çapında her yıl çocuklarda ihmal ve istismara bağlı olarak 155000 ölüm meydana gelmektedir. Dünya Sağlık Örgütünün (DSÖ), verilerine göre

dünyada 1-14 yaş arasında 40 milyon Çocuk İhmal Ve İstismarı maruz kalmakta ve desteğe ihtiyaç duymaktadır. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumunun 1995 yılında yaptığı ''Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları '' isimli çalışmada 14 yaş grubundaki çocukların %40'ının anne ya da babaları tarafından şiddete maruz kaldıkları belirtilmiştir (Acehan, Bilen ve diğ. 2013: 598). Yukarıda da belirttiğimiz gibi bu alanda yapılan çalışmalar fiziksel istismar ekseninde ilerlemiştir. Bu bağlamda Zeytinoğlu ve Kozcu (1990), fiziksel istismarla ilgili bazı tutumları incelemek ve istismarcının bazı özelliklerini saptamak amacıyla 1988-1989 arasında Ege bölgesi şehirlerinde yaşayan 767 kişi üzerinde bir çalışma yapmışlardır. Elde edilen bulgular; 18-22 yaş arasındaki deneklerin %88'i dövmeye karşı olduklarını, daha küçük yaştakiler ise yetişkinlerin böyle bir haklarının olduklarını belirtmişlerdir. Diğer bir bulgu ise kadınların dayağın kimi zaman çocuk için yararlı olduğunu daha fazla düşündükleri belirtilmiştir. İstismar edenlerin %63'ünün çocuğun anne-babası olduğu, düşük eğitim düzeyine sahip oldukları, istismar edilen çocukların %72'sinin erkek çocuğu olduğu, 0-3 yaş grubu çocukların %76'sının anneleri tarafından istismar edildiği, dövmenin elle vurma (%71), tekmeleme (%28) ve yumruklama (%19) olduğu görülmüştür (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009: 53).

Aile İçi Şiddette Önleyici ve Koruyucu Tedbirler

Aile içi şiddet küresel bir sağlık sorunu olarak toplumları temelden çürüten bir durumdur. Yukarıda da belirtildiği gibi aile içi şiddet çok boyutlu bir kavramı ve problematik süreçleri beraberinde getirmektedir. Bu nedenle aile içi şiddeti önlemek için aynı anda yasal, sosyal, ekonomik ve kişisel gibi birden çok etmene müdahale etmeyi gerektirir (Page ve İnce, 2008). Çünkü aile içi şiddeti ortaya çıkaran etmenler bir örümcek ağı gibi birbirleriyle etkileşim halindedirler. Bu nedenle gerçekleştirilmek istenen önleme ve koruma çalışmaları oluşturulurken çok yönlü düşünmek doğru olacaktır (Jewkes, 2002 akt: Page ve İnce, 2008: 90).

Aile içi şiddet başta ailenin kendi öz bütünlüğüne olmak üzere özellikle aile bireyleri arasında kadın ve çocuğa yönelik derin zararlar vermektedir. Bu bağlamada bu kadar kompleks bir durum için geliştirilecek önleme ve koruma tedbirlerinin de, koordineli bir çalışma neticesinde sağlıklı sonuçlar vereceği düşünülmektedir. Aile içi şiddetin önleyici ve koruyucu tedbirlerini ifade ederken bunu faile yani şiddeti uygulayan kişiye yönelik yapılacaklar ve mağdur (lar)a yönelik uygulanacak durumlar şeklinde iki koldan ifade etmek daha uygun olacaktır. Mavili' ye göre şiddeti uygulayan bireylere yönelik yapılacak saldırganlık yönetimi gruplarında olumlu alternatif davranışları oluşturmak

mümkündür. Literatürde Mavili' nin bu ifadesini destekleyecek çalışmalarda durumu desteklemektedir. Bu grup çalışmaları neticesinde şiddeti uygulayan birey; kendini kontrol etme becerisi geliştirebilir, iletişim becerileri yine gruptaki çalışmalarla gelişebilir, şiddete karşı grup içerisindeki çalışmalarla belirgin bir farkındalık oluşturulabilir. Ve problem çözme eğitimi ile birey problemleri çözmek için öğrendiği şiddete karşı yeni ve daha insancıl alternatifler geliştirebilir. Ayrıca Mavili çalışmasında iletişim konusunun aile içi şiddeti önlemede kilit bir konumda olduğunu da belirtmiştir (Mavili, 2014: 147-185).

İkinci olarak mağdur (lar)a yönelik yapılacak olan önleme ve koruyucu müdahale sistemli ve koordineli şekilde, toplumsal bir olay olarak algılanarak devlet öncülüğünde ve özel ve sivil toplum kuruluşlarının desteğiyle samimi bir şekilde yürütülmelidir. Bu bağlamda şiddeti önleme ve koruma konusunda sırasıyla ilgili devlet organları şu şekilde sıralanabilir; polis, aile mahkemeleri, genel hukuk ve mahkeme personeli, mahalli otorite özel ünitesi (mahalli polis), mahalli otorite sosyal hizmet departmanı, mahalli otorite ev bulma ya da kuruma yerleştirme departmanları, mahalli otorite eğitim departmanları, sağlık hizmetleri, vatandaşlık hakları kurumları, kadın koruma ve yardımlaşma dernekleri şiddete maruz kalmış kişileri destekleyen ve koruyan kurumlar, çocuklara yönelik hayır kurumları, akrabalar, mahalli destek grupları, gençlik projeleri, diğer gönüllü sektör projeleri, özel çabalar (Malos, 2000: 120-135 akt: Harcar, Çakır ve diğ. 2008: 68).

Dünya sağlık örgütü tarafından halk sağlığı alanında aile içi şiddeti önlemek için yapılan girişimler üç seviyede değerlendirilmektedir. Bu seviyeler;

1-Birincil Önleme: Aile içi şiddet ve alternatif çatışma çözme konuları hakkında öğrencileri bilgilendirmek, halkın aile içi şiddet ve bu anlamda şiddete maruz kalanların başvurabilecekleri servisler hakkında farkındalığı arttırıcı eğitimler düzenlemek ayrıca medya ve interneti şiddete teşvik edici değil de şiddeti önemli bir sorun olarak işleyen materyallerle donatmak (Harcar, Çakır ve diğ. 2008) gösterilebilir. Kısacası bu önleme seviyesi şiddet olayı olmadan yapılacak bir takım farkındalık arttırıcı işlemleri ifade etmektedir.

2-İkincil Önleme: Belirli davranışlarda bulunduğu tespit edilmiş (kız arkadaşına şiddet uygulama gibi) ya da aile içi şiddet açısından risk oluşturabilecek özellikleri olan (erkek olması ya da daha önce şiddet uygulamış olması gibi) kişileri kendine hedef alır. Amaç aile içi şiddetin olabileceği, potansiyel davranışı ortaya çıktığında yani şiddet eylemi belirdiğinde çeşitli programlarla bu davranışı eyleme dönüştürmeden söndürmeyi ortadan kaldırmayı amaçlar (Harcar, Çakır ve diğ. 2008: Acehan, Bilen ve diğ. 2013:).

3-Üçüncül Önleme: Aile içi şiddetin, bu şiddeti uygulayanların ve buna maruz kalanların belirlenmesi ile sonuçları, şiddete başvuranların alacakları cezaların, tedavi şekillerinin ve mağdurlara sunulan destek imkânlarının belirlenmesini temel alan programları içerir (Acehan, Bilen ve diğ. 2013: 606). Yani bu önleme seviyesi şiddet eylemi gerçekleştikten sonra faillerin rehabilitasyonu, mağdurların ise sosyal işlevselliklerinin arttırılması ve yaşamlarını kendi tasavvurları doğrultusunda devam ettirmeleri için geliştirilen çalışmaları kapsamaktadır (Page ve İnce, 2008: 89-90).

Aile içi şiddet bağlamında alınması gereken önleme ve koruma tedbirlerinin en faydalı ve işlevseli şiddet yaşanmadan önce devreye sokulanlardır. Bu noktada yukarıda da belirttiğimiz gibi en önemli öncülük görevi devlete düşmektedir. Bu noktada devlet elindeki en önemli silahı kullanarak bu konudaki öncü görevini yerine getirebilir. Bu silah devletin kanun yapma yetkisidir. Her ne kadar şiddeti uygulayan ya da uygulayacak potansiyeli olan ve şiddete maruz kalan ya da maruz kalabilme riski ile karşı karşıya olan bireylere yönelik rehabilitasyon, tedavi ve psikososyal destek çalışmaları yapılıyor olsa da bu çalışmalardan önce yasal düzlemde bu konu hakkında ilgili yasalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yasalar uluslararası toplumun ortak kararı ile oluşturulan mevzuat ile desteklenince ortaya çıkan yapı oldukça sağlam ve şiddeti önleme konusunda oldukça kararlı bir hal alacaktır. Bu bağlamda ülkemizde ve dünyada aile içi şiddetin, kadına ve çocuğa yönelik şiddet konusundaki yasal dayanakları şu şekildedir;

1-Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.

2-Türk Ceza Kanunu.

3-Türk Medeni Kanunu.

4-Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev Ve Yargılama Usullerine Dair 4787 Sayılı Kanun.

5-Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi 6284 Sayılı Kanun.

6- Ailenin Korunmasına Dair 4320 Sayılı Kanun.

7- 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu (http://www.mevzuat.gov.tr Erişim Tarihi: 18. 03. 2018).

8-İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948).

9-Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), (1981).

10-Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989) (akt: Erbay, 2013).

11-Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı (1995).

12-Avrupa Konseyi Belgeleri.

13-İstanbul Sözleşmesi (2011) (http://www.ktu.edu.tr Erişim Tarihi:15.03.2018, https://vatandas.jandarma.gov.tr Erişim Tarihi:15.03.2018).

Sonuç

Küresel ölçekte oldukça önemli bir sorun halinde karşımıza çıkan şiddet; toplumun temel birimi olan ailenin varlığını sürdürebilmesi, gelişimi ve sağlıklı bireyler yetiştirebilmesinin önünde önemli bir risk faktörü olarak görünmektedir. Teknolojik gelişmelerin oldukça devasa ve hızlı bir şekilde gerçekleşmesi bu risk faktörünün çok daha farklı bir boyuta evrilmesine neden olmuştur. Sağlıklı, kabul edilebilir bir toplum algısını oluşturabilmek için öncelikle aileyi ve aileye ait değerleri sağlam bir düzleme oturtmak gerekmektedir. Ancak bu şekilde sağlıklı ve de ruhen doygun bireyler yetiştirmek mümkün olacaktır. Toplumların refahı ve toplum dinamiklerinin sürekliliği de ancak bu duruma paralel olarak gelişecek ve güçlü bir medeniyet algısının oluşmasına katkı sunacaktır.

Kaynakça

Acehan, S., Bilen, A., Ay, M. O., Gülen, M., Avcı, A Ve İçme, F. (2013). Çocuk İstismarı ve İhmalinin Değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi.* 22 (4), 591-614.

Ardent, H. (2016). *Şiddet Üzerine (8.Basım).* İstanbul: İletişim Yayınları

Cengiz, M. (2008). *Çocukların Aile İçi Şiddete Uğramasına Neden Olan Sosyo-Ekonomik Faktörler.* (Yüksek Lisans Tezi). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Dişsiz, M. Ve Hotun Şahin, N. (2008). Evrensel Bir Kadın Sağlığı Sorunu: Kadına Yönelik Şiddet. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi.* 1 (1), 50-58.

Dursun, Y. (2011). Şiddetin İzini Sürmek: Şiddet Nedir?. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi.* (12), 1-18.

Erbay, E. (2013). *Çocuk Hakları (1.Basım).* İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Ergil, D. (2001). Şiddetin Kültürel Kökenleri. *Bilim ve Teknik Dergisi.* 34 (399), 40-41.Tübitak Yayınları.

Fantuzzo, J. W. Ve Mohr, W. K. (1999). Prevalence and Effects Of Child Exposure To Domestic Violence. *The Future Of Children Domestic Violence And Children.* 9 (3), 21-32.

Harcar, T., Çakır, Ö., Sürgevil, O. Ve Budak, G. (2008). Kadına Yönelik Şiddet ve Türkiyede Kadına Yönelik Şiddetin Durumu. *Toplum Ve Demokrasi Dergisi*. 2 (4), 51-70.

Işıkhan, V. Ve Şenver Yıldırım, Ş. (2006). Ergenlerin Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Durumları ve Aile İlişkilerinin Değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi.* 17 (2), 73-90.

Karataş, K. (2001). Toplumsal Değişme ve Aile. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi.* 12 (2), 89-98.

Kaymak Özmen, S. (2004). Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi.* 37 (2), 27-39.

Kitzman, K. M., Gaylord, N.K., Holt, A. R. Ve Kenny, E. D. (2003). Child Witnesses To Domestic Violence: A Meta-Analytic Review. *Journal Of Consulting Psychology.* 71 (2), 339-352

Kocacık, F. (2001). Şiddet Olgusu Üzerine. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 2 (1), 1-7.

Mavili, A. (2014). *Aile İçi Şiddet Kadının ve Çocuğun Korunması (2.Basım).* Ankara: Elma Yayınevi.

Okan İbilioğlu, A. (2012). Aile İçi Şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi.* 4 (2), 204-222.

Öztürk, E. (2014). Türkiye'de Aile, Şiddet ve Kadın Sığınma Evleri. 21.yüzyılda Eğitim Ve Toplum Dergisi. 3 (7), 39-55.

Page, A. Z. Ve İnce, M. (2008). Aile İçi Şiddet Konusunda Bir Derleme. *Türk Psikoloji Yazıları Dergisi.* 11 (22), 81-94.

Pelendecioğlu, B. Ve Bulut, S. (2009).'' Çocuğa Yönelik Aile İçi Fiziksel İstismar''. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi.* 9 (1), 49-62.

Polat, O. (2016).''Şiddet''. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi.* 22 (1), 15-34.

Ünal, G. (2005). Aile İçi Şiddet. *Aile ve Toplum Dergisi.* 2 (9)

Webb, N. B. (2011). *Social Work Practice With Children.* (Çev. E. Erbay, Çocuklarla Sosyal Hizmet Uygulaması, 1.Basım). Ankara: Nika Yayınevi

Yaman Efe, Ş Ve Ayaz, S. (2010). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Kadınların Aile İçi Şiddete Bakışı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. (11), 23-29.

Yavuz Gümüş, S. (2011). *Saldırganlık ve Aile İçi Şiddet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İnternet Kaynakları

http://kadininstatusu.aile.gov.tr/data/542a8e0b369dc31550b3ac30/siddet_handbook.pdf T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Kadınlar İçin Aile İçi Şiddetle Mücadele El Kitabı, Ankara: (2008), Erişim Tarihi:13.03.2018

http://www.posta.com.tr/2016-yili-kadin-cinayetleri-istatistikleri-haberi-1274474 Erişim Tarihi:13.03.2018

http://www.haberturk.com/gundem/haber/1218043-turkiyenin-cocuga-cinsel-istismar-tablosu Erişim Tarihi:13.03.2018.

http://www.hurriyet.com.tr/dunya/kadina-siddet-dunyanin-her-yerinde-40659275 Erişim Tarihi:13.03.2018.

https://www.uhim.org/cocuk-istismari-ve-ihmali-turkiye-ve-dunyada-durum.html Erişim Tarihi:13.03.2018.

https://vatandas.jandarma.gov.tr/KYSOP/uzaktan_egitim/Documents/3%20YD.pdf Erişim Tarihi:15.03.2018.

http://www.ktu.edu.tr/dosyalar/kadinarastirmalari_b5652.pdf T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle İlgili Ulusal ve Uluslararası Yasal Düzenlemeler El Kitabı, Ankara: (2008), Erişim Tarihi:13.03.2018.

http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu (2005), *T.C. Resmi Gazete,* 25876, 15.07.2005. Erişim Tarihi: 18. 03. 2018.

Aile İçi Şiddet: Kadın

Hanife ÖZDEMİR*

Özet: Bu araştırmamda aile içi şiddette kadının maruz kaldığı, susturulduğu, hem psikolojik hem fizyolojik şiddeti ele almayı hedefliyorum. Son zamanlarda çoğu kez gündemden düşmeyen ve şiddet sonucu aşağılanan hatta öldürülen kadınların uğradığı şiddet şüphesiz ki en ağır olanıdır. Ataerkil toplum yapısına sahip olmak sözde kadın erkek eşitliğini göz ardı etmiştir. Erkeğin baskın olduğu toplumlarda kadının namus kavramıyla ilişkilendirilip kısıtlanma, hor görülme ve küçümseme gibi psikolojik şiddeti veyahut dayak atma, itip-kakma vb. fiziksel şiddeti ve cinsel istismar gibi kadınlık gururunu zedeleyecek olaylar yaşamalarını beraberinde getirmiştir. Kadına yöneltilen bu şiddet türleri cinsiyete dayalı bir ayrımcılıkla kadının insan hakları ihlaline yol açmış ve kadını derinden etkilemiştir. Kadının psikolojik, fizyolojik şiddetlerin yanı sıra ekonomik bağımsızlığını elinden almıştır. Bu nedenle kadınların çalışma özgürlüğü kısıtlanarak, iş hayatına atılmalarını engellendiği gözlenmektedir. Sonuç olarak; toplumun beynindeki kemikleşmiş fikirlerin erkeğin üzerinde bir algı oluşturduğu ve bu algının en ufak sorunda şiddete davetkârlık hazırladığı kanısına varılmıştır. Bu doğrultuda çözüm arayışları tartışılmış, bu sorunun giderilmesi için yapılması gerekenleri araştırıp soruna nüfus ederek geliştirmek amaçlar arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Kadın, Kadına Şiddet, Şiddet Çeşitleri

Abstract: In this research, I aim to address both psychological and physiological violence that women are subjected to and are silenced. The violence suffered by women who have not been on the agenda or who have been killed as a result of violence, is undoubtedly the most severe. The patriarchal society has ignored the so-called equality of men and women. In societies where men are dominant, women are associated with the concept of honor, and psychological violence such as restriction, contempt and contempt, or beating, pushing-in and so on. physical violence and sexual abuse, such as women's pride has brought with them to suffer events. These forms of violence directed at women have led to a gender-based discrimination and deeply affected women. Psychological, physiological violence of women, as well as economic independence has taken away. For this reason, it is observed that women are prevented from getting into business life by restricting the freedom to work. As a result; it has been concluded that the ideas in the brain of society are a perception of men and that this perception is an invitation to violence in the slightest problem. In this respect, the search for solutions has been discussed, and the aim is to investigate and develop what needs to be done to address this problem by population.

Keywords: Family, Women, Violence Against Women, Types Of Violence.

* Ömer Halisdemir Üniversitesi

Giriş

Toplumsal Hayatta Kadının Rolü

Toplumsal hayatta kadınların rolü doğdukları andan itibaren başlamaktadır. Erkek çocuğun doğması ödüllenmesi, kız çocuğun doğması anne-babaların erkek evlat sahip olana kadar kız çocukla yetinmesine neden olmuştur. Sosyal değerlerle oluşan toplumsal kimlikler kadını erkeğin "ötekisi" olarak nitelendirilmesine yol açmıştır. Bunun asıl nedeni ataerkil yapıda olmakla beraber erkek egemen topluma sahip olmakla süregelmiştir. Kadın ikinci konuma atılmıştır. Doğumdan itibaren başlayan ve hayatı boyunca kız çocukları koruma altına alınması namus kavramıyla ilişkilendirilmesiyle kız çocuklarını denetim altına alınmasına maruz bırakılmıştır. Kız ve erkeklerin yaşam alanları farklı biçimlerde şekillenmiştir. Cinsiyet rollerine ilişkin değerler kadın-erkek ilişkilerini anlamada temel işlevdir. Kadınlığın ve erkekliğin temel unsurları bilinen şeyler iki cinse yönelik tutumları ve davranışları belirlemektedir. Bunlar kuşaktan kuşağa aktarılabilen ve öğrenilen özellikler beklentileri karşılamakla oluşturulur. Kız çocukları anne rolünü benimserken erkekler baba rolüne uygun davranışlarını üstlenirler. Sosyalleşme sürecinde bu rollere uygun davranışları sergilerler. Aile içi ilişkiler buna göre düzenlenmektedir. Bu ilişkilerin tıkandığı noktada şiddet ortaya çıkmaktadır.

Şiddet Görme Nedenleri

Erkeklerin yargılayıcı, aşağılayıcı, kontrol edici olmaları kötü ve yanlış üslup kullanmalarının yanı sıra basit nedenlerden bile olsa iletişimin kesilmesiyle sonu kolaylıkla yerini şiddete varan davranışlara bırakabilir.

Kadınlar aile ilişkilerinde uysal, alttan alan, yumuşak tavırları dışında kendilerinde görülmeye alışık olmayan davranışlar sergilendiğinde de sonu yine şiddete varan sürece dönüşebilmektedir.

Şiddetin amacı çocuklukta yaşanan ve korumak ya da yönlendirmek olarak algılanan şiddetten farklı olarak tehdit yaratmak, korkutmak, kontrol etmektir. Hane içinde daha güçlü olanlar daha güçsüz ve bağımlı olanlara şiddet uygulamaktadır. Genellikle baba, eş, çocuk, yakın erkek akrabalar kadınlar üzerinde şiddet uygularlar. Hanedeki kayınvalideler ve kadın akrabalar da şiddet uygulayabilir. Kadınların namusları korunması, kontrolü ele geçirme, sözünü dinletme gibi nedenlerle şiddet uygulamaları gerektiğini düşünürler. Şiddet öğrenilen bir davranış türüdür. Bu çocukluktan da gelebilir sonradan da öğrenilebilir. Genellikle öfke kontrolü sağlanmadığında ortaya çıkar.

Erkeğin kadına şiddet uygulaması, kadın ve erkeğin içinde yaşadığı, yetiştirildiği ataerkil cinsiyet rejimine bağlıdır. Ataerkil insanların cinsiyet farklılıkları doğal-kültürel ayrımlarına oturtur. Erkek üstünlüğü doğadan erkeğe bahşedilen bir özellik olarak yansır. Aile de, okulda cinsiyet rolleri öğretilirken, kadının dışa bağımlı, korunmaya muhtaç, zayıf olarak gösterilir.

Kadına yönelik şiddet, cinsiyet ayrımcılığına dayalı bir insan hakları ihlalidir. Kadına yönelik şiddet kadının yaşam hakkının, güvenliğinin, onurunun, özgürlüğünün ve bedensel bütünlük hakkının sırf kadın olması nedeniyle her türlü ihlalidir.

Tarih boyunca kadına şiddet uygulama erkek otoritesinin dışa vurumunun yasal yollarından biri olarak görülmekte ve bu nedenledir ki yazılı ve yazısız toplumsal kurallarla kadına yönelik şiddet hoş görülmekte, hatta desteklenmektedir. Erkeğe güçlü ve yönetici imajı çizilirken, kadın baskı altında tutulur ve kadın çevresindeki olumsuz giden her şeyden kendini sorumlu tutmaya başlar. Böylece kendi içinde huzuru ve uyumu yakalayamaz, hedefleri ve kendince önemliler için savaşacak gücü kendinde bulamaz ve her şeye evet der. Kadının çaresiz tavrı erkeğin şiddet uygulamasına katkıda bulunur. Buna tanık olan ailenin diğer küçük üyeleri ilk önce inanmama ve inkar, ardından kayıp ve kaygı yaşayarak ebeveynlerin davranışlarını model olarak alırlar ve bu kuşaklar arasında aktarılır. Ve ilerde şiddet uygulayan veya uygulanan bireyler olmak için risk oluştururlar.

Kız çocuklarının istenilmemesi, önemsenmemesi erkek çocuk oluncaya kadar çocuk yapma şeklinde cinsiyet seçimi yapılarak başlatılan kadına yönelik şiddet, kız çocuklarının okul çağında okula gönderilmeyerek eğitim hakkının elinden alınması, adölesan döneminde kendi fiziksel gelişimini tamamlamadan evlendirilmesi ve gebe kalması, evlendikten sonra da eş tarafından fiziksel, psikolojik, cinsel boyutta aile içi şiddet olarak da her yaş ve her dönemde farklı şekilde görülebilmektedir. Daha okul döneminde 'Kız çocuğu okur mu? Okuyup da ne olacak' gibi ayrımcı anlayışlarla okula gönderilmeyip erkek çocuklarının okutulması ya da en fazla kız çocuklarının ilkokula kadar gönderilip sonra okuma hakkının elinden alınması ile kadınlar şiddete açık hale gelmektedir. Çalışma hayatında da kadın çoğu kez kadın işi denilen ve uzmanlık gerektirmeyen maddi gücü az olan işlerde çalıştırılmaktadır. İşe almada önceliğin erkeğe, işten çıkarılmada önceliğin kadına verilmesi, terfilerdeki eşitsizlikler kadının ekonomik olarak güçlenmesi engellenmeye çalışılarak yapılan şiddet tipleridir. Buda kadını ekonomik olarak erkeğe bağımlı hale gelmesine neden olmuştur

Şiddet Türleri

Kötü söz, aşağılama, hakaret, tokatla başlayan şiddetin derecelendirilmesi son derece sakıncalıdır. Eve kapatılmak, evde parasız bırakılmak, bir bireyin sahip oldukları haklardan mahrum bırakılmak şiddet türleri içerisindedir. Şiddet içeren öfke patlamaları sonucu kadında iz bırakan ciddi sorunlar meydana getirir. 3 kadından 1 biri fiziksel, psikolojik, cinsel veya ekonomik, şiddete maruz bırakılmaktadır.

Fiziksel şiddet: Tokat, tekme, yumruk, dayak atmak, bıçak, silah gibi aletlerle saldırmak.

Duygusal şiddet: Kadını küçümsemek, kendisine özgüvenini yitirmesine yol açmak, aşağılayıcı sözler söylemek, kendisini ruh hastası olarak görmesini sağlamak, yemeği yere dökmek, eşyaları kırmak gibi.

Ekonomik şiddet: Kadının çalışmasına izin vermemek, harçlık vermemek ya da kısıtlamak, kadının parasını elinden almak, ailenin geliri konusunda bilgi vermemek.

Cinsel şiddet: Kadını istemediği cinsel davranışlara zorlamak, tecavüz etmek gibi.

Tehdit etmek: Dayak ya da ölümle tehdit, terk etme tehdidi, intiharla tehdit.

Çocuğu kullanma: Kadının çocuklar konusunda kendini suçlu hissetmesine yol açmak, çocuklarını kullanarak tehdit edici mesajlar yollamak gibi.

İzole etmek: Kadının hareket özgürlüğünü kısıtlamak, ailesi ya da arkadaşlarıyla görüşmesine izin vermemek, sık sık kıskançlık nedeniyle kavga çıkarmak.

Ev İçi Şiddet: Şiddet mağduru ve şiddet uygulayanla aynı haneyi paylaşmasa da aile veya hanede ya da aile mensubu sayılan diğer kişiler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddettir.

Şiddetin Yol Açtığı Sonuçlar

Kadına yönelik şiddeti "Bireyin cinsiyeti nedeniyle uygulanan fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel yönden zarar görmesiyle sonuçlanan her türlü tutum ve davranış" olarak tanımlayan Uzman Klinik Psikolog Meral Sarıkaya, "Kadını kontrol etmek, aşağılamak, cezalandırmak amacıyla bedensel güç kullanılıyorsa fiziksel şiddet, duygusal güç kullanılıyorsa psikolojik şiddet, cinsel anlamda güç kullanılıyorsa cinsel şiddet ve maddi güç kullanılarak üstünlük kuruluyorsa ekonomik şiddet ortaya çıkar.

Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddet araştırmasına (2009) göre, ülke genelindeki kadınların %39'u fiziksel şiddet, 'i cinsel şiddet yaşarken, %42'si iki şiddetten en az birini yaşadığını belirtmektedir" diye konuştu.

Uzman Klinik Psikolog Meral Sarıkaya, şiddete maruz kalan kadınların yoğun biçimde suçluluk, yalnızlık, korku, çaresizlik, kendine güvensizlik, gerginlik ve huzursuzluk gibi duygulanımlar içinde kaldıklarına dikkat çekerek "Dolayısıyla bu kişilerde akut stres bozukluğu, travma sonrası stres bozukluğu, anksiyete bozuklukları, alkol madde bağımlılığı, depresyon gibi bir çok psikiyatrik rahatsızlık görülme olasılığı ortaya çıkmakla birlikte kendine zarar verme davranışları veya intihar girişimleri de görülebilmektedir" dedi.

Şiddet Önleyen Nedenler

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Konusundaki Çözüm Önerileri

Bunları eğitim programları, kamusal program ve planlar, ve diğerleri olarak gruplandırabiliriz.

Eğitim Programları:

a)Resmi Eğitimde :

Kız çocukların ev işleri ve tarımsal işlere (ücretsiz aile işçisi olarak çalıştıkları tüm işlerde demek de doğrudur) yardım etmek için okuldan alınması olasılığı erkek çocuklarınkinden daha yüksektir. Bunun için, yasal cezalandırma mekanizmalarının da yardımıyla tüm kız çocuklarının erkek çocuklar gibi okula devam etme şansına sahip olması sağlanmalıdır. Resmi eğitimde okutulan ders kitapları sürekli gözden geçirilmeli ve cinsiyet ayrımcılığından arındırılmalıdır. Parasız, bilimsel, ana dilde, demokratik bir eğitim sistemine geçilmeli; kız çocuklarının okutulması özellikle desteklenmelidir.

b)Resmi Olmayan Eğitimde :

Risk Grubunda Yer Alan Kadınların Eğitimi

1. Aşama: Öz Güven Eğitimi

2. Aşama: Meslek eğitimi

c)İlgili Meslek Gruplarına Yönelik Eğitimi

Meslek içi eğitimlerde (vali, kaymakam, polis, jandarma, adli tıp, hemşire, doktor, öğretmen ve subay akademileri, hakim, savcı, avukat, sosyal hizmet uzmanı vs...) Toplumsal Cinsiyet ve Kadına Yönelik Şiddet konulu dersler konulmalıdır.

d)Toplumsal Yaşam İçinde Eğitim

Aile içi şiddeti ve genel olarak kadın ve çocuklara yönelik şiddeti önlemek için sürekli kampanyalar düzenlenmeli, ana-baba eğitim programları uygulanmalı, bilinç yükseltme çalışmaları yapılmalıdır. Toplumsal yaşamın her alanında anti-cinsiyetçi, eşitlikçi, özgürlükçü düşünceler yaygınlaştırılmalıdır.

Kamusal Program ve Planlar ile diğer çözüm önerileri:

Yetişkin Eğitim Merkezleri kurulması,

Kız çocuklarının okullaşma oranlarının yükseltilmesi için yatırımların arttırılması,

Eğitim materyallerinin ve müfredatının cinsiyetçilikten arındırılması,

Kadın istihdamında zorunlu kota uygulaması,

Kadının çalışma şartlarında yasal düzenlemelerin yapılması,

Eşit işe eş değer ücretin verilmesi,

Kadının esnek ve güvencesiz çalıştırılmasının yasaklanması,

Şiddete uğrayan kadınlar için başvuru ve sığınma evi sayısının artırılması; ücretsiz danışmanlık, psikolojik ve tıbbi destek sağlanması ve yasal yardım yapılması,

Cinsiyet ayrımcı politikaların, yasalar ve uygulamaların kaldırılması; kadına dair projelerin kadın örgütleriyle birlikte yaşama geçirilmesi,

Parlamento başta olmak üzere tüm karar verme mekanizmalarında yer alan kadın sayısının arttırılması için pozitif ayrımcılık ilkesi gereği kota uygulamasının getirilmesi,

Evde, sokakta, okulda, işyerinde yaşanan kadına yönelik şiddetin sorumlularının yargılanması ve caydırıcı yasal tedbirler alınması gerekmektedir.

Türkiyede Kadına Şiddet

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) verilerine göre, 10 yıl önce Türkiye'de 15 ve yukarı yaşta 22 milyon 849 bin kadın bulunuyordu. İstihdam edilen ve işsizlerin toplamı anlamına gelen kadın işgücü 1999 yılında 6 milyon 853 bin kişiydi. 2009 yılının Kasım ayı itibarıyla 15 ve yukarı yaştaki kadın sayısı 3 milyon 468 bin kişi artarak, 26 milyon 317 bine ulaşırken, buna karşın 1999 yılında 6 milyon 853 bin olan kadın işgücü sayısı 2 bin kişi azalarak, 2009′ da 6 milyon 851 bin kişiye gerilediği görülmektedir. Buna göre 1999 yılında kadınlarda % 30 olan işgücüne katılma oranı 4 puan azalışla 2009 sonunda yüzde 26′ ya inmiştir.

Kadınlarda işgücüne dâhil olmama nedenlerinin başında ev işleriyle meşgul olmak geldi. Bu nedenle çalışma yaşamının dışında kalan ev kadınlarının sayısı 2009 yılında 12 milyon 101 bin kişi oldu." (haberler.com)

İSMMMO' nın (İstanbul Serbest Muhasebeciler ve Mali Müşavirler Odası) raporundan yukarıya alınan bölüm oldukça düşündürücü rakamları ve açıklamaları içermektedir. Şöyle ki; ILO, EUROSTAT ve TÜİK verilerinden (ilo.org) Dünya genelinde % 74, 3 erkeğe karşılık % 49, 1 kadın istihdam edilirken, Türkiye'deki oran % 64, 3 e karşılık % 22, 2 olarak bildirilmektedir. Dünya genelinde ve yaklaşık olarak her iki cinsin

sayısal eşitliği dikkate alındığında kadının istihdam edilme oranı Dünya genelinde % 50 iken Türkiye'de bu oran %25' e kadar gerileme eğilimi taşımaktadır.

Yine TÜİK verilerine baktığımızda, 2002 den sonra Türkiye'de boşanmaların % 24 arttığı görülmektedir. Geçen sene 114.162 aile dağıldı. Aynı süre içinde evliliklerdeki artış yalnızca % 16. Yani nüfus artışına yakın bir artış. 2010 yılındaysa daha önceki artışın üzerine % 5, 7 daha fazla boşanma görünüyor.

Türkiye'de yaşayan kadınların dörtte biri fiziksel şiddete uğramaktadır. Şiddete uğrayan kadınların dörtte üçü eşi tarafından şiddete maruz kalmaktadır. Cinayet sonucu ölen kadınların çoğu eşi tarafından öldürülmektedir.

İçişleri Bakanlığı Emniyet ve Jandarma teşkilâtlarının istatistikî verilerine göre; 2001–2004 yılları arasında; 21.268 kadın aile efradına kötü muamele, 10.148 kadın kaçırma, 3.800 kadın müstehcen hareket, 3.366 kadın ırza geçme, 1803 kadın evlenme vaadiyle aldatılarak kızlık bozma, 1.371 kadın fuhuşa teşvik suçlarının mağduru olarak kayıtlara geçmiştir.

Kaynakça

İnceoğlu.Y (2010). Kadın ve Bedeni. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

https://npistanbul.com

http://www.tekirdag.pol.tr/

http://www.beycan.net/

https://muhalefet.org

https://www.antoloji.com

Töre Cinayetleri ve Toplum Bilincinde Oluşan Namus Algısı ve Etkileri

Hatun YILMAZ*

Özet: Geçmişten günümüze kadar bakıldığında toplumda bitmeyen bir sorun olan şiddet gündemde olmasına rağmen çözülememiştir. Şiddet her insanın kınadığı yapılmaması gereken bir terim iken sonu gelmeyen bir kavram da olmaya devam etmiştir. Bununla beraber namus kavramının şiddetle şekillenip insanları töre cinayetlerine kadar götürdüğü görülmektedir. İnsanlar belli ritüellerle hareket eder ve buna göre başkalarının hayatını sonlandıracak derecede etkileyebiliyor. İnsanlar biyolojik, psikolojik, toplumsal ve çevresel (durumsal) olarak şiddeti belirleyebiliyorlar. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları birbirinden farklılaşarak toplumun belirlediği algı olarak geliyor. Benim amacım töre cinayetlerin de gelişen olayların alt yapısına inmek ve burada şekillenen olayların nasıl yol izlediğini gözler önüne sermektir. Ailenin çevresin de gelişen ortamın ve coğrafyanın insanı ne derece de etkiliyor? Burada aile ideal ya da reel olarak gördüğü doğruyu neye ve kime göre belirliyor?. İnsanlar doğduğu günden öldüğü güne kadar bir kimlik ve kişilik arayışlarındadır. Ne yapılması gerektiğini hep başkaları tarafından dile getirilmiştir. Dile getirilen ve yapılması gerektiği söylenilen yargıların yapılmadığı durumda çatışma ortaya çıkıyor. Bununla beraber çatışma düşmanlığı ve diğerini baskı altına almayı yok etmeyi doğurur. Kişi kendi varlığını koruyabilmek için her şeyi yapmaya başlar fakat başkaları tarafından hiçbir günahı dahi olmayan insanlar neden bir bedel ödemek zorunda bırakılıyor?

Giriş

Aile toplumun en küçük sosyal birimidir ve içinde yaşadığı topluma ve çevreye göre şekillenebiliyor. Aile de ve çevre de eksik görülen eğitim veya değiştirilmediği düşünülen düşünceler aile bireylerine zarar vermektedir. Bundan dolayı töre cinayetlerini önlenebilmesi için aile ve çevrenin zihninin düzeltilmesi ve buna göre hareket algılarının genişletilmesi gerekmektedir. Ailede meydana gelen değişmeler toplumu, toplumda meydana gelen değişmeler ise aileyi doğrudan etkilemektedir. Aile çocuğu şiddetten ve zararları alışkanlıklardan korumada en önemli ve ilk kurumdur. Çünkü çocuk dünyaya gözlerini ilk aile ortamında açtığı için bütün davranışları bu bakış üzerine temellendirecektir. Ailenin davranışları çocuğa yansıyacaktır yani Gömleğin ilk düğmesi nasıl iliklenirse öyle devam edecektir. Doğru iliklenmişse doğru, yanlış iliklenmişse yanlış gidecektir. Önemli olan ise doğru iliklenmesidir. Yoksa hayat gömleğinin yanlış

* Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

iliklenmesinin telafisi mümkün olmamaktadır. Yani önünde uzun bir hayat olan çocuğun bütün davranışlarının temeli ailede atılmaktadır. Bu temel ne kadar sağlam olursa çocuğun geleceği de o kadar iyi olacaktır. (Acar, 2012:23)

Toplumsal cinsiyet, erkek ve kadınların birbirlerinden farklı olmasına yol açan fiziksel nitelikler değil, erkeklik ve kadınlık hakkındaki toplum tarafından oluşturulmuş özelliklere göndermede bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin incelenmesi, son yıllarda sosyolojinin en önemli alanlarından birisi haline gelmiştir. Kavrama göre, eril ve dişi insan varlıkları arasında bir ayrım yapıldığı zaman ayrımın biyolojik olarak açıklanması gerektiği düşünülür, fakat toplumsal cinsiyetten söz edildiğinde, kadın ve erkek kavramlarının sosyo-kültürel belirlenimleri dikkate alınır. Başka bir deyişle, cinsiyetin biyolojik olarak verilmiş olduğunu, buna karşın toplumsal cinsiyetin sosyal olarak inşa edildiğini ima eden kavram, erkeklik ve dişiliği belirlemede, doğuştan getirilen bedensel farklılıklara bağlanamayan tüm etmenlerin, fakat özelliklede sosyal ve kültürel etmenlerin önemini vurgular. (Ersöz, 2016:21)

Şiddet, kan davası, namus cinayeti, berdel benzeri uygulamalarla, kültürel yapıyla harmanlanan ataerkil anlayışın iletişimsel eylem boyutunda gündelik yaşamın dili haline gelir. Türkiye'nin özellikle Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde sıklıkla yaşanan, iç ve dış göçle birlikte diğer bölgelere ve başka ülkelere de taşınan, namus, töre, onur söylemleriyle birlikte gerçekleştirilen töre ve namus cinayetleri, iletişimsel eylem olarak ataerkil yapının ortaya çıkardığı ve cehaletin beslediği, aynı zamanda ekonomik arka planı olan bir şiddet türüdür. İnsan aklının özgürleşmesiyle bireyselleşme, aydınlanmanın ortaya çıkardığı bir olgudur. Bireysel aydınlanma toplumsal aydınlanmayı beraberinde getirir. Aydın bireyler ve aydın bireylerden oluşan toplumlar, körü körüne itaat etmeyen, yaşamı ve bireysel eylemleri sorgulayan insanların ortaya çıkmasını sağlar.

Şiddet, fiziksel, duygusal, ekonomik, cinsel olmak üzere bedensel ve tinsel ayrımlara doğru genişleme ve dağılma gösteren en az bir insanın diğerine uyguladığı bir eylemdir. Şiddet, yerleşik ve köklü geleneğini politik alandan alan, iktidar olma, gücü, erki yansıtma olarak değerlendirilebilir. Şiddet, özellikle ülkemiz açısından bakıldığında kadına yönelik boyutuyla sıklıkla gündeme gelmekte ve kaynağını toplumsal cinsiyet bağlamında erkek egemen bakış açısından almaktadır

1.a. Amaç:

Aile toplumun en küçük sosyal birimidir ve içinde yaşadığı topluma ve çevreye göre şekillenebiliyor. Ailede ve çevrede eksik görülen eğitim veya değiştirilmediği

düşünülen düşünceler aile bireylerine zarar vermektedir. Bundan dolayı töre cinayetlerini önlenebilmesi için aile ve çevrenin zihninin düzeltilmesi ve buna göre hareket algılarının genişletilmesi gerekmektedir. Ailede meydana gelen değişmeler toplumu, toplumda meydana gelen değişmeler ise aileyi doğrudan etkilemektedir. Ailede duygusal, sözel, ekonomik ve fiziksel şiddetin getirilerinin birey üzerindeki etkilerini göz önüne sermeye ve örneklerle açıklamaya çalışacağım. En önemlisi de bunları dile getirirken sorunların nasıl giderilebileceği, nelerin yapılması gerektiğini ve bu konuda ne gibi öneriler bulunduğuna değinmek amaçlar arasındadır

1.b. Problemler:

Toplumsal grup cinsiyet ve namus kavramının insanlara farklı anlamlar yüklemeye başlamıştır. Bazı sistemler kendi aralarında hak ve hukuk çerçevesine girerek insanlar hakkında kararlar vermişlerdir. İnsanların bu gösterdikleri tutumlar nasıl gelişmiştir ve problem yaratıp yaratmadığı gelecek için ne gibi zararlar yaratmıştır. Bu tutumlar insanlarda biyolojik, psikolojik, sosyolojik olarak toplumda farklı yer edinmiştir. Bu farklı yerler probleme nedendir. Böyle olması dahilinde bile çözüm üretme şansı yok denecek kadar azdır.

1.c. Araştırma sorunu (hipotezler):

Toplumsal grup içinde kitle bireyini etkiler ve şekillendirmeye çalışır. Bu hem geçmişten gelip hem de geleceğin şekillenmesi için olmazsa olmazdır. İnsanların özgürlükleri hakları doğdukları gün tamamen değişime uğramaktadır. Burada çocuğun temel ihtiyaçlarına kadar her şey belirlidir. Kurulmuş bir düzene ayak uydurulması beklenilen insanların eğer bu düzene ayak uydurmazlarsa hayatını kendi canı gibi bildiği yakınlarında; onun canını alacağından haberlidir. Yine de kendi içinde oluşturduğu içsel duyguları bir kenara atamaz. Bunu atamayanlar toplum bilincinde olan kalıp yargıların kurbanı olurlar. Bu insanlarda etkin olan ve etkin olmayana karşı bir ayrışma olduğu görülür. Toplumun ortak bilinci baz alınarak bireyler hakkında hak ve yükümlülüğünü yapmadığı gerekçesiyle ya öldürülür yada sonsuza dek sürecek bir psikolojik şiddetin içine itilir. Bu ayrışma etkin olmayan bireyler için dışlamaya neden olur ve yavaş yavaş bütün hayatı ele almaya kadar gider.

2.Kavramsal Çerçeve

2.1. Namus kavramı:

Şiddetin kültürel kökleri irdelenirken namus ya da töre cinayetleri ile karşılaşmaktayız. Bir şiddet biçimi olarak namus cinayetleri, Türk toplumunun

kültüründen, özellikle değer sisteminden kaynaklanmaktadır. Bu olgunun kökeni ise tarım toplumudur. Yani daha çok kırsal kesim kültürünü yansıtır. Kentleşme ile birlikte kentlere gelen bu tür cinayetler özellikle alt toplumsal katmanlar arasında yaygındır.

Namus Kavramının İçeriği: Namus davranışının içeriği cinsel davranışa ilişkin gelenek ve göreneklerden kaynaklanır. Bu kavramın kuralı, cinsel saflık ve sakınmadan oluşur. Saflığı korumak, kadına düşen sorumluluklardan birisidir. Sakınma ise, her iki cinsi ilgilendirir. Kadının namusu, saflığını evlenmeden önce herkese karşı korumak biçiminde kendini gösterir. Evlendikten sonra ise cinselliğini sadece kocasına sunmak zorundadır. Bunun dışındaki her cinsel eylem namussuzluk sayılır, işte bu durumda cinayetler devreye girer. Çünkü kadın, cinselliğini koruyamamıştır. Erkeğin de sorumlulukları söz konusudur. Kendine bağlı kadınların (eşi, kızı, kızkardeşi, annesi) namusunu titizlikle korumalı ve başkalarının namusuna ise el atmamalıdır.

Şeref Kavramı: Namus kavramıyla ilgili bir başka kavram da şereftir. Genel olarak bireyin ya da ailesinin toplumsal itibarı ya da saygınlığı olarak tanımlanabilir.

Akdeniz havzasının azgelişmiş toplumları hâlâ kır kökenli sosyal değerlerin etkisini taşır ve sürdürür. Bu yörelerde yerleşik gelenekler ve görenekler, bir erkeği, kendisinin ve ailesinin şerefini korumaya ve kadının da cinsel saflığını ya da namusunu korumaya zorunlu kılar. Bu beklentiler, kadında cinsel utanç, erkekte ise erkeklik olarak belirir. O halde gerek erkek, gerekse kadın açısından sorumluluklar şöyle belirlenir: Erkek açısından erkekçe tutumlar takınmak ve erkekçe davranmak; kadınlar açısından ise cinsel sakınmaya önem vermek, hareketlerini utanç kavramıyla sınırlamak, bir namus borcudur. Bu borç, önce aileye, sonra da topluma yöneliktir. Şu halde erkek, hem kendi hem de ailesinin kadın üyelerinin namusunu (cinsel saflığını) korur. Ayrıca kadın, kendi namusundan başka ailenin erkeklerinin namusunu da korur. Bu durum, ailenin şerefine yansır. Davranış biçimindeki bu karşılıklılık, ailenin bireylerinin namus ve şerefini belirler. Bu durum, o cemaatin yerleşik değer ve geleneklerinin sürekliliğini sağlar. Kadını, kadınca davranmaya zorlayan iki neden var. Bunlar, a) Aksine davranış, ailenin erkeklerini küçük düşürür, b) Geleneksel sosyal değerler tarafından onaylanan iş bölümü, kadını erkeğin vesayeti altına koymuştur. Evlenmemiş kızlar, babanın vesayeti altındadır. Dul kadın ise, uygulamada birlikte yaşıyorlarsa kocasının erkek akrabalarının; onlardan ayrı ise, kendi erkek kardeşlerinin ya da yetişkin oğlunun vesayeti altındadır.

Töre Cinayetlerinin Sınıfsallığı: Namus kavramına değişik sınıflarca farklı düzeyde önem verilmekte ve özellikle bir alt sınıf olgusudur. Orta sınıf ve yukarıdaki sınıflarda

böyle değil. Bunun nedeni, iki sınıfın toplumsallaşma sürecinde rol oynadığı bilinen kültürel değerlerdeki farklılıklara bağlanabilir. Kentsel orta sınıfın değer sistemi, üst sınıf normları, evrensel burjuva değer yargıları ve ahlak kurallarından etkilenmekte ve beslenmektedir. Bu etkileşimin sürekliliği, onları bütünleştirmektedir. Oysaki azgelişmiş ülkelerin alt sınıflarının değer yargıları, kentte bile kırsal toplumun kültüründen kopmuş değildir. Bizde de bu konudaki cinayetlerin kırsal kesimde ve köylerde işlenişi de bu hususu doğrulamaktadır. Namus cinayetlerini özendiren, destekleyen ve bu tür cinayetleri işleyenleri koruyan bir sosyo-kültürel çevre vardır (aşiret). Çünkü bu suçu işleyenlere cemaatsel değer ve ahlak yargılarına uygun hareket ettikleri gözüyle bakılmaktadır. Bu nedenle çevreden onay görmektedirler. Çevre baskısı ve gelenekler, olayların sürmesini teşvik etmektedir. Kentlerde, modern öncesi kültürel öğelerin ve törelerin yer alması çok görülen bir durumdur. Bu da toplumsal yaşamın hareketliliği sonucu ortaya çıkan göçlerle belirgin duruma gelmektedir. Böylece büyük kentlerin içinde aile içi namus cinayetleri her zaman görülen bir olaydır. Ama artık toplumumuzun önemli bir kesimi bu cinayetleri onaylamamaktadır. Bu olaylarda dikkati çeken husus, akrabalık ve aile kurumu içinde işlenmiş olmalarıdır.

Akrabalık İlişkileri: Namus cinayetlerinde temel öğe, akrabalık kurumuna da bağlanmaktadır. Akrabalığın olumsuz işlevlerinden birisi de, gerilim, şiddet ve katliamlara yol açmasıdır. Bu nedenle modernleşme sürecini inceleyen sosyolog ve antropologlar akrabalığın, modernleşme ile bağdaşamayacağını, modern bir toplumun ve modern kişinin akrabalarla bağlarının koparılmış olması gerektiğini söylerler. Kan davaları da aynı biçimde sıkı akrabalık bağlarının varlığında söz konusudur.

Töreler Namus cinayetlerinde söz konusu olan, sert ve acımasız törelerdir. Töre, sosyolojik bir kavram olan toplumsal "norm" içinde yer alır. Toplumsal değerlerden, normlardan sapmalar genellikle sert ve acımasız yaptırımları içerir. Ataerkil toplumlarda kadının iffeti, erkeğin namus ve şerefi sayılır. Kadınlar bu yapı içerisinde düşük bir statüye sahiptir. Böylece kadın cinselliğine aşırı derecede bir değer atfedilmiştir. Ülkemiz de bu ataerkil düzenine sahiptir.

Namus Cinayetleri Coğrafi konumun (Ortadoğu) kurak, verimsiz, geçim kaynaklarının kıtlığı, bireylerin geniş aile ve akrabalık kurumları gibi ortaklaşmacı ve dayanışmacı yaşamlarını gerekli kılmıştır. Kadın cinselliğinin soyut ve sembolik değerinin yoğunlaştığı husus, evlilikten önce bekâretin titizlikle korunmasıdır. Böyle bir sistemde bekâretin normlara uyulmadan yitirilmesi, cinayetlere yol açabilmektedir. Akdeniz ve

Ortadoğu kültürlerinde böyledir. Ayrıca, bekâretin kutsallığı da kültürel bir değerdir.

Töre cinayetlerine kadının kurban gitmesinin başlıca nedenleri:

* Kızın, ailesinin isteği dışında birisiyle duygusal ilişkiye girmesi, Gayrimeşru bebek doğurması, Genç kadının kocasını terk edip başkasıyla kaçması., Kızın bir gence sevdalanması, Kızın evlilik öncesi hamile kalması, Kızın sevdiği gençle evden kaçması, Kızın kötü yola düşmesi...Bütün bu nedenler namus kavramının kapsamı içinde ele alınmaktadır. Bu nedenle törelere ters düşen davranışlar olmaktadırlar. Kimler Öldürüyor? Kocası, eski kocası, babası, kardeşi ve diğer erkek akrabaları (amca, dayı gibi). Kadının öldürülmesine Aile Meclisi karar veriyor. Onun yakınları toplanıp konuşuyor, tartışıyor ve öldürülmesine karar veriyorlar. Erkekler, hem namus kirleten hem de namus kirletenin cezasını veren rolündedir.

Ülkemizde adam öldürme nedenleri arasında ilk sırada namusu ya da şerefi korumak yer almaktadır. Öldürmeler 18 yaşından küçükler tarafından gerçekleştirilmektedir. Yasaya göre daha az ceza aldıkları için. Asıl suçlular ise birkaç aylık hapis cezalarıyla kurtulmaktadır.

Kızlar, Boğulup nehire atılma, Traktörle ezilme, Gırtlaklarından cadde ortasında kesilme, Kurşunlanma gibi biçimlerde cezalandırılmaktadırlar. Bunların hepsi de Şanlıurfa töre cinayetlerinde uygulanan başlıca yöntemlerdir.

Kentlerde Töre Cinayetleri Global toplumla yerel toplulukların bambaşka açılardan dünyaya baktıklarını görüyoruz. Yani, çok farklı değer yargılarına sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bununla birlikte namus cinayetleri artık sadece kırsal kesimle sınırlı kalmayıp göçler, aşırı kentleşme, köy-kent arasındaki yoğun toplumsal hareketlilik ve artan iletişim yoluyla büyük kentlere taşmıştır. Hatta Almanya, Hollanda, Avustralya gibi yurtdışına bile geçmiştir. Köyden kente göç ile düzgün-doğrusal olarak artan bir modernleşme her zaman gerçekleşmemektedir. Modern ile gelenekselin teması sonucunda modernlik, her zaman egemen olup gelenekseli özümseyememektedir. Böylece modernliğin gelenekseli kendine dönüştürmesi söz konusu olamamaktadır. Çoğu kez, geleneksel ve modern bir arada ve uyum içerisinde var olabilmektedir. Kent ortamında kendini gerçekleştirme ve kimlik bunalımı yaşayan insanların "namus", "kızlık", "bekâret" gibi soyut değerleri kutsallaştırarak bunlar için yakınlarını rahatlıkla öldürebilmektedirler. Bu husus, onlara bir konum kazandırır. Bunlar, çevrenin nazarında cani değil, namusunu temizleyen insanlar olarak değerlendirilmektedirler. Geleneksel nitelikler, kentsel olana eklemlenmiştir. Bir sentez oluşturmadan, hatta bir çelişki ve çatışma yaratmadan onunla

yan yana varlığını sürdürmektedir. Global toplum kurumları, resmi olarak bu tür törelere karşı olmakla birlikte, bu kurumları işleten kimselerin değer yargıları, onları destekleyebilmektedir.

Önlemler

Olayın önlenmesi, gelişmişlik ve azgelişmişlik bağlamında ele alınmalıdır. Bu tür cinayetlerin gelişmiş yörelerde görülmesi olanağı yoktur. Çünkü, bu törenin şimdiki yararlılığı açıklanamıyor ya da o töre artık boş bir inanç durumuna gelmiştir. Eğer toplum olarak bu aşamaya gelmişsek, yani namus cinayetlerinin özgün işlevleri ortadan kalkmışsa sorun yok demektir. Oysaki ülkemizin Doğu ve Güneydoğu yöreleri azgelişmişlik çerçevesindedir. Yani namus cinayetleri ve onlarla bağlaşıklığı bulunan törelerin bir işlevi var ve boş inançlara dönüşmemiştir. O halde bu bölgenin toplumsal ve ekonomik yapısının dönüşümü sağlanmalıdır. Böyle bir dönüşüm, global toplum kurumlarının tam egemenliği ve GAP gibi büyük ölçekli projelerin etkin bir biçimde yaşama geçirilmesi sayesinde gerçekleşebilir. Global toplum kurumlarının yerleşmesi, kişisel adalet uygulamalarının önünü alır. Mega ekonomi projeleri de pazar ilişkilerini güçlendirmek suretiyle bireyselleşmeyi hızlandırır. Böylece, insanlar geçimini sağlayabilmek ve güvenlik gereksinimlerini karşılayabilmek için akrabalık sistemlerine sığınmak zorunluluğu duymayacaklardır.

Büyük Kentlerdeki Töre Cinayetlerinin Önlenmesi: Bu konuda kriminal önlemlerden başka, bireysel haklar çerçevesinde tanımlanan yurttaş kimliğinin herkese kazandırılması, yani insanların birey olarak kendilerini gerçekleştirmelerinin sağlanması için uygun toplumsal koşulların yaratılması gerekmektedir. "Kadın-erkek tüm bireylerin kendi cinsellikleri üzerinde sadece kendilerinin ve isteyerek kurdukları özel ya da kurumsal nitelikteki ortaklıkların (evlilik, arkadaşlık, birlikte yaşama) söz sahibi olmalarına olanak sağlanmalıdır. Bunun için kuşkusuz herkesin eğitim, istihdam, adalet, güvenlik ve sağlık gibi temel hizmetlerden etkin bir biçimde yararlanabilmeleri gerekir ki böylece çok katı namus anlayışından sıyrılıp bu törelere başvurması sınırlandırılmış olur. Böylece, bu tür cinayetler, yeni değerler ve davranış kalıpları benimseninceye değin etkisini sürdürecektir.

2.2.Toplumsal cinsiyet:

İnsan aklının özgürleşmesiyle bireyselleşme, aydınlanmanın ortaya çıkardığı bir olgudur. Bireysel aydınlanma toplumsal aydınlanmayı beraberinde getirir. Aydın bireyler ve aydın bireylerden oluşan toplumlar, körü körüne itaat etmeyen, yaşamı ve bireysel

eylemleri sorgulayan insanların ortaya çıkmasını sağlar.

Şiddet, fiziksel, duygusal, ekonomik, cinsel olmak üzere bedensel ve tinsel ayrımlara doğru genişleme ve dağılma gösteren en az bir insanın diğerine uyguladığı bir eylemdir. Şiddet, yerleşik ve köklü geleneğini politik alandan alan, iktidar olma, gücü, erki yansıtma olarak değerlendirilebilir. Şiddet, özellikle ülkemiz açısından bakıldığında kadına yönelik boyutuyla sıklıkla gündeme gelmekte ve kaynağını toplumsal cinsiyet bağlamında erkek egemen bakış açısından almaktadır Ataerkil toplum yapısının ortaya çıkıp kurumsallaşması ve tek tanrılı dinin egemen olması sürecinin eski Yunan'da ruh-madde, Hıristiyanlıkta ise ruh-beden biçimini alan hiyerarşik ikiliğin derinleşmesi ve kadının bu karşıtlığın aşağı sayılan beden ile özdeşleştirilerek, kadın bedeni üzerinde toplumsal kontrolün uygulanması meşru hale getirilmiştir. Ayrıca İslami kültürde, kadın bedeninin, bedensel arzu yaratan bir fitne unsuru olarak algılanması ve toplumsal denetleme göstergesi olarak örtünme meşrulaştırılmıştır (Berktay, 1996, 11).

Berktay (1996, 15-16)'a göre, hangi toplumsal sistem ve hangi gelişme düzeyi söz konusu olursa olsun kadının hem kamusal hem de özel alandaki statüsü; 1. Kadınların güç ve otoritesi 2. Toplumun kadınlar için kabul edilebilir bulduğu rollere bakarak tanımlanır.

Diğer bir tanıma göre, 1. İktidarın toplumsal örgütlenmesine, 2. Kadın bedenini denetleyen ideolojik ve kurumsal araçların niteliğine, 3. Toplumdaki cinsel işbölümü ve rollere bakmak gerekir

Anaerkil toplumda kadın baskındır. Bu düzenin temelini kadının üstünlüğü fikri oluşturur; soy kadınlar tarafından belirlenir, hâkimiyet kadınlarındır. Bu toplumlarda kadınlara erkeklerden daha çok saygı gösterilir. Anaerkil ilkel toplumda yasa ve düzeni işleten güçlerin neler olduğunu araştırmak üzere Kuzeybatı Malenezya'da gözlem yapan Malinowski, sosyal normların nasıl işlediğini incelemiştir. Ataerkil toplumdaki sosyal normlara benzer normlar anaerkil toplumda da bulunmaktadır. Örneğin bir gencin intihar olayının arkasında o toplumda geçerli olan törenin çiğnenmesi sonucunda toplumun bu durum nedeniyle gence karşı geliştirdiği toplumsal baskı gencin intihar etmesine neden olmuştur. Bu olay sosyal normların ihlalinin birtakım yaptırımları olduğu ve aşağıda belirtilen yayılmış yaptırım olarak adlandırılan toplumsal baskı, dışlama yoluyla genci intihara yönlendirmiştir. Malinowski, bu olayın arkasında gencin birlikte olduğu kızı seven ve isteyen başka birinin olduğunu ve gururu incindiği için önce rakibi olan genci büyü yapmakla korkutmaya çalıştığı, bunun bir işe yaramaması nedeniyle herkesin içinde hakaret ettiği ve onu kandaşıyla cinsel ilişkide bulunmakla suçladığını belirtmektedir.

Daha sonra bu suçlamalara topluluğun baskı ve dışlama yoluyla işbirliği içinde hareket etmesi, genci intihara sürüklemiştir. İntihar, törensel bir biçimde şölen giysileri giyilerek ve süsler takılarak gerçekleştirilmektedir. Genç, onu bu korkunç sona getiren nedenleri açıkladıktan ve kendisini ölüme gönderen rakibi suçladıktan sonra töre gereği uzun uzun haykırıp kendini elli, altmış metre yüksekliğindeki ağaçtan yere atarak intihar eder. Bu olay aynı zamanda ölen gencin klanının ölüme sebebiyet veren gencin klanına karşı kan davasının başlamasına yol açar (Malinowski, 2003, 85, 89). Cinayet ya da öldürme olayında, Anadolu'da kan davalarındaki uygulamalara benzer bir uygulama olan "lula" denilen "kan bedeli" ödeme uygulaması vardır. Bu töresel şiddetin arkasında topluluğun bunların gerçekleştirilmemesi durumunda bir takım zararlar göreceği inanışları bulunmaktadır. Örneğin kandaşla cinsel ilişkide bulunma sonucunda vücutta yaraların çıkacağı, ölümcül hastalıkların olacağı benzeri olayların başa geleceğine inanılır.

Malinowski, yukarıda söz edilen olayda kamuoyunun ancak suçun herkesin önünde açıklanması sonucu ve ilgili tarafın suçluya hakaretler savurması üzerine harekete geçmek durumunda kaldığını belirtmektedir (Malinowski, 2003, 91).

Bu olay, rakip gencin suçlama ve karalamaları sonucunda olumsuz anlamda kamuoyu oluşmasını sağlamıştır. Tamamen duruma göre değerlendirmeye ve hileye açık bir uygulamadır. Amaç birini farklı gerekçelerle yolundan çekmek olsa da, buna töresel bir neden bulunarak toplumsal rıza oluşturulabilir. Toplum olayın arkasındaki gerçek nedeni bilmesine rağmen, kendisi de zarar görmemesi için buna karşı çıkmaktan çekinerek, oyunu birlikte oynar. Örneğin Anadolu'da töreye karşı gelerek yasak ilişkiye giren çiftle ilgili çıkan ölüm emri, bazen kızın öldürülmesi ve erkeğin yaşamına karşılık "kan bedeli" ödemesi ile sonuçlanabilmektedir. Burada töresel uygulamanın, ekonomik karşılığının olduğu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla Malinowski' nin söz ettiği, töresel cezalandırmalarda hileli yollardan söz edilebilir. Törenin uygulandığı toplumdaki ikiyüzlülükten de söz etmek mümkündür

Töresel uygulamalar belirli işaretler üzerinden okunmaya ve yorumlanmaya açık olması nedeniyle tamamen suiistimale açıktır ve belirli amaçlar doğrultusunda kullanılabilir. İşaretleri okuyan ve o kişi ile etkileşimde bulunanlar gerçeği gösterilmek istendiği biçimde kabul ederek ikiyüzlü davranırlar. Burada suskunluk sarmalı kuramında olduğu gibi toplumun dışına itilmemek ya da kendisine de benzer suçlar isnat edilmemesi için işbirliği yaparak kendini koruma yoluna gitmektedir. Geleneksel toplumlarda yasanın cezai yönü, kamusal yönünden daha muğlâktır. Malinowski' nin belirttiği gibi adalet fikri

modern toplumdakinden farklı işlemektedir. Bu toplumlarda bozulan sosyal dengenin kurulması zaman almaktadır. Örneğin Anadolu'da kan davaları uzun yıllar sürmekte ve karşılıklılık ilkesi çerçevesinde öç almaya yönelik can alınmaya devam edilmektedir. Bu tür töresel iletişimsel eylemler cemaat tipi yapılanmalarda yaygındır. Öldürülen tarafın kin gütmesi ve ailenin erkeklerinin bunun karşılığını ödetmesi doğrultusunda kadınların azmettirici olarak önemli rol oynadıkları bilinmektedir.

2.3.Töre cinayetleri:

Türkiye gibi Ortadoğu ve Akdeniz toplumlarında en sık rastlanılan aile içi şiddet çeşitlerinden bir tanesi de namus cinayetleri olgusudur. Kuşkusuz namus cinayetleri bir kaç cümleyle açıklanamayacak kadar girift cinayetleri olmakla birlikte bu cinayetlerin belirli bir takım kültürel dinamikler üzerine oturduğu da göz ardı edilemez bir sosyal olgudur. Ancak burada her şeyden önce namus cinayetlerinin ülkemizde iki ana zeminde ortaya çıkması hasebiyle iki ayrı kategoride değerlendirilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

1.Bunlardan ilki ferdi boyuttaki namus cinayetleridir ki, bu cinayetler genellikle aile bireylerinden birinin sosyal değerlere aykırı telakki edilen bir hareketi olduğu zaman yine aile bireylerinden birinin -ki bu genellikle erkektir-diğerini öldürmesi şeklinde vurgu bulan ve çokta planlı olmayan anlık öldürme hadiseleri olarak yorumlanabilecek namus cinayetleridir.

2.Diğeri ise yine suçluya öldürme sebebi sorulduğu takdirde namus sebep olarak gösterilse de özellikle Türkiye'nin belirli bölgesinde (Güneydoğu Anadolu Bölgesi) ve genellikle öldürülen kişinin tüm ailesi tarafından alınan ortak bir karar üzerine töre gereği öldürülmesi hadisesinden dolayı töre cinayetleri olarak adlandırılan ve derin tarihi köklere uzanan töre cinayetleridir.

Burada derin tarihi kökler denilmesinin nedeni bu cinayetlerin söz konusu bölgede geçmişte yaşamış toplulukların, zinaya karşı sosyal bir tedbir niteliğinde olmak üzere öldürme ve taşlama cezasını uyguladıklarını biliniyor olmasıdır. Töre cinayetleri bu bölgede yani Akdeniz havzasında yaşayan günümüz toplumları sosyal hayatlarında bugün dahi gözlenebilen bir sosyal olgu görüntüsü çizmektedir.

Töre cinayetlerinin hangi minval üzere tartışılacakları belirttikten sonra şu söylenebilir ki, belirli bir toplumda töre yahut namus cinayetlerini besleyen bir kültürel artalan mevcuttur. Bu kültürel artalan içinde ismi ilk zikredilebilecek olan kültürel zemin dildir. (Öztürk, 2010:101-102)

2.3.1.Dil:

Feministlere göre dil, cinsiyet ayrımının bir aracı olarak eril yapıda en üst düzeyde kullanılmıştır. Kadınlar her zaman erkekler tarafından üretilen eril bir dil yapısının altında ezilmiş, kısıtlanmış, küçümsenmiş ve aşağılayıcı metaforlarla yaşamak zorunda kalmış ilahi dile yakınlaştırılmış ya da tümden sesleri kesilmiştir.

Dilin kendisi ve kullanımı kadını dışlar, önemsizleştirir, azımsar. Dil cinsiyetçidir ve kadının değerini düşürür. Söylem üreten tüm kurumlar, dil eğitim ya da adalet erkeğin gücünü yansıtır. Kadını tipik olmayan olarak gösterirken, erkeği normalin tanımı olarak atar. (Öztürk, 2010:102)

2.3.2.İktidar:

Töre cinayetlerini besleyen ikinci kaynak sosyal alanda mevcut bulunan bütün iktidar ilişkileridir ve bu ilişkiler çoğunlukla kadından yana işlemeyen bir sistematiğe sahiptirler. İktidar kadınları ve onların değerlerini daima dışlamıştır. İktidar otorite ve erillikle-özdeşleştirilirken şefkatte kadınla özdeşleştirilir. Şefkatin kadınla ve otoritenin erkekle özdeşleştirilmesi ve ikisinin arasındaki bu ikilik, kadını otoriteden ve onun getirdiği iktidardan uzak tutmaktadır. Otorite varlığını kurallarla yaşatır. Eylemler ve aktörler bu kurallar ile tanımlanır. İktidar ve Kadın arasındaki bu sorunlu diyalektik ilişki başka noktalarda kendini ele verecek ve bazen kadının yüzüne inen bir tokat olacak bazen de namus cinayeti olarak ortaya çıkıverecektir. (Öztürk, 2010:103)

2.3.3.Namus:

Töre cinayetlerinin üçüncü temel dinamiği, geleneksel namus tellakisidir. Namus kelimesi Türkçe' ye Arapça' dan ve Farsça' ya geçtiği düşünülmektedir. Namus kelimesinin kökü eski yunanca Nomos kelimesinden gelmektedir. Eril bir kelime oldugu belirtilen nomosun aslı nemoya dayanmaktadır. Nemonun anlamı ise kısımlara bölmektedir. Özellikle hayvanların yemek veya otlakları konusunda kullanılan bir kelimedir. Dolayısıyla nemo bir erkeğin sahip olduğu otlak alan ve bu alanın üzerinde otlayan hayvanlar olarak nitelendirilebilir.

Nomos' un tanımı şunları içerir: Yerleşik hale getirilimiş herhangi bir şey, kullanım, gelenek yasa yorum yoluyla kazanılan herhangi bir şey, Tanrı tarafından onaylanmış bir durum oluşturan bir yasa veya kural, herhangi bir yasanın yerine getirilmesi, Tanrı tarafından onaylanmış olan uygun görülen ahlaki kural veya emir, mantığın emrettiği hareket kuralı, Musa şeriatında ve tevrat' ta koşullara göre kanunun hacmine veya içeriğine uygun olan Hristiyanlık dini ve inancı İsa'nın ahlaki öğretisini özellikle aşk ile ilgili ahlaki

kuralı emreden yasa. (Öztürk, 2010:104)

2.4. Dişilikler ve Erillikler:

Feministlerin, kadınların toplumdaki geri plana atılmışlıklarıyla ilgili kaygıları düşünüldüğünde, toplumsal cinsiyetle ilgili ilk araştırmaların neredeyse sadece kadınlar ve dişillik kavramları üzerine odaklanmış olması pek de şaşırtıcı gelmemektedir. Erkekler ve erilliğin ne olduğun görece açık olduğu ve sorunsal bir yanı olmadığı düşünülmekteydi. Erilliği, erkek olma deneyimini ya da erkek kimliklerinin ortaya çıkışını incelemek için fazla çaba sarf edilmemekteydi. Sosyologlar daha ziyade erkeklerin kadınlar üzerinde nasıl baskı kurduğuyla ve bu durumun ataerkil düzenin sürdürülmesinde ne gibi bir rol üstlendikleriyle ilgilenmekteydiler. Gel gelelim, 1980'lerden itibaren erkekler ve erillikle ilgili eleştirel çalışmalara daha fazla ağırlık verilmeye başlandı. Sanayi toplumlarında kadınların rolünü ve aile örüntülerini etkileyen temel değişimler, erilliğin doğası ve toplumdaki değişen rolü hakkında sorular sorulmaya başlanmasına neden oldu.

Biyolojik deterministlere göre erkekler ile kadınlar arasındaki farkların nedeni kromozomlardaki farklılıklar (Erkekler X Y, Kadınlar XX) , hormanal farklılıklar ya da diğer bazı doğal karakteristik (örneğin fiziksel gücün fazla olması, daha uzun boy ve kaslı vücut yapısı gibi) özelliklerdir. Bu görüşlerin karşısında ise, cinsiyet farklılığın sosyal ve kültürel süreçlerin sonucu oluştuğunu savunanlar bulunmaktadır. (Bilton ve diğerler, 2008:129-130).Her toplumda bir dizi erillik ve dişilik üreten toplumsal cinsiyet düzeni, toplumsal cinsiyet farklılıklarını besleyerek yeniden üretilmesini sağlamaktadır. (Connell, 1998:80).Dişilikler veya erillikler; belli bir kültürde kadınlarla/erkeklere atfedilen sosyal olarak kurulmuş çeşitli varsayım, beklenti ve davranış setlerine denilmektedir. (Bilton ve diğerleri, 2008:130) Cinsiyet rolü ve teorisine göre; bu süreç rolün öğrenilmesi, toplumsallaşma veya içselleştirme araçılığıyla gerçekleşmektedir. (Connell, 1998:80)

Dişilik çekingenlikle (insanda bu mahcubiyet oluyor), döllenmekle (bunun için de baştan çıkarmakla), korunup kollanmakla karakterize. İdare edildiği ana bölüm ise beynin çekinik (recessive) yarımküresi, yâni sağ kısım. Aslında dişilerde iki yarımküre eşit çalışıyor (âdet görme dönemleri hâriç), bu da göreceli olarak sağ kısım üstünlüğü sağlıyor. Cinsiyet rolü, bir kültürün cinsiyete atfettiği görevler ve etkinliklerdir. Erkek için uygun olduğu düşünülen davranışlar erkeksi (maskülen)kadınlar için uygun olduğu düşünülen davranışlar kadınsı (feminen)olarak tanımlanır. (Dökmen, 2004:18). Bu kadınlar ev içi işleriyle, erkeklerin ev dışı "üretici" çalışması arasındaki ayrım, kamusal alana ilişkin ve değerli olan erkek ile özel alan ilişkin ve aşağı olan kadın arasındaki tezadı

güçlendirmektedir.

Sonuç

Beynin belli bölgelerinin zarar görmesinin saldırganlığa yol açabileceği uzun zamandır biliniyor. Bu konudaki klasikleşmiş örneklerden biri, 1848 yılında geçirdiği bir iş kazası sonucu beyninin ön bölgesi zarar gören Phineas Gage adlı demiryolu işçisidir. Kazaya bağlı olarak Gage'in motor ve bilişsel işlevlerinde bozukluklar olmuştur. Dahası Gage, önceki özelliklerinin tam tersine, saldırgan ve sorumsuz birine dönüşmüştür. Elbette bu örnekten yola çıkarak her saldırganlık davranışının beyindeki bir bozukluktan kaynaklandığını söyleyemeyiz. Son 20 yıldır ikizler üzerinde yürütülen araştırmalar sonucunda, şiddet eğilimi gösteren insanlarda doğuştan bazı ortak kişilik özelliklerinin olduğu saptanmıştır. Düşünmeden harekete geçme, düşük zeka katsayısı ve hiperaktivite gibi. Sorunlarını çözmede sıklıkla şiddete başvuran yetişkinler, genellikle küçüklüklerinde de "zor" çocuk olarak değerlendirilmiş oluyorlar. Aslında, küçükken saldırgan olarak nitelendirilen kişilerin çok azı bu özelliği yetişkinliklerinde de koruyorlar. Ancak, sorunlarını şiddete yönelerek çözmeye çalışan yetişkinlerin bu davranış sorunlarının kökeni, genellikle çocukluk yıllarına uzanıyor. Araştırmacılar bu durumun, çoğu çocukluk yıllarında kendini göstermeye başlayan toplumsal ve kişisel birtakım etmenlerin etkileşimlerinden kaynaklandığını düşünüyorlar.

Minnesota Üniversitesi'nden Alan Sroufe'ın 23 yıldır yürüttüğü araştırma, şiddet ve suça yatkınlık davranışlarının gelişimini inceliyor. Araştırma ekibinde çalışan Byron Egeland, araştırmanın şiddet ve suça yatkınlık konusunda, insanların doğuştan gelen özelliklerinin çok da önem taşımadığına işaret ettiğini, insanların sorunlarını şiddete yönelerek çözme davranışlarının gelişmesinde en önemli etmenin ailedeki yetiştirme koşulları olduğunu belirtiyor. Montreal Üniversitesi'nde yürütülen başka bir araştırmadaysa, 1984 yılından bu yana, 6 yaşındayken saldırgan olarak tanımlanmış çocukların gelişimleri izleniyor. Gruptaki çocukların annelerinin çoğunun, az eğitim görmüş veya erken yaşta doğum yapmış anneler oldukları saptanmıştır. Araştırmacılar, bu annelerin "zor" bir çocuğu toplumsallaştırmaya yarayacak birikimden yoksun olduklarını düşünüyorlar.

1. Türkiye'de işlenen töre cinayetlerinin nedenleri nelerdir?

Hiç bir sosyolojik açıklama tek başına bu konuyu aydınlatmaya yetmez. Bu konuya, 'cinsel politika' açısından da bakmak gerek, anlayabilmek ve çözebilmek için; çünkü bu konu kadınla, kadına bakış açısıyla çok yakından ilgilidir. Eğer aksi bir durum

söz konusu olsaydı, töre cinayetleri, erkeklere karşı da işlenirdi. Olayın özünde yatan bence şu: Toplum, bir şekilde kadın bedeni üzerinde hak iddia ediyor, söz sahibi olduğuna inanıyor ve kadını denetlemeye çalışıyor.

Kadına karşı işlenen töre cinayetlerinin nedenlerinden bir tanesi de din faktörüdür. Türkiye'de işlenen namus cinayetleri, bu konuyla da yakından ilgilidir. Erkek, kadının 'namusuna' sürülen 'lekeyle' yaşayamayacağına inanır. Bu da dinin getirdiği bir değerdir. Özellikle kapalı toplumlarda din adamları ne derlerse ona inanılıyor. Alternatif bir bilgi verilmiyor. İnsanlar hayatın değişen koşulları ile baş edebilmek için eğitilmiyor. Kız çocukları okumuyor. Yani töre cinayetlerinin altında yatan en büyük neden aslında ataerkil toplum yapısıdır. Kaynakların kıt olduğu toplumlarda, bu kıt kaynakların dağılımı üzerinde çok katı kural ve baskılar olur. Aslında, namus gibi değerler de bu olgunun bir parçasıdır. 'Namusu' kirlenen ailenin üyeleri toplumun içine çıkamıyor, dışlanıyorlar ve baskı görüyorlar. Ama cezalandırılan hep kadın oluyor. Kadına tecavüz edilse dahi cezalandırılan erkek olmuyor. Kadın ya kendisine tecavüz edenle evlendiriliyor, ya da öldürülüyor.

2. Töre cinayetleri en çok Türkiye'nin hangi bölgesinde veya bölgelerinde işleniyor, bunun altında yatan nedenler nelerdir?

Türkiye'de töre cinayetleri, daha çok ana üretim biçiminin tarım olduğu Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde işlenmektedir. Ancak, Türkiye'nin sanayileşmiş batı kentlerinde ve Avrupa'nın bazı ülkelerinde de töre cinayeti olaylarına rastlanmaktadır. Bu da göç ile buralara yerleşmiş cemaatlerin, hala ataerkil toplum yapısından kurtulamamış aileler arasında da, içinde bulundukları toplumun sanayileşmiş yapısına rağmen, ülkedeki değerlerini koruyarak töre cinayeti ve benzeri olayların sürdüğünü göstermektedir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, hala kapitalizm ve sanayi öncesi dünyanın şartları geçerlidir. Buralarda, kapitalizm ve sanayi öncesi dönemin üretim ilişkileri söz konusudur. Bu bölgelerde her ne kadar belli ölçülerde tarımda makine kullanımına gidilse de, hala geçerli olan insan gücü ve emeğidir. Üretimde emek önemli bir faktör olunca, kadının da önemi artıyor. Çünkü kadın bu noktada hem emeği, hem de doğurganlığıyla öne çıkıyor. Bu da, kadının bedenini kontrol etme gereğini doğuruyor. Toplum, kadının bedeni üzerinde hak iddia ediyor. Kadının ne yapabileceğine ve ne yapamayacağına toplum karar veriyor. Bu konuda John Berger'in 'Görmenin Yolları' adlı kitabında çok doğru bir saptaması var: diyor ki, "Kadın olmak demek sınırlı bir alana

doğmak demektir. Bu sınırlı alanı, önce baba çizer, sonra koca çizer. Ve kadın bu sınırlar içinde var olabildiği ölçüde toplumda kabul görür."

Sanayi öncesi toplumlarda, kadının durumu tamamen böyleydi.

Kadın üzerindeki hak sahipliği, çok eski tarihlere kadar uzanan bir konu. Bu, yeni bir olay değil. Örneğin Batı toplumlarında da lordun ilk gece hakkı vardı. Bu da kadın üzerindeki bir egemenlik biçimidir.

3.Töre cinayetleri basında nasıl işleniyor, basın bu konuya gereken duyarlılığı gösteriyor mu?

Basın, nasıl ki bir zamanlar aile içi şiddete sessiz kalıyorduysa şimdi de töre cinayetleri konusunda aynı şeyi yapıyor ve bu konuda sessiz kalıyor. Gerekli hassasiyeti göstermiyor.

Aile içi şiddet konusunda basının tavır değiştirmesi, çok sayıda kadın örgütünün yıllardır bu konuda süren yoğun çabaları, kampanyaları, sığınma evleri açmaları ve konuyu sahiplenmeleri ile olmuştur.

Türkiye'de basının ataerkil bir yapısı vardır ve genellikle erkek-egemendir. O dünyanın tanıdığım birçok kadını da, o dünyada var olabilmek için erkek-egemen değerleri benimsemiştir. Bu nedenlerle, örneğin bugün Türkiye'de her on kadından yedisi aile içi şiddete maruz kalıyor. Ancak bu bile yeterince önemsenip yazılmıyor. Çünkü onların aralarında da sevgililerini, karılarını döven veya taciz edenler olma ihtimali çok uzak değil.

Basının görevi, toplumu olan olaylardan haberdar etmektir. Töre cinayeti gibi önemli bir konu, arka sayfalara atılmamalı ve küçük punto başlıklarla sunulmamalıdır. Bu önemli bir konudur ve basın bu konuda duyarlı olmalıdır.

Töre cinayeti haberlerini işlerken, nasıl ki habere ayrılacak yer, sayfa, başlık, fotoğraf gibi haberi öne çıkaran unsurlar önemliyse içerik te çok önemlidir. Bazen basında töre cinayeti veya kadına karşı işlenen şiddet haberleri adeta birer 'soft porno' şeklinde sunuluyor. Olayın gerçek boyutu işlenmiyor. Veya açık oturumlarda şöyle çürütülmeye çalışılıyor olay ' Seven erkek kıskanır, seven kadın, katlanır' gibi.

4. Basını, ulusal, dini ve yerel basın olarak ayıracak olursak, bu üç ayrı basının konuya ayrı ayrı bakış açısı nasıl / nasıl olmalıdır?

Benim anlayışıma göre gazeteciliğin tek görevi haber vermek. Gazetecilik, doğru ve zamanında haber vermektir. Habere yorum katmalarına karşıyım.

Bu konu, gazetelerin arka sayfalarında önemsiz bir haber olarak verilip görmezden gelinmemelidir.

Yerel basın, ısrarlı kampanyalarla röportajlarla konuyu gündemde tutmalıdır. Konuyu sürekli sorumlu mercilere hatırlatmalıdır. Israrcı olmalıdır. Çünkü olayların yaşandığı yerlere en yakın olan basın yerel basındır.

Ulusal gazeteler, konuyu daha büyük çapta gündemde tutabilirler. Çünkü ulusal gazetelerin ulaştığı kitle çok daha geniştir.

Dini basına gelince, aydın din adamlarına büyük görevler düşüyor. Çünkü Türkiye'de dini basın çok güçlüdür. Bu konuda örneğin din adamları, camilerde vaaz verirken töre cinayetlerini kınamalıdırlar. Dini Basında, bu konunun tartışmaya açılması yönünde bir yayın politikası izlenmelidir

5. Türkiye'deki ceza kanunları töre cinayetlerinin önüne geçmek için yeterli midir?

Son ceza kanunu çıkana kadar, töre cinayeti suçu, hafifletici bir neden olarak görülüyordu. Ve cezası daha az oluyordu. Ancak şimdiki değişiklikler, yeterli olmasa da eskisinden daha iyi.

Ancak olay sadece cezaları ağırlaştırılmakla önlenemez. Çünkü ağır cezadan kurtulmanın birçok yolu var. İnsanlar, cinayeti küçük yaşta bir çocuğa işletebilirler veya kendileri işlese bile bir şekilde afla veya başka hafifletici bir nedenle yine kurtulabilir.

6. Töre cinayetlerinin işlenmesini önlemek için, neler yapılmalıdır, bu konuda kime ne görevler düşüyor?

Bu konu, ciddi bir toplumsal sorun gibi ele alınmalıdır. Bu konuda, kadınlar eğitilmelidir, dini ve/veya ataerkil değerler yerine daha çağdaş ve sivil değerler getirilmeye çalışılmalıdır. Köklü bir toplumsal değişim projesi hazırlanmalı ve hayata geçirilmelidir.

Töre cinayetlerinin önüne geçmek için Milli Eğitim Bakanlığı ve eğitim ile ilgili sivil toplum kuruluşlarına büyük görevler düşmektedir. Özellikle kız çocuklarının okutulması için çok büyük çaba sarf edilmelidir. Kız çocukları mutlaka eğitim sürecinin içine alınmalıdırlar. Şu anda anne olup da okuma yazma bilmeyen kadınlar var bunlar eğitilmelidirler.

Devlet ve sivil toplum kuruluşları bir arada büyük bir anti töre cinayetleri kampanyası başlatmalıdırlar. Jandarma ve polis bu konuda eğitilmelidir. Çünkü onlar bu konuda istihbarat alıyorlar ancak onlar da bazen bir aşirete mensup veya aşiretle bir takım ilişkilerinden dolayı olayın çok fazla üzerine gitmeyebiliyorlar.

Cinsellik üzerine eğitimler verilmelidir. Toplum bu konularda çok bilinçsiz, bazen sadece bir kız, erkeğe baktı diye de nasıl olsa bu kız o yöne meyilli diye, 'törece'suçlu konumuna düşmektedir.

Töre cinayetleri, Kürt asıllı vatandaşların yoğun olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yoğun olarak işleniyor. Ve buradaki vatandaşların önemli bir kesimi Türkçe bilmiyor. Bu nedenle bazen, bu vatandaşlarla iletişime geçmek oldukça zor. Özellikle kadınların yüzde 99'u, sadece Kürtçe biliyorlar. Ve cinayetler de kadına karşı işleniyor. Kadın kendini ifade edemiyor. Bu konunun da üzerine gidilmelidir. Gerekirse bölgede görev yapan devlet memurlarına Kürtçe öğretilmelidir. Bu tabii bir anlamda bireysel bir sorumluluktur. Bu konuyu o bölgelerde görev yapmaya giden memurlar da biraz düşünmelidirler. Ve vatandaşlarla daha iyi iletişim kurmak için Kürtçe öğrenmeye biraz da onlar gayret etmelidirler. Yani ya o bölgelerdeki Kürtlerin resmi dili öğrenmesi lazım, yani devletin bir şekilde öğretmesi lazım, ya da oralara giden devlet memurlarının Kürtçe öğrenmesi lazım. Bunun başka da bir çaresi yok. Yani olayın etnik bir boyutu da var ve bu görmezden geliniyor. Biraz da etnik bir boyutu olduğu için bu olay görmezden geliniyor.

Devlet ve sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra, kadına da büyük görevler düşüyor. Kadının artık bu olaylara başkaldırıp 'yetti artık' deme gücünü kendilerinde görmeleri lazım. İşte bunun içinde kadın sığınma evleri lazım. Kadın sığınma evleri olmalıdır ki bu tür olaylara başkaldıran kadının gidebilecek bir yeri olsun. Böylelikle kadın da kendinde başkaldırabilme gücü bulabilsin. Bu olursa korkan kadınlar korkmamaya başlarlar

Kaynakça:

Berktay, Fatmagül (1996), *Tektanrılı Dinlerde Kadın*, Metis Yayınevi, İstanbul

http://nlp.gen.tr/yayinlar/torecinayetleri.htm

https://yandex.com.tr/search/?text=t%C3%B6re%20cinayetlerinin%20nedenleri&clid=2261465&lr=11508

Bilton, B.Bonnett, K., Jones, P., Lowson, T., Skinner, D., Stanworth, M.Ve Webster, A. (2008), Sosyoloji, Çeviri Kemel İnal, Ankara :Siyasal Kitapevi.

Connell, R.W. (1998), Toplumsal Cinsiyet ve İktidar. Çeviren Cem Soydemir, İstanbul: Ayrıntı yayınları

Dökmen. Z.Y (2004), Toplumsal Cinsiyet. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Habermas, Jürgen (2001) *İletisimsel Eylem Kuramı*, Çev. Mustafa Tüzel, Kabalcı Yayınevi, İstanbul

Malinowski. Bronislaw (2003), Yabanıl Toplumda Suç ve Gelenek, Epsilon yayınları, İstanbul

https://www.yandex.com.tr/search/?text=t%C3%B6re%20cinayetlerinde%20dil&clid=PRNAME&pc=MANMJS&httpsmsn=1&refig=4198b900340e4be9b135526695252438&lr=11503

Töre Cinayetleri - Namus Cinayetleri | CeReZFoRuM Copyright ©CeReZFoRuM

https://www.yandex.com.tr/search/?text=namus%20kavram%C4%B1%20ve%20cinayetler&lr=11503&clid=PRNAME

https://www.yandex.com.tr/search/?text=di%C5%9Filik%20ve20erillik&clid=PRNAME&pc=MANMJS&httpsmsn=1&refigg=c6518d96730b467b8a54d87340046db5&lr=11503

https://www.yandex.com.tr/search/?text=aile%20i%C3%A7i%20%C5%9Fiddet%20&clid=PRNAME&pc=MANMJS&httpsmsn=1&refig=be682c66c41d4d9aa421f82e8b3c2312&lr=101515

Güçlü, F. (1988).İntihar Umutsuzluğun Tırmanışı. Ankara: Sabevi yayınları

Açar, Ekrem (2012), Şiddet SİZ siniz. İstanbul: yediveren yayınları

Ersöz, Aysel Günidi (2016), Toplumsa Cinsiyet Sosyolojisi. Ankara: Anı yayıncılık

Öztürk, Emine (2010), Türkiye'de Aile, Şiddet ve Kadın Sığınmaevleri. İstanbul: Birey yayıncılık

Aile İçi Şiddet

Şerefnur GÖRMÜŞ*

Özet: Aile içi şiddet hem kentsel hem de kırsal kesimlerde birçok kadının hayatını etkileyen bir problemdir. Aile içi şiddet, bir bireyin ailesindeki diğer üyelerine karşı fiziksel ya da psikolojik olarak hükmetmeye çalışması durumudur. Aile içi şiddetin tanımı ve kavramsal çerçevesini çizmek için bir yandan bireyin yakın çevresiyle ilişkileri ve psikolojik yapıların diğer yandan toplumsal çevrenin yapı ve ilişkilerini göz önüne alınması gerektiği söylenebilir. Bu nedenle aile içi şiddeti etkileyebilecek faktörleri incelerken ailenin gerek kendi içinde gerekse kendi dışına dönük olarak verdiği kültürel ve toplumsal mücadelenin anlama çabasına dahi edilmesi gerekmektedir.

Aile içi şiddeti önlenebilmesi meselesine daha soyut bir yaklaşımda bulunacak olunursa toplamda yaygın olan ve şiddeti beslediğine inanılan inanç ve değer yargıları sorgulanmalı, çözümüne ulaşılabilmek için kültürel yapıda değişikler yapılması hedeflenmelidir. Bu amaç doğrultusunda kadın ve erkek ayrımının normalize edilmiş olması, kadının kişiliğinin yok sayılıp bir obje olarak görülmesi, erkeğin kadına uyguladığı şiddetin toplum tarafından tepki görmesi ya da kadının şiddete boyun eğmesini destekleyen toplumsal normlar sorgulanmalı, toplumsal yapıda şiddetin kınanması yönünde gerekli değişiklikler yapılması için harekete geçilmelidir. Genel anlamda aile içi şiddeti önleyebilmek öncelikle onun toplumsal bir olgu olduğunu kabul etmeyi gerektirmektedir.

Aile içi şiddeti konu alan bu çalışmada aile içi şiddetin toplumsal etkilerini, nedenlerini ve aile içi şiddetin önleyici yollarına açıklık getirmek amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Aile içi şiddet, Kadın, Psikoloji, Toplum

DOMESTIC VIOLENCE

Summary: Domestic violence is a problem that affects many women's lives both in urban and rural areas. Domectic violence is the attempt to dominate an individual's physical or psychological opposition to other members of his or her family. In order to draw the definition and conceptual framework of domestic violence, it can be said that the relatiponship with the immediate surroundings of the individual and the structures and relations of the psychological structures and sacial circles on the other hand must be taken into consideration. Therefore, when examining the factors that may affect domestic violence, the family should be tried to understand both the cultural and social struggle which it gives itself and also towards the outside.

If a more abstract approach to preventing domestic violence is to be made, beliefs and values judged to be prevalent and violent in society should be questioned and changes in cultural structure should be targeted in order to reach a settlement. For this purpose,

* Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

the social norms supporting the discrimination of women and men should be ignored and considered as an object, the reaction of the violence applied by the man to the woman or the submission of the woman to the violence should be questioned and the action should be taken to maket he necessary cahnges to condemn the violence in the social structure. In general, preventing domestic violence requires first accepting that it is a social phenomenon.

In this study on domestic violence, it is aimed to clarify the social effects of domestic violence, its causes and preventive ways of domestic violence.

Key Words: Violence, Domestic Violence, Women, Psychology, Society.

Aile İçi Şiddete İlişkin Kavramlar

Aile Kavramı

Bir mensubu olarak yaşadığımız toplumun en küçük temel dayanağı olan aile, insanların birlikte yaşamak üzere bir araya geldikleri en küçük ve en eski topluluktur. Doğumu ile beraber bu birimin bir üyesi olan insan, ilişki kurmayı ve insanlarla birlikte yaşamayı öğrenir. Özellikle kişinin topluma hazırlanmasında ailenin önemi yadsınamaz. Aile içinde yer alanların tavırları ve aile düzeni kişinin sağlıklı bir birey olmasında belirleyici olur (Zevkliler 1989, 705). Aile dendiğinde akla kan bağına dayanan ilişkiler gelmesine rağmen evlenme ve evlat edinme ile aralarında kan bağı olmayan kişilerin de aile birimini oluşturdukları kabul edilir (Ayan 2006, 415). Buna göre; kan bağı, evlilik ve diğer kanuni yollardan aralarında akrabalık ilişkisi bulunan genelde aynı çatı altında yaşayan bireylerden oluşan, bu bireylerin cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı temel bir toplumsal birime aile denilebilir (Sezen, 2009). Buradan hareketle dar anlamda aile sadece anne ve babadan oluşurken, geniş anlamda aile eşler ve çocuklardan oluşan birliği ifade etmekte ve en geniş anlamı ile aile kan bağına ihtiyaç duymaksızın bir ev başkanının otoritesi altında toplanmış ve aynı çatı altında yaşayan kişilerden oluşan birim anlamına gelmektedir (Zevkliler 1989, 709-710).

Şiddet Kavramı

Şiddet "bireylerin yaralanmasına, sindirilmesine, öfkelenmesine ve ya duygusal baskı altına alınmasına yol açan fiziki ve ya her hangi bir şekilde hareket, davranış ve ya muamele" şeklinde tanımlanabilir (ZEVKLİLER 1989, 705). Dünya Sağlık Örgütün ise, şiddeti, sahip olunan fiziksel güç ya da kudretin, tehdit yoluyla ya da doğrudan kendine, bir başka insana, bir gruba ya da topluma karşı yaralanma, fizyolojik hasar, gelişme bozukluğu ya da gerilikle sonuçlanacak ya da sonuçlanma olasılığı yüksek bir biçimde uygulanması

olarak tanımlamaktadır. Bu anlamda şiddet; fiziksel, cinsel, sözel, ekonomik ve psikolojik unsurlar içerebileceğinden aile içi şiddet dendiğinde akla yalnızca fiziksel şiddetin gelmesi doğru değildir. Aile bireylerinin birbirine bağırması, hakaret etmesi yahut baskı kurması halinde de şiddetin varlığından bahsedilecektir.

Giriş

Dünyanın her yerinde aile içi şiddet genellikle özel hayatı mahrumiyeti alanında görülen son derece hassas bir konudur. Aile içi şiddet aile üyelerinden biri tarafından aynı ailedeki bir diğer üyenin yaşamını fizik veya psikolojik bütünlüğü veya bağımsızlığını tehlikeye sokan kişiliğine veya kişilik gelişimini ciddi boyutlarda zarar veren eylem veya ihmaldir.

İnsanların en mahrem alanı olan ve her türlü sıkıntını ardından sığınabileceği en önemli liman olan güvenli aile ortamı, şiddet nedeniyle güvensiz hissedilen bir yer haline gelmektedir. Aile içi şiddet olayları çoğu zaman gizli kalır. Aşikâr olduğu zaman da yasaların önüne çarpıtılmış geleneksel bakışlar girer, "özel hayat", "koca karısını döver de sever de" gibi hamasi sözlerle geçiştirilir. Şiddet gören kişi "kol kırılır yen içinde kalır" gibi bir bakış açısına sığınabilir ya da korkusundan, ne yapacağını bilememekten ve çaresiz olduğuna inanmaktan kaynaklanan gizli kalma durumları olur. Böyle olduğunda büyük çoğunlukla şiddet artarak devam eder. Şiddet; fiziksel, duygusal ya da cinsel olsun, insanların bedenlerinde ve ruh dünyalarında tamiri zor yaralar açmaktadır. O yüzden geçiştirilmemesi, inkâr edilmemesi ve son derece önemsenmesi gereken bir konudur. Aile içi şiddet büyük oranla kadına ve çocuğa yöneliktir. Ayrıca şiddeti gerçekleştiren kişi çoğu zaman bir erkektir. Psikolojik sorun yaşayan vakalar tarafından bildirilen fiziksel ve cinsel şiddet yaşayan eylemlerin %90'ı aile bireyleri tarafından yapılmıştır. Aile içerisinde şiddet davranışı genelde 5 alt grupta değerlendirilir.

Aile İçi Şiddet Türleri

Aile içi şiddet, duygusal istismardan, ölümle sonuçlanan fiziksel şiddete varan çeşitli tür ve şekillerde karşımıza çıkabilir. Evli, bekar, dul yada boşanmış tüm etnik gruplardan her statü ve yaştaki kadınlar aile içi şiddete maruz kalabilir. Aile içi şiddetin birkaç başlık altında toplanması gerekirse;

Tablo 1: Şiddet türlerinin oranları

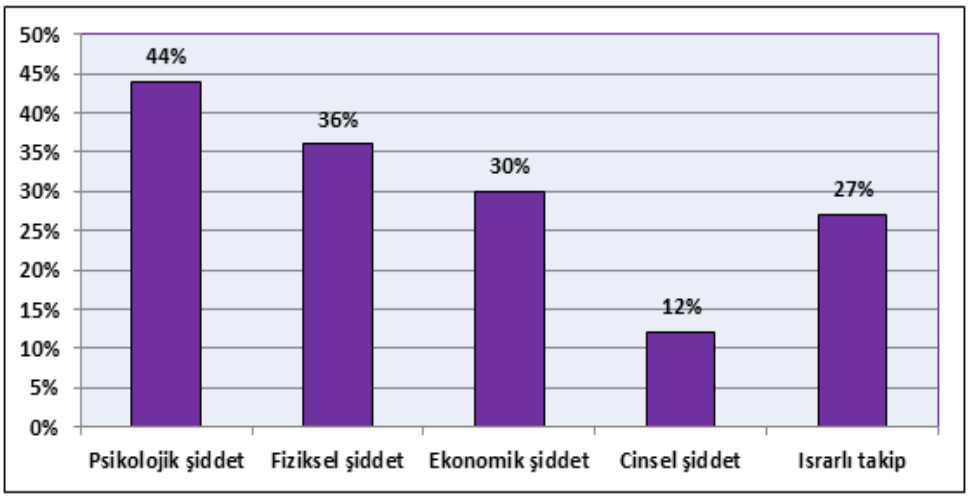

a) Fiziksel şiddet

Fiziksel şiddet, kaba kuvvetin bir korkutma, sindirme ve yaptırım aracı olarak kullanılmasıdır. Kadının yaralanması, yeti kaybına uğraması veya ölmesine neden olan her türlü şiddet eylemini kapsar.

Fiziksel şiddete; dövme, tekmeleme, aç bırakma, uyutmama, tokat atma, tekmele, sarsma, uzuvları bükme, sigara ile yakma; kesici, delici ve ateşleyici aletlerle yarama, organ ve uzuv kaybına neden olma, namus adına işlenen cinayetler, intihara zorlama, intiharına neden olma gibi pek çok örnek verilebilir.

b) Cinsel şiddet

Cinsel şiddet, mağduru olan yakınlığına bakılmaksızın her hangi bir kişinin ev ya da işyeri dahil herhangi bir ortamda cinsel içerikli eylemde bulunması yada buna kalkışması, istenmeyen cinsel ifadeler kullanması ya da önerilerde bulunması, baskı yoluyla kişinin cinselliği üzerinde dayatmada bulunmasıdır.

Eşin istemediği halde ilişkiye zorlanması, cinsel organlarına zarar verilmesi, başkaları ile ilişkiye girmeye mecbur edilmesi cinsel şiddete örnek verilebilir. Hatta zorla evlendirme de cinsel şiddet kavramında değerlendirilmektedir.

c) Sözel şiddet

Kullanılan söz ve takınılan davranışların, muhatabı düzenli bir şekilde korkutma, sindirme, cezalandırma ve kontrol etme aracı olarak kullanılmasıdır.

Sözel şiddetin başlıca görünümlerinden bazıları hakaret etmek, aşağılamak, tehdit etmek, başkaları ile kıyaslamak, başkalarının yanında küçük düşürücü sözler söylemektir.

d) Ekonomik şiddet

Sahip olunan ekonomik kaynakların veya paranın, kişi üzerinde, tehdit veya yaptırım aracı olarak istikrarlı bir şekilde kullanılmasıdır.

Ekonomik şiddetin biçimleri arasında; çalışmasına engel olma, çalışıyorsa kazancına el koyma, kazancından sadece harçlık alma biçiminde yararlanmasına izin verme, çok az para bırakarak evi çekip çevirmesini isteme, zorla çalıştırma, mallarına el koyma, ekonomik kararlardan dışlama, ortak edinilmiş mallara zarar verme gösterilebilir.

e) Psikolojik şiddet

Psikolojik şiddet, duyguların ve duygusal ihtiyaçların karşı tarafa baskı uygulayabilmek için tutarlı bir şekilde istismar edilmesi, bir yaptırım ve tehdit aracı olarak kullanılmasıdır.

Psikolojik şiddetin; terk etmekle, çocuklarını elinden alma ile tehdit etme, isim takma, aşağılama, yok sayma, iletişim kurmama, kendine saygısını ve beğenisini yok etme, çocukları kaçırma, anneye göstermeme, çocukları anneye karşı kullanma, kışkırtma, başkaları ile iletişimi engelleme, bir yere hapsetme, aile üyeleri ve arkadaşları ile görüşmesini engelleme ya da kısıtlama, bilgiye ve desteğe erişimini engelleme gibi birçok biçimi vardır. Eve kapatmak, insanlarla görüşmesini kısıtlama, kıyafetlere ve gidilecek yerler konusunda baskı yapılması psikolojik şiddete örnek verilebilir.

Aile İçi Şiddete Kurumsal Bakış

Psikopatoloji Kuramı:

Şiddet uygulayan kişilerin %60-72 sinde alkol ve madde kötüye kullanımı gözlenirken, %85 inde anti sosyal, borderline, edilgen-saldırgan paranoid kişilik özellikleri, öfke denetiminde sorunlar, dürtü denetim bozuklukları gözlenmektedir. Ailesinde tekrarlı bir şekilde şiddet gören kişilerde depresyona daha fazla rastlanmaktadır. Şiddet davranışı sonucunda öfkenin bir şekilde bastırılması ile ortaya çıkan depresyon, bu kişilerde impulsif suisid girişimine neden olmaktadır.

Sosyal Öğrenme Kuramı-Şiddetin Aktarılması:

Şiddet sorununun can alıcı noktalarından bir diğeri, kuşaktan kuşağa aktarılma özelliğidir. Aile içinde şiddete maruz kalan çocukların çoğu, büyüklerinde şiddet uygulayan eşlere ya da anne babalara dönüşmeseler de, şiddet uygulayan yetişkinlerin büyük bölümünde çocuklukta aile içi şiddete maruz kalma öyküsü saptanmıştır (Kaufman ve Zigler 1987). Kuşaktan kuşağa aktarılan, her zaman basitçe şiddetin kendisi değil, bu durumu çevreleyen duygusal atmosferdir. İçselleştirilen öfke, korku ve çökkünlük

duyguları, kişinin tutum ve davranışlarını yaşam boyunca etkileyebilmektedir. Şiddet ve ihmal sonucu oluşan intrapsişik yapı, çoğu kez yine çeşitli biçimleriyle şiddeti doğuran bir saldırganlık kaynağıdır. Çocukta şiddet davranışının ilk belirtileri umursamazlık şeklinde kendini göstermektedir. Çocuk arkadaşına, kardeşine, hayvanlara karşı zalimce davranır fakat sonuçlarından dolayı acı çekmez. Zaman geçtikçe çocuk kendini diğer arkadaşlarından uzaklaştırır ve sosyal ilişkilerini sınırlandırır. Ergenlik döneminde davranışlarına sınırlandırma getirilmek istenildiğinde şiddet davranışının uygulayıcısı haline dönüşür. Son yıllarda aile içi şiddet uygulayanların büyük bölümünün, kendisi doğrudan şiddet gören çocuklar değil, ana babaları arasında şiddete tanık olan çocuklar arasından çıktığı düşünülmektedir. Çocuk için özdeşim nesnesi olan biri, aile içinden bir başkasına, yineleyici biçimde şiddet uyguluyorsa, çocuğun saldırganla özdeşimi doğrudan şiddete maruz kalan çocuğun özdeşiminden daha kolay olabilmektedir. Aile içinde erkek çocuk öğrendiği şiddeti ileride eşine veya çocuklarına uygulayabilmekte, kız çocuk ise baba evinde gördüğü ve içselleştirdiği şiddeti eşi ile yaşadığında olağan karşılamaktadır. Aile içi şiddet ortamında yaşayan kız çocuk için şiddet olgusu, katlanılması gereken cinsiyet rolünün bir parçası olarak kabul edilmektedir.

Kaynak Kuramı:

Aile içinde kullanımı zaman zaman güç faktörü ile de ilişkilendirilmektedir. Ev ortamında erkek, ekonomik ve sosyal açıdan kendisini güçlü hissediyorsa şiddet uygulamamaktadır. Tam tersine, eşler arasındaki statü farkı kadının lehine ise erkek evde şiddet uygulayıcısı olabilmektedir. Çevresel faktörlerden ekonomik stres, iş stresi, işsizlik aile içinde eşin kendini güçsüz hissetmesine yol açmakta ve şiddet davranışı göstermesine neden olmaktadır.

Değişim Kuramı:

Aile içi şiddet kullanımında fayda-maliyet ilişkisi olduğu savunulmaktadır. Şiddet kullanımının maliyeti faydadan daha ağır basıyorsa şiddet oluşmamaktadır. Şiddetin yararı bir insan üzerinde güç kullanabilme, maliyeti ise şiddet kullanma sonunda oluşabilecek toplum dışına itilme, polis müdahalesi ve cezalandırmadır. Kişi bu sonuçlara katlanmayı göze alıyorsa kurbana uyguladığı şiddeti devam ettirmekte, eğer bunun toplumsal sonuçlarına katlanamıyorsa bu davranıştan vazgeçmektedir.

Sosyal İzolasyon Kuramı:

Çocuğa ve eşe yönelik şiddet uygulanan ailelerde daha fazla sosyal izolasyona rastlanmıştır. Kötüye kullanan tarafından kurbanın izolasyonu sağlanmakta, sosyal ya da rekreasyonal aktivitelere katılmasına izin verilmemektedir.

Kültür Kuramı:

Günümüzde şiddetin evrenselliği ve yaygınlığı, korkutucu boyutlara ulaşmıştır. Aile içinde başlayan şiddet, modern toplumlarda kapitalizminde etkisiyle topluma yayılıp meşrulaşırken; birçok toplumda kadına ve çocuğa yönelik ilkel, çağdışı uygulamalar, geleneksel kültürün öğeleri olarak devam etmektedir. Başlık parası, kadın sünneti, kadınların kapanmaya zorlanması, bekaret kontrolü vs. gibi. Toplum düzeyinde, bütün dünyada yapılan çalışmalar kadına karşı şiddetin cinsiyet rollerinin katı bir şekilde tanımlandığı ve bunun için baskının yapıldığı ve erkekliğin sertlik, erkeklik gururu ya da egemen olma ile bağdaştırıldığı yerlerde en yaygın şekilde görüldüğünü ortaya koymuştur. İstismara zemin hazırlayan diğer kültürel normlar arasında kadınların ve çocukların fiziksel istismarına izin verme, kişiler arası uyuşmazlıkların çözümünde şiddeti bir araç olarak kabul etme ve erkeğin kadın üzerinde bir "sahiplik" hakkı olduğunu kabul etme yer almaktadır.

Kadına Yönelik Şiddet

Kadınlar, ev dışında olduğu gibi özel alanda da, yani ev ve aile içinde de şiddet ve cinsel tacize maruz kalabiliyor. Şiddet veya tacizi yapan kişi, kimi zaman hiç tanınmayan bir yabancı, kimi zaman da çok yakın bir kişi olabiliyor. Aile/ev içinde ya da dışında yaşanılan şiddet bazı farklılıklar da göstermektedir. Çoğu zaman yakın ilişki içinde bulunulan, sevgi ve güven beklenen aile bireylerinden gelen şiddet ve cinsel tacize karşı daha korumasız bir konumda olabilirken, aile dışındaki kişilere karşı daha sorgulayıcı ya da mesafeli yaklaşabilmektedir. Ayrıca, çoğu kadın ev dışında yaşadığı şiddeti gizli tutma, sineye çekme, çaresizce durumu kabullenme eğiliminde olabilmektedir.

Kadına yönelik şiddetin nedenlerinin temelinde kadınla erkek arasındaki eşitsizlik yatmaktadır. Kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayanmaktadır. Buna göre erkeğin uyguladığı şiddetin nedeni, erkeğin kadından daha üstün ve kadın üzerinde baskı kurmasının doğal bir hak olduğu inancını doğuran hakim ataerkil düzendir. Bir toplumda kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizlik ne kadar büyükse, kadına yönelik şiddet de o kadar fazla yaşanmaktadır. Yasalarla, örf ve adetlerle, sosyal ve siyasal sistemde "meşru" kılınan ve sonunda "doğalmış" gibi algılanan bu eşitsizlikler, kadının

nesneleştirilmesi, erkeklere ait görülmesi, kadına karşı şiddetin genel temellerini oluşturmaktadır. Sonuçta aile içinde ya da aile dışında olsun, şiddetin her türü insanlığı yaralayan ve izler bırak bir hak ihlalidir.

Aile içi şiddete, özellikle koca dayağına toplumsal ön yargılarla yaklaşan bakış açısı, şiddete maruz kalan kadını korumaktan çok eylemin varlığını ve sürekliliğini destekler niteliktedir. Cinsiyetçi rollerin şiddeti kabul edişleri, toplumsal normların sürekliliğinin bir sonucu olarak kabul edilebilir. Kadın şiddetle ilk kez karşılaştığı anlarda şaşkın ve şoka girmiş bir durumdadır ve şiddetin varlığını kabul etmez. Bunu bir anlık geçici bir kızgınlığın sonucu olarak görür ve devamının olabileceğini düşünmez. Şiddetin varlığını ancak olayın sürmesiyle birlikte açıklama ya da yardım isteme durumuna geldiğinde kabul eder. Kadına yönelik ilk şiddet davranışı ağırlıklı olarak evliliğin ilk günlerine rastlamaktadır. İkinci sık rastlanan eğilim ise, ilk çocuğun doğumundan sonra ortaya çıkmasıdır. Hamilelik döneminde şiddete maruz kalan kadınların sayısı da azımsanmayacak oranlardadır. Kadının henüz evliliğin başlangıcında karşılaştığı şiddet olgusu, onun evlilikten beklentileri ile orantılı olarak hayal kırıklığına dönüşmektedir. Şiddetin devam etmesi ile birlikte, aile içinde şiddete maruz kalan kadınlar uygulanan bu şiddet karşısında çaresiz kalmakta, şiddetten utanmakta, psikolojik ve fiziki olarak ağır bir şekilde yıpranarak şiddetin izlerini yaşamları boyunca taşımaktadırlar. Aile içi fiziksel şiddete uğradığı için yasal yollara başvurmak isteyen bir kadın hiçbir psikolojik destek bulamadığı ve bilgi kaynaklarına ulaşamadıkları için söz konusu başvuruyu gerçekleştirememektedir. Kadına yönelik şiddet yaygınlığına rağmen, çoğu zaman toplum tarafından en "görünmeyen" ve meşrulaştırılan şiddet biçimidir. Bunun temel sebeplerinden biri, ev içinde ve yakın ilişkilerde kadınlara uygulanan şiddetin, "özel alana" yani kamusal alanın dışına ait olduğunu ve üçüncü kişilerin, kamu kurumlarının ve yasa koyucuların yetki alanına girmediği varsayımıdır. Bir başka deyişle; kadınların maruz kaldıkları şiddet daha ziyade özel alanda yani kişiler arası ilişkilerde yaşandığı için toplumsal bir sorun olarak edilmeyebiliyor. Halbuki; şiddete uğrayan bireyler Aile Mahkemesi ve Cumhuriyet Savcılıklarına başvurabilir. Aile Mahkemesine başvuru neticesinde mahkeme hakimi ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair kanun gereğince şiddeti uygulayan kişilere karşı cezalar vermektedir.

Çocuğa Yönelik Şiddet:

Dünya şiddet ve sağlık raporunda, bir kişiye bir gruba veya topluma karşı yaralamayla, ölüm ve psikolojik zararla, gelişme geriliği ile veya çöküntü ile sonuçlanacak fiziksel güç veya tehdit uygulama olarak tanımlanan şiddet; duygusal, fiziksel, sözel, cinsel ve siyasal pek çok boyutta karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal ve ekonomik alanda uygulanan şiddet eylemlerinin en yaygını ise aile içi şiddet olaylarıdır. Yapılan araştırmalar, bir halk sağlığı sorunu olarak kabul edilen aile içi şiddetten en çok etkilenen tarafın çocuklar olduğunu göstermektedir. Çünkü aile içinde çocuğa yönelik şiddet, çocukta fiziksel yaralanmalara yol açmasının yanı sıra bilişsel, davranışsal, sosyal ve duygusal işlevler üzerinde de zararlar yaratmakta ve aile içinde istismarın tüm genetik hastalıkların toplamından daha çok insanın yaşamına zarar verdiği bildirilmektedir. Anadolu Psikiyatri Dergisi 2007; 8: 206-214

Aile içinde kadına yönelik şiddetle çocuklara yönelik şiddet arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Yani bir evde aile içi şiddet varsa, o evde yüksek ihtimal ile çocuklar da şiddet görmektedir. Aile içinde şiddete görsel ya da işitsel olarak tanık olan çocuklara "sessiz", "unutulmuş" ya da "görünmez" kurbanlar adı verilmektedir. Bu çocuklar son yıllarda duygusal kötüye kullanılma kategorisi içinde düşünülmektedir. Doğrudan şiddete maruz kalmasalar da, bu çocuklar diğer kötüye kullanılmış ya da ihmal edilmiş çocuklarla aynı türden belirtileri göstermektedir (Aile ve Toplum, 2005). Çocuklar aile içindeki şiddetten doğrudan yani fiziksel olarak yaralanarak etkilenir. Şiddet uygulayan kişi çocuğun annesine duygusal olarak zarar vermek ve istediklerini yapmaya zorlamak amacıyla, çocuğa bilerek ve isteyerek fiziksel, duygusal ya da cinsel şiddet uygulayabilir. Bunun yanı sıra, şiddet uygulanan çocuğun annesine saldırırken çocuğa kazara ya da bilerek zarar verebilir. İleri yaşlarda ki çocuklar anne-baba arasındaki şiddete müdahale etmek isterken zarar görürler. Çocuğun aile içinde şiddete uğramasında birçok etkenin birlikte rol aldığı gözlenir bu etkenler, ailenin içinde bulunduğu ortamın sosyokültürel, ekonomik, psikolojik ve iletişimsel özelliklerinin ürünü olup çocuğun sosyoekonomik, kültürel düzeyi düşük bir aileden gelmesi, anne-babanın evlilikle ilgili, ayrılık, yalnız başına anne veya baba olma ve benzeri sorunları ve anne-babanın çocuğa ve çocuğunda anne-babaya karşı olumsuz tutum ve davranışlar sergilemesi gibi etkenlerin çocuğun aile içinde şiddete uğramasında ve saldırgan eylemler göstermesinde öne çıktığı, bir başka deyişle çocuğun şiddete uğramak ve daha fazla saldırgan olma olasılığını arttırdığı görülmektedir. Çocuğun şiddete uğrama ve saldırgan olma olasılığını arttıran bu özellikler,

çoğunlukla çevresel etkenlerle etkileşime bağlı olarak ortaya çıkan nitelikler gibi görülmektedir.

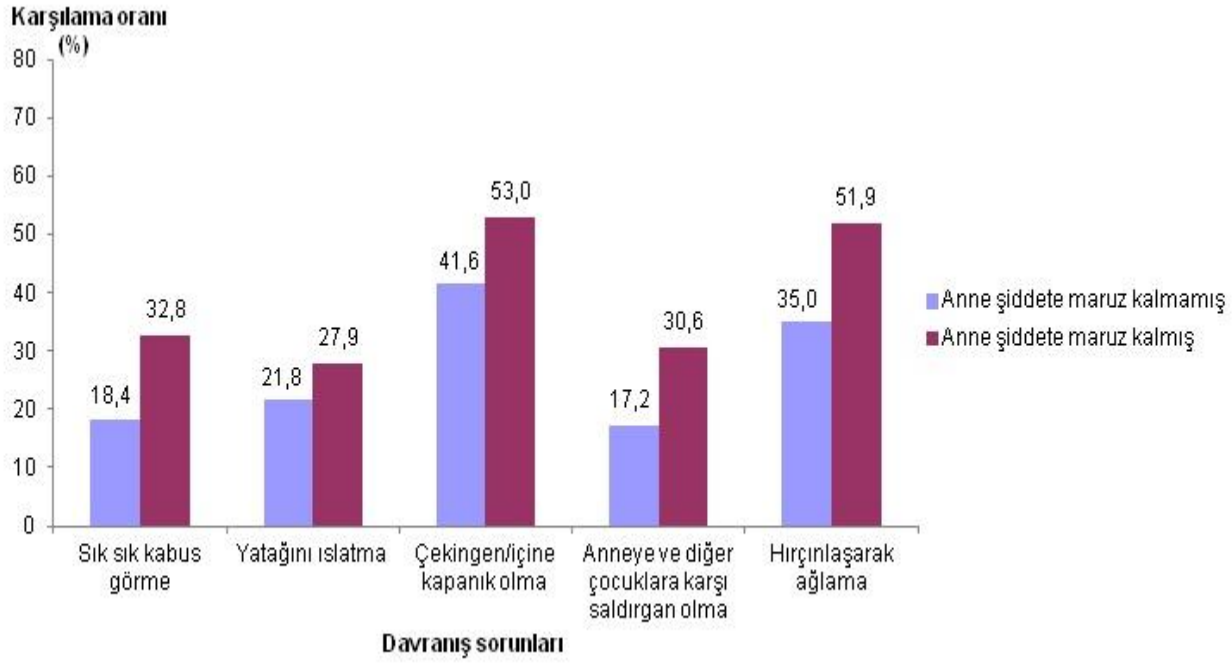

Kaynak: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Siddet Araştırması, 2014

Sonuç

Sonuç olarak, aile içi şiddet çok boyutlu bir sorundur. Ayrıca aynı aile içinde farklı türlerde şiddetin bir arada yaşandığına dair veriler gün geçtikçe çoğalmaktadır. Oysa son yıllara kadar eşe yönelik şiddete, çocukların kötüye kullanılmasına, cinsel kötüye kullanılmaya bir bütün olarak ele almak bir yana; bunlar arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara, üzerine eğilen politikalara ve sağaltın programlarına bile rastlamak pek olası değildi. Buna karşılık olarak bir ailede bir türde şiddet yaşanıyorsa genellikle bu diğer türlerde şiddetinde yaşandığına dair bir işaret olabilmektedir. Bu yönüyle bakıldığında aile içi şiddetin tanınıp önlenmesinin gelecek kuşakların ruh sağlığı açısından çok önemli olduğu söylenebilir, genellikle bu diğer türlerde şiddetinde yaşandığına dair bir işaret olabilmektedir. Bu yönüyle bakıldığında, aile içi şiddetin tanınıp önlenmesinin gelecek kuşakların ruh sağlığı açısından çok önemli olduğu söylenebilir. Bugünün çocukların geleceğin potansiyel saldırgan ve şiddet eylemcisi hatta suçlu yetişkinleri olmaması, başka bir deyişle gelecekte davranışları tutarlı ve sağlıklı bireylerden oluşan bir yetişkin kuşağa sahip olabilmek; bir yandan ailenin sosyal, ekonomik, ve hukuksal bakımdan korunması ve güçlendirilmesi diğer yandan, şiddetin meşru bir davranış olmasının önlenmesini sağlamak kültürel olarak kabul edilebilirliğini azaltmak, yani şiddete izin veren toplumsal görüşleri

değiştirmek ile mümkün olacaktır. Bunun için yalnızca kamu ve kuruluşlarına değil sivil toplum örgütlerine de büyük sorumluluklar düşmektedir. Çocuklar erken dönemde ailesel şiddete karşı eğitilmeli, gerekiyorsa koruma altına alınmalı, şiddete ve şiddetin yaratacağı olumsuzluklara karşı duyarlılık geliştirilmelidir.

Kaynakça

Aydın, Zevkliler. Medeni Hukuk, Giriş ve Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku. Ankara: Savaş Yayınları, 1989.

Ayan, Serkan. "Legal Hukuk Dergisi" Şubat, 2006.

Alev Sezen. bilka.org (blog).http://www.bilka.org.tr/page.asp?id=57

Mehmet Ali, Uçar. Aile İçi Şiddet ve Aile Koruma Yasası Ankara: Yetkin Yayın Evi, 2003.

Başbakanlık kadının statüsü genel müdürlüğü, aile içi şiddetle mücadele el kitabı.

Aile ve Toplum Dergisi: 2005.

Anadolu Psikiyatri Dergisi; 2006.

www.aile.gov.tr

Şiddetin Teolojik Temeli: Hz Muhammed (Sav) Dönemi ve Günümüz Dünyası Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

Ömer Faruk BİLBAY*

Abdulsamet BİLBAY**

Özet: Günümüzde bilim ve teknolojinin ilerlemesiyle birlikte dünya ülkeleri bir silahlanma yarışına girmiştir. Terör olaylarının önlenmesi ve dünya barışının sağlanması amacıyla yürütülen bu faaliyetler şiddetin önlemesinden öte şiddet olaylarını attırmıştır. Olayların toplumsal yansıması ise daha derin ve geniş çapta olmaya başlamıştır. Meydana gelen bu şiddet olayların kaynağı ise kimi zaman teolojik nedenlere bağlanmaktadır. Şüphesiz İslamofobinin oluş (turul)ma sürecide bundan etkilenmektedir. Bu noktada bu çalışmada öncelikle şiddet, terör ve zulüm kavramlarının İslam etimolojisindeki karışlığının ne olduğuna ilişkin kavramsal bilgiler verildikten sonra Nübüvvet döneminde şiddetin teolojik temeli ele alınacaktır. . Hz Muhammed (sav) 23 yıllık Nübüvvet döneminde yaptığı sosyal, siyasal, toplumsal ve kültürel alanda yaptığı antlaşmalarda şiddetin varlığı üzerine değinilecektir. Bu dönemde İslam dininin şiddet tarafının olup olmadığı ve herhangi bir politika barındırıp barındırmağı olası şiddet unsurunun bu dönemlerde hangi konularda ve olaylarda başvurulduğu irdelenecektir. Çalışmanın objektif sonuçlar vermesi açısından yapılan tartışmaların hem Müslüman tarihçilerin hem de batılı müsteşrik tarihçilerin bakış açısından ele alınarak yapılan çalışmaların ve bu çalışmalar çerçevesinde sunulan kanıtlara karşı tez ve antitezlerin değerlendirilmesi yapılacaktır. Batılı müsteşriklerin İslam'ın şiddet kavramı üzerine benimsediği değerlerine hangi yönden ve ne amaçla karşı çıktıklarına ve Müslüman tarihçilerin nasıl cevaplar verdiği çalışmanın gerekli görülen yerlerinde aktarılacaktır. İkinci kesimde ise günümüzde İslamofobinin temel kaynağının neler olduğu ve yapılan çalışmaların İslam âlemine olumsuz getirilerin neler olduğu hakkında tartışılacaktır. Tarihsel seyri içerisinde ele alacağımız bu konu İslam'ın şiddete bakış açısını, Kuran-ı Kerim ve hadis ışığı altında değerlendirerek bir görüş oluşturmaktır. Sonuç kısmında ise modern dünyanın şiddet olaylarının önüne geçmek adına görüş ve önerilerde bulunulacaktır. Çalışma geçmiş olayların analizini yapması, günümüz sorunlarına yönelik çözüm önerileri getirmesi ve karşılıklı bir analiz biçimiyle yapması bakımından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Terör, İslam, İslamofobi

Theological Theory of Violence: A Comparative Analysis of the Prophet Muhammad Period and the Present World

* Harran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Doktora Öğrencisi

** Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Lisans Öğrencisi

Abstract: Today, with the advancement of science and technology, world countries have entered a race for arms. These activities aimed at preventing terrorist incidents and ensuring peace in the world has increased the incidence of violence beyond the prevention of violence. The social reflection of events has begun to be deeper and wider. The source of these violent incidents is sometimes linked to theological reasons. Undoubtedly, the formation of Islamophobia is affected by this. At this point, first of all, the concept of violence, terror and persecution will be dealt with theological basis in the period of Prophethood, after the conceptual information about what is the confusion of concepts of Islam in the etymology. The Prophet Muhammad (pbuh) will be mentioned about the existence of violence in the social, political, social and cultural treaties he made during 23 years of Prophethood. In these periods, it will be examined whether the Islamic religion is the victim of violence or not, and in what periods and at what events the possible violence that may contain any policy is applied. The discussions made in terms of the objective results of the work will be evaluated both from the perspectives of both Muslim historians and western historians and the theses and antithesis against the evidence presented in the framework of these works. Will be handed down where it is deemed necessary to study how Western and Islamic historians replied in what direction and for what purpose the Islamic historians of the West rejected the values Islam adopted on the concept of violence. In the second part, it will be discussed what is the main source of Islamophobia today and what studies are made about the negative effects on the Islamic world. We will discuss this in historical perspective, and this issue is to create an opinion by evaluating Islam's view of violence under the light of the Qur'an and the Hadith. In the conclusion, opinions and suggestions will be made in order to prevent the violence of the modern world. The study is important in terms of analyzing past events, bringing solutions for today's problems and making them through a mutual analysis.

Key words: Violence, Terror, Islam, Islamophobia.

Giriş

İslam'ın rahmet (barış, sulh ve adalet) dini veya şiddet (tasvip ve teşvik eden) dini oluşu ile ilgili değerlendirmeler geçmişte olduğu gibi günümüzde de tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Konu daha ziyade dini ve ideolojik bakış açılarıyla tenkit etme veya buna karşı savunma konusu olarak ele alınmaktadır. Bu noktada bilhassa batı dünyası olarak nitelendirilen Müslüman olmayan toplumlar ve fanatik İslam karşıtları İslam'ın savaş dini olduğunu ve Peygamberi'nin de kan dökücü, dininin kılıçla yayan bir din önderi olduğunu iddia etmektedir. Bu görüşe karşılık Müslümanlar ise İslam'ın bizzat adında da anlaşılacağı üzere bir barış dini olduğunu, bu dinin Peygamberi'nin ise bir rahmet elçisi

olarak bütün insanlığa gönderildiğini Peygamberin uygulamaları ile izah etmeye çalışmışlardır. Her iki tarafın da gerek İslam dininin temel kaynakları olan kuran ve hadis, gerekse tarih kitaplarından yola çıkmak suretiyle kendilerini destekleyen delilleri ileri sürdükleri görülür. Bu çalışmada İslam dininin muhaliflerine karşı savunulmaktan ziyadede Hz peygamberin İslam'ı yayarken şiddete başvurup başvurmadığı veya İslam dininde şiddet içeriğinin varlığı irdelenmeye çalışılmıştır. Bilindiği gibi İslam'ın gelişine kadar en yaygın din Hıristiyanlık diniydi. İslamiyet'in Ortadoğu sahnesine çıkışıyla birlikte hem Hıristiyanlık hem de Yahudilik için bir tehdit olarak görülmeye başlandı. Bu doğrultuda dini maddi çıkarı için kullananlar ve ruhban kesim sahip oldukları statüyü kaybetmek istemedikleri için İslam'a karşı harekete geçtiler. İslam'ın etkilerinin Arabistan'dan Çin'e kadar yayılmış olması ve batı'ya doğru geniş bir şekilde yayılmaya başlamasıyla batı'nın din adamlarını İslam'ı araştırma yöneltmiştir. Araştırmaların sonucunla hızla yayılan İslam'ın etkilerinin kendi dinlerinin içinde yayılmasını önlemek için faaliyetlere başladır. Bu faaliyetlere ilk önce kuran-ı kerimden deliller bulmaya çalışarak başladılar. Bahsi geçen dediler şunlardır;

''Onları yakaladığınız yerde vurun; sizi çıkardıkları yerden sizde onları çıkarın ve sürün; savaştan kötüdür şirke düşmek yeniden; onlar mescit-i haram'da sizinle savaşmadıkça siz de onlarla savaşmayın ama yinede savaşırlarsa onları kırın; hak ettiği bir karşılıktır bu kafirlerin; onlar savaşa son verirse Allah affeder, odur sonsuz merhamet edendir'' (Bakara 2/191-192).

Şirk ortadan kalkıncaya ve Allah' dini egemen oluncaya kadar onlarla harp edin.

Allah'a ve ahret gününe inanmayan, Allah'ın ve Elçisi'nin yasakladığını yasak saymayan ve gerçek dine boyun eğmeyenlerle Kitap verilenlerin, getirip kendi elleriyle küçük düşerek cizye verinceye kadar onlarla savaşın (Tevbe, 9/29).

Haram aylar çıkınca da nerede ve ne zaman karşınıza çıkarlarsa Müşrikleri kırın, tutup onları yakalayın, dolaşmalarına engel olun, her yerde onları takip edin (Tevbe, 9/5).

Batı'nın din âlimlerinin 2.delilleri ise hadisler üzerinden olmuştur. Özellik Peygamber sav'ın İslam dinini yayarken yaptığı savaşları baz alarak Müslüman olmayanlara kılıçla zoruyla İslam dinini kabul ettirmeye çalıştığını ve girmeyenlere karşı savaş ilan edildiğini, öldürdüğünü veya farklı yöntemlerde dine girmeye zorladığını yazarak İslam'a karşı yazılar yazmışlardır. Özellikle İslam'ın savaş hukukunun olmadığını ve yaptığı savaşların hepsinde şiddet uyguladığını yazarak İslam'ın şiddet dini olduğunu belirtmişlerdir. Bunları yapmalarının tek sebebi ise İslam'ın yayılışını durdurmak ve

İslam'a girecek olan insanlara İslam'ın şiddet içerin bir din olduğuna inandırmaktı. Peygamberimizin savaş ve gazvelerini inceleyerek kendilerine delil oluşturmaya çalışmışlardır. İslam'ı araştırırken taraflı bir yaklaşımla araştırmaları yapmış ve sadece İslam'a karşı kin nefret uyandıracak yazılar yazarak İslam'a karşı savaş açmışlardır. Bu İslam karşıtı tezlere İslam tarihçileri ise yine aynı şekilde antitezlerini kuran, hadis ve İslam tarihi kaynaklarındaki bilgilerler cevap vermişlerdir. Ayrıca peygamberin rahmet peygamberi olarak gönderildiği 23 yıllık nübüvvet döneminde sadece 80 gün savaştığı bunlarında çoğunda da ölen insan sayısının çok az olduğunu ve savaşma taraftarı olmadığı belirtmişlerdir. Kuran'ın savaş hukukunu uygulayıp esirlere iyi davrandığını İslam'a karşı savaş açılmadığı takdir savaş yapmadığını İslam dinini barış içinde yaymaya çalıştığını ve İslam'ın savaş kurallarını uygulayıp hiçbir beldeye insana ve çevreye zarar vermediğini söylemişlerdir. Özellikle Hudeybiye barış antlaşmasında Müslümanların aleyhine olduğu halde barış antlaşmasını onaylamıştır. Yine aynı şekilde Taif'e İslam'ı antlaşmaya gittiğinde taşlamasına kovulmasına rağmen onlara kin beslememiş ve onlara dua etmiştir. Mekke yurdundan sürülmesine Müslümanlara karşı işkence, zulüm etmelerine rağmen Müslümanlara boykot uygulamalarına rağmen şiddette başvurmamış sürekli rahmet ve barış elçisi vasfıyla insanları İslam'a davet etmiş ve İslam'ın rahmet ve kuşatıcı iklimine girmeleri için mücadele etmiştir. Bütün İslam karşıtlığına karşılık Müslümanları sabretmeyi tavsiye etmiştir. Peygamberin hadislerin içeriğinde şiddet unsurunun olmadığını olanlarını ise uydurma olduğunu belirtmişlerdir. İslam tarihçilerin antitezlerine bakıldığında batılı din adamlarının İslam ve peygamber hakkındaki söylevlerinin gerçeği yansıtmadığını söylemek mümkündür. Ayrıca iddiaların temel sebebinin İslam'ın yayılışını engellemek veya İslam'ın bir barış ve rahmet dini olmaktan öte savaş ve zulümle yayılan bir din şeklinde lanse ederek insanların bu dine karşı olumsuz bir tavır takınmalarını sağlayarak İslam'a girmelerini engellemek olduğu söylenebilir. Bu noktada çalışmada şiddet, terör ve islamofobi kavramlarına ilişkin bilgi verildikten sonra, İslam'ın nasıl bir topluma geldiğini bu toplumda şiddet unsurun varlığı ve varsa ne boyutta olduğu irdelenecektir. Sonuç kısmında ise günümüzdeki olaylar üzerindeki etkisine ilişkin analiz yapılacaktır.

Kavramsal Olarak Şiddet ve Terör ve İslamofobi

Günümüzde neredeyse İslam diniyle özleştirilmeye çalışılan şiddet ve terör kavramlar ve islamofobinin artmasıyla İslam dininin içinde böyle kavramlar barındırıp barındırmadı sorunsalı gündeme gelmektedir. Bu kavramların İslam ile ilişkisinin ne

düzeyde olduğuna bakmadan önce anlamlarını açıklamakta faydalı olacaktır. Şiddet: "Saldırganlık, hakim olmak, yenmek, yönetmek amacı ile güçlü, şiddetli, etkili bir hareket, fiil, işlem: bir işi bozma engelleme, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı veya tahrip edici (yıkıcı, yok edici) amaç taşıyan bir davranıştır (Erten, Ardalı, 1996: 143). Etimolojik yönden şiddet sözcüğünün dilimize Arapça'dan geçtiğini herkes bilir. Şiddet; sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma anlamındadır. "Şedit" ise sert katı ve şiddetli demektir. "Şeddat" da sertlik ve kızgınlığı ile tanınan ünlü eski Yemen hükümdarının adıdır. Şiddet sözcüğü günümüzde yeni anlamlar da kazanmıştır: karşıt durumda, görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, sert davranma, sertlik; "şiddet olayları" ise insanları sindirmek, korkutmak için yaratılan olay ya da girişimler olarak tanımlanıyor (Hobart, 1996: 53).

İngilizcede de şiddet sözcüğü çok geniş bir kullanım alanına sahiptir. Bu kullanımlar arasında bedene zor uygulama, bedensel zedelenmeye neden olma, kişisel özgürlüğü zor yoluyla kısıtlama, bozma ya da uymama, rahatça gelişmesini ya da tamamlanmasını engellemek üzere bazı doğal süreçlere, alışkanlıklara vb. yersiz kısıtlamalar getirme, anlamın çarpıtılması, büyük güç, sertlik ya da haşinlik, kişisel duygularda sertlik ve tutkulu davranışlara ya da dile başvurma bulunuyor (Hobart, 1996: 52).

Şiddet genel anlamda; başkasını öldürme, sakat bırakma ya da yaralama yoluyla zarar verilmesini içerdiği için gücü aşıyor. Bu tür eylemlerin başkasına karşı tehdit oluşturması ve kısacası insana fiziksel ve ruhsal zarar veren her edimi şiddet olarak değerlendirebiliriz. Bu çerçeveye yerine göre, başkasının mallarına verilen zarar da dahil edilebilir. Bu genel tanımlamaların dışında bir de salt hukuksal tanımlamalar önem kazanmaktadır. Ağır suç kapsamına giren şiddet (cinayet, yaralama, ırza tecavüz, silahlı saldırı, gasp) gibi olayların yanı sıra, daha hafif kabul edilen şiddet olayları da (trafik suçu, tehdit) Türkiye Cumhuriyeti Ceza Yasasının kapsamında cezalandırılır. Yves Michaud'nun (1986) şiddet tanımı ise şöyle: "*Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri ya da birkaçı doğrudan veya dolaylı, toplu ya da dağınık olarak diğerlerinin veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel, ahlaki / moral / manevi bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve sembolik kültürel değerlerine oram ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa orada şiddet vardır*."

Şiddet kavramında sonra İslam dini ile ilişkilendiren ikinci kavram ise terör kavramıdır. Terör" ve "terörizm" kavramları, zihinlerde her şeyden önce korku, dehşet,

tehdit, şiddet, yasa dışılık gibi olgular çağrıştırmaktadır. Gerçekten de Latince "terrere" kelimesinden gelen sözcüğün, korkutmak, dehşete düşürmek, korkutup kaçırmak, caydırmak gibi anlamları vardır. Günümüzde ise bu anlamların başına, "siyasi bir amaçla" yapılıyor olmak eklenmiş, yani siyasi bir amaçla hareket etme ve dehşete düşürme, korku salma terör eyleminin temel unsurları haline gelmiştir."Uluslararası terörizm" kavramı ise, terörist eylemin sınırlar-ötesi boyuta taşınmasına ve uluslararası etki ve sonuçlar doğurur hale gelmesine odaklanmaktadır. Wilkinson'a göre: "Terörizm, bir takım siyasi taleplerin karşılanmasını sağlamak amacıyla; bireyleri, grupları, toplumu ya da hükümetleri yıldırmak için, cinayet ya da imha hareketlerinin sistematik olarak uygulanması ya da bu amaçla tehdit oluşturulmasıdır.

Üçüncü kavram ise islamofobidir. Kelime anlamı olarak İslam korkusu, endişesi anlamına gelen İslamofobi, terim olarak Müslümanlardan ve İslam dininden korkma duygusu olarak tanımlanmaktadır. İslamofobi kavramı İslam ve Yunanca "phobos (korku)" kelimelerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. "Etimolojik olarak Fobi kelimesi, Yunan mitolojisindeki dehşet tanrısının ismi Phobos kelimesine dayanmaktadır" (Canatan, 2007: 82). "Bir şeye duyulan korku, özellikle temelsiz ise, sürekli olduğunda ve giderilemediğinde zamanla korkulan şeye karşı bir düşmanlığa dönüşebildiğinden İslamofobi kelimesi İslam düşmanlığı olarak da kullanılabilmektedir" (Uzun, 2012: 15).

İslam korkusu olarak tanımlanan İslamofobi kavramı, "İslam" kelimesine "phobia" kelimesi eklenerek türetilmiştir. Yunan mitolojisinde dehşet ve korku tanrısı olarak bilinen "phobos" kelimesinden türetilen fobi veya fobia genel olarak korkuyu ifade etmekte ve eklendiği kelimelere korku anlamı yüklemektedir. Fobi veya fobia, normal koşullarda korkulmayacak belli bir durum ya da nesne karşısında ortaya çıkan olağan dışı korku halini anlatmaktadır. Diğer yandan fobi veya fobia ayrıca eklendiği kelimelere korkunun yanı sıra kelimenin anlattığı olgu, nesne veya duruma karşı bir tür kin ve nefret besleme anlamı da yükler. Yabancı düşmanlığı anlamına gelen zenofobi (xenophobia) buna örnek gösterilebilir. Dolayısıyla İslamofobi genel olarak: "İslam ve/veya Müslümanlara karşı kin, nefret veya düşmanlık besleme veya onlara güvenmeme, onlardan şüphe duyma, İslam'dan korkma" şeklinde tanımlanabilir (Aktaş, 2014: 25).

İslam ve Şiddet

İslam'ın hazır bulduğu sosyo-kültürel ortamın şiddetle ilişkisi bilinmesi ve yorumlanması için öncelikle İslam'ın nasıl bir ortama geldiği hususunun ortaya koyulması gerekmektedir. Çünkü Hz peygamberin gönderildiği ortamın tanınması, aynı şekilde onun

zamanla meydana getirdiği dönüşümün tespitine ve İslam öncesiyle sonrasının mukayesesine de imkân sağlayacaktır. Hz Muhammed'in (sav) gönderildiği toplum sistemi kabilecilik anlayışına dayalı bir sistemdi. Çünkü Arabistan'ın zorlu yaşam şartları birkaç ailenin bir araya gelmesini zorunlu kılmaktaydı ve bu da ancak kan bağı ve aşiretler denecek birlikler meydana getirerek sağlanabilirdi'. Daha sonra İslam kardeşliği sağlayıp kabilecilik etkinliğini zayıflatsa da bitirememiş ve halen günümüzü kadar devam etmiştir. Çölün zor şartları kabileleri saldırıya zorlar. Savaş Araplar için bir geçim kaynağı bir vasıta bir hayati zorunluluktu. Öyle ki şiddet gündelik hayatlarında sürekli var olan bir şey idi. Kan davaları zayıf olan kabilelere saldırılar bazen kendi aşiretleri içinde iç çatışmalara yaşanmıştır. Bütün bunların altındaki sebep ise "Asabiyet" anlayışı idi. Asabiyet anlayışı ister zalim ister mazlum olsun kabilenin yanında durmaktı. Asabiyetin temelinde ise kan davaları yatmakta ve sonucu kolektif olmaktaydı yani birinin işlediği suç bütün kabile mensuplarına yansımaktaydı. Gerçekten de bu sebeple Cahiliye dönemi Arap tarihinde intikam sebebiyle Eyyamü'l - arab denilen çok kanlı geçen savaşlar meydana gelmiş bu savaşlar ardından birçok savaşı beraberinde getirmiştir ve birçok can ve mal kayıplarına neden olmuştur. Arap toplumuna baktığımız zaman şiddet –rahmet açılarından şiddetin daha ağır bastığını söyleyebiliriz. Peygamberimiz bu şiddet, asabiyet ve kan davalarının önüne geçmek için mücadele etmiştir. İşte böyle bir toplumu gelen Hz Muhammed sav şiddete bakış açısını ve İslami yayılış ve öğretisinin nasıl olduğunu bakmamız gerekmektedir.

"Hz Muhammed (Sav)'in Şiddete Bakışı ve İslami Yayış Metodu"

Hz Muhammed (sav) İslami öğretiye başladığının ve ölüm anının son vaktine kadar şiddeti önlemek için bir takım önlemler almış, fakat tüm çabalarına rağmen tamamen ortadan kaldırması mümkün olamamıştır. Hz peygamber Mekke müşriklerinin baskına dayamayan Müslümanlarla beraber Medine halkının da daveti üzerine Medine'ye hicret etmiş ve orda Medine İslam devletini kurmuş Medine vesikasıyla orda Medine'deki Araplarla çatışma içinde olan Yahudiler arasında vatandaşlık antlaşması imzalamış ve insanları hukuki bir zeminde birleştirmiştir. Allah resulü daha sonra Medine dışındaki yaşayan insanlarla dini, iktisadi ve siyasi ilişkileri geliştirmek istemiştir. Bu münasebetlerin başında Mekke geliyordu ve Mekke gibi diğer kabileler Müslümanlara karşı düşmanca tavır besleyen kabilelerdi. Ya ilişkiler ve antlaşmaların geliştirmek gerekiyordu ya da savaş kaçınılmazdı. Özelikle Mekkeli müşrikler savaşı tercih ediyorlardı çünkü savaş (şiddet) onlar için olağan bir durumdu fakat Allah resulü ilişkilerin dostane

geçmesini istiyor fakat öyle olmadı Mekkelilerle ilk karşılaşma şiddet içerikli oldu. Mekkelilerin çatışı altın birleşen diğer kabileler ve özellikle Medine içinde beni Nadir beni Kaynuka ve beni Kurayza kabileleri Müslümanlara karşı hiçbir zaman dostluk beslememiş olan bu kabileler Medine'yi kuşatmışken şiddetten kaçınmak mümkün olmamıştır ve Medinelilere karşı savaş içerikli mektuplar yollayarak niyetlerini belli etmişlerdir. Bunun üzerine muhtemel çıkacak bir savaş için Müslümanlar hazırlık yaparken cihat ayeti nazil oldu ve Allah (cc) Müslümanlara savaş hukukunu belirten ayetleri indirdi. Ayeti içeriğinde İslam'ın şiddet ve kılıçla yayılmasını değil bilhassa İslami ve Müslümanları ortadan kaldırmak isteyenlere karşı kendilerini muhafaza etmeleri için savaşma emri verilmiştir. Buna göre Müslümanlarla savaş durumu olması için ya karşı bir saldırı olması ya zulüm ya da aşırıya gitme olması gerekir. Buna göre İslam'ın temel amacı saldırıları önlemektir nitekim Mekkelilerle yapılan bütün savaşlar müşriklerin saldırılarıyla başlamış ve Müslümanlar ise dini İslam'ı ve Müslümanları korumak olmuştur ve hiçbir vakit savaş ve şiddetle dini diğer insanlara dayatmak değildi. Medine dışına seriye koyarak istihbarat ve Mekke-Şam arası ticaret yolunu kontrol etmek istedi fakat bu seriye komutanların Abdullah bin çahş saldırmak için emir almadığı halde kervanlardan birine saldırmış bunu duyan Allah resulü çok sinirlenmiştir ve bunu duyan Mekkelilerin Müslümanlara karşı propaganda yapmalarına sebebiyet verdiği için bunları yapanları kınamıştır. Müslümanlar için büyük sıkıntılara neden olan bu olay üzerine bakara süresi 194. Ayet nazil olmuştur. Mekkeli müşrikler için bir savaş nedeni olan bu olay üzerine bedir savaşı gerçekleşmiştir. Hakikaten siyer ve meğazi olayların büyük bir dönemi Medine'de gerçekleşmiş ve hicretten sonraki dönemin tamamı savaşla geçirdiği sonucuna ulaşılacağı gibi, seriye ve gazvelerinin süresi ve savaşlarda ölen insanların azlığı ilere sürülmektedir. Fakat odaklanılması gereken aslında süre veya savaşlarda ölen insanlar değil de önemli olan savaşların nasıl çıktığı ve Allah resulü' nün bu yönde nasıl tavır sergilediğidir. Başka bir ifadeyle Hz Peygamberin savaş veya rahmet peygamberi şeklinde kategorik olarak tanımlayıp ona göre tarihten deliller bulup argümanlar geliştirmek yerine, onun niçin savaştığı, savaş esnasında ve sonun düşmanlara nasıl davrandığı hususunda ortaya konulması yanlış algılamaları ortadan kaldıracak ve tarafgir kanaatlerin izalesine imkân verecektir. Hz Peygamber'in bütün savaşlarının bir hukuki gerekçesi vardı ve Mekke'nin fethi girişimi ise müşriklerin Hudeybiye Barış antlaşmasını ihlal etmeleri sonucu harekete geçmiştir. Allah resulü hiçbir zaman insanlara karşı savaş taraftarı olmamış hiçbir düşmanına kin tutmamış intikam almayı düşünmemiştir. Nitekim Mekke'nin fethi günü

esnasında Sad bin Ubade müşriklerden intikam alma günü diye hitap edince Allah resulü onu grup komutanlığından azletti ve Hz Ali'ye bu görevi verdi. Allah resulü temel prensibi düşmanlarını yok etmeye yönelik olmayıp, düşmanlarına merhamet edip onların kalplerini kazanmak istemiştir. Allah resulü savaş hukukunu tüm komutanlarına talimat verip uymalarını istemiş, savaşa fiilen katılmayan çocuk, kadın ve yaşlı kimselerin öldürülmemesini, hıyanette bulunulması, ahde vefasızlık gösterilmesini yasaklamıştır. Ayrıca Allah resulü savaş sonrası esir edilen düşmanlara işkence yapılmasını yasaklamış onlara iyi davranılmasını emretmiş bu sebepledir ki; birçok insan İslam'a girmesini vesile olmuştur. Başka bir hususta Allah resulü istihbarata çok büyük önem veriyordu bunu hep Müslümanları korumak düşmanlardan haberdar olmak ve herhangi bir savaş ihtimalini önceden haberdar olup önleme çabası içine girmekti bunun önemli sebebi ise şiddeti önlemekti. Allah resulü psikolojik ve ekonomik savaşı tercih etmiştir. Yine başka bir yönüyle Allah resulü geliştirdiği savaş taktikleriyle düşmanlarını hazırlıksız yakalayarak her iki tarafta az bir zayiat verdirerek savaşın sona ermesini istiyordu. Peygamberin tek amacı insan ölümlerinin önüne geçmekti. Nitekim Medine döneminde hem Müslümanların hem de müşriklerin toplam vefat edenlerin sayısına baktığımızda Müslümanların 147 Müşrik 288 kişi olduğu görülmekte ki bu rakam 10 yıl süren savaşların neticesidir. 23 yıllık elçilik, devlet adamlığı ve komutanlığı sürencide her gün savaş halinde olan bir peygamber idi hatta ölüm döşeğindeyken bile Usame ordusunu göndermiştir. Bu yönüyle Allah resulü savaş gerektiği yerde savaşmış merhamet gerektiği yerde merhamet göstermiştir. Asıl gayesi ise her zaman insan öldürmek, savaş çıkarmak değil insan kazanmak barış ve rahmet iklimini sağlamak olmuştur. Son veda hutbesinde bile kan davalarını, kabilecilik anlayışını ortadan kaldırmaya gayret göstermiştir. Peygamberin öğretileri sonraki sahabelerin siyasi, ekonomik ve içtimai alanlarına yansımıştır. Sonuç olarak Hz peygamberin ve Müslümanların şiddet ile ilişkisi sadece Hz peygamberin risale görevi almasıyla birlikte ele alınmamalıdır. İslam'ın nasıl bir topluma indiğini nasıl bir sosyal ve kültürel ortama indiğini ve o toplumdaki şiddet anlayışı çok iyi bir şekilde anlaşılmalıdır. Hz Peygamberin bir şiddet yanlısı bir peygamber olduğu anlayışı ve İslam'ı savaşla yaydığı fikri batı ilahiyatçıların Peygamberimiz Muhammet Mustafa (sav) üzerinden İslam'ın yayılışını durdurmak ve insanların İslam'a girişini engellemek için olmuştur. Hıristiyanlık hiçbir zaman kendine rakip bir olsun istememiş ve bu nedenle İslam'ı kendine rakip olarak görerek İslam'ın kaynaklarından yola çıkarak İslam'ı yıpratmaya çalışmışlar. Fakat İslam'ın kaynaklarının içerisinde hiçbir zaman kendilerine

uygun bir görüş bulamamışlar ve kendilerine uygun hale getirip parçacı okumalarla anlam bütünlüğünden koparıp malzeme yapmışlar. Bu şarkiyatçıların çalışmalarına karşılık ise Müslüman tarihçileri ise Hz Peygamberin rahmet ve barış elçisi olduğunun savunuculuğuna girişmişlerdir.

Sonuç

Çağımızda fiziki ve psikolojik şiddet olayları giderek artmaktadır. Şiddet olaylarının kaynağı kimi zaman kişisel hırslara veya ülkesel çıkarlara kimi zaman dini ve manevi referanslara dayandırılabilmektedir. Ortadoğu'da yaşanan olaylar göz önüne alındığında İŞİD ve El-Kaide gibi terör örgütü olarak nitelendirilen örgütlerin gerçekleştirdikleri eylemleri İslam dini adına gerçekleştirdiklerini ve bu eylemlerin olması gerektiği şeklindeki söylemleri İslam dininin şiddetle bağdaştırılmasına neden olmaktadır. Oysaki İslam dininin peygamberi Hz. Muhammed hayatı ve peygamberlik dönemi süresince şiddet barındıran her türlü eylemden kaçındığı, barış ve hoşgörü sembolü olmaya çalıştığı ve dahil olduğu savaşların ise Müslümanların hak ve hukukuna yapılan saldırıları önlemek amacıyla gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu açıdan İslam ve şiddetin birlikte değerlendirilmesi uygun gözükmemektedir. Kişinin ve toplumların kendilerini olası tehditlerde kendilerini korumaya yönelik davranışları "şiddet" olarak değerlendirilebilmesi için "şiddet" kavramının yeniden değerlendirmesini gerekmektedir. Savunma dışında saldırı niteliği taşıyan davranışların dini ve manevi referanslara dayandırılma nedeni ise dini ve manevi referansların toplumlar üzerinde kabulünün daha kolay olması ve sorgulanamayışı olduğu söylenebilir. Bu durum uygulamalardaki yanlışlıkları da beraberinde getirmektedir. Bu açıdan İslam diniyle bağdaştırılan şiddet eylemlerine Kur'an ayetlerinin ve Hadislerin yanlış yorumlanmasının neden olduğu söylenebilir. Günümüzde yaşanan terör, savaş ve diğer her türlü şiddet eylemlerini gerçekleştiren kişiler yapacakları eylemleri meşru bir zemine dayandırma ve böylelikle kabul gören haklı bir konumda olmak istemektedirler. 11 Eylül saldırısı sonrası Afganistan işgali ve bir türlü bulunamayan kitle imha silahları nedeniyle başlayan Irak işgali, Amerika'nın terör örgütlerini gerekçe göstererek savaş kurallarını ve insan haklarını hiçe sayan işgalci tutumunun gerekçesi dünya güvenliğinin sağlanması olarak gösterilmiştir. İşgalcilerin bile şiddet eylemlerini meşru bir gerekçeye dayandırdıkları çağımızda hiçbir referansında şiddete başvurmayı doğru bulmayan İslam dininin şiddet eylemlerinin gerekçesi olarak gösterilmesi İslam dinine yapılmış en büyük haksızlık olarak değerlendirilebilir. Şiddetin teolojik bir

temelinin olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. İslam dinine dayandırılan şiddet eylemlerinin kişisel yorumlara bağlı kalınarak yapıldığı açıktır.

Kaynakça

Apak , A., (2015) Şiddet Karşısında İslam. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayın Evi.

Canatan, K., 2007. İslamofobi ve Anti-İslamizim: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım, Batı dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm. Canatan, K. ve Hıdır Ö. (Der.). Ankara: Eskiyeni Yayınları. Cogito, YKY, Sayı: 6-7, shf: 51-65. İstanbul.

Erten, Y, Ardalı, C. (1996) "Saldırganlık, Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları",

Hobart, M (1996) "Şiddet ve Susku: Bir Eylem Siyasasına Doğru". (Çev: Yurdaer Salman), YKY, Sayı: 6-7, s. 51-65. İstanbul.

Kur'an-ı Kerim Meali Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Murat A., Avrupa'da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi Cilt:13, No:1, 2014.

Paul Wilkinson's Terrorism Versus Democracy: The Liberal State Response, http://www.germanlawjournal. com/article.php?id=217).

Özerkmen N. Gölbaşı H. (2010) "Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet" Mart 2010, Sayı 15, sh. 23 – 37 http://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/alintilar/508.pdf

Paul Wilkinson's Terrorism Versus Democracy: The Liberal State Response, http://www.germanlawjournal. com/article.php?id=217).

Uzun, N., 2012. Avrupa'da islamofobi: İngiltere örneği. 1.Baskı, İstanbul: Pınar Yayınları

http://dergipark.gov.tr/download/article-file/100935

http://isamveri.org/pdfdrg/D01949/2004_20/2004_20_GOKALPY.pdf

http://www.jasstudies.com/Makaleler/1919930211_6-%20Yrd.%20Do%C3%A7.%20Dr.%20Ahmet%20%C3%96ZDEM%C4%B0R.pdf

http://www2.diyanet.gov.tr/DiniYay%C4%B1nlarGenelMudurlugu/DergiDokumanlar/Aylik/2015/ocak.pdf

İnsan Doğasının Şiddete Eğilimi ve Dini Referanslı Şiddet

Ömer AKYÜZ*

Özet: Bu çalışmada, insan doğasının şiddete eğilimli olduğu ve bu eğiliminin daha ilk insanlardan olan Hz Âdem'in çocukları Habil ve Kabil arasında çıkan çatışmaya dayandığı, şiddetin din üzerinden meşrulaştırılması, bunun üç büyük din başta olmak üzere beşeri dinler üzerinden incelenmiştir. Din gibi asli mesajı itibarıyla insanlığın barışını ve kurtuluşunu amaçlayan bir yapının nasıl olup da şiddetin referansı ve nedeni olduğu üzerinde durulmuştur. Bir tarafta huzur, barış ve kurtuluş mesajı taşıyan dinsel yapıların diğer taraftan çatışma ve şiddetle bir arada anılması gerçekte bir paradokstur. Çalışmada, bu paradoksa teolojik zeminden hareketle şiddete bir izah getirmeye çalışılmıştır. Ayrıca bir dini gelenek içindeki grupların ilgili ayetlere yaklaşımlarının aynı olmaması şiddetin dindarların yorumlarından kaynaklandığını göstermektedir. İslâm'daki cihat kavramı bazı guruplarca şiddete dönük yorumlanırken, konunun uzmanları cihadın şiddete referans olamayacağını savunmaktadırlar. Diğer faktörleri göz ardı ederek dinin tek başına şiddeti körüklediği tezini ileri sürmek yöntem olarak doğru değildir. Bunların yanında, dini metinler genel olarak ele alındığında barışla ilgili söylemler şiddet çağrıştıranlardan kıyaslanamayacak kadar fazladır.
Anahtar Kelimeler: Din, Şiddet, Dini Şiddet, Dini Meşrulaştırma.

Abstract: In this study, It has been carried out that the human nature is prone to violence the more this tendency is based on the conflict between the children of the first human being St. Adam, Abel and Kabul, and the legitimization of violence through religion. These studies have been carried out from the perspectives of human religions, mainly three major religions. It is a paradox in fact that the religious structures bearing the message of serenity, peace and salvation on one side are considered together with conflict and violence on the other side. In this study, this paradox was tried to bring about a description of violence from the theological point of view Furthermore, the fact that groups within a religious tradition do not have the same approach to the relevant verses suggests that violence is rooted in the interpretations of religious people. While the concept of jihad in Islam is interpreted in some groups as violence, experts in this issue argue and the support the idea that jihad can not be a reference for violence. It is not the correct method to argue that the religion alone is fueling violence by ignoring other factors. In addition, when religious texts are considered in general, the discourse about peace is so incomparable to those of violence.
Keywords: Religion, violence, religious violence, religious legitimation

* İnönü Üniversitesi

İnsan Doğasının Şiddete Eğilimi:

Henüz insan yaratılmazken önce melekler, insanın ''şiddete başvurma'' yönüne işaret etmiş, onun yeryüzünde ''fesat çıkarıp kan dökeceğini'' söylemişlerdi. Aradan henüz bir nesil geçmemişti ki, meleklerin dediği oldu; Âdem'in oğullarından Kabil, Habil'i öldürdü, Şiddetin, en üst düzeydeki tezahürüydü bu. Tarih boyunca insanlar, değişik düzeydeki şiddetin her çeşidine başvurmuşlardır. Aile fertleri arasında, toplumun kendi içinde ve bireyler arası ile toplumlar arası şiddet hep devam ede gelmiştir. Bu, insanın mayasında, şiddete başvurma eğiliminin inkâr edilemez bir kanıtıdır. Kuşkusuz imtihan için yaratılmış olan insanda olumlu ve olumsuz eğilimlerin bir arada bulunması da yadırganacak bir durum değildir. Yüce Allah, meleklerin insan hakkında ileri sürdükleri bu tespite karşı çıkmamış ama yarattığı bu yeni varlığa ''isimleri öğrettiğini'' meleklere haber vermiş, hatta bu konuda insan ile meleği yarıştırmış ve bu yarışmada insan başarılı olmuştur. ''İnsanın isimleri öğrenmesi'', onda var olan bilgi elde etme yeteneğidir. İnsanın bilgi üretmesi, eşyayı tanımlaması anlamına isim vermesiyle olur. İnsan bu niteliği sayesinde yeryüzüne hâkim olmuştur. Ancak bu bilgilenmenin odağında insanın kendisi vardır. O halde yeryüzüne hâkim olurken insan için en gerekli bilgi, insanın kendisini konu alan bilgidir. Bu bilgi elde edilmedikçe insan, yeryüzünde fesat çıkarmağa ve kan dökmeye devam edecektir. Madde konusunda bilgilenmek yalnız başına insanın yeryüzünde fesat çıkarmasına ve kan dökmesine engel değildir. Hatta yalnız bu konuda bilgilenmek, insana daha çok fesat çıkarma ve kan dökme imkânı verir. Peygamberler, insanları bu bilgiyle donatmak üzere gönderilmişlerdir; yeryüzündeki fesadı ortadan kaldırmak ve insanda var olan şiddete başvurma eğilimini doğruya kanalize etmek için. Ama peygamberlerin çabalarına rağmen yeryüzünde fesat devam etmiş, şiddet de bütün boyutlarıyla süregelmiştir. (Ateş, 2002)

Meleklerin *''fesat çıkarıcı ve kan dökücü''* diye nitelendirdikleri insanın, yeryüzünde ilk kan dökme eylemi, Âdem'in iki oğlu arasında meydana gelen olayda kendisini göstermiştir. Bu olayın ilk öldürme olayı olduğuna dair bir hadiste Hz Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: *''Haksız yere öldürülen kimsenin günahının bir misli de Âdem'in ilk oğluna yüklenir. Çünkü öldürme işini ilk çıkaran odur.''* (Ateş, 2002)

Bu olayın Kur'an'daki anlatım şekli ise şöyledir*: ''Onlara Âdem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak oku: Hani birer kurban takdim etmişlerdi de birisinden kabul edilmiş, diğerinden ise kabul edilmemişti.* (Kurbanı kabul edilmeyen kardeş) '*Andolsun seni öldüreceğim'* dedi. Diğeri de *'Allah ancak sakınanlardan kabul eder. Andolsun ki sen*

öldürmek için bana elini uzatsan (bile) ben sana, öldürmek için el uzatacak değilim, ben âlemlerin rabbi olan Allah'tan korkarım. Ben istiyorum ki sen, hem benim günahımı, hem de kendi günahını yüklenip ateşe atılacaklardan olasın. Zalimlerin cezası işte budur' dedi. *Nihayet nefsi onu kardeşini öldürmeye itti de onu öldürdü. Bu yüzden kaybedenlerden oldu.''* (Ateş, 2002)

Sonuç olarak söylemek gerekirse, Kur'an'da anlatılan bu kıssa, (meşru sebeplere bağlı olarak ve şartların gerektirdiği durumlarda) insanların birbirlerine saldırmalarının, hatta öldürmelerinin doğuştan gelen bir özellik olduğunu göstermektedir. (Ateş, 2002)

Allah'ın ruhundan bir parça taşıyan insanın, Allah'a inanma, O'na yönelme istidadına sahip olduğu gibi, aynı zamanda kötülüğe meyilli ve olumsuz yönlerinin de bulunduğunu Kur'an şöyle açıklar: ''Doğrusu insan, pek zalim ve çok nankördür.'' ''İnsan çok acelecidir.'' ''İnsan, pek cimridir.'' ''O, yeryüzünde iş başına geçti mi orada fesat çıkarmaya, ekinleri ve nesilleri kökünden kurutmaya koşar. Allah fesadı sevmez.'' ''İnsana anlatmakta ve insanın bu yönlerini eğitmesini hatırlatmaktadır. Her insanda bu tür olumsuzluklar mevcuttur. Muallim olarak gönderilen peygamberlerin amacı, insanı bu zaaf ve risklerden arındırmak, onu eğiterek iyi huylarla mücehhez kılarak neticede insan-ı kâmil seviyesine çıkarmaktır. (Sancaklı, 2016)

Şiddetin Öznesi ve Nesnesi Olarak Dinler:

Dinlerin dinsel metinlere dayalı dini söylemde kendi teolojik perspektiflerinden hareketle şiddeti açıklamaya yönelik geliştirdikleri bu ve benzeri söylemlere karşın, din mensuplarının değil tarih boyu bütün din bağlılarının bir şekilde şiddetin hem öznesi hem de nesnesi oldukları da bir gerçektir. Sayısız dini gruplar ve akımlar şiddetin hem öznesi hem de nesnesi yani hem faili hem de mağduru olmuşlardır. Yalnızca ekonomik çıkarlar, etnik ve kültürel farklılıklar, siyasal amaçlar, çekişmeler ve tarihsel kavgalar nedeniyle değil, farklı dinsel inançlar, tutumlar, hatta aynı din içerisinde farklı dini yorumlar nedeniyle dünyanın dört bir tarafında şiddet olayları yaşanmıştır ve yaşanmaktadır. Bu çerçevede mezhep çatışmaları, kutsal savaşlar, zorla din değiştirme hadiseleri, cadı avları ve sapkın ya da heretik olarak nitelenen kişilere ve gruplara yönelik baskılar ve takibatlar tarihin her döneminde bir realite olarak karşımıza çıkmıştır. Tarihsel süreçte dinsel geleneklerin siyasal iktidarlarla ilişkilerine ve elde ettiği güce paralel olarak gerek diğer din bağlılarına ve gerekse kendi içlerinde farklı din yorumu olarak ortaya çıkan mezhep hareketlerine baskı ve şiddet uygulamaktan kaçınmadıkları bilinmektedir. Ancak bu şiddet hadiseleri irdelendiğinde bunda dini kurumların politik yapılarla, devletlerle, milli

kimliklerle, ya da etnisitelerle iç içe geçmiş olduğu ve dini görünümlü her şiddet hadisesinin gerçekte politik bir hedef taşıdığı da dikkati çekmektedir. Örneğin bu çerçevede 4. yüzyıldan itibaren siyasal otoritenin desteğini arkasına alan ve askeri, politik ve ekonomik güçle tanışan Hıristiyanlık, Avrupa'da ve Kuzey Afrika'da kilisenin dominantına dayalı bir iktidar üretmiş, muhaliflerini gerektiğinde kanla bastırmaktan ve kolonyalı güçler vasıtasıyla zorla Hıristiyanlaştırma stratejisi uygulamaktan geri durmamıştır. (GÜNDÜZ, 2016)

Bununla birlikte dinin ve din bağlılarının aynı zamanda şiddetin nesnesi, bir diğer ifadeyle mağduru oldukları da bir gerçektir. Nitekim dinler tarihine bakıldığında birçok dinsel geleneğin tarih sahnesine çıkışında şiddetin mağduru olmuştur. Örneğin Hıristiyanlık şiddet ortamında doğmuştur; şiddet yalnızca Tanrı oğlu olarak değerlendirilen İsa Mesih'i ve erken dönem Hıristiyanlığın önemli ilahiyatçılarından ve misyonerlerinden Pavlus ve Petrus gibi kişileri etkilemekle kalmamış, ilerleyen dönemde Hıristiyan cemaati Greko-Romen emperyal siyasetinin mağduru olmuştur. Benzer şekilde İslam da bizzat Hz. Peygamber'in Mekke döneminde ciddi bir saldırı ve takibatın etkisi altında kalmıştır. Aynı durumu Yahudilik, Budizm, Maniheizm vb. çeşitli dinsel gelenekler için de söylemek mümkündür. (GÜNDÜZ, 2016)

Şiddet ve Din:

İnsanlık tarihinde ve günümüzde gerçekleşmiş olan sayısız çatışma, savaş, şiddet ve terör olaylarının bazıları meşruiyetini dini referanslardan almakla birlikte, bazı marjinal kültler haricindeki bütün dini inanışların insana yönelik öğretileri temelde iki husus içerir. Bunlar; hakikat ve kurtuluştur. Bu doğrultuda, evrensel olarak kabul görmüş bütün dinler kaosa, kargaşaya, fitneye, zulme, ahlaksızlığa ve her türlü kötülüğe karşı barışı, hoşgörüyü, adaleti, iyiliği ve benzeri pozitif değerleri ön plana çıkarırlar ve insanları her türlü kötülükten ve sapkınlıktan uzak durmaya davet ederler. (ALKAN, 2016)

Ancak, evrensel dinlerin, özde kuralsız her türlü şiddeti ve terörü yasaklaması, dini inanışların ve değerlerin şiddeti ve terörü meşrulaştırmada bir araç olarak kullanıldığı gerçeğini değiştirmemektedir. Zira günümüzde Ortadoğu'dan Uzakdoğu'ya ve Afrika'dan Amerika'ya kadar dünya genelinde yaşanan şiddet ve terör olaylarında dini argümanlar referans olarak kullanılmaya devam edilmektedir. Nitekim El Kaide ve IŞİD militanlarının gerçekleştirdikleri intihar eylemleri ve tekbir eşliğindeki kafa kesme görüntüleri, hemen her gün internet siteleri ve televizyon kanallarında sürekli kendisine yer bulabilmektedir. (ALKAN, 2016)

Dini, şiddet ve terör eylemlerinde bir meşruiyet dayanağı olarak kullanan örgütlerin, bu meşruiyeti özellikle kutsal metinler ve ayetlerden sağladıkları gözlenmektedir. Bu örgütler, kutsal metinlerden elde ettikleri bazı kavramları ve ayetleri genel bağlamından koparmakta ve yalnızca *''seçilmiş kavram ve ayetleri''* alarak şiddet ve terör eylemlerine meşruiyet dayanağı olarak kullanmaktadırlar. Zira özellikle ilahi dinlerin kutsal metinleri incelendiğinde sevgi, barış ve kardeşlik söylemlerinin yanında çatışma, şiddet ve savaşla irtibatlı olabilecek çeşitli ifadelere rastlamak mümkündür. (ALKAN, 2016)

Nitekim Eski Ahit'te İsrailoğulları, ezeli ve ebedi düşmanları Amelekilerle mücadelelerinde yer yer öldürmeye, mallarını yağmalamaya, yıkıp yakmaya davet edilmiştir. *''...Şimdi git Ameleki vur ve onların her şeyini tamamen yok et, onları esirgeme ve erkekten kadına, çocuktan emzikte olana, öküzden koyuna, deveden eşeğe kadar hepsini öldür''* (I. Samuel, Bab 15:3) ifadeler, bu açıdan dikkate değerdir. (ALKAN, 2016)

Yahudilerin savaşmakla zorunlu oldukları yedi kavim ile Medyenliler ve Amelekiler tarih sahnesinden silinip gitmişlerdir. Fakat Yahudilerin bu kavimlerle savaşma yükümlülüklerinin farziyeti devam etmektedir. Çünkü Yahudi geleneğinde özellikler Amelekiler, Tanrı'nın hükümranlığının yeryüzünde egemen olmasını engelleyen edebi düşman olarak görülmektedir. Bu kavimlerin dışında yapılan ve farz olmayan savaşlar konusunda da Tevrat'ta kesin hükümler bulunmaktadır. Tevrat'a göre teslim olmaya yanaşmayan kavimlerin erkekleri kılıçtan geçirilmeli, kadınları, çocukları ve bütün malları yağmalanmalıdır. O kadar ki meyve vermeyen ağaçları bile kesilip yok edilmelidir. Benzer şekilde ötekilere karşı şiddet, nefret ve öfke içeren ifadelere çeşitli Yeni Ahit metinlerinde de rastlamak mümkündür. Örneğin, İncillere göre Hz İsa geliş gayesi ile ilgili şöyle der: *''Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi sanmayın! Ben barış değil kılıç getirmeye geldim. Çünkü ben, oğulla babasının, kızla annesinin, gelinle kaynanasının arasına ayrılık sokmaya geldim''* (Matta 10/34-35). Yine Hz İsa'nın yakalanmadan önce söylediği söylenen, *''Kılıcı olmayan abasını satıp kılıç alsın''* (Luka 22/36) sözleri bu açıdan dikkate değerdir. (ALKAN, 2016)

Yahudilerin ve Hıristiyanların kutsal metinlerinde olduğu gibi Kur'an-ı Kerim'de yer yer öldürme, çatışma ve savaşla ilgili ayetler bulunmaktadır. Bu ayetlerden bazıları şunlardır:

"Haram aylar geçince müşrikleri bulduğunuz yerde öldürünüz, yakalayıp hapsediniz, bütün muhtemel geçitleri tutup onları gözetleyiniz. Eğer tevbe eder, namaz

kılar ve zekat verirlerse onları salıveriniz (Tevbe, 9/5). Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah'ın elçisinin haram kıldığını haram saymayan ve hak dinini din edinmeyen kimselerle, boyun eğerek elleriyle cizye verecekleri zamana kadar savaşın (Tevbe, 9/29) Onları nerede yakalarsanız öldürün ve sizi çıkardıkları yerden onları çıkarın. O fitne, adam öldürmekten daha kötüdür. Yalnız Mescid-i Haram'ın yanında, onlar sizinle savaşmadıkça siz de onlarla savaşmayın! Fakat sizi öldürmeye kalkışırlarsa, hemen onları öldürün. Kafirlerin cezası böyledir (Bakara, 2/190) '' (ALKAN, 2016)

El Kaide vb. örgütlerde olduğu gibi, dini motifli terör örgütleri, Kur'an-ı Kerim'deki bu tür ayetleri genel bağlamından kopararak eylemlerinde bir meşruiyet dayanağı olarak kullanmaktadırlar. Halbuki yukarıdaki ve benzeri ayetlerde yer alan *''Onları nerede yakalarsanız öldürün''* (Bakara, 2/191), *''Onların nerede bulursanız öldürün"* (Nisa, 4/89), *''Müşriklerle topyekün savaşın''* (Tevbe, 9/36), *''Kafirlerin size yakın olanlarıyla savaşın''* (Tevbe, 9/123) tarzı Kur'an'da geçen ifadeleri kendi bağlamında ve Kur'an'ın genel bütünü ve felsefesi içerisinde değerlendirmek gerekir. (ALKAN, 2016)

Kur'an-ı Kerim savaşla ilgili temel prensip ve ölçüleri de birçok ayette açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu ayetlerden bazıları şöyledir: *Allah sizi, din konusunda sizinle savaşmamış, sizi yurtlarınızdan da çıkarmamış kimselere iyilik etmekten, onlara adil davranmaktan men etmez. Şüphesiz Allah, adil davrananları sever (Mümtehine, 60/8). Allah sizi ancak, sizinle din konusunda savaşan, sizi yurtlarınızdan çıkaran ve çıkarılmanız için destek verenleri dost edinmekten men eder. Kim onları dost edinirse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir (Mümtehine, 60/9) Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın. Ancak aşırı gitmeyin. Çünkü Allah aşırı gidenleri* sevmez (Bakara, 2/190). Ayetlerden de anlaşıldığı gibi Kur'an Müslümanlara din konusunda kendileriyle mücadele eden ve yurtlarından çıkarmaya çalışanlara savaşmaya izin vermiştir. Savaşta orantısız güç kullanılmasını ise, ''Allah aşırı gidenleri sevmez'' ifadesiyle yasaklamıştır.

Bu itibarla, özellikle masum insanlara karşı gerçekleştirilen şiddet ve terör eylemlerinin doğrudan İslam'la ilintilendirmenin teolojik ve hukuki dayanağı bulunmamaktadır. (ALKAN, 2016)

İlahi metinlerde şiddet çağrıştıran ifadeler bulunmaktadır. Eski Ahit'te İsrail oğulları düşmanlarını öldürmeye, mallarını yağmalamaya, yakıp yıkmaya davet edilirken,

Yeni Ahit'te kılıçtan, kandan bahsedilip Mesih düşmanlarının yok edilmesi istenmekte ve Kur'an'da düşmanların öldürülmesine yönelik ayetler bulunmaktadır. (Celal Çayır, 2011)

Şiddet ve terörizm faaliyetlerinde dinin araç olarak kullanıldığı ilk örnekler, Filistin'de Romalılar'a karşı vergi ayaklanması başlatan Yahudi Özgürlük Hareketi Zeolatlara kadar uzanmaktadır. Bu ayaklanma, güçlü dinsel öğeleri olan Jewish Zealots liderliğinde bir başkaldırıdır. Gerçekleştirdikleri terör eylemleriyle toplum üzerinde baskı, korku ve panik havası oluşturan örgüte, Romalılar da karşı mücadele başlatmışlardır. Romalıların takibi ve etkili operasyonları karşısında örgüt, kayadan kale olan Masada'ya çekilmiştir. Romalıların kaleyi kuşatmaları ve şiddetli saldırıları karşısında dayanamayacaklarını anlayan örgüt mensupları, MÖ.73 yılında topluca intihar etmişlerdir. (ALKAN, 2016)

Kahane'ye göre Yahudiler, tarihsel süreçte Tanrı'nın kutsal planında kendisine biçilen rolü oynayan seçilmiş bir halktır. İsrail toprakları da bu seçkin Yahudi halkının evidir. O nedenle bu topraklarda Filistin devleti veya Filistinlilerin yaşaması mümkün değildir. Kutsal topraklarda kurulan İsrail devleti ise ne laik, ne batılı ne de doğuludur; İsrail devleti bir Yahudi devletidir. Henüz Yahudi Şeriatını tüm kurallarıyla uygulayan bir Yahudi devletinin kurulmadığını düşünen Kahane, yumuşaklık ve uyum arayanlara, Yehova'nın yolunu takip etmedikleri, hatta onu reddettikleri ve eski Musevilerin saygınlığına gölge düşürdükleri için şiddetle karşı çıkmıştır. Bu itibarla, şiddet uygulayan bir Yahudi'nin daha güçlü bir Yahudi olduğunu, daha güçlü Yahudi ise daha hür bir Yahudi olacağını ifade etmiştir. (ALKAN, 2016) Görüldüğü gibi Kahane, Filistinlilere karşı şiddet ve terörün uygulanabileceğini düşünce ve fikirleriyle meşrulaştırmaya çalışmıştır. Ona göre kutsal topraklara güçle hâkim olunabilir, Araplar da şiddet ve terörle kutsal topraklardan tamamen sürülebilir. (ALKAN, 2016)

Aynı ideolojik iklimden beslenen Bar-İlan Üniversitesi hukuk öğrencisi Yigal Amir de, 4 Kasım 1995 tarihinde İsrail Başbakanı İzak Rabin'i barış yanlısı ve Araplara karşı müsamahalı olmakla suçlayarak öldürmüştür. Amir tutuklandığında polise, *''Tanrının emirlerine uyarak tek başıma eylemi yaptım. Pişman değilim''* demiştir. Amir, sorgusu sırasında Filistinlilere toprak verilmemesi için başbakanı öldürdüğünü ve bunu yaparken Yahudi din yasalarını yerine getirdiğini ifade etmiştir. (ALKAN, 2016)

1967 Arap-İsrail savaşı sonrasında da bazı örgütler kurularak faaliyetler başlamıştır. 1974 yılında kurulan Guş Emunim hareketi bunlardan biridir. 1967 Arap-İsrail Savaşı'nda İsrail'in Arapları yenmesine derin kutsal anlamlar yükleyen örgüt, kazanılan zaferde

Tanrı'nın eli olduğunu iddia ediyor ve Tanrı tarafından Yahudilere *''Vaat Edilen Toprakların''* gerçekleşeceğine inanıyordu. Nitekim örgütün amacı da, Tanrı tarafından vaat edilmiş bu toprakların yeniden kazanılması için mücadele etmekti. (ALKAN, 2016)

Yahudilik de olduğu gibi Hıristiyanlığı benimsemiş toplumların tarihinde de dini referanslardan hareketle sayısız şiddet ve terör olayına rastlamak mümkündür. Nitekim Batı dünyasının, 11. yüzyılın sonlarında *''Kudüs'ü kurtarma''* sloganıyla başlattığı Haçlı Seferleri (1096-1291) ve bu seferler esnasında işlenen cinayetler ve gerçekleştirilen katliamlar dini şiddet ve terörizme verilebilecek örneklerle doludur. O dönemdeki kiliseler İslam'a ve Müslümanlara karşı seferler düzenlenmesi için sık sık çağrılar yapmış; bu kutsal savaşa katılanları takdis etmiş; savaşta ölen Hıristiyanları ise şehit ilan etmiş; kendilerine karşı savaşan Müslümanların ise şeytan olduklarını savunmuşlardır. Haçlı Seferleri'nin tek nedeni muhatabı yalnızca Müslümanlar olmamıştır. Bu seferler zaman zaman heretik olarak değerlendirilen çeşitli Hıristiyan mezheplerine karşı da düzenlenmiştir. (ALKAN, 2016)

İnsanlığın günahına kefaret olmak üzere Tanrı'nın, günahsız oğlunu kurban etmesi, şu ya da bu şekilde şiddet içermektedir. Çarmıhta acı çeken ve ölen İsa'nın şahsında gerçekleşen şiddet, Hıristiyan geleneğinde şiddetin yasal bir zemine oturtulmasında referans alınmış, Hıristiyanların iktidarın mutlak sahibi oldukları dönemlerde, kendileri tarafından heretiklere, klise karşıtı muhaliflere ve diğer inanç bağlılarına karşı yürüttükleri şiddet eylemlerine haklılık kazandırmıştır. (GÜNDÜZ, 2002)

Hıristiyanlığı referans alarak gerçekleştirilen şiddet ve terör eylemleri yalnızca Haçlı Seferleri'nde değil, Orta Çağ ve sonrasında *Engizisyon* düşüncesinin Engizisyon Mahkemeleriyle yaygın bir uygulamaya dönüşmesiyle birlikte kendi müntesiplerine yönelik olarak da gerçekleştirilmiştir. Süreç ilk üç asrında yasaklı bir din olarak varlığını sürdüren Hıristiyanlığın MS. 313 Milano Fermanı ile Roma İmparatorluğu'nun resmi dini haline gelen Pavlosçu kilise, din konusunda sadece kendisinin belirleyici olduğu iddiasıyla dini kendi tekeline almış ve devletin gücünü arkasına alarak kendisine muhalif olanları sapkın olmakla itham etmiştir. Muhaliflerine karşı adeta sürek avı başlatan kilise, geçmişte kendisinin şikâyetçi olduğu baskı ve şiddeti fazlasıyla kendi dindaşlarına, düşünürlere, bilim adamlarına, kilise otoritesine karşı çıkan bazı siyasal liderlere, dini düşünce ve yaklaşımlarıyla kilisenin çizdiği kalıpların dışına çıkanlara ve kiliseye bağlı olmayan laik kesimlere uygulamaktan çekinmemiştir. (ALKAN, 2016)

Bu dönemde Engizisyon Mahkemeleri'nde yargılanan binlerce insan, ağır işkencelerden geçirilmiş ve yakılarak öldürülmüştür. O kadar ki Çek milli kahramanı ve ilahiyatçı Jan Hus (1372-1415) ve ünlü düşünür Giordana Bruno (1548-1600) bile görüşleri nedeniyle diri diri yakılarak cezalandırılmışlardır. Mahkemelerde isnat edilen suçları hemen kabul edenler ise daha az işkence görmüştür; tövbe edenler de mallarına el konularak ömür boyu hapse mahkûm edilmişlerdir. Kilisenin özellikle mensuplarına yönelik bu şiddet ve terör eylemleri yüzyıllar boyu sürecek olan kanlı mezhep savaşlarına neden olmuştur. Bu kavgaların sonunda Hıristiyanlık; Katolik, Ortodoks ve Protestanlık gibi farklı mezheplere bölünmüştür. (ALKAN, 2016)

İslam tarihinde ortaya çıkan *Hariciler* de İslam'ı istismar eden ilk dini terör hareketlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Hariciler, Hz Ali ve Muaviye arasında yaşanan Sıffin Savaşı sonrasında ortaya çıkmışlardır. Muaviye tam savaşı kaybetmek üzereyken Amr b. As'ın önerisiyle Kur'an ayetlerini mızrakların ucuna bağlatarak aramızda hakem olsun önerisini getirmiştir. Hz Ali bu öneriyi bir savaş hilesi olarak görmüş ve netice alınana kadar mücadeleye devam edilmesini istemiştir. Ancak sonradan Hariciler olarak teşekkül edecek olan grup, Hz Ali'yi bu öneriyi kabul etmesi için zorlamışlardır. Hz Ali başka çare kalmadığını görerek bu öneriyi kabul etmek zorunda kalmıştır. (ALKAN, 2016)

Hakem Olayı sonrasında Hz Ali, Muaviye'nin hakemi Amr b. As tarafından halifelikten azledilmiş, yerine Muaviye halife tayin edilmiştir. Bu defa Hariciler, Hz Ali'yi hakeme gitmesi için kendileri zorladıkları halde *''hakeme gitmeyi''* bir suç olarak ilan ederek, Hz Ali'den işlediği suçtan dolayı tövbe etmesini istemişlerdir. Onlara göre Hz Ali hakeme gitmeyi kabul ederek küfre gitmiştir. Kendileri de aynı şekilde küfre girdikleri halde onlar tövbe ettiklerini söylemişlerdir. Hariciler kısa bir süre sonra, *''Allah'ın hükmüyle hükmetmeyenler, işte onlar kâfirdirler''* (Maide, 5//44) ayetini *''Hüküm yalnız Allah'ındır''* şeklinde slogan haline getirerek bata Hz Ali ve Muaviye olmak üzere kendilerine uymayan tüm Müslümanları *tekfir* ederek savaş açmışlardır. Haricilerin oraya çıkışında içinde yetiştikleri toplumun tarihsel, ekonomik, sosyal, siyasi ve psikolojik koşulları etkili olmuştur. Zira bu koşullar, onların din algılamalarını da çok derinden etkilemiştir. Bu nedenle ortaya attıkları konularda Kur'an ayetlerinin zahirine göre hüküm veriyorlar ve bu hükümlerin kutsal bir din olduğunu zannediyorlardı. (ALKAN, 2016)

Haricîler, "emir bi'l-ma'ruf" ve "cihad" esaslarına dayanarak İslam adına şiddet ve terörü temellendirmekte idiler. Aslında "iyiliği emretmek, kötülükten alıkoymak" prensibi

İslâm'ın her bir Müslüman'a yüklediği bir görevdir. Kur'an'da "Siz, insanlar için ortaya çıkarılan, iyiliği emreden, kötülükten alıkoyan, Allah'a inanan hayırlı bir ümmetsiniz." (Al-i İmran 3/110) şeklinde buyrulmaktadır. Hz. Peygamber ise, konumuzla alakalı olarak "Sizden bir kötülüğü gören, onu eliyle düzeltsin, gücü yetmezse diliyle düzeltsin, buna da gücü yetmezse kalbi ile buğz etsin, ama bu imanın en zayıfıdır." (Müslim, İman, 78; Ebu Davut, Salat, 232) buyurmuştur. Müslümanlar bu emir gereği iyiliği tavsiye edecek, kötülüklerden ise sakındıracaktır. Bu genel bir görev olmasına karşın, Hâricîlerin ve Hâricîlerden etkilenen bir kısım fırka ve cereyanların bu prensibi uygulayış tarzları farklılık göstermektedir. (BULUT, 2009)

Maruf (iyi) ve münker (kötü) kabul edilen şeylerin mahiyeti, nasıl bilinecekleri ve bunlara karşı nasıl bir metot takip edilmesi gibi hususlarda İslam düşünce ekollerinin farklı yaklaşım ve tutumlarının olduğunu görmekteyiz. Hadarî toplumlarda maruf ve münkerin uygulanması müesses yapılara bırakılırken, şehirleşmeyi tam olarak tamamlayamayan bedevi toplumlarda ferdi uygulamaların ön plana çıktığı görülür. "İyiliğin emredilmesi, kötülüğün engellenmesi" prensibinin uygulanmasında Ehl-i Sünnet âlimleri zor kullanmanın caiz olmadığı noktasında ittifak etmektedirler. Mesela Ebû Hanife, bu prensip adına İslâm ümmetinin başında bulunan ve ümmetin birliğini temsil eden devlet başkanına karşı isyan ederek, silahlı mücadeleye girişen ve böylece cemaatin birliğini tehlikeye sokanların ıslahtan ziyade ifsat ettiklerini belirtmiş, bu sebeple Hâricîleri şiddetle eleştirmiştir. (BULUT, 2009)

Sünnî ulemaya göre, toplumda yeni haksızlıklara, fitne ve fesada yol açılmasını önlemek amacıyla, iyiliği emir kötülükten uzaklaştırma faaliyetlerinde, yaptırımlı fiili müdahaleler sadece resmi kurumlara bırakılmalıdır. Fertlerin ve sivil örgütlerin yetkileri ise eğitim, aydınlanma ve uyarma gibi barışçı teşebbüsler ve iyiliğe ortam hazırlamakla sınırlandırılmıştır. Ancak tatbikatlarından örnekler sunacak olduğumuz Hâricîlere göre, kötülüğe sapan herkese karşı silahlı mücadele gereklidir. Bunlara göre zalim olan devlet başkanları, silahlı ya da silahsız olarak idareden uzaklaştırılmalıdır. Onlar, isyan hareketlerini de bu temel anlayışlarına dayandırmışlardır. Dinî metinleri ve onların anlam çerçevesini yeterince anlayamayan Haricîler, zihinlerinde yapay bir dünya oluşturmuş; ortaya koydukları şiddet ve terörü dini amaçlar için yaptıklarına kendilerini inandırmışlardır. İslamiyet'in asla kabul etmeyeceği böyle bir zihniyetin temelinde din alanında yanlış bilgilenme yatmaktadır. Haricîlerin "iyiliği emretmek, kötülükten alıkoymak" prensibini uygulamalarına gelince, bu konuda onlar, son derece sert ve

haşindirler, herhangi bir taviz veya müsamahaya yer vermezler. Zira içinde bulundukları kabileler arasında sürekli savaş ve kan davalarının hüküm sürmesi ve oldukça zor hayat şartları altında yaşamak zorunda kalmaları, bu insanları sert tabiatlı, savaşçı ve şiddet yanlısı yapmıştır. (BULUT, 2009)

Hz. Peygamberin ashabını öldürecek kadar ileri giden Harici zümreleri, bunu gaye edindikleri "iyiliği emredip kötülüğü yasaklamak" prensibi adına yapmışlardı. Arıcak bu prensibi yerine getirirken büyük bir fitne hareketinin. İçinde olduklarının da farkında bile değillerdi. Çünkü İslam dünyasında tam bir terör havası estirmekte idiler. Bununla birlikte onlar, gayr-i Müslimlere ve özellikle ehl-i kitaba karşı çok şefkatli idiler. Kaynaklarda geçen bir rivayete göre bir grup Harici, bir Hıristiyan' dan hurma almak istemişti. Adam, "Alın sizin olsun" dedi. Onlar ise "Vallahi bunu parasız almayız." diye cevap verdiler. Bunun üzerine Hıristiyan adam; "Bunu garip şey, Abdullah b. Habbab gibi bir adamı öldürüyorsunuz, fakat bizim hurmamızı para vermeden almak istemiyorsunuz?" dedi. Yine Haricilerden bir grup, bir gün yolda giderken bir Müslümanı ve bir Hıristiyan'ı yakalamışlar, Müslümanı öldürüp, zimmet-i nebeviyeyi muhafaza düşüncesi ile Hıristiyan'a dokunmamışlardı. Başka bir rivayette Abdullah b. Habbab'ı ve hamile eşini şehit ettikleri sırada bir Harici, ağaçtan düşen bir hurmayı ağzına almıştı. O, "bedelini vermediği bu hurmayı nasıl yersin?" diye arkadaşları tarafından öldürülmüştü. Bu nevi örnekler, Haricilerin "iyiliği emretmek, kötülükten alıkoymak" prensibini nasıl uyguladıklarını göstermesi bakımından önemlidir. Doğrusu bunun izahını yapabilmek zordur. Bununla birlikte onların, Kur'an emirlerini İslam'ın ve Hz. Peygamber'in ortaya koyduğu bütünlük içinde değil de, parçacı yaklaşımları sebebiyle aşırılığa düştükleri rahatlıkla söylenebilir. (BULUT, 2009)

Haricilerden sonra İslam tarihindeki en önemli sapma hareketlerinden biri de Haşhaşilerdir. 11. ve 13. yüzyıllar arasında Selçuklu hâkimiyetindeki bölgelerde faaliyet gösteren Haşhaşiler, Batiniliğin bir kolu olan '*'Nizari İsmaili'*'ği olarak anılan, yarı açık ve yarı gizli protest bir hareket olarak tanımlanmaktadır. Nizari İsmaili devleti, Hasan Sabbah tarafından 654 tarihinde Kazvin'in Kuzey-Doğusunda erişilemez bir vadideki Alamut Kalesi'nin ele geçirilmesiyle kurulmuş, 1256 tarihindeki Moğol istilasına kadar varlığını sürdürmüştür. Hasan Sabbah, Alamut Kalesi'ni ele geçirdikten sonra genç fedaileri suikastlarda kullanabilmek için faaliyet yürüttüğü bölgenin tarihi, coğrafi, kültürel ve dini özellikleri konusunda ve askeri eğitimler düzenleyerek yetiştirdi. Suikastlar için seçtiği militanların motivasyonlarını artırabilmek amacıyla da, kalede Kur'an'da geçen cennet

tasvirlerinden de yararlanarak içerisinde kadınların da olduğu ''gizli'' bir ''yalancı cennet'' inşa ettirdi. Fedailer suikasta gönderilmeden önce ''haşhaş'' verilerek bu yalancı cennete gönderiliyordu. Haşhaşın etkisi geçip de fedailer kendine geldiklerinde, eğer verilen suikastı başarıyla gerçekleştirirlerse ebedi olarak bu cennette kalacakları telkin ediliyordu. (ALKAN, 2016)

Fedailerin gözünde Hasan Sabbah, ''peygamber''den de öte bir ''mehdi'' konumundaydı. Genç fedaileri eğiten ''dai''ler, dini referansları kullanarak Hasan Sabbah'ı fedailerin gözünde ulaşılamaz biri olarak gösteriyorlardı. Günlerce liderlerini göremeyen fedailer kendisiyle ilk karşılaştıklarında adeta büyüleniyor ve her dediğini yaşamaları pahasında yerine getiriyorlardı. Hasan Sabbah da fedailerinin bu bağlılıklarını siyasal amaçlar için kullanıyor, Selçuklu devlet adamları başta olmak üzere, kendisine muhalif olan herkesi etkisiz hale getirebilmek için tehdit, şantaj, baskı, korku başta olmak üzere her türlü terör yönetimini kullanıyordu. (ALKAN, 2016)

İslam tarihinde Hariciler ve Haşhaşiler kendilerinden sonra ortaya çıkacak olan birçok şiddet ve terör hareketine ilham kaynağı olmuştur. Nitekim modern zamanlarda da İslam dünyasında dini referanslardan hareketle şiddet ve terör hareketleri kurularak faaliyet yürütmüştür. (ALKAN, 2016)

Dini terörizme en önemli örneklerden biri de Hindistan'da ortaya çıkan *Thuglar*dır. 600'lü yılların sonunda dini bir hareket olarak ortaya çıkan Thuglar, 1800'lü yılların ortalarına kadar faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Eylemlerinin çoğunu elleriyle boğarak gerçekleştiren Thuglar, yıkım tanrıçası olan Kali'ye kurban etmek üzere kırsal bölgelerdeki birçok yolcuyu sistematik bir biçimde kaçırarak öldürmüşlerdir. (ALKAN, 2016)

Sonuç

Tarihsel süreç içerisinde pek çok toplumda iktidarı elinde bulunduran güçler, iktidarlarını korumak, iktidarlarının devamını sağlamak veya güçlerine meşruiyet kazandırmak için, ilk insandan beri kesintisiz olarak yaşanan bu olguyu kullanmaktan ve istismar etmekten çekinmemişlerdir. Bu nedenle de tarihin her döneminde, dini referans alan şiddet ve terör hareketlerine rastlamak mümkündür. Ancak özellikle hiçbir semavi din, saldırganlık üzerine inşa edilmemiş ve dinler, tarihi boyunca yaşanan çatışmalar, o dinlerin takipçilerinin yanlış yorum ve icraatlarından kaynaklanmıştır.

Kaynakça

ALKAN, N. (2016). N. ALKAN içinde, *EL KAİDE'DEN IŞİD'E DİN, ŞİDDET VE TERÖRİZM* (s. 24). ANKARA: KARINCA.

ALKAN, N. (2016). N. ALKAN içinde, *EL KAİDE'DEN IŞİD'E DİN, ŞİDDET VE TERÖRİZM* (s. 24 - 25). ANKARA: KARINCA.

ALKAN, N. (2016). N. ALKAN içinde, *EL KAİDE'DEN IŞİD'E DİN, ŞİDDET VE TERÖRİZM* (s. 25). ANKARA: KARINCA.

ALKAN, N. (2016). N. ALKAN içinde, *EL KAİDE'DEN IŞİD'E DİN, ŞİDDET VE TERÖRİZM* (s. 25 - 26). ANKARA: KARINCA.

ALKAN, N. (2016). N. ALKAN içinde, *EL KAİDE'DEN IŞİD'E DİN, ŞİDDET VE TERÖRİZM* (s. 26). ANKARA: KARINCA.

ALKAN, N. (2016). N. ALKAN içinde, *EL KAİDE'DEN IŞİD'E DİN, ŞİDDET VE TERÖRİZM* (s. 27 - 28). ANKARA: KARINCA.

ALKAN, N. (2016). N. ALKAN içinde, *EL KAİDE'DEN IŞİD'E DİN, ŞİDDET VE TERÖRİZM* (s. 29). ANKARA: KARINCA.

ALKAN, N. (2016). N. ALKAN içinde, *EL KAİDE'DEN IŞİD'E DİN, ŞİDDET VE TERÖRİZM* (s. 32 - 33). ANKARA: KARINCA.

ALKAN, N. (2016). N. ALKAN içinde, *EL KAİDE'DEN IŞİD'E DİN, ŞİDDET VE TERÖRİZM* (s. 33). ANKARA: KARINCA.

ALKAN, N. (2016). N. ALKAN içinde, *EL KAİDE'DEN IŞİD'E DİN, ŞİDDET VE TERÖRİZM* (s. 30). ANKARA: KARINCA.

ALKAN, N. (2016). N. ALKAN içinde, *EL KAİDE'DEN IŞİD'E DİN, ŞİDDET VE TERÖRİZM* (s. 34). ANKARA: KARINCA.

ALKAN, N. (2016). N. ALKAN içinde, *EL KAİDE'DEN IŞİD'E DİN, ŞİDDET VE TERÖRİZM* (s. 34 - 35). ANKARA: KARINCA.

ALKAN, N. (2016). N. ALKAN içinde, *EL KAİDE'DEN IŞİD'E DİN, ŞİDDET VE TERÖRİZM* (s. 35). ANKARA : KARINCA.

ALKAN, N. (2016). N. ALKAN içinde, *EL KAİDE'DEN IŞİD'E DİN, ŞİDDET VE TERÖRİZM* (s. 37 - 38). ANKARA : KARINCA.

ALKAN, N. (2016). N. ALKAN içinde, *EL KAİDE'DEN IŞİD'E DİN, ŞİDDET VE TERÖRİZM* (s. 38 - 39). ANKARA : KARINCA.

ALKAN, N. (2016). N. ALKAN içinde, *EL KAİDE'DEN IŞİD'E DİN, ŞİDDET VE TERÖRİZM* (s. 47). ANKARA : KARINCA.

ALKAN, N. (2016). N. ALKAN içinde, *EL KAİDE'DEN IŞİD'E DİN, ŞİDDET VE TERÖRİZM* (s. 39 - 40). ANKARA : KARINCA.

ALKAN, N. (2016). N. ALKAN içinde, *EL KAİDE'DEN IŞİD'E DİN, ŞİDDET VE TERÖRİZM* (s. 40). ANKARA: KARINCA.

ALKAN, N. (2016). N. ALKAN içinde, *EL KAİDE'DEN IŞİD'E DİN, ŞİDDET VE TERÖRİZM* (s. 41). ANKARA : KARINCA.

Ateş, A. (2002). A. Ateş içinde, *kur'an'a göre dinde zorlama ve şiddet sorunu* (s. 11 - 12). MALATYA: BEYAN.

Ateş, A. (2002). A. Ateş içinde, *kur'an'a göre dinde zorlama ve şiddet sorunu* (s. 27 - 28). MALATYA: BEYAN.

Ateş, A. (2002). A. Ateş içinde, *kur'an'a göre dinde zorlama ve şiddet sorunu* (s. 29). MALATYA: BEYAN.

Bulut, H. İ. (2009). Dini Şiddetin Fikri Arka Planı Olarak Haricilik ve Günümüze Yansımaları. *Usül İSLAM ARAŞTIRMALARI*, 48-49-50-51.

BULUT, H. İ. (2009). Dini Şiddetin Fikri Arka Planı Olarak Haricilik ve Günümüze Yansımaları. *USÜL İSLAM ARAŞTIRMALARI*, 48-49-50-51.

Celal Çayır, Ö. Ç. (2011). DİN VE ŞİDDET ÜZERİNE PSİKOLOJİK BİR YAKLAŞIM. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4.

GÜNDÜZ, Ş. (2002). Ş. GÜNDÜZ içinde, *Dinsel Şiddet Sevgi Söyleminden Şiddet Realitesine Hıristiyanlık* (s. 79). SAMSUN: ETÜT.

GÜNDÜZ, Ş. (2016). Din ve Şiddet Paradoksu. *DergiPark*, 12 - 13.

Sancaklı, P. D. (2016). P. D. Sancaklı içinde, *HADİSLERDE FAKİRLİK VE ZENGİNLİK PROBLEMİ* (s. 24). İSTANBUL: RAĞBET.

Dinde Ceza ve Şiddet

Sümeyye TEMUR*

Özet: Din; genel manada Tanrı düşüncesine dayalı toplumsal bir kurumdur. Şiddet; yetkisini kanundan almaksızın bir başkası üzerinde fiziksel ya da ruhsal yoldan tahrip etmek veya zarar vermek amacıyla icra edilen haksız güç uygulamasıdır. Ceza ise hukuka göre yasanın, topluma zarar verdiğini kabul ettiği eylemlere karşı öngördüğü yaptırım. Fıkha göre, insan fiil ve davranışlarının dünyada ve ahiretteki karşılığı anlamına gelmektedir. Dinin herhangi bir şekilde şiddeti meşru gösterdiğini söylemek doğru bir ifade olmayacaktır. Dinin temel işlevi şiddet üretmek değil şiddeti ortadan kaldırmaktır. Ancak uygulamadaki bazı çarpıklıklardan dolayı ya da cezayı verme yetkisine sahip olmayan kişilerin bu yetkiyi kendilerinde bulup uygulamaya çalışmalarından ötürü bu durum tam tersi bir şekilde algılanabilmektedir ve ceza temel işlevinden çıkıp fiziksel, psikolojik şiddetmiş gibi görünmektedir. Bu çalışmadaki amaç ise genel olarak din, şiddet ve ceza kavramlarının bir mukayesesi olup bunun sonucunda cezanın şiddeti doğurmadığı ve artmasına engel olduğu gerçeğine ulaşmaktır.

Anahtar kelimeler: şiddet, ceza, din.

Punishment and Violence in Religion

Abstract: Religion generally means a social foundation which is related the god. Violence is the behaviour involving physical force intended to hurt, damage without the authoritiy of law. Some pain or penalty warranted by law, inflicted on a person, for the commission of a crime or misdemeanor, or for the omission of the performance of an act required by law, by the judgment and command of some lawful court.. According to canon law, human action and behavior's in the earth and hereafter correspond as punishment. It will not be a good definition to say that religion legimate the violence. The fundamental function of the religion is not producing violence, it is eliminating the violence. Because of some irregularities on administration, or people who do not have any criminal authority yet they believe they have the authority and try to apply these situation can be understood as reverse, and the punishment seems as physical and psychological violence. This study's aim is comparing these concepts' such as religion, violence and punishment, and show the truth that punishment does not provide violence rather it obstacles the violence.

KeyWords: Violence, Punishmen, Religion

İnsanın varoluşundan bu yana şiddet her dönemde insanlığın sorunu olmuştur. İlahi dinlerin kutsal metinlerinin bildirimiyle ilk Kabil ile başlamış olduğunu bildiğimiz şiddet, günümüze kadar her dönemde varlığını göstermiştir. Buradan yola çıkarak insanın olduğu

* Afyon Kocatepe Üniversitesi

her yerde doğasındaki benmerkezcilikten ötürü şiddetin de olduğu söylenebilir. Şiddetin olduğu her yerde de onu engellemek, önüne geçmek için bazı yaptırımlar söz konusudur. Ceza olgusu da burada karşımıza çıkar. Ceza; Arapça kökenli bir kelime olup terim anlamı yapılan kötü bir eylemin karşılığıdır. Hukuka göre "Suç işleyen kişilerin karşılaşacakları tepkidir, yani kanunun suç işleyen kimseye uygulanmasını öngördüğü müeyyidedir." [1] Fıkha göre ise "insan fiil ve davranışlarının dünyada ve ahiretteki karşılığıdır."[2] Cezanın amacı şiddeti meşru göstermek, şiddeti doğurmak değil, aksine artmasına engel olmaktır. Yer verdiğimiz üç tanımın ortak noktası, cezanın yapılan kötü davranışın, suçun karşılığı olduğudur. Yani suçu işleyen kişi sonucunda ne tür yaptırımlarla karşı karşıya kalacağını bilmektedir. Hırsızlık yapan kişi ceza kanununa göre para ya da hapis cezasına çarptırılacağını, İslam hukukuna göre had cezası ya da zararın temini yoluna gidileceğini bilir. Cezayı uygulayacak olan ise devlet otoritesidir. Otorite dışında uygulanırsa, bu durum şiddeti doğurabilir. Fakat otorite tarafından ve yargı kararı neticesinde uygulanıyorsa suçu işleyen kişi en ağır yaptırımlara uğrasa dahi zaten başına gelecekleri bilerek yapmış olduğu için bu durum şiddet olarak nitelendirilmez. Çünkü şiddet "Yetkisini kanundan almaksızın bir başkası üzerinde fiziksel ya da ruhsal yoldan tahribe neden olmak veya zarar vermek amacıyla icra edilen haksız güç uygulamasıdır."[3] Şiddetin cezadan farkı yetkisini kanundan almaması ve uygulayanın devlet otoritesi olmamasıdır. Ceza ve şiddet tanımlarından yola çıkarak dinler herhangi bir şekilde şiddeti meşru gösterir mi diye sorduğumuzda cevap kesinlikle hayır olacaktır. Ancak cezaların zaman zaman şiddeti ortaya çıkarmış olduğu da yadsınamaz bir gerçektir, şiddet olgusu her zaman vardır ancak bunun sebebi bizatihi din olamaz. İslam dini özelinde ele alacak olursak bu durumun sebeplerinden ilki ceza verme yetkisine sahip olmayan kişilerin, grupların – IŞID, El-Kaide, Taliban gb. - bu yetkiyi kendilerinde bulup uygulamaya çalışmaları, kendi çıkarları uğruna yaptıkları şiddet içerikli eylemleri bir şekilde dine dayandırmalarıdır. İkinci sebep ise uygulamadaki çarpıklıklarıdır. Kur'an-ı Kerim olsun Kitab-ı Mukaddes olsun genel olarak dini kaynaklar insanlara uygulanması gereken kuralları açıklar. Fakat gerektiği gibi uygulanmadığında taşlar bu çarpıklığa sebep olan kimselerden, gruplardan çok mensup oldukları dinlere gelmektedir. O din şiddeti meşru

[1] http://www.sozluk.adalet.gov.tr/ceza
[2] TDV İslam Ansiklopedisi, "Ceza" maddesi, 1993, c.7, s.469
[3] TOPAL, Şevket, İslam Ceza Hukukunda Suçluya Uygulanan Had, Kısas, Tazir vb Müeyyideler Şiddet Olarak Algılanabilir mi? , Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi , Din ve Şiddet Sempozyumunda Sunulan Bildiri.

gösteriyormuş gibi algılanmaktadır. Örnek olarak 1986'da İran'ın bir köyünde Soraya adlı bir genç kadının yalanlarla, iftiralarla , yalancı tanıklarla zina yaptığının tüm köye yayılması üzerine taşlanarak öldürülmesine karar verilir. Ve köyün kadısının "Bunu benden İslamiyet istiyor" çünkü şeriat hükümlerine göre; koca karısını zinayla itham ederse kadın masumiyetini ispat etmek zorundadır diyerek kadının recminin gerçekleştirilmesini istiyor. Kadı da dahil herkes yalancı şahit olduğundan ve ispatlamanın mümkün olmamasından dolayı olay gerçekleşiyor.[4]Evet İslam'da recm cezası vardır fakat buradaki durum uygulamadaki yanlışlığı gözler önüne seriyor ve ceza niteliğinden çıkarak Soraya'nın ailesi için psikolojik, kendisi için fiziksel şiddete sebep oluyor. Buradaki durum da tam olarak uygulamalardaki çarpıklığı anlatır niteliktedir. Zira İslam ve Kur'an haksız yere cana kıymaya, insanlara zarar vermeye ve adaletsizliğe her zaman karşı çıkmıştır. Kur'an-ı Kerim'de " Haksız yere bir kimseyi öldüren, bütün insanlığı öldürüştür. "[5] Kitab-ı Mukaddes'te "Öldürmeyeceksin! " Hint dinlerinde, yaşamın kutsallığı ve cana kıymama, Budistlerde ıstıraptan kurtulma yollarında iyi niyet, doğru hareket önemli dinsel emirlerdir. Oysa bu emirlere rağmen İslami kesimde IŞID, El Kaide, Taliban vb. grupların canlı bomba, infaz gibi eylemlerde bulunuyor olmaları. Hristiyan âleminde 1978'de Kaliforniya'da etkinlik gösteren halkın tapınağı isimli tarikatın mensuplarının siyanür içerek topluca intihar ettiği 250'si çocuk 900 üzerinde insan hayatını kaybettiği Jonestown katliamı vb. toplu katliamlar, okul baskınlarının bulunması. İsrail'in Filistin'e yıllardır uyguladığı fiziksel ve psikolojik şiddet. Ahimsa ilkelerine rağmen Budizm dinine mensup kişilerin kendilerine muhalif olarak gördükleri kişilere yönelik şiddete başvurmaktan kaçınmamaları ve Myanmar'da Müslümanlara karşı uyguladıkları şiddet. "Amerika Muhafazakârlar Birliğinin ABD çapında organize ettiği, Muhafazakar Politika Konferanslarında Vingnuts'da konuşan James Lafferty Amerika'nın güney eyaletlerinde camilere yapılan saldırılardan iftihar ettiklerini söylemiştir."[6] BBC'nin haberine göre, 10 Nisan 2010 tarihinde, İngiltere'nin Nottingham şehrinde, trende yolculuk yapan Abida Malik ve kocası Asif Ahmed bir grubun saldırısına uğradı. Kadının kocasını hırpalayan grup, bir vatandaş olarak teröriste yapılması gerekeni yaptıklarını söylediler[7] Normalde Hristiyanlıkta sağ yanağına vurana sol yanağını da çevir düsturu varken trende yolculuk yapan masum insanlara yapılan saldırı, camilere yapılan saldırılarla iftihar edilmesi ve

[4] https://www.sabah.com.tr/yazarlar/gunaydin/sirin_sever/2010/05/03/gercek_ve_carpici_bir_recm_oykusu
[5] Kur'an-ı Kerim ,Maide ,5/32
[6] YÜCEL,Salih,İslamofobya ,s107
[7] A.g.e , s120

diğer örneklerde yer alan durumlar dinlerin emirleri, temel ilkeleriyle çatışmasına rağmen nasıl olur da bu eylemler dine dayandırılır. Yine " Tarihteki en büyük Yahudi göçü; İspanya'da Kral Ferdinand ve Kraliçe İsabella'nın ortak kararı ile 1942 yılında Yahudilere karşı başlatılan soykırım kararı olarak nitelendirilen uygulamasından sonra olmuştur. İspanya Katolik Yönetiminin -..ya Katolik olursunuz ya ülkeyi terk edersiniz veya kızlarınızı diri bırakır erkeklerinizi öldürürüz-[8] şeklindeki ifadelerin ne Hristiyanlıktaki "Düşmanlarınızı sevin , size zulmedenler için dua edin."[9]. Bu eylemlerin hangisinde dinin referans olarak alınabileceğini söyleyebiliriz? Yaşamın kutsallığını, insanı önemseyen dini kaynaklar baz alınacak olursa özünde hiçbir dinin bunları meşru göstermediği anlaşılır. Bu tür eylemlerde din istismar edilerek şiddet aracı olarak kullanılmaktadır. Dinler özünde barışı, huzuru, rahmeti tavsiye eder, ortaya çıktıkları durumlara bakıldığında, dönemin şartları da bunu destekler niteliktedir. İslam'ın cahiliye döneminde, kadınların mal gibi kullanıldığı, ahlak dışı olayların ileri derecede olduğu bir dönemde ortaya çıkması, Hz. İsa'nın dünyanın her tarafı cehalet, küfür ve şirk içinde kalmışken dünyaya gelmesi… Budizm'in kast sistemine karşı çıkarak adaletsizliğin olduğu bir dönemde ortaya çıkması dinin amacının huzuru, eşitliği, adaleti ve barışı temin etmek olduğunun göstergesidir. Dolayısıyla ne dinin ne de dini kaynakların öngördüğü cezaların şiddeti meşru gösterdiği, şiddete dayanak olduğu söylenemez, dini kaynaklar şiddeti beslemez.

Dini şiddet olaylarının aslında birer gölge oyunu olduğunu, perdenin arkasında olayların görünürdeki öznelerini yönlendiren güçlerin olduğu bir gerçektir. Bu olayların arkasında sosyal , siyasal , ekonomik ve tarihsel nedenler yatmaktadır. Filistin olaylarının sebebi siyasi, Amerika'daki olayların sebebi ekonomik, yakın geçmişte Irak'a bakılacak olursa demokrasi getirme amacıyla şiddet olaylarının baş gösterdiği görülmektedir. Kısacası hegemonyal güçler yalnızca kendi çıkarları ve menfaatlerini esas alarak bu doğrultuda şiddeti meşru bir eylem olarak göstermek için farklı nedenlerin arkasına sığınırlar. Din de bunlardan biridir ve bu güçler amaçlarını gerçekleştirmek için yapılan eylemleri dini kaynaklara dayandırılarak, dindar görünümün arkasına sığınarak gerçekleştirilmekledirler. Söz konusu ettiğimiz dinlerin tamamının, az ya da çok şiddet olaylarıyla irtibatlandırılması teşebbüslerini gözlemlemek mümkündür. Fakat İslam dini diğer dinlere oranla her zaman daha fazla gündemde olmuş yapılan tartışmalar İslam ve Müslümanlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunun sebebi İslam'daki cezaların daha caydırıcı

[8] KÜÇÜK Abdurrahman , TÜMER Günay ,KÜÇÜK Mehmet Alparslan ,Dinler Tarihi s249
[9] Müjde ,Matta , s.11

nitelikte olmasının yanı sıra cezaların devlet otoritesi tarafından uygulanmaması durumunda İslam'ın el kesme, kafa kesme, gerici dini olarak algılanmasıdır. Yani temel problem, İslam'ı yanlış yaşayan Müslüman kimlikli kişilerin yaptıklarının tüm İslam âlemine mal edilmesidir. Özellikle cihat gibi Müslümanlarca kutsal bir kavramın batı gözünde isyan etme kaos yaratma, dövme, yıkıp kırmak olarak algılanmasının sebebi de yine yanlış uygulamalardan kaynaklanmaktadır. Cihad batıda ileri derecede hakaret olarak kullanılmakta, hırsızlardan, katillerden daha aşağı derecede algılanmaktadır. Hatta bu kavram dizi ve filmlerde bile bu anlamlarda kullanılmakta, şiddete meyilli insanlar cihatçı olarak nitelendirilmektedir. Terör ve şiddet kavramları İslam ve Müslümanlarla özdeş anılır olmuştur. Bugün Batıda Müslüman denilince hemen 11 Eylül 2001 saldırıları hatırlatılmakta; Müslümanlara potansiyel terörist ve katil gözüyle bakılmaktadır. Son dönem hadiseleri ile bu bakış açısı ve algı operasyonları çok daha artarak devam etmiştir. Batı toplumlarının zihin dünyasında Müslümanlar, batının özgürlüğünü yok etmeye çalışan fanatik ruhlu kimselerdir."[10] Bunu 11 Eylül saldırıları ardından atılan başlıklarda da açık bir şekilde görmek mümkün. Bu başlıkların bir kısmı " Bu bir radikal İslam saldırısı, bu bir dinsel savaş, Müslümanların öfkesi, 101 cihad" şeklindedir. İslam'ın bu şekilde algılanmasının en önemli sebeplerinden biri de şüphesiz yanlı medyadır. Bir diğer sebebi ise Müslümanların yanlı medyaya karşı kendilerini yeteri kadar iyi savunacak güce sahip olmamaları, kendi sistemini kendi gücünü oluşturamamış olmalarıdır. Medya neyi düşünmemiz neye maruz kalmamız gerektiği konusundaki gücünü kullanarak gündemden düşürülmeyen bir şiddet dini furyasıyla İslam'ı birçok kişinin zihninde tepki gösterilecek din haline getirmiştir. Fakat " İslam her zaman zulme karşı durur ve kime yapılırsa yapılsın haksız uygulama İslam'a göre günahtır."[11] Aksinin düşünülmesi Müslümanlara yapılan haksızlık olacaktır.

Kaynakça

İbrahim KÜÇÜK, G. T. (2017). *Dinler Tarihi.* Ankara: Berikan Yayınevi.

Kur'an-ı Kerim.

Müjde İncil.

TDV İslam Ansiklopedisi.

[10] TOPAL ,Şevket (2015) , İslam Ceza Hukukunda Suçluya Uygulanan Had, Kısas , Tazir vb Müeyyideler Şiddet Olarak Algılanabilir mi ? , Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi , Din ve Şiddet Sempozyumunda Sunulan Bildiri.

[11] TOPAL, Şevket (2015) , İslam Ceza Hukukunda Suçluya Uygulanan Had, Kısas, Tazir vb. Müeyyideler Şiddet Olarak Algılanabilir mi?, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Din ve Şiddet Sempozyumunda Sunulan Bildiri.

TOPAL, Ş. (2015). İslam Ceza Hukukunda Suçluya Uygulanan Had, Kısas , Tazir vb Müeyyideler. *DİN VE ŞİDDET SEMPOZYUMU*, (s. 582-599). Rize.

YÜCEL, S. (2012). *İslamofobya.* Aralık: Paradoks Yayınları.

Hıristiyanlık'taki Şiddet Eylemlerine Teolojik Temel Olarak Gösterilen Kitab-ı Mukaddes Pasajlarının Değerlendirilmesi

Vildan GÜVEN*

Özet: İnsanlık tarihinin en eski problemlerinden birisi şiddettir. Kutsal Kitapların bildirdiğine göre ilk insanla başlayan şiddet, genel itibariyle var olan bir problemi çözmek adına başvurulan bir yöntemdir. Yapısı, şekilleri, nedenleri ve sonuçları bağlamında ise çok yönlü bir olgudur. Bu çok yönlü özelliklerden ağırlıklı olarak üzerinde durulan ise şiddetin nedenleridir. Şiddetin nedenleri arasında birçok etken sayılabilir. Fakat gerek medyada gerekse popüler yahut akademik çevrelerde günümüzde yaşanan şiddet eylemlerinin temeli çoğunlukla dine dayandırılmaktadır.

Gelinen noktada tartışılan problemler şu sorular merkezinde yoğunlaşmaktadır: Dinlerin omurgasını oluşturan kutsal metinler insanları şiddete teşvik ediyor mu? Bireyler veya toplumlar yapmış oldukları insanlık dışı eylemlerde kutsal metinleri referans olarak gösteriyorlar mı? Eğer gösteriyorlarsa bu metinler yapılan şiddet eylemlerine kılıf uydurmaya matuf söylemler mi içeriyor?

Tebliğimiz yukarıda vurgulanan sorulara bir yönüyle cevap verme niteliği taşımaktadır. Bu çerçevede çalışmamızın asıl amacı büyük dünya dinleri arasında sayılan Hıristiyanlığın kutsal metni olan Kitab-ı Mukaddes'in şiddet söylemleri içerip içermediğinin değerlendirilmesidir. Tebliğimizde Kitab-ı Mukaddes'in konuyla ilgili pasajları çeşitli açılardan incelenecek; şiddet eylemlerine referans olabilmeleri açısından analiz edilip konu, açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır. Böylelikle bir din olarak dünyada en fazla sayıda mensubu bulunan Hıristiyanlığın şiddet konusuna hangi pencereden baktığının ortaya konulması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Din, Hıristiyanlık, Kitab-ı Mukaddes.

Abstract: One of the oldest problems of human history is violence. As the sacred books say, the violence that begins with the first human being is a method that is commonly used to solve a problem that exists. It is a sophisticated phenomenon in the context of its structure, forms, causes and consequences. Many factors can be countable among the causes of violence. However, both in the media and in popular or academical circles, the basis of violent acts of today is mostly based on religion.

The problems discussed at current situation are concentrated on the following questions: Do the sacred texts that make up the backbone of religion spark people to be violent? Do individuals or societies refer to sacred texts for their inhumane actions? If they do, do these texts contain discourses that are appropriate to cover up the acts of violence done?

* Akdeniz Üniversitesi

Our declaration carries the character of responding to the questions emphasized above. In this framework, the main purpose of our study is to evaluate whether the Bible, the sacred text of Christianity, considered as one of the major world religions, contained the discourses of violence. In our declaration, the passages in the Bible related to the subject will be examined from various point of views; it will be analysed in terms of being reference to the acts of violence and the issue will be tried to be clarified. Thus, it is aimed to show how Christianity, which has the highest number of members in the world as a religion, looks at the issue of violence.

Key Word: Violence, Religion, Christianity, Bible.

Şiddet

Şiddet günümüz toplumunda çok yaygın olmakla birlikte net ve kesin bir tanımı yapılamayan bir kavramdır. Tam bir tanımı yapılamamasına rağmen şu veya bu şekilde ele alınıp açıklanmaya çalışılmıştır. Örneğin dar kapsamlı olarak ele alındığında şiddet fiziksel olarak yapılan her türlü zorlama eylemlerini içerisine almaktadır. Fiziksel şiddet insanların bedenlerine karşı dışarıdan yapılan zor, acı ve ıstırap verici fiillerin bütününü kapsamaktadır. (Erdem, 2016: 60) Geniş anlamıyla ifade edilecek olunursa dolaylı şiddet eylemlerine karşılık gelmektedir. Dolaylı şiddet eylemlerinden kastedilen ise doğrudan karşındaki insana veya topluluğa zarar vererek değil de insanın veya topluluğun sahip olduklarına zarar vermek suretiyle gerçekleştirilen fiillerdir. Burada asıl amaç mala zarar vermekten ziyade, mal sahibini korkutmak, yıldırmak, sindirmektir. (Erdem, 2016: 61)

Şiddetin tam olarak bir tanımı yapılamadığından çeşitleri hakkında da değişik sınıflandırmalar bulunmaktadır. Bu sınıflandırmalardan birinde şiddet özel ve kolektif olarak ikiye ayrılmaktadır. Özel şiddet de kendi içerisinde 'Cürümsel Şiddet (cinayet, suikast vb.)' ve 'Cürümsel Olmayan Şiddet (intihar, kaza vb.)' şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Kolektif şiddet ise 'grubun bireylerine şiddeti, toplu intihar, terör, başkaldırı, isyan' kavramlarını içerisinde barındıran şiddet çeşidine denilmektedir (Erdem, 2016: 67).

İçerisinde yaşanılan yüzyıla bakıldığında insanlık tarihi geliştikçe şiddetin azalacağı tezinin geçersizliği görülmektedir. Çünkü insanlık günden güne birçok alanda gelişme kaydetmekte, teknolojik olarak ilerlemekte ancak çağımızda büyük bir problemin teşkil eden şiddet sorununa kesin çözüm bulamamaktadır (Türer, 2015: 13).

Bu temel problemin çözüme kavuşturulması adına atılacak en önemli adımlardan birisi şiddetin nedenlerinin detaylı bir şekilde araştırılmasıdır.

Şiddetin nedenlerine baktığımızda karşımıza birçok etken çıkmaktadır. Psikolojik, sosyal, kültürel, siyasi, yapısal ve dini nedenler bunlardan bazılarıdır. Şiddet ele alınırken bu nedenler göz ardı edilmemelidir (Erdem, 2016: 70). Çünkü şiddet tek başına bağımsız bir kavram değildir. İnsanlarla var olmuş, insanlar tarafından geliştirilmiş, insanlar tarafından uygulanmaya devam etmektedir. İnsan faktörünün olduğu her durumda ise bahsedilen nedenlerin hepsi otomatik olarak devreye girmektedir. Fakat burada üzerinde durulması gereken şudur ki, sözü geçen nedenlerin hiçbirisi tek başına bir olayın temelini teşkil edecek yeterliliğe sahip değildir. Birçoğu birbiriyle bağlantılı ve birbirini tamamlar nitelik taşımaktadır. Bu nedenle bir bütün olarak ele alınmalıdır.

Şiddet söz konusu olduğunda diğer nedenlerden ziyade dinsel temelli şiddet her daim daha ön planda olmuş, başlı başına şiddet eylemlerinin temeli sayılmıştır. Böylece birçok problemli değerlendirilmelerin yapılmasına da yol açılmıştır. Peki dinsel şiddet olarak isimlendirilen şiddet nedir?

Dinsel Şiddet

Dinsel şiddet en genel ifadeyle insanların yapmış oldukları şiddet eylemlerinde dini veya dini metinleri referans olarak gösterdikleri şiddet türüdür. Başta Büyük Dünya Dinleri olmak üzere bütün dinlerin geliş amaçları toplumlar arasında barış ve huzur ortamını sağlamak, insanları ahlaklı bireyler haline getirmektir. Böyle olmasına rağmen kendisini şiddetin nedenleri arasında sayılmaktan kurtaramamaktadır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi aslında din, tek başına, hiçbir şiddet eyleminin kaynağı niteliğini taşımamaktadır. Fakat tarihe baktığımızda birçok şiddet eyleminin arka planında dini dayanakların olduğu görülmektedir (Gündüz, 2002: 25). Burada üzerinde durulması gereken iki temel mesele vardır. Birincisi dini metinlerin gerçekten de şiddete kaynaklık teşkil edip etmedikleridir. İkincisi ise eğer kaynaklık teşkil etmiyorsa insanlar nasıl dini metinleri referans gösterebilmektedirler.

Şiddet eylemlerinde insanlar dini olsun veya olmasın mutlaka yaptıkları eylemleri bir metine dayandırarak meşrulaştırma çabası içerisine girmektedirler. Bu aşamada kişiye meşru zemin oluşturacak metin ortaya koyma çabaları devreye girmektedir. Kişi uygulamış olduğu şiddeti bir metine dayandırarak meşrulaştırdığında, o eylem o kişinin zihninde bir şiddet eylemi olmaktan çıkmakta ve haklı, olması gereken, olması zorunlu bir fiil haline gelmektedir (Gündüz, 2002: 25). Tam bu noktada dini metinlerde bulunan şiddet ifadeleri veya o dinin mensuplarınca şiddet olarak yorumlanan ifadelerin yer alıyor olması meşrulaştırma eylemine zemin hazırlamaktadır.

Burada yapılması gereken, var olan dini metinlerin bilimsel bir platformda objektif şekilde ele alınarak problemi ve probleme getirilecek çözümleri belirlemektir. Çünkü ancak bu şekilde yapıldığında problemin kaynakları sağlıklı bir şekilde ortaya konulabilecektir. Dini metinlerin şiddete gerçekten kaynaklık edip etmedikleri bu tarz analizler yapıldığında anlaşılabilmektedir. Yoksa var olan bir şiddet eyleminin içerisindeyken ve aynı zamanda o şiddet eylemini meşrulaştıracak bir zemin arayışındayken yapılan değerlendirmelerin itibar görmemesi doğal bir sonuçtur.

Hıristiyanlıkta Şiddet

Günümüzde en çok mensubu bulunan ve en yaygın olan din Hıristiyanlıktır. Yaklaşık iki milyar civarı bağlısı bulunan Hıristiyanlık, Mesih öğretisi merkezli, Pavlus tarafından inanç sistemi oluşturulan, ilk gelişi itibariyle İlahi olarak nitelendirilen bir dindir (Gündüz, 2002:33).

Hıristiyanlığın tarihi, birçok şiddet eylemini içerisinde barındırmaktadır. Tarihte yaşanan oldukça ağır savaşlar ve seferlerde Hıristiyanlığın adı geçmektedir. En önemli örnekler, 'Haçlı Seferleri' ve 'Engizisyon Mahkemeleri'dir. Bunların yanında 'şehitlik anlayışı', 'savaşçı Papalar', 'kölelik', 'sömürgecilik', 'idam cezası', ' de Hıristiyanlığın içerisinde yer alan şiddete referans oluşturabilecek nitelikteki önemli kavramlardır (Harman, 2016:165-166).

Hıristiyanlık tarihini iki dönem olarak ele almak mümkündür. İlk dönem ezilen olarak yaşadıkları dönem, ikinci dönem ise devlet otoritesini ele geçirdikleri ve resmi din haline geldikleri dönemdir. Hıristiyanlar ezilen konumundayken sevgiyi, hoşgörüyü içeren söylemlere daha ağırlık verirken, ezen konumuna geçtiklerinde savaş, kılıç söylemlerine ağırlık vermeye başlamışlardır (Albayrak, 2015:55). *"Yasaklı iken zulme uğrayan Hıristiyanlık, hakim din konumuna gelince zalim olmuştur."* (Harman, 2016: 171)

Hıristiyan inanç sistemi İsa Mesih'in öğretileri ve Pavlus'un İsa Mesih öğretileri ışığında ortaya koyduğu bir sistemden oluşmaktadır. Tarihi kaynaklara bakıldığında İsa Mesih'in de Pavlus'un da hayatının belirli evrelerinde birbirleriyle çelişkili ifadelere yer verdikleri görülmektedir. Her ikisi de bir yönleriyle sevgiyi, barışı savunur sözler söylerken ve bu doğrultuda fiiller gerçekleştirirken, diğer bir yönüyle savaşı, nefreti, kanı ve kılıcı savunur ifadeler kullanmışlar, insanlar arasında ayrılıklar çıkaracak eylemlerde bulunmuşlardır (Gündüz, 2002: 35-36).

İsa Mesih'e atfedilen ve içerisinde sevgi ifadelerine yer veren birçok metin bulunmasına rağmen Hıristiyanların tarihteki uygulamalarına bakıldığında bu ifadelerin

gereklerini çokta yerine getirmedikleri görülmektedir. Bunun en meşhur örneği yukarda da değinildiği gibi 'Haçlı Seferleri'dir. Haçlı Seferleri başlı başına bir din savaşı olarak bilinmektedir. Hıristiyanlar, Hıristiyanlığı yaymak adına yola çıkmış ve Hıristiyan olmayan herkesi kılıçtan geçirmişlerdir. Bu savaşlarda askerlere 'şehitlik' düşüncesi aşılanmıştır. Yaptıkları eylemlerin aslında kutsal olduğuna, Tanrı tarafından emredilen bir buyruk olduğuna inandırılmışlardır. Çünkü Hıristiyanlarda Kilise mutlak otorite sahibidir, kilise mensupları Tanrı tarafından görevlendirilmişlerdir. Kiliseye karşı gelmek demek, Tanrı'ya karşı gelmek anlamına gelirdi ki, Tanrı'ya karşı gelmek büyük azaplara neden olacak bir davranış olarak nitelendirilmiştir. Böylece 'haklı savaş', 'kutsal savaş' terimleri türemiştir (Harman, 2016: 171).

Bu katliamlar Hristiyan olmayanlarla da sınırlı kalmamış, Hıristıyanlığın içerisindeki farklı düşüncelere mensup olarak bilinen heretik/sapkın olarak isimlendirilen oluşumlarda nasibini almıştır. Konsiller kurularak aforoz kuralları belirlenmiş, bu kurallarla yapılan şiddet eylemleri yasal bir zemine oturtulmaya çalışılmıştır (Gündüz, 2002: 41). Kendisinden olmayanlar, kendisi gibi düşünmeyenler olarak sınıflandırılan kesimler için engizisyon mahkemeleri kurdurulmuş, çeşitli işkenceler yapılarak öldürülmüşlerdir. Gerçekleştirilen bu şiddet eylemlerinin en çarpıcılarından biri, 24 Ağustos 1572'de Katolik Fransızlar, Protestanları katletmeye başlaması ve iki gün süren katliam sonunda on binlerce Protestan öldürülmesidir. Bu katliam Saint Barthelemy katliamı adıyla meşhur olmuştur (Harman, 2012:43).

Başka bir örnekte, Avrupa'nın Hıristiyanlık öncesi inançlarına bağlı olanlar asimile edilmiş; cadılıkla suçlanan eski Avrupa kültlerinin din adamları, yakılarak öldürülme cezasına çarptırılmıştır. XV. yüzyıl, cadılıkla suçlananlara karşı şiddetli bir cezalandırma dönemi olmuştur (Harman, 2012:44)

Yine Hıristiyanlar, sömürgecilik anlayışını yaymışlardır. İnsanları köleleştirerek Kilise buyruklarına koşulsuz şartsız uyacak bir noktaya getirmek adına çaba harcamışlardır.

Diğer taraftan Tanrı'nın insanlığın günahı adına oğlunu kurban etmesi eylemi öyle ya da böyle şiddet içeren bir olaydır. İsa'nın acı ve ızdırap çekerek çarmıhta ölmesi hadisesi Hıristiyanlar için yapmış oldukları şiddet eylemlerine zemin oluşturacak bir nitelik taşımaktadır (Harman, 2016:169).

20.yy'ın ikinci çeyreğine gelindiğinde 'Mesihçi ve Milenyarist Gruplar' tarafından gerçekleştirilen şiddet eylemlerine de rastlanmaktadır. Mesihçi ve Milenyarist (Binyılcı)

görüşlere inanan mezheplere göre İsa'nın ikinci gelişi ile ilgili rivayetler arasında kaos ortamının oluşması, savaşların artması hatta 3. Dünya Savaşı olarak bilinen savaşın çıkması yer almaktadır. İnançlarına göre bu ortam gerçekleştiğinde İsa yeniden dünyaya gelecek, inanlara göğe yanına yükseltecek, geri kalanlara oldukça şiddetli azaplar gösterecektir. İşte bu mezhepler veya gruplar dünyanın sonuna ilişkin bu hadiselerin biran önce oluşması adına birçok şiddet eyleminde bulunup dünyayı kaosa sürüklemekten geri durmamışlardır. Gerçekleştirmiş oldukları şiddet eylemleri sadece dışa dönük eylemler olmakla kalmamış, toplu intiharlar gibi içe dönük eylemlerde de karşılık bulmuştur. Bu eylemlere en çarpıcı örnekler, 18 Kasım 1978'de rahip Jim Jones liderliğindeki "Halk Tapınağı" kilisesi bağlılarının toplu intiharı, 1994'te İsviçre ve Kanada'da toplu intiharlar ve katliamlarla gündeme gelen "Güneş Tapınağı Tarikatı" ve 1997'de San Diego'da toplu intihar eylemi gerçekleştiren "Cennetin Kapısı" hareketidir (Gündüz, 2002:49-56).

Bütün bu tarihi olayların yanında, bugün Hıristiyanlık Misyonerlik faaliyetlerini gerçekleştirirken kendisini dünyaya 'Sevgi ve Hoşgörü Dini' olarak tanıtmaktadır. Özellikle sevgi ve hoşgörü içeren söylemlerle mensup toplama çalışmaları yapmaktadır. Peki Hıristiyanlık gerçekten sevgi dini midir?

Sevgi Söylemi Bağlamında Hıristiyanlık

Diğer dini geleneklere karşılık olarak Hıristiyanlığın yaptığı en önemli vurgu sevgi ilkesidir (Gündüz, 2017:109-110). Hristiyanlığın tarihi iddiaları, Yahudiliğin 'yargılayıcı ve cezalandırıcı Tanrı' anlayışına karşılık, 'seven, kurtaran ve bağışlayan bir Tanrı' anlayışını ortaya koymuş olmalarıdır (Harman, 2016:166). Hıristiyan ilahiyatçılarından Marcion Yahudiliğin Tanrısının insanı günaha ve ölüme mahkûm edici bir Tanrı olduğunu savunmuş, buna karşılık seven Tanrıya yani İsa'ya inanmayı vurgulamıştır (Gündüz, 2002: 34).

Hıristiyan inancına göre, Yeni Ahit'in temel prensibi sevgidir. Tanrı'nın Oğul İsa'yı yeryüzüne göndermesinin en önemli nedeni insanlara olan sevgisidir şeklinde yorumlanmaktadır. Pavlus'a göre Oğul insanlara olan sevgisinden, onların günahlarının bağışlanması uğruna kendisini feda etmiş, acıyı ve ızdırabı onlar yerine kendisi çekmiştir (Gündüz, 2002: 35). Yine İsa'ya en önemli emrin en olduğu sorulduğunda O, 'Tanrıyı yürekten sevmek ve komşunu kendi sevmek' ifadelerini kullanmıştır (Markus, 12:28-31).

Yuhanna İnciline göre İsa, "*birbirinizi sevin, sizi sevdiğim gibi birbirinizi sevin*" demektedir (Yuhanna, 13:34).

İsa'ya göre sadece arkadaş veya dostlar ya da komşular değil, insan düşmanını bile sevmeli, kendisine zulmedenler için bile dua etmelidir (Matta, 5:44-46).

Matta ve Markus İncilinde başkalarına karşı bağışlayıcı, affedici olmayı öğütlemekte, ancak böyle yaparlarsa Tanrının da kendilerini bağışlayacağını belirtmektedir (Matta, 6:14-15, Markus, 11:25-26).

Yeni Ahit'e göre İsa hoşgörü sınırlarını fazlaca aşmış, bağlılarını pasifizme yönlendirecek seviyeye getirmiştir. Şu meşhur ifadeler, günümüz Hıristiyanları arasında tartışma konusu olan pasifizm anlayışının temellerini oluşturmaktadır: *"kötüye karşı direnmeyin, sağ yanağınıza bir tokat atana öbürünü de çevirin; size karşı davacı olup gömleğinizi almak isteyene abanızı da verin*" demektedir (Matta, 5:39-41). Buradan da anlaşılacağı gibi İsa Hıristiyanlara iktidara veya savaş açan, saldıran başka toplumlara karşı pasif durmayı, hatta onlar kötü davransa dahi iyi davranmayı öğütlemiştir. Aynı zamanda barışı ve barışı savunanları da övmekten geri durmamıştır.

Yine İsa kendisini tutuklamaya gelenlere, Sezar'ın hakkı Sezar'a sözü doğrultusunda *"İsa'yla birlikte olanlardan birisi, ani bir hareketle kılıcını çekti, başkahinin kölesine vurup kulağını uçurdu o zaman İsa ona 'Kılıcını yerine koy! Kılıç çekenlerin hepsi kılıçla ölecek"* şeklinde ifadeler kullanmıştır (Matta, 26:52).

Hıristiyan inanç sisteminin merkezinde İsa kadar önemli bir yere sahip olan Pavlus'un yazmış olduğu mektuplarda da yer yer sevgi öğelerine rastlanmaktadır. Pavlus Musa'nın yasasındaki bütün emirlerin birleştiği temel ilkenin 'komşunu kendin gibi sevmek' olduğuna vurgu yapmaktadır (Romalılar, 13:8-10).

Hıristiyan ilahiyatının önemli isimlerinden Tertullian ise, *On Idolatry* (Putperestlik Üzerine) adlı eserinde Hıristiyanlığın savaşa bakışı bağlamında şunları söylemiştir: "Hem İsa'nın sancağı altında, hem şeytanın sancağı altında, hem nurun kalesine hem de karanlığın kalesine hizmet etmek olmaz. Bir can iki efendiye birden hizmet edemez. Hem Tanrı'ya hem Sezar'a. Rabb'in kendisinin alıp götürdüğü bir kılıç olmadan savaşa nasıl girebilir? O, kılıcını tutanın kılıçla yok olacağını söylerken, kılıç kullanmak nasıl mümkün olabilir? Barışın çocuğu muharebeye nasıl katılabilir?" (Albayrak, 2015: 56).

Bütün bu sevgi ile ilgili pasajlar göz önüne alındığında Hıristiyanlıkla ilgili yaratılmak istenen algının haklılık payı olduğu düşünülmektedir. Ancak hiçbir şey tek taraflı değildir. Tek taraflı ele alındığında doğru sonuca ulaşmak imkansız denecek kadar zordur. Bu Hıristiyanlık içinde geçerlidir. Eğer sadece bu pasajlara bakarak 'Hıristiyanlık Dini Sevgi Dinidir' denilirse Hıristiyanlığın geçmişinde de bugünün de var olan şiddet

eylemlerini açıklamakta yetersiz kalınacaktır. Burada birde asıl tarihi verilere kaynaklık eden şiddet pasajlarının neler olduğuna bakılmalı ve bütüncül bir değerlendirmede bulunulmalıdır.

Hıristiyanlık'taki Şiddet Eylemlerine Teolojik Temel Olarak Gösterilen Kitab-ı Mukaddes Pasajlarının Değerlendirilmesi

Hıristiyanlık, Kutsal Metinlerinde her ne kadar sevgi söylemlerine yer verse de şiddete dayanak oluşturacak yaklaşımlarda da bulunmaktadır. Şiddete dayanak oluşturan bu pasajlar Hıristiyanların tarihte gerçekleştirmiş oldukları ve hatta gerçekleştirmekte oldukları şiddet eylemlerine ciddi derecede referans oluşturacak niteliktedirler.

Öncelikle diğer dinler de olduğu gibi Hristiyanlıkta da Tanrı korkusuna oldukça önem verilmektedir. Korku ise şiddetin ana unsurlarından birisini oluşturmaktadır (Albayrak, 2015: 59). İleride bahsedilecek olan kıyamet günü ile ilgili senaryolarda aynı bağlamda değerlendirilmektedir. Kitab-ı Mukaddes'te Tanrı korkusu içeren ifadeler şu şekilde geçmektedir: *"Bedeni öldüren ama canı öldürmeye gücü yetmeyenlerden korkmayın. Hem canı hem de bedeni cehennemde mahvedecek güçte olan Tanrı'dan korkun."* (Matta, 10:28). *"Kimden korkmanız gerektiğini size açıklayayım: Kişiyi öldürdükten sonra cehenneme atma yetkisine sahip olan Tanrı'dan korkun. Evet, size söylüyorum. O'ndan korkun.*" (Luka, 12:5). "*Benden yana olmayan bana karşıdır, benimle birlikte toplamayan dağıtıyor demektir.*" (Luka, 11:23).

Yeni Ahit metinlerinde gerek İsa'ya gerek inanç esaslarının oluşumunun mimarı sayılan Pavlus'un ve Hıristiyanlıkta adı geçen birçok önemli ismin barış ve hoşgörü söylemlerinin yanında şiddet, nefret ve kin söylemlerine de yer verdikleri görülmektedir (Gündüz, 2002: 59).

İncil'e göre İsa dünyaya geliş amacını şu sözleriyle dile getirmektedir: "*Yeryüzüne barış getirdiğimi sanmayın! Ben barış değil kılıç getirmeye geldim. Çünkü ben, oğulla babasının, kızla annesinin, gelinle kaynanasının arasına ayrılık sokmaya geldim.*" (Matta, 10:34-35). Aynı minvalde Luka İncilinde *"Yeryüzüne barış getirmeye mi geldiğimi sanıyorsunuz? Size hayır diyorum, ben ayrılık getirmeye geldim. Bundan böyle bir evde beş kişi, ikiye karşı üç, üçe karşı iki bölünmüş olacak. Baba oğluna karşı, oğul babasına karşı, anne kızına karşı, kız annesine karşı, kaynana gelinine karşı, gelin kaynanasına karşı olacaktır."* (Luka, 19:27) Burada İsa açık bir şekilde yeryüzüne barışı getirmediğini, aksine savaşı getirdiğini söylemektedir. İsa'nın kastetmiş olduğu ayrılığın mecaz bir ifade olduğu şeklinde yorumlarda da bulunulmaktadır. Ancak pasaja bakıldığında herhangi bir

te'vile ihtiyaç duyulmadığı görülmektedir. Hıristiyan tarihi de bu ifadelerin mecaz olmadığını kanıtlar niteliktedir (Albayrak, 2015: 63).

Yine Luka İnciline göre başka ifadede, İsa Kudüs'e doğru yolu çıkmıştır ve yanındakilerden bazıları Tanrı'nın egemenliğinin hemen hasıl olacağını düşünmektedirler. Onlara 'Kral atanmak üzere uzaklara gidecek olan, gitmeden önce kölelerine işletilmek üzere bir miktar para bırakan Soylu Adam'ın kıssasını anlatır. Kıssa da önemli olan bölüm son kısımdır. Son kısmında soylu adam kendisinin kral olmasını istemeyenler için, *"üzerlerine kral olmamı istemeyen bu düşmanlarıma gelince, onları buraya getirin ve gözümün önünde kılıçtan geçirin"* demektedir. İsa'nın kendi hareketiyle ilişkili olarak bu kıssayı anlatması, aslında kastettiği kralın kendisi olduğuna ve kendisini kabul etmeyenlere yapılacaklar konusunda yol gösterdiği sonucunu ortaya koymaktadır (Gündüz, 2002:59).

Luka İncilinde başka bir bölümde, tutuklanmasından önce tutuklanacağı ve tutuklandıktan sonra olacaklarla ilgili öğrencilerine bilgi verir, onlara şöyle bir imada bulunur: *"Kılıcı olmayan abasını satıp bir kılıç alsın; size şunu söyleyeyim, yazılmış olan şu sözün bende yerine gelmesi gerekir: 'O, suçlularla bir sayıldı.' Gerçekten de benimle ilgili yazılmış olanlar yerine gelmektedir. 'Rab, işte burada iki kılıç var' dediler. O da onlara 'yeter' dedi."* (Luka, 22: 36-38). Daha önce İsa ve diğerleri ile ilgili barış ve savaş söylemlerinin bir arada bulunduğuna değinilmişti. Bu örnek en iyi kanıtlardan birisini teşkil etmektedir. Çünkü İsa'nın önceki ifadelerinde 'kılıç çekenlerin hepsi kılıçla ölecektir' sözü bulunmaktadır. Bu sözle kendisine tabi olanları kılıçtan ve doğal olarak savaştan uzak tutmayı hedeflemektedir. Ancak Luka İncilinde abalarını satıp kılıç almaları önerisi bir önceki ifadeleriyle çelişki arz etmektedir (Gündüz, 2002:60).

Tarihi verilere baktığımızda Hıristiyan geleneğinde yansıtılmak istenen o hoşgörülü, anlayışlı, pasif karakterli İsa'ya rastlanılmamaktadır. İnciller incelendiğinde savaşı, kılıcı öneren, insanları aşağılamaktan, yermekten çekinmeyen, pasif bir karaktere sahip olmayan bir İsa'dan söz edilmektedir. İsa'nın hayatından örneklere bakılacak olursa, kendisini şiddetle reddeden Yahudilere karşı, "sizi engerekler soyu", "yılanlar", "ikiyüzlüler", "kör kılavuzlar", "budalalar" gibi ifadelerde bulunmaktadır (Matta, 12:34, 23:13-33).

Yine tapınağa giriş kısmında İsa, tapınağı işlevi dışında kullanmaya çalışanlara son derece agrasif bir tavır takınmıştır. Tapınağı ticarethaneye çevirenleri ipten örülmüş bir kırbaçla kovalamış, kuş satıcılarının sehpalarını alt üst etmiş, sarrafların masalarını devirmiş, paralarını yere saçmış, yük taşıyan kimsenin tapınağa girmesine izin vermemiş,

"haydut ini" ifadesini kullanmıştır. (Markus, 11:15, Matta; 21:12-17; Luka, 19:45-46; Yuhanna 2:14-15).

Yuhanna İncilinde İsa, "*Bende kalın, bende sizde kalayım. Çubuk asmada kalmazsa kendiliğinden meyve veremez. Bunun gibi, siz de bende kalmazsanız meyve veremezsiniz. Ben asmayım, siz çubuklarsınız. Bende kalan ve benim kendisinde kaldığım kişi çabuk meyve verir. Bensiz hiçbir şey yapamazsınız. Bir kimse bende kalmazsa, çubuk gibi dışarı atılır ve kurur. Böylelerini toplar, ateşe atıp yakarlar."* (Yuhanna, 15:4-6). Bu benzetmeden de anlaşılacağı gibi İsa kendisine inanmayanları değersiz, verimsiz, yakılıp yok edilmesi gereken otlar olarak görmektedir. Şüphesiz bu sadece bir benzetme de olabilir. Fakat bu noktada ifadenin indiği dönem de dikkate alınarak bir inceleme yapılmalıdır. Bu nedenle kullanılan ifadelerin muhataplar tarafından olduğu gibi anlaşılma ve bu yönde bir tavır sergilenmesi ihtimali oldukça yüksektir (Albayrak, 2015: 60).

İsa'nın meşhur "incir ağacını lanetlemesi" kıssasına göre, meyvesinden yeme ümidiyle incir ağacına yaklaşır, İncir olmadığını görünce ağacı lanetler ve ertesi gün ağaç kurur (Markus, 11: 12-21; Matta, 21:19). Burada önemli nokta şudur ki, "düşmanlarınızı bile sevin" diye öğüt veren bir kişi aynı zamanda meyve vermediği için bir ağacı lanetleyecek konumda olabilir mi? Her iki olayında veya daha önce değinilen tutarsız davranışların her birisinin de İsa'ya ait olması çok makul görünmemektedir. Netice itibariyle İncillerin veya Kitab-ı Mukaddes metinlerinin tamamı İsa'nın ağzından çıktığı haliyle günümüze kadar ulaşmış metinler değildir. Ağırlıklı olarak ilk dönem kilise babaları tarafından şekillendirilerek ortaya konulmuş metinlerdir. Bu sebeple aralarında çelişkiler olması olağan bir durumdur. Fakat direk Yeni Ahit metinlerini baz alacak olursak durumlara göre farklı davranışlar sergileyen bir İsa figürü karşımıza çıkmaktadır (Gündüz, 2002: 62).

Pavlus'a gelecek olursak O'nun da İsa gibi değişik zaman dilimlerinde farklı tepkiler verdiği tarihi veriler arasında yer almıştır. Bir mektubunda, kendisini izleyenlere kimseye 'lanet etmemelerini' söylemiştir. Başka bir zaman ise kendi öğretisi dışındaki öğretileri savunanları kastederek: *"gökten bir melek bile size bildirdiğimiz müjdeye ters düşen bir müjde bildirirse, lanet olsun ona: daha önce söylediğimizi şimdi yine söylüyorum, bir kimse size kabul ettiğinize ters düşen bir müjde bildirirse ona lanet olsun."* demiştir (Galatyalılar, 1:8-9).

Yine Pavlus dedikoducu, yerici, küstah, kibirli şeklinde bahsettiği kimseler için *"bunların ölümü hak ettiklerine dair Tanrı buyruğunun"* bulunduğunu söylemektedir (Romalılar, 1:18-32).

Pavlus'un sevgi ifadelerine ters düşen diğer sözleri ise Kitab-ı Mukaddes'te yine kendisi gibi düşünmeyenler için: "köpekler", "ikiyüzlüler", "sünnet bağnazları", "iğrenç kişiler" şeklinde ifade edilmektedir (Titus'a Mektup, 1:10-12, 16; Filipliler, 3:2).

Pavlus'un İbranilere yazmış olduğu mektupta kullanmış olduğu ifadelerde şiddet bağlamında önem arz etmektedir: *"Nitekim Kutsal Yasa'ya göre, hemen her şey kanla temiz kılınır ve kan dökülmeksizin bağışlama olmaz*" (İbraniler, 9:22). Pavlus burada sözü Musa şeriatindeki kanlı kurbana dayandırmakta, kanı Tanrı ile ahdin bir sembolü saymaktadır (Albayrak, 2015: 60).

Yuhanna İncilinin Vahiy kitabı şiddet ögelerinin en yoğun geçtiği kitaptır. Yeni ahit kitaplarının sonuncusu niteliğini taşımaktadır ve tamamen apokaliptik yani dünyanın sonuna ilişkin meseleleri, Mesih'in ikinci gelişini ve sonrasında kötülüğe karşı yapılacak olan mücadeleleri konu edinmektedir. Vahiy kitabında artan felaketler Mesih'in ikinci gelişine hazırlık olarak görülmektedir.

Mesih'in ikinci gelişinde insanları *"demir çomakla güdecek ve çömlek kaplar gibi kırıp parçalayacaktır.*" (Vahiy, 2:27-28) Önce yeryüzüne akan kanıyla her halktan ve her ulustan insanları Tanrıya satın almış olduğu belirtilen (Vahiy, 5:9-10) ve bu nedenle de "boğazlanmış kuzu" olarak nitelenen İsa Mesih tarafından gökte mühürler açılır. Sonra yedi melek, insanlar ve yeryüzü için felaketler getiren borazanlarına birer birer üflerler. Gökten insanların üzerine kanla karışık dolu ve ateş yağar; karada ve denizde yaşayanların üçte biri telef olur. Yıldızlar ve ateş topları yeryüzüne dökülür; güneş ve ayın ışıkları alınır ve felaketlerin biri diğerini izler (Vahiy, 8:11).

"Tapınaktan çıkan başka bir melek bulutun üzerinde oturana yüksek sesle bağırarak şöyle dedi: "Orağını uzat ve biç! Biçme saati geldi. Çünkü yerin ekini olgunlaşmış bulunuyor." Bulut üzerine oturan, orağını yerin üzerinde salladı ve yerin ekini biçildi. Gökteki tapınaktan başka bir melek çıktı. Onun da keskin bir orağı vardı. Ateşin üzerinde yetkili olan başka bir melek ise sunaktan çıkıp geldi. Keskin orağı olana yüksek sesle "keskin orağını uzat" dedi. "Yerin asmasının salkımlarını topla. Çünkü üzümleri olgunlaştı." Bunun üzerine melek orağını yerin üzerine salladı. Yerin asmasının ürününü toplayıp Tanrı öfkesinin büyük cenderesine attı. Kentin dışında sıkılan cendereden kan

aktı. Kan, bin altı yüz ok atımı çapındaki bir alnda atların gemlerine dek yükseldi." (Vahiy, 14:15, 20)

"...şimşekler çaktı, uğultular ve gök gürlemeleri işitildi. Öylesine büyük bir deprem oldu ki insan yeryüzünde oldu olalı bu kadar büyük bir deprem olmamıştı... Uluslara ait kentler yerle bir oldu. Büyük Babil, Tanrının önünde anıldı ve Tanrının ateşli gazabının şarabını içeren kase kendisine verildi. Bütün adalar ortadan kalktı, dağlar da yok oldu. Gökten insanların üzerine, taneleri yaklaşık kırk kilo ağırlığında şiddetli bir dolu yağdı." (Vahiy, 16:18-21).

Dünyanın yok oluşuna dair bu pasajlar, daha önceden de ifade edildiği gibi Mesihçi ve Milenyarist Hıristiyan akımlarına sağlam bir şiddet zemini sunmaktadır. Vahiy kitabında ifade edildiği gibi tüm bu dehşet olayları yaşanırken Hıristiyanlara ayrıcalık sunulacaktır. Tıpkı bir tiyatro seyreder gibi uzaktan seyredecekler ve hiçbir elem, ızdırap, acı çekmeyeceklerdir. Böylelikle özlenen günün yaşanmasını hızlandırmak adına şiddet eylemlerini artırıcı faaliyetleri, toplu intiharları yaygınlaştırmayı amaçlayan grupların ortaya çıkması kaçınılmaz bir son haline gelmiştir.

Kitab-ı Mukaddes'te aynı zamanda Hıristiyan otoritesinin uyguladığı şiddeti meşrulaştırmak adına pasajlara da yer verilmektedir. Bunun en çarpıcı örneği ise Pavlus'un şu sözüdür: *" Herkes, altında bulunduğu yönetime boyun eğsin. Çünkü Tanrıdan olmayan yönetim yoktur. Var olanlar Tanrı tarafından kurulmuştur. Bu nedenle yönetime karşı direnen, Tanrı'nın düzenlediğine karşı gelmiş olur. Karşı gelenler yargılanırlar... Çünkü yönetim senin iyiliğin için Tanrının hizmetindedir. Ama kötü olanı yaparsan kork! Yönetim, kılıcı boş yere taşımıyor; kötülük yapanın üzerine Tanrının gazabını salacak olan öc alıcı olarak Tanrının hizmetindedir. Bunun için yalnız Tanrının gazabı nedeniyle değil, vicdan nedeniyle de yönetime boyun eğmen gerekir."* (Romalılar, 13:1-5).

Bu ifadesiyle Pavlus iki noktaya değinmektedir. İlk olarak otoritenin kendilerine Tanrı tarafından verildiği üzerine vurgu yapmış, ikinci olarak ise yönetimin elinde bulunan kılıcın yani askeri unsurların Tanrı tarafından kutsandığını ortaya koymayı hedeflemiştir. Nitekim böyle de olmuştur. Hıristiyanlar tarih boyunca bu sözü kendilerine düstur edinmiş, şiddet eylemlerini Tanrı yoluyla meşrulaştırmışlardır. "kutsal savaş", "şehitlik" terimleri de bu söz ışığında geliştirilmiştir.

Thomas Aquinas Hıristiyanlık tarihinin önemli filozoflarından birisi olarak kabul edilmektedir. İncil pasajlarının bazılarını engizisyon zihniyetini destekler tarzda yorumlamasıyla meşhur olmuştur. Örneğin o Matta İncilindeki bir benzetmeden hareketle

heretiklerin yakılmasına karar vermiştir (Albayrak, 2015:69). *İsa onlara başka bir benzetme anlattı: "Göklerin Egemenliği, tarlasına iyi tohum eken adama benzer" dedi. "Herkes uyurken, adamın düşmanı geldi, buğdayın arasına delice ekip gitti. Ekin gelişip başak salınca, deliceler de göründü. "Mal sahibinin köleleri gelip ona şöyle dediler: 'Efendimiz, sen tarlana iyi tohum ekmedin mi? Bu deliceler nereden çıktı?' "Mal sahibi, 'Bunu bir düşman yapmıştır' dedi. 'Gidip deliceleri toplamamızı ister misin?' diye sordu köleler. 'Hayır' dedi adam. 'Deliceleri toplarken belki buğdayı da sökersiniz. Bırakın biçim vaktine dek birlikte büyüsünler. Biçim vakti orakçılara, önce deliceleri toplayın diyeceğim, yakmak için demet yapın. Buğdayı ise toplayıp ambarıma koyun.' "* (Matta, 13: 24-30) Burada 'Delice'leri heretiklere benzeterek yakılmaları konusunda hüküm vermiştir. Bu pasajdaki İsa'nın "bırakın yan yana büyüsünler" ifadesini Aziz John Chrysostom, eğer onları yakarsak yanlarındaki günahsızlara da zarar verebiliriz bu nedenle onları yakmamalıyız olarak anlamış ve yorumlamıştır. Ancak Aquinas bu düşünceye karşı çıkmış zamanı gelince yakılmak üzere kullanılan bir ifade olduğunda ısrar ederek çağının en mutaassıp ve bağnaz kişilerinden biri olmuştur.

Sonuç

Hıristiyanlık dininin temelini oluşturan Kitab-ı Mukaddes pasajları bir bütün olarak ele alınıp incelendiğinde ne tümüyle şiddete referans oluşturuyor denebilir, ne de tümüyle oluşturmadığı iddia edilebilir. Tarihi seyir ile birlikte ele aldığımızda büyük oranda şiddete meyilli bir din gibi gözükse de temel öğretilerinin 'sevgi', 'hoşgörü', 'barış' ve 'saygı' olduğunu iddia eden bir dine tamamen şiddet dinidir demek çok sağlıklı bir sonuç olmayacaktır.

Gerek İsa, gerek Pavlus, gerek sonraki devirlerde yaşamış Hıristiyan ilahiyatçıları, gerek Kilise Babaları, Azizler ve gerekse Hıristiyan dini mensupları dosdoğru bir çizgide hiç şaşmadan yürümüşlerdir denilememektedir. Hal böyle olunca tek bir yargıya ulaşmakta imkânsızlaşmaktadır.

Hıristiyanlık sevgi, barış söylemleri içerdiği kadar şiddet söylemleri de içeren bir dindir. Burada yapılması gereken, dine inananların toplumsal bir problemin çözüme kavuşması adına şiddet söylemlerinden uzaklaşıp, sevgi ve barış söylemlerine yönelmeleridir.

Kaynakça

Albayrak, K. (2015). "Diğer Semavi Dinlerde Şiddet". B. Erul (Ed.). Şiddet Karşısında İslam. DİB Yayınları, Ankara, 29-77.

Erdem, H. (2016). "Şiddet ve Şiddet Çeşitleri". F. Sancar (Ed.). Din ve Şiddet. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, Ankara, 59-89.

Gündüz, Ş. (2002), Dinsel Şiddet, Samsun, Etüt Yayınları.

Gündüz, Ş. (2017), Hıristiyanlık, Ankara, TDV Yayınları.

Harman, Ö.F. (2012). Hıristiyanlık ve Şiddet. Din ve Hayat TDV- İstanbul Müftülüğü Dergisi. 15, 39-45.

Harman, Ö.F. (2016). "Hıristiyanlık ve Şiddet". F. Sancar (Ed.). Din ve Şiddet. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, Ankara, 145-161.

Kitab-ı Mukaddes (2014). Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul.

Türer, C. (2015). "Şiddetin Neliği ve Kavramsal Çerçevesi". B. Erul (Ed.). Şiddet Karşısında İslam. DİB Yayınları, Ankara, 13-29.

Cihad Kavramının Şiddete Eşdeğer Görülmesindeki Problemlerin Kur'an ve Sünnet Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Zehra YILDIRIM*

Özet: Cihad, Kur'ânî ve Peygamberî anlayış içerisinde adaletin ve hukukun imkânı, toplumsal barış ve huzurun tesisi olarak tanımlanmış olsa da, bugün sadece çatışma ve şiddete yönlendiren bir unsur olarak görülmekte ve kavramsal derinliği hücuma uğratılmaktadır. İslam'ın yayılış sürecinden bu yana şiddet içerdiği ve kılıç zoruyla yayıldığına dair iddialar kabul görmektedir. Oysa bilmekteyiz ki özünde barış ve adalet dini olan İslam'ın şiddet içerikli bir faaliyet yürütmesinin meşruluğu söz konusu dahî değildir. İslam dininin, şiddetin ve güç kullanmanın en çirkin şekli olan terörle özdeş olarak gösterilmeye çalışıldığı günümüzde, şiddet sorununun cihad ile eşdeğer görülmesi, küçümsenmeyecek bir sorun haline gelmiştir.

Cihad'ın, şiddete referans olarak görülmesinin en önemli sebebinin Kur'an ve Sünnet çerçevesinde anlaşılmaya çalışılmayıp bilakis cahilce ortaya koyulan uygulamalardan öğrenilmiş olduğunu düşünmekteyiz. Bir diğer sebep olarak ise birçok batılı müellif tarafından cihad kavramının Müslümanlarca savaşın kutsandığı anlayış olarak savunmalarını gösterebiliriz. Savunulan bu çarpık anlayış hakikati yansıtmamakla birlikte sağlam delillere dayanmamaktadır. Makalemizde; Kur'an'da ki cihad ayetlerini, bunların nüzûl sebeplerini ve Hz. Muhammed'in konuyla alakalı söz ile uygulamalarını dikkate alarak cihad kavramını tekrar ele alacak ve anlamındaki bulanıklığı açığa çıkaracağız.

Anahtar Kelimeler: Cihad, Şiddet, İslâm

THE ASSESSMENT OF THE PROBLEMS ARİSİNG FROM THE EQUALİSATİON OF THE JİHAD CONCEPT AS VİOLENCE WİTHİN THE SCOPE OF THE QUR'AN AND THE SUNNAH

Abstract: Although Jihad is defined as a possibility of justice and law and the foundation of social peace and restoration within the understanding of the Qur'an and the Prophet, today it is seen as a factor that only leads to conflict and violence. So the conceptual depth of Jihad is ignored. The claims accepted which assert that Islam has involved violence since the spreading period and has been spread by force. However, we are aware that Islam is essentially a religion of peace and justice, and it is out of question that the legitimacy of Islam's conduct an activity includes the violence.The equalisation of the Jihad concept as violence has become a problem not to be

* Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Öğrencisi

underestimated nowadays, in which the religion of Islam is trying to be shown to be identical with terror, which is the ugliest form of violence and the use of force.

Jihad is seen as a reference for violence. For us, the most important reason for this, Jihad is learned from practices which are revealed in ignorance and not tried to be understood within the scope of the Qur'an and the Sunnah. Another reason is that many western authors defend the concept of jihad as a blessing of Muslim warfare. This distorted understanding is not reflects reality and not based on hard evidence. In this study, we will reconsider the jihad concept in the face of the Jihad verses in the Qur'an, their sabab al nuzul, and the hadiths and practices of prophet Muhammad related to jihad and by doing so, we will uncover the blurring in its meaning.

Key Words: Jihad, Violence, Islam

Giriş

Kur'an toplumsal ilişkilere dair insanın faydasına olan bir çok hüküm ve kural getirmiştir. Bu düzenlemeler sayesinde insan hem bireysel hem de toplumsal manada kendisini ikâme edebilecektir. Hükümlerin doğru anlaşılıp uygulanması öncelikle Kur'an'ın sonra da sünnetin temel referanslar olarak alınmasına bağlıdır. Kur'an'da *'İslam ve cihad'* meselesi de bu minvalde incelenmesi gereken hassas bir konudur. Bu meselenin yanlış anlaşılmaması için Kur'an'ın bütünlüğü içerisinde değerlendirilmesi ve peygamber uygulamalarının göz ardı edilmemesi gerekir.

İstila, sömürü, tecavüz ve toprak genişletmek için yapılan savaşları meşrû görmeyen İslam dini, savaşa ancak Müslümanların canını ve malını emniyette tutmak, hak ve özgürlüklerini korumak, İslam'a ve İslam ülkelerine yapılacak saldırıları engellemek kaydıyla başvurulacağını söylemiş ve buna da cihad adını vermiştir.

Cihad genel manada, Müslüman'ın Allah'a kul olması ve bu doğrultuda İslam esaslarını öğrenip, öğretmesi ve karşılaşacağı zorluklara karşı bilinçli ve aktif halde kalabilmesi demektir. "*Allah uğrunda -Allah'ın rızasına ulaşmak uğrunda- hakkıyla cihad edin.*"[1] ve "*Bizim -rızâmıza ulaşmak için- uğrumuzda cihad edenlere elbette -bize ulaştıracak- yollarımızı göstereceğiz.*"[2] ayetleri de cihadın genel manasını destekler niteliktedir.

Fıkıhçılar bazı hukûkî sonuçlar doğurması hasebiyle cihadın daha çok "gayrimüslimlerle mücadele etmek -savaşmak-" şeklindeki özel anlamı üzerinde durmuşlardır. Buna göre ise cihad; can, mal, dil ve diğer araçlarla birlikte savaş sırasında

[1] Hac 22/78
[2] Ankebût 29/69

tüm gücünü kullanmak manası taşımaktadır. Fıkıhçıların geneli cihadın normal şartlarda farz-ı kifaye, genel bir saldırı halinde de farz-ı ayn olduğu konusunda ittifak etmiştir. Tasavvuf ehli için ise daha çok cihadın "nefisle mücadele" anlamındaki vechi ön plana çıkmaktadır.

Arapçada gayret etmek, zahmet çekmek manalarına gelen *cehd* kelimesinden türeyen *cihad* kavramı; dini emirler doğrultusunda yaşamak, iyiliği tavsiye edip kötülükten sakındırmaya çalışmak, İslâm adına hem nefisle hem de dış düşmanlarla mücadele etmek manalarına gelir.[3] Kur'an'da savaşmak manasına gelen cihad yerine *kıtâl* ve *harb* kelimeleri de kullanılmıştır.[4]

Görünen düşmanla cihad, şeytanla cihad ve nefisle cihad olmak üzere cihadın üç türünden söz edilir.[5] Mekkî sûrelerde daha çok Allah yolunda gayret etmek manasına gelirken, Medenî sûrelerde hem Allah yolunda çalışma, hem şeytan ve nefisle mücadele, hem de düşmanla savaşma anlamlarını kapsamaktadır.

İslam'da Cihadın Sebebi Konusundaki Görüş Ayrılıkları ve Delilleri

Savaşmak manasındaki cihadın sebebi konusunda İslam fukahası arasında iki farklı görüş ortaya çıkmış ve bunlara uygun deliller öne sürülmüştür. Hanefi, Hanbelî ve Malikîlere göre ilk sebep olarak; inanmayanların Müslümanlara karşı savaş ilan etmesi ve onların canına, malına, yurduna kast etmesi gösterilir. Şafiiler ve bazı fıkıhçılar için ise, inanmayanlarla cihad etmek için onların kâfir olması yahut Müslümanlarla anlaşma içine girmemeleri yeterli sebep sayılmış[6] ve şu deliller öne sürülmüştür;

1. *"Haram aylar çıktığı zaman artık o müşrikleri nerede bulursanız öldürün, onları yakalayın, hapsedin, bütün geçit yerlerini tutun"*[7]. Bu ayeti hiçbir saldırı olmaksızın sırf Müslüman olmadıkları için müşriklerle savaşmak şeklinde anlamışlardır. Onlara göre, Müslümanların ancak kendilerine savaş açıldığında savaşmalarını emreden ayet[8], savaşı kesin kez emreden bu ayetle *nesh* edilmiştir.

2. *"İnsanlarla, 'Allah'tan başka ilah yoktur' demelerine kadar savaşmakla emrolundum."*[9] hadisini de aynı şekilde anlamış ve küfürde olan herkesle savaşılması gerektiğini savunmuşlardır. Fakat bu ayette geçen insanlardan kasıt Arap müşrikleridir.

[3] Özel, A. (1993). Cihad Maddesi. *TDV İslam Ansiklopedisi.* Cilt 7. s. 527
[4] Maide 5/64; Enfal 8/57; Muhammed 47/ 4
[5] Ateş, A. (2002), Kur'an'a Göre Dinde Zorlama ve Şiddet Sorunu (1. Basım), İstanbul: Beyan Yayınları, s. 229
[6] Özel, A. (1993). s. 528
[7] Tevbe 9/5
[8] Bakara 2/190
[9] Buhârî, "İman", 18; Ebû Dâvûd, "Cihad", 104

Onlar Müslümanları sürekli taciz edip yapılan antlaşmaları fesheder konumda oldukları için onlarla vazgeçinceye kadar mücadele ön görülmüştür.

3. Son delil olarak; küfrün yani şirkin en büyük kötülük olduğunu ve bunu ortadan kaldırmanın vâcip olduğunu aklî delil olarak ileri sürmüşlerdir.

Savaş sebebini küfre bağlayan bu gruptaki fakihler muhakkak ki Müslümanların o tarihte sürekli taciz ve saldırılara maruz kalmalarından etkilenmiş ve bu mağduriyet karşısında onlara karşı büyük bir güvensizlik duymuşlardır. O dönemde neredeyse sürekli savaş halinde olmaları da bu tedirgin ve korumacı tavrı açıklar niteliktedir.

Cihad etmenin düşmanın saldırısına bağlı olarak meşru olabileceğini söyleyen Hanefî ve bazı Hanbelî ve Malikî fıkıhçıların delilleri ise şöyledir:

1. *"Müşrikler sizinle nasıl topyekun savaşıyorlarsa siz de onlarla öyle savaşın."*[10] ayeti ancak müşriklerin saldırması durumunda Müslümanların da onlara karşılık vermesi şeklinde anlaşılmıştır.

"Fitne kalmayıncaya ve dinde yalnız Allah'ın oluncaya dek onlarla savaşın. Vazgeçerlerse artık zulmedenlerden başkasına hiçbir düşmanlık yoktur." [11] ayeti de Müslümanları fitneye yani karışıklığa sevk ettikleri müddetçe onlarla savaşılmalıdır aksi takdirde buna lüzum yoktur şeklinde anlaşılmaktadır. Diğer görüşte olanların nesh edilmiştir dediği Bakara suresindeki ayette bu ayeti destekler niteliktedir; *"Size savaş açanlarla Allah yolunda siz de savaşın, ancak aşırı gitmeyin, çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez".*[12]

2. Diğerlerinin savunduğu gibi savaşma sebebi sadece iman etmemeleri olsaydı kafir kadınların da öldürülmesi gerekirdi. Fakat peygamberimiz bir savaş esnasında ölmüş bir kadın için "Bu kadın savaşmıyordu" [13] diye kızmış hemen akabinde de kadın ve çocukların öldürülmemesi için kesin talimat vermiştir.

3. İman etmemiş birinin zararı müminlere dokunmadığı müddetçe ona savaş açılmaz zira imân kalbî bir meseledir. Zorla iman etmeye zorlanan biri diliyle bunu söylese de kalbiyle tasdik etmediği sürece imanı geçerli sayılmaz.

4. İslam hukukçuları her insanın masum olarak dünyaya getirildiğini ve yaşadığı müddetçe iman etme ihtimali taşıdığını söyler. Bu yüzden sırf kafir diye bir insanı katletmek bu ihtimali elinden almak demektir. Nitekim sonraki dönemlerde Mekke

[10] Tevbe 9/36
[11] Bakara 2/193
[12] Bakara 2/190
[13] İbn Mâce, "Cihâd", 30; Hâkim, II, 122

müşriklerinden Müslüman olanlar olduğu gibi çocukları da İslam adına mücadele etmişlerdir.

5. Tevbe sûresinde *"Kitap verilenlerden, Allah'a ve yevm'il âhire (Allah'a ulaşma gününe) inanmayan kimselerle ve Allah'ın ve O'nun Resûl'ünün haram ettiğini haram etmeyenlerle ve hak dîni, dîn edinmeyenlerle, onlar küçük düşüp, cizyeyi elleriyle verinceye kadar savaşın."*[14] ayetine göre savaş halindeki ehl-i kitabın cizye vermeyi kabul etmesi durumunda onlarla savaşı durdurmak gerektiğinden söz edilir. Buna göre küfür içinde olmalarının onların öldürülme sebebi olmadığı anlaşılmaktadır. Öyle olsaydı cizye vermelerinin yanı sıra onlardan Müslüman olmaları da talep edilirdi.

Bu iki farklı görüşten ilkine göre savaş sebebinin küfür olması ilk inen ayetlerdeki savaşın ancak kafirlerin saldırı ve zulümleri neticesinde yapılacağına ters düşmektedir. (Hac 22/39-40; Bakara 2/190; Nisa 4/75; Tevbe 9/13) Halbuki cihatla ilgili son inen ayetlerde sebep tekrar edilmeksizin savaş esnasındaki yöntemler zikredilmiştir. Bu yüzden ayetlerin nüzul sırası ve bağlamları büyük önem arz etmektedir. Sonradan gelen ayetlerin ilk inenleri nesh ettiğine dair görüşler ise asılsız olup ilmî bir dayanağa sahip değildir. Netice itibariyle Müslümanlar yurtlarında güvende oldukları ve inançlarını özgürce yaşayabildikleri ve hatta gayri Müslimlerle barış içinde bir toplum düzeni kurdukları müddetçe kafirin saldırısı olmaksızın cihad etmeleri emredilmemiştir.

İslam Dışı Unsurların Cihada Bakışı

Batılı oryantalistler tarafından cihadın bahis olunan anlamları göz ardı edilip sadece 'düşmanla savaşmak' manasının ön plana çıkarılması bir tesadüf değildir. Birçok batılı okuryazar ve hatta bazı Müslüman çevreler cihadı, tüm dünya Müslüman oluncaya veya İslam hakimiyetine boyun eğinceye kadar Müslüman olmayanlarla savaşmak şeklinde tanıtmışlardır. Max Weber İslam ile alakalı bir konuşmasında "İslamiyet, dünya fatihi savaşçıların dini ve disiplinli mücahitlerin şövalye örgütü" ifadelerini kullanmıştır.[15] Hatta Müslümanların bu anlamdaki savaşı kutsadığını vurgulamak amacıyla cihad kavramını *"holy war"* şeklinde tercüme etmişlerdir. Onlara göre İslam, Müslümanlarla kafirler arasında sürekli çatışmayı öngören bir savaş dinidir. O'nun peygamberi de savaş peygamberidir. Kutsadığı bu savaş ile İslam yayılabilmiş ve halifelerin aslî görevi bu olmuştur. Bahsi geçen bu iddialar İslam'da savaşın meşruluğu ile alakalı meselelerin göz ardı edilip Kur'an ve sünnet temelinde bir bilgi birikimine sahip olunmamasından

[14] Tevbe 9/29
[15] Köse, S. (2007). Cihad Şiddete Referans Olabilir Mi?. İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi. 9. s. 40

kaynaklanmaktadır. Bu iddialar gerçek dışıdır çünkü bu anlayışın aksine bir toplum Müslüman değil yahut Müslümanlara boyun eğmiyor diye onları katletmek İslam'da katiyen caiz görülmemiştir. İnandığı değerler ne olursa olsun kişilerin inanç özgürlüğüne sahip olduğu açıktır ve Kehf suresinde belirtilmiştir; *"Ve de ki: Gerçek Rabbinizden gelendir. Artık dileyen iman etsin dileyen inkar etsin."*[16]

Esasında bu iddiaların hepsi kendini *var* etmeye çalışan ve bu yüzden İslam'a karşı karalama kampanyası başlatan *İslamofobik* zihinlerin ürünüdür. Amaçları; İslam'ı şiddeti benimseyen, barbar, insan hak ve özgürlüklerini dikkate almayan bir din olarak gösterip İslam'ı Kur'an ve Sünnet kaynaklı olarak tanımayanları bu dinden uzaklaştırmaktır.[17]

Batılı araştırmacıların genel kanaati bu şekilde olsa da John Bowker gibi bazı düşünürler cihadın ikiye ayrıldığını ve kutsal savaş tercümesini yanıltıcı ve yanlış bulduklarını söylerler. Bowker, büyük cihadı bir kötülüğe veya nefse (arzulara) karşı savaş açmak olarak tanımlarken küçük cihadı da İslam'ın yada İslam ülkesinin veya toplumunun saldırılara karşı korunması şeklinde tanımlar.[18] Yine başka bir batılı yazar olan Emile Dermenghem da cihadın insanları kılıçla tehdit ederek dine davet etmek olmadığını, hatta Kur'an'ın dinde zorlamayı[19] yasakladığını söylemiştir.[20] Ki zaten bu şekilde vicdanlı ve önyargısız olarak Kur'an'ı ve peygamber uygulamalarını inceleyen birinin, cihadın dine girmeye zorlamak adına meşru olmadığı bilgisine ulaşması an meselesidir.

Cihad ile İlgili Şiddete Referans Gösterilen Ayetlerin Yorumlanması

Kur'an'-ı Kerim'de cihat ayetleri olarak bilinen ve bulundukları bağlam dikkate alınmadığı için yanlış anlaşılıp yanlış yorumlanan bazı ayetlerin, İslam'ın savaş dini olduğuna dair delil olarak ileri sürüldüğüne şahit oluyoruz. Bu yanlış anlaşılmaların ayetlerin nüzul süreci ile alakalı bilgi ve dikkat eksikliğine dayandığını söyleyen Ateş, bu ayetlerin daha iyi anlaşılması için dört dönemde ele almıştır;[21]

1. Savaş Öncesi Hazırlık Dönemi: Henüz Müslümanlara savaşma izni verilmediği dönemdir. Bu süreçte gelen ayetler daha çok Müslümanların mazlumiyeti ve savunmaya yönelik görevleriyle alakalıdır.

[16] Kehf 18/29
[17] Ateş, A. (2002), s. 277
[18] Bowker, J. "Jihad", The Oxford Dictionary of World Religions, Oxford-New York 1997, s. 501.
[19] Bakara 2/256
[20] Köse, S. (2007). s.40
[21] Ateş, A. (2002), s. 235

"Kafirlere boyun eğme ve bu Kur'an ile onlara karşı büyük cihad et."[22]

"Bize yollarımızı göstermişken, neden biz Allah'a dayanmayalım? Sizin bize yaptığınız eziyetlere katlanacağız. Tevekkül edenler Allah'a dayansınlar."[23]

"Allah yolunda göç edip sonra öldürülen veya ölenlere gelince, Allah onları en güzel bir rızıkla besleyecektir. Doğrusu Allah rızkı verenlerin en hayırlısıdır."[24]

2. Savaşla İlgili Hükümlerin Geldiği Dönem: Hicretten hemen sonra müşriklerin savaş için saldıracakları ihtimali vardı ve Müslümanlar bu duruma hazır hale getirilmeye çalışılıyordu. Bununla alakalı olarak;

" Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın. Ancak aşırı gitmeyin. Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez."[25]

Bu ayete göre Müslümanların savaş kaideleri şunlardır;

-Bir Müslüman ancak Allah yolunda savaşabilir,

-Sadece kendisine savaş açmış kimselere karşılık vermek sûretiyle savaşır,

-Savaşta kendi ihtiras ve çıkarları doğrultusunda aşırıya kaçmaz.

3. Savaş Hükümlerini Uygulama Dönemi: Bu dönemde yapılan Bedir, Uhud, Hendek, Huneyn ve Mekke'nin fethi gibi savaşlarla alakalı ayetler inmiştir. Enfal, Al-i İmran, Haşr, Ahzab ve Fetih gibi surelerde cihad eden müminlerle birlikte, münafıklar ve savaştan kaçan kimselerde muhatap alınmıştır.

4. Son Düzenlemeler Dönemi: Bu dönem de indirilen hükümler hasımlar arasındaki düşmanlığın sona erebileceğine yöneliktir.

" Ola ki Allah sizinle, içlerinden düşman olduğunuz kimseler arasına bir sevgi (ve yakınlık) koyar. Allah, hakkıyla gücü yetendir. Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir." ayetine göre cihadı kin ve öce dayalı olarak devam ettirmenin doğru olmadığı nitekim belki bir gün düşmanlığın yerini dostluğun alacağına dair bir hatırlatma yapılmaktadır.

" Allah, sizi, din konusunda sizinle savaşmamış, sizi yurtlarınızdan da çıkarmamış kimselere iyilik etmekten, onlara âdil davranmaktan men etmez. Şüphesiz Allah, âdil davrananları sever." Bu ayette de Müslümanların düşmanlıkta aşırıya gidip kendilerine zarar vermeyen kimselere adaletsiz davranmamaları hususunda uyarı vardır.

---

[22] Furkan 25/52
[23] İbrahim 14/12
[24] Hac 22/58
[25] Bakara 2/190

Görüldüğü üzere Kur'an'da ki cihad ayetlerinin İslam'a ve Müslümanlara yönelik bir saldırı durumunda meşrû kılınması, bu dönemlendirme ile daha da iyi anlaşılmaktadır. Fakat bulundukları bağlamdan koparılarak ele alındığı sürece bazı ayetlerin bu durumla çeliştiği yönünde bir izlenim ortaya çıkmaktadır. Şimdi de konu ile ilgili olduğunu düşündüğümüz bu ayetlerin tahlilini yapacağız:

Tevbe 9/5

"*Haram aylar çıkınca Allah'a ortak koşanları artık bulduğunuz yerde öldürün, onları yakalayıp hapsedin ve her gözetleme yerine oturup onları gözetleyin. Eğer tövbe ederler, namazı kılıp zekâtı da verirlerse, kendilerini serbest bırakın. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir."*

Bu ayet zannedildiği gibi İslam'a girmeye, namaz kılmaya, zekat vermeye zorlamanın aksine Müslümanlara karşı düşmanlıkla saldıran ve bu nedenle yaptıkları antlaşmalara uymayanlara hitap etmektedir. Bu ayetin doğru anlaşılabilmesi Tevbe suresinin ilk 15 ayetinin birbiriyle bağlantılı olarak okunmasına bağlıdır. Nitekim bir önceki ayetten (Tevbe 9/4)[26] de anlaşıldığı üzere antlaşmayı bozmayan kimselere karşı bir savaş açılmaz. Bu ayette bir savaşın öncesinden değil, Müslümanlara karşı topyekun açılmış bir savaşın içinde/esnasında yapılması gerekenden söz edilmektedir. Eğer öyle olmasaydı hemen bir sonraki ayet (Tevbe 9/6) *"Eğer Allah'a ortak koşanlardan biri senden sığınma talebinde bulunursa, Allah'ın kelâmını işitebilmesi için ona sığınma hakkı tanı. Sonra da onu güven içinde olacağı yere ulaştır. Bu, onların bilmeyen bir kavim olmaları sebebiyledir."* şeklinde devam etmezdi.

Nisa 4/91

"Diğer birtakım kimselerin de hem sizden emin olmak, hem de kavimlerinden emin olmak istediklerini göreceksin. Bunlar küfre her döndürüldüklerinde ona atılırlar. Eğer bunlar sizden uzak durmazlar, sizinle barış içinde yaşamak istemezler, ellerini savaştan çekmezlerse, onları yakalayın ve onları nerede bulursanız öldürün. İşte bunlara karşı size apaçık bir yetki verdik."

Bu ayette bahsi geçen kimseler Medine dışındaki münafıklardır. Müfessirlerin Medine çevresinden Gatafân ve Esedoğulları'nı, Mekke'den de Abdüddâroğulları'nı örnek olarak gösterdikleri bu grup, menfaatleri böyle gerektirdiği için Medine'ye gelince

[26] "Ancak Allah'a ortak koşanlardan, kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz, sonra da antlaşmalarında size karşı hiçbir eksiklik yapmamış ve sizin aleyhinize hiç kimseye yardım etmemiş olanlar, bu hükmün dışındadır. Onların antlaşmalarını, süreleri bitinceye kadar tamamlayın. Şüphesiz Allah, kendine karşı gelmekten sakınanları sever."

Müslüman oluyorlar, Mekke'ye gidince de şirke dönüp müşriklerle beraber putlara tapıyor, gerekli gördüklerinde Müslümanlar aleyhine Kureyş'le iş birliği yapıyorlardı. Hz. Peygamber açıkça kâfir olmayanları, gizli din taşıyanları, Müslüman görünenleri, dıştan göründükleri gibi kabul ediyor, kişinin küfrüne açık ve objektif delil bulunmadıkça ona mümin muamelesi yapıyordu. Allah Teâlâ bunların münafık olduklarını, Müslümanlıklarının samimi olmadığını bildirerek Müslümanlara –insanların kalpleri bilinemeyeceği için başka türlü elde edilemeyecek olan– bir delil vermekte ve bu grubun da sulha yanaşmadıkları, Müslümanlara zarar verdikleri sürece kendileriyle savaşanlar gibi mütalaa edilmesi gerektiğini bildirmektedir.[27]

Muhammed 47/4

" (Savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Nihayet onları çökertip etkisiz hâle getirdiğinizde bağı sıkı bağlayın (sağ kalanlarını esir alın). Artık bundan sonra (esirleri) ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverin. Savaş sona erinceye kadar hüküm budur. Eğer Allah dileseydi, onlardan öç alırdı. Fakat sizi birbirinizle denemek için böyle yapıyor. Allah yolunda öldürülenlere gelince, Allah onların amellerini asla boşa çıkarmayacaktır."

Süleyman Ateş'in tefsirine göre bu ayette boyunlarının vurulması emredilen kâfirler, kendi halinde bulunan, kendi inancına göre yaşayan zararsız kimseler değil, hem inkâr eden, hem de Müslümanlara saldıran, Allah yoluna engel olan kâfirlerdir. Aynı sûrenin *"İnkâr edip Allah yoluna engel olanlar"* meâlinde ki birinci âyeti de bunu ortaya koymaktadır. Âyetlerin, Mekke müşrikleri hakkında olduğunu düşünürsek, savaşılması emredilen kâfirlerin, Müslümanlara saldıran ve İslâm'ın yayılmasına engel olan kâfirler olduğunu anlarız.[28] Dolayısıyla bu ayet, savaşın hangi nedenlerle ve kimlerle yapılacağıyla ilgili değil, bizzat fiilen başlamış ve devam eden bir savaşla ilgilidir.

Enfal 8/39-40

"Baskı ve şiddet kalmayıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Eğer (küfürden) vazgeçerlerse, şüphesiz ki Allah onların yaptıklarını hakkıyla görendir. Eğer yüz çevirirlerse bilin ki Allah sizin dostunuzdur. O, ne güzel dosttur; O, ne güzel yardımcıdır!"

[27] Kur'an Yolu. (2014). Diyanet Tefsiri, 5 Cilt, Nisa 4/91 Tefsiri
[28] Ateş. S., Kur'an'ı Kerim Tefsiri. Muhammed Suresi 47/4 Tefsiri

Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin de kaydettiği gibi (Ahkâmü'l-Kur'ân, II, 854) âyetin "fitne[29] ortadan kalkıncaya ve dinin tamamı Allah için oluncaya kadar..." kısmını iki şekilde anlamak mümkündür: 1. "Dünyada veya bölgede hiçbir müşrik kalmayıncaya ve herkes müslüman oluncaya kadar." 2. "Din ve vicdan hürriyeti yerleşinceye, herkesin serbestçe dinini yaşaması imkânı doğuncaya ve böylece hak olsun bâtıl olsun din seçimi ve dinî hayat baskıya değil, samimi inanca dayanıncaya kadar."[30] İkinci anlayış doğruya en yakın olanıdır çünkü kendi halinde inançlarını yaşayan gayri Müslimlerin Müslüman topraklarda -peygamber dönemi de dahil- yüzyıllarca rahatça yaşadığı bilinmektedir.

Tevbe 9/29

"Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen, Allah'ın ve Resul'ünün haram kıldığını haram saymayan ve hak din İslâm'ı din edinmeyen kimselerle, küçülerek (boyun eğerek) kendi elleriyle cizyeyi verinceye kadar savaşın."

Bu ayetten, sırasıyla Müslümanların karşılaştıkları inkarcılara önce Müslüman olmalarının teklif edileceği, kabul etmezlerde kendilerinden cizye talep edileceği ve eğer bunu da kabul etmezlerde onlarla savaşılıp öldürülecekleri gibi yanlış bir çıkarım yapılmaktadır. Bu fikir genelde batılı araştırmacıların yaptığı bir çıkarım olarak karşımıza çıkar. Fakat hakikatte bu ayetin bağlamı incelendiğinde iniş zamanının hicretin dokuzuncu yılı olduğu ve bu dönemde Müslümanların sürekli saldırıya maruz kaldıkları, ihanete uğradıkları bir savaş ortamında oldukları bilinmektedir. Buna göre ayet başka dinden oldukları için değil, kendi inançlarına ve canlarına karşı bir saldırı olduğu ve savaş meşrû hale geldiği zaman uygulanacaktır. Yani bu ayet doğrudan saldırı anlamında bir hükmü değil, savaşı meşrû kılan durumların oluşması halinde savaş öncesi teklifleri kapsamaktadır. Bu ayetten sonra gelen şu ayetlerde bu görüşü destekler niteliktedir;

"Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Oysa kâfirler hoşlanmasalar da Allah, nurunu tamamlamaktan başka bir şeye razı olmaz."[31]

"Ey iman edenler! Hahamlardan ve rahiplerden birçoğu, insanların mallarını haksız yollarla yiyorlar ve Allah'ın yolundan alıkoyuyorlar. Altın ve gümüşü biriktirip gizleyerek onları Allah yolunda harcamayanları elem dolu bir azapla müjdele."[32]

---

[29] Yılmaz, Musa. (1996). Cihad Ayetleri ve İnsan Hakları. Harran Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi. Sayı 3. s. 30
[30] Kur'an Yolu. (2014). Enfal 8/39 Tefsiri
[31] Tevbe 9/32
[32] Tevbe 9/34

Cihad ile İlgili Hadislerin Yorumlanması

Cihad ile ilgili hadis kaynaklarında birçok hadis yer almaktadır. Bu hadisler *"kitâbü'l-cihâd"* veya *"fezâilü'l-cihâd"* başlıkları altında toplanmıştır. Bu hadislerden cihadın fazileti, kime karşı yapılacağı ve ne şekilde yapılacağına dair birçok malumat elde edebiliriz. Hz. Peygamber muhatabının durumuna göre[33] bazen anne ve babaya hizmet etmeyi, bazen de hac ibadetini yerine getirmeyi cihad saymıştır. Ancak hadislerin kahir ekseriyetinde Allah yolunda canıyla, malıyla veya her ikisi ile cihad eden kimsenin elde edeceği manevî dereceler dile getirilmiştir. Şöyle ki;

-Hz. Aişe'nin "Cihad amellerin en faziletlisidir. Bizde cihad etmeli miyiz?" diye sorması üzerine peygamber; *"Sizin için cihadın en hayırlısı makbul hacdır."* (Buhârî, "Cihad", 1) buyurmuştur.

-Savaşa çıkacak bir sahabenin annesinin ve babasının hayatta olduğunu öğrenmesi üzerine ona *"Onlara hizmet yolunda -nefsinle- cihad et."* (Buhârî, "Cihâd", 138) demiştir. Anne babasının bakıma muhtaç olduğunu bu yüzden peygamberin böyle bir cevap verdiği rivayet edilmektedir.

-*"Mücâhid nefsiyle cihad edendir."* (Tirmizi, *"fezâilü'l-cihâd"*, 2) demekle insanın kendindeki kötü hasletlerden kurtulması gerektiğine işaret etmiştir.

-*"Mümin kılıcı ve diliyle cihad eder."* (Müsned, III, 456) buyurmuştur. Yani Müslüman kişi maruz kaldığı haksızlığa Kur'an ile cevap vermeli, meşrû durum vaki olduğunda da kılıcıyla cihad etmelidir.

-*"Ben, Allah'tan başka bir ilah bulunmadığına, Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şahadet edip, namazı dosdoğru kılıncaya ve zekatı hakkıyla verinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunları yaptıkları takdirde, kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar, İslam'ın gerektirdiği haklar ise bunların dışındadır. Onların gizli hallerinin hesabı Allah'a aittir."* (Buharî, İman 17, 28, Salat 28, Zekat 1, İ'tisam 2, 28; Müslim, İman 32-36. Ebu Davud, Cihad 95) buyurduğu hadisi, cihadın şimdiye kadar söz ettiğimiz manasına ters düşüyor gibi gözükmektedir. Fakat peygamberin bu hadisin akabinde *"öğüt ver çünkü sen ancak öğüt verensin, onların üzerine zorlayıcı değilsin"*[34] ayetini okuduğu rivayet edilmektedir.[35] Buna göre peygamber bahsi geçen hadiste Kur'anî ilkelerin gereği savaşmayı hak edenlerle, Allah'tan başka ilah olmadığını

[33] Topaloğlu, B. (1993). Cihad Maddesi (Günümüzde Cihad). TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt 7. s. 534
[34] Gaşiye 88/21-22
[35] Tirmizi, Tefsir 78.

kabul edip canlarını koruyuncaya veya boyun eğinceye ya da anlaşma yapıncaya kadar savaşmakla emrolunduğunu kastetmiştir.

-*"Müşriklere karşı mallarınız, canlarınız ve dillerinizle cihad edin."* (Müsned, III, 124)

-*"Cihadın en faziletlisi zalim sultanın yanında hakkı söylemektir."* (Ebû Dâvûd, "Melâhim", 17)

-*"Kim onlarla eliyle cihad ederse o mümindir, kim onlarla diliyle cihad ederse o mümindir, kim onlarla kalbiyle cihad ederse o mümindir."* (Müslim, "İman", 80)

-*"Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyiniz, fakat düşmanla karşı karşıya gelirseniz, sabredin, direnin!"*[36] buyurmuştur. Müslümanlar savaşı dilemezler fakat savaş vaki olunca da sabır ve metanetle karşılarlar.

Zikredilen bu hadisler bize cihadın kapsamını ve yöntemini öğretmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Buna göre Allah'a kulluk etmek, Allah ve Resul'ünün koyduğu bireysel ve toplumsal kurallara riayet etmek, İslam'ı tebliğ, İslam ülkesini ve Müslümanları tehlikelere karşı savunmak ve gerektiğinde kalp, dil, el ve savaş aletiyle her türlü mücadeleyi vermek cihadın kapsamı içerisine girmektedir.

Fakat sanılanın aksine eğer peygamberimiz Müslüman olmayanlara topyekûn savaş ilan etmiş ve buna yönlendirmiş olsaydı; *"Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin, Allah'tan afiyet (barış ve huzur) dileyin. Fakat düşmanla karşılaşınca da sabredin ve bilin ki cennet kılıçların gölgesi altındadır."*[37] şeklinde ifadelerde bulunmazdı.

Cihadı (Savaşı) Meşrû Kılan Sebepler

İslamiyetin ilk dönemlerinde şiddetli baskı ve zulüm gören Müslümanlara savaş izni verilmemiş, ilişkilerinde barışçıl yöntemler izlemeleri emredilmiştir. Bedir savaşının hemen öncesinde gelen iznin sebebi ise zulümlerin ardı arkasının kesilmemesidir.[38] Bu anlamda cihad aslında bir savunma savaşı olarak uygulamaya girmiştir diyebiliriz. Var olan mağduriyetin bitmemesi hatta artarak devam etmesi üzerine Allah*; "Sizinle savaşanlarla siz de Allah yolunda savaşın, fakat aşırıya kaçmayın, Allah aşırılık yapanları sevmez."*[39] buyurmuştur.

---

[36] Buhari, "Cihad", 112,156; Müslim, "Cihad", 19,20
[37] Buharî, "Cihad", 112,156; Müslim, "Cihad", 19-20, Ebû Dâvûd, "Cihad", 89
[38] "Kendilerine savaş açılan Müslümanlara, zulme uğramaları sebebiyle cihad izni verildi. Şüphe yok ki Allah'ın onlara yardım etmeye gücü yeter." (Hacc 22/39)
[39] Bakara 2/190

Bu minvalde Kur'an çerçevesinde savaşı meşrû kılan sebepleri şöyle sıralayabiliriz;[40]

1. Meşrû Müdafaa

Canı, malı ve inancı hususunda saldırıya uğrayan her bireyin, topluluğun veya devletin kendini savunma hakkı vardır. Kur'an bu hakkın ihlalini savaş sebebi saymaktadır;

"Allah sizi, din hakkında sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere iyilik etmekten, onlara adaletli davranmaktan menetmez. Çünkü Allah, adaleti sever. Allah sizi, ancak sizinle din hakkında savaşan, sizi yurtlarınızdan çıkaran ve çıkarılmanıza yardım eden kimselerle dost olmaktan meneder. Kim onlarla dost olursa, işte zâlimler onlardır."[41]

2. Yapılan Antlaşmaların Bozulması

Antlaşma iki kişi yahut iki devlet arasında yapılan ve bir tarafın uymaması halinde hukuki yaptırım gerektiren sözleşmedir. Hz. Muhammed (s.a.v.) yapılan sözleşmelere uymak hususunda zor durumda kaldığı zamanlarda bile asla taviz vermemiş ve antlaşma yaptığı taraftan da aynı özeni beklemiştir. Böyle olmaması halinde toplumda ki huzur tesis edilemediği gibi güven duygusu da sarsılmış olacaktır. Bu yüzden antlaşmanın tek taraflı olarak feshedilmesini Kur'an savaş sebebi olarak görmüştür. Tıpkı Kureyşli müşriklerin Hudeybiye antlaşmasını bozması neticesinde Mekke'nin fethedilmesi gibi. Şu ayetler antlaşmanın bozulmasının savaş sebebi olduğuna delil olarak gösterilir;

"(Ey Muhammed): Kendileriyle antlaşma yaptığın ve hiç sakınmadan her defasında antlaşmayı bozanlar var ya, savaşta onları ele geçirecek olursan, onlardan sonrakilerin düşünüp öğüt almaları için onları darmadağın et. Antlaşma yaptığın bir topluluğun ihanet etmesinden korkarsan, savaştan önce antlaşmayı bozduğunu onlara bildir. Çünkü Allah hainleri sevmez."[42]

"Eğer sana hainlik etmek isterlerse (üzülme), daha önce Allah'a da hainlik etmişlerdi..."[43]

"Onlar size dürüst davrandıkça siz de onlara dürüst davranın."[44]

"Onlar bir mü'mine karşı ne söz, ne de sözleşme gözetirler. İşte bunlar düşmanlıkta aşırı gidenlerdir."[45]

---

[40] Köse, S. (2007). s. 59-65
[41] Mümtehine 60/8-9
[42] Enfal 8/56-58
[43] Enfal 8/71-72
[44] Tevbe 9/7

"Antlaşmalarından sonra yemini bozarlar ve dininize dil uzatırlarsa, bu durumda inkarcılığın önderleriyle savaşın. Çünkü onların yeminlerine güvenilmez."[46]

3.Elçilerin Öldürülmesi

Devletlerarası hukuka göre iletişim kurmanın en önemli aracı o devletlerin temsilcileri olan elçileridir. Gönderilen elçilere zeval gelmesi savaş sebebi olarak görülmüştür. Hz. Muhammed (s.a.v.) elçilere zarar verilmemesi hususunda dikkat gözetmiş ve devletler arası iletişim kanununa riayet etmiştir. Mesela Mute savaşı (8/629)'nın sebebi peygamberin gönderdiği elçinin öldürülmesi ve bunu yapan devletin özür dileyip kan bedeli ödememesidir. Bunun alakalı olarak şu ayet zikredilir;

"Yeminlerini bozan, elçiyi sürgün etmeye yeltenen ve ilk önce sizinle uğraşmaya başlayan bir toplulukla savaşmalı değil misiniz? Yoksa onlardan mı korkuyorsunuz? Eğer inanıyorsanız korkmanız gereken Allah'tır."[47]

4.Düşmanla İşbirliği

Hendek savaşında Benû Kurayza kabilesi peygamberle yaptığı antlaşmayı hiçe sayarak müşriklere mühimmat yardımı yapmıştır. Bu yüzden savaş sonrasında peygamber tarafından cezalandırılmışlardır. Mekke'nin fethinden sonra aynı şekilde düşmanla işbirliği yaparak peygambere ve Müslümanlara ihanet eden kabilelere de seriyyeler düzenlenmiştir. Bu durumla alakalı olarak şu ayet zikredilmektedir;

"Allah, sizi ancak, sizinle din konusunda savaşan, sizi yurtlarınızdan çıkaran ve çıkarılmanız için destek verenleri dost edinmekten men eder. Kim onları dost edinirse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir."[48]

5. İnanç Özgürlüğünün Kısıtlanması

Gayrimüslim ülkelerde yaşayıp da sırf inançları sebebiyle şiddet ve işkenceye maruz kalan Müslümanların yardım talebini de Kur'an-ı Kerim savaş sebebi olarak zikreder;

"İnanıp da hicret etmeyenlere gelince, onlar hicret edinceye kadar onları korumakla yükümlü değilsiniz. Fakat dinde yardım isterlerse onlara yardım etmeniz gerekir. Yalnız, aranızda antlaşma bulunan bir topluma karşı (yardım etmeniz) olmaz. Allah yaptıklarınızı görmektedir."[49]

---

[45] Tevbe 9/10
[46] Tevbe 9/2
[47] Tevbe 9/13
[48] Mümtehine 60/9
[49] Enfal 8/72

Bir insanın inancından ötürü çeşitli eziyetlere maruz bırakılması başlı başına bir insan hakları ihlalidir. Devlet farklı inanca sahip hiçbir vatandaşına baskı yapıp eziyet etme hakkına sahip değildir. Mekke'den Medine'ye hicret sırasında gidemeyip Mekke'de kalan ve işkenceler gören müminlerle ilgili inen şu ayet konuyu açıklar niteliktedir:

"Size ne oldu ki Allah yolunda ve 'Rabbimiz bizi şu, halkı zâlim kentten çıkar, bize katından bir koruyucu ver, bize katından bir yardımcı ver!' diyen zayıf erkek, kadın ve çocuklar uğrunda savaşmıyorsunuz?"[50]

"Fitne tamamen bitinceye ve din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Şayet vazgeçerlerse, düşmanlık ancak zalimlere karşıdır."[51] ayeti de bu mesele ile alakalıdır.

Ayette geçen *fitne* dinden dönmeye zorlamak, baskı yapmak anlamındadır. İnanç konusunda oluşan baskıcı ve eziyet veren ortamdan kurtulmak adına savaş mübah görülmüştür ki inanç özgürlüğü, insanın en temel haklarındandır. Din yalnız Allah'ın oluncaya kadardan kasıt ise, inanç konusunda tercih hürriyetinin sağlandığı bir ortamın tesisidir. Yine şu ayette bu minvalde anlaşılması gereken türdendir;

"Onları (size karşı savaşanları) yakaladığınız yerde öldürün. Sizi çıkardıkları yerden sizde onları çıkarın. (Çünkü) fitne adam öldürmekten daha korkunçtur. Mescid-i haramda onlar sizinle savaşmadıkça, sizde onlarla savaşmayın. Eğer onlar size karşı savaş açarlarsa sizde onları katledin, işte kafirlerin cezası böyledir."[52]

Bu ayetlerden anlaşıldığı üzere savaşı meşrû kılan sebep küfür değil inanca yönelik ve başka sebeplerle yapılan tehdit, tecavüz ve baskılardır. Buna karşılık savaşın asıl sebebinin küfür olduğunu ileri süren İslam hukukçularının delil gösterdiği ayetler ise[53], gayrimüslimlerle girişilen savaş sırasında veya savaşı sonlandırmak için takip edilecek yöntemleri açıklamakta, savaşın niçin yapıldığını değil, nasıl yapılacağını göstermektedir.[54]

Sonuç

İslam bir barış dini olması hasebiyle kin ve nefrete yol açan savaşa teşvikte bulunması abesle iştigaldir. Kur'ân'a göre insan ilişkileri barış esasına dayanır fakat savaş arizî bir durum ve olgu olarak vardır. İslamiyet'te kimse zorla iman etmeye zorlanamaz ki

[50] Nisa 4/75
[51] Bakara 2/193
[52] Bakara 2/191
[53] Tevbe 9/5-29; Muhammed 47/4
[54] Özel, A. (1997). İslam Hukukunda Ülke Kavramı ve Düşman Ülkelerle Ticarî İlişkiler. I. Uluslararası İslam Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi, Konya, s. 156

böylesi zaten o imanın geçersizliği ile hükme bağlanmıştır. Yaşadığı müddetçe iman etme ihtimali olan bir kimseyi, iman etmediği için öldürmek onun elinden bu imkanı almak demektir. Bu yüzden Müslümanlara savaş açmayan gayrimüslimlere karşı yapılması gereken şey, güzel bir söz ile onlara tebliğde bulunmaktır.

Şunu belirtmemiz gerekir ki İslam'ın barışçıl yüzü -özellikle 11 Eylül saldırıları ve sonrasında- İslam adına yapıldığı iddia edilen bir takım terör olayları ile eskitilmeye çalışılmıştır. İslam'a kastı olan çevreler, yapılan bu şiddet ve terör olaylarını "Müslümanların cihad anlayışı" kapsamında değerlendirerek İslamofobi'nin yaygınlaşmasına sebebiyet vermişlerdir. İslam'ı olumsuzlama ve nefret kampanyası dini lider Papa 16. Benedictus'un bir İslam alimine sarf ettiği şu sözlerde de açıkça görülmektedir; *"Hadi bana Hz. Muhammed'in yeni olarak ne getirdiğini göster; bu konuda kendisinin va'z ettiği dini kılıç ile yayma emri türünden kötü ve insanlık dışı şeylerden başka bir şey bulamazsın."*[55] Halbuki Hz. Muhammed'in inanç hürriyeti konusunda Allah tarafından şu şekilde uyarılmış olması; *"Sen onlara egemen bir zorlayıcı değilsin"*[56] ve *"Dinde zorlama yoktur, doğru eğriden açıkça ayrılmıştır."*[57] ayetleri bu iddiaları bertaraf etmek hususunda çok manidardır.

İslam'a yani Kur'an ve sünnete göre cihad her şeyi mübah kılan bir intikam aracı değildir. Savaşmak ise onun anlam dünyası içinde yalnızca bir boyuttur.[58] Barışın sağlanması mümkün iken savaşı tercih etmeyen Müslümanlar, savaşmanın kaçınılmaz olduğu durumlarda da yeryüzünde adaleti ikame etmek için meşru bir şekilde cihad etmek durumundadırlar. Zarûret sebebiyle mübah kılınan şey, zarar ve eziyet def edilinceye kadar mübahtır, daha ötesi adaletsizlik ve zulüm olur. Dolayısıyla Müslümanların yüzyıllar boyu üzerinde yaşadığı topraklar, gayri Müslimlerce zorla işgal edilmişse, Müslümanların varlıklarını, dinlerini, onurlarını, namuslarını korumak ve bağımsızlıklarını tekrar kazanmak için savaşmaları lazım gelmektedir. Günümüzde Filistin, Bosna, Afganistan, Doğu Türkistan, Arakan ve daha nicesi bu duruma örnek niteliğindedir. Suriye, Yemen, Mısır ve diğer Ortadoğu ülkelerinin yaşadıkları iç savaş ise kendi içlerinde var olan *fitne* ve baskıcı yönetimlerin zulmünden kaynaklanmaktadır. İslam kılıçla yayıldı diyenlere ise hiç savaş yapılmadan Müslüman olan beldeler örnek gösterilebilir. (Endonezya, Malezya gibi.)

---

[55] Şahin, H.(2007). Kur'an-ı Kerim'deki Cihad Ayetleri Bağlamında İslam'ın İnsana Bakışı. Harran Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi. 17, s. 84
[56] Ğaşiye 88/22
[57] Bakara 2/256
[58] Aktaş, Ü. (2016), Cihad ve Şiddet Dışı Direniş (1. Basım), İstanbul: Mana Yayınları. s. 23

Sonuç olarak; bugün cihad kavramının terör ve şiddet ile eşdeğer olduğunu iddia edenler en çok sömürgeye sahip olan ülkelerin mensuplarıdır. Kendi yaptıkları ahlaksızlıkları meşrû göstermek adına var ettikleri terör gruplarını İslam'ın kabahati olarak göstermeye çalışmaktadırlar. İlhami Hocanın tabiriyle şiddet sadece B-52'lerden veya tanklardan gelince meşrû; kaleşnikoflardan, sapanlardan, taşlardan gelince terör olamaz; gücü elinde tutan ülkelerden gelince meşrû, bağımsızlığını korumaya çalışan bir avuç gençten gelince terör olmaz.[59] İslam adına yapılan intihar eylemleri ve terör saldırıları elbette hatalıdır fakat bu uygulamalar İslam'a ve O'nun peygamberine mâl edilerek hakikat gizlenemez. Bu konuda Müslümanların Kur'an ve Sünnet temelinde ilim ve iman ile donanmış olmaları gerekmektedir. Aksi takdirde var olan doğruyu çirkin ve yanlış göstermek adına birileri sürekli çalışarak kendilerini haklı gösterecek, bizler de savunma konumundan *var* olma konumuna yükselemeyeceğiz. Bu makus talihi değiştirmek yine biz Müslümanların gayret ve çalışmalarına bağlıdır.

Kaynakça

Ateş, A. (2002), Kur'an'a Göre Dinde Zorlama ve Şiddet Sorunu (1. Basım), İstanbul: Beyan Yayınları

Aktaş, Ü. (2016), Cihad ve Şiddet Dışı Direniş (1. Basım), İstanbul: Mana Yayınları

Ateş. S., Kur'an'ı Kerim Tefsiri. 3 Cilt. Yeni Ufuklar Neşriyat

Bowker, J. "Jihad", The Oxford Dictionary of World Religions, Oxford-New York 1997

Güler, İ. (2002). Kur'an'da Cihad'ın Teoloji-Politiği. İslâmiyat V. 1, s. 75-90

Köse, S. (2007). Cihad Şiddete Referans Olabilir Mi?. İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi. 9, s. 37-70

Kur'an Yolu. (2014). Diyanet Tefsiri, 5 Cilt. Diyanet Yayınları

Özel, A. (1993). Cihad Maddesi. TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt 7. ss. 527-531

Özel, A. (1997). İslam Hukukunda Ülke Kavramı ve Düşman Ülkelerle Ticarî İlişkiler. I. Uluslararası İslam Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi, Konya

Şahin, H. (2007). Kur'an-ı Kerim'deki Cihad Ayetleri Bağlamında İslam'ın İnsana Bakışı. Harran Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi. 17, s. 79-90

Topaloğlu, Bekir. (1993). Cihad Maddesi (Günümüzde Cihad). TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt 7. ss. 531-534

Yılmaz, Musa. (1996). Cihad Ayetleri ve İnsan Hakları. Harran Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi. Sayı 3. s. 13-32

[59] Güler, İ. (2002). Kur'an'da Cihad'ın Teoloji-Politiği. İslâmiyat V. 1, s. 89

Hannah Arendt'in Siyaset Felsefesinde İktidar ve Şiddet İlişkisi

Oğuzhan KOCA*

Betül ŞİMŞEK**

Özet: Kavramsal olarak şiddetin, biri dar, diğeri geniş olmak üzere iki farklı tanımlaması yapılabilir. Dar anlamda şiddete 'doğrudan şiddet', yani fiziksel şiddet de denebilir. Geniş anlamdaki şiddet ise 'dolaylı şiddet'i ifade etmektedir ve doğrudan şiddet kadar açık bir tanımı yoktur. Dar anlamda veya geniş anlamda fark etmeksizin şiddet, diyalogun kifayetsiz kaldığı, sözün çaresizleştiği bir iletişimsizlik halidir.

Şiddetin tanımı, amaçları, türleri, araçları ve uygulanma yöntemleri bir takım farklılıklar gösterse de, genel anlamda şiddet, doğrudan ve/veya dolaylı olarak karşıdakine zarar verme durumudur. Şiddet aynı zamanda bireysel, kitlesel veya siyasal boyutta da karşılaşılabilen bir zor ve zulüm halidir.

İnsanlar bir arada ve bir otorite altında yaşamaya başladıklarından beri, sonsuz bir özgürlük istemini ve öngörülemez iç ve dış tehlikeleri beraberce hissetmektedir. Bu noktada siyasetin, gerektiğinde düzenin selameti, toplumun güvenliği ve devletin huzuru için zora/şiddete başvurması gerekebilmektedir. İktidar ise siyaset kurumunun merkezinde yer alarak şiddetin yerine, yönüne, zamanına, dozuna karar vermektedir.

Faşizmin yükseldiği bir dönemde Almanya'da doğan ve hayatının önemli bir kısmını bu ülkede geçiren siyaset bilimci Hannah Arendt, şiddetin tarihi, kökenleri, kaynakları gibi hususlar üzerine yaptığı özgün çalışmalarla bilinir. Bu çalışmanın amacı da, Hannah Arendt'in siyaset evreninde iktidar ve şiddet kavramlarını ortaya koyarak onun bu kavramlar arasında kurduğu ilişkiyi açıklamaktır.

Anahtar Kelimeler: Hannah Arendt, iktidar, siyaset, şiddet.

POWER AND VIOLENCE RELATIONSHIP IN HANNAH ARENDT'S POLITICAL PHILOSOPHY

Abstract: Two different definitions can be made conceptually as violence, one narrow and the other wide. In the narrow sense, violence can also be 'direct violence', that is, physical violence. Violence in the wide sense refers to 'indirect violence' and is not as clear as direct violence.Violence, in a narrow sense or wide sense, is a lack of communication, in which the dialogue becomes ineffective and the word becomes helpless.

Although the definition, aims, types, means and methods of violence differ a lot in terms of violence, violence in general is directly and / or indirectly damaging to the other. Violence is a form of hardship and persecution that can also be encountered on an individual, mass or political scale.

* İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi.

** Yeditepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğrencisi.

Ever since people started to live together under one authority, they feel an endless desire for freedom and unforeseen internal and external threats together. At this point, politics, if necessary, orderliness, security of the society and the state may need to resort to force for peace. Power is at the center of the political institution and decides instead of violence, direction, time, and dose.

Hannah Arendt, a political scientist who was born in Germany at the height of fascism and spent a significant part of her life in this country, is known with unique works on the history of violence, origins and sources. The aim of this work is to reveal the notions of power and violence in the political universe of Hannah Arendt and to explain the relation that established between these concepts.

Key Words: Hannah Arendt, power, violence, politics

Hannah Arendt'in Siyaset Feslefesinde İktidar Ve Şiddet İlişkisi

Giriş

Başta psikoloji olmak üzere birçok dalda tanımlamaları yapılan şiddet, kabaca "insana zorla ve/veya baskıyla bir şey yaptırmak" manasına gelir. Siyasal şiddet de, bir toplumsal sistemin parçaları olarak bulunan farklı grupların birbirleri arasında veya devletin bu gruplara karşı, egemenliğini kullanma hakkına dayanarak veya dayanmayarak fark etmeksizin uyguladığı zordur.

Doğal haklar teorisine göre şiddete maruz kalan kişi, maruz kaldığı durumdan dolayı uğradığı zararın giderilmesini, toplumun bir araya gelerek oluşturduğu ve doğa yasalarını bulup keşfetmeyi ve bunları uygulamayı şiar edinmesi gereken devlet mekanizmasına bırakmalı, devlet mekanizması da bunu tarafsız bir biçimde adilane olarak dağıtmalıdır.

Devletin fonksiyonlarını kullanan temel birim olarak iktidar da şiddetin uygulanmasında, kurumsallaşmasında, dozunda vs. temel belirleyici durumundadır. Buna göre, o toplumdaki siyasal iktidar, devletin meşru zor kullanma tekeline dayanarak ve bunu kullanarak kendisini desteklemesi için veya tam da desteklemediği için şiddetin tonunu farklı gruplar üzerinde farklı seviyelerde değiştirebilmektedir.

Siyasal teoride 'şiddet' dendiğinde çalışmaları akla gelen ilk birkaç isimden biri olan Hannah Arendt, şiddetin belki de insanlık tarihi boyunca en fazla boy gösterdiği iki dünya savaşı döneminde yaşamış ve eserler vermiş bir isimdir. Kamusal alan, özel alan, totalitarizm, otorite, egemenlik, özgürlük gibi konular başta olmak üzere çok farklı alanlarda eserler veren, son derece verimli bir felsefeci ve teorisyen olan Arendt'in çalışmaları incelendiğinde, anahtar kavramın genelde şiddet olduğu görülür.

Bu çalışmada da Hannah Arendt'in iktidar ve şiddet üzerine olan tespitleri ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Bu maksatla ilk olarak Arendt'in yaşamından ve siyaset felsefesini oluşturan genel çerçeveden kısaca bahsedilecek, ilerleyen bölümde iktidar-şiddet ilişkisinin genel bir çerçevesi çizildikten sonra son bölümde de Hannah Arendt'in siyaset felsefesinde iktidar ve şiddet ilişkisi analiz edilmeye çalışılacaktır.

Hannah Arendt'in Yaşamına Ve Siyaset Felsefesine Kısa Bir Bakış

Hannah Arendt 14 Ekim 1906 yılında Hannover'de, bir Yahudi mühendisin tek çocuğu olarak doğdu. Marburg ve Freiburg'da üniversite eğitimini tamamladıktan sonra Heidelberg'de Martin Heidegger ve Karl Jaspers'ten felsefe öğrendi ve yirmi iki yaşında yine burada doktorasını verdi.

Hitler'in iktidara gelmesi üzerine 1933'te Almanya'dan ayrılarak Fransa'ya geçti ve Yahudi göçmen hareketi içerisinde aktif olarak yer aldı. 1940'a dek çeşitli Yahudi örgütlerinde sosyal görevli olarak çalıştı.1953 yılında Princeton'da Christian Gauss konferanslarına çağırıldı. Böylece California, Chicago, Columbia, Northwestern, Cornell ve başka üniversitelerde verdiği dersleri içeren seçkin bir akademik kariyer başladı. New York'taki New School for Social Research'de felsefe profesörü oldu. Hannah Arendt, 04 Aralık 1975 yılında öldü.

Çok çeşitli konuları kapsayan eserlerinde, herkesin katılımına açık özgür bir kamusal alan kavramının ağır bastığı bir siyaset teorisi geliştiren Arendt, ününü daha çok on dokuzuncu yüzyıldaki totaliterliğin doğuşunu emperyalizmin yükselişine ve antisemitizme; totaliterliğin güç kazanmasını da, geleneksel ulus-devletin çözülmesine bağlayan görüşüne borçludur.

Arendt'e göre yirminci yüzyıl, savaş ve devrimlerin, dolayısıyla da şiddetin yüzyılıdır (Gürbüz, 2010: 6). Şiddet politik bir eylem olmakla birlikte savaş ve devrimle de alakalıdır. Ayrıca savaş olgusunun yirminci yüzyılda varlığını devam ettirmesinin sebebi de siyasal alanda/anlamda yerine koyabilecek nitelikte bir olgunun hala yerine konulamamış olmasındandır.

Arendt'in siyasal ve felsefi görüşleri, dünya savaşlarının gölgesinde ve faşizmin yükseldiği Nazi Almanya'sında yetişmiştir. Arendt'in düşünceleri üzerine derin etkileri olan başlıca filozoflar Immanuel Kant, Karl Jaspers, Soren Kierkegaard gibi isimlerdir. Ancak yaşamındaki en ciddi kırılma noktası, hocası Martin Heiddeger ile tanışması olmuştur.

Savaş ve şiddet olgusu, Hannah Arendt'i etkilemiş ve tüm felsefesinde ve eserlerinde kendisini göstermiştir (İliklerden, 2013: 9). 1933 yılında doğduğu ülkeyi terk etmek zorunda kalınca Amerika'ya göç eder ve kendi ifadeleriyle burada yaşadığı sürgün, gözaltı ve evsizlik gibi deneyimler, O'nun felsefesini belirlemiştir. Öte yandan iktidar kavramına getirdiği farklı bakış açısı da yirminci yüzyıl siyasal teorisi açısından önem taşır. İktidarı salt bir ilişkiler alanı olmaktan çıkararak dar ve kuşatıcı tanımının ötesine geçer. Arendt, iktidarın içinde barındırdığı gizil anlamlarını ortaya koymasıyla ve onun şiddet ile olan etkileşimimi hususunda yazıklarıyla, bugün bu konuda yapılan çalışmalara güçlü referans noktaları sağlamaktadır. Aynı şekilde modernizm üzerine getirdiği farklı yaklaşımlar da bugün sıklıkla dönülüp bakılan ve yeni anlamlar çıkarılan güzide yaklaşımlardır. Yine, aşağıda da bazılarına değinilecek olan, kamusal alan-özel alan ayrımı, sivil itaatsizlik, özgürlük, otorite, totalitarizm gibi kavramlara ilişkin bazı yaklaşımlar, Arendt ile beraber farklı ve özgün yaklaşımlara kaynaklık etmiştir.

İktidar ve Şiddet İlişkisinin Temelleri

Doğal haklar teorisine göre insanlar, belli bir otorite altında yaşamaya başlamadan önce doğa yasalarının kurallarına göre hayatına devam ediyordu ve insanlar bu dönemdeyken, tam bir serbestiyet ve özgürlük içindeydi. Doğal haklar teorisi, yapılması gerekenin de bu dönemdeki doğa yasalarının keşfedilerek toplum yaşamının bu çerçeveye göre sürdürülmesi gerektiğini ifade eder. Buna göre bireyler doğa durumundayken bir eşitlik içindedir. Ancak bu ortamda özgürlükten anlaşılması gereken mutlak bir özgürlük değil, bireylerin ancak toplum içinde birbirlerine zarar vermedikleri zaman özgürce yaşayabilecekleri bir çerçevedir. Dolayısıyla bireyler davranışlarında ne kadar özgür olsa da, doğa durumundayken onu yöneten doğa yasası ile bağlıdırlar. Bu yasa, başta mülkiyet ve beden olmak üzere başkalarının özgürlüğüne zarar vermemeyi şiar edinir (Locke, 2010: 100)

Her yasa gibi doğa yasası da, yasayı ihlal etmek ve uymak istemeyen kişilere karşı toplum düzeninin selameti için korunmak zorundadır. Bunun için yasayı ihlal eden kişiye karşı, diğer insanların güç kullanma yetkisi vardır. Yalnız, yasayı ihlal edene verilecek ceza, kişiyi işlediği suçtan alıkoyabilecek ve verdiği zararı tazmin edecek kadar olacaktır. Böylece her insanın suçlu kişiyi cezalandırma ve kanunu uygulama hakkı bulunmaktadır (Şahinoğlu, 2015: 18). Uygulanacak yaptırım, hem başka insanların da aynı suçu işlemeleri konusunda caydırıcılık yaratacak hem de işlenen suçtan dolayı mağdur olan kişinin zararını telafi edecektir. Çünkü insanlar, özgürlüğün mümkün olduğu doğa halinde kendi canlarını,

mallarını, mülkiyetlerini, haklarını başka insanların müdahalelerine karşı "tek başına" savunabilmek gücüne sahip değildir.

Burada sorun, zarar veren kişiye kimin ve ne ölçüde ceza vereceği sorunudur. Burada mağdur olan kişinin cezayı vermesi durumunda, ortaya çıkacak olan sorunlar bir çırpıda akla gelebilir. Örneğin mağdur, yaşadığı zarardan dolayı öfkesine yenik düşerek yalnızca kendisine zarar vereni değil, zararın verilmesiyle ilişkisi olmayan etrafındakileri de cezanın kapsamına dâhil edebilir. Bu da barizdir ki ortaya aşılması gereken bir problem çıkaracaktır. İşte doğal haklar teorisinin doğa yasalarından yola çıkarak bu soruna verdiği cevap, insanların bir araya gelerek bu konudaki yetkiyi aralarında anlaşarak bir makama (burada modern devlete) devretmesi ve bu makamı kontrol eden iktidar kullanıcılarının, o makamı oluşturan tüm insanlar adına yansız ve doğru karar verebilmesi şeklindedir (Locke, 2010: 98)

Böylece teoride artık ihtilaf yaşayan insanların başvuracakları bir mercii bulunmaktadır. Bu mercii, kişilerin haksızlığa uğramalarını engelleyeceği gibi, meydana gelen karışıklıklarda, konunun gerektirdiği ölçüde cezalandırma yetkisine de sahip olmuştur. İnsanlar bunu, bir araya gelerek ve rızalarıyla oluşturmuştur. Burada Locke, insanların sahip olduğu özgürlükten vazgeçerek başka bir özgürlüğü-azaltıcı mekanizmanın, yani devlet mekanizmasını kontrol eden iktidarın etki alanına girdiklerini şu şekilde açıklar: "öncelikle artık doğru ve yanlışın standart olacak ortak kararla alınan kurulmuş, yerleşmiş, bilinen bir kanun ve aralarındaki ihtilaflara karar verecek ortak bir ölçü gerekir. İkinci olarak, kurulan düzene göre, bütün farkları belirlemek için otoriteyle bilinen bir hakim gerekir. Üçüncü olarak, … cezayı destekleyecek ve onu icra edecek güç gerekir." (Locke, 2010: 101)

Hannah Arendt'te İktidar ve Şiddet İlişkisi

Şiddet, birçok alanda ve birçok anlamda kendisini sergileyebilecek alanı bularak insan dünyasının adeta gölgesinde beslenen ve zamanı gelsin ya da gelmesin, ortaya çıktığı andan itibaren etkilerinin net bir şekilde görülebileceği hem bireysel hem de toplumsal bir kavramdır. İster bireysel isterse toplumsal olsun, şiddetin birçok nedeni sayılabilir. Bu nedenler birbirinden kopuk ve ayrı ayrı değerlendirmeye tabi tutulmaktan ziyade, birbirleriyle güçlü bir ilişki içindedirler. Bu türden insan davranışlarının derinlerine inmek ve bunları açıklamak daha çok psikoloji alanının işidir ancak bu türden açıklamalar, çalışmanın devamında anlatılacak olan şiddetin iktidarla ve siyasal alanla olan ilişkisini anlamlandırmada ipuçları verebilir.

Birçok dilde şiddet "bir kişiye, güç veya baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak veya yaptırtmak; şiddet uygulama ise, zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı çektirme, işkence, vurma, yaralama" (Ünsal, 1996: 30) gibi anlamları içerir. Nermi Uygur da "katılık, öfke, saldırı, zora başvurma, tiksinti, yabani güç kullanımı, şiddet diye nitelenebilir." (Uygur, 1996: 142) demektedir.

Arendt ise "argüman ya da konuşma olmaksızın ve sonuçlar hesaplanmaksızın eylemin" (Arendt, 2009: 78) şiddet olduğunu belirterek, şiddeti diğer tanımlardan daha geniş bir perspektifle ele alır. Burada Arendt daha çok kolektif şiddetler, ya da diğer bir deyişle şiddetin örgütlü olanı üzerine durur. Bir grubun başka bir gruba veya devletin farklı gruplara uyguladığı şiddeti ifade eden kolektif şiddet, çoğunlukla sistematik ve/veya planlı olduğundan, daha tahripkâr olmaktadır. Arendt, şiddeti "ne canavarca ne de akıldışı" (Arendt, 2009: 77) olarak tasvir ederken, şiddetin nihayetinde bir egemenlik aracı olduğunu, egemenin bu şekilde otorite kurmaya çalışacağını belirtir. Egemen için mühim olan tahakküm ve otorite kurabilmektir çünkü kendisin ancak ve ancak böyle var edebilecektir.

Arendt'e göre şiddet, insan işlerinde oldukça belirgin bir yerde olmasına ve herkesin bunu kabul etmesine rağmen, konu olarak şiddet ile ilgilenmek birçok insan için ilgilenilemeyebilecek bir konudur. Ortada olan ve herkesin açıklıkla gördüğü bir şeyi sorgulamak pek akla gelmez. Zaten gözüken ve en belirgin haliyle gözlemlenebilen bir kavramı incelemek pek düşünülmez (Arendt, 2009: 14).

Arendt, bir fenomen olarak inceleme alanına aldığı şiddeti, bireysel olarak doğurduklarından ziyade, birey-devlet-toplum üçlemesi çerçevesinde ele alır. Diğer bir deyişe Arendt, şiddeti biçimlendirmeye çalışmaktan ziyade, birey-devlet-toplum üçgeninde gelişen ve değişen dünyayla olan etkileşimini incelemektedir (Alkan, 2009: 34) (burada O'na göre devletin şiddet araçlarını bünyesine toplamasında bir sakınca görmeyenler ve bunu destekleyenler için bu konu elbette ki tartışmaya değer değildir zira bu insanlar için şiddet sorunu olmadığına göre tartışılacak bir şey de yoktur.)

Arendt'in analizlerine geçmeden evvel O'nun teorisinde anahtar rolde birkaç kavramı yine O'nun bakış açısından incelemek gerekir. Arendt işe başlarken iktidar, kuvvet, güç, otorite, şiddet gibi kavramların siyasi tarihte ve siyaset literatüründe sanki birbiriyle anlam açısından farklılığı yokmuş gibi, bu kavramların farklılıklarının göz ardı edilerek kullanıldığını belirtir ve bu yüzden ilk olarak bu kavramların açıklamalarını yapar. Doğrusu, Hannah Arendt'in şiddet üzerine "doğrudan" bir şeyler ifade etmediği, bunu bir

tipoloji yaratarak, bir sistematik çerçeve içinde ortaya koymadığı (Alkan, 2009:35) akılda tutulursa, O'nun iktidar-şiddet ilişkisine dair fikirlerinin anlaşılmasında iktidar, kuvvet, güç, otorite gibi kavramlara getirdiği bizatihi açıklık önemli yer tutar.

Arendt'e göre iktidar kavramı bir tür "eyleme becerisi"dir ve bir uyum içinde gerçekleştirilir. İktidar kavramı bir gruba aittir ve ancak bu grup bir arada olduğu sürece iktidarın da varlığından söz edilebilir. Bu açıdan iktidar, bugün anlaşılanın aksine güçlü bir kişi ya da kişilik değildir. O, iktidar sözcüğünü bu son anlamıyla ve daha başından itibaren bir tür "eğretileme" niyetiyle söylediğimizi belirtir. Bu eğretileme kaldırıldığında ise ortaya çıkan kavram "kuvvet"tir (Arendt, 200: 391). Kuvvet ise daha ziyade bireysel bir kavramdır. Kuvvetin kendince bir özerkliği vardır, yani kuvvet bir karaktere ait bir nitelik olsa da bu başka nesne veya öznelerde kendini gösteremeyecek anlamına gelmez.

Güç kavramına gelecek olursak, Arendt'e göre bu kavramın gündelik yaşamda iki farklı anlamda kullanımı mevcuttur. Bunlardan biri "doğa güçleri", diğeri ise "koşulların dayatması" şeklindedir. Güç, gündelik dilde şiddetin bir baskı "aracı" olarak kullanıldığı durumlarda, şiddet ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (Arendt, 2009: 57) Gücün Arendt bağlamında diğer önemi, iktidar ile ilişkide sembolik anlamda bir değer ifade etmesindedir. Oldukça sık bir şekilde kötü yönüyle kullanılan otorite ise, kişilere ait olabileceği gibi makamlara da ait olabilen; itaat etmesi istenen insanların iknaya dayalı olarak veya olmaksızın itaat etmeyi kabul etmeleri anlamına gelir. Burada Arendt'e göre otoriteyi korumanın en belirgin yolu, ona duyulan saygıyı kaybetmemektir (Arendt, 2009: 59) Tanım olarak şiddet kavramı ise kuvvet kavramına yakındır. Çünkü O'na göre şiddet araçlarının çoğalması demek, kuvvetin çoğalması demektir.

Nihayet Arendt'in iktidar ve şiddet ilişkisine yönelik temel analizine gelecek olursak, yukarıda ortaya koyduğumuz kavramlar çerçevesinde iktidarın rızaya dayanarak veya dayanmadan kabul görme isteğini bazen apaçık, bazen de gizlice dile getirdiğini belirtir. Arendt'in bu konuya dair görüşünü belirten ve bu konuda yapılmış tüm çalışmalara şu veya bu şekilde konu olan en veciz ifadesiyle "şiddet, iktidarın en belirgin dışavurumudur." (Arendt, 2009: 47) Yani iktidarın dışavurumu, kendisini şiddet olarak şekillendirir.

Sonuç

İktidar ve şiddet, konu olarak temelini, siyaset felsefesinin konuşulmaya başlandığı ilk dönemlerden alarak, kendisini ve etkilerini yaşadığımız döneme kadar sürdürmüş ve

bazen teorideki yerini de terk ederek, örneğin dünya savaşları gibi, pratikteki sonuçlarıyla beraber değerlendirilmiştir.

Devlet, en üst temsil organı olarak şiddet kullanımının meşru temsilcisi olarak anlam kazanmıştır. Bu biçimiyle bakıldığında şiddet, belirli bir siyasi amaç gözetilerek, ortak iradenin adil ve düzenli bir yaşam sürecini gözeten, bir nevi bireyler arasında hakemlik görevi gören yapısı anlamında, siyasal alana taşınmış olmaktadır. Şiddet, siyasal alanın hem kurulmasında hem de düzenlenmesinde bizzat siyaseti oluşturur ve onun bir parçası haline gelir.

Netice itibariyle, Arendt şiddeti iktidarın bir özelliği olmaktan çok, onun dışarıya yansıması olarak görmektedir. O'na göre, iktidarın kimi uç durumlar haricinde şiddete başvurmasını kuvvet veya güç olarak görmek gerekir. Çünkü iktidar elindeki şiddet araçlarının kullanımının meşruiyetini daha çok yasalardan almaktadır. Bu durumda O'na göre, iktidarın belli bir yasayı korumak adına ortaya çıkan şiddetini zora başvuru veya güç kullanma olarak değerlendirmek gerekmektedir.

Kaynakça

Alkan, F. (2009), Modernizm ve Şiddet: "Hannah Arendt", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Arendt, H. (2000), İnsanlık Durumu, (1. Basım), Çev. B. S. Şener, İletişim Yayınları

Arendt, H. (2009), Şiddet Üzerine, (2. Basım), Çev. B. Paker, İletişim Yayınları

Locke, J. (2010), Hükümet Üstüne İkinci Tez, (4. Basım), Çev. A. Doğan, İzmir: İlya Yayıncılık

Stewart, Asime T., (2012), Demokrasi Perspektifinden Totalitarizm Kavramı ve Hannah Arendt, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Şahinoğlu, G. (2015), Hannah Arendt'in Politik Düşüncesinde Şiddet Eleştirisi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uygur, N. (1996), Spinozayla Amor İntellectualis, Cogito, Sayı 6

Ünsal, A. (1996), Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi, Cogito, Sayı 6.

Psikiyatrik Hastalık Mı Şiddet Oluşturur Yoksa Şiddet Mi Psikiyatrik Hastalık Oluşturur?

Dilek ÖZERK*

Özet: İnsan yaşantısının her alanında var olan şiddet, ülkemizde gün geçtikçe artmaktadır. Ya da eskiden beri var olan şiddet teknolojinin gelişmesiyle birlikte televizyon veya internet aracılığıyla bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Hem de ciddi bir vahşet halinde. Şiddetin günlük yaşamda sıklıkla yer alması maalesef hayat akışının normal bir unsuru olarak görülmesine yol açmaktadır. Ama günlük yaşamda sıklıkla uygulanan şiddetin altında yatabilecek psikiyatrik hastalıkların varlığı veya şiddet uygulaması sonucunda bireyde ortaya çıkabilecek psikopatolojik durumlar göz ardı edilmektedir. Oysa şiddet ile psikiyatrik hastalıkların çift yönlü olarak birbirini etkilediği, kapsamlı olarak değerlendirilmesi gerektiği yapılan araştırmalarda aşikar bir şekilde ortaya konulmaktadır. Travmatik bir yaşantı olan şiddet olayları, her bireyi farklı açılardan etkilemekte, her insanda farklı psikopatolojik etkilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Şiddete bağlı olarak bireylerde çıkabilecek psikopatolojik durumlar; akut stres bozukluğu, travma sonrası şiddet bozukluğu, disosiyatif bozukluklar gibi rahatsızlıklar. Kısaca; bazı fiziksel şiddetler psikiyatrik belirtilerle ortaya çıkabileceği gibi, bazı psikiyatrik belirtilerinde şiddete meyil edebileceği unutulmamalıdır. Şiddet ve psikiyatrik hastalıklar birbirlerinden bağımsız olarak düşünülmemeli ve şiddet uygulayan bireyi biyo-psiko-sosyo yönleriyle bir bütün olarak değerlendirmek gerekmektedir. Bu nedenlere bağlı olarak şiddetin psikiyatrik hastalıklarla ilişkisini konu alan çalışmamda psikiyatrik hastalıklara bağlı olarak gerçekleşen şiddetin tarihini, etkilerini, psikiyatrik hastalıklarla ilişkisini ele alacak ve şiddeti önleme yollarını tartışacaktır.

Anahtar kelimeler: Şiddet, psikiyatrik hastalıklar ile şiddet ilişkisi, travmatik olaylar ile şiddet

Does Psychiatric İlness Constitute Violence Or Does Violence Constitute A Psychiatric İlness ?

Abstract: The violence that exists in every aspect of human life is increasing daily in our country. Or, with the development of the existing violence technology, it is a way to face the television or the Internet. In a serious atrocity. The frequent inclusion of violence in daily life, unfortunately, leads to a normal element of the live flow. However, psychopathological conditions that may arise in the individuals are ignored as a result of the presence or violence of psychiatric disorders that may lie under frequently applied violence in everyday life. Whereas violence and psychiatric disorders are influenced by two ways, it is evident in the researches that should be evaluated

* Gaziantep Üniversitesi

extensively. Violent incidents of traumatic life affect each individual from different angles, causing different psychopathological effects in every human being. Psychopathological conditions that may arise in individuals due to violence; Disorders such as acute stress disorder, post-traumatic violence, dysocyative disorders. In; Some physical violence may arise with psychiatric symptoms, and it should be noted that some psychiatric symptoms might be prone to violence. Violence and psychiatric disorders should not be considered independently of each other and should be evaluated as a whole in the bio-psycho-socio aspects of the violent one. Due to these reasons, in my study of violence related to psychiatric disorders, the history of violence, its effects, its relationship with psychiatric illnesses and ways of preventing violence He'il argue.

Keywords: violence, violent relationship with psychiatric disorders, violence with traumatic events

Giriş

Son yıllarda üzülürek şahit oluyoruz ki şiddet olaylarında ciddi bir artış söz konusudur. Aslında çok eskiden beri var olan nesilden nesile aktarılarak günümüze kadar ulaşan şiddet olayları sosyal medya, televizyon, internet aracılığı ile gün yüzüne çıkmakta, artık saklanamamaktadır. Geçen yıl İstanbul Kadıköyde araba kullanan eşi Selva Yılmaz'ı takip edip 4 kurşunla öldüren Emrah Yılmaz'ı böyle bir cinayet işlemeye iten sebepler nelerdi acaba? Aynı şekilde Gaziantep'in Araban ilçesinde sürücü kursunda çalışan bir kadının tartıştığı kişi tarafından 7 kez bıçaklanılarak öldürülmesi nasıl açıklanabilir? Keza sadece kadına yönelik şiddet değil asırlardır karşısında durmak ve tamamen bir son vermek için mücadeleler verdiğimiz şiddet olayları pek çok farklı biçimde karşımıza çıkabiliyor. Erzurum'un Tortum ilçesinde, akrabasının Y.A. (12) isimli erkek çocuğuna cinsel istismarda bulunan çiftçi İ.Y.'nin (77) amacı ne idi? Cinsel istismarda bulunmasının altında yatan neden cinsel doyum mu, yoksa bu kişinin geçmişte yaşadığı farklı sorunlar olabilir mi? Adana'da sokak düğünü sırasında düğün sahibinin evinde uyuyan 3 yaşındaki kız çocuğuna cinsel istismarda bulunan adamın bu olayı gerçekleştirmesine sebep olan o anda ruhsal durumu nasıl olabilir? Bitmedi okulda, evde, iş yerinde, kendi öz saygısını kazanmak için başkalarını küçük düşürmeye çalışan, arkadaşı ile dalga geçen, arkadaşları arasında kıyaslama yaparak varlığını ispatlamaya çalışan, evde eşine her anlamda üstünlük kurmaya çalışan kişi veya kişilerin bu şekilde davranış gösterme biçimleri gibi durumlar toplumumuzun her kesimine sirayet etmiş durumdadır. Peki şiddetin her çeşidinin toplumumuzun her kesimine sirayet etmesinin altında yatan ana sebep ne olabilir?

Şiddetin Tanımı

Dünya Sağlık Örgütü tarafından şiddet; yaralanma, ölüm, psikolojik kayıp ile sonuçlanan veya bunlarla sonuçlanması muhtemel olan kişinin kendisine, başka bir kişiye, bir gruba veya bir topluluğa karşı fiziksel şiddet ve gücün tehdit veya fiili olarak kasıtlı kullanımı şeklinde tanımlanmıştır. (1) Genel anlamda şiddet; cinayet, işkence, darbe, vuruş ve etkili eylem, savaş, terör, baskı, sindirme, tehdit, şantaj vb. tüm davranışları kapsayabilir. Bedensel saldırı olarak şiddet kolaylıkla ayırt edilebilir. Kuralların çiğnendiği davranış olarak değerlendirildiğinde ise hemen her şey şiddet olarak algılanabilir. (2) Kısacası; fiziksel ve ruhsal alanda kişiye veya bir başkasına zarar veren her olayı şiddet olarak tanımlayabiliriz.

Şiddete Psikiyatrik Açıdan Bakış

Okulda, aile içinde, iş yerinde, sokak ortasında, hastahanede, stadyumda kısacası insan etkileşiminin olduğu yaşamın her alanında yaygın olarak gözlemlenen şiddet olayları toplumumuzun çoğu kısmında önemsenmemektedir ve bazen doğal bile karşılanmaktadır. Aynı zamanda yapılan araştırmalarda çoğu fiziksel, psikolojik, ekonomik gibi şiddet olaylarında şiddet uygulayan kişiye etraftaki topluluğun da müdahale etmediği görülüyor. 2017 yılında yapılan araştırmada Bianetin verilerine göre yalnızca 2017'nin ilk 4 ayında 101 kadın öldürüldü. Dört ay içinde cinsel saldırıya ve tacize uğrayan kadın sayısı 68, dahası 146 çoçukta istismara maruz kaldı. (3) Yapılan araştırmalarda şiddet olayları incelenirken psikolojik bozukluklar, psikiyatrik hastalıklar çoğu zaman geri planda kalıyor. Oysaki şiddet uygulayan kişiler incelendiğinde psikiyatrik bir bozukluk olduğu görülüyor. Zamanında önlem alınamadığı için bu durum daha kötü bir tabloya dönüşüyor. Bizler "kadının karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etmeyeceksin" diyen bir geleneğin nesliyiz. Bireysel, ruhsal, toplumsal gelişimde olgunlaşmakta zorlanan ve kendini ifade etmek yerine şiddetin kolaylığına sığınan bir toplumuz. Toplumumuzda şiddet uygulayan kişi kötü ilan edilir ve bu kişiye karşı şiddet uygulayanın geçmişte "mağdur" olma durumu ile ilgilenmeyiz ve ya ilgilenmek istemeyiz. Oysaki her şey bir zincirin halkaları şeklinde birbirlerine bağlıdır. Şiddet uygulayan insanların şiddet uygulamasının ortaya çıkmasında küçük yaşlarda görülen davranış bozukluğu, aile içinde uygulanan şiddet olayları, çocuklukta şiddete maruz kalma ve ya tanık olmak gibi nedenler altında yatan sebebler olabilir. Depresyon, antisosyal kişilik bozukluğu, kontrol edilemeyen öfke ve saldırganlık, şizofreni, iki uçlu duygu bozukluğu, dürtü kontrol bozuklukları, travma sonrası şiddet bozukluğu, yetki kaybı, korku, madde bağımlılığı gibi durumlar bireylerin yaşadıkları

stresle baş edemedikleri ve bu durumda şiddete yöneldiklerini göstermektedir. Bu gibi psikolojik bozuklukların ve psikiyatrik hastalıkların zamanında tedavi edilememesi, şiddet uygulayan ve şiddete maruz kalan kişi için sorun teşkil etmektedir. Bu şekilde şiddete maruz kalan kişilerde de obsesif kompulsif gibi bozukluklar ortaya çıkabilir. Aynı zamanda şiddete maruz kalan kişide başka psikolojik sorunlarında ortaya çıkmasına neden olabilir. Travmatik bir yaşantı olan şiddet olayları, her bireyi farklı açılardan etkilemekte, her bireyde farklı psikopatolojik etkilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durumda şiddete bağlı olarak bireylerde ortaya çıkabilecek psikopatolojik rahatsızlıklar ile bireyi şiddete yönlendirebilecek psikopatolojik rahatsızlıklar arasındaki ilişki kuşkusuz ki bağlantılıdır. Şiddete maruz kalan ve şiddet uygulayan kişilerde ortaya çıkabilecek psikopatolojik durumlar şunlardır: Alkol bağımlılığı, Antisosyal kişilik bozukluğu, Travma Sonrası Stres Bozukluğu, Korku, Çoçukluk Çağında Şiddete Maruz Kalma ve ya Tanık Olma, depresyon gibi rahatsızlıklardır. Bunları inceleyecek olursak;

Alkol Madde Bağımlılığı

Sosyal ortamlarda alkol kullanımından farklı olarak alkol bağımlılığı, bireyin beden ve ruh sağlığını, aile ilişkilerini, sosyal ve iş uyumunu alkol alma ve alkol alma isteğini durduramama şeklinde ortaya çıkan bir ruhsal sorun olarak karşımıza çıkar. Alkolün şiddet davranışını kolaylaştıran ve hızlandıran bir etki yaptığını söylemek mümkündür. Alkol bağımlılığı bireyi ve aileyi çok yönlü etkilemekte olup, bir yandan bireyde ağır ruhsal ve bedensel sorunlara, diğer yandan bireyin kişiler arasındaki ilişkilerinde ve aile yaşamında bozulmaya, ev içi şiddet olaylarının ve aile içi sorunların artmasına neden olmaktadır. Alkol alındıktan sonra evde şiddet uygulanması durumunda, evde yaşayan her birey bu şiddetten ve huzursuzluktan nasibini alır. Özellikle şiddetin kuşaktan kuşağa aktarılmasında evde yaşanan bu şiddet davranışlarının payı büyüktür.

Antisosyal Kişilik Bozukluğu

Birçok çalışmalarda özellikle antisosyal kişilik bozukluğunun şiddet davranışı uygulanmasına yönelik risk oluşturduğu görülmektedir. Şiddet uygulayanların sosyal olarak güvensiz, suçluluk duyan, izole olmuş ve yetersiz kişiler oldukları ve bu yetersizliklerini kapatmak için tepkisel olarak şiddet uyguladıkları belirtilmiştir.

Travma Sonrası Stres Bozukluğu

Travma sonrası stres bozukluğu olan kişiler, travmatik bir olayla karşılaşmış ve ya tanık olmuştur. Bu kişide aşırı korku, çaresizlik ve ya dehşete düşme eğilimleri vardır. Travmatik yaşantılar düşüncelerle ve ya düşlemlerle hatırlanır. Travmatik olay yeniden

oluyormuş gibi hissedilir, davranılır. Bu kişiler başkaları kendinin yaşadıkları olayları yaşamıyorken kendi yaşıyor oldukları için ve ya yaşamda kalmak için yaptıklarından ötürü suçluluk içinde olabilirler. Kaçınma tutumları kişiler arası ilişkilerini bozabilir, evliliklerinde çatışmalara yol açabilir ya da bu yüzden işlerini yitirebilirler.

Korku

Toplumumuzda korku devam ettikçe potansiyel şiddet her zaman var olacaktır. Korku kültüründe güçlü ve güçsüz ilişkisi vardır. Bu kültürde insanlar, eğer tanıdık değilse, birbirlerini hasım olarak görürler. Korku kültüründe iki eşit insan ilişkisi düşünmek mümkün değildir. Özellikle erkekler iş hayatında bunu çok yaşıyorlar. O mu güçlü, ben mi? ilişki içinde yaşamaktadırlar. Sadece ezilen korkmuyor, en büyük korkuyu en tepedeki yaşıyor. "Ya benden korkmazlarsa! Ya benden daha güçlü hale gelirlerse! Bundan daha büyük korku olur mu?" onlar için? O yüzden ona karşı itiat etmesi gerekir etrafındaki her insanın. Bu kişiler güç ve kontrolü çok özgül bir şekilde hedefe yönelik kullanmaya çalışıyorlar. Birini ezecekse ezdikçe daha çok ezecek yoksa ezilen kendisi olacaktır düşüncesi içinde yaşamlarına devam etmektedirler. Bu yüzden izole ederek, korkutup sindirmek istiyorlar. Aynı şekilde en fenası da aile içinde erkeğin karısına üstünlük kurmak için karısına şiddet uygulaması sonucu kadının kurtulmak için defalarca evden kaçmayı denemesi ama her defasında bir şekilde yakalanması, yakalandıktan sonra her defasında daha da ağır şiddete maruz kalması ve artık kadının korktuğu için şiddete göz yumması…

Çoçukluk Çağında Şiddete Maruz Kalma Ve Ya Tanık Olma

Şiddet görerek büyüyen ve ya şiddetin olduğu çevrede yetişen çocuklar, ilerleyen zamanlarda yaşamlarında problemli ilişkiler yaşama riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Yetişkinlik dönemlerinde karşılarına çıkabilecek hayata karşı isteksizlik, insanlara düşmanca hisler geliştirmek, hayvanlara eziyet etmekten zevk almak, yalancılık, öz güven eksikliği gibi birçok rahatsızlığın temelinde bu nedenler yatmaktadır. Bu gibi nedenler şiddetin bilinçaltında yatan toplumsal gerçeklerini gözler önüne sermesi açısından önemlidir…

Madolyanın Diğer Yüzündeki Şiddet Gerçekleri: Şiddet Uyguladım Çünkü…

Bu güne kadar hep şiddete maruz kalan insanları dinledik. Yaşadıkları gerçeklerle yüzleştirdiler bizi. Ama şiddetin baş aktörü olan kişileri her zaman geri planda tuttuk ve neden şiddet uyguladıklarını çoğu zaman sorgulamadık bile. Yapılan araştırmalar tatmin edici olmasa da şiddetin altında yatan toplumsal gerçeklerini gün yüzüne çıkarmak

açısından önemlidir. İşte bu bizi madolyonun diğer yüzündeki şiddet gerçeklerine götürecek… Aslında her şey onlar mutlu ve umutlu bir şekilde başlıyor, sonra önce sesler yükseliyor ardından yüzde bir tokatla ayılıyor ve o kalkan ellerin hiç inmediğini fark ediyorlar. Neden diye sorguluyorlar neden bunu bana yapıyor ben bunu hak edecek ne yaptım? diye soruyorlar kendi kendilerine. Bu sorulara cevap vermek çok zordur aslında. Erkeklerin şiddet uygulamaya erkeklik olarak baktığı, gerçekte şiddetin acizlik olup olmadıklarının farkında bile olmadığı bir zaman diliminde kızını dövmeyen dizini döver, oğlan doğuran övünsün kız doğuran dövünsün bu atasözleri ile doğduk bu atasözleri ile büyüdük. Kadını öteledik erkeği yücelttik. Sonra ne mi oldu? Kadınlar iyi birer aşçı oldu ama kadın olmayı, birey olmayı, ben demeyi öğrenemediler. Kadınlar öğrenemedi, peki ya erkekler erkek olmayı öğrendiler mi? Recep Beyazıt 55 yaşında 30 yıllık evli. 'Eşime sadece küçük bir tokat vurdum' dedi. Bir tane tokatın onun için basit bir tartışmadan farkı yok… Peki bir tokat dahi olsa o eli kaldıran gücün bilinç altına bakıldığında ortaya bireysel bir hata değil toplumsal bir geri kalmışlık çıkıyor. Formül şu; dayak yememek için susmayı kabullenmeyi bileceksin çünkü sen kadınsın. Bir noktadan sonra kabullenmezsen söyleneni dayağı yersin. Acı… Şiddet uygulayan erkeğin bilinçaltında bu öğreti var. Kadının payına düşen ise öğrenilmiş çaresizlik… Yine aynı şekilde o ellerin kalkmasına neden olan bir başka sebep kıskançlık… Başvurduğu yöntem ise şiddet. Yani kendine engel olamadığı bir duyguyu bir kadının suratında sindirebileceğini düşünmek ve olayı şiddete başvurarak çözmek. Bu ve bunun birçok şiddet failinin ortak noktası hemen hemen hepsinin şiddetin var olduğu evlerde büyüyen çocuklar olması. Baba anneyi dövüyor, çocuk görüyor büyüyünce o da eşine aynısını yapıyor. Şiddet kendi neslini yaratıyor. Çoğu şiddet faili belki hiçbir şekilde gazeteye çıkmamış, şiddet için şikayet edilmemiş, belki de günlük hayatta sıklıkla karşılaştığımız sıradan insanlar. Tam da bu anlattığım olaylar toplumun şiddeti nasıl içselleştirdiğini sıradanlaştırdığını gösteriyor.

Söylesene İnsanoğlu Ne Zamandır Böyleyiz?

Son günlerin en popüler dizisi olan yeni başlamış yapımcılığını ve yönetmenliğini Osman Sınav'ın üstlendiği 'Sen Anlat Karadeniz' dizisindeki kadına yönelik şiddet sahneleri toplumumuzda kişileri şiddete özendiriyor gerekçesi ile büyük tepkiler yarattı. Hatta dizi kaldırılsın diyenler bile oldu. Bir sahnede Vedat Sayer, Nefesi bir odaya zorla sokuyor ve ardından başka bir erkekle flört ettiğini söyleyip, hangi elini tuttuğunu sorarak parmağını kırıyor. Sahne sertti. Kadına şiddetin gözler önüne bu kadar açıklıkla serilmesi büyük tartışmalar yarattı. Osman Sınav bu tepkiler üzerine bir açıklama yaparak

günümüzde sıkça uygulanan bu kadar kadın cinayetleri varken bu dizinin neden bu kadar çok tepki aldığını sordu? Haklıydı aslında… Şiddet nasıl hafifletilebilirdi ki? Kadına şiddetin had safhaya çıktığı Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun 2017 verilerine göre, 409 kadının katledildiği, 332 kadına cinsel şiddet uygulandığı, 382 çoçuğun cinsel istismara uğradığı bir ortamda böyle bir dizinin çekilmesi tepki çekti. Dizinin şiddeti övdüğü ve meşrulaştırdığını iddia eden kişiler ise RTÜK'e şikayette bulunuyor ve dizinin yayından kaldırılmasını istiyorlar. Oysa toplumumuzda bu kadar şiddet olayları varken ve hatta daha da ağır şekilleri yaşanıyorken bu dizinin şiddet olaylarına dikkat çekmesi çok önemlidir bence. Bu dizi şiddeti meşrulaştırmıyor, şiddetin ne kadar vahşi ve kötü bir olay olduğunu insanlara göstermeye çalışıyor, şiddetin altını çiziyor. Senaristler, şiddete karşı kulaklarımızı kapatmamızı engelliyor, gözlerimizi açıyor, hıçkırıklarımızı, kahkalarımızı atarak duymazdan gelmeye çalıştığımız bu olayları gün yüzüne çıkarıyor. Bu durum neden rahatsız etti ki insanları saklanan gerçekleri gün yüzüne çıkardıkları ve binlerce nefesten sadece bir nefesi gözler önüne serdikleri için mi? Yoksa huzurlarını kaçırdıkları için mi veriliyor bu kadar tepkiler? Keşke bu tepkileri kadınlar sokak ortasında etek giydi diye gerçekten şiddet uygulayanlara da gösterseler. Olmaz ama değil mi? Alışmışlardır çünkü kulakları duymaz, gözleri görmez. Görürlerse eğer rahatları bozulur…

Şiddet Mi Geçmedi Hala İzi Kaldı

Şiddet anlık uygulanan ve etkisi geçen bir olay değildir. Hem şiddet uygulayan hem de şiddet uygulanan kişilere derin izler bırakarak varlığını dolaylı yollardan devam ettirmektedir aslında. Şiddetin kişide bıraktığı etkileri inceleyecek olursak;

1)Şiddet insanın psikolojik bağışıklama sistemini bozarak psikolojik rahatsızlıklara zemin hazırlar. Hatta yaralanmalar ve ölümlere bile yol açabilir.

2)Şiddet gören kadınlarda depresyon, korku, anksiyete, azalmış öz benlik saygısı, cinsel işlevlerde bozukluk, kendine zarar verici davranışlar, obsesif kompulsif davranış bozuklukları, post travmatik stres bozukluğu gibi ruhsal sorunlar da sık görülmektedir.

3)Şiddet aile, arkadaşlık, sevgi, saygı ve toplum bağlarını kırarak temel insan ilişkilerinde sorun yaratır.

4)İnsanda bağ kurma, güven, kontol ve anlam duygusunu biçimlendiren olağan insan davranışını alt üst eder.

5)Şiddet bireyin öz benliğine zarar verir ve acı çekmesini sağlar. Aşağılanma, suçluluk ve çaresizlik deneyimleri kendilerine olan saygılarını kaybetmelerine neden olur.

Şiddeti Önlemek İçin Neler Yapmalıyız?

❖ Çözüme aileden başlanmalı. Ailelere rehberlik eğitimi verilmeli, anne baba tutumları tutarlı olmalı, aileler çocuklarını kontrol etmelidir. Ayrıca istimarlar konusunda da aydınlatıcı eğitim proğramları verilmelidir.

❖ Alkol ve uyuşturucu kullanımının özellikle gençlerde olumsuz etkisine dikkat çekilmelidir. Bunun azaltılması için önlem almak gerekmektedir.

❖ Psikolojik danışmanlık ve psikolojik destek merkezleri açılmalı, bu birimlere başvurular özendirilmeli, hatta belli şartlarda zorunlu tutulmalıdır.

❖ Ateşli silahlı kullanımının azaltılması için önlemler alınmalı, satın almayı ve bireyin üzerinde taşımayı azaltabilecek ve kurallar dışında kullanımı cezalandırıcı uyarılar kanunlarla sağlanmalıdır.

❖ Şiddete izin veren toplumsal görüşleri değiştirmek, kişileri problem çözme ve engelleme konusunda eğitmek gerekmektedir.

Sonuç: Bir Kısır Döngü

Uzmanlara göre şiddet bir kısır döngüdür. Bir kere vuran erkek sorunun böyle çözülebileceğine inanıyor ve devam ediyor. Şiddet uygulandıktan sonra şiddet uygulayan bireyde bir pişmanlık söz konusu olur. Bir süre sakin bir dönem geçirir şiddet uygulayan kişi. Bu dönem süresi bazen 1 gün, bazen 1 ay, bazen 3 aydır. Sonrasında ise o enerji tekrar birikmeye başlar ve tekrar bireyi şiddet uygulamaya tetikleyecek bir olay oluşur ve sonrasında tekrar patlama ardından tekrar pişmanlık… Bu kısır döngü hep döner, durur. Şiddeti bitirmenin temelinde öfke kontrolünü sağlamak gerekiyor. Bireyi kendi ile yüzleştirip, kendi dünyasında sonuçlar çıkarıp doğru yolları bulmasını sağlayarak kişinin kendi öfkesini kontrol altına almasını sağlamak bu döngünün biraz olsun düzelmesini sağlayacaktır. Şiddetin altında yatan nedeni bir bütün olarak ele almak, şiddet uygulayan bireyi biyo-psiko-sosyo yönleriyle değerlendirmek sağlıklı sonuçlar elde etmemizi sağlayacaktır. Diğer nedenleri göz ardı etmek yanlıştır çünkü zincir halkaları gibi birbirine bağlı her olay birbirlerinden bağımsız olarak düşünülemez. Çünkü; bazı fiziksel şiddetler psikiyatrik belirtilerle ortaya çıkabileceği gibi, bazı psikiyatrik belirtilerinde şiddete meyil edebileceği unutulmamalıdır. Şiddet ve psikiyatrik hastalıklar birbirlerinden bağımsız olarak asla değerlendirilmemelidir.

Kaynakça

Zenger S. (Mayıs 2010), Kadınlara Yönelik Şiddetin Aydınlatılması Ve Alınabilecek Önlemler-Kadın Sorunlarını Araştırma Raporu

Özgür Tönbül, Şiddetin Psikolojik Kökenleri ve Psikopatolojik Etkileri, Kasım 2015

Feyzullah Alpman, Bir Adam Neden Şort Giydiği İçin Bir Kadına Tekme Atar?, Kasım 2016

Havva Bayar, Şiddete Maruz Kalmış Kadının Psikolojik Durumu, Ekim 2017

Filiz Okuş, Kaına Yönelik Şiddet-Kadına Yönelik Şiddetin Arkasındaki Psikolojik Neden, Eylül 2013

İlkten Çetin, İnsanlık Ayıbı: Şiddetin Döngüsü Ve Önlenmesi

Ayla Ketre, Toplumsal Şiddet Nereye Varacak?, Ocak 2010

Serap Sözen, Şiddete Uğradıktan Sonra İnsan Olmak, Ekim 2010

Öznur Özsimav, Kadına Şiddet Çoçuğa Şiddettir, Ocak 2012

Beril Papuççuer Öztürk, Saldırganlık Ve Şiddet, Ağustos 2012

Güldane Kavgacı, Aile İçi Şiddet: Çağın Çağdışı Sorunu, Ekim 2012

Serap Duygulu, Kadının Adı Yok Şiddetin Adı Var, Kasım 2016

Ceyda Şenel, Şiddet Uygulanan Şiddet Uygular, Nisan 2018

İlkten Çetin, Kentleşme Sürecinde Kadın Ve Şiddete Bakış, Şubat 2012

Kimlik ve Cinsiyet Sorunları Açısından Şiddet: Kadın ve Psikolojik Yıldırma

Minel YİĞİT*

Özet: Bu çalışmanın ana konusu kadınların genellikle iş ortamlarında karşılaştığı psikolojik şiddet yani "mobbing" kavramıdır. İşyerinde psikolojik şiddet anlamına gelen "mobbing" kavramı, çalışma psikolojisi alanında yapılan araştırmalarda, çalışanların birbirlerini rahatsız ve huzursuz edici davranışlarla taciz etmeleri, birbirlerine kötü davranmaları; kısaca kişilerarası psikolojik şiddet uygulamaları anlamında kullanılmaktadır. Mobbing süreci, iş yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır. Şiddet toplumda genellikle fiziksel olarak algılanmaktadır, hâlbuki mobbing bir diğer ifade ile de bir psikolojik şiddet veya psikolojik terör olarak da tanımlanabilmektedir. Mobbinge yani psikolojik şiddete uğrayan kişiler bazı depresif sıkıntılar yaşamaktadır ve bunun için gerekli tedaviyi görmeleri gerekmektedir. Bu insanlar için kurumlar tarafından gerekli psikolojik yardım sağlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Mobbing, Şiddet, Kadın

VIOLENCE AS REGARDS IDENTITY AND GENDER PROBLEMS: WOMEN AND PSYCHOLOGICAL INTIMIDATION

Abstract: The subject of this study is psychological violence namely the concept of "mobbing" which women generally experience at workplaces. This concept is used in the field of business psychology meaning working people's harassing each other through disturbing and annoying behaviours, behaving each other badly in other words as interpersonal psychological violence practices. The mobbing process is an inseperable part of the business life. In the society, violence is mostly perceived to be physical however mobbing namely psychological violence can be defined as psychological terrror too. People subject to mobbing go through depressive mood and should be treated. The necessary psychological assistance should be provided by institutions.

Keywords: Mobbing, Violence, Woman

Giriş

Mobbing araştırmaları her ne kadar yurt dışında sıklık gösterse de son yıllarda ülkemizde de yaygınlık göstermeye başlamıştır. Bunun nedeni ise bireylerin mobbinge uğrama sürecinde ve sonucunda ortaya çıkan psikolojik sorunlardır. Makalemizin ana konusu iş yerinde mobbinge maruz kalan insanlar özellikle kadınlardır. Mobbing her alanda bireyleri psikolojik olarak rahatsız etmekte, baskı altına almaktadır. Bunun

* Muş Alparslan Üniversitesi

neticesinde de iş yaşamında verimsizlik, tükenmişlik baş göstermektedir. İş yaşamında ki mobbingin çoğunluğunu maruz kalınan olarak kadınlar oluşturmaktadır. Bu alanda yapılan araştırmalarda mobbing kavramına "iş yerinde psikolojik taciz", "iş yerinde duygusal taciz", "iş yerinde psikolojik terör", "iş yeri travması" gibi tanımlamalar yapılmaktadır. Bunlar genel olarak eksik tanımlamalardır çünkü mobbing günlük hayatın her alanında kullanılan bir kavramdır.

Kadın ve Psikolojik Yıldırma

İngilizce bir kelime olan "mobbing" kavramı köken olarak "Mob" sözcüğünden gelmektedir. Latince' de Mob sözcüğü "kanun dışı şiddet uygulayan düzensiz kalabalık" anlamındadır.[1] Mobbing, aynı zamanda, bir psikolojik şiddet veya psikolojik terördür. Ancak şiddetten söz edildiğinde, genelde fiziksel müdahale ve somut iz bırakan şiddet fiili aklımıza gelmektedir. Oysa şiddet, sadece kaba biçimi ile fiziksel özellikte olmayıp ekonomik, siyasal ve psikolojik niteliklerde de olabilmektedir. Fiziksel şiddeti ortaya çıkarmak, kanıtlamak ve tedavisini yapmak, psikomatik sonuçları olan psikolojik şiddetin etkilerini gidermekten daha kolaydır.[2]

Leymann, mobbing kavramını "bir veya birkaç kişi tarafından, diğer kişi veya kişilere yönelik olarak, sistematik olarak düşmanca ve ahlak dışı uygulamalarla ortaya çıkan psikolojik şiddet veya psiko-terör" olarak tanımlanmaktadır.[3] Günümüzde şiddetin her şeklini hayatımızın her alanında görmekteyiz. Modern hayatın getirdiği şehirleşme ile birlikte kadınların iş hayatına atılması onlara bir takım zorlukları getirmiştir. Bu zorlukların bir parçası olan mobbing bireylerde psikolojik anlamda olumsuz bir etki bırakmaktadır.

İş yerinde psikolojik şiddet anlamına gelen "mobbing" kavramı, çalışma psikolojisi alanında yapılan araştırmalarda, çalışanların birbirlerini rahatsız ve huzursuz edici davranışlarla taciz etmeleri, birbirlerine kötü davranmaları; kısaca kişilerarası psikolojik şiddet uygulamaları anlamında kullanılmaktadır. İş yerinde psikolojik şiddet, örgüt içinde gerilimin ve çatışmalı bir iklimin oluşmasına neden olan tüm psikolojik faktörlerin birleşimi sonucunda ortaya çıkan, örgüt sağlılığını bozan, çalışanların iş doyumu ve çalışma başarısını olumsuz yönde etkileyen temel bir örgütsel sorundur. Bu durum uzun

[1] Ezgi Cevher ve Umut Öztürk," İş Yaşamında Kadınların Kadınlara Yaptığı Mobbing Üzerine Bir Araştırma", Süleyman Demirel Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi,2015,sy:861
[2] Ceren Altuntaş," Mobbing Kavramı ve örnekleri Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma", Jaurnal of Yaşar University,2015,sy:3000
[3] Çiğdem Kırel,"Örgütlerde Mobbing Yönetiminde Destekleyici ve Risk Azaltıcı Öneriler",Anadolu Üniversitesi, 2007,sy:318

süre devam ettiği taktirde bireyin, örgüt ve çalışma yaşamının dışına itilmesi kaçınılmazdır.[4]

Mobbing davranışları belirli bir sıklıkta (en az haftada bir)ve uzun bir süre boyunca (en az altı ay) devam etmektedir. Sıklığı ve uzun sürmesi sebebiyle sonucunda mağdurlarla ciddi zihinsel, psikosomatik ve sosyal tükenmişliğe yol açar.[5]

Mobbing, kişiler üzerinde stresi ve strese bağlı psikolojik ve fiziksel şikâyetleri arttırmaktadır. Bu bağlamda bu durumla karşı karşıya kalan bireylerde baş ağrısı, taşikardi, mide problemleri, kemik ağrıları, tansiyon yüksekliği, uyku problemleri, fiziksel şikayetler, konsantrasyon bozukluğu, endişe, bir faaliyete başlama güçlüğü (atalet), sosyal izolasyon, ağlama nöbetleri, iştahta değişiklik gibi bulgulara rastlanmaktadır.[6]

İş yaşamında psikolojik taciz vakalarının görülme sıklığı, toplumun sosyal, ekonomik, kültürel ve ahlaki norm ve değerleri ile yakından ilgilidir. Son yıllarda artan göç, yabancılaşma, öz güven yetersizliği, iş yerlerinde liyakata önem verilmeyişi, hemşerilik ağı etkileşimi, iş yerlerinde psikolojik taciz davranışlarını besleyen bir zemin oluşturmaktadır.[7]

Mobbinge uğrayan kişilerin cinsiyetleri arasında çok önemli bir fark olmasa da erkek mağdurların çok büyük çoğunluğunun erkekler tarafından, kadın mağdurlarında kadın tarafından taciz edildiği araştırmalarca kanıtlanmıştır. Ancak çalışma hayatında yöneticilik kadrolarında ki demografik özellikler, kadınları taciz eden bu kadınların patronlarının da erkekler olduğunu göstermekte ve mobbing uygulayıcılarının genel bir şemsiye altında erkeklerden oluştuğunu belirtmektedir.[8]

Türkiye'de www.mobbingturkiye.com veya www.psikolojikyildirma.com sitelerinde mobbinge maruz kalan çalışanlar tecrübelerini paylaşmakta, yalnız olmadıklarını anlamakta ve bu sorunlarla baş edebilmek için başvurabilecekleri yolları öğrenmektedirler.[9]

---

[4] Aslı Acar ve Gönen Dündar," İş Yerinde Psikolojik Yıldırmaya(Mobbing) Maruz Kalma Sıklığı İle Demografik Özellikler Arasında ki İlişkinin İncelenmesi", İstanbul Üniversitesi,2008, sy:112
[5] Ceren Altuntaş," Mobbing Kavramı ve örnekleri Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma", Jaurnal of Yaşar University,2015,sy:2996
[6] Aslı Acar ve Gönen Dündar," İş Yerinde Psikolojik Yıldırmaya(Mobbing) Maruz Kalma Sıklığı İle Demografik Özellikler Arasında ki İlişkinin İncelenmesi", İstanbul Üniversitesi,2008, sy:114
[7] TBMM Raporu, sy:13
[8] Ceren Altuntaş," Mobbing Kavramı ve örnekleri Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma", Jaurnal of Yaşar University,2015,sy:2999
[9] Ceren Altuntaş," Mobbing Kavramı ve örnekleri Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma", Jaurnal of Yaşar University,2015,sy:2998

Mobbing mağduru kişiler daha öncede belirtildiği gibi endişe, depresyon, psikomatik şikâyetler gibi olumsuz etkilerle karşı karşıyadır. Bu sorunlar ortaya çıktığında yöneticiler, psikologlar, rehberler zarar görmüş personele yardımcı olmalı; hem içeriden hem dışarıdan, çalışanlara profesyonel yardım sağlanmalıdır. Örgütlerde mobbingin ilk aşamada fark edilmesi, yönetilmesi ve başa çıkması için yöneticilerin eğitilmesi gerekmektedir. Örgütlerde psikolojik taciz, saldırı, mobbing ile ilgili kavramlar iyi tanımlanmalı, hangi davranışların mobbing olduğu iyi anlaşılmalıdır.[10]

Mobbinge maruz kalan kişilerin gördükleri zararın büyüklüğü ve etkisiyle, işlerini yapamaz duruma gelmektedirler. Konu ile ilgili yapılan araştırmalar göstermiştir ki, en kısa mobbing süresi 6 ay, genelde ortalama süre 15 ay, sürecin kalıcı ağır etkilerinin ortaya çıktığı dönem ise, 29-46 aydır.[11]

Mobbing sonucunda sadece bireyin kendisi değil örgüt içinde ki bireyler ve toplumda bundan etkilenmektedir.

Türkiye'de Kütahya ilinde faaliyet gösteren iki kamu hastanesinde yapılan bir araştırmaya göre kişinin kendini gösterme ve iletişim kabiliyetini etkileme, kişinin yaşam kalitesi ve mesleki durumu etkileme, kişinin yaşam kalitesi ve mesleki durumu etkileme ve kişinin fiziksel sağlığını etkileme açılarından daha fazla etkilendiği gözlenmiştir. Yine aynı çalışmada deneklerin 18-30 yaş aralığında daha fazla mobbinge maruz kaldığı saptanmıştır. Bu durum da; çalışanın çalışma hayatında deneyim kazanmaya başladığı ve işinde yükselmeye çalıştığı yaş aralığında daha fazla baskıya maruz kalmasıyla açıklanmaktadır. Aynı araştırma eğitim düzeyi arttıkça psikolojik tacizinde arttığını belirtmiştir.[12]

Türk aile yapısına ve yaşam biçimine bakıldığında mobbingin etkilerinin Batı kadar etkilediğini söyleyemeyiz. Çünkü Batıda daha çok bireyselleşme olduğundan dolayı bireyselleşme ve psikolojik yıldırma ile birlikte intiharlara yol açabilmektedir.

Türk Hukuk Sistemine baktığımızda;

17. maddede: *"Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimseye insan haysiyetiyle*

[10] Çiğdem Kırel,"Örgütlerde Mobbing Yönetiminde Destekleyici ve Risk Azaltıcı Öneriler",Anadolu Üniversitesi, 2007,sy:327
[11] TBMM Raporu, sy:6
[12] Ceren Altuntaş," Mobbing Kavramı ve örnekleri Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma", Jaurnal of Yaşar University,2015,sy:3002

bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz" hükmüyle, kişilerin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığının önemine vurgu yapılmaktadır.

Hoel ve Cooper (2000) ise, toplam 70 örgütün 5288 çalışanlarıyla ile gerçekleştirdikleri araştırmada son altı ayda erkeklere kıyasla kadınların daha büyük bir kısmının psikolojik taciz mağduru olduğunu belirtmişlerdir.[13]

Kadın iş hayatında olumludan olumsuza bir yelpazede konumlandırılabilmektedir. Buna göre, çalışan kadın; kendi gelirine sahip olduğu için güçlü, yetenekli, başarılı kadın; ailesine ve çocuklarına zaman ayıramayan anne vb. imaj gruplandırmaları içinde yer almaktadır. Kısacası kadın yelpazenin neresinde olursa olsun "öteki" leştirilmektedir. [14]

Kimlik bağlamında konuyu ele alırsak şu örneği vererek açıklama da bulunmak konuyu daha netleştirecektir;

Kültürel farklılıklar bile mobbingin ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir.

Araştırma kapsamına alınan ve diğer makalelerden farklı bir çalışma "KKTC'deki sağlık sektöründe çalışan ve 1974 'ten sonra Kıbrıs'a yerleşen Türkiye kökenlilerle (Türkiyeli) daha önceden yerleşik Kıbrıslı Türkler (Kıbrıslı) arasında zaman içinde; tarihi, siyasi, sosyolojik ve coğrafi nedenlerle oluşan kültürel farklılıklara dayalı kimlik algılamalarından kaynaklanan bir yıldırma olup olmadığını araştırdığı" çalışmasıdır. Çalışma sonucunda kendini Türkiyeli kabul edenler ile Kıbrıslı kabul edenler arasında genel yıldırma konusunda bir farklılık bulunmaz iken kimliğe dayalı yıldırma konusunda farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın kültürel farklılığa dayalı olması yönünden önemli görülmektedir. Ülkemizdeki kültür yapısı ile KKTC'deki kültür yapısı birbirine yakın olsa bile birçok farklılığın olduğu açıktır. Toplumların yaşadığı ortam, yaşanan değişimler ve dış çevre koşulları kültürlerinde bu çerçevede değiştirmektedir. Kültürel farklılık aynı zamanda yıldırma davranışlarına yapılan tepkilerin ve algılamaların farklı olmasına neden olduğu söylenebilir.[15]

Kadınların ev dışında ki diğer kamusal alanlarda sınırlandırıldığı ve sadece kadında beklenen görevlerin "annelik vasfı" içine sığdırılmasıyla birlikte kamusal alanda yeni yeni kendini bulan kadınlar, toplumsal cinsiyete bağlı olarak şuana kadar kamusal alanda pek yer edinememişlerdir. Modern dünya ile birlikte kadınların iş hayatına girmesiyle bu

[13] Gamze Göktürk ve Sefa Bulut,"Mobbing: İş Yerinde Psikolojik Taciz",izzet Baysal Üniversitesi,2012,sy:60
[14] Nesrin Türeli ve Nilgün Dolmacı,"İş Yaşamında Kadın Çalışana Yönelik Ayrımcı Bakış Açısı ve Mobbing Üzerine Ampirik Bir Çalışma", Süleyman Demirel Üniversitesi,2013,sy:86
[15] Hacı Ali Aygün,"Psikolojik Yıldırma(Mobbing) Üzerine Nitel Bir Araştırma", Gümüşhane Üniversitesi,2012,sy:113

ataerkil bakış açısı değişmemiştir. Bu yüzden iş yerlerinde " erkek egemen" bir mobbinge uğramaktadırlar. İş dünyası tarafından erkeklere atfedilen, acımasız, saldırgan, kararlı gibi tanımlamalara karşın; kadına yönelik, aciz, zayıf duygularının kurbanı tanımlamaları cinsiyet ayrımcılığının ve sorunlu bakış açısının diğer bir göstergesidir. Toplumun geleneksel iş bölümü ve kadınlarca da kabul gören "baban bilir" teslimiyeti daha sonrasında da "kocam bilir" zihniyeti, bu durumu daha da pekiştirmektedir.[16]

Yöneticiler mobbingin ortaya çıkmasında önemli bir etken olan stresli çalışma ortamını iyileştirmek için stres kaynakları ve stres yönetimi hakkında iş görenin eğitimini sağlamalıdırlar. Ayrıca yöneticiler iş zenginleştirme, rol çatışmalarını önleme, çalışanların ihtiyaçlarına önem verme ve bunları gidermek için çaba sarf etmelidir. Yine mobbingin nedenlerinden olan kıskançlığın önlenmesi için işletmeler terfi, yetki ve ücret gibi çatışma yaratacak konularda adil olmalıdırlar.[17]

Kısaca iş yerinde psikolojik taciz, en genel anlamıyla duygusal bir saldırıdır. Kişinin saygısız ve zararlı bir davranışın hedefi olmasıyla başlar. Bir kişinin, diğer insanları kendi rızaları ile veya rızaları dışında başka bir kişiye karşı etrafında toplaması ve sürekli kötü niyetli hareketlerde bulunma, ima, alay gibi yollarla, saldırgan bir ortam yaratarak onu işten çıkarmaya zorlamasıdır. Tabi bu eylemler ilerleyen aşamalarda korkutucu bir takım davranışlara ve açık suiistimallere de dönüşebilir.[18]

Bir olayın mobbing olarak nitelendirilebilmesi için, şu özellikler taşıması gerekmektedir;[19]

- İş yerinde gerçekleşmeli
- Tacizi yapan ya da yapanlar ve hedef kişi arasında düzeysel bir eşitsizlik olmalı
- Sistematik ve kasıtlı olarak yapılmalı
- Birbiri ardına bir takım evreler geçmeli
- Uzun süre olmalı (en az 6 ay)
- Ayda bir kez tekrarlanmalı
- Kişiyi iş yerinden uzaklaştırmayı amaç edinmeli

[16] Nesrin Türeli ve Nilgün Dolmacı,"İş Yaşamında Kadın Çalışana Yönelik Ayrımcı Bakış Açısı ve Mobbing Üzerine Ampirik Bir Çalışma", Süleyman Demirel Üniversitesi,2013,sy:87
[17] Fatih Karcıoğlu ve Ülke Çelik,"Mobbing(Yıldırma) ve Örgütsel Bağlılığa Etkisi",Atatürk Üniversitesi,2012,sy:73
[18] Gamze Göktürk ve Sefa Bulut,"Mobbing: İş Yerinde Psikolojik Taciz",izzet Baysal Üniversitesi,2012,sy:55
[19] Nesrin Türeli ve Nilgün Dolmacı,"İş Yaşamında Kadın Çalışana Yönelik Ayrımcı Bakış Açısı ve Mobbing Üzerine Ampirik Bir Çalışma", Süleyman Demirel Üniversitesi,2013,sy:89

- Davranış tarzları, kişiye kötü muamele şeklinde olmalı

Mobbing süreci, iş yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır ve tüm iş yerlerinde kültür farkı gözetmeksizin ortaya çıkabilen bir olgudur. Fakat mobbing denilince bunu sadece iş yeri alanıyla sınırlamak doğru bir tanımlama olmayabilir. Çünkü mobbing hayatımızın her alanında var olan bir psikolojik şiddettir. Bu bazen kadının kadına bazen erkeğin kadına uyguladığı gibi karşılıklı etkileşim içinde görülen bir psikolojik şiddettir. Kişi kendini yetersiz görebilir ve bireysel olarak kendini değersiz, işe yaramaz hissedebilir.

Mobbingi bertaraf etmek için şöyle çözüm önerileri sunabiliriz;

- İş yerinde bireysel farklılıklar göz ardı edilmemelidir ki verimsizlik ve tükenmişlik baş göstermesin.
- Cinsiyet ayrımı yapılmadan her bireye özel olduğunu hissettirerek görev ve sorumluluklar verilmelidir.
- Gelenekçi anlayışın cinsiyetleri güçlü-zayıf olarak ayırmasına izin verilmemeli, kadınların da erkeklerinde herhangi bir üstünlük vasfı taşımadığı, taşıyamayacağı bilinmeli ve bu aşılanmalıdır.

Sonuç

Araştırmamızın ana teması olan Mobbing, modernleşme ile birlikte günümüzün iş hayatı başta olmak üzere diğer alanların en sorunlu konusu haline gelmiştir. Makalemizde mobbinge kadınlar üzerinden atıf yapılmıştır. Mobbing araştırmalarına baktığımızda bireylerde iz bırakan psikolojik sorunların olduğu saptanmıştır. Mobbing cinsiyet ayrımı gözetmemektedir fakat kadınların daha çok mobbinge maruz kaldığı söylenebilir. Kimlikler, kültürel farklılıklar mobbbingin ayrılmaz bir parçasıdır. Böylece çevresel koşulların, yaşam standartlarının psikolojik yıldırmada çok etkili olmaktadır. Makalemizin son kısmında mobbingin bir nebze de yok edilmesine ilişkin tavsiyelerde bulunulmuştur.

Kaynakça

Acar, Aslı ve Dündar, Gönen, (2008). *İş Yerinde Psikolojik Yıldırmaya (Mobbing) Maruz Kalma Sıklığı ile Demografik Özellikler Arasında ki İlişkinin İncelenmesi*, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi

Altuntaş, Ceren, (2015). *Mobbing Kavramı ve Örnekleri Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma*, Jaurnal of Yaşar University

Aygün, Hacı Ali, (2012). *Psikolojik Yıldırma (Mobbing) Üzerine Nitel Bir Araştırma*, Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi; Gümüşhane Üniversitesi

Cevher, Ezgi ve Öztürk, Umut, (2015). *İş Yaşamında Kadınların Kadınlara Yaptığı Mobbing Üzerine Bir Araştırma, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi

Göktürk, Gamze ve Bulut, Sefa, (2012). *Mobbing: İş Yerinde Psikolojik Taciz*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi: Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Karcıoğlu, Fatih ve Çelik, Ülke, (2012). *Mobbing (Yıldırma) ve Örgütsel Bağlılığa Etkisi*, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi: Atatürk Üniversitesi

Kırel, Çiğdem, (2007). *Örgütlerde Mobbing Yönetiminde Destekleyici ve Risk Azaltıcı Öneriler*, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi: Anadolu Üniversitesi

Türeli, Nesrin ve Dolmacı, Nilgün, (2013). *İş Yaşamında Kadın Çalışana Yönelik Ayrımcı Bakış Açısı ve Mobbing Üzerine Ampirik Bir Çalışma*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi

Gerçek ve Sanal Ortamda Şiddet Algısı ve Aristotelesçi Siyaset Felsefesinde Erdemli Toplumun İnşası

Nesibe KANTAR*

Özet: Bilişim ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile sosyal ve kültürel alanlardaki değişimler neticesinde suç ve eylem tanımlamasının olumsuz bir şekilde değiştiğini görmekteyiz. Bu bildirinin temel amacı, sanal ve dijital alan kavramının yanlış anlaşılmasından doğan birey ve toplumda dijital-sanal şiddet problemindeki "gerçek-sanal" kavramının etimolojik ve ontolojik açıklamasını yapmak ve Aristoteles'in siyaset felsefesi ışığında sanal ve dijital şiddetin önlenmesi konusunda bir teklifte bulunmaktır. Bu amaçla öncelikle kavramsal açıklamalara yer verilerek dijital şiddet eyleminin hareket noktası olan zihinlerdeki algısal yanılma irdelenmiştir. Sanal-dijital şiddet probleminin bireysel olduğu kadar kanun ve devlet bağlamında Aristoteles'in siyaset felsefesi içerisinde yer alan "bireyin erdem, mutluluk ve bilgi ile yetiştirilmesi ve toplum erdemini oluşturacak eylem ve kanunların inşasında devletin üzerine düşen sorumluluk ve görevler" izah edilmiştir. Sanal ve dijital şiddet probleminin sadece bir nedene bağlı olmadığı ve çözüm yollarının da bir tane olmayacağı bir gerçektir. Son olarak dijital ve sanal şiddet problemi karşısında ülkemiz ve diğer devletlerin geliştirdikleri çözüm yöntemleri ve öneriler üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kavramlar: Sanal Gerçeklik, Aristoteles, Dijital ve Sanal Şiddet, Erdemli Toplum

VIOLENCE PERCEPTION IN REAL AND VIRTUAL FIELDS AND CONSTRUCTING A VIRTUOUS SOCIETY IN ARISTOTLE'S POLITICAL PHILOSOPHY

Abstract: Massive developments in Information and communication technologies (ICT), accompanied by changes in both social and cultural domains have led the definition of crime and action to change in a negative way. The main purpose of this paper is etymologically and ontologically explanaining the "real-virtual" concept in the digital-virtual problem which caused by the wrong understanding of the virtual and digital field concept and under the enlightenment of the political philosophy of Aristoteles to offer a solution to prevent digital and virtual violence For the purpose of this paper, the starting point of digital violence, which lies in the cognitive perceptual bias, was examined by firstly providing relevant conceptual explanations. In the context of law and state, as much as the problem of virtual-digital violence is individual, Aristotle political philosophy of "the responsibilities and duties of the state in the course of actions and laws to cultivate the individual with virtue, happiness and knowledge, and to create community virtue" is further explored. It is a fact that the problem of

* Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

virtual and digital violence is not linked only to one cause and it certainly cannot be solved only one way. Finally, the solution methods and suggestions developed by our country and other countries in tackling the problem of digital and virtual violence were also explored in this paper.

Key Concepts: Virtual Reality, Aristoteles, Digital and Virtual Violence, Virtuous Society

Giriş

Bilgisayar tarihi daha eskilere dayanmakla birlikte 1990 İsviçre CERN araştırma merkezinde geliştirilen Küresel ağ (w w w) adlı iletişim kuralları ile bilgisayar ağları yaygınlık kazanmıştır. Küresel ağ ve hücresel veri ile işleyen bu sistem bireylerin, milletlerin kültürel ve sosyal alışkanlıklarında değişiklikler meydana getirmiştir. Hızlı iletişim, bilginin kolay erişilebilirliği, vizyonel gelişim gibi birçok konuda işlevselliğe sahip olsa da, gün geçtikçe sarsıcı ve gittikçe olumsuz neticelere de sebep olmaktadır. Sosyal yaşama "sanal âlem" kelimesi ile giriş yapan bu teknoloji, ne yazık ki insanların zihninde, eylemde sorumluluktan uzak, dilediğini dilediği gibi yapma özgürlüğüne sahip bir hayal âlemi olarak anlaşılmıştır. Bunun yanında, kimliği gizleyebilme özgürlüğünde olan insanların zamanla bu özelliği illegal kullandıkları görülmektedir. Bu bağlamda bildiride hedeflenen, ilk olarak dijital ve sanal şiddetin önlenmesi noktasında yanlış algılanan ve tanımlanan bu kavramı teknik olarak "gerçeklik bağlamında" izah etmek olacaktır. İkincil olarak ise teknolojinin kullanıcısı olan bireyin, erdemli hayata olan ihtiyacı ve Aristotelesçi ideal devlet bağlamında topluma erdemli hayatı kazandırması gereken unsurun devletin yegâne sorumluluğu olduğu ileri sürülmekte ve bunun için önerilerde bulunulmaktadır.

21. yüzyılda teknoloji, zaman içinde artan bir ivme ile gelişmektedir. Bu sınırsız ve ölçüsüz değişim hemen her alanda kendini göstermektedir. Gerek fiziksel donanım (hardware) gerek kuramsal boyutları (software) ile hayatımızı şekillendiren bu teknoloji kavramlarımızın, anlayışımızın, alışkanlıklarımızın hatta geleneklerimizin dahi şekil değiştirmesine neden olmaktadır.

Ekonominin, bilimin, siyasetin ve teknolojinin ahlaki ölçülerden koparılarak öne çıkarılması zamanla problemsiz ve bunalımsız bir topluma ulaşılacağı ümit ediliyordu. Fakat ahlak ve erdemin olmadığı her gelişim bir zenginliğe değil, manevi bir yoksulluğa, sterilizasyona değil kirlenmeye neden olmuştur. Bu nedenle çevre kirliliğinden çok ruh ve bilgi kirliliği günümüz problemlerinin çok boyutlu konusudur. (Gürdoğan, 1989) Söz

konusu kirlenme, kitle iletişim araçları, teknolojik imkânlar ve elbette başı çeken internet, bilgisayar teknolojisi ile eşi görülmemiş bir hızla olmaktadır. Bu baş döndürücü hız kitlesel tüketimin içinde insanın değerlerinden uzaklaşıp kendine yabancılaşmasını ve ontolojik algısal anlam kaymalarını da beraberinde getirmiştir. Teknolojinin kitlesel iletişim araçlarını, tüketim çılgınlığı ile akıl ve erdemlerden uzak, seküler bir anlayışla amaç haline getirerek güdülemesi, insanı hakikatten uzaklaştırmış, sanal ve dijital dünyanın (sözde) saydam atmosferi içine hapsederek yozlaştırmıştır. İşte bu yozlaşma ve kirlenmenin sonuçlarından birisi de sanal ve dijital şiddettir.

Sanal Dijital Şiddet Probleminin Temel Nedeni Ve Unsurları

Günümüzde, kullanıcıları ve otoriteler tarafından öncelikle teknolojik bir imkân olarak algılanan dijital dünya, sınırı ve ufku belirsiz yığınlarla (bilgi, haber, izlenmeye hazır belgeseller, filmler, videolar, birbirinden farklı hayat hikâyeleri, kişi portföyü, bilimsel makaleler, ders notları, kitaplar, ses dosyaları v.s.) ve kitlesel iletişim ve bilgi aracı olma değeriyle hüküm verilmektedir. Tüm bu değerlerin sınırsız akıntısı karşısında insanın dijital çerçevenin, sanal dünyanın piksellerinden kendisine yansıyan gerçeklik parçaları zihnini dolduran iç âleminde erimekte ve onu başka bir kişiliğe başka bir değere sahip bir kişilik haline getirmektedir. Sanal-fiziksel alan çizgisinin bulanıklaştığı, şekil değiştirdiği ve başka bir bilginin türediği yer işte bu nokta olmaktadır. Bu noktada insanın kendi zihni ve düşünceleri ve dolayısıyla düşünme nasıl olmalıdır. O halde insan neyi düşünmeli, nasıl düşünmeli ve bunun sonucunda neyi bilmelidir? Buradan hareketle diyebiliriz ki bizim problemimizin ana konusu teknik bir erişim aracı olan dijital ve sanal âlem değil evvela düşünme, bilme, algılama unsurları ile insandır.

Düşünce ve Bilme Unsuru

İlk çağlardan bu yana "düşünme" eylemi insanın ve insanlığın hareket noktası ve varlığının izahı, evrenin keşfi için en sağlam araç olarak kabul görmüş ve işlev bulmuştur. Bu sebeple insan kendi kendini izah edebilmek için yine kendinde olan düşünme eylemi ile kendini anlamlandırmıştır. Aristoteles'e göre insandaki en yüksek ve değerli olan akıldır. Çünkü etkinlikler içinde en devamlı olanıdır. Ayrıca diğer bütün etkinliklerimizden en kolay olanı düşünmedir, akıl etmedir Bu sebeple daha etkin düşünsel eylemlerde bulunabiliriz. Her bir şeye en iyi en hoş olan ne ise doğasında olan en tabii eylem de o dur ve bu insan da düşünsel eylem içinde olmaktır. Bu sebeple en mutlu hayat akla en uygun olan onunla uyumu tam bağıntılı olandır (Aristoteles, 1997) Buradan hareketle denilebilir

ki aklın ereği düşünmektir. Ve insanı mutlu edecek olan yine düşünmenin ereği olan bilmenin temelinde doğru ve iyiyi bilmek ve olması gerektiği gibi kavramaktır.

O halde insan sanal teknolojinin karşısında neyi ve nasıl düşünmelidir? Bilmemizin ve düşündüklerimiz içinde hakiki olanın ayırımına nasıl varmalıdır? Bu noktada insanın mutlu bir yaşam sürmesi için felsefi düşünüş ve bilme konusunu irdelemek yerinde olacaktır. Bergson sezgiyi bir düşünce yöntemi olarak ortaya koyar. O'na göre sezgi bilen ile bilinen arasındaki uyumu ortaya çıkarmaktadır. Bergson açısından baktığımızda bilme sezgi iledir. O, bizi etrafında dolaştırmadan doğrudan nesnenin içine yöneltir. Biz maddeyi zekâ ile hayatı ise sezgi ile biliriz. Bilme eylemini gerçekleştiren insan, kimi zaman sezgisel yani "nesnenin etrafında dönerek, onu dışardan ve durağan olarak bilme ve içten devinim halinde" (Bayraktar L ve Taşdelen D, 2004) kimi zaman Parmenidesci anlamda "Varlığın kendini ifa kendini ifşa etmesi ile oluşan düşünerek bilme ile amacına ulaşmaya çalışmıştır. Heidegger"e göre, "bilme dünya-içinde var olmak olarak Dasein"ın bir varlık halidir, Varlık olmadan, bilme etkinliğinin olması olanaklı değildir "yani var olma bilmenin ön koşuludur (Heidegger, 2003) Görüldüğü gibi Heidegger' de bilme ontolojik bir temele dayanmaktadır. Aristoteles'te bilme eyleminde; İnsanın bilici gücü de pasif ve aktif iki bilme gücüne ayrılır. Birincisinde yalnız izlenimleri alır; ikincisinde onları bileştirir ve üstün dünyaya çevrilir (Ülken H, 2000) Bilme eyleminden elde edilen ise bilgidir. Mengüşoğlu "İnsan bilme etkinliğinde bilen; yani özne; karşılaştığı nesneler ise bilinen; yani objedir. O hâlde, bilme etkinliği, özne (bilen) ve nesne (bilinen) arasında oluşan süreçtir. Böyle bir etkinliğin sonucunda çıkan ürüne de bilgi adı verilir." şeklinde tanımlamaktadır. (Takiyettin M, 1992: 47-48)

İnsanoğlu kendinde olan düşünme eylemi ile düşünür ve bu eylemin neticesinde amaç ve hedeflerine dair yapıp etmelerde, eylemlerde bulunur. Ve bu öyle bir döngü içine girer ki kendi yapıp etmelerinin sonunda kendini yine bilgisi ve tecrübesi içinde konumlandırır. Artık bu edindiği yeni bilgi, onun bir sonraki eylemlerinin temelini oluşturur ve adeta düşünsel eylemlerle yine kendini ve çevresini inşa sürecine girer. Eylem bir hareket bir oluş ve kılış içinde olmaktır ve bu oluş-kılışın ilk hareket noktası zihindir. Bundan dolayıdır ki dijital ve sanal şiddetin yaşanmasının temel nedeni yanlış inşa süreci ve yanılgılardır. Bergson açısından bu olayı temellendirmek istersek; bu bir oluştur, süreçtir. Çünkü her şey daima sürede olan bir akıcılıktan ibarettir. Her anı farklı oluşlarla beliren daimi bir değişme içindedir. Tıpkı insanın her an kendini inşası gibi. (Aslan C. 2006) Kendinde belirlediği her nitelik ise onu başka bir arzu ve durumun içine bırakır. Bu

sebeple dijital ve sanal şiddetin temelinde insanın kendini inşa etmesinde yanlış düşünme ve düşünmesi gerektiği şeyi bilememe, anlamlandıramama yatmaktadır. Çünkü olması gerekeni düşünememe ve idrak edememe sorunu olumsuz eylemlere ve davranışlara, yanlış kanılara, sapmalara neden olmaktadır.

Bu noktadan itibaren düşünme ve bunun neticesinde bilme eyleminin teknolojiye nasıl zemin hazırladığı konusuna değinebiliriz.

Bilme Arzusu'nun Teknolojik Zemini Unsuru

İnsan, kendinde tanımladığı, belirlediği birçok şeyin temelini arzular ve istekler oluşturur. Fârâbî, insan varlığının yapısının ve bilgi edinme sürecinin bir hiyerarşisi olduğunu öne sürmüş, arzu, imgeleme ve düşünme güçlerini bu hiyerarşik yapı içinde sıralamıştır. (Çüçen A.K, 2001) Bu sebeple insan anlama ve keşfetme dürtüsü ile daima bir "bilme arzusu" içinde olmuştur. İşte bu dürtü insana teknik bilgi alanını keşfettirmiş ve ilerleyen süreç içinde (yeni keşiflerle) teknoloji ile buluşturmuştur. Düşünme eylemi ile insan kendi hayatını kolaylaştıran ve temel ihtiyaçlarını en pratik yollarla karşılama aracı olan teknik bilgilere erişmiş ve yine kendini, çevresini tanımlamaya ve anlamlandırmaya yönelmiştir. Salt bilme ve keşfetme arzunun yansıması olan dijital ve sanal alan görüldüğü üzere araç olmanın ötesinde bir fonksiyona sahip değildir. İnsan düşünür ve bilmek ister ve bunun için de yaşadığı çağda popüler ve cazip olan herhangi bir araca yönelir. Ve bu isteğine en tatminkâr derecede cevap veren aracı seçerek isteği ve beklentileri doğrultusunda kullanır. O halde insanın kendini evrensel değerler doğrultusunda, erdemler çerçevesinde yetiştirmesi ve varlığını bu temelde konumlandırması dijital ve sanal şiddet probleminin çözümü için bir zemin teşkil edecektir.

Makalemizin bu bölümünde hayatımızın her alanına müdahil olan teknoloji nedir, felsefi temeli nedir ve bununla birlikte düşünsel ve ontolojik anlam kaymasının nedeni olan sanal ve dijital şiddetin oluşmasında temel teşkil ettiğini düşündüğümüz sanal ve gerçek kavramlarına açıklık getireceğiz.

Techne 'Den Teknoloji'ye Geçiş Ve Anlam Daralması unsuru

Teknoloji ve teknik kavramları birinden farklı kavramlardır. Teknik; kavram ve kuramlarla temellenmiş meydana getirme bilgisidir. Bu bilgi, tecrübelerden ve deneyimlerden edinilmiş "bilmeleri" de içinde barındıran bir bilgidir. Teknik bilgi, teori, kuram ve hipotezlerin alete, makinaya, insan hayatını kolaylaştırmak ve araç haline gelmeye hazır olacak bilgilerin ve kaidelerin bütünüdür.

Teknoloji ise "insan elinden çıkma, yapay nesneler ("artifacts") üretir."insanın zayıf yönlerini güçlendiren, ihtiyaçlarını kolayca karşılamaya yarayan, tehlikelerden koruyan, türünün refahını öncelleyen araçlardır. (Günay D, 2017)Teknoloji insanoğlunun zekâ ve bilek gücü ile geliştirdiği, bilmeleri ile oluşturduğu bir olgudur. Görüldüğü gibi bu iki kavramın tanımsal farklılığının yanı sıra bilme kavramının da anlamı ontolojik anlamda ve epistemolojik anlamda birbirinden oldukça farklıdır. Buradaki bilme eyleminden kasıt aslında "keşfetmenin, meydana çıkarmanın kendisidir". Konuya, Antik çağ terminolojisi üzerinden derinlik kazandıracak olursak;

"Tekhne sözcüğü Latince"de; yapmak, inşa etmek, dokumak, kurmak, düzene sokmak anlamlarına gelen „texo" kelimesine karşılık gelmektedir. Antik Yunan'da ise marangoz, mimar "tekton" kavramından türetilmiştir. Tekton" kelimesinin „tekhne" olarak ifade edilmesi, marangozun ya da mimarın el becerisine işaret etmektedir. Antik Yunan'da türetilmiş bir diğer kavram olan, tekhnikon kavramı tekhneye ait olan anlamıyla sanatsal yetenek ve becerilere gönderide bulunmaktadır. 18.yy"da Antik Yunan"dan bu yana süregelen "tekhne", Almanca'da "technik" olarak karşılık bulmuştur. Tüm zamansal ilerleyişin içinde bu kavramlar her türlü üretim becerisine ilişkin edim ve izlenen yolu anlatır hale gelmiştir. Tekhne, sadece el becerilerine dayalı etkinlikleri değil zihinsel sanatlar ve güzel sanatları da kapsamaktadır (Kırmacı N.Y, 2011)

Antik Çağ'da (Platon'da) episteme kavramı olarak kullanılan terim ile teknoloji kavramının kelime kökü "techne" anlamca örtüşmektedir. Bilmek, bilgi (Heidegger, 2003) bu kavramlardan yola çıkarak Tekhne'nin bir şeyi açığa çıkarmak anlamını taşıdığını söyleyebiliriz. Çünkü bilmek bilinmeyenin ortaya çıkması ile gerçekleşen bir insani eylemdir. Başka bir boyutu ile "tekhne" bir bilme biçimidir. Bu bilme, yapılacak olan çalışmanın biçimlendirilmeden önce tasarımlanmasını, zihinde canlandırılmasını ifade etmektedir. (Heidegger, 2003) Heidegger'e göre, bilme, açığa vurma gizli olanın gizini açması olduğundan, ancak Varlığın kendisine ait bir özellik olarak tanımlanır. Teknoloji ise varlığın bizatihi kendisi değil insanın yapıp etmesi, eylemi, üretimi sonucunda oluşmuş teknik bilginin bir ürünüdür. Teknolojinin özü açığa çıkma yani aletheia'dır

Cevizci 'ye göre rasyonalistler 17. yüzyıl felsefesinde insanı, "düşünen öz" olarak tanımladılar. Bilme kavramındaki düşünce boyutu, duyum, duygu ve hayal gücü boyutunu gölgede bırakarak İnsanın özünü, matematiği model olarak kabul etmiş akla indirgendi. Böylece teolojik temeller yerine bilimsel-felsefi bir dünya görüşü ortaya çıktı ve bu görüşün temel ilkesi olan doğayı akıl aracılığıyla yenme ve şekillendirme" ile teknik

uygarlık anlayışı zorunlu olarak oluştu. (Cevizci A, 2017) İnsanoğlu yaşadığı zaman diliminde revaçta bulduğu araçlarla düşünme ve bilme ihtiyacını karşılamak istemiştir. Modern çağda bu araç teknolojidir.

Bu noktada sorulması gereken sorulardan biri; hakikati ve bilgiyi ortaya çıkarma eylemi olarak edindiğimiz araç olan teknoloji, salt bilme ihtiyacımıza hizmet etmekte midir? Teknoloji Heidegger 'e göre; Modern felsefeyle birlikte teknoloji, var olanı açığa çıkartmak yerine, var olanı denetleyen ve belirleyen olmuştur. Ve bunu asıl anlamından uzakta "gerçekliğin ve hakikatin üzerini kendi kendini çerçeveleyerek "sınırlandırarak yapmaktadır. (Heidegger, 2003) Teknoloji, beraberinde getirdiği sığ anlayışı ile hakikatin üzerini örtmekte, bireyi gerçeklikten uzaklaştırmaktadır.

Aslında teknolojinin olumsuz yanı için kurduğumuz bu cümlenin temelinde bizatihi insan eylemi olan ve teknolojiyi üreten modern felsefi anlayışın teknoloji karşısında yanlış bir noktada durması ve pasif olan teknolojinin himayesine girerek onu olması gerektiği gibi yönlendirip idare edememesi yatmaktadır. Aristotelesçi bir yaklaşımla varlığın ereği ilkesindeki asıl vazife ve görevinden, mekânsal olarak durması gerektiği çerçeveden taşması ereğinin dışında başka amaçlarca değerinin üzerinde ve dışında anlam yüklenmesi bu sorun yumağının sadece bir düğümü olmuştur. Diğer bir düğüm ise sanal ve gerçek kavramının insanın zihin ve anlam alanında ontolojik bir kaymaya uğramasıdır. Bu konuyu sanal ve gerçek kavramlarına açıklık getirerek ontolojisi üzerinden izah etmemiz mümkündür.

Sanal Kavramı

Sanal kelimesi, dijital ortam için kullanılan kullanıcılarının, iletilerini ses, görüntü ve yazışmalarla sağladığı teknik iletişim ortamıdır. Dijital araçlarla oluşan bu mekânsız ortam aslında fiziksel dünyanın sahip olduğu vasıflara uzak olmakla birlikte var olmayan bir dünya ile karşı karşıya bulunduğumuz algısına yol açtığından, "sanal" olarak ifade edilmektedir. İnternet ağları aracılığı ile gerçekleşen olaylar, zihinsel ve duygusal etki olarak mevcut olmakla birlikte nesnel varlıkları itibarıyla ontolojik gerçekliğe sahip değildir. (Oral, B. 2005). Sanallığın içerdiği "gerçek ötesi" duygusuna kapılmamamıza neden olan olgu metafizik bir olgu değildir. Aslında o, son derece matematik bir tanımlanmışlık içinde oluşturulmuş bir benzeşim ortamıdır. (Ergur, Ali 1998). Sanallık kavramı kurgu ve hayallerin gerçeklik yanılsaması ile sunulabilmesi ve yaşanan değil ama yaşanıyor hissi vermesi ile alakalıdır. (Akkaş İ, 2015)

Gerçek Ve Gerçeklik Kavramı

Felsefe ve bilimin ortak kavramlarından birisi de gerçek ve gerçekliktir. Bilim, gerçekliği nedensellik ve determinizm çerçevesinde ele alırken felsefe insanın taşıdığı anlam ve değer bağlamında ele alır ve anlamlandırır. Bu sebeple gerçeklik, nesnel ve öznel olmak bakımından birbirinden ayrışmaktadır. Bu kavramın olgusal ve insani aynı zamanda kültürel yanı ile ele alınmasını gerektirmektedir. Teknoloji ile muhatap olan insan, zaman ve mekân algısı itibariyle özel bir varlıktır. Hafıza, bilinç, muhayyile ve muhakeme yetileri onu zamanın boyutlarında ve mekanın içinde hususi bir kavrayış ve tasavvur imkanına eriştirmektedir. Bu bağlamda gerçeklik bir yanıyla nesnel diğer yanı ile öznel ve varoluşsaldır (Bayraktar L, 2017) buradan hareketle sanal gerçekliği felsefi kavramlar üzerinden şöyle izah edilebiliriz;

İdealizm açısından sanal gerçeklik yaklaşımında gerçeklik olgusu zihindedir. Sanal alemde duyularımızla yeterince iyi algılayabiliyorsak bu dünya gerçek bir dünyadır. Eğer herhangi bir sanal nesne bize ses ve görüntü ile gerçekliği hissettiriyorsa o zaman doğal olarak "sanal gerçek" dediğimiz nesne de gerçektir.

Bu durum neticesinde sanal gerçeklik ikinci sınıf bir gerçeklik değildir. Ya da en azından, sanal gerçekliği ikinci sınıf bir gerçeklik olarak tanımlamaya gerek yoktur. Kısa vadede, elbette, sanal gerçekler her bakımdan fiziksel gerçeklerden daha düşük seviyede algılanabilir. Fakat böyle olsa bile, sanal gerçeklik, hayali olmayan bir değere sahiptir. Uzun vadede ise prensip olarak, sanal gerçekliği, fiziksel gerçeklikle eşit olarak düşünebiliriz.

Sanal gerçekliği Yapısalcılık (structuralism) açısından ele alacak olursak Fiziksel gerçekliği, fiziksel nesneler arasındaki etkileşim modelleri ve onların deneyimlerimiz üzerindeki etkileri olarak tanımlayabiliriz. Bu tanımı sanal gerçeklik için de söyleyebiliriz. Dahası, fiziksel gerçeklikte bulunan aynı nedensel yapı modelleri, sanal gerçeklikte mevcuttur. Sanal olmayan gerçeklik ve sanal gerçeklik, birbiriyle yakından ilişkili yapıların sadece iki farklı uygulamasıdır. (Chalmers D.J.2018)

Öz ve varoluş olarak da anlayabileceğimiz görünüş ve gerçeklik birbirlerini tamamlamaları sebebiyle birbirlerine karşı konumlarda değildirler. Dijital ve sanal ortam elektronik ve matematiksel temellere dayanan tekno-görünüşe sahip nesnel varlıktır. Buradan hareketle fenomenlerle algıladığımız bu nesnel yapı her varlık gibi bir görünüşe sahiptir. Onlar adeta aynı özün birbirlerini tamamlayan iki manzarasıdır. Bize bir açıdan görünüş gibi gelen sanal ortam, aslında varlığın bir manzarasıdır (Koç E.1994)

Özetle dijital ve sanal alan, nesnel gerçekliği içinde barındıran ve insanın yetileri ile anlam kazanan teknolojik, *nesnel* bir düşünüşün ürünüdür. Bu kavramı kurgusal ve gerçeklikten uzak hayali bir çerçevede düşünmek ontolojik algı yanılmasına neden olduğundan dijital ortamda kişiler eylemlerinden mesul tutulmayacağı ve sorumlu olmadığı yanılgısına, sanısına kapılmaktadır. Böylece kullanıcılar yasal olmayan davranışları, istedikleri şekilde yapabileceklerini ve bundan sorumlu tutulmayacaklarını "kime ne zararı var ki" düşüncesiyle rahatça yapabileceklerini düşünmektedirler. Bazen de sanal ortamda dolaşan bilginin kesin ve koşulsuz yargılar, bilgiler içerdiği sanısıyla sanal ve dijital şiddete neden olacak önyargılar içine düşmektedirler. Bu konuyu Platon'un doksa ve episteme bağlamında ele alarak felsefi açıdan temellendirmemiz mümkündür.

Platon'a göre bilgi her zaman tikel değil (genel olanın ve değişenin değil) değişmez olanın bilgisidir. Sanal âlem ve onda bulunan bilgi tikelin bilgisidir ve değişenin bilgisini ifade ettiğinden Doksa katmanını betimler dolayısıyla bu bilgi Platon'un kastettiği anlamda gerçek olanın bilgisi değildir. Platon'un gerçeklik olarak kabul ettiği bilgi alanı epistemik alandır. Hakiki bilgi hakiki gerçekliğe, yani İdealara dair bilgidir (Demir A, 2015) Episteme (bilgi)-doksa (sanı) ayrımında; doksa katmanında, Sanal ortamda, sanıdan ibaret bilginin gerçekliklerin değil de, yalnızca görünüşlerin bilgisine sahip oluruz ve "Tekhne" hakikatin açığa çıkarılması konusunda sadece bir araçtır. Önemli olan kısmı bu doksa alanından teknoloji aracılığı ile açığa çıkarılıp "hakikatin bilgisi olan "epistemik katmanı inşa etmektir. Aksi halde episteme alanına geçememek **ontolojik algı yanılmasına** neden olmaktadır. Yani yığınsal olarak teknik alanda biriken milyonlarca bilgi ve dijital alanın kurgusal, yapay ve sahte olduğu düşüncesine sahip olmanın sonucu sanal ve dijital şiddet olayları ve diğer yasal olmayan davranışlar kaçınılmaz olmaktadır. Çünkü sanal ortamı kullanan kullanıcı sanal bilgi ve ortamın hayali ve varsayımsal olduğu sanısıyla hareket eder ve belki de fiziksel ortamda asla işlemeyeceği tutum ve davranışları cüretkâr bir tavır içinde işlemektedir.

Zira bilmeliyiz ki; teknik bilgi insanın bilme arzunun neticesinde oluşmuş bir bilgi çeşididir. Ontolojik temelli bilme= episteme kavramının bir neticesidir, kendisi değildir. Görüldüğü üzere teknik ortamda bilgiyi edinme, bilmek değildir. Malumata erişimdir. Bu bilme de bizi dinamik yapıda bir bilme eylemine götürür. Dinamik bilgi ise mutlak bilgi değildir. Buradan hareketle diyebiliriz ki teknoloji aracılığı ile edindiğimiz bilgi mutlak olan hakikatin bilgisi değildir. O olsa olsa insan sezgi ve zekâsına bir araçtır. Bu nedenle dijital ve sanal ortamda edindiğimiz bilgiyi hakikat bilgisi ve gerçek anlamda bir bilme

olarak algılarsak davranışlarımızda ve anlayışımızda yanlışlara neden olacaktır. Kanaatimizce makalemize konu olan sanal ve dijital şiddetin temelinde yatan problemlerden birisi de budur. Ne yazık ki yaşadığımız dönem içinde teknolojinin bir ürünü olan sanal ve dijital ortamdan edinilen bilgileri, kesin ve şaşmaz doğrular olarak kabul etmek ve eylemleri buna göre temellendirmek birtakım sosyal, toplumsal hatta insan sağlığı ile problemlerin yaşanılmasını kaçınılmaz hale getirmektedir.

Buradan hareketle diyebiliriz ki aslında dijital ve sanal şiddet sorunun temelinde, ontolojik algısal bir yanılmadan mütevellit bir kavram karmaşası ve anlam kayması yatmaktadır. "Ontolojik anlam kaybı "Varlık"ın ne olduğunu artık görülemez kılmaktadır (Kırmacı N.Y, 2011) Ve buradan da varacağımız sonuç; insanlığın, toplumun, hakikat kapsamındaki gerçek bilgiye erişimin ve varlık alanında erekleri doğrultusunda ahlaki davranışlara dönüşe bilmesi için episteme alanında kendilerini tanımalarından, anlamlandırmalarından geçmektedir. Yani temelde yatan problem insanın hakikati keşfedememesi problemidir (Bayraktar L, 2018) İrfan ve hakikatin bilgisini kavramaktan uzak olan insan, bilgiyi keşfetmek ve meydana çıkarmak için kullandığı araç, alet ne olursa olsun hataya düşmeye, kendini tüketmeye ve yozlaşmaya mahkûmdur. Şiddet tamda bu noktada açığa çıkarak, kendini göstermektedir ki bu da yozlaşmışlığın ve hakikatten uzaklaşmış olmaklığın bir sonucudur.

Ontolojik algı yanılmasının altında birden çok neden bulunmaktadır. Bunlardan birisi de şudur ki; Teknoloji, her asır ve çağda farklı şekil ve boyutlarda nesneleri ön plana çıkarır ve icat eder. Ve bu değişim içinde teknoloji, doğduğu ve dâhil olduğu ortamın ontolojisini algımızda değiştirir. Söz gelimi matbaa, elektrik, telgraf, telefon, bilgisayar gibi bilişim ve iletişim teknolojilerinin icadından sonrası ve öncesi arasında algımızda ontolojik bir fark vardır. Bu farklılık nedeniyle elektrik olmayan bir yaşamı algılamakta zorlanırız. (Günay D, 2017).Bu algısal uyum sorunu hayatımızda bazı kavramların unutulup yerine yenilerinin inşa edilmesine sebep olmuştur. Bu yanlış algı ve dağınık zihin, ontolojik sarsılma, toplumun kültürel, ahlaki, geleneksel davranışlarına da yansımıştır. Söz gelimi "sanal" kavramları ontolojik algısal sapmadan kaynaklanan "gerçeklik dışı " kavramı ile yer değiştirmiş ve "gerçeklik" algımız sarsıntıya uğramıştır. Bu da toplumumuzda dezenformasyona ve tutarsız davranışlara, buhranlara neden olmuştur. Dijital ve sanal şiddetin temelinde yatan ana problem de işte bu algı problemi ile ilgilidir. Çünkü sanal kavramı teknik bilmenin neticesinde meydana gelmiş insan ürünü olan bir teknolojinin adıdır. Hayatımızda oldukça yeni olan bilişim teknolojisine ait olan

bu kavram, ne yazık ki yeterince doğru anlaşılmamış, kavranamamıştır. "Sanal ve dijital ortam" kavramı davranışlarımızın ve ifadelerimizin de sanal ve hayali formda olduğunu, gerçeklikten uzak olduğu algısına götürmüştür. Bununla birlikte kullanıcılar, gerçekler ve hayaller arasında sanal (hayali olduğunu düşündüğü) bir dünyada yaşamaya başladığında; birey, gerçek dünyadaki kimliğiyle sanal dünyadaki kimliği arasında bocalamaya başlamakta ve yaşadığı gerçek dünyaya karşı yabancılaşmaktadır. Bu yabancılaşma, hızla ilerleyen dijital dünya ile kişinin fiziksel dünyası arasında uyumsuzluk problemine neden olmaktadır. Adaptasyon sorunu, fiziksel dünya ve sanal algı arasındaki derin boşlukların gittikçe artmasına, gerçek hayattan kopmasına ve bu durumların neticesinde, hakikatten koparak yasal olmayan eylemler içine girmesine ve çeşitli psikolojik temelli patolojik problemler yaşamasına zemin hazırlamaktadır. (Mercan N, 2010) Bu da Gürsoy'un dediği gibi fark edememe ve bundan mütevellit "zihnin steril olamaması", doğru hareket edememe, yönünü bulamama, problemini oluşturduğu için doğru davranışlardan, etik bakış açısından insanı uzaklaştırmakta ve ortaya şiddet de dahil bütün insanlık suçlarına zemin hazırlamaktadır. (Gürsoy K, 2006)

Bu ontolojik anlam kaybı sonucunda, fiziksel ortamda söylemeye cesaret edemeyeceğimiz sözler, asla tasvip etmeyeceğimiz eylem ve tutumlar "sanal, hayali" zannedilen bir ortamda gayet rahat bir şekilde ifa edilir olmuştur. **Ontolojik anlam kaybı** sonucunda toplumumuzun yaşadığı sanal ve dijital şiddet problemi bunun bir tezahürüdür. Sanallık kavramı, sanal ortamda eylemlerin hayali, gerçek olmadığı hissiyatına yol açmaktadır. Fiziksel ortamda suç ve hata olarak algılanan davranışlar sanki sanal ortamda yasal ve doğal olarak işlenebilir gibi bir kanıya sürüklemektedir. Oysaki sanal âlem tabiri teknolojik bir araç olmaktan başka realitesi olmayan bir kavramdır.

Sanal ve dijital ortam insanı eylemlerinde özgür bırakmaz. Kuralları ihlal eden davranışları mazur göstermez. Haksız davranışların sanal ortamda sergilenmesine imkân tanımaz. Dijital ve sanal ortamda işlenen suçların, şiddetin fiziksel ortamda işlenen olumsuz eylemden bir farkı yoktur. Buradaki tek fark şiddet aracı olarak dijital ve sanal ortam teknolojilerinin manyetik-elektronik işlem yapma aracının kullanılmasından başka bir şey değildir. Şiddet bir suçtur ve bunun teknik bir araç olan dijital ortamda yapılması onu bilişim suçu olarak tanımlamamızı gerektirmektedir. Ve suçlar hangi araç vasıtası ile yapılırsa yapılsın onun içeriğini değiştirmediği için cezai müeyyidelerini de değiştirmemelidir. Yakın zaman içinde kullanılmaya başlayan Bilim ve teknoloji imkânlarının toplumumuz içinde sanal şiddetin kanunlarımızda cezai müeyyidelerinin tam

olarak hali hazırda belirlenmemiş olması da art niyetli kasıtlı suç işleyenleri diledikleri gibi hareket etmelerine neden olmaktadır. (Ersoy Y, 1999) Nesnel dünyadan kopmayan bilginin, teknik imkânlarla sunumu, onu gerçeklikten ve yasal sorumluluklardan koparmamaktadır, uzaklaştırmamaktadır.

Bu noktada anlamaktayız ki dijital ve sanal şiddet probleminin iki boyutu vardır. İlki insan ve onun algısı diğer boyutu ise devletin, yasaların, kural ve kaidelerin önleyici ve caydırıcı etkisi. Kenan Gürsoy "Birleyerek Oluşmak" isimli eserinde varoluş alanına açılan insanı, bir nesne değil varoluşu oluşturan öznenin kendisi olarak tahayyül eder ve değer verir. Bunun için insan, hakikati anlayacak, problemi çözüp yine kendisi ve insanlık için "cevap" bulacak yegâne kişidir, şahıstır. İnsan aşkın değerlerle şahsiyet kazanmış ve yine bu yüce şahsiyet edinimini insana kazandıracak olan aktif bir öznedir (Gürsoy K, 2013) Teknoloji karşısında aktif olacak taraf insandır ve onun esiri olarak hakikatten şaşmadan kendi varlığını "var etmenin" derdine düşmelidir. Dijital ve sanal şiddetin çözümünde varılacak ilk ve nihayetinde son nokta da bu olmalıdır.

Ontolojik algı yanılmasının sonucu olan dijital ve sanal şiddeti felsefi, psikolojik ve hukuki zemininde irdeledik. Buradan itibaren dijital ve sanal şiddet sorununun Aristotelesçi siyaset felsefesinde çözüm yollarını arayacağız.

Aristotelesçi Siyaset Felsefesinde Erdemli Toplumun İnşası

Dijital ve sanal şiddetin zemini insanın amacına, ereğine göre davranmaması, etkinliklerinde erdemden uzaklaşması ve kendisi için iyi olanı tanımlayamamasıdır. Bu teorimize Aristoteles'in siyaset felsefesi bağlamında temel bulmamız mümkündür. Aristoteles felsefesinde Politika ile etik aynı amaç için ayrılmış alanlardır. Çünkü her iki alan da insan için mümkün olan iyiyi gerçekleştirme gayretindedir. Bununla birlikte, etik konusu birey temelli ilerlerken, politika toplum ve devlet kavramlarını ahlak atmosferinde kapsar. Her hâlükârda hedef " mümkün olan iyinin" ikamesidir.

Bu bağlamda Aristoteles'e göre iyi nedir? Diye sorabiliriz.

Aristoteles'e göre, insanın üç çeşit etkinliği vardır: bilgi arayan yani teorik etkinlikleri; davranış düzenleyen pratik etkinlikleri ve ürün ortaya koyan üretici etkinlikleri. İyinin konu edinildiği alan, "etik" pratik alanıdır. İnsanın yöneldiği şey, gerçekleştirme gayreti içinde olduğu nihai İyi'dir. Bu da olanaklarının gerçekleşmesi, eudaemonia, yani mutluluktur. (Kabadayı T, 2013) Aristoteles'e göre İnsan doğası gereği, mutlu olmak ister ve yaşamı boyunca bunu inşa etmeye çalışır, gayret eder. Çünkü ona göre insan mutlu olmanın yolunu arar ve bu "İyi'dir. İyi ise "ruhun erdeme uygun

etkinliğidir" ve bu bir an veyahut tek seferde gerçekleştirilecek bir faaliyet değildir. Bunu insan hayatının sonuna kadar devam ettirmesi, yapması gerekir. (Ahmet A, 2016) Çünkü sürekli mutluluk, sadece aklın sağladığı, yalnızca insan varlığına özgü, tam, kalıcı mutluluk olabilir. Aristoteles tüm doğal organizmaları ereğe yönelmiş, ereği doğrultusunda davranışta bulunmuş sistemler olarak görür. Buna göre, insanın ereği ruhun akla uygun gerçekleşimi olup, insan için gerçekten iyi olan, tam, kendine yeter bir şey olarak "mutluluktur". Aristoteles'e göre ruhun akıllı parçasının etkinliğinde insanın işlevlerini en iyi şekillerde yerine getirmesi "erdem" dir. Bu haliyle erdem, insanın teorik ve pratik etkinliğinde birbiri ile tutarlı ve uyum içinde olmalıdır. (Özlem D, 2004) Yani insanın bilgiyi arayan fiil ve davranışlarının yanı sıra teorilerinin, bilgilerinin pratik alanda kendini göstermesi gerekmektedir. Buradan hareketle diye biliriz ki makalemizin konusunu oluşturan **dijital ve sanal şiddetin yaşanmasının** nedenlerinden biri; teorik olarak ahlaki ve erdemli etkinlik bilgimizle, pratik, davranışsal eylemlerimizin uyum içinde, bütünlük içinde olmaması dır.

Ahlaksal erdemler pratik aklımızın ürünleridir ve insanın, hayvansal düzeyini denetim altına alması ve ona yol göstermesi için gereklidirler. Bu erdemler, insanın eylemlerini sorumlu ve karakter sahibi bir varlık olarak geliştirmesini sağlarlar. (Özlem D, 2004) Aristoteles pratik aklın ürünü olan erdemi tanımlamakla yetinmeyip kendi içinde bir ölçüsü olması gerektiğini de düşünmektedir. Çünkü ahlaksal erdem kavramı göreceli bir kavram olup kişilerin kültür, karakteristik özelliği ve menfaati doğrultusunda değişim gösteren bir kavramdır. İşte bu ölçü "Altın orta" ölçüsüdür. Yani ifrat ve tefritten uzaklıktır. Sözgelimi cesaret erdemi, korkaklık ile hesapsız atılganlık, cömertlik erdemi müsriflik ile cimrilik, ağırbaşlılık erdemi utangaçlıkla utanmazlık, adalet erdemi haksızlık yapma ile haksızlığa maruz kalma arasındaki altın ortadır. O halde insan ahlaksal erdemlerinde ölçülü olan ve tutarlı hareket etmesi gereken bir varlıktır.

Bu kavramların dışında doğaları gereği "kötü" olan eylemler vardır ki bunlar (kin, hırsızlık, şiddet eylemleri gibi) için altın orta hiçbir şekilde söz konusu olamaz; bunlar kendi başına kötüdürler. Buradan hareketle diyebiliriz ki Aristo'ya göre şiddet eylemi, doğası gereği kötü bir eylemdir. Ahlaki olmayan bir kavramdır. Bu sebeple şiddetin ortası, azı veya çoğu yoktur. O kendi başına kötülüktür. Ve ahlak mutluluğa hizmet ettiğine göre, şiddet mutsuzluğun ve erdemli olmanın önünde bir engel teşkil etmektedir. Sonuç olarak; toplum bireylerden oluşur, bireyler ahlaki eylemlerle varlıklarını sürdürdüklerinde toplum da bunun doğal sonucu olarak mutlu ve erdemli bir toplum olacaktır. O halde mutlu ve

erdemli bir toplum oluşturmanın yolu teorik ve pratik ahlaki erdemleri hayat geçirmek ve bunun devamlılığını sürdürmekle mümkündür. Çünkü pratik erdemler, bir yandan düşünce erdemini oluştururken, aynı zamanda, karakter erdemini de ihtiva eder.

Demek ki **şiddet problemimizin tikel çözümü** mutlu bireydir. Yani ereği olan mutluluğa, araç olan ahlaki erdemleri, kuşananda insandadır. Ve bu sürece insan, yaşam boyu devam edecek; hep ve herkesten çok erdeme uygun olan şeyleri yapacak ve görecek, hayatındaki olumsuzluklara en iyi ve en uygun şekilde katlanacak. Çünkü olumsuzlukları idare etmek, bertaraf etmek de bu sürece dâhildir. Dijital ve sanal şiddetin olmadığı, erdemli toplumun inşasında bireyin kendini erdemlerle donatmasının gerekliliği aşikârdır.

Peki, insanın bunu tek başına, kendi kendine yaşaması, gerçekleştirmesi mümkün müdür? Sosyal bir varlık olan insan için elbette bu tek başına gerçekleştirilecek bir imkân değildir. İbni Haldun Umran (sosyal yaşam) kavramını izah ederken toplumsal yaşamın kaçınılmaz bir gereklilik olduğunun altını çizmektedir (Haldun İ. 2004), Bunu temellendirmek için erdemin ifasını sağlayacak adalet kavramına ihtiyaç vardır. Aristoteles adalet erdemini bütün diğer erdemleri "içine alan" bir erdem olarak görmektedir. Çünkü diğer bütün erdemler erdemli bir insanın kendi özel iyisi olmasına ve bireyi ilgilendirmesine rağmen adalet, hem kişinin kendisini, hem de diğer insanları, yani bütünü toplumu ilgilendirir. Aristoteles'in vurguladığı gibi adalet başkasına dönüktür, başkasının iyiliğidir, kısaca toplumsal iyinin ve mutluluğundur. Buradan hareketle vardığımız nokta toplumsal iyinin, toplumsal mutluluğun, **şiddetin çözümünde tümel çözümü olduğudur**. (Ahmet A, 2016) Fakat ne yazık ki modern düşünce ve ürettiği teknoloji ile pratik erdemi, evrensel akıl algısı ile küresel teknolojisi içinde buharlaştırmış ve ahlaki bir varlık olan insanı, aynı zamanda onu var eden medeniyetle bağlarını oluşturduğu gelenek, âdet ve alışkanlık gibi kavramlarını devre dışı bırakmıştır. (Çınar A, 2007) İnsanın salt akıl ve doğa varlığı olduğu fikrini kendini nesneleştirerek ve insanı da pasif özne konumuna oturtarak yapmıştır. Sorgulamayan, tüketen ve erdemlerden yoksun, salt rasyonel amaçları için yaşayan ve idare edilen bir alanda sıkıştırmıştır. Modern düşüncenin ürünü olan teknoloji karşısında insan pratik ve teorik eylemleri kuşanmalı kendisi ve toplum için mutluluk ortamını oluşturmalıdır. Bunu gerçekleştirmek için de devlet gibi bir organa ihtiyaç vardır.

Aristoteles 'in erdem anlayışı, toplumları oluşturan bireyden başlayan ve toplumun bütününe evrilen bir anlayıştır. Ulaşmak istediği nokta, amaç toplumsal erdemdir. Yani

erdem sadece bireyde yaşamaz, var olmaz, o bunu gerçekleştirmek için yine topluma ve devlete ihtiyaç duyar.

Devletin Ereği Ve Erdemli Toplumun İnşası

Aristoteles'in siyaset felsefesinde temel değerler: ortak çıkar, adalet, erdem ve liyakattir. Ona göre devlet politik bir varlıktır. Ve insana mümkün olan en iyi hayatı sağlamakla yükümlüdür. Salt yaşamak için dahi politik toplum gereklidir. Birlikte yaşam doğal bir arzudur. Çünkü insanlar birlikte yaşayarak birbirlerinin ortak ihtiyaçlarını karşılarlar. İşte bu ortak yarar insanları toplu bir şekilde yaşamaya iter. Ortak yarar konularından olan adalet herkes için gerekli ve şarttır. (Arslan A, 2016) Şiddet, adaletsizliğin bir sonucudur. Adil yönetici toplumun ortak yararını gözeterek buna mani olacak kanun, kural yasaları koymak ve uygulamakla görevlidir. Teknolojinin baş döndürücü hızına ayak uyduramayan devletlerde hızlı ve katı önleyici ve caydırıcı çalışmalar, kanunlar olmadığından, dijital ve sanal şiddetin boyutları her geçen gün artmakta ve yeterli yasal düzenlemeler de yapılmadığı için bu durum ortak bir zarara dönüşmeye başlamaktadır.

Bir erek bilimci olan Aristoteles, her bireyin bir ereğe sahip olduğunu, ereği doğrultusunda davranışla ancak İyi'ye doğru evrilebileceğini, iyi'nin ise mutluluğun kendisi olduğunu düşünmektedir. Bu yoldan hareketle devletin ereksel tanımını yapmıştır. O, iyi bir devletin, yurttaşlarının iyi hayatlarıyla; yurttaşların iyiliğinin de toplumsal iyiyle mümkün olabileceğini söyler. Devlet, yönetimiyle uğraşmanın dışında, yurttaşlar için siyasetten farklı olan bir mutluluk sağlamaya çalışır. (Aristoteles, 1997) Çünkü en yüksek iyi devlet eliyle gerçekleşir. Devlet bu bütüncül ve devamlı mutluluğu sağlayacak olan organdır. Dolayısı ile devlet, insanın toplum içinde varlığının devamına ortam sağladığı gibi onun ahlaksal, entelektüel erdemlerini gerçekleştirme imkânını da sunmalıdır. İşte bu bakış açısıyla problemimizi irdeleyecek olursak dijital ve sanal alanda yaşanan şiddetin toplum huzur ve mutluluğuna onun erdemli yaşantısına bir engel teşkil ettiği muhakkaktır. Devletin bu konuda kayıtsız kalması dijital şiddetin engellenmesine ilişkin önleyici ve caydırıcı tedbirler almaması düşünülemez. Çünkü yasa koyucu, adalet düzenleyici, dağıtıcı ve gerektiğinde cezai işlemleri tanzim edici organ devlettir. Devletin özü ve doğası budur.

Aristoteles in devlet anlayışı sözleşme ve kurallardan oluşmaz. Onun devlet anlayışında, devletin ödevleri vardır. Bu ödevleri, konumuz olan dijital ve sanal şiddet açısından okursak, genel anlamda diyebiliriz ki; Devletin bu ödevi yerine getirmede iki taraflı tedbirler alması gerekmektedir. Yani bireylerin işlediği bir cürüm olarak dijital ve

sanal şiddet ortamının oluşmaması için bireylerin eşit ve nitelikli eğitim imkânının erdemler çerçevesinde inşası ve bütün tedbir ve çalışmalara rağmen oluşan dijital ve sanal şiddet ortamının yasalarla caydırıcı nitelikte ikame edilmesidir.

Dijital - Sanal Şiddet ve Eğitim

Şiddet eyleminin gerçekleşmemesinde önleyici ve temel tedbir, yurttaşların erdemler temelinde eğitiminin sağlanmasıdır. Bunun yanında Sanal ve dijital teknolojinin getirdiği imkânların kullanıcılar tarafından, nasıl ve hangi kurallar çerçevesinde istifade edebileceklerine dair bilgilendirme imkânının sağlanması, onun fayda ve zararları hakkında kullanıcının bilinçlendirilmesi gerekmektedir. "Bir yasa koyucunun birinci ödevinin gençlerin eğitimini düzenlemek olduğuna hiç kimse karşı çıkmaz. Bu yapılmayınca, her defasında anayasanın niteliğinin zarar göreceğine şüphe yoktur. Eğitim, her bir örnekte yurttaşların kapsamı içinde yaşadıkları belirli anayasayla ilişkilendirilmelidir" . (Aristoteles, 1975) Aristoteles Politika isimli eserinin son iki kitabını devlet tarafından verilmesi gerekli olan ve erdemler temeline yaslanan eğitim programına ayırmaktadır. Orada kararlı bir şekilde devletin yurttaşlarının ahlaksal hayatından sorumlu olduğunu ve onları erdemli ve mutlu kılmak üzere geniş kapsamlı bir programa uygun olarak eğitmesi gerektiğini savunur. (Arslan A, 2016) Yurttaşların anayasaya uygun bir yolda yaşamak için eğitilmeleri şarttır. Çünkü bir birey eğitimsizlik yüzünden yoldan çıkabileceği gibi, bütün bir şehir de öyle olabilir. Dijital ve sanal şiddetin önlemesinde bireylerin eğitilmesi gerekir ve bu konuda birinci derecede yükümlülük, yurttaşlarına iyi bir hayatı sunmakla mükellef olan devlete aittir. (Aristoteles, 1975)

Aristoteles bireylerin mutluluğunu, hayatlarını idame ettirmelerinin aracı olan erdem kurallarına dayanan bir eğitimde görmektedir. (Aristoteles, 1975) Hangi alanda olursa olsun, şiddet, erdemden uzak kalmanın bir sonucudur. Ve bu problemin çözüm yolunun bireylerin eğitiminden sorumlu olan devletin, erdemlerin temelinde düzenleyeceği eğitimden geçtiği aşikârdır.

Aristoteles, eğitimin, özel ellerde ve özel bir iş olarak yapılmasına yahut ailelere bırakılmasına karşıdır. O'na göre eğitim, ailelere bırakılamayacak kadar önemli ve ciddi bir iştir. Bundan dolayı kamuya bırakılmalı ve herkes için erdemler çerçevesinde aynı olmalıdır (Arslan A, 2016) Aristoteles, eğitimi, anayasanın ve toplumun sağlıklı ve mutlu yaşamın bir ilkesi olarak görmektedir. Onun bu fikirlerinden yola çıkarak; dijital **ve sanal şiddetin temelindeki** problemin erdem yasalarına dayanan bir eğitim ile çözülebileceği sonucuna varmaktayız.

Dijital - Sanal Şiddet ve Yasa

Alınacak tedbirlerin diğer kısmını ise şiddet eyleminin gerçekleşmesinden sonra bu suçu işleyenlere karşı verilecek caydırıcı cezai işlemler ve yasalar oluşturur. Çünkü yasalar siyasi birliğin ve bireylerin özgürlüğünün teminatının yanı sıra mutlu olmaları için de politik bir araçtır. Aristoteles'in devleti yasalar yoluyla yurttaşlarının özgürlüğünü güvence altına alacaktır. Çünkü bu onun ödevlerinin ancak bir parçasıdır. Aristoteles bu yolla devlete bazı pozitif görevler vermektedir. Devlet çeşitli yollarla ve araçlarla yurttaşlarının erdemli ve mutlu olmalarını sağlayacak tedbirleri almakla yükümlüdür (Arslan A, 2016)

Devlet, yasaları servis sağlayıcılarının etik ortamı oluşturmalarında mükellef kılmalıdır. Yani erişimde sorumluluk sadece kullanıcıya ait olmamalıdır. Bu sebeple servis sağlayıcıları da etik değerlerin şiddetin ve diğer dijital suçların önlenmesi için yükümlü tutulması gerekmektedir. Çünkü İnternet genel yapısı itibariyle son kullanıcılar, internet servis sağlayıcılar ve internet omurga sağlayıcılardan oluşmaktadır. Son kullanıcılar, internet servis sağlayıcılar üzerinden internet omurga sağlayıcılara ulaşarak bu hizmete erişirler. (BİAK Raporu, 1/6) İnternetin küresel yapısı sayesinde, internet servis sağlayıcılar tüm şebeke ve bilgisayarlarla doğrudan bağlantı kurmak yerine, bir ya da daha fazla şebekeden transit geçme hizmeti satın almak suretiyle internet omurgasına ulaşarak dünyada diğer tüm bilgisayarlara erişebilmektedir. Kullanıcılara sağlanan bu hizmet, devleti, erdemli toplumun oluşmasında mükellef kılmaktadır. Buradan hizmet içeriğinin engellenmesi veya birebir kontrolü anlaşılmamalıdır. En azından devlet, servis sağlayıcılar son kullanıcı olan yurttaşların etik kurallar ve kullanım koşulları ve yasal sorumluluklar konusunda bilinçlendirici faaliyetlerde rol alabilmelidir. Servis sağlayıcılar, ticari faydalanmaları nedeniyle son kullanıcının bu küresel ortamın tehlikelerine karşı bilinçlendirilmesi görevini üstlenmesi gerekmektedir. Ve bu sorumluluk yasalar tarafından tüm hizmet sağlayıcılarını kapsamalıdır

Yasalar ise herkes için konulur: Ya herkesin ortak yararını ya da en iyilerin yararını, (erdem bakımından) yararlı olanı hedef edinirler. O halde politik toplumda mutluluğu ve onun öğelerini oluşturan ya da koruyan şeylere bir anlamda haklar diyoruz. (Aristoteles, 1997) Dijital ve sanal şiddetin önlenmesi için gerekli yasaları oluşturmak ve herkesin ortak yararını korumak devletin görevi, bu imkân ise vatandaşın hakkıdır.

Ülkemizde ve Dünyada Dijital ve Sanal Şiddet Yasaları

"Şiddet; İnsanlarda şiddet kullanma, kanuna uymamak, kişiye zarar vermek, hakaret etmek, onurunu kırmak, sükûnet ve huzura son vermek; birinin hakkını çiğnemek,

hırpalamak, incitmek, canını acıtmak için zor kullanmak; yıkıcı aşın davranışlarda bulunmak, aşın derecede öfke ifade etmek şekillerinde kendini gösteren davranışla**r."** olarak tanımlanmaktadır. (Erten Y ve Balaman F, 2005) ve bu eylemler ne aracılığı ile olursa olsun bir insanlık suçudur. Kişilik haklarına tecavüzdür. Bu eylemlerin dijital – sanal ortamda işlenmesi eylemin içeriğini değiştirmediği gibi sonuçlarını da değiştirmemektedir. Ve sonuç olarak, dijital ortamda işlenen tüm suçlar "bilişim suçları" kapsamında tanımlanmaktadır.

İnternet ortamında yer alan bilgilerin paylaşımı konusu, denetim mekanizmasının zayıf olması toplumsal değerlerimizin tahribatına neden olmaktadır. Bilgilerin paylaşımında herhangi bir kısıt olmadan paylaşım yapılması şiddet gibi ahlaki normlara uymayan görseller, videolar, oyunlar içeren uygulamalar özelde bireylerin genelde ise toplumun ahlaki değerlerinin yıkıma uğramasına neden olabilmektedir. Kullanım kolaylığı ve erişim hızı nedeniyle dijital şiddet içeren eylemler, paylaşımlar en yüksek oranda son kullanıcıları ve toplumu hızlı bir şekilde kolaylıkla etkileyebilmektedir. Bu sebeple dijital ortamda şiddetin çarpan etkisinin daha büyük olduğu gözlerden kaçmamalıdır. (Söylemez M ve Balaman F, 2015)

Ülkemizde dijital şiddet ve bilişim suçları ile mücadelede ne yazık ki kanunlar boyutunda hem geç hem de yetersiz kalınmıştır. İnsanımızın bu konuda bilinçlendirilmesi ve caydırıcı kanunlar yeterli değildir.

Bununla birlikte ülkemizde İlk kez 765 Sayılı (eski) TCK'ya 1991 yılında bilişim suçları kanunu çıkarılmıştır. Sonrasında 5237 Sayılı Yeni Ceza Kanunu ile Verileri yok etme, çıkar sağlama, tehdit, şantaj, hakaret taciz gibi fiillerin işlenmesini konu edinen yasalar çıkarılmıştır. 5651 Sayılı kanunlar ise bu eylemlerin işlendiği sanal ortamlar hakkında çıkarılan kanunlardan birisidir. (Hatipoğlu D, 2009) dünyada ise bilişim suçları içinde sayabileceğimiz dijital şiddet ile ilgili faklı uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Sözgelimi; Birlemiş Milletler bünyesinde Zabıta ve yargı organlarına ve vatandaşlara bilgisayar suçlarından korunmanın öneminin anlatılması, Zabıta ve yargı organlarının bu suçlarla mücadele konusunda eğitilmesi, etik kuralların bilişim alanının bir parçası haline getirilmesi amaçlanmıştır. ABD'de ise çeşitli siber suç şekillerini düzenleyen birçok federal yasa kabul edilmiştir. Bilgisayar Sahtekârlığı ve Bilgisayarların Kötüye Kullanılması Yasası (Computer Fraud and Abuse Act) gibi yasalarla bu eylemlerin önüne geçilmesi sağlanmak istenmektedir (Turhan O, 2006) Dünyada dijital- sanal suçlarla mücadelede yasal yaptırımların yanısıra eğitim alanında da çalışmalar yapılmaktadır. Bu

konuda California Üniversitesi'nde sosyal krizlere müdahale konusunda çalışmalar yürüten Prof. Trend'e göre; Dijital ve sanal şiddet konusunda medya eğitimi, medyada şiddet ikilemine karşı en doğrudan ve en etkili yaklaşımdır. (Trend D, 2008)

Sonuç

Dijital ve sanal şiddet sorunu tikel anlamda insanda başlar ve tümel anlamda toplumları idare eden devlet ve onun faaliyetleri içinde çözülmesi gereken teknoloji temelli bir insanlık problemi olarak devam eder. Bu problemin nihai temeli, insanın en tabii eylemi olan düşünce dünyasında atılmaktadır. Bu süreç bir yönüyle düşünsel ve algısal problemler, diğer yönüyle ise erdem anlayışının kişilerde yeterince içselleşmemesinden kaynaklanan problemler olarak iki kısma ayrılabilir. Erdem ise fıtri yatkınlıkların yanı sıra eğitim ile şekillenen bir husus olmakla birlikte hem bireye hem de devlete ciddi yükümlülükler getirmektedir. Aristotelesçi siyaset felsefesi, kendi perspektifinde bu soruna farklı bu sorunu farklı bir noktadan okuma gayretindedir. Çünkü dijital ve sanal şiddet sorunu 21 yy da teknoloji karşısında, kendini düşünce ve erdem doğrultusunda yeterince oluşturamamış insanın bireysel problemi olduğu gibi insanı idare eden devlet organlarının da ciddi bir problemidir.

Teknolojik gelişmenin adı ne olursa olsun insan evvela, en doğal eylemi olan düşünce atmosferinde erdemler dünyasını inşa etmeli ve içinde yaşadığı toplumda mutlu, iyi ve erdemli bir hayat sürebilmek için yasa ve kanunları bu minval üzere inşa etmelidir. Aksi halde insanlığın savruluşu, hakikatinden kopuşu, buhran ve sorunlarla mücadelesi başka başlıklar altında devam etmesi kaçınılmaz olacaktır. Erdemlerle beslenmemiş temellenmemiş bir toplum kendini, her yeni teknik buluş ve imkân karşısında, şiddet gibi bir insanlık suçu karşısında savunmasız ve çareler arayan bir durumda bulacaktır. Bu sebepledir ki devletler politikalarını, önleyici eğitim politikaları ve caydırıcı cezai müeyyidelerle etik bilinç doğrultusunda şekillendirmelidirler.

Kaynakça

Ahmet A, (2016) İlkçağ Felsefe Tarihi Aristoteles III. Cilt, İstanbul Bilgi Ünv. Yay.

Akkaş İ , (2015) Sanal Cemaatlerde Mahremiyet Algısı, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 12, s. 225-239

Apak, H. (2009). Suriyeli Göçmenlerin Gelecek Beklentileri. Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi. 5 (9), 125-142.

Aristoteles (1997) Nikamakos'a Etik X. Kitap, Çev. Saffet Babür, Ankara: Ayraç Yay.

Aristoteles, (1975) Politika, Çev. Mete Tuncay, İstanbul: Remzi Kitabevi

Aslan C. (2006) H.Bergson'un Din ve Ahlak Felsefesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Anabilim Dalı Din Felsefesi Bilim Dalı

Bayraktar L, Taşdelen D, (2004) Felsefe Ansiklopedisi Cilt 2 Ankara, Etik Yay.

Bayraktar L, (2017) Gerçeklik Üzerine, Bizim Külliye Dergisi, Sayı: 74, s:44

Cevizci A (2017) Felsefe Tarihi, İstanbul: Say Yay.

Chalmers D.J. , The Virtual And The Real, (Çev: Kantar N.) http://consc.net/papers/virtual.pdf (Erişim: 25.03.2018)

Çınar A, (2007) Aristoteles'in Nikomakhos'a Etik'inde Pratik Hikmet Kavramı Ve Günümüz Açısından Önemi, T.C. Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi Cilt: 16, Sayı: 1, S. 171-192

Çüçen A.K, (2001) Bilgi Felsefesi, Bursa: Asa Kitabevi

Demir A, (2015) Platon'da İdea-Tikel İlişkisi: Episteme Ve Doksa, Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, s. 285-300)

ERGUR, Ali (1998). "Nergis Harikalar Diyarında: Sanal Gerçekliğin İdeolojik Bağlamı", Toplum ve Bilim, Sayı. 79, s. 138–159

Ersoy Y, (1999) Genel Hukuki Koruma Çerçevesinde Bilişim Suçları, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 49, S. 3)

Erten Y-Balaman F, (2005) Saldırganlık, Şiddet Ve Terörün Psikososyal Yapıları, Şiddet, Cogito Sayı: 6-7 Kış-Bahar, Yky Yay, S. S:143)

Günay D, (2017) Teknoloji Nedir? Felsefi Bir Yaklaşım, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal, DOI: 10, 5961/jhes.2017, 19

Gürdoğan, E. (1989) Kirlenmenin Boyutları, İstanbul: İnsan Yay.

Gürsoy K, (2006) Bir Evrensel Projemiz Var Mı? İstanbul: Etkileşim Yay.

Gürsoy K, (2013) Birleyerek Oluşmak, Ankara: Aktif Düşünce Yay.

Haldun İ. (2004), Mukaddime Cilt 1, Ankara: Yeni Şafak Yay.

Hatipoğlu D , (2009), .Bilişim Ve Hukuk, TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Ankara Şubesi Bülteni S.2

Heidegger, (2003) Varlık Ve Zaman, Çev. A.Kadir Çüçen, Bursa: Asa Yay

Kabadayı T, (2013) Aristoteles'te Erdem Eğitimi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 14, Sayfa 77-8)

Kırmacı N.Y, (2011) Martın Heıdegger'de Teknoloji Problemi, Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Koç E. (1994) "Görünüş ve Gerçeklik", Araştırma, Cilt XV, s.235-243

Mercan N , (2010) Dijital Dünyada Zaman, Mekân, İnsan İlişkileri Ve Yabancılaşma, Http://Www.Academia.Edu/Download/31332059/Dıjıtal_Dunyada_Zaman_Yedek2.Docx (Erişim:27.03.2018)

Oral, B. (2005). Internet Ve Toplum, Ankara: Anı Yay.

Özlem D , (2004) Etik -Ahlâk Felsefesi, İstanbul: İnkılap Yay.

Prof. Dr. Bayraktar Levent-Mart 2018 Felsefe Ve Etik Dersi Notları

Söylemez M, Balaman F, (2015) Bilişimin Etik Olarak Kullanımının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:14 Sayı:54 S.115-128

Takiyettin M, (1992) Felsefeye Giriş, İstanbul: Remzi Kitabevi

TBMM Bilişim ve İnternet Araştırma www.biakraporu.org/docs/rapor.kisim1.bolum06.pdf (Erişim:01.04.2018)

Trend D , (2008) Medyada Şiddet Efsanesi, İstanbul Yk. Yay.

Turhan O, (2006) Bilgisayar Ağları İle İlgili Suçlar (Siber Suçlar), Planlama Uzmanlığı Tezi, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Hukuk Müşavirliği

Ülken H, (2000) Genel Felsefe Dersleri, İstanbul: Ülken Yay.

Acizliğin Göstergesi Olan Şiddeti Fikirlerin Gücüyle Aşmak

Nigar Gizem ÜNAL*

Özet: Her filozof ve fikir adamı, her şeyden önce yaşadığı dönemin ve içinde bulunduğu çevrenin bir parçasıdır. Filozof ve fikir adamlarının olay ya da olgulara yaklaşımı okuma ve araştırmalarının yanı sıra çevresel etmenlerle de yakından ilgilidir. İnsanoğlunun var olmasıyla birlikte ortaya çıkan pek çok konu gibi yaşamın içinde yer alan şiddet konusu da filozof ve fikir adamlarının meşgul olduğu, üzerinde düşündüğü bir konu olmuştur. Pek çok düşünür şiddeti acizlikte ya da aklın noksanlığında ortaya çıkan ve kesin bir biçimde yadsınması gereken bir durum olarak tanımlamıştır. Ancak Hobbes gibi bazı düşünürler vardır ki devletin bekası gibi bazı durumlar söz konusu olduğunda güç göstergesi olarak şiddetin gerekliliğini savunmuşlardır. Şiddet konusundaki görüşler elbette şiddete bakış açısı ve kişideki şiddet algısıyla ilgilidir. Filozof ve fikir adamlarında, şiddet algısının oluşmasındaki en önemli etkenler, diğer tüm insanlarda olduğu gibi, dönemlerindeki savaş-barış durumu ve çevrelerinde gelişen şiddet olaylarıdır. Çalışmamızda Hegel, Hobbes, Machiavelli, Gandhi, Hitler, Bacon, Freud gibi birçok düşünürün şiddet algısı ve onlarda bu algıyı oluşturan, içinde yaşadıkları çevresel ve dönemsel etmenler üzerinde duracak ve şiddetin yanlışlığını bu büyük düşünürlerin görüşlerine ve tarihe kazınmış büyük sözlerine atıfta bulunarak anlatmaya çalışacağız.

Anahtar kelimler: şiddet algısı, filozof, fikir adamı

Summary: Each philosopher and idea man, first of all African-American, and is located in the part of the area. Philosophers and men of ideas event or phenomena in addition to read and research approach with the environmental factor is closely related. Along with being human beings have many issues that arise in life, that is the subject of violence contained, such as philosopher and idea men have been a topic on which he thinks is busy. A lot of intellectuals, incapable of violence or lack of mind emerged and precise way in denial as a State. However, there are some thinkers like Hobbes, some, such as the preservation of the State when it comes to situations as they defended the necessity of violence power indicator. His opinion are of course violence violence perspective and relates to the perception of violence in person. Philosopher and idea men, the most important factors in the perception of violence occurs, as with all other human beings, periods of war-peace status and circles ... In our study, Hegel, Hobbes, Machiavelli, Gandhi, Hitler, Bacon, Freud's perception of violence and many thinker like they have this perception that creates, will stand on environmental and seasonal factors in which they live, and these great thinkers the violence big word engraved with the date of the opinions and referring to we're going to try to explain.

* İnönü Üniversitesi

Key words: perception of violence, philosopher, thinker

Giriş

Filozof ve fikir adamlarının bizlerle en büyük ortak özelliği duygularının olması ve bu duyguların çevrelerinde olup bitenden etkilenmesidir. Fikirleri yaşadıkları dönemleri aşsa da onlar da birer insan olarak yaşadıkları dönem ve çevrenin bir parçasıydı ve diğer tüm insanlar gibi olaylardan etkilendiler. Fikirlerinin yüceliği elbette tartışılamaz bu düşünürlerin. Biz onların felsefi görüşlerinden fazla bahsetmeyeceğiz çalışmamızda. Odak noktamız bu düşünürlerin hayatları ve şiddet algıları arasındaki ilişki olacak.

Çağımızın daha doğrusu insanlığın en büyük sorunlarından biri olan şiddet kitaplardan okuyarak anlaşılabilecek, gazete manşetlerinde görerek ya da televizyon dizilerinde izlenerek algı sahibi olunabilecek bir kavram değildir. Her birimiz şiddete maruz kaldığımız ölçüde ya da uygulayıcısı olduğumuz kadar biliriz aslında. Şiddete karşı tavrımızı ve şiddet algımızı belirleyen şey işte budur.

Tarihe mal olmuş düşünürlerin şiddet algısını oluşturan da bizde olduğu gibi maruz kalma ya da uygulayan olma durumuna göre değişiklik gösterir. Biz her ne kadar şiddete uğramayı ve şiddet taraftarı olmayı bu düşünürlere yakıştıramasak ta onlarda insan ve insanın doğasında var olan şiddet ile bir şekilde karşı karşıya gelmişlerdir. Bazıları ailelerin koruyuculuğu nedeniyle bencil yetişmiş ve şiddete meyilli bir benlik geliştirmiştir. Bazıları bir savaş haberinin gelmesiyle panikleyen annesi hamilelikte dokuz ayını tamamlamadan korkuyla ikiz kardeş olarak doğmuştur. Bazıları sevgi dolu bir anne tarafından büyütülmüştür. Zulme uğrasan bile, zulmeden olma diye öğütlenmiştir. Bazılarının hayatının yönünü aile bireyleri belirlemiştir. Bu durumdan duyulan hoşnutsuzluk isyankar bir kişilik oluşturmuştur. Bazılarının şiddete olan bakış açısını devlete olan yakınlığı belirlemiştir. Bazılarının şiddet algısının oluşmasında aşağılık kompleksi yatmaktadır.

Çalışmamızda bu düşünürlerin hayatları, şiddete maruz kalma ya da şiddet uygulamaya meyilli olma durumları ve şiddet algıları arasındaki ilişkiyi incelemeye çalışacağız. İlk olarak Freud ve onun şiddete meyilli ben merkezli kişiliğinin oluşmasının altında yatan nedenlere değinelim.

Freud'un Şöhret Arzusu ve Benmerkezciliği

Freud'un babası annesinden 20 yaş büyüktü. Oldukça sert ve otoriterdi. Freud babasına karşı hem sevgi hem de korku hisleri beslemiştir. Annesi koruyucu ve sevgi

doluydu ve Freud annesine şiddetli bir düşkünlükle bağlıydı. (Schultz, 2007, s.581) Freud sekiz kardeşin en büyüğü olarak dünyaya gelmiştir. Annesi ilk çocuğuna ayrı bir özen göstermiştir. Oğlunun geleceğinin mükemmel olacağına inanmış ve bebeğine sürekli bir ilgi ve destek vermiştir. Annesinin bu tutumu Freud'da kendine güven, hırs, başarı arzusu ve şöhret hayali kuran bir kişilik oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Sekiz çocuğun en büyüğü olan Freud büyük bir zihinsel yetenek sergiledi. Anne ve babası onu cesaretlendirmek için ellerinden gelen her şeyi yaptılar kendisine çalışması için daha iyi bir aydınlatma imkanı veren, içerisinde petrol lambası olan evin tek odası verildi ve ailenin diğer bireyleri mum kullandılar (Schultz, 2007, s.581). Anne ve babanın bu tutumu, kardeşlerin Freud'a karşı rekabet ve kızgınlık duymasına neden olmuştur. Freud'u rahatsız edeceğini düşünerek anne ve babası kardeşlerinin müzik çalışmasına dahi izin vermemişlerdir. Ailesinin bu tutumu Freud'da bir takım sıkıntıları beraberinde getirmiştir. Başarı ve ün hırsı ile bulduğunu düşündüğü yeni fikirleri başkalarının ondan önce bu alanda çalışma yapabilme ihtimalini düşünerek yetersiz kanıtlarla baskıya gitme yolunu seçmiştir. Onun bu aceleci tavrı ilerleyen yaşlarda önceki fikirlerinin yanlışlığını kabul etmesine neden olmuştur. Başarı ve ün hırsının altında yatan nedenin ailesinin beklentisine cevap verme isteği olduğunu rahatça çıkarabiliriz buraya kadar anlattıklarımızdan.

Ailesinin yanlış tutumu Freud'un yalnızca çalışmalarını değil özel hayatını da etkilemiştir. Freud'un maddi sıkıntılar nedeniyle düğünü sürekli ertelemek zorunda kaldığı ve eşi Martha ile dört yıl süren nişanlılık sürecinin sonunda evlendiği bilinmektedir. Freud nişanlılık süresi boyunca Martha'nın dikkatini veya sevgisini çeken herkese karşı hatta aile bireylerine karşı aşırı kıskançlık gösterdi (Schultz, 2007, s.583). Freud bir mektubunda Martha'ya şunları yazdı: -Şu andan sonra kendi ailende ancak bir misafirsin, seni hiç kimseye bırakmam… Eğer benim hatırım için ailenden vazgeçecek kadar beni sevmiyorsan beni kaybedersin ve hayatını bir enkaza çevirirsin. Zorbalık yapmak zorunda kalırım (Schultz, 2007, s.583). Buradan anlıyoruz ki Freud'a uygulanan ayrımcılık onda bencil ve sevdiklerini paylaşamayacak kadar kıskanç bir kişilik oluşmasına neden olmuştur. Bu mektuptan ayrıca şu çıkarımı da yapabiliriz. Freud'un kıskanç kişiliği onu şiddete meyilli birine dönüştürmüştür.

Hobbes'un Güvenlik Arayışı

Hobbes'un doğum günü İngiltere tarihinde kayıtlı bir gün. Çünkü bu tarihte İspanyolların, ikinci Philip'in "Yenilmez Armada" sıyla İngiltere'ye saldırmak üzere denize açıldığı haberi gelmiştir. Bu durumun İngiltere'de yarattığı korku ve panik

Hobbes'un annesinin henüz yedi aylık hamileyken sancılarının tutmasına ve Hobbes'un vaktinden önce doğmasına neden olmuştur. Hatta daha sonra Hobbes'un kendisi, doğumdaki bu özelliğe gönderim yaparak "ben ve korku ikiziz" diyecektir (Zelyüd, 2012, s.12). Muhtemelen onun politika teorisinde derin izlerini gördüğümüz korku, panik, güvensizlik gibi duyguların temel bir yer işgal etmesi bundandır. Hobbes'ta ciddi bir güvenlik arayışı vardır. Siyaset felsefesinin temelini oluşturan şey de onun bu güvenlik arayışıdır.

Hobbes, iç savaşlarla çalkalanan 17.yy İngiltere'sinde yaşadı. İngiltere için bu dönem barışçı yöntemlerle çözülemeyecek problemler üzerinde bir mücadele dönemiydi. (Toku, 2005, s.179) Kral ile parlemento arasındaki eğemenlik mücadelesi çeşitli mezhepler arasındaki çatışmalar, İngiltere'yi Hobbes'un öngördüğü iç savaşa sürüklemekte gecikmez. Hobbes tamda bu öngörüsü nedeniyle, Fransa'ya kaçmış ve iç savaş yıllarını ülkesinden uzakta geçirmiştir (Zelyüd, 2012, s.13). Hobbes'un şiddet algısının oluşmasında İngiltere'nin siyasi durumu önemli rol oynamıştır.

Hobbes'ta güçlü bir devletin vatandaşı olma, güvende hissetme arzusu vardır şeklindeki bir çıkarım yerinde olacaktır. Hobbes, insanların toplumlar kurmasına yol açan şeyin, aslında ölüm korkusu olduğuna inanmaktaydı (Megee, 2017, s.80). Devletin olmadığı bir durumu kurgulayan Hobbes, bu durumda en kötüsü mütemadi bir korku ve şiddet yoluyla öldürülme tehlikesidir. İnsan yaşamı yalnız zavallı, tehlikeler içinde hayvanca ve kısadır der ünlü eseri Leviathan'da.

Hobbes'a göre devlet bir "ejderha" (*Leviathan)* bir ölümlü "Tanrı"dır (Toku, 2005, s.188). Devlet güçlü olmalıdır ve gerektiğinde şiddet uygulamalıdır. Zira Hobbes'a göre kılıçsız ahit boş sözden ibarettir; İnsanların yaşamını garanti edebilecek güçten yoksundur ve kaos Tiranlıktan daha kötüdür. (Megee, 2017, s.81) Buraya kadar söylenenlerin yanlış anlaşılmaya mahal vermemesi için belirtmekte yarar vardır ki, Hobbes'a göre cezalar, toplumun geleceğine yönelik ve güvenlik için olmalıdır. İntikam kaygısı ile ceza vermenin hiçbir faydası yoktur ve akla da aykırıdır. (Toku, 2005, s.189-190) Hobbes'un altın kuralı "kendine yapılmak istemediğin bir şeyi başkasına yapma"dır. Birileri tarafından aşağılanan insanlar, canları pahasına da olsa intikam almak isterler, intikam ise kaosa yol açar. Bunun için hiç kimse hiçbir biçimde aşağılanmamalıdır.

Bir Halk Kahramanı: Gandhi

Gandhi, merhametli bir anne tarafından yetiştirilen bir çocuğun yalnızca kendi yaşamını değil bir halkın, bir milletin yaşamını nasıl değiştirilebileceğinin en güzel

örneğidir. Gandhi ruhani ve siyasi bir önder olarak Hint yarım adasının en çok saygı görülen kahramanıdır. Hindistan özgürlüğüne adanacak olan mücadelesi ve bu mücadele de şiddet dışı yöntemler kullanmaktaki ısrarının temelinde Ahimsa yatar (Özenç, 2006, s.167). Ahimsa genel olarak şiddete başvurmama, zarar vermeme anlamına gelir. Buna göre insanlar, başkaları ile ve dünya ile barış içinde yaşamalı, asla bir canlıya zarar vermemeli, onu yaralamamalı ya da öldürmemelidir. Gandhi'nin bu görüşü benimsemesinin temelinde etyemez olan annesinin rolü büyüktür. Bu görüşü benimsemesine hiçbir canlıya zarar vermemesi konusunda oğlunu sürekli öğütleyen annesi vesile olmuştur diyebiliriz.

Gandhi ırkçılığa maruz kalmış, aşağılanmış, dışlanmıştır ancak o asla şiddet uygulayan ya da şiddeti destekleyen olmamıştır. Ahimsa'nın özünde, İsa'nın şiddete sevgiyle karşılık verilmesi öğretisini bulmak çok da zor değildir. Kendi ifadesiyle "İsa belki de tarihte bilinen en aktif direnişçidir. Onun mücadelesi mükemmel bir şiddet dışı direnişti. İsa bize, bütün yaşamımızı ebedi sevgi kanununa göre yönlendirmeyi öğretmediyse boşuna yaşadı ve boşuna öldü demektir (Özenç, 2006, s.169). Gandhi'ye göre şiddeti şiddetle çözemeyiz. Nefret ancak sevgiyle yenilebilir. Nefrete nefretle karşılık vermek, nefretin hem daha geniş bir yüzeye yayılmasına hem de daha derine işlemesine neden olur (Özenç, 2006, s.170). Gandhi'ye göre sevgi insanlığın şiddet hayvanlığın kanunudur. Şiddet göstermeme inancımın birinci maddesidir. Aynı zamanda o, benim itikatımın da son maddesidir diyen Gandhi şiddet ile hedefine ulaşılan zaferin anlık olduğuna bu nedenle de yenilgiye eşit olduğuna inanmaktadır (www.filozof.net).

Hitler'in Aşağılık Kompleksi

Hitler adını duymak istemsiz bir ürperme hissi oluşturuyor insanda. Bu ismi duymayan yoktur sanırım. Acımasız, zalim belki de kelimenin tam anlamıyla bir canavar canlanır bu ismi işittiğimizde zihnimizde. Peki Hitler bir düşünür, filozof ya da fikir adamı mıdır sorusu gelebilir akıllara. Çalışmamızda Hitler'e yer vermemizin nedeni onun "Aklın bittiği ve sustuğu yerde son karar şiddete aittir" (www.filozof.net) sözüdür. Hitler'in bu cümleyi kurmuş olması çoğumuzu şaşırtır. Adeta bir şiddet figürü olan Hitler için akıl nerede bitmiştir ya da susmuştur ve şiddet başlamıştır sorusu zihnimizi meşgul eder. Bu sorunun cevabı için Hitler'in hayatını incelemek uygun olacaktır.

Hitler Avusturya'nın Almanya sınırına yakın küçük bir kasabasında dünyaya gelmiştir. Başarılı bir öğrenciydi babası oğlunun kendisi gibi memur olmasını istiyordu ancak Hitler ona direniyordu ve ressam olmak istiyordu. 1907 yılında başvurduğu Viyana

Güzel Sanatlar Akademisi tarafından ressamlığa uygun olmadığı gerekçesi ve yeteneklerini mimarlık alanında geliştirmesi öğüdüyle reddedildi. Adolf bu öğüdü yerine getirmeyi çok istemesine rağmen bunun için teknik alt yapısı ve lise diploması olması zorunluydu. On dört yaşında babasını, on sekiz yaşında da annesini kaybeden Adolf çok büyük bir üzüntüye boğulmuştu. Artık tek isteği Güzel Sanatlar Akademisi'ne girebilmekti. 1908'de bir kez daha başvurduğu akademinin, onu yeniden reddetmesinin ardından umutlarını da yitirmiş bir şekilde tamamen parasız kaldı. Önce yetim çocuklar yurdunda kaldı ardından evsizler yurduna yerleşti.

Derin bir Alman hayranlığı vardı. Avusturya vatandaşı olmasına rağmen Avusturya'daki askerlik görevinden kaçmak için elinden geleni yapmış. Yapılan fiziksel inceleme ve pişmanlık savunması sonrasında askerlik için elverişsiz sayıldı ve Münih'e dönmesine izin verildi. Buna rağmen Ağustos 1914'te Almanya 1. Dünya Savaşı'na girdiğinde acilen Bavyera Kralı 3. Ludwig'den Bavyera alayında savaşmak için izin ricasında bulundu. İsteği kabul edildi ve Hitler gönüllü olarak Bavyera ordusuna katılmış oldu. Hitler alayı terk etmek istememesine rağmen, gene de liderlik özelliklerinin yeteri çerçevede olamadığı gerekçesiyle rütbesi yükseltilmedi. Bazı kaynaklara göre ise yükseltilmemesinin asıl nedeni Alman vatandaşı olmamasıydı. Uzun zamandır Almanya'ya hayran olan Hitler, hala Alman Vatandaşı olmamasına rağmen savaş sırasında da tutuklu bir vatansevere dönüştü. Hitler hayatının amacının Almanya'yı kurtarmak olduğuna iyice ikna olmuştu. Hitler'in bir canavara dönüşmesinin, üstün olma hırsının, kendinden olmayanı yok etme isteğinin altında yatan neden onun sürekli reddedilmesi, dışlanması, hayallerine ulaşamaması sonucunda onda gelişmiş olan aşağılık kompleksi olabilir[1].

Machiavelli'nin Yönetim ve Yönetici Hayali

Machiavelli, Hobbes ile benzer bir dönemde yaşamıştır. Görüşleri Hobbes'a oldukça benzerlik göstermektedir. Dönemindeki çelişkili bir dizi tavır Machiavelli'ye de yansımıştır. Machiavelli'nin yaşadığı dönem olan 16.yy büyük/küçük savaşlar ve iç savaşların tüm kıtayı kapladığı katıksız bir şiddet çağıydı (Öztürk, 2013, s.185). Machiavelli'ye göre hayat ve siyaset savaştan ibarettir. Machiavelli, düşüncelerini yoğuran bu siyasal manzaradan ciddi dersler çıkardı (Öztürk, 2013, s.185). Şiddeti ve dolayısıyla

[1] Hitler hakkındaki bilgiler bilirmiydin.com adlı internet adresinden alınmıştır, yapılan okuma üzerine yorumlar katılmıştır, ve kaynakçada bu adres faydalanılan tarihle birlikte yer almaktadır.

kötülüğü kaçınılmaz gören Machiavelli, kötü görüntünün hükümdarla bağdaşmayacağı gerekçesiyle hükümdar kötü olsa dahi kötü görünmemelidir der.

Machiavelli yeni cumhuriyeti güçlü bir lidere kurdurmayı yeğlemiştir. Çünkü ona göre insanlar kötülüğe eğilimlidir. Bu şartlar altında en makul yol karizmatik bir kişinin şiddet dail olmak üzere tüm enstrümanları kullanarak devleti yaratması ve insanları zor yoluyla ortak bir amacın etrafında birleştirilmesiydi (Ağaoğulları ve Köker, 2008, s.223-224) Hobbes'ta olduğu gibi Machiavelli'de de zulüm kişisel çıkar için değil ortak çıkar için yapıldığı için kabul edilebilirdir. Machiavelli halkın rensi sevmesinin de ondan korkmasının da iyi olduğunu düşünür ancak bunlardan biri tercih edilecekse Hükümdar için korkulan biri olmak sevilmekten çok daha hayırlıdır. (Megee, 2017, s, 72)

Ölçülü şiddeti, yani şiddetin belli sınırlar içerisinde kullanımını doğru bulan Machiavelli, o sınırların tam olarak nereden geçtiği noktasında da fikirler ileri sürer (Öztürk, 2013, s, 198) Kişiler mülkiyetlerini ya da işlerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalırsa bu durum onları tehlikeli kılar. Bu nedenle yönetici güvence vermeli ve mülkiyet alanından uzak durmalıdır (Öztürk, 2013, s.185).

Görüldüğü üzere savaş döneminde yaşayan Hobbes gibi Machiavelli'de güçlü bir devlet özlemi çekmektedir. Şiddet hayatın bir parçasıdır, iç huzuru sağlamak ve devleti dış tehlikelerden korumak için devlet ya da yönetici gerek görüldüğünde şiddete başvurabilir.

Hegel'de İnsan

Hegel'e göre insan Tanrı ile aynı mahiyettedir. Ancak insanın Tanrı ile aynı mahiyetten olması mükemmelliği gerektirmez. İnsanın hayatı, bu bakımdan asla tam değildir, bağımlıdır. İnsan hayatı, endişe, tahrik, hareketlilik, açgözlülük, bunalım ve korku ile doludur. Öfke, soğukluk, kin, ilgisizlik, yahut kayıtsızlık, aşırı ihtiraslarla malüldür. İşte böyle bir insan aynı zamanda zavallıdır. Bu halden o nasıl kurtulacaktır? Cevap; Tanrı'yı bilmesi ile mümkündür.

Hegel, insan iradesinin mülkiyet edinirken dış nesneler üzerine yansıması neticesinde, bu dış nesneler üzerinde ele geçirilebileceğini, zor altına sokulabileceğini söyler. Bu, insan iradesine karşı şiddet kullanılmasına yol açar. İnsanın bedeni varlığı bir başkasının zoruna maruz kalabilir; ama Hegel "özgür irade, kendiliğinde ve kendisi için olarak baskı altına alınamaz" der. Demek ki insan bedeniyle, ruhu dışındaki şeylere bağımlılığı neticesinde özbenlik şuurunu, hür iradesini kaybedebiliyor; bu, zora boyun eğen bir iradenin teslimiyeti demektir. Soyut olarak alındığı zaman cebir ve şiddet, Hegel

nazarında haksız fiildir. Çünkü "haksızlık, benim özgürlüğümün bir dış şey içindeki mevcudiyetine bir tecavüzdür[2].

Sonuç

Şiddet ne yazık ki insanoğlunun bir gerçeği, günlük hayatının bir parçasıdır. Büyük düşünürler de birer insan olarak şiddetlen etkilenmişlerdir. Bazıları maruz kalmış, bazıları uygulamış, bir kısmı da şiddeti gerekli görmüştür. En güzel manzaranın olduğu yerde bile, ağaçların altında böcekler birbirini yer. Şiddet yaşamın bir parçasıdır derken çok haklıdır Francis Bacon. İlk yumruğu atan fikirlerin yetersizliğini kabul etmiştir, diyor bir Çin atasözü. Hitler haklıdır aklın bittiği ve sustuğu yerde son karar şiddete aittir derken. Aklı ne kadar yükseltir fikirleri ne ölçüde yüceltirsek şiddet o ölçüde azalacaktır. Napoleon Bonaparte'nin dünyada sadece iki kuvvet vardır; biri kılıç, diğeri düşünce. Uzun vadede kılıç her zaman düşünce tarafından fethedilecektir. Düşüncesine yürekten inanıyor, ülkemizin ve dünyanın tüm sorunlarının kılıçla değil düşünceyle çözüleceği günlerin çok yakında gelmesini ümit ediyoruz.

Kaynakça

Kitaplar

Magee, Bryan, Felsefenin Öyküsü, çev. Şener, Bahadır Sina, Alfa Yay. 2017, İstanbul

Schultz, Duane P. and Sydney Ellen, çev. Yasemin Aslay, Modern Psikoloji Tarihi, Kaknüs Yay. 2007, İstanbul

Toku, Neşet, Siyaset Felsefesine Giriş, Kaknüs Yay. 2005, İstanbul

Zelyüt, Solmaz, Dört Adalı, Doğubatı, 2012, Ankara

Dergiler

Özenç, Nuray, Gandhi'nin İfadesiyle Ahimsa, Edebiyat Dergisi, sayı:15, 2006, Konya

Öztürk, Armağan, Machiavelli Düşüncesinde Cumhuriyetçi Özgürlük ve Kurucu Lider İmgesi, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, cilt:68, No:2, 2013, Ankara

İnternet Linkleri

http://www.filozof.net/Turkce/filozof-sozleri-dusunduren-sozler/4029-siddet-sozleri-siddete-dair-filozof-ve-felsefi-ve-anlamli-sozleri.html (09.04.2018)

[2] Hegel hakkındaki bilgiler için dusundurensozler.blogspot.com adresinden yararlanılmıştır ve kaynakçada detaylı bilgi mevcuttur.

http://dusundurensozler.blogspot.com.tr/2008/05/hegelin-insana-bakii-devam.html (10.04.2018)

https://bilirmiydin.com/adolf-hitler-kimdir-hayati-kitabi-ve-dini-hakkinda-bilgiler/ (11.04.2018)